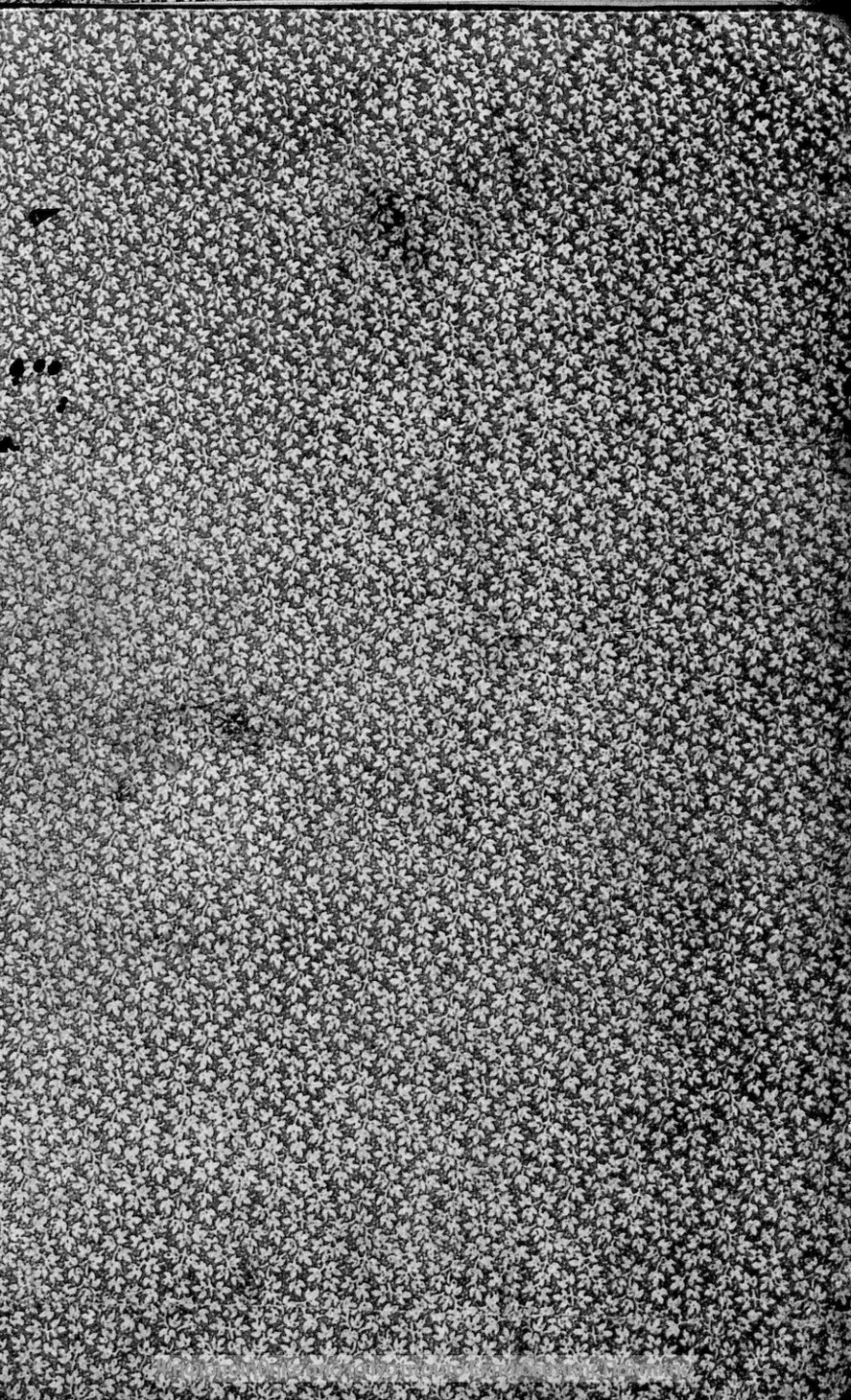




ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ
καθηγητοῦ ἐν τῷ Βαρβακείῳ Λυκείῳ.

42107

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ
ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥ ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΜΕΤ' ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Σπυρίδης Κράβιτς

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΗΣ ΜΙΧΑΗΛ Σ. ΖΗΚΑΚΗΣ
ΟΔΟΣ ΠΕΣΜΑΤΟΖΟΓΑΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

1923

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συλλο-
γέως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκδότου.

Handwritten signature



Σημειώσεις διὰ τοὺς μαθητάς. Ὅπου ὑπάρχει ἀστε-
ρίσκος, ζήτει τὴν ἐξήγησιν τῆς λέξεως ἢ τοῦ πράγματος εἰς τὸ
Παράρτημα Β' τοῦ βιβλίου.



ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Φτωχὸς ἄγιος.

Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντι.

Όταν ἤμεθα παιδιά, μὴ ἔχοντες τί νὰ κάμωμεν, διότι τὸ χωρίον μας δὲν εἶχε ἄφθονα τὰ μέσα τῆς ψυχαγωγίας, συνωδεύομεν πολλάκις τὰς μητέρας μας καὶ τὰς θείας μας εἰς ἐκδρομὰς ἀνὰ τοὺς ἀγρούς καὶ τοὺς ἐλαιῶνας, ἢ διημερεύομεν εἰς γραφικοὺς ὄρμους παρὰ τοὺς ἀμμώδεις καὶ ἀσπίλους αἰγιαλούς, ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ παρενοχλῶμεν καὶ «χασομεροῦμεν» μὲ τὰς ἀταξίας μας τὰς φιλέργους γυναῖκας, τὰς ἀσχολουμένας εἰς τὸ λευκάσμα τῶν ὀθονῶν. Ἐὰν γειτόνισά τις εἶχε τάξιμον ὃν ἀνάφη τὰ κανδήλια τοῦ δεινὸς ἀγροτικοῦ ἀγίου, χάριν τοῦ ξενιτεύοντος καὶ θαλασσοποροῦντος συζύγου τῆς, ἐὰν ἀγαθὸς τις ἱερεὺς μετέβαινε νὰ λειτουργήσῃ εἰς ἐξωκλήσιον, διεφεύγομεν τὴν ἐπίβλεψιν τῶν γονέων μας καὶ ἐτρέχομεν ἐθελονταὶ κατόπιν τῶν εὐλαδῶν προσκυνητριῶν, αἵτινες ἐξεπλήττοντο αἱ ἴδιαι, ἀνακαλύπτουσαι ἡμᾶς συνοδοιπόρους, χωρὶς ἄλλο ἐφόδιον εἰ μὴ ὀλίγον ἄρτον, ὃν εἵχομεν κλέψει ἀπὸ τὸ ἐρμάριον τῆς πατρῴας οἰκίας.

Ἡ ἐξοχωτέρα τῶν ἐκδρομῶν τούτων ἦτο εἰς τὸ Κάστρο, τὴν παλαιὰν πόλιν τῆς νήσου, ἐρμηθεύσαν μετὰ τὸ 1821.

Τὸ Κάστρο τοῦτο ἦτο ἀληθὴς φωλεὰ γλάρου, βράχος ἐξέχων

ὕπὲρ τὰς ἑκατὸν ὀργυιάς ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ διὰ στενοῦ λαιμοῦ συνδεόμενος μὲ τὴν ξηράν, μεθ' ἧς συγκοινωνεῖ διὰ ξυλίνης γεφύρας. Γράφω ἀπλῶς τὰς ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας μου, δὲν λέγω δὲ ὑπερβολὴν βεβαιῶν ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦτο μίᾳ τῶν ἀγριωτέρων τοποθεσιῶν, ὅσαι ἀπαντῶνται εἰς τὰ εὐκραῆ κλίματα καὶ τὰς μειδιώσας ἡμῶν παραλίας.

Ἡ σημερινὴ κόμη, ὅπου συνωκίσθησαν μετ' ἄλλων ἀποίκων οἱ συμπατριῶταί μου, κεῖται εἰς εὐλίμενον μεσημβρινὸν τοπίον. Τὸ παλαιὸν Κάστρον ἦτο κατὰ τὴν βορειοτάτην ἐσχατιάν, εἰς ἄβατον καὶ ἀπρόσιτον μέρος, καὶ δύο ἐπιπροσθούντα αὐτοῦ νησίδια, βράχοι ἐπίσης χθαμαλότεροι τοῦ πρώτου, οὐδόλως ἴσχυον νὰ τὸ σκεπάσουν ἀπὸ τοῦ ἀνέμου... Τόσον κραταῖος ἔπνεεν ὁ βορρᾶς εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὥστε τὰ δένδρα μαστιζόμενα ἐκάμπτοντο καὶ καθίσταντο ραχιτικὰ ὑπὸ τὴν πνοήν του, μόνον δέ τινες ἐρπυστικοὶ θάμνοι προσφύόμενοι εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ ἐδάφους, εὕρισκον οἰκτρὸν ἄσυλον.

Ἐκεῖνο, ὅπερ δυσκολευόμενος νὰ νοήσῃ σήμερον ὁ ἐπισκέπτης ἵσταται ἀπορῶν, εἶναι πῶς κατώρθωσαν ἄνθρωποι νὰ ζῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀνύδρου καὶ ἀξένου ἐκείνου βράχου· ἀλλ' ἡ συνελαύνουσα καὶ προσδιάζουσα αὐτοὺς ἦτο προδήλως ἡ ἀνάγκη. Ὁ φόβος τῶν Ἀλγερίνων, τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Τούρκων τοὺς συνεπείεζε καὶ τοὺς ἐστοίβαζεν ἐπὶ τῆς φύσει ἀπορθητέου ἐκείνης κόγχης.

Εἰς τὸ μέρος λοιπὸν τοῦτο ἔτρεχον ἐκάστοτε μετὰ τῶν ὀμηλικῶν μου, κατὰ τὰς ἑορτὰς μάλιστα, ὅταν ἐτελοῦντο πανηγύρεις εἰς τὰ ἐκεῖ σωζόμενα παρεκκλήσια. Καὶ ἐβλεπες διὰ μιᾶς τὸ ἐρημωμένον μέρος ζωοποιούμενον καὶ λαμβάνον χαροπὴν ὄψιν, καὶ αἱ ἀπὸ μακρῶν χρόνων σιγῶσαι ἡχοὶ ἤρχιζαν ν' ἀντιλαλῶσι τὰς παιδρὰς κραυγὰς τῶν παιδίων καὶ τὴν χελιδονώδη λαλιὰν τῶν νεαρῶν γυναικῶν. . .

Τρεῖς ἢ τέσσαρες ὁδοὶ ἔφερον ἀπὸ τῆς νεωτέρας πολίχνης εἰς τὸ Κάστρον. Τούτων ἡ κυριώτερα ὠνομάζετο ὁ «Μεγάλος Δρόμος».

Ὁ δρόμος οὗτος, ἀφ' οὗ διήρχετο διὰ πολλῶν τοποθεσιῶν, ὧν ἐκάστη εἶχε τὴν ἱστορίαν τῆς καὶ τὰς περὶ φαντασμάτων καὶ νεραϊδῶν παραδόσεις τῆς, ἐφθανεν εἰς μέρος τι ἀρκοῦντως ὑψηλόν, ἀποτελοῦν ζυγόν* μεταξύ δύο κορυφῶν τῆς νήσου. Ἡ θέσις αὕτη

ὀνομάζετο Σταυρός. Ἰσταντο τῷ ὄντι ἐκεῖ, πρῶγμα συνηθέστατον ἄλλως, οὐχὶ σταυρός, ἀλλὰ τρεῖς ξύλινοι σταυροὶ παμπάλαιοι, ὧν ὁ χρόνος καὶ αἱ καταγιγίδες εἶχον ἐξαλείψει τὸ ἐρυθρὸν ἐπιχρῖσμα. Ὁ εἰς τούτων ἵστατο ἐξ ἀνατολῶν, ὁ δεύτερος ἐβλεπε πρὸς ἀργέστην* καὶ ὁ τρίτος πρὸς λίθα*.

Ἐκατὸν βήματα ἀπωτέρω, ὅπου ἡ ὁδὸς ἐκκτηφόριζε καὶ ἐτρέπετο πρὸς τὸ Κάστρον, ἡμισείας ὥρας δρόμον ἀπέχον ἀκόμη, τὸ ἔδαφος ἦτο ὅλον κοκκινόχωμα ἐν μέσῳ ἐρεικῶν καὶ σχοίνων· αἱ δὲ μάμμαι καὶ προμάμμαι μας διηγοῦντο ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο, ἔχον ἀσυνήθη κοκκινωπὴν χροιάν, ἐξέπεμπε προσέτι εὐωδίαν ἀνεξήγητον. Ἴσως εἶπη τις ὅτι ἡμεῖθα καὶ ἡμεῖς «ἀκροαταὶ τῶν ἔργων, θεαταὶ δὲ τῶν λόγων» (ἄλλος ἄς διορθώσῃ «ὁσφρανταί» τῶν λόγων, ἂν θέλῃ), ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐφαίνετο καὶ εἰς ἡμᾶς ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο πράγματι εὐωδίαζεν.

Ἀνθρώπος εἶχεν «ἀγιάσει» ἐκεῖ, ἔλεγον. Πῶς; Πότε; Μὲ τὴν ἐπιπόλαιον παιδικὴν περιέργειαν δὲν ἐξήτασα ἀρκετὰ καὶ δὲν ἠδυνήθην νὰ τὸ μάθω. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ παράδοσις ἔμεινεν ἀμυδρά καὶ τὰ καθ' ἕκαστα ἀπωλέστησαν. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μάρτυρος ἐκείνου παρεδόθη εἰς λήθην. Κατὰ τὸ κοινὸν δὲ λόγιον «φτωχὸς ἅγιος δοξολογία δὲν ἔχει».

Παρήλθον πολλὰ ἔτη ἔκτοτε. Τῷ 1872, εἰκοσαετῆς ὢν, ἔτυχε νὰ μεταβῶ καὶ νὰ διατρίψω ἐπὶ τινας μῆνας ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐγνώρισα ἐκεῖ ἐντιμον συμπατριώτην ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποδημοῦντα. Μετ' ἀφελείας καὶ ἀνευ στόμφου ὁ ἀνὴρ οὗτος μ' ἐδίδαξε πολλὰ, μοὶ διηγήθη δὲ καὶ πολλὰς ἀρχαίας παραδόσεις τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς μας. Ἐνθυμήθην τότε νὰ τὸν ἐρωτήσω, ἂν ἐγνώρίζε τι περὶ τῆς παραδόξου ἐκείνης εὐωδίας, ἣ ἂν ἤκουσε περὶ τοῦ ἀνδρός, ὅστις εἶχεν ἀγιάσει πλησίον τῶν Τριῶν Σταυρῶν· μοὶ διηγήθη δὲ τὰ ἑξῆς:

Ἐγερθεὶς περὶ ὄρθρον βαθὺν ὁ πτωχὸς τσόμπανος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἰγὰς καὶ μανδρίζων αὐτάς εἰς τὸ κατάμερον* τῶν Τριῶν Σταυρῶν, ἡμελεε τὰς αἰγὰς του, καί, ἀφυπνίσας τὸν παραγυιὸν του, τὸν ἔστειλε νὰ φέρῃ τὴν καρδάραν* πλήρη εἰς τὸ χωρίον, πρὸς τὸν κολίγαν* του, τὸν προεστόν, καὶ νὰ γυρίσῃ γρήγορα ὀπίσω. Ἐὰν ἰδῇ καὶ ἀργοῦν ν' ἀνοίξουν τὴν γέφυραν, Ἰτοῦ εἶπε νὰ κράξῃ τὸν φύλακα, τὸν πυλωρόν, καὶ ν' ἀνεδάσῃ τὸ γάλα

μέ τὸ παλάγκο* εἰς τὸ Κάστρον ἐπάνω. Ἀλλὰ νὰ μὴ φύγῃ πρὶν λάβῃ εἰδησιν ἀπὸ τὸν κύρ Ἀναγνώστην, τὸν προεστὸν, τὸν κολίγα τους, μὴ τυχὸν ἤθελε νὰ τοῦ παραγγείλῃ τίποτε.

Ὁ παῖς ἐπέταξε τὴν κάπα * του, ἐνίφθη μὲ τὴν στάμναν, ἐσφογγίσθη μὲ τὰ μανίκια τοῦ ὑποκαμίσου του, ἤρπασε τὴν καρδάραν κι' ἔφυγε τρέχων.

Εἶτα, ἀφ' οὗ ἐνέβαλε τὸ πολὺ γάλα εἰς μέγαν λέβητα καὶ ἔρριψεν ἀφθονον ἄλας ἐντός, ἐξ ἐκείνου τὸ ὅποιον μόνος τοῦ ἐμάζευεν ἀπὸ ἀκρογιαλιά εἰς ἀκρογιαλιά, τρέχων ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους, ὅπου ἔδωζε κογχύλια καὶ πεταλίδας, ὁ αἰπόλος ἤναψε πῦρ καὶ ἠσχολεῖτο νὰ τὸ βράσῃ, καθότι ἐπρόβλεπεν ὅτι θὰ εὕρισκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ γευματίσῃ ὁ ἴδιος μὲ γάλα, πρᾶγμα δυσάρεστον, ἐάν, ὡς ἦτο λίαν πιθανόν, ὁ κολίγας τοῦ ὠλιγώρῃ νὰ τοῦ στείλῃ «κάνένα ἄρμυρὸ φάρι». Διότι αὐτὸς ὁ αἰπόλος δὲν ἦτο ἀπὸ ἐκείνους ὁποῦ γίνονται φόρτωμα εἰς τοὺς ἄλλους, καί, ἂν ὁ κολίγας δὲν εἶχε τὴν καλὴν διάθεσιν, αὐτὸς δὲν θὰ ἔρριχνε τὴν ὑπόληψίν του, διὰ νὰ τὸν κάμῃ στανικῶς* νὰ τὸν φιλέψῃ* ἢ ἄρμυρὸ ἢ ἄλλο, τίποτε, ἄς ποῦμε. Ἄλλοι ὅμως εὕρισκουν, τρόπον τινά, τὸ ἔμυσον νὰ τὰ ἔχουν καλὰ μὲ τὸν κολίγα, κι' ἐνῷ τὰ ἀρνάκια τὰ μισακά*, κατὰ κανόνα, ὁ ἀετὸς τὰ τρώγει, ἂν καὶ τὰ ἰδικὰ τους τίποτε δὲν παθαίνουν, αὐτοὶ καὶ πάλι, νάχουμε καλὴ ψυχὴ, τὰ καταφέρνουν μιὰ χαρά.

Καὶ νὰ ἦτο τοῦλάχιστον ἀρκετὸν τὸ γάλα, διὰ νὰ πῆξῃ τυρὸν ἢ μυζήθραν, ὑπομονή. Ἀλλ' ὀργὴ Θεοῦ εἶχε πέσει τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἰς τὰ βοσκήματα. Τὰ πράματα τὰ μισὰ τοῦ εἶχαν ψοφήσει ὀλίγες μόνον γαλάρες* τοῦ ἔμειναν ὅλο καὶ στέρφες*. Δὲν ἔκαμεν ὁ Θεὸς καλὸν καιρὸ νὰ βγάλῃ χορταράκι, νὰ βοσκήσουν τὰ πράματα. Τὶ νὰ σὲ κάκουν τὰ καημένα τὰ πράματα!

Εἶτα ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἤρχισε νὰ σοδῇ τὸ αἰπόλιον, ἐξάγων τὰ ζῶα πρὸς νομὴν εἰς τὴν παρακειμένην κοιλάδα : «Τσοῦ ! τσοῦ ! Στέρφα ! ἔ ! Ψαρή ! δι ! δι !».

Μόλις προέβη ὀλίγα βήματα, καὶ ἰδοὺ δύο ἄγνωστοι ἄνθρωποι παρουσιάζονται ἐνώπιόν του καὶ τοῦ κόπτουσι τὸν δρόμον. Ἐφόρουν ἀσυνήθην ἀναβολήν, καὶ τὸ ἦθός των ἐφαίνετο ὅχι πολὺ ἄγριον, ἀλλ' ὅπως οὖν ἀλλόκοτον. Ὁ βοσκὸς δὲν ἐφοβήθη, ἐξε-

πλάγη μόνον. Ὁ μικρὸς σκύλαξ προπηδήσας εἰς ὑπάντησίν των, τοὺς ὑπεδέχθη μὲ ὀργίλους ὕλακας.

Καὶ οἱ δύο ἐχαιρέτισαν τὸν αἰπόλον φέροντες τὴν χεῖρα εἰς τὸ στῆθος, εἰτα εἰς τὸ μέτωπον. Ὁ εἰς τῶν δύο ξένων, ὁ πρεσβύτερος, ἀποταθεὶς πρὸς τὸν ἀγρότην, εἶπε μὲ λαρυγγώδη σκληρὰν φωνὴν εἰς ἑλληνοθάρβαρον ἀκατανόητον γλῶσσαν :

— Ἐσὺ μπελλέκ ἀνάραφ ἐμεῖς ντρόμο σούφτ ;¹

Ὁ αἰπόλος δὲν ἐνόησε γρῦ. Ὁ ξένος ἐπανελάβε, συνοδεύων τὰς λέξεις δι' ἐκφραστικῶν χειρονομιῶν :

— Μπελλέκ, ποῦ πάει ντρόμο... πολλοί, πολλοί, ἐλέφ ἐλεφίν².

Ὁ βοσκὸς τότε ἤρχισε νὰ ἐννοῇ ὅτι τὸν ἡρώτων τὸν δρόμον τὸν ἄγοντα εἰς τὸ Κάστρον. Χωρὶς νὰ ὑποπτεύσῃ τίποτε, τοὺς ἔδειξε τὸν κυριώτερον δρόμον, τὸν φέροντα εἰς τὸ φρούριον, ὅστις ἄλλως ἦτο καὶ ὁ μόνος ὁρατός, καὶ διὰ νευμάτων τοὺς ἔδωκε νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι, ἂν ἐπροχώρουν ἀκόμῃ ἑκατοστύας τινὰς βημάτων, θὰ ἐβλεπον μακρόθεν τὸ Κάστρον προκυπτὸν ἐκεῖ εἰς τὸν αἰγιαλὸν μεταξὺ γῆς καὶ θαλάσσης. Οἱ ξένοι ἔκαμαν νεῦμα ἀποχαιρετισμοῦ καὶ ἀπεμακρύνθησαν.

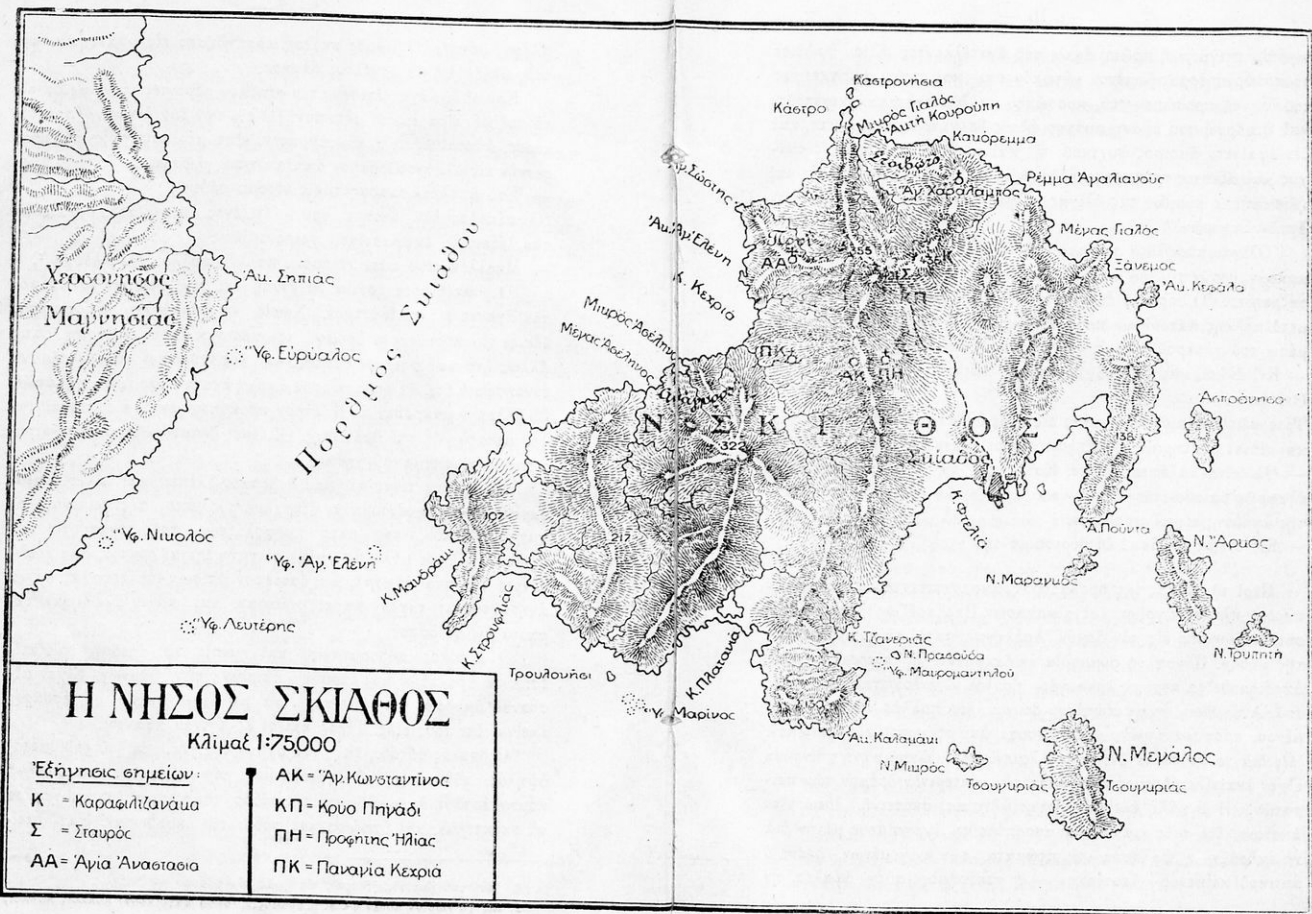
Ἀλλὰ μετὰ τινὰς στιγμὰς ὁ βοσκὸς βλέπει καὶ ἄλλους τέσσαρας, μὲ ὅμοια ἐνδύματα, ἐξερχομένους ἀπὸ τῆς γείτονος λόχμης καὶ βαδίζοντας μετὰ προφυλάξεως πρὸς συνάντησιν τῶν πρώτων. Οὗτοι μόλις ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἔγιναν ὁρατοί, ἅμα ἐξεληθόντες εἰς τινὰ ἀλῶν³, καὶ ἔστρεφον ὀπίσω τὰς κεφαλὰς ὥς νὰ ἀνησύχουν μὴ τυχὸν παρετηρήθησαν, καὶ πάλιν ἐχώθησαν πᾶρα τα εἰς τὸ δάσος.

Ὁ αἰπόλος αὐθορμήτως, καὶ χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ τὸ διατί, ἔσπευσε προλαβὼν καὶ ἐκρύβῃ ὀπισθεν τῶν θάμνων. Εἶχεν αἰσθανθῇ ἀμυδρῶς ὅτι συνέφερε νὰ μὴ ἐννοήσωσιν οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι ὅτι τοὺς εἶδε. Τέλος καὶ οἱ εἰς ἔγιναν ἄφαντοι.

Ὁ βοσκὸς ἐστάθη ἐπὶ τοῦ ὄχθου τῆς γῆς, ἐφ' οὗ εὕρισκετο, ὕψηλός, εὐθυτενής, μὲ ἀγριόξανθον τὴν τραχεῖαν στοιδωτὴν⁴ κόμην, ἐστάθη ἀκουμβῶν ἐπὶ τῆς ράβδου τοῦ τῆς μακρᾶς καὶ ἤρχισε νὰ σκέπτηται, καὶ ὑποψία καὶ φόβος τὸν ἐκυρίευσαν. Κατ' ἐκεῖ-

1. Ἐσὺ τοῦ χωριοῦ, ἠξεύρεις εἰς ἡμᾶς τὸν δρόμον νὰ δεῖξῃς ;

2. Εἰς τὸ χωρίον πόθεν φέρει ὁ δρόμος... (δπου κατοικοῦν) πολλοί, πολλοί, χίλιαι χιλιάδες.



νην τὴν στιγμήν ἢ πρώτη ἀκτὶς τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐφώτισε τὸ προώρως ἐρρυτιδωμένον μέτωπόν του καὶ τοὺς χαρακτηῖρας τοῦ ἰσχυροῦ προσώπου του, προσώπου μάλιστα τεσσαρακονταετοῦς, καὶ ἡ μορφή του ἐφάνη μυστηριώδους θελγήτρου μετέχουσα, καὶ δὲν ἐφαίνετο ἄμοιρος ψυχικοῦ ἢ καὶ αἰσθητοῦ κάλλους ὁ τραχύς καὶ ἄξεστος στόμπανος, ὁ ὑψηλὸς καὶ σκληραγωγημένος καὶ ἡλιοκαής, ὁ βόσκων τὰς ὀλίγας αἰγὰς του εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν.

Ὅλῃται παρῆλθον στιγμαὶ καὶ ἀκούει ὀπισθέν του, ὅχι πολὺ μακρὰν, θροῦν φύλλων καὶ κλάδων κινουμένων. Ὁ βοσκὸς ἀνεσκίρτησεν. Ὁ θόρυβος οὗτος ἦτο ὡς ἐκ βηματισμοῦ ἀνθρώπων μετὰ πολλῆς πατούντων προφυλάξεως, ἀλλὰ μὴ καταρθούντων, ἐν μέσῳ τοῦ χλοεροῦ δάσους, νὰ βωθάνωσιν ἐντελῶς τὸ βῆμα.

— Κι' ἄλλοι, κι' ἄλλοι ἔρχονται, ἐπιθύρῃσε· τ' εἶναι τάχα, Θεέ μου!

Τότε φῶς ἐπέλαμψε διὰ μιᾶς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς του, καὶ οἶονε μυστηριώδης ἐπίπνοια ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν νοῦν του.

— Θὰ εἶναι κλέφτες! εἶπε. Καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν πηδᾷ ἐλαφρῶς ὀπισθεν τῶν θάμνων καὶ ἀρχίζει νὰ τρέχῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης εἰς τὸ φρούριον.

— Εἰς ὄνομα Κυρίου! ἐπιθύρῃσε μόνον.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς προλαβούσης ἑκατονταετηρίδος πειρατικὸν πλοῖον πλήρες ἀγρίων καὶ αἱμοχαρῶν Βαρβαρέων* προσωρμίσθη διὰ νυκτὸς εἰς τὸν ὄρμον Ἀσέληνον, κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν τῆς νήσου. Πάνοπλος συμμορία ἐκ δεκαπέντε ἢ εἴκοσιν ἀνδρῶν, ἀποδιδασθεῖσα περὶ τὸ λυκαυγές, ἤρχισε ν' ἀνέρχεται τὰς κλιτῆς τοῦ Ἀναγύρου, γραφικωτάτου βουνοῦ εἰς πολλὰς ράχεις τεμνομένου, προφυλαττομένη καὶ βαίνουσα ἀπὸ στενωποῦ εἰς στενωπὸν. Ὡς διὰ νὰ ψεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ λιμενίσκου, ὡχρὰ μὲν φθίνουσα εἶχεν ἀνατελεῖ ἀρτίως, φέγγουσα τὸν νυκτερινὸν ὁρμόν τῶν πειρατῶν. Ἡ ἀγκάλη ἐκείνη, μυστηριώδης καὶ σκοτεινὴ, ἐθεωρεῖτο ἀπαίσιος διὰ τοὺς τιμίους θαλασσοπόρους· ἐχρησίμευε μόνον διὰ νὰ ἐκδράζῃ ἢ θάλασσα τὰ πτώματα τῶν πνιγομένων, ὅσους ὁ ἀντικρὺ κείμενος «Λευτέρης» — ἢ περίφημος αὕτη ὕφαλος, ἦν

1. Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀκριβολογεῖ περὶ τῆς θέσεως τοῦ ὄρμου.

ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει Μύρμηκα καὶ ἱστορεῖ ὅτι ὁ Ξέρξης διέταξε νὰ κτισθῇ ὑψηλὸν σῆμα ἐπ' αὐτῆς — ὅσους λέγομεν ὁ Λευτέρης «ἡλευθέρωνε» κατὰ καιροὺς, ἀπαλλάττων τὰ μὲν πλοῖα τοῦ βάρους τοῦ φορτίου, τοὺς δὲ ναυδάτας τοῦ προσκαίρου ἀγχους τῆς ζωῆς.

Ὁ Σολμάν Μπὲν Μεϊμέτ, ὁ πρεσβύτερος τῆς συντροφίας, ἐδεδαίοντο ὅτι εἶχεν ἐπισκεφθῇ ἄλλοτε τὸ φρούριον καὶ ἤξευρε ποῦ κατέκουν αἱ ἀπίστοι. Ἀλλ' εἶχον παρέλθει, ἔλεγε, χρόνοι πολλοί, καὶ δὲν ἐνεθυμεῖτο καλῶς τὸν δρόμον. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Σολμάν εἶχεν ἀνδραγαθήσει κατὰ τῶν ἀπίστων, ὁ μακρὸς στρημμένος καὶ ἀγκιστροειδῆς μύσταξ του ἦτο παμμέλας ὡς κόρακος πτερόν, καὶ τώρα ἡ χιὼν τοῦ γήρατος εἶχε λευκάνει δαφιλῶς τὴν πλουσίαν χαίτην του.

Ἐν τούτοις ὁ γέρο - Σολμάν εἶχε δάλει σημάδι, φαίνεται, τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλιτζανάκας, καί, ὑπ' αὐτῆς ὀδηγούμενος, ἐβάδιζε πρὸς βορρᾶν. Ἐκεῖ ἦτο ἡ φωλεὰ τῶν νησσῶν, τὰς ὁποίας ἤθελον νὰ μαθήσωσι.

Τὸ σχέδιον τῶν Ἀφρικανῶν δὲν ἦτο πολὺ πεπλεγμένον. Ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦτο ἡ τριήρης των, δὲν εἶχε τόσους μόνον ἐπιδάτας. Τὰ δύο τρίτα τοῦ πληρώματος εἶχον μείνει ἐπὶ τῆς νήσῃ. Προσωρμίσθησαν νύκτα εἰς τὸν Ἀσέληνον διὰ νὰ μὴ προδοθῶσιν. Ἄν ἐπλεον ὑπ' αὐτὸ τὸ φρούριον, ἦτο ὡς νὰ ἐδίδον εἰδήσιν εἰς τοὺς ἀπίστους νὰ κλείσωσι τὰς σιδηρᾶς πύλας καὶ νὰ σηκώσωσι τὴν γέφυραν. Οἱ δεκαπέντε ἢ δεκαοκτὼ οὗτοι ἄνδρες προεπορεύοντο πρόσκοποι, ὅπως ἐξαφνίσωσι τοὺς ἀπίστους, καὶ μὴ προλάβωσι νὰ φυλαχθῶσιν. Ἐν τῷ μεταξύ, τὸ πλοῖον μετὰ τοῦ λοιποῦ πληρώματος, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, ὑπνέμενον ἐκ μεσημβρίας, θὰ ἐπλεεν εἰς Ἅγιον Σώστην, καταντικρὺ τοῦ φρουρίου, καὶ ἐκεῖ ἡ μικρὰ στρατιά θὰ ἐκυρίευεν ἐξαπίνης τὴν πόλιν.

Οἱ θησαυροὶ τῶν Βενετῶν, τῶν Τούρκων, τὰ λάφυρα τῶν Ἑλλήνων κλεφτῶν, ὅσοι εἶχον πατήσει κατὰ καιροὺς τὸν πόδα εἰς τὴν μικρὰν νῆσον, τὴν γενομένην πολλάκις ὀρμητήριον πολέμων καὶ ἐκστρατειῶν καὶ οὖσαν ἀληθῆ δρόμον μετὰ Κασσάνδρας, Ὀλύμπου, καὶ Ἀσπρης Θάλασσας, ἐφημίζοντο πόρρωθεν ὡς κεκρυμμένοι εἰς ἄγνωστα ἄντρα καὶ ὑπόγεια τοῦ Κάστρου καὶ ἐλῆς τῆς νήσου. Αἱ γυναῖκες τοῦ τόπου δὲν ἦσαν μὲν ὡς αἱ χανούμισσαι μαλθακαί, ἀλλ' ἐργατικαί, μελαχροιναὶ καὶ νόστιμα.

ἐκρίνοντο ἄξιοι νὰ στολίζωσι τὰ χαρέμια τῶν ἀληθῶν πιστῶν ὡς σκλάβαι.

Ὅταν οἱ πρόσκοποι ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἡ αὐγὴ εἶχε πορφυρώσει τὴν ἀνατολὴν μὲ τὴν ροδίνην ἀλουργίδα τῆς, καὶ αἱ δύο θάλασσαι ἐφαίνοντο ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐξαπλούμεναι, ἡ μία ὡς ὀθόνη μὲ κυανοὺν στήμονα καὶ μὲ ἄλικην κρόκην, δεχομένη τὰς ἀνταυγείας τῆς παμφαοῦς ἀνατολῆς, ἡ ἄλλη ὡς ὑπόσκιος μελανὴ ἄρουρα, φέρουσα τὴν σκωρίαν τοῦ σκότους ἀκόμη ἐγκατεσπαρμένην.

Τότε οἱ βάρβαροι ἐστάθησαν εἰς μίαν στενωπὸν, ἀόρατοι ὑπὸ τὰ πεῦκα, ἐξ ὧν ἦτο κατάφυτον τὸ βουνόν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοὺς διέταξε νὰ μοιρασθῶσιν εἰς τρεῖς ομάδας καὶ νὰ βαδίσωσιν ἐκάστη χωριστά, εἰς πεντακοσίων βημάτων ἀπόστασιν ἡ μία ἀπὸ τῆς ἄλλης, διὰ νὰ μὴ φανῶσιν ὑποπτοι εἰς πάντα ἀγροδίαιτον, ὅστις τυχὸν ὀρθρίζων ἀπὸ τῆς αὐγῆς εἰς τὸ βουνὸν θὰ τοὺς παρετήρει μακρόθεν. Εἶχον κρύψει ἐπιμελῶς τὰ ὅπλα ὑπὸ τὰ πλατέα μπουρνούζια* των, εἶχον ἀφαιρέσει τὰ σαρίκια* ἀπὸ τὰ φέσια των τὰ μακρά, ὀρθὰ καὶ ὑποστρόγγυλα καὶ ὁμοιάζον μὲ ἀνατολίτας ζυμεπόρους ἢ μὲ περιπλανωμένους πραγματευτάς.

Ἡ ὁδὸς διὰ τὸ Κάστρον, ἐὰν ἐκατηφόριζαν κατ' εὐθείαν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου εἰς τὴν κοιλάδα τὴν καλουμένην «τ' Ἀρδανίτη» ἦτο πολὺ συντομωτέρα· ἀλλ' ὁ γέρο-Σολμάν, ἐπειδὴ εἶχε βάλει σημάδι τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν, τὴν Καραφιλιτζανάκαν λεγομένην, τοὺς ὠδήγησεν ἀνατολικώτερον, πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ κατῆλθον εἰς τὴν ὥραιαν γραφικὴν τοποθεσίαν τοῦ Προφῆτου Ἡλίου, ὅπου ἔπιον ὕδωρ δροσερὸν ἐκ τῆς κρήνης τῆς διαιυγῆς, ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφεὴ σκιὰν γιγαντιαίων πλατάνων. Ἦτο ἤδη περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου, καὶ μὲ ἔλην τὴν ἐπικρατοῦσαν δρόσον ἦτο ἄκρα νηνεμία, καὶ ἡ ἡμέρα προηγγέλλετο λίαν θερμή, εἰ καὶ ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἀνατελεῖ ἀκόμη.

Ἐκείθεν, στραφέντες πρὸς τὰ βορειοανατολικά, διέτρεξαν μέγα ἐπικλινὲς ὁροπέδιον, ὁπόθεν ἡ θέα ἐκτείνεται ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον ἀχανὲς μεταξὺ τοῦ ὑψηλοῦ Ἄθω, τῆς Εὐδοίας καὶ τῶν νήσων, καί, ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλιτζανάκας, ἤρχισαν ν' ἀνέρχωνται πρὸς τ' ἀριστερὰ βορειοδυτικώτερον.

Εἰσῆλθον εἰς τὸ σύνδενδρον σκιερὸν ρεῦμα, εἰς θέσιν καλου-

μένην «Κρύο Πηγάδι», γείτονα τῶν Τριῶν Σταυρῶν, ὅπου τὸ παμπάλαιον φρέαρ εἶναι στοιχειωμένον, καὶ παρὰ τὸ χεῖλος αὐτοῦ οὐχὶ σπανίως ἐξέρχονται φαντάσματα, σὺν τοῖς ἄλλοις εἰς ἀράπης μὲ τὴν τσιμποῦκα*, οὐχὶ ἄραφ μελαφός, ὅπως αὐτοί, ἀλλ' αἰθίοφ παμμέλας, ὡς ἐξ ἐδένου. Ὁ γέρο-Σολμάν, ὅστις ἐγνώριζε τὸ πρᾶγμα, τοὺς ἐπρότεινε καὶ ἕκαμαν ὄλοι, ἀνατέλλοντος ἤδη τοῦ ἡλίου, εὐσεβῇ προσευχῇν, κροτήσαντες τρίς τὰ μέτωπα εἰς τὸ λιθόστρωτον, ἐπικαλούμενοι Ἰλεων τὴν σκιάν τοῦ ἀρχαίου ὁμοθρήσκου των, ὅστις, τίς οἶδε διὰ ποίαν ἁμαρτίαν, εἶχε μείνει ἔξω τοῦ παραδείσου καὶ τὸ φάσμα του ἐξηκολούθει μετὰ τόσα ἔτη νὰ περιπλανᾶται εἰς τὴν μελαγχολικὴν ἐκείνην τοποθεσίαν.

Τὰς αἰγὰς τοῦ ὁ πτωχὸς αἰπόλος τὰς ἄφησεν ὅπως εὐρέθησαν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ εἶχε καιρὸν νὰ τὰς ὀδηγήσῃ ὀπίσω εἰς τὴν μάνδραν καὶ νὰ τὰς ἀσφαλίσῃ. Βοσκὸν ἄλλον ν' ἀφήσῃ ἀναπληρωτὴν δὲν εἶχε τὴν στιγμὴν ἐκείνην· ὁ ψυχογυῖός του δὲν εἶχεν ἐπιστρέφει ἀκόμη ἀπὸ τὸ φρούριον. Τὸ καλιόπαιδον θὰ ἦυρε τὰς πύλας ἀνοικτάς καὶ τὸ ἔστρωσε μὲ φίλους εἰς κανὲν καπηλεῖον. Τίς οἶδεν ἂν δὲν ἐπώλησε τὸ ἥμισυ τῆς καρδάρας, τῆς προωρισμένης διὰ τὸν κολίγαν*, ἀντὶ ἡμισείας δωδεκάδος ἰχθυδίων παστῶν;

Ὁ βοσκὸς ὀλίγα μόνον βήματα ἔτρεξεν ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ καὶ εἶτα ἐστράφη πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ἐχώθη ἐν μέσῳ συστάδος θάμνων. Δὲν ἦτο μωρὸς αὐτὸς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχε δεῖξει ἀρτίως εἰς τοὺς κλέπτας. Ἐγνώριζε παμπόλλας πλαγίας ὁδοὺς καὶ μονοπάτια γνωστὰ μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἐπαγγέλματός του. Ἐκεῖ μεταξὺ τῶν θάμνων ἤρχιζεν ἓνα μονοπάτι γνωστότατον αὐτῷ· χιλιᾶκις τὸ εἶχε διατρέξει. Διὰ τοῦ μονοπατίου τούτου θὰ προελάβανε τοὺς πειρατὰς κατὰ χίλια τοῦλάχιστον βήματα. Εἶχε καιρὸν νὰ ὑπάγῃ, νὰ ἔλθῃ, καὶ ἐκεῖνοι νὰ μὴν ἔχουν φθάσει ἀκόμη.

Ἦτο μονοπάτι καὶ ἦτο κρημνός. Ὁμοίαζε μὲ τὸν κρημνὸν καὶ μὲ τὸ μονοπάτι τοῦ δημῶδους ἄσματος. Ἀλλ' ἐγνώριζεν αὐτὸς ἀπὸ κρημνούς, καθὼς καὶ ἀπὸ μονοπάτια. Ἀπὸ τέτοια δὲν «ἔδρωνε τὸ μάτι του».

Ἐπάτεي τόσον ἐλαφρὰ εἰς τὴν γῆν, ὥστε δὲν ἄφηγε σχεδὸν ἶχνος. Εἰς τὸ ἐπίπεδον οἱ πόδες του ἔκοπτον ὡς τροχοί, εἰς τὸ

κρημνώδες προσεκολλώντο ὡς ἀρπάγαι. Οἱ καλῶς ἐσφιγμένοι περὶ τὰ σφυρὰ καὶ φολιδοειδῶς ἀνερχόμενοι εἰς τὴν κνήμην ἱμάντες τῶν πεδίλων τοῦ ἦσαν ὡς πτερὰ εἰς τοὺς πόδας. Ἔτρεχεν, ἔτρεχεν, ἀναρριχώμενος εἰς βράχους, ὑπερπηδῶν χάνδακας, κατερχόμενος τὴν κρημνώδη ἀκτὴν, ταλαντεύμενος ἐπὶ τοῦ πρανοῦς, ὅπου ἄγρια ἀνθύλλια καὶ θάμνοι ἄζωοι καὶ ἄφυλλοι ἀσφοδεοὶ ἐφύοντο μόνον, αἰωρούμενος ὑπεράνω τοῦ πελάγους, προσπαίζοντος μαλθακῶς πρὸς τοὺς βράχους τῆς ἀπορρῶγος ἀκτῆς.

Ἔτρεχε καὶ συγχρόνως ἐμελέτα νοερῶς τὸ σχέδιόν του. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ εἶχον συνήθειαν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ὑπαγορευθεῖσαν, ν' ἀναδιδάζωσι τὴν γέφυραν καθ' ἑκάστην μικρὸν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, νὰ τὴν καταδιδάζωσι δὲ τὸ πρωὶ ἅμα τῇ ἀνατολῇ. Ἐὰν εὗρισκε τὴν γέφυραν ὑψωμένην ἀκόμη, ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχαν ἐξημερώσει ἤδη, θὰ ἐφώνει εἰς τὸν φύλακα τῆς πόλης τοῦ φρουρίου νὰ μὴ τὴν καταδιδάσῃ, δι' ὄνομα Θεοῦ· ἐὰν τὴν εὗρισκε καταδιδοασμένην, ὡς ἦτο πιθανόν, θὰ τὸν ἐξώρκιζε νὰ τὴν σηκώσῃ, νὰ τὴν ὑψώσῃ, νὰ τὴν μεταρσιώσῃ, κόπτων πᾶσαν συγκοινωνίαν μὲ τὴν ξηράν, ἂν ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἄλλως τὸ Κᾶστρον χάνεται. Καὶ τοιαύτας σκέψεις ἀνεκύκλου ἐν τῷ νῷ, καὶ τοιοῦτους φόβους ἔτρεφε κατερχόμενος τὴν ἄγριαν ἐκείνην βορειοδυτικὴν ἀκτὴν, ὅπου αἶγες μόνον δύνανται νὰ πατώσι.

Φθάσας ἀντικρὺ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἀγίου Σώζοντος, τοῦ ἐγειρομένου ἰδιορρυθμῶς ἐπὶ τινος σκοπέλου ὀλίγας ὀργυιὰς ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ, ἔκαμε τρεῖς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ κι' ἐπεκαλέσθη τὸν ἅγιον τώρα νὰ τὸ δεῖξῃ, νὰ μὴ ψεύσῃ τὸ ὄνομά του.

Εἶτα διὰ τὸ ἀσφαλέστερον κατήλθεν ἀκόμη χθαμαλώτερον πρὸς τὸν αἰγιαλὸν καὶ πάλιν ἤρχισεν ἐλαφρὰ καὶ γοργὰ πατῶν ν' ἀνέρχεται πρὸς τὴν γέφυραν τοῦ Κᾶστρου. Εὗρίσκετο ἐνώπιον τοῦ φρουρίου. Φοδερὸν βραχῶδες βάραθρον, ὅπου ἱλιγγος καὶ σκοτοδίνη κυριεύει τὸν ἄνθρωπον, ἄδυσσος ξηρὰ, αἰωρουμένη ὑπεράνω τῆς ὑγρᾶς ἀδύσσου, χάσκει ὑπὸ τὴν γέφυραν.

Ἡ γέφυρα ἦτο ὑψωμένη ἀκόμη, ἂν καὶ ὁ ἥλιος εἶχαν ἀνατείλει πρὸ μικροῦ. Ὁ βοσκὸς δὲν ἠδυνήθη τὴν ὥραν ἐκείνην νὰ μὴ ἐνθυμηθῇ τὸν παραγυιὸν του καὶ ἠπόρει τι νὰ ἐγινε. Μὴν ἔπαθε τυχὲν τίποτε, μὴν ἔπεσε (Θεὸς φυλάξοι!) εἰς τὰς χεῖρας τῶν κουρσάρων*, μήπως τὸν συνέλαβον οὗτοι περιπλανώμενον καὶ τὸν ἐπῆραν σκλά-

δον ; Διότι ὁ βοσκὸς ἐνόει ἀμυδρῶς ὅτι, ἂν αὐτοῦ ἐφείσθησαν οἱ βάρβαροι, τὸ ἔκαμαν ἐκ περιστῆς προφυλάξεως, διὰ νὰ μὴ προδοθῶσι πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον. Ἄλλ' ὅχι· ὁ παραγυιὸς τοῦ δὲν εἶχε πάθει (σίδερο στή μέση του !) τίποτε. Ἐκ τῆς ἀπορίας ἔμελλε νὰ ἐξαχθῇ ὁ βοσκὸς πρὶν μάλιστα ἐρωτήσῃ.

Ἀσθμαίνων ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἐστάθη ἀριστερόθεν, κρυπτόμενος παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ὑψηλοῦ πετρίνου θριγκοῦ, καὶ ἤρχισε μεγαλοφώνως νὰ καλῇ τὸν πυλωρὸν τοῦ φρουρίου :

— Ἐ! ἀπ' τὸ Κάστρο ! Ἐ ! πορτάρη !

Οὐδεμία φωνὴ ἀπήντησεν.

Ὁ βοσκὸς ἔκραξε μὲ ὁσπιν δύναμιν εἶχε, διὰ τῆς κεφαλικοτέρας καὶ βραχνοτέρας φωνῆς του :

— Ἐ ! πορτάρη ! ἔ ! ἀπ' τὴν Ταράτσα ! ἔ ! ἀπ' τὸ Κιόσι ! .

Ταράτσα ἦτο ὑψηλὸς ἀκρόδομος ὑπεράνω τῆς σιδηρᾶς πύλης κτισμένος, μὲ τὰς πολεμίστρας καὶ μὲ τὴν ἀπαραίτητον «ζεματίστραν» του, τὴν ὑπερθεὶν τῆς πύλης μακρὰν ὁπὴν, δι' ἧς, ὡς τελευταῖον ὅπλον καὶ καταφύγιον, ἠπείλουν νὰ ζεματίσωσι πάντα ἐπιδρομέα κατορθώσαντα νὰ ζυγώσῃ εἰς τὴν σιδηρὰν πύλην καὶ ἐπιχειροῦντα νὰ τὴν βιάσῃ. Κιόσι (χιόσκι) ἦτο τὸ μικρὸν περίπτερον, ὅπου συνερχόμενοι ἐβουλεύοντο ἢ ἀπλῶς ἡργολόγουν οἱ προεστοὶ μὲ τὴν μακρὰν τσιμπούκαν *, μὲ τὰς ποικιλτὰς μανίκας καὶ τὰς κεντητὰς ζώνας των.

Καὶ πάλιν ἐκ τρίτου ἐπανέλαβεν :

— Ἐ ! πορτάρη ! ἔ ! σεῖς οἱ προεστοὶ !

Τὴν φορὰν ταύτην ἠκούσθη βραχνὸς ὁ βαρὺς καὶ ὀξύς τρυγμὸς τῶν σιδηρῶν μοχλῶν. Ἄλλ' οὐχ ἦττον παραδόξως ἡ πύλη ἔμεινε κλειστή, ὡς νὰ μετενόησεν ἐκεῖνος, ὅστις ἔμελλε νὰ τὴν ἀνοίξῃ. Συγχρόνως διὰ τινος πολεμίστρας ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἀκροδόμου ἠκούσθη φωνή :

— Ἐ ! σύ, πῶς βιάζεσαι τόσο, τσόμπανε ; ἔχε ὑπομονὴ νὰ κατεδάσουμε τὸ γεφύρι. Ἡ θέλεις νὰ σ' ἀνεδάσω καὶ σὲ μὲ τὸ παλάγκο *, καθὼς ἀνέδασα τὸν παραγυιό σου τὴν αὐγὴ ;

— Τὸν ἀνέδασες μὲ τὸ παλάγκο ; εἶπεν αὐτομάτως ὁ βοσκός.

— Ἐφερε τὸ γάλα τοῦ κύρ Ἀναγνώστη τοῦ προεστοῦ, καὶ ὁ κύρ Ἀναγνώστης τὸ θέλει φρέσκο, κατάλαβες. Ἐγὼ κατέδασα τὸ παλάγκο, γιὰ νὰ περάσῃ τὴν καρδάρα στὸ γάντζο*, κι' ἡ ἀφεντιά του

εδέθηκε ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ τοῦ πῇ. Σὰ βαρὺ τὸ γάλα, εἶπα, σὰν ἄρχισα νὰ τραυῶ τὸ παλάγκο. Σὰν τὸν ἀνέβασα ὡς τὸ μισὸ τὸ ὕψος, βλέπω τὴ μούρη τοῦ ψυχογυιοῦ σου, καὶ μ' ἐκοίταξε καὶ γελοῦσε σὰν μαίμου. Εἶπα νὰ τοῦ παίξω καμμιὰ δουλειά, ν' ἀφήσω μιὰ τὸ σκοινί, ποῦ νὰ τοῦ φανῇ ὁ οὐρανὸς σφοντύλι. . . νὰ σοῦ τὸν φτιάσω ἐγὼ κοπανιστή *... Μὰ ἄς ἔχῃ χάρη, λυπήθηκα τὸ γάλα τοῦ κυρ Ἀναγνώστη· εἰ δὲ μή, ἓνα τσομπανόπουλο ὀλιγώτερο, ἓνα περισσότερο, θελὰ χάστη, κατάλαδες, ἡ Πόλη. . .

— Δὲ μὲ μέλει ἐμένα γι' αὐτά, τοῦ ἐφώνησεν ἀπ' ἀντικρὺ ὁ βοσκός, ἀρχίσας νὰ δυσφορῇ ἐπὶ τῇ πολυλογίᾳ τοῦ φύλακος, ὅστις, ἀόρατος ὀπισθεν τοῦ τοίχου, διὰ τῆς πολεμίστρας βλέπων τὸν βοσκόν, εὐχαριστεῖτο νὰ τὸν πειράζῃ, καπνίζων τὸ βραχὺ τσιμποῦκί του, ἔχων ἀξιώσεις δημογεροντικὰς καὶ τρέφων περιφρόνησιν πρὸς τὸ γένος τῶν ποιμένων.

— Καὶ γιὰ τί «πράματα» ἐσένα σὲ μέλει; ἀπήντησεν ὁ πυλωρός, μιμούμενος τὴν ἐπίρρινον φωνὴν τοῦ αἰπόλου.

— Ἄκουσε νὰ σοῦ πῶ! Ποῦ εἶσαι! ἔκραξεν ἀνυπόμονος οὕτως, τρέχα νὰ πῇς στοὺς προεστούς, τὸ καλὸ π' σὰς θέλω, νὰ μὴν κατεδάσετε σήμερα τὸ γεφύρι! Τὸ καλὸ π' σὰς θέλω! Ἄκουες;

— Νὰ μὴν κατεδάσουμε τὸ γεφύρι; ἐπανέλαβε μηχανικῶς ὁ πυλωρὸς ὀπισθεν τῆς πολεμίστρας.

— Νὰ μὴν τὸ κατεδάσετε! ἐφώνησεν ἐμφαντικώτερον ὁ βοσκός.

— Καὶ γιατί; Ἐσὺ θὰ μᾶς προστάξης; Νὰ μὴν ὠνευρεύτηκες τίποτε;

Καὶ ἦτο ἔτοιμος, ὅπως πρότερον ἀνέβαλε ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τοῦ φρουρίου, ἀπλῶς διὰ νὰ βασανίσῃ τὸν βοσκόν, διότι τὸν ἐνόμισε θέλοντα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον δι' ἰδιαιτέραν τοῦ ὑπόθεσιν, οὕτω τώρα ν' ἀνοίξῃ τὴν πύλην καὶ νὰ σηκώσῃ διὰ τοῦ ἀρχετύπου μοχλοῦ τὴν γέφυραν μίαν ὥραν ἀρχύτερα, εἰς τὸ πείσμα τοῦ αἰπόλου, κελεύοντος νὰ μείνῃ ὑψωμένη ἡ γέφυρα. Ὁ μπάρμπα Δῆμος (οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ πυλωρὸς τοῦ φρουρίου) ἦτο ἡ παραξενιὰ καὶ ἡ ἀντιλογία ἐμπρόσωπος.

— Ἦρθαν κλέφτες! ἐπανέλαβεν ἡ φωνὴ τοῦ βοσκοῦ. Ἦρθαν κορσάροι *! Τοὺς εἶδα μὲ τὰ μάτια μου!

— Κλέφτες; Κορσάροι; ἐπανεῖπε καὶ ὁ Μπάρμπα Δῆμος.

— Σὺρε νὰ πῇς στοὺς προεστούς, πὲς καὶ τοῦ κυρ Ἀναγνώστη τοῦ κολίγα μου χαιρετίσματα πολλὰ ἀπὸ μένα, ἦρθαν κορσάροι!

Τοὺς εἶδα ἀπάν' στὸ Σταυρό ! Ἔτσι νὰ ἔχω καλὸ τέλος ! Εἶδα παραπάν' ἀπὸ δέκα δώδεκα. Θὰ εἶναι κι' ἄλλοι κρυμμένοι. Δὲν ξέρω ποῦ ἔχουν ἀραμένο τὸ καῖχι τους. . . Ὡς τόσο τοὺς εἶδα. Ἦρθαν νὰ ἐρωτήσουν τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου ἀπὸ μένα. . .

Ὁ μπάρμπα Δῆμος ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ὑπὸ σπουδαιότεραν ὀψίν τὸ πρᾶγμα. Ἐν τούτοις ὅπως μὴ ἀφήσῃ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ἀντιλογίαν του :

— Μὴν εἶδες ὄνειρο, ἄνθρωπε ; ἐφώνηξε. Ποῦ θελὰ βρεθοῦν οἱ κορσάροι ;

— Τοὺς εἶδα, σοῦ λέω, μὲ τὰ μάτια μου. Ὅπου κι' ἂν εἶναι ἑφτασαν ! Μὴν κατεδάζῃς τὸ γεφύρι, πρὶν σοῦ δώσουν τὴν ἄδεια οἱ προεστοί. . . Ἄς βάλουν βάρδια* καὶ στὸ Πρεγάδι, κι' ἄλλου, γιὰ νὰ μὴ σᾶς πατήσουν νύχτα !

Καὶ ταῦτα λέγων, ὁ βοσκὸς ἤρχισε ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν γέφυραν.

— Εἶσαι στὰ σύγκαλά σου ; τοῦ ἐφώνηξε διὰ τελευταίαν φορὰν ὁ μπάρμπα Δῆμος.

— Ἐγὼ εἶμαι στὰ λογικά μου, ἡσύχασε· τώρα θὰ ἰδῇς.

— Καὶ σὺ ποῦ θὰ πᾶς ; τὸν ἠρώτησεν ὁ πυλωρός.

— Ἐγὼ ἔχω τὰ γίδια μου καὶ ξέρω κι' ἑλες τὲς σπηλιές νὰ κρυφτῶ, ἀπήντησεν ὁ βοσκός.

Τῷ ὄντι, τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ ἦλθε τοῦ μπάρμπα Δήμου ἡ ἀπορία : διατί, ἂν πράγματι εἶχαν ἔλθει πειραταί, ὁ τσόμπανος δὲν ἐφρόντιζε καὶ περὶ τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας του. Ἄλλ' ὁ βοσκὸς ἐξηκολούθησε ν' ἀπομακρύνεται καὶ μετ' ὀλίγον ἐγένεν ἄφαντος.

Ὁ μπάρμπα Δῆμος ἤρχισε νὰ σταυροκοπῇται ἀφειδῶς ὀπίσθεν τῆς πολεμίστρας, εἰτα ἔσπευσε νὰ καταβῇ ἀπὸ τὴν Τaráτσαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Κιόσκι καὶ μετέδωκε τὴν εἰδησιν εἰς τοὺς δημογέροντας τοῦ χωρίου.

Τῷ ὄντι, οὔτε ἡ ἰδέα δὲν τοῦ ἦλθε τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου, τοῦ βόσκοντος ὀλίγας αἰγας εἰς τὸ κατὰμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ μπάρμπα Δήμου νὰ τοῦ ρίψῃ τὴν σχοινίνην κλίμακα ἢ νὰ τοῦ καταβιδάσῃ τὸν κάλων μὲ τὴν ἀρπάγην καὶ τὴν θηλειάν, δι' ἧς ἀνῆλθεν εἰς τὴν Τaráτσαν τοῦ φρουρίου ὁ παραγυιὸς του κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ πυλωροῦ· ἀλλὰ πρῶτον

* *Αλεξ. Γ. Σαρη. — Νεοελλ. Ἀναγνώσματα γ' τάξ. Ἑλλην. Σχολ.* 2

ἤλπιζεν ὅτι οἱ πειραταὶ δὲν θὰ ὑπωπτεύοντο τὸ παρ' αὐτοῦ γινόμενον διάδημα· ἔπειτα αὐτός, ὅστις ἐγνώριζεν ὅλους τοὺς κρημνοὺς καὶ ὅλα τὰ μονοπάτια, ἐγνώριζεν ἐπίσης καὶ ὅλα τὰ σπηλαία καὶ τὰς κρύπτας τὰς ἀνοιγομένας ἀνὰ τὰς βραχῶδεις βορείνας ἐσχατίας τῆς νήσου. Ἐλυπεῖτο δὲ τὸ πτωχὸν αἰπόλιόν του· τὸ ὅποιον ἐθεώρει ὡς παρακαταθήκην ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς φειδωλῆς μοίρας του πρὸς φύλαξιν· ὁ κολίσας του ὁ κύρ Ἀναγνώστης, ὁ προεστός, δὲν ἦτο ἄνθρωπος μὲ ἀνοιχτὸ χέρι, βλέπεις, καὶ ἂν ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἔχανε τὰς αἰγὰς του, ἦτο κατεστραμμένος καὶ πολλὰς ἐλπίδας δὲν εἶχε νὰ εὕρῃ «σερμαγιά*» διὰ ν' ἀγοράσῃ ἄλλας. Ἐπειτα ὅλοι θὰ τὸν ὠνόμαζαν ἀνάξιον. Ἐννοεῖ αὐτὸς καλὰ ἀπὸ κόσμον, ἅς ἦτο κι' αἰγοβοσκός. Καὶ τυχερὸς νὰ εἶσαι, κατάλαβες, καλὸ δὲν σοῦ λέγουν, μόνον «σοῦ κάνουν πρόσωπο», κι' ἀπὸ πίσω σοῦ σκάδουν τὸ λάκκο· καὶ ἄτυχος νὰ εἶσαι, πάλιν «τύφλα!» σοῦ φωνάζουν ὅλοι. Καὶ οὕτε ὠνειροπόλει ἀμοιβὴν ἢ μισθὸν τινα, διότι, κατὰ τὸ φαινόμενον, προσέφερε μεγάλην ἐκδούλευσιν εἰς τοὺς συμπατριώτας του, ἀναγγέλλων τὸν ἐπικρεμάμενον φοβερὸν κίνδυνον καὶ σώζων ἐκ φόνου καὶ διαρπαγῆς ὁλόκληρον χωρίον. Αὐτὰ εἶναι (πῶς νὰ εἴπῃ τις;) «ἱερὰ πράγματα» καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἀμοιβὴ τις, θὰ εἶναι ἄλλου κάπου· εἶχεν ἀμυδρὰν τὴν συναίσθησιν ταύτην. Τοιαῦτά τινα ἀνελογίζετο ὁ πτωχὸς αἰπόλος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἰγὰς εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, καὶ ἀνήρχετο δρομαῖος τὴν ἰδίαν ἀτραπὸν, δι' ἧς εἶχε κατέλθει εἰς τὸ φρούριον.

Ἄλλ' ὅταν ἐφθασεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ κρημοῦ, ὁπότεν ἀρχίζει ἡ ἀτραπὸς νὰ διαχαράττεται, τρεῖς ἄνδρες, κεκρυμμένοι εἰς τοὺς θάμνους, ἀναπηδήσαντες, τὸν συνέλαβον. Ὁ βοσκὸς ἀφῆκε πεπνιγμένην κραυγὴν. Οἱ ἐνοπλοὶ ἄνδρες ἐν ἀκαρεὶ τὸν ἐφρίμωσαν καὶ τὸν ἔδεσαν. Τὸν μετέφεραν δὲ πλησίον τῶν συντρόφων των.

Ἦτο ἡ ὀπισθοφυλακὴ τῶν Ἀγαρηνῶν, ἦτις, φθάσασα εἰς τὴν κοιλάδα τὴν ἐκτεινομένην κάτω τοῦ ζυγώματος τῶν Τριῶν Σταυρῶν, εὗρε καλὸν ἔρμαιον τὰς αἰγὰς τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου. Οἱ βάρβαροι ἔσφαξαν πάραυτα τρεῖς παχεῖς τράγους, καὶ ὅσα ἐρίφια ὑπῆρχον τὰ ἐγδάραν καὶ τὰ ἐσοῦδλισαν. Ἐπερίμεναν τὸ σημεῖον τῶν πέντε τουφεκισμῶν, τὸ ὅποιον εἶχε συμφωνηθῇ μεταξύ αὐτῶν καὶ τῶν προπορευθέντων συντρόφων των. Ἀμα ἐπατεῖτο τὸ Κάστρον, εἶχον καιρὸν νὰ ψήσωσι τὰ σφάγια καὶ νὰ εὖωξηθῶσιν.

Οὐχ ἦττον εἰς τούτων ἦναψε πῦρ καὶ κατεγίνετο νὰ ψήσῃ τὸ τρυφερώτερον τῶν ἐριφίων.

Τρεῖς ἢ τέσσαρες αὐτῶν εἶχον τοποθετηθῇ παρὰ τὸν κρημνὸν ἐπισκοποῦντες πρὸς τὸν Ἅγιον Σώστην. Ἐπερίμεναν ὁσονούπω τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πλοίου των. Αὐτοὶ οὗτοι ἦσαν οἱ συλλαβόντες τὸν πτωχὸν αἰπόλον. Τὸν ἐκράτησαν ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ δὲν τὸν ἐνώχλησαν ἄλλως. Προφανῶς οὗτοι εὐρίσκοντο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς καθόδου τοῦ βοσκοῦ πρὸς τὸ φρούριον, καὶ οὐδ' ὑπώπτευσαν ὅτι αὐτὸς εἶχε φέρεи εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὴν εἴδησιν τῆς ἀφίξεώς των.

Παρήλθε μακρὰ ὥρα καὶ οἱ πειραταὶ ἤρχισαν ν' ἀνησυχῶσι. Τὸ μὲν πλοῖον ἐφάνη πλέον δειλῶς πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἀγίας Ἑλένης καὶ ἐλθὼν προσωρμίσθη οὐ μακρὰν τοῦ Ἀγίου Σώστη. Ἐκ τοῦ φρουρίου ὅμως οὐδὲν σημεῖον ἠκούσθη.

Τέλος, περὶ ὥραν τετάρτην τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνέλθει ἤδη πολὺ ὑψηλὰ, οἱ δώδεκα² σύντροφοὶ των κάθιστροι καὶ πνευστιῶντες ἐφθασαν ἄπρακτοι πλησίον των. Ὁ πτωχὸς τσόμπανος, ὁ δεσμώτης, ἐννοεῖ ἐκ τῶν ὀργίλων βλεμμάτων καὶ ἐκ τῆς θηριώδους ἐκφράσεως τοῦ προσώπου των (χωρὶς νὰ ἐννοῇ τίποτε ἐκ τῆς βαρβαροφώνου γλώσσης των), ὅτι εὗρον τὰς πύλας τοῦ φρουρίου κλειστάς καὶ τὴν γέφυραν ὑψωμένην. Ὁ Ἅγιος Σώστης εἶχε χάμει τὸ θαῦμά του.

Αἶφνης, εἰς τῶν βαρβάρων διαπρεπῆς καὶ μεγαλόσωμος, ὅστις ἐφάνετο ἐξασκῶν ἐξουσίαν τινὰ ἐπὶ τοὺς ἄλλους, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς ἀνατολὰς εἶπεν ἀραβιστί :

— Ὁμνύω εἰς τὸν Ἀλλάχ, ἂν πέσῃ ὁ προδότης εἰς τὰς χεῖράς μου, νὰ τὸν θυσιάσω ὡς αὐτοὺς τοὺς τράγους.

— Ποῖος προδότης; ἠρώτησεν εἰς τῶν συντρόφων του.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ πρῶτος λαλήσας, ὅστις ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις μετὰ τοῦ γέρο Σολμάν, τοῦ λαλοῦντος τὴν ἐλληνοβαρβαρον, εἶχεν ἐρωτήσῃ τὸ πρῶτ' τὸν αἰπόλον περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγοῦσης εἰς τὸ φρούριον, ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν σωρόν, ὃν ἀπετέλει ὁ δέσμιος βοσκὸς κείμενος παρὰ τινὰ σχοῖνον.

— Τί εἶν' αὐτό; εἶπε. Καὶ κύψας ἐξήτασε τὸ πρόσωπον τοῦ αἰπόλου.

— Ἰδοὺ ὁ προδότης! σύντροφε, ἀπήντησε τότε ὁ μεγαλόσωμος βάρβαρος πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα προηγουμένως. Καὶ εἶτα ἤρχισε νὰ

ἐξηγή· ἔν συντόμῳ πρὸς τοὺς πειρατὰς ὅτι ἐκ τῆς κινήσεως, ἣν παρετήρησεν ἐντὸς τοῦ Κάστρου μὲ τὸ ἐξησκημένον ὄμμα του, ἐκ τῶν βλεμμάτων, τὰ ὁποῖα ἐμάντευεν ὀπισθεν τῶν πολεμιστῶν ἐπὶ τοῦ ἀκροδόμου, εἶχεν ὑποπτεύσει ὅτι κάποιος ἔδωκεν εἶδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ μουσουλμανικοῦ στρατεύματος.

Ἀκολούθως τοὺς ἠρώτησε ποῦ ἦσαν τὸν ἀπίστον αὐτόν. Οἱ σύντροφοι τοῦ διηγῆθησαν ὅτι τὸν συνέλαβον ἀναρριχώμενον εἰς τὸν κρημνόν, ἐκεῖ κάτω, ὅπου τινὲς τῶν ἀνδρῶν εἶχον κρυβῆ παραμονεύοντες.

Καὶ τότε ἠλήθευσε διὰ μυριστὴν φορὰν ἡ δεσποτικὴ πρόρρησις, καὶ εἰς περιπλέον ἐνώματος βάρβαρος «ἔδοξε λατρεῖαν προσφέρειν τῷ Θεῷ . . . ».

Ἀπήχθη μεταξὺ τῶν ἐρεικῶν καὶ σχολίων, ὅπου δειλὰ ἀνθύλλια ἐποίκιλλον τὸν πράσινον ἑαρινὸν τῆς γῆς τάπητα· ἐκεῖ τὸν ἔσυραν οἱ Ἀγαρηνοὶ ἀλαλάζοντες, κι' ἐκεῖ ἔλουσε μὲ τὸ αἷμά του τὰ ἄνθη καὶ τοὺς χλωροὺς κλάδους, καὶ ζέον ρεῖθρον ἐκοκκίνησε τὴν γῆν, ἣτις εὐμενὴς τὸ ἐδέχθη, ἡ δὲ αὖρα πρᾶεῖα ἀνέλαθεν ἐπὶ πτίλων τὴν πνοήν του, κι' ἐκεῖ ἐκοιμήθη τὸν ὕπνον τὸν παραδείσιον, ὁ πτωχὸς αἰπόλος, μιμηθεὶς τὸν Ποιμένα τὸν καλόν, τὸν τιθέντα τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Καὶ ὕστερον, πῶς νὰ μὴ μοσχοβολᾷ τὸ χῶμα ;

1891

2. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

Α'. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

Ὁ Θούριος τοῦ Ρήγα.

Ἰ. Γενναδίου.

Ὅποῖαν ἀκατάσχετον ροπὴν ἤσκουν ἐπὶ τῶν ψυχῶν τῶν τότε Ἑλλήνων τὰ ἄσματα ἐκεῖνα τοῦ Ρήγα καὶ τοῦ Κοραῆ δυσκόλως δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ἡμεῖς σήμερον. Φιλέλλην τις ἀφηγεῖ-

1 Ἰωάν. 16, 1.

ται δραματικώτατόν τι περί τούτου ἐπεισόδιον, ὡς ἤκουσεν αὐτὸ παρ' Ἑλλήνος διελθόντος τὴν Μακεδονίαν μικρὸν πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Φθάσας εἰς χωρίον τι, κατέλυσε παρὰ τῷ ἄρτοποιῷ, οὔτινος τὸ ἐργαστήριον ἐχρησίμευε καὶ ὡς πανδοχεῖον.

Βοηθὸς τοῦ ἄρτοποιοῦ ἦτο νέος τις Ἑπειρώτης, τοῦ ὁποίου οἱ ἡλιοκαυμένοι βραχίονες, τὰ γυμνά σκέλη, ἡ ἀθλητικὴ παράστασις κατεμήγνουσαν ἀκμαίαν ρώμην καὶ ἀνδρικὴν ψυχὴν. Καιροφυλακτῆσας κατάλληλον στιγμήν, ἐπλησίασε τὸν ὁδοιπόρον καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν μυστικῶς : « ἐξεύρεις νὰ διαδάξῃς ; » Κατανεύσαντος δ' αὐτοῦ, « ἐλθέ μαζί μου », τῷ εἶπε, καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς ἀπόκεντρον καὶ σύσκιον ἄκρον τοῦ κήπου.

Ἐκεῖ ἐκχθέσθησαν ἐπὶ πέτρας, καὶ εἰσαγαγὼν ὁ νεανίας τὴν χεῖρα εἰς τὸν κόλπον, ἐξήγαγε μικρὸν καὶ πεπαλαιωμένον φυλλάδιον, κρεμáμενον ἀπὸ τοῦ τραχήλου μὲ ράμμα· ἦτο τοῦ Ρήγα ὁ Θούριος, καὶ ἐξήτησε νὰ τὸν ἀκούσῃ μεγαλοφώνως ἀπαγγελλόμενον.

Ἦρξατο λοιπὸν ὁ ὁδοιπόρος ἀπαγγέλλων μὲ τὴν κατάνυξιν ἐκείνην, ἣν οἱ στίχοι τοῦ Ρήγα διήγειρον ἐν πάσῃ ἑλληνικῇ καρδίᾳ. Καταπαύσας δὲ καὶ ἀναβλέψας ἔμεινεν ἐκπληκτος ἐπὶ τῷ θεάματι, ὃ παρουσίαζε τοῦ νέου Ἑπειρώτου ἡ ὄψις· εἶχεν ἐγερθῆ καὶ ἴστατο ἐνώπιόν του ὡς ὀπτασία τις ὑπεράνθρωπος. Δὲν ἦτο πλέον ὁ ἀπλοῖκός ὑπηρέτης τοῦ ἄρτοποιοῦ, ἀλλ' εἶχε μεταμορφωθῆ εἰς ἡμιθέου ἥρωος εἰκόνα ἰδανικὴν. Τὸ πρόσωπόν του ἔλαμπεν ὡς πῦρ φλέγον, οἱ ὀφθαλμοὶ του ἐσπινθηροβόλουν, τὰ ἡμιανεφγμένα χεῖλη του ἔτρεμον, δάκρυα θαλερὰ ἔβαπτον τὰς παρειάς του, καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ γυμνοῦ του στήθους εἶχον ἀνορθωθῆ. Ἰστατο ἐκεῖ ἀκίνητος, ἰνδαλμα Ἀχιλλέως. — Πρώτην λοιπὸν φορὰν ἀκούεις τοῦ Ρήγα τὸ τραγοῦδι ; ἠρώτησεν ἐκπεπληγμένος ὁ ταξιδιώτης.

— Ὅχι· κάθε διαδάτην παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸ εἴπῃ, καὶ πολλὰς φορές τὸ ἄκουσα.

— Καὶ πάντοτε μὲ τὴν συγκίνησιν αὐτήν ;

— Ναί, πάντοτε ! ἀπεκρίθη ὁ Ἑπειρώτης μὲ φωνὴν σταθερὰν καὶ νεῦμα ἀποφασιστικόν.

Καὶ ὁ ὁδοιπόρος διελογίσθη καθ' ἑαυτὸν ὅτι οἱ σιδηροὶ ἐκεῖ-

νοι βραχίονες ταχέως θά ἐπελαμβάνοντο ἔργου ἄλλου ἢ τὸ φυρᾶν τὴν ζύμην. Οὕτως ἡτοιμάσθη τότε τῆς Ἑλλάδος ἡ ἐλευθερία.

1903

Πῶς ἐφύγομεν ἐκ τῆς Χείρας.

Δ. Βικέλα.

✕ **Εἰσαγωγή.** Διηγείται ὁ Λουκῆς Λάρας, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια, φυγοῦσα ἐκ τῆς πρωτευούσης κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Τούρκων, κατώρθωσε μετὰ πολλὰς περιπετείας νὰ φθάσῃ εἰς τὸ χωρίον Μεστά, εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς νήσου, καὶ ἐκεῖ ἀναμένει πλοῖον διὰ ν' ἀναχωρήσῃ. Ἐξαφνα ὅμως ἀγγέλλεται ὅτι οἱ Τούρκοι ἔφθασαν εἰς τὸ χωρίον, καὶ ὅλοι τότε ἐξέρχονται ἐν ἄγῳ νῆα εἰς τὸν δρόμον, ζητοῦντες ἐν τῇ φυγῇ τὴν σωτηρίαν.

Ἐν ᾧ ἐτρέχομεν οὕτω περίφοβοι, παραζαλισμένοι, μὴ γινώσκοντες ποῦ νὰ καταφύγωμεν, μία γραῖα, εἰς τὴν θύραν ταπεινῆς οἰκίας ἱσταμένη, μᾶς εἶδε, μᾶς ἐλυπήθη καὶ ἤπλωσε πρὸς ἡμᾶς τὴν χεῖρα :

— Ἐλάτε ἐδῶ νὰ σᾶς κρύψω, Χριστιανοί.

Ἐχύθημεν ὅλοι ἐντὸς τῆς ἀνοικτῆς θύρας, ἀκολουθοῦντες τὴν γραῖαν. Ὁ Θεὸς τὴν ἐφώτισεν ! Εἰς ἐκείνην χρεωστοῦμεν τὴν σωτηρίαν, τὴν ὑπαρξίν μας. Δὲν τὴν εἶδα ἔκτοτε, οὔτε τὸ ὄνομά της γνωρίζω, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐλησμόνησα τὸ ἀγαθὸν πρόσωπόν της, οὐδ' ἔπαυσα εὐλογῶν τὴν μνήμην της. Εἴθε νὰ τὴν ἀντῆμειψεν ὁ Θεὸς καὶ νὰ τὴν ἀνέπαυσεν ἐν εἰρήνῃ !

Ὅπισθεν τῆς οἰκίας ἦτο αὐλὴ ὑπαιθρος, εἰς δὲ τὴν ἄκραν τῆς αὐλῆς στάβλος. Ἐντὸς τοῦ στάβλου μᾶς ἔκρυπεν ἡ γραῖα. Αἱ ἀγέλαδες τῆς ἔβρισκαν εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ δὲν ἐπέστρεψαν οὔτε τὴν ἐσπέραν ἐκείνην οὔτε τὰς ἐπιούσας, νὰ μᾶς διαφιλονεικήσουν τῆς κατοικίας των τὴν κατοχὴν. Δὲν ἠχμαλώτιζαν γυναικόπαιδα μόνον οἱ Τούρκοι· ὅτι εὗρισκαν ἦτο λεία εὐπρόσδεκτος. Ἀλλὰ δὲν ἐζημίωσαν ἡμᾶς τότε, ληστεύσαντες τῆς πτωχῆς γραῖας τὰ ζῶα. Ἡ εἴσοδος ἦτο στενὴ καὶ σκοτεινὴ, εἰς δὲ τὸ βάθος ἡγοίγετο ὁ στάβλος τετράγωνος καὶ ὀπωσοῦν εὐρύχωρος, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς εἶχε παράθυρον ἢ ἄλλην ὁπὴν, ὥστε, ὅτε ἐκλείετο ἡ ἐπὶ τῆς αὐλῆς θύρα τῆς διόδου, τὸ σκότος ἦτο ψηλαφητὸν καὶ ἡ ἀποφορὰ

δὲν εἶχε διέξοδον. Τέσσαρα ἡμερονύκτια ἐμείναμεν ἐντὸς τοῦ κρυφῶνος τούτου, δεκαοκτὼ ἐν συνόλῳ ψυχαί !

Τὴν ἐσπέραν τῆς πρώτης ἡμέρας ἡ φιλάνθρωπος γραῖα μᾶς ἔφερε σάκκον πλήρη σύκων. Ὅτε δὲ συνηθίσαμεν εἰς τὸ σκότος, ἀνεκαλύψαμεν εἰς μίαν γωνίαν κάδον ἔχοντα εἰσέτι ὕδωρ ἀρκετὸν πρὸς ποτισμὸν τῶν ἀγελάδων. Χάρις εἰς τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο καὶ εἰς τὰ σύκα δὲν ἀπεθάναμεν τῆς δίψης καὶ τῆς πείνης ! Εἰς θέσιν δὲ προέχουσαν, ἐπὶ μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ στάβλου ἀνεκαλύψαμεν ἄχυρον, τὸ ὅποιον ἐστρώσαμεν κατὰ γῆς, διὰ νὰ μὴ κατακλινῶνται ἐπὶ τοῦ βορβορώδους ἐδάφους αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία. Καὶ ἐξήσαμεν οὕτω τέσσαρας νύκτας καὶ τέσσαρας ἡμέρας !

Ἐκ τοῦ κρυφῶνός μας ἠκούσαμεν ἔξω συχνάκις τὰς κραυγὰς τῶν Τούρκων καὶ οἰμωγὰς Χριστιανῶν, πότε μακρὰν καὶ ἄλλοτε πλησίον. Τὴν τελευταίαν μάλιστα νύκτα τοὺς εἶχαμεν πολὺ, πολὺ πλησίον, διότι διενυκτέρευσαν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς γραίας καὶ ἠκούσαμεν τὰς ὁμιλίας των καὶ τὰς διηγήσεις τῶν αἰσχυρῶν κατορθωμάτων των.

Ὁ κύριος τῶν Τούρκων σκοπὸς ἦτο ἡ ἀνακάλυψις τῶν κρυπτομένων φυγάδων. Τοὺς ἄνδρας ἐφόνευαν, τὰ δὲ γυναικίόπαιδα ἠχμαλώτιζαν, μεταφέροντες τὴν ἄγραν των εἰς τὴν πόλιν. Τοὺς χωρικοὺς δὲν ἔδλαπταν συνήθως, ἐκτὸς δι' ὕδρεων καὶ ραβδισμῶν καὶ λακτισμάτων καὶ διὰ τῆς καταναλώσεως τῶν τροφίμων των. Δὲν ἔμεναν δὲ ἐπὶ πολὺ οἱ αὐτοὶ Τούρκοι εἰς τὸ χωρίον. Ἀφ' ἐσπέρας ἤρχετο μία συμμορία, ἔτρωγαν, ἔπιναν, ἐκοιμῶντο, τὴν δὲ πρωΐαν ἤρχιζεν ἡ ἐρευνα πρὸς σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν. Ἀνεχώρουν οἱ πρῶτοι μὲ αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα, καὶ τοὺς διεδέχετο νέα τὴν ἐσπέραν συμμορία καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Ἡμεῖς δ' ἐπεριμέναμεν νὰ κορεσθοῦν καὶ νὰ παύσῃ τὴν διαδοχὴν τοῦ διωγμοῦ ἡ ἐξάντλησις τῆς λείας, παρακαλοῦντες τὸν θεὸν νὰ μὴ ἀνακαλυφθῶμεν μέχρι τέλους.

Τὴν τελευταίαν νύκτα ἐξημερώθημεν μὲ τὸν φόβον ὅτι δὲν θὰ σωθῶμεν ἀπὸ τὰς χειράς των. Ἡ θύρα μόνη τοῦ στάβλου μᾶς ἐχώριζεν ἀπ' αὐτῶν. Τὴν αὐγὴν ἐπανήλθεν εἰς τὴν αὐλὴν ἡ σιωπή, ἀλλ' ἐξηκολούθει ἐντὸς τοῦ χωρίου ὁ θόρυβος. Πόσον βραδέως αἱ ὥραι παρήρχοντο ! Θὰ ἐπᾶνέλθουν οἱ Τούρκοι πλησίον μας; Θὰ τοὺς ἔχωμεν καὶ τὴν νύκτα πάλιν; Ἡσθανόμεθα ὅλοι ὅτι δὲν ἠδυνάμεθα ν' ἀνθέξωμεν πλειότερον.

Πρὸς τὴν ἐσπέραν τοὺς ἤκούσαμεν εἰς τὴν αὐλὴν, ἐτοιμαζομένους πρὸς ἀναχώρησιν, καὶ ἐκρατοῦμεν τὴν ἀναπνοὴν μας, περιμένοντες τὴν ἐλπίζομένην ἀπομάκρυνσίν των. Ἐκεῖ ἀκούομεν αἰφνης, πλησίον τῆς θύρας, βροντώδη Τούρκου φωνήν :

— Ἄς ἴδωμεν, πρὶν φύγωμεν, τί ἔχει εἰς αὐτὴν τὴν ἀποθήκην.
Ἐκαμα τὸν σταυρόν μου. Κρύος ἰδρὼς μὲ περιέχυσεν !

Ἡ θύρα τοῦ στάβλου ἔτρυξεν καὶ ἠνοιχθῆ, καὶ εἰς τὸ ἀνοιγμά της εἶδα Τούρκου μορφὴν φοδεράν. Ἐκράτει ξίφος γυμνὸν εἰς τὴν μίαν χεῖρα, εἰς δὲ τὴν ἄλλην ράβδον καὶ ἀπὸ τῆς ἄκρας τῆς ράβδου ἐκρέματο λύχνος, τὸ δὲ φῶς τοῦ λύχνου ἐφώτιζε τοῦ Τούρκου τὸ πρόσωπον. Καὶ ὀπισθεν τῶν ὤμων τοῦ ἄλλαι Τούρκων κεφαλαὶ ἔρριπτον περίεργα ἐντὸς τοῦ σκότους βλέμματα. Ἐκαθήμεν κατὰ γῆς, εἰς τὸ βάθος τοῦ στάβλου, ἀντικρυ τῆς εἰσόδου. Χίλια ἔτη νὰ ζήσω, δὲν θὰ λησμονήσω τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην ὁπτασίαν.

Ἀναπνοὴ ἐντὸς τοῦ στάβλου δὲν ἤκούετο. Ὁ Τούρκος ἐκτείνει τὸν πόδα, προχωρεῖ ἐν βῆμα.... Ἀντήχησε διὰ μιᾶς ὁ πάταγος ὑδάτων πατουμένων καὶ βλάσφημος τοῦ Τούρκου ἐκφώνησις :
— Μόνον βρῶμαι εἶναι ἐδῶ. Δὲν ἔχει τίποτε. Πηγαίνωμεν !

Ἡ θύρα ἐκλείσθη μετὰ κρότου καὶ οἱ Τούρκοι ἀνεχώρησαν. Ἐσώθημεν ! Ἐν βήξιμον, εἰς στεναγμὸς ἠδύνατο νὰ μᾶς προδῶσῃ. Ἄλλ' ὁ Θεὸς μᾶς ἐλυπήθη καὶ ἠυδόκησε νὰ μᾶς διαφυλάξῃ, ἡ δὲ σωτηρία μας τὴν ὥραν ἐκείνην μᾶς ἐφάνη ὡς ἀγαθὸς διὰ τὸ μέλλον οἰωνὸς καὶ ἐπεριμέναμεν μὲ πλειότερον ἤδη θάρρος τῆς δοκιμασίας μας τὸ τέλος.

Δὲν ἐφεύσθησαν αἱ ἐλπίδες μας. Τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐσπέραν, ἀφ' οὗ ἐνύκτωσεν, ἠνοιχθῆ τοῦ στάβλου ἡ θύρα καὶ πάλιν, ἀλλ' ὑπὸ φέλλης τῶρα χειρὸς, καὶ ἦλθεν ἐν μέσῳ ἡμῶν ὁ χωρικός, τὸν ὁποῖον ὁ θεὸς μου εἶχεν ἀποστείλει πρὸς εὑρεσιν πλοίου. Πῶς ἐξετέλεσε τὴν παραγγελίαν, πῶς ἀνεκάλυψε τὸ χρησφύγετόν μας δὲν γνωρίζω. Ἐφερε τὴν ἀγγελίαν ὅτι πλοῖον ψαριανὸν μᾶς ἐπερίμενεν εἰς ἔρημον λιμενίσκον ὅχι μακρὰν τοῦ χωρίου, καὶ ἦτο ἐτοιμὸς ὁ χωρικός νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ ἀμέσως πρὸς αὐτό.

Ἡ νυκτερινὴ ὥρα, ὁ φόβος τῶν Τούρκων, ἡ ἀγνοια τοῦ μέλλοντος, οἱ κίνδυνοι τῆς φυγῆς, ἡ ἀνάμνησις τῶν πρώτων ματαίων περιπλανήσεων πολλοὺς δισταγμοὺς τὴν ὥραν ἐκείνην ἐγέννησαν.

Ἄλλ' ἂν ἐμέναμεν, ὁ ὄλεθρος ἦτο βέβαιος σήμερον ἢ αὔριον, ἐν ᾧ φεύγοντες ἡδυνάμεθα ἴσως νὰ σωθῶμεν. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἡ φυγή καὶ ἀνεχωρήσαμεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ χωρικοῦ.

Κρατούμενοι τὰς χεῖρας καὶ βαδίζοντες ἐν σιωπῇ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ χωρίου, πρὸς τὸ ἀντίθετον τῆς εἰσόδου μέρος. Ἐφεύγαμεν τὴν πύλην (1), ὑποπτευόμενοι ὅτι ἐφρουρεῖτο ὑπὸ Τούρκων· ὁ ὁδηγὸς μας εἶχε λάβει τὰ μέτρα του. Εἰσῆλθομεν ἐν τὸς οἰκίας ἐρήμου διὰ νὰ δραπετεύσωμεν ἐκ τῶν ὀπισθεν. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινὴ, διεκρίνετο ὅμως ἐκ τοῦ παραθύρου τὸ κρημνῶδες κάτω ἔδαφος. Ἐκρεμάσθη σχοινίον καὶ κατέβην πρῶτος ἐγώ. Ἔδεσα εἰς τὴν ζώνην μου τὸ σχοινίον καὶ τὸ ἐκράτουν ἐκ τῶν χειρῶν, ἐν ᾧ μὲ κατεδίδαξαν οἱ ἄνωθεν. Κατέβησαν κατόπιν οἱ λοιποὶ ἄνδρες ἀνὰ εἰς καὶ ἐπεριλάβαμεν ἔπειτα τὰς καταδιδαζόμενας γυναῖκας καὶ παιδιά. Τελευταῖος ἐπῆδυσεν ὁ χωρικός, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῇς μας καὶ ἤρχισεν ἡ νυκτερινὴ ὁδοιπορία.

Ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐκολος ὁ δρόμος, ὅταν μὲ τὴν καρδίαν τρέμουσαν φεύγῃς εἰς τὸ σκότος, μὴ γνωρίζων ποῦ πηγαίνεις, καὶ φοβεῖσαι ἀνὰ πᾶσιν στιγμὴν μὴ ψαλῶν οἱ Τούρκοι, καὶ ἔχῃς γέροντας καὶ γυναῖκας καὶ παιδιά μικρὰ εἰς τὴν συνοδείαν σου !

Ἐξημέρωνε μόλις, ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὰ ὑψώματα, τὰ περικλείοντα τὸν λιμενίσκον, ὅπου ἡ σωτηρία μᾶς ἐπερίμενε. Λευκὴ σειρὰ ἀμυδροῦ φωτός, χαράττουσα τὸν ὀρίζοντα, προεμήνυε τὴν ἀνατολήν. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀποτόμου λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστάθημεν, ἐδύλεπαμεν τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἀκτὴν, ἀλλὰ δὲν ἤκούετο ῥόχθος. Ἐντὸς τοῦ λιμένος ἦτο ἄκρα γαλήνη, ἐκτὸς δ' αὐτοῦ, μακρὰν, μᾶς ἔδειξε ὁ χωρικός τὸ πλοῖον. Δὲν ἐδύλεπα ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν ὑδάτων τὸ σκάφος, ἀλλ' ὁδηγούμενος ἀπὸ τοῦ χωρικοῦ τὴν χεῖρα διέκρινα τοὺς δύο ἰστούς καὶ μοῦ ἐφάνη ὅτι κινούνται, προχωροῦντες μὲ κρεμάμενα ἐπ' αὐτῶν τὰ ἱστία. Ἐσπεύσαμεν τὸ βῆμα καὶ ἐντὸς ὀλίγης ὥρας ἦμεθα κάτω εἰς τὴν παραλίαν.

1. Εἰς τὰ Μεστιά, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα χωρία τῆς Χίου, τὸ ὀπισθεν μέρος τῶν οἰκιῶν, τῶν κειμένων κατὰ τὰς τέσσαρας ἐξωτερικὰς πλευρὰς τοῦ χωρίου, συνείχετο καὶ οὕτω ἀπετέλει ἀδιάκοπον τείχος, εἰς ὃ εἰσέρχοντο διὰ μᾶς πύλεις.

Δὲν ἦλθε διὰ μόνους ἡμᾶς τὸ πλοῖον ἐκ Ψαρών. Ὁ πλοίαρχος ἐφρόντισεν ἄφ' ἐσπέρας νὰ διασπείρῃ τῆς ἀφίξεώς του τὴν εἰδησιν, καὶ συνέρρεον οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. Ἡ ἀκτὴ ἦτο ἤδη κεκαλυμμένη ὑπ' αὐτῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δὲ καὶ ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν. Εὐτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες εἶχαν δώσει τὸ συμφωνηθὲν σημεῖον καὶ τὸ πλοῖον ἐπλεεν ἤδη πρὸς τὸν λιμένα, καθ' ἣν στιγμήν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος διέκρινα μακρόθεν τοὺς ἰστοὺς του.

Ὅτε ἐπλησιάσαμεν εἰς τοὺς σωροὺς τῶν φυγάδων, εἶδαμεν ὅλα τὰ πρόσωπα, ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἦρχετο ἡ λέμβος. Ἐπλησίαζεν! Ἠκούοντο αἱ κῶπαι σχίζουσαι τὴν θάλασσαν, ἠκούετο καὶ τῶν σκαρμῶν* ὁ γογγυσμὸς ὑπὸ τῆς κώπης τὴν πῆσιν. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐτείναμεν σιωπῶντες τὰ ὦτα πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ἐκεῖνους παρηγόρους ἤχους.

Ἄλλ' ὅτε ἡ λέμβος προσωρμίσθη καὶ ἐπῆδησαν οἱ ναῦται εἰς τὴν ξηράν, τότε ἡ σιωπὴ ἐλύθη καὶ ἐπῆλθε ταραχὴ καὶ σύγχυσις, διότι ὅλοι, συνωθούμενοι ἐπὶ τῶν βράχων, ἀνυπομόνουν θέλοντες νὰ ἐπιβιδασθῶσιν. Ἦσαν δὲ πολλοὶ οἱ φεύγοντες καὶ ἡ λέμβος μικρά. Ἡ ἠχηρὰ τοῦ ναυκλήρου φωνὴ καὶ τῶν ναυτῶν οἱ βραχίονες ἐχαλίνωσαν τοῦ πλήθους τὴν ἀνυπομονησίαν.

— Ἦσυχάσατε, ἐφώναζε· θὰ σᾶς πάρωμεν ὅλους. Κανένα δὲν θ' ἀφήσωμεν!

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἀνεχώρησε μὲ τὸ πρῶτον φορτίον, ὃ δὲ ναυκλῆρος καὶ τρεῖς ναῦται ἔμεναν εἰς τὸ παράλιον ὠπλισμένοι. Ἐπῆγαιεν ἡ λέμβος καὶ ἦρχετο, ἐσμικρύνετο δὲ βαθμηδὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ ἠῶξανε μετὰ πᾶσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομονησία τῶν μενόντων. Δὲν ἐφαίνετο ἀκόμη ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἐλάμβανεν ἤδη τῆς ἡμέρας τὰ χρώματα.

† Οἱ ἡμίσεις περίπου ἦσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμέναμεν εἰσέτι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐδλέπαμεν τὴν λέμβον ἐπιστρέφουσαν, εὐχόμενοι νὰ μὴ βραδύνη ἡ σειρὰ μας, ὅτε ἀντήχησεν αἰφνης κρότος τουφεκίου καὶ ἠκούσθη σφαίρας συριγμός. Αἱ κεφαλαὶ ὅλαι ἐστράφησαν διὰ μιᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἶδαμεν ὑψηλὰ, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, πρὸς τὰ δεξιὰ μας, τέσσαρας ἀνδρῶν μορφάς. Ἀλίμονον! Οἱ Τοῦρκοι ἐπλάκωσαν! Θεέ μου! Ὅποιον

τρόμον ἔφερεν εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη ἐμφάνισις τῶν διωκτῶν μας ! Δύο τρεῖς τουφεκισμοὶ ἐκ νέου ἀντήχησαν. Ὁ ἔμιλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη καὶ ἐτρέξαμεν ὅλοι εἰς τοῦ λόφου τὰς ὑπωρείας διὰ νὰ προφυλαχθῶμεν ὑπὸ τῶν βράχων τὰς ἐξοχάς.

Οἱ τέσσαρες ναῦται μόνοι ἔμειναν εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ ὑψώσαντες τὰ ὅπλα ἐσκόπευσαν καὶ ἐπυροβόλησαν διὰ μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τοῦρκοι ἄνωθεν δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον. Ἐφροδύθησαν ἄρά γε ; Ἡ μὴ αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέτυχαν ; Ἡ μὴ ἦσαν πολυαριθμοὺ σώματος ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἐπερίμεναν ἐπικουρίαν διὰ νὰ ἐπιπέσουν καθ' ἡμῶν ; Καὶ τότε ; Τί θὰ γίνωμεν ; Πῶς θ' ἀντισταθῶμεν ;

Χ' Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἐπλησίαζεν. Ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τῆς παύσεως τῶν πυροβολισμῶν ἐτρέξαμεν ὅλοι πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Θὰ προφθάσωμεν ἄρά γε νὰ σωθῶμεν ; Θὰ φανοῦν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ λόφου οἱ Τοῦρκοι ;

Προσωρμίζετο σχεδὸν ἐπὶ τῶν βράχων ἡ λέμβος, ὅτε εἶδα τὸν πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τὸν ναύκληρον. Τὸν ἔδλεπα νὰ λαλῇ περιπαθῶς δακτυλοδεικτῶν τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ, ἐν ᾧ ὁ ναύτης ἀπέσυρε τὴν χεῖρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐζήτηι ὁ πατήρ μου νὰ θέσῃ φιλοδώρημα. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἡ μήτηρ μου ὀπισθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρός. Ἐστράφην πρὸς αὐτήν.

— Λουκῆ μου, πάρε τὰς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μὲ τὴν εὐχὴν μας. Ἀφήσατε ἡμᾶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ !

Καὶ συγχρόνως ἐναπέθετεν εἰς τὸν κόλπον μου μικρὸν δέμα, περιέχον ὅσα κοσμήματα εἶχε δυνήθῃ νὰ περισώσει. Τὴν ἐνηγκαλίσθη καὶ ἐφίλουν τὸν λαιμόν της καὶ ἔλεγα :

— Ὅχι, ὄχι, ὅλοι ὁμοῦ θὰ σωθῶμεν.

Ἐκεῖ μὲ ἤρπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου :

— Πήγαινε μὲ τὰς ἀδελφάς σου. Ἐρχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

Ἡ λέμβος ἦτο ἤδη πλήρης, αἱ δὲ ἀδελφαί μου ἐκάθηοντο ἐντὸς αὐτῆς. Μὲ ὤθησεν ὁ πατήρ μου, μ' ἔσυρεν ὁ ναύκληρος, καί, πρὶν προφθάσω νὰ λαλήσω ἢ ν' ἀντισταθῶ, εὐρέθη ἐντὸς τῆς λέμβου καὶ ἐγώ.

Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν ἀμέσως. Ἐστράφην πρὸς τὴν ξηρὰν νὰ ἴδω τὴν μητέρα μου καί, ἐνῷ ἐστρεφόμην, εἶδα καπνὸν ἐπὶ τοῦ λό-

φου και νέος τουφεκισμός ήκούσθη. Ἐπὶ τῶν βράχων τὸ πλῆθος συνεσφίγγετο και οἱ ὀπισθεν ὤθουν τοὺς πρώτους, ἐπιπταν δέ τινες ἤδη εἰς τὴν θάλασσαν. Μετὰ τῶν πιπτόντων βλέπω αἰφνης τὴν μητέρα μου !

Δὲν ἤξεύρω πῶς ἡδυνήθην ν' ἀπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τὴν χεῖρα, πῶς ἤρπασεν ἡ μήτηρ μου τὴν χεῖρά μου, πῶς μία ἄλλη γραῖα ἐκράτει διὰ τῶν δύο χειρῶν τὸ φόρεμα τῆς μητρός μου. . . . Ἡ δὲ λέμβος ἐπροχώρει και ἐπλεον οἱ δύο γραῖαι συρόμεναι ἐκ τῆς χειρός μου, μέχοις οὐ ἐπὶ τέλους τὰς ἀνεσύραμεν ἐκ τῆς θαλάσσης. Οὐδ' ἐνθυμούμικι πῶς εὐρέθημεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

Οἱ τουφεκισμοὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐξηκολούθουν, ἡ δὲ λέμβος ἐπήγαινε και ἤρχετο και τὴν ἐδλεπα ἐκάστοτε ἐπιστρέφουσιν, προσπαθῶν νὰ ἴδω μακρόθεν, ἐὰν ἦσαν ἐντὸς αὐτῆς ὁ πατήρ μου και ἡ Ἀνδριάννα ¹. Εἰς τὸ τελευταῖόν της μόνον ταξίδιον τοὺς εἶδα ἐπὶ τέλους ἐρχομένους. Ἡμεθα ἤδη ὄλοι ἐπὶ τοῦ πλοίου, και ἡμεθα ἐκατὸν ὀγδοήκοντα ψυχαί ! Ἐμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέτυχαν ἀπὸ τοῦ λόφου νὰ ἐλαττώσουν τὸν ἀριθμὸν μας.

Τὸ πλοῖον ἀνεπέτασε τὰ ἱστία του και ἤρχισε νὰ πλέῃ ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν πνοὴν οὐρίου ἀνέμου, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ὅτε εἶδαμεν τὰ ὑψώματα καλυπτόμενα ὑπὸ Τοῦρκων. Οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῷ ὄντι ἐμπροσθοφυλακή, ἀλλὰ, θεῖα χάριτι, ἐδράδυναν οἱ πολλοὶ νὰ ἔλθουν, και ἡμεῖς ἡμεθα ἤδη σῶοι και ἀσφαλεῖς, οὐδ' ἐφοβούμεθα πλέον τὰ ἀπέχοντα ὄπλα των.

1879



Ἡ Ἐξοδο.

Ἱ. Βλαχογιάννη.

Τὸ Μεσολόγγι τώρα τοιμάζεται νὰ βγῇ, μὲ τὸ σπαθί. Τοιμάζεται κι' ἡ χήρα Μάνθα, ἡ Μεσολογγίτισσα, νὰ βγῇ κι' αὐτή. Ὁ Τοῦρκος ἀν νικηθήκε χίλιες φορές, τῆς πείνας τὸ θεριὸ εἶν'

¹ Ἡ ὑπερέτριά των.

άνικητο. "Ετσι ὁ λαός, μαζί με τὴ φρουρά, πήρανε τὴν ἀπόφαση. Κι' ἀπόψε !

Νύχτα, σκοτάδι. Ἡ χήρα στὰ τυφλὰ ψηλαφώντας ἤυρε τὸ δέμα με τὰ ρούχα τ' ἄχαρα τοῦ μακαρίτη ἀντρός της. Ἡ μπόμπα ἢ τούρκικη τὸν ἔκοψε στὰ δύο, μόλις ἄρχιζε ἢ πολιορκία. Κι' αὐτὸ μοναχά ; Τὸ βόλι, τὸ σπαθί, τῆς ἀρρώστειας ἢ ὀργῇ, τῆς πείνας ἢ κατὰρα θέρισαν κάθε δικό της γύρω της. Ἐρημη ἢ χήρα, ἔρημη με τὴν Ἀνθὴ τὴν κόρη της, ἑπτὰ χρονῶν μικρούλα κι' ἀρρωστη, στὰ βάσανα μπασμένη, ἀπὸ τὴν πείνα ἀγνώριστη, φάντασμα ζωντανό, κι' ἡμερο κι' ἰλαρὸ σὰν ἄλλου κόσμου πλάσμα. . . Ἡ χήρα ντυμένη βρίσκεται με τὴ στολὴ τῇ λεβέντικῃ καὶ τῇ ματόδαφνι τ' ἀντρός της. Τῇ φύλαγε σὰν ἅγιό λείψανο, τόσον καιρὸ. Καὶ τώρα πόσα γέλοια θ' ἄκουγε, μέρα ἔτσι νὰ τὴν ἔδλεπε κανεὶς ! Τόσο εἶν' ἄχαρη καὶ τόσο κωμική. Κι' ἔχει στὴ μέση της ζωσμένο τὸ σπαθί. Καὶ πρέπει νὰναι τόσο τρομερὴ κι' ἢ ὄψη κι' ἢ ματιά της, ποὺ θάδιωχνε ἀκόμα καὶ τοῦ χωρατοῦ τὸν ἴσκιο ἀπὸ μπροστά της. Κι' εἶναι τόσες ἄλλες, χήρες εἴτε ἀνύπαντρες, νιές καὶ γριές, ἀντροντυμένες, ἔτοιμες νὰ βγοῦν ἀπόψε !

Τὴν κόρη της σηκώνει ἀπὸ τὸ στρώμα. Τὸ χᾶδι τῆς καρδιάς τραχὺ τῆς βγαίνει ἀπ' τὸ λαιμό. Μοιάζει σὰν προσταγὴ καὶ σὰ φοβέρα. Τῇ σέρνει ἀπὸ τὸ χέρι, τῆς κρυφομιλεῖ, μὰ στὴν ἀγκαλιά νὰ τὴ σηκώσῃ δὲ μπορεῖ. Τέτοια δύναμη κι' ἢ μάνα δὲν τὴν ἔχει !

Τραυσοῦν ἀργὰ τὸ δρόμο κατὰ τὰ προχώματα μαζί με τ' ἄλλο ρέμα τοῦ κόσμου ποῦ τραυᾷ. Ζυγώνει ἢ ὦρα ! Κανένας δὲ φωνάζει, κι' ὅμως μὴ σύμειχτη βοή ἀκολουθεῖ τὸν ἴδιο δρόμο. Ἡ χήρα σκύδει γιὰ στερνὴ φορὰ, κι' ἄγρια καὶ δραχνερὰ τὴν ἀμοιρη μικρούλα θέλει νὰ ὀρμηνέψῃ.

— Ἀνθὴ μου, Ἀνθὴ, Ἀνθίτσα μου, ἐδῶ ποῦ θὰ κινήσουμε, σφιχτὰ νὰ μοῦ κρατῆς τὴ φουστανέλα. Τίποτ' ἄλλο νὰ μὴ δλέπῃς καὶ νὰ μὴν ἀκοῦς : τὴ φουστανέλα νὰ μὴ χάσῃς ἀπ' τὰ χέρια σου ! Ἀνθὴ μου, Ἀνθίτσα μου... Ἐδῶ ποῦ πάμε, γιὰ νὰ σὲ γλιτώσω πρέπει νὰ χτυπῶ με τὸ σπαθί, μ' ὅ,τι μπορῶ. Δὲ θάχω ὅλο τὸ νοῦ μου ἀπάνου σου. Βαστάξου ἐσὺ με τὰ χεράκια σου, με τὴν καρδιά σου ! Πιάσου . . .

Καὶ κινήσανε. Μὲς στὸν ὄχθοντὴ, ποῦ ἀνοῖγαν καὶ περνοῦσανε, χωρὶς νὰ γείρῃ . . .
* * *

... οὐσε ἢ χήρα :

— Ποῦ εἶσαι Ἀνθή;

— Ἐδῶ εἰμαι, μάνα.

Μὰ κάποτε, καί κεῖ ποῦ πλάκωσε τὸ κύμα τὸ τρανό, καί σάρωσε καί σαρώθηκε, ἡ χήρα ξέχασε τὴν Ἀνθή, γιὰ μόνη μιὰ στιγμή· ξέχασε καί νὰ τὴ ρωτήσῃ. Κι' ἄμα βρέθηκε σὲ μιὰ βρουλιὰ* κρυμμένη καί πῆρε ἀναπνοή, τότε εἶδε πῶς ἔλειπε ἡ Ἀνθή της.

Δὲν ἄργησε ὕστερα στὴ ράχη ἀπάνου νὰ βρεθῇ. Τότε γύρισε στὸν ἑαυτὸ της. Τότε ξύπνησε τῆς θυγατέρας ὁ καημὸς μέσ' στὴν καρδιά της.

— Ἀνθή!... Φώναξε, καί πάλι φώναξε. Ἀνθή! Ἀνθίτσα!

Τοῦ κάκου! Ἡ Ἀνθίτσα πάει πειά! Πάει καί τὸ Μεσολόγγι!

1911.

Ὁ θάνατος τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη.

Κ. Παπαρηγοπούλου.

Ἐπειδὴ τὸ κίνημα¹ ἔμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ τὴν 23ην, διαταγαὶ εἶχον δοθῇ εἰς ὅλον τὸν στρατὸν ν' ἀναπαυθῇ τὴν 22αν καί ν' ἀπέχη παντὸς ἀκροβολισμοῦ. Καί ἔμως, τινὲς τῶν ἐν τῷ Φαλήρῳ σταθμευόντων Κρητῶν, ἀφοῦ ἔφαγον καί ἔπινον, ἐκίνησαν παρὰ τὴν δοθεῖσαν διαταγὴν καθ' ἐνός² τῶν πλησιεστέρων ἐχθρικῶν ὀχυρωμάτων, ὅπερ, καίτοι κείμενον ἐπὶ χώρου πεδικοῦ, ἦτο ἔμως ἰσχυρότατον.

Ὁ τουφεκισμὸς, ἀκουσθεὶς, ἐφείλκυσε πολλοὺς, καί Ἕλληνας καί πολεμίους· οἱ μὲν ἔδραμον εἰς ὑποστήριξιν τῶν Κρητῶν καί ἐπεχείρησαν νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὸ ὀχύρωμα, οἱ δὲ Τούρκοι, ἱππεῖς καί πεζοί, ἀντεπεξῆλθον πρὸς ἀντίκρουσιν αὐτῶν. Πολλοὶ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ προσῆλθον ἵνα καταπαύσωσι τὴν ταραχὴν καί ἐπαναγάγωσι τοὺς στρατιώτας εἰς τὰς τάξεις των· ἀλλ' ἡ φωνὴ των δὲν εἰσηκούετο, καί ὁ κατὰ πρῶτον μικρὸς ἀκροβολισμὸς κατήντησε μετ' ὀλίγον μάχη σπουδαία. Μετ' ὀλίγον

1 Ἡ ἐναντίον δηλ. τοῦ στρατοῦ τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως ἐκτελεσθεῖσα ἐπιθεσις, πρὸς λύσιν.

ὁ πάντοτε ἀτρόμητος Νικήτας * πληγώνεται εἰς τὴν σιαγόνα, πληγώνονται δὲ καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ οὐκ ὀλίγοι στρατιῶται, ὥστε οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν.

Ἦ Οὐ Καραϊσκάκης τὴν στιγμήν ἐκείνην κατέκειτο πυρέσσων ἐν τῇ σκηνῇ του· ἄλλ' οἱ πυροβολισμοὶ καὶ αἱ κραυγαὶ ἐξεγείρουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ληθάργου, καί, τιναχθεὶς ἀπὸ τῆς κλίνης, ἐρωτᾷ τί τρέχει, πρὶν δ' ἔτι φθάσῃ νὰ ἐξηγήσωσιν εἰς αὐτὸν τὰ συμβάντα, βλέπει αἰχθεὶν τὴν τῶν Ἑλλήνων τροπὴν. Ἀναπηδήσας λοιπὸν ἀμέσως εἰς τὸν ἵππον του λαμβάνει ἀπὸ τινος τῶν παρατυχόντων τὸ γιαιταγάνι* του, καὶ συμπαραλαβὼν ὄσους τῶν ἵππέων ἢ ἐφίππων ἀξιωματικῶν ἀπήντησε καθ' ὁδόν, ἐξορμᾷ κατὰ τῶν πολεμίων, μεταβάλλει τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων καὶ ἀναγκάζει αὐτοὺς ὑποχωρήσαντας νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὰ ὀχυρώματα αὐτῶν.

Ἀλλὰ, ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας παροξυνόμενος, δὲν ἔδειξε τὴν συνήθη αὐτοῦ φρόνησιν, καί, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰ γενόμενα, προέδρη μετὰ τῶν ὀλίγων περὶ αὐτὸν ἵππέων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρικῶν ὀχυρωμάτων, πυροβολῶν δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ Κιουταχῆς ἐκπέμπει κατ' αὐτοῦ ὀλόκληρον τὸ ἱππικόν· οἱ περὶ τὸν Καραϊσκάκην, μὴ δυνάμενοι ν' ἀνθέξωσιν εἰς τοσοῦτον ἀνωτέραν δύναμιν, τρέπονται εἰς φυγὴν, ὃ δὲ, μείνας κατὰ τὴν συνήθειάν του τελευταῖος ἐν τῇ πεδίῳ τῆς μάχης ἵνα ἐνθαρρύνῃ τοὺς συναγωνιστάς καὶ ἵνα μὴ ἀφήσῃ ν' ἀποδῇ ἐπιβλαδὴς ἢ καταδιωγὸς τῶν, πληγώνεται καὶ πίπτει ἀπὸ τὸν ἵππον του· ἀλλὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν, συνελθὼν, ἱππεύει πάλιν καὶ παραμένει, προτρέπων τὸ ἱππικόν εἰς τὸ νὰ ἀνθέξῃ ὅσον δύναται, καὶ δῶση οὕτω καιρὸν εἰς τοὺς πεζοὺς, τοὺς ἐν τῇ μεταξύ περιπλεκέντας εἰς τὴν μάχην, νὰ ὀπισθοδρομήσωσι.

Τότε ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ ἱππικοῦ Παναγιώτης Κακλαμᾶνος, ὅστις διέμενε πλησίον τοῦ Καραϊσκάκη καθ' ὅλους τοὺς κινδύνους τῆς ἡμέρας ταύτης, ἔδειξε τόλμην τῇ ἀληθείᾳ ἡρωϊκὴν. Ἠξεύρει ἄρ' αὖ γε ἡ παρούσα γενεὰ ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἔταν σφαῖρα κανονίου ἀφῆρεσε τὸν δεξιὸν τοῦ γενναίου ἐκείνου τέκνου τῆς Βυτινῆς βραχίονα, ὁ ἀνὴρ, οὐδόλως πτοηθεὶς, ἐξηκολούθησε μαχόμενος, λαβὼν τὴν σπάθην διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός; Ἄς τὸ μάθῃ, ἵνα γνωρίσῃ ὅποια ἦτο ἡ ψυχὴ τῶν ἀθλητῶν τῶν ἐν ταῖς πεδίοις τῆς μάχης διεξαγαγόντων τὴν ἐπανάστασιν.

Ἄλλ' ἐρχόμεθα εἰς θέαμα οἰκτρότερον ἅμα καὶ φοδερώτερον. Ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἐσκέφθη περὶ ἑαυτοῦ, εἰ μὴ ἅψ' οὐ εἶδε τὸν στρατὸν ἐκτὸς κινδύνου· εἶχε δὲ διαδοθῇ ἡ ὀλεθρία φήμη καὶ πληθὺς ἀξιωματικῶν συνδραμόντες συνώδευσαν αὐτὸν μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐκείθεν δὲ μετεκόμισαν ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ ἀρχιστρατήγου¹, ἵνα τύχῃ πλειοτέρας τινὸς περιποιήσεως. Καθ' ὅλον τὸ διᾶστημα τῆς ὁδοιπορίας ἐκείνης δὲν μετέβαλε παντάπασιν ἦθος, καὶ μετὰ πλήρους τῆς ψυχῆς ἀταραξίας ὠμίλησε περὶ πολλῶν ἀντικειμένων.

Ὅταν ἐφθασαν εἰς τὸ πλοῖον, κατεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ στρώσαντες τάπητα, τὸν ἀπέθεσαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκείων του. Ἡ πληγὴ ἦτο εἰς τὸ ὑπογάστριον· καὶ ὁ μὲν χειρουργὸς δὲν εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι θανατηφόρος, ἀλλ' αὐτὸς, παρατηρήσας ὁ ἴδιος τὸ τραῦμα, ἀπεφώνησε, διὰ συνήθους τινὸς φράσεώς του, οὐ μόνον ὅτι ἦτο ἀνίατον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὀλίγας εἶχε νὰ ζήσῃ ἔτι ὥρας. Ὅθεν ἐζήτησεν ἀμέσως τὸν πνευματικόν καὶ τὸν Χριστόδουλον Χατζηπέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, τοὺς δύο ἀρχηγοὺς τοῦ τάγματος τῶν Παλαμηδιωτῶν*, τὸ ὅποιον ἐθεώρησε πάντοτε ὡς τὸ κυριώτατον ὄργανον καὶ στήριγμα τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἀγώνων.

Ἀψ' οὐ δὲ ἐξωμολογήθη, ἐζήτησε συγχώρησιν παρ' ὅλων τῶν περιεστώτων καὶ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὑπηγόρευσε καὶ ἰδίᾳ χειρὶ ὑπέγραψε τὴν διαθήκην του. Ἡ ἀφελὴς αὕτη διαθήκη διελάμβανε τάδε :

«Σαραντατέσσαρες χιλιάδες γρόσια εἰς τὸ κεμερί* τοῦ Μήτρου Ἀγραφιῶτη. Ἀπὸ αὐτὰ αἱ τριάντα χιλιάδες νὰ δοθοῦν εἰς τὰς τσοῦπες* μου· νὰ τὰς περιλάβουν οἱ δύο Μήτρηδες, τοῦ Σκυλοδήμου καὶ Ἀγραφιῶτης. Δύο χιλιάδες νὰ πάρῃ ὁ ἕνας Μήτρος καὶ δύο ὁ ἄλλος, ὅπου μὲ ἐδοῦλεσαν. Χίλια νὰ πάρουν ἐκεῖνοι ὅπου θὰ μὲ θάψουν. Δύο χιλιάδες ἔχει ὁ γραμματικὸς, τέσσαρες χιλιάδες γρόσια τῆς Μαριώ*. Τὰ ἄλλα νὰ μοιρασθοῦν διὰ τὴν ψυχὴν μου. Αὐτὰ ὅπου ἔχω εἰς τὴν σακκούλαν μου νὰ τὰ λάβουν οἱ γραμματικοὶ καὶ τσοουσάδες* μου.

22 Ἀπριλίου.

Καραϊσκάκης>.

1 Τοῦ Ριχάρδου Τζώρτζ, διαμένοντος τότε ἐντὸς γολέττας ἐν τῇ λιμένι τοῦ Πειραιῶς.

Ταῦτα δὲ διατάξας παρήγγειλε νὰ τὸν θάψωσιν εἰς τὴν κατὰ τὴν Σαλαμίνα ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου.

Καὶ τότε, ὥσανει ἐπιφυλάττων τοὺς τελευταίους αὐτοῦ λόγους διὰ τοὺς φιλότατους τῶν συναγωνιστῶν, στραφεὶς πρὸς τὸν Χριστόδουλον Χατζηπέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, «ἐλάτε τώρα, τοὺς εἶπε, νὰ σᾶς ἀσπασθῶ». Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐδάκρυον, ἐπροσπάθεισεν ὁ Καραϊσκάκης νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ, παραγγέλλων ἰδίως νὰ καταβάλωσι πᾶσαν φροντίδα ἵνα φυλάξωσι τὰς θέσεις αὐτῶν καὶ κατορθώσωσι τὴν λύσιν τῆς τῶν Ἀθηνῶν πολιορκίας· «πρὸ πάντων, εἶπε, σεῖς οἱ παλαιοὶ συναγωνισταὶ μου νὰ μὴν ἐντροπιασθῇτε· ἰδοὺ ἡ διαθήκη μου. . . Εἰς τὸν υἱόν μου ἀφήνω τὸ τουφέκι μου, τὴν μόνην περιουσίαν, τὴν ὅποιαν ἔχω τώρα· τὰς θυγατέρας μου τὰς ἀφιερώνω εἰς τοὺς συναγωνιστάς μου».

— Μὴν ἀναφέρῃς τὸν θάνατον, εἶπεν ὁ Χριστόδουλος, διότι δὲν εἴμεθα εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν.

— 'Ηκούσατε, ἐπανεέλαθεν ὁ Καραϊσκάκης, ὅσα σὰς εἶπα διὰ τὰ παιδιὰ μου· διὰ σὰς ὅμως τί νὰ εἶπω ; Ἐπεθύμουν νὰ ἔχω τὸ ἔθνος ἐμπρὸς μου διὰ νὰ τῷ εἶπω τί ἀξίζετε· ἀσπασθῆτε ἐκ μέρους μου ὅλους τοὺς ἀξιωματικούς, καὶ αὖριον τὸ πρῶν ἐλάτε πάλιν νὰ σὰς ἰδῶ ὅλους».

Ἄλλ' ἡ ἐπαύριον δὲν ἔμελλε νὰ εὕρῃ αὐτὸν μεταξὺ τῶν ζώωντων· διότι, ἀφοῦ δι' ὅλης σχεδὸν τῆς νυκτὸς διετήρησεν ἐν μέσῳ ὀρι-
μυτάτων πόνων τὰς φρένας τοῦ σώας καὶ τὴν φωνὴν ἀναλλοίωτον,
ἔξέπνευσε περὶ τὴν 4ην μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥραν, εἰς τὰ ἐξημε-
ρῶματα τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἣτις, ὠρισμένη οὕσα διὰ τὸ μεγαλύ-
τερον τοῦ στρατοῦ ἐπιχείρημα καὶ καθιερωμένη ἐν ταῦτῳ εἰς τὴν
μνήμην τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τοῦ ὁποίου ἔφερεν ὁ Κα-
ραϊσκάκης τὸ ὄνομα, πρὸ μικροῦ ἔτι ἐφαίνετο μέλλουσα νὰ ἐορ-
τασθῇ ὡς ἡμέρα χαρᾶς καὶ θριάμβου, ἡδὴ δὲ ἀνέτειλεν ἕνα ἀναγ-
γείλη συμφορὰν, τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος μετ' ὀλίγον κατὰ δυστυ-
χίαν ἔμελλε νὰ καταμετρήσῃ ἡ Ἑλλάς.

Ἡ ἀγγελία ὅτι ὁ Καρκασικάκης ἐπληρώθη εἶχεν ἤδη προξενήσει πολλήν καθ' ὅλον τὸ στρατόπεδον ἀνησυχίαν· ὅτε δέ, τὴν πρώτην τῆς 23ης, διεδόθη καὶ ἡ τοῦ θανάτου αὐτοῦ φήμη, ἐκορυφώθη ἡ γενικὴ θλίψις καὶ κατῆφεια. Ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου στρατιώτου μέχρι τῶν ἐπιφανεστέρων στρατηγῶν κοινὴ ἐπεκράτησε πεποί-

θησις ὅτι ἡ ζήμια ἦτο ἀνεπανόρθωτος, καὶ ὅτι ὁ στρατὸς ἐστέρηθη τῷ ὄντι τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς ψυχῆς, ἥτις συνετήρει, ἥτις ἐσωζεν, ἥτις ὠδήγει αὐτόν. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, οἵτινες εἶδον ἐκ τοῦ σύνεγγυς πῶς ἐπὶ ὀκτὼ ἡδὴ ὀλοκλήρους μῆνας κατάρθρωσεν αὐτός ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν νὰ συναρμολογήσῃ, νὰ ὀργανώσῃ, νὰ ἐμψυχώσῃ καὶ νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν νίκην τὴν πολυαριθμοτέραν τῶν στρατιῶν, ὅσας ποτὲ συνεκρότησεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις· οἵτινες ἐγνώρισαν διὰ τίνων ἀγώνων, διὰ τίνος συνέσεως, διὰ τίνος θυσίας τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ φιλοτιμίας εἶχε φθάσει εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἀποτέλεσμα, οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἶχον τὴν συνείδησιν ὅτι οὐδεὶς ἄλλος θέλει δυνηθῇ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον, ὅτι ὁ στρατὸς δὲν θέλει δυνηθῇ νὰ διατηρηθῇ, καὶ ὅτι δεινὴ τις, εἰ καὶ ἄγνωστος ἔτι, ἀλλὰ δεινὴ βεβαίως ἐπεκρέματο εἰς τὸ ἔθνος συμφορά.

Εἰς μάτην ὁ ἀρχιστράτηγος, ἐξελθὼν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ συγκαλέσας περὶ αὐτὸν ἅπαντας τοὺς ἀνωτέρους τοῦ στρατοῦ ἀξιωματικούς, ἐλάλησε πρὸς αὐτοὺς πολλὰ πρόσφορα εἰς τὴν περιστάσιν, παραμυθητικά μὲν διὰ τὴν στέρησιν τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ, προτρεπτικά δὲ ἵνα ἐξακολουθήσωσι τὸν ἀγῶνα μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας καὶ γενναιότητος· εἰς μάτην ὑπέσχετο νὰ συναγωνισθῇ καὶ αὐτὸς ἵνα πράξῃ ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἐπιχειρήματος, ὅτι ἦτο δυνατόν, κατὰ τοὺς ἐπιτραπέντας αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἔθνους πόρους.

Ἡ φωνὴ αὕτη δὲν ἦτο ἡ φωνὴ ἡ ἀντηχήσασα εἰς Χαϊδάρι, εἰς Ράχωδαν, εἰς Τουρκοχώρι*, εἰς Δίστομον, εἰς Κερατσίνι καὶ περὶ τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος· δὲν ἦτο ἡ φωνὴ ἡ ἀνακαλέσασα τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸ εἶναι ἀπὸ Μακρυνόρους μέχρι Φαλήρου· δὲν ἦτο ἡ φωνή, ἥτις ἐνέπνεε καὶ εἰς αὐτῶν τῶν ἀτολμοτέρων τὰς ψυχὰς τὸ ἱερὸν τῆς φιλοτιμίας πῦρ. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν, ἀποθανόντος τοῦ Καραϊσκάκη, προέκειτο νὰ προχειρισθῇ ἡγεμὼν τοῦ στρατοῦ ἕτερος, ὁ στρατὸς οὗτος ὁμοίασεν τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα τῆς καλῆς τέχνης ἀγάλματα, τῶν ὁποίων ἐν καιρῷ τῆς παρακμῆς ἀφηροῦντο αἱ κεφαλαί, ἵνα ἀντ' αὐτῶν ἐπιτεθῶσι κεφαλαὶ ἄλλαι καὶ πρὸς ἅπαντα τὸν ρυθμὸν τοῦ ἐπιλοίπου σώματος ἀλλότριαι. Δὲν κατέλιπε μὲν διὰ μιᾶς τὰς τάξεις αὐτοῦ· ἦτο ἀποφασισμένος βεβαίως νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ καθήκον, ἀλλ' ἐβλεπεν ὅτι θέλει τὸ ἐκ-

πληρώσει άνευ πεποιθήσεως πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν, ἢ μάλλον πεποιθὼς ὅτι ἀγεται ἐπὶ καταστροφὴν.

Ἡ κατάπληξις αὕτη δὲν περιωρίζετο εἰς μόνον τὸ στρατόπεδον τῆς Ἀττικῆς, ἀλλὰ, ὡς δι' ἡλεκτρικοῦ σύρματος, διεδόθη ἐν ἀκαρεῖ εἰς Σαλαμίνα, ὅπου ἐτελέσθη ἡ κηδεῖα τοῦ ἀνδρός, εἰς Πόρον, ὅπου ἠδρευνεῖν ἡ ἀντικυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ καὶ ὑπῆρχον ἔτι συνηγμένοι οἱ πληρεξούσιοι τοῦ ἔθνους, εἰς Ναύπλιον, ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ ἀρχιστράτηγος, διατάξας νὰ μετακομίσωσι τὸν νεκρὸν εἰς Σαλαμίνα, διέδωκε συγχρόνως τὴν φήμην ὅτι ἐπέμφθη εἰς Αἴγινα, φοδούμενος εὐλόγως μήπως οἱ πλείστοι τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν μεταδῶσιν εἰς Σαλαμίνα, ἵνα ἀποδώσωσιν εἰς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν τὰς τελευταίας τιμὰς, καὶ κινδυνεύσῃ οὕτω τὸ στρατόπεδον, μάλιστα εἰς περίστασιν τοσοῦτον κρίσιμον. Ἀλλ' οὐδὲν ἦττον πολλὰ ἐχύθησαν δάκρυα καὶ πολλοὶ ἠκούσθησαν στεναγμοὶ ἐπὶ τῆς κηδεῖας ἐκείνης. Ἄμα ἔφθασεν εἰς Σαλαμίνα τὸ πλοῖον τὸ φέρον τὸν νεκρὸν, πάντες οἱ κατοικοῦντες καὶ παροικοῦντες εἰς αὐτὴν ἄνδρες, γυναῖκες, παῖδιά καὶ γέροντες ἐξῆλθον εἰς προὔπαντησιν μετὰ θρήνων καὶ κλαυθμῶν δι' ὅλης δὲ τῆς ἐκφορᾶς, τὴν λυπηρὰν τοῦ κλήρου ψαλμωδίαν δὲν ἔπαυσαν διακόπτουσιν αἱ χοεραὶ τοῦ πλήθους ἐκείνου κραυγαί, τὸ ὅποιον ἠσθάνετο καὶ ἐκήρυττεν ὅτι ἐστερήθη πατὴρ καὶ σωτὴρ.

ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δὲ κατελήφθησαν αἰσθήματος καὶ πάντες οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους, ζωηρῶς ἀπεικονίσαντες τὴν ταραχὴν αὐτῶν ἐν τῇ περιφήμῳ διαταγῇ τῆς ἡμέρας, ἣν ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις, ψηφίσασα ὁμοθυμαδὸν κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 25ης Ἀπριλίου, ἐξαπέστειλεν εἰς τὸ ἐν τῇ Ἀττικῇ στρατόπεδον. Ποτὲ Ἕλληνα δὲν ἠξιώθη τοιαύτης ὑπὲρ τῆς μνήμης αὐτοῦ διαδηλώσεως ἡ δὲ ψυχὴ τοῦ Καραϊσκάκη ἐσκίρτησε βεβαίως καὶ ἀποχρώντως ἐθεώρησεν ἑαυτὴν ἀποζημιωθείσαν διὰ τοὺς κόπους καὶ τοὺς μόχθους τοῦ πολυταράχου αὐτῆς βίου, ἀκούσασα τὴν φωνὴν τοῦ ἔθνους τάδε περὶ αὐτοῦ ἀποφαινομένην:

«Ἡ φιλότιμη Πατρίς θρηνεῖ ἀπαρηγόρητος, ἀπολέσασα τὸ γνησιώτατον τέκνον τῆς θρηνεῖ καὶ κόπτεται, στερηθεῖσα τοῦ θερμοῦ προμάχου τῶν ἱερῶν τῆς δικαίῳ θρηνεῖ τὸν διαρρήξαντα τὰς νῆας ἀλύσεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τὸν ἐνδοξον νικητὴν τῆς

Ἀραχώδης, τὸν ἐξολοθρευτὴν τῶν τυράννων· θρηνεῖ τὸν ἀρείτω-
μον γενικὸν ἀρχηγὸν Καραϊσκάκη, ὅστις, μυχόμενος ὑπὲρ τῶν
κλεινῶν Ἀθηνῶν, ἔπεσεν ἐνδόξως καί, πνέων τὰ λοιπὰ, ἄλλο τι
δὲν παρήγγειλε παρὰ τῶν Ἀθηνῶν τὴν διάσωσιν.

« Ἑλλάς! Πένθησον τὸν πολύτιμόν σου Καραϊσκάκη. Ἑλλη-
νίδες! Μαυροφορέσατε διὰ τὸν ὑπερασπιστὴν τῆς τιμῆς σας. Φι-
λέλληνες! Ἑλληνες! Στρατιῶται! Ἐμβριμήσατε τὸν ἀνδρεῖον
συστρατιώτην σας· καί, καταβρέχοντες τὴν ἱερὰν γῆν τῶν κλεινῶν
Ἀθηνῶν μὲ τὰ καρδιοστάλακτα δάκρυά σας, ἐκδικήθητε τὸ αἷμά του,
τιμωρήσατε τοὺς ἀσεβεστάτους φονεῖς του καὶ σώσατε τὰς Ἀθήνας.

« Εὐδαίμων Καραϊσκάκη! Ὁρκισθεὶς νὰ ζήσης ἢ ν' ἀποθάνῃς
ἐλεύθερος, ἐφύλαξας τὸν ὄρκον σου, ὡς χρηστὸς πολίτης, ὡς εὐ-
σεβὴς χριστιανός, ὡς τίμιος ἄνθρωπος· ὡς τοιοῦτον τῆς ἀνεκτι-
μήτου ἐλευθερίας μάρτυρα, ὡς ἐντίμως ἀθλήσαντα καὶ στεφανω-
θέντα μὲ τὰς δάφνας τῆς δόξης τῆς ἀθανασίας, σὲ ὑπεδέχθησαν
εἰς τὰ Ἥλύσια* Πεδία προσμειδιῶντες οἱ τριτόβλοι ἐκεῖνοι ἥρωες,
ὅσοι ἀπέθανον διὰ τὰ δίκαια τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Ἀνθρωπότη-
τος. Μεταξὺ τούτων περιπταμένη ἡ ἀκτινοβόλος σκιά σου εἰς τὴν
αἰωνίαν μακαριότητα, δὲν ἐλησμόνησε τὰς Ἀθήνας· καὶ ἤδη, ἐπι-
φοιτῶσα εἰς τὰς ὁμηγύρεις τοῦ στολάρχου, τοῦ ἀρχιστρατήγου, τῶν
ἀρχηγῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν τοῦ στρατοπέδου τῆς Ἀττικῆς, θεω-
ρεῖ τὰ πολεμικά καὶ σωτηριώδη ἐπιχειρήματά των, καὶ ἐπικα-
λεῖται τὴν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν τοῦ Ὑπερτάτου Βασιλέως διὰ νὰ
τοὺς βοηθήσῃ νὰ σώσουν τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἑλλάδα, εἰς δόξαν
τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ».

Τί δύναται ἡ ἀσθενὴς ἡμῶν φωνὴ νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν κραυ-
γὴν ταύτην ἔθνους ὀλοκλήρου;

1889

Ἡ κήρυξις τοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν πολέμου κατὰ τὸ 1912.

Σπυρ. Μελά.

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν νύκτα, ποῦ ἔφθασεν ἡ πρώτη
διαταγὴ ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖον. Ἦτο ἡ νύκτα
τῆς 4ης πρὸς τὴν 5ην Ὀκτωβρίου 1912. Ἡ μεραρχία μας, ἡ
τετάρτη, εὐρίσκετο εἰς Βλοχόν, χωρίον, τὸ ὁποῖον ἀπέχει τοῦ
τουρκικοῦ ἐδάφους περὶ τὰς δύο καὶ πλέον ὥρας.

Ἀπὸ ἐνωρίς τίποτε δὲν ἐμαρτύρει ὅτι τὴν ἐπαύριον ἐπρόκειτο ν' ἀνταλλάξωμεν τουφεκιὰς μὲ τοὺς Τούρκους στρατιώτας. Καμμία εἰδησις δὲν ὑπῆρχε περὶ ἀμέσως ἐπικειμένων ἐχθροπραξιῶν, οὔτε εἰς τοὺς κύκλους τῶν ἀξιωματικῶν, οὔτε εἰς τὰς μάζας τῶν ἀνδρῶν, πολλοί, πλείστοι ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἐθεώρουν ἀπίθανον καὶ ἀποσόβησιν τοῦ πολέμου.

Εἰς τοῦτο ἀσφαλῶς συνέτεινεν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἡ μακαρία, εἰρηνικὴ καὶ θαυμασίως εἰδυλλιακὴ ἀτμόσφαιρα, ἡ ὁποία μᾶς περιέβαλλε. Μετὰ μίαν ἐξαισίαν, σχεδὸν κολοκαιρινὴν ἡμέραν, ὁ ἥλιος εἶχε γύρει καὶ εἰς τὸ πορτοκαλόχρυσον θάμβος τοῦ δειλινοῦ οἱ καπνοὶ ἀπὸ τὰς καλύδας καὶ τοὺς καταυλισμοὺς τῶν ἀνδρῶν ἀνέβαινον ἀργὰ καὶ ὀλόισα ὡς θυσαίαι δικαίων. Αἱ νεαραὶ ποιμενίδες τοῦ Βλοχοῦ, μὲ τὰ ροδαλὰ πρόσωπα καὶ τὰ χαμηλοδiléποντα μάτια, ὠδηγοῦσαν ἀπὸ τὴν βοσκὴν ὀπίσω τὰς ἀγέλας τῶν καματερῶν*, τὰ ζωηρότερα τῶν ὁποίων προπορευόμενα ἔκουτουλίζοντο* μὲ πείσμα, ἐν ᾧ συντροφίες — συντροφίες ἀπὸ χήνες ἔπλεον εἰς τὸν χρυσοῦν μαίανδρον* μικροῦ ποταμοῦ, ὅπου ὕψηλαὶ λεῦκαι ἐμιμοῦντο τὸν Νάρκισσον* εἰς τὰς ὄχθας. Ἐν μέσῳ ταύτης βιβλικῆς γαλήνης καὶ γλυκείας σιγῆς, τὴν ὁποίαν διέκοπτον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν οἱ χρεμετισμοὶ τῶν ἀλόγων καὶ τὸ μούγκρισμα τῶν ἀγελάδων, ὁ νοῦς μας δὲν ἐπήγγαιεν εἰς ἐχθροπραξίας.

Οἱ αἰσθηματικώτεροι ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, καθισμένοι κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ ἢ στὰ πεζούλια τῶν μικρῶν παλαιῶν γεφυρῶν, μὲ τὰ πόδια κρεμασμένα πρὸς τὰ φευγαλέα νερά, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἀνεπόλουν τὰς τρυφεράς σκηνάς τοῦ ἀποχωρισμοῦ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς μεραρχίας ἀπὸ τὸ Ναύπλιον. Αὐταὶ κατεῖχον ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ψυχὴν μας. Εἶχαμεν ἀκόμα ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας τὰς εἰκόνας τῶν ἐναγκαλισμῶν καὶ τῶν περιπτύξεων, τὰ δάκρυα τῶν ἀπλοϊκῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξεκίνησαν ἀπὸ χωρία μακρινὰ διὰ νὰ συναντήσουν τοὺς ἰδικούς των καὶ νὰ τοὺς ἴδουν μίαν ἀκόμη φοράν. Ἐβλέπαμεν ἐμπρὸς μας ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον νὰ φθάνῃ σκονισμένος, ἰδρωμένος, ταλαιπωρημένος, νὰ κατακλύζῃ τοὺς δρόμους τοῦ Ναυπλίου. μὲ ὅλα τὰ οἰκιακά του σκεῦη καὶ τὰ τζουμπελέκια*, νὰ μὴ εὕρισκῃ τι νὰ φάγῃ καὶ νὰ μαγειρεύῃ ἐκ τοῦ προχείρου, νὰ μὴ ἔχῃ ποῦ νὰ κοιμηθῇ ἀπὸ τὸν μεγάλον συνωστισμόν, καὶ νὰ ξενυχτᾷ ὀρθίος εἰς τὸ ὑπαιθρον, συ-

ζύγους με τὸ μωρὸ εἰς τὸν μαστόν, γερομητέρες με ἄσπρα μαλλιά·
καὶ κυρτωμένην ράχιν. Ἦσαν αὐτές, ἀκριβῶς, ποῦ ἐγέμισαν τὸν λι-
μένα τοῦ Ναυπλίου με ἀεικίνητα μαντηλάκια, ὅταν τὰ πλοῖα ἔφευ-
γαν ἀποκομίζοντα τοὺς υἱούς, τοὺς συζύγους, τοὺς ἀδελφούς των.

Τέλος, ὑπὲρ ὅλα ταῦτα, ἤρχοντο εἰς τὴν ἀνάμνησίν μας αἱ
περίεργοι, αἱ σιωπηλαὶ ὅσον καὶ συγκινητικαὶ σκηναὶ τοῦ χωρι-
σμοῦ τῶν ἀλόγων τῆς ἐπιτάξεως ἀπὸ τοὺς κυρίους των. Εἶδα ἐγὼ
με τὰ μάτια μου χωρικόν, ὁ ὁποῖος ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὸ χωριό
τοῦ τέσσαρες ὥρες δρόμο, καὶ ἦλθεν ἀκριβῶς τὴν παραμονὴν
τῆς ἀναχωρήσεώς μας εἰς τοὺς στάβλους τῆς μεραρχίας νὰ
ἰδῇ διὰ τελευταίαν φορὰν τὸ ἄλογό του, ἓνα ὠραῖον ψαρήν, οἱ
παχύτατοι γλουτοὶ τοῦ ὁποῖου ἐμαρτύρουν περὶ τῆς ἀγρύπνου
στοργῆς τοῦ κυρίου του. Μόλις τὸν εἶδεν, ἔστρεψε πρὸς αὐτὸν
τὴν εὐφυστάτην του κεφαλὴν, ἐχρεμέτισε κι' ἔσκαψεν ἀνυπομο-
νῶν τὴν γῆν με τὴν ὀπλὴν του. Ὁ χωρικός ἐξεκρέμασεν ἀπὸ
τὸν ὦμόν του ἓνα ντορδά* γεμᾶτον κριθάρι καὶ τοῦ ἔδωσε νὰ φάγῃ,
μολονότι τὸν διεβεβαίωσαν οἱ σταβλοφύλακες ὅτι πρὸ ὀλίγου
εἶχαν ταῖσει ὅλα τὰ ἄλογα.

— Βρὲ παιδιὰ, ἤρχισε νὰ κλαυθυμρίζῃ τότε. Νὰ τ' ἀγαπᾶτε τὰ
ζωντανά. Εἶναι πράγματα τοῦ Θεοῦ...

Ἐμεινεν ἐκεῖ, κοντὰ εἰς τὸ ζῶόν του, μέχρι βαθείας νυκτός,
καὶ δὲν ἔφυγε, παρὰ μόνον ὅταν τὸν διεβεβαίωσαν ὅτι θὰ τὸ
περιποιῶνται ὅσον μποροῦν. ✓

Ὁ καημένος ὁ ψαρής! Μέχρι τινὸς εἶδα νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς ρά-
χεώς του τὸν ταμίαν τῆς μεραρχίας. Ἄλλ' αἰφνης ἔχασα τε-
λείως τὰ ἴχνη του. Ν' ἀνεπαύθη διὰ παντός, ἀρά γε, τυμπανιαῖος,
εἰς καμμίαν μακεδονικὴν πεδιάδα, με τὰ σπλάχνα προτεταμένα
εἰς τὰ μαῦρα ἔθνη τῶν πεινασμένων κοράκων, ἀφοῦ διέβη τὰ
Καμβούνια, τὸν Ἀλιάκμονα, τὸν Ἀξιὸν κι' ἔπιε τὸ θολὸ νερὸ τῆς
θαυμασίας λίμνης τοῦ Ὀστρόδου; ἢ νὰ ἐπέζησε τάχα διὰ νὰ
ἐπανεέλθῃ θριαμβευτὴς εἰς τὸ ζεστό ἀχουράκι του καὶ νὰ δεχθῇ
τὰ χάδια τοῦ κυρίου του;

Ἀπὸ τοὺς ρεμβασμούς, διὰ νὰ ἐπανεέλθω εἰς τὸν Βλοχόν, ἀπέ-
σπασε τοὺς ἄνδρας συναυλία σαλπίγγων, αἱ ὁποῖαι τοὺς ἐκάλουν
εἰς μίαν ἐκτάκτως εἰρηνικὴν ἐργασίαν· τὸ συσσίτιον. Ἐδῶ ἄχνι-
ζαν τὰ καζάνια τοῦ ἵππικοῦ, πέραν οἱ πυροβοληταὶ ἐπολιόρκουν
τὴν φασολάδαν των, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην παρετάσσετο με

τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη του ἑνας λόγος μηχανικοῦ, ἐνῶ μακρὰν εἰς τὸ βάθος ἐδόμει τὸ πεζικόν.

Ἡ νύκτα εὗρήκε τὸ στρατόπεδον κοιμώμενον μακρῶς.

Εἰς τὰς ἑνδεκα, νεαρὸς ἀνθυπίλαρχος ἐθεάθη καλπάζων πρὸς τὸ μέρος τοῦ στρατηγείου. Ἀφίππευσεν, ἔδωσε τὸ ἄλογό^ν του εἰς τὸν ἵπποκόμον του καὶ ἀνέβηκε τρία-τρία τὰ πέτρινα σκαλιά τοῦ Ἰωνακίου*, ὅπου ἐφιλοξενεῖτο τὸ ἐπιτελεῖον. Μετ' ὀλίγον ὅλα τὰ παράθυρα τῆς μικρᾶς ἀγροτικῆς ἐπαύλεως ἐπλημμύρισαν φῶς. Ἀπ' ἔξω, δύο τρεῖς ἀγρυπνοῦντες, ἐβλέπαμεν εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς τείλους τὰς σκιὰς τῶν ἀξιωματικῶν, οἱ ὅποιοι ἐπηγγαινοῦρχοντο. Ἡ νυχτερινὴ αὐτὴ κίνησις εἶχε κάτι τὸ ἐκτάκτως ὑποβλητικόν. Εἰς ὅλα τὰ δωμάτια εἰργάζοντο πυρετωδῶς. Τί νὰ τρέχη ἄρ' γε ; Μήπως πρόκειται νὰ ξεκινήσωμεν ;

Τέλος εἰς τὸν ἐξώστην ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του τὸ κομψὸν παράστημα ἑνὸς ἀξιωματικοῦ.

— Λοχίας τῆς ὑπηρεσίας ! . . Λοχίας τῆς ὑπηρεσίας ! . . .

— Παρών, κύριε ἱλαρχε ! ἀπήντησεν ἡ βραχνὴ φωνὴ τοῦ ὑπαξιωματικοῦ, ὁ ὅποιος ἐβγαίνει βαδίζων μὲ χέρια καὶ πόδια, ὑπὸ τὸ ἀντίσκηνόν του, Διατάξτε !

— Νὰ ἐτοιμασθοῦν ἀμέσως οἱ ἑφιπποὶ ἀγγελιαφόροι.

— Μάλιστα !

Ἐχαιρέτισε καὶ ἀπεμακρύνθη τροχάδην.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἐὰν οἱ φρουροὶ σὰς ἐπέτρεπον ν' ἀναδῆτε εἰς τὸ κονάκι, θὰ ἐβλέπατε πράγματα ἐνδιαφέροντα, Εἰς τὴν πρώτην, τὴν κεντρικὴν αἵθουσαν αἴφνης, θ' ἀντικρύζατε τὴν ἐπιβλητικὴν, τὴν γυνήσιως στρατιωτικὴν, τὴν ἡλιοκαῇ μορφὴν τοῦ μεράρχου, μὲ ζωγραφισμένην τὴν γαλήνην τῆς αὐτοπεποιθήσεως, ἀποτυπωμένον τὸ θάρρος τῆς αὐτενεργείας, τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀποφασιστικότητά, πρώτης τάξεως προσόντα στρατηγοῦ. Ἐμπρὸς του, ἐπάνω εἰς ἓνα ξύλινο παλιοστράπεζο, θὰ ἐβλέπατε ἀνοικτὸν τὸν χάρτην τοῦ ἐπιτελείου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο σκυμμένος καὶ βυθισμένος εἰς σκέψεις.

Εἰς ἄλλο δωμάτιον θὰ ἐβλέπατε τὸν ὑπαξιιστὴν του, ὑπαγορεύοντα εἰς πέντε γραφεῖς συγχρόνως, ἀγουροῦσυνήσαντας καὶ μὴ συνελθύντας ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐκπληξιν, πέντε διαφορετικὰς δια-

ταγὰς πρὸς πέντε διάφορα σώματα, με φωνὴν χαμηλὴν διὰ νὰ μὴ ταράξη τὰς σκέψεις τοῦ στρατηγοῦ...

Μετ' ὀλίγον ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ ἀγγελιαφόροι ἐφευγαν καλπάζοντες πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Ἐπαιρναν τοὺς φακέλους τῶν διαταγῶν, ἔκαναν τὸν σταυρόν τους κι' ἐδύθιζαν τὰ σπιρούνια* τῶν εἰς τὰ πλευρὰ τῶν ἀλόγων.

• Παρὰ τὴν μάνδραν τοῦ κονακιοῦ ἀνεφάνη ταινία λαμπροῦ κυανοῦ φωτὸς ἡ ὁποία ἐσθῆγε καὶ πάλιν ἀνέλαμπε καὶ πάλιν ἐσθῆγε. Μερικοὶ πεζοί, ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὸ ποτάμι, ποῦ εἶχαν πάει γιὰ νερό, περιεκύκλωσαν τὸ φῶς.

— Τί εἶναι, ρε παιδιὰ ; Τί τρέχει ;

— Ὁ ὀπτικὸς τηλεγράφος, ρε βῶδι ! ἀπήντα μία φωνὴ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς λάμπης. Τράβα δουλειά σου !

Ἀπὸ τὴν ἀπέναντι ράχιν ἐπρόβαλε μετ' ὀλίγα λεπτά ἐν ἄλλο φῶς καὶ ἡ τηλεγραφικὴ συγκοινωνία μας μετὰ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον εἶχεν ἀποκατασταθῇ.

Κατὰ τὰς πρώτας ὥρας τῆς πρωΐας ὁ κάμπος τοῦ Βλοχοῦ ἐγέμισε περιπατοῦντά φῶτα, τὰ φαναράκια τῶν ὑπαξιωματικῶν, οἱ ὅποιοι ἐσπευδον νὰ ἐξυπνήσουν τοὺς ἄνδρας διὰ νὰ ἐτοιμασθοῦν. «Τὰ μάθατε, λοιπόν, κύριε συνάδελφε ; Τί πρᾶγμα ; Ἐνὰ τάγμα τοῦ ὀγδόου συντάγματος διετάχθη νὰ ἐκδιᾶσῃ τὴν εἴσοδον πρὸς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος ἀπὸ τὸν σταθμὸν Ἐλευθεροχωρίου*. Ἀλήθεια ; Ἀλήθεια, λέει. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἴσως βαδίζει κατὰ τοῦ σταθμοῦ. Συνάδελφε, νὰ σὲ φιλήσω ! Ζήτω τὸ ἔθνος ! Μάτς ! Μούτς !» Εἰς αὐτὰ ὅλα ὑπῆρχεν ἰνακούφισις, διότι μία ἐκνευριστικὴ ἐκκρεμότης ἐπῆρε τέλος, ἐλαφρὰ πικρία διὰ τὸ εἶδος τοῦ τέλους, ἀγωνία περὶ τοῦ τί ἐμελλε νὰ συμβῇ, φόβος διὰ τοὺς προβλεπομένους κινδύνους, ἐν σπέρματι ἀπόφασις αὐτὴν τὴν φράσιν νὰ μὴ γίνῃ ὅτι ἔγινεν εἰς τὰ 1897.

1913.

Ἐνῶ ὁ Ἀδέρωφ ναυμαχεῖ.

(3 Δεκεμβρίου 1912)

Διαλασσομα

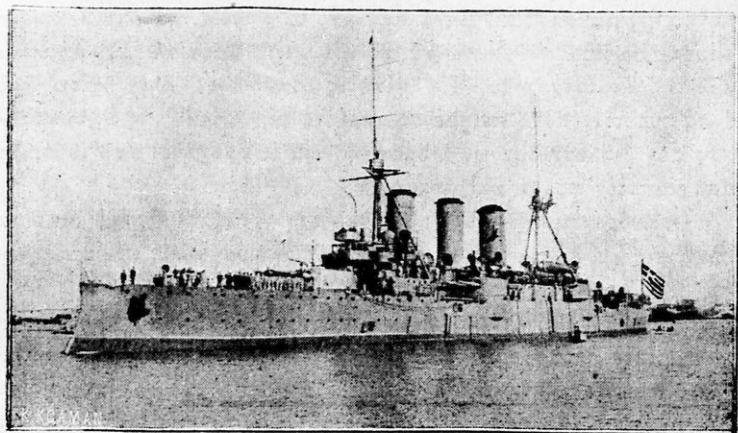
Κ. Φαλιάνης.

Μέσα εἰς τοὺς πύργους ἡ βοή, τὰ νερά, τὰ ὅποια εἰς ὑπερψήλους στήλας ἐσήκωναν ὅσαι ὁδίδες τοῦ ἐχθροῦ ἔπεφταν στὴ θάλασσα κι' ἐπλημμύριζαν τὸ καράδι, ἡ ὁσμὴ τῆς πυρίτιδος, ἡ κί-

νησις ἔκαμναν τοὺς ἄνδρας ν' ἀρχίσουν νὰ χάνουν τὴν συναίσθησιν τῶν γύρω ἀπὸ αὐτοὺς. Ἐπυροβολοῦσαν ὅμως ἀδιάκοπα, κύριοι εἰς τὸ ἔργον των καὶ τὰς κινήσεις των.

Κάπου κάπου ὁ νοσοκόμος τοῦ πύργου ἐμοίραζεν εἰς τοὺς ἄνδρας κανένα ποτηράκι κρασί ἢ κονιάκ, κι' αὐτοὶ ἔπιναν κι' ἐφώναζαν :

— Γεῖά σας, παιδιά ! Βαρᾶτε . . . Φωτιά ! . . .



Τὸ θωρηκτὸν Γεώργιος Ἀβέρωφ.

Ἀλλὰ καὶ κάτω, βχθειά, ἀπὸ τὰς πυριτιδαποθήκας, ἐφώναζαν ἀκαταπαύστως μὲ τοὺς φωναγωγούς, ἐζητοῦσαν πληροφορίας καὶ ἰκέτευαν γιὰ λίγο ποτόν.

— Πῶς πᾶμε ; Καλά ; Βουλιᾶσαμε κανένα ; . . . Μωρὲ καὶ λίγο κονιάκ γιατί στέγνωσε τὸ λαρύγγι μας.

— Τοὺς τσακίσαμε. Πάει, τοὺς σόησαμε.

— Τοὺς τσακίσαμε, λέει ; . . . Ζήτω, μωρὲ, ζήτω . . .

Καὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν πυριτιδαποθηκῶν δὲν ἔσταματοῦσαν τὰς ζητωκραυγὰς των, καθὼς καὶ τὰς ματαίας φωνὰς καὶ τὰς διαμαρτυρίας των, ζητοῦντες ἀπὸ τοὺς ἐπάνω ὀλίγον ποτόν.

Ἐκεῖ μέσα εἰς τὰς πυριτιδαποθήκας, πολλὰ μέτρα κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, μία παράξενη καὶ ἀπόκοσμη ζωὴ ἐκινεῖτο καὶ ὑφαίνετο. Ὁ ἀέρας κατέβαινε ἀπὸ τοὺς ἀνεμοδόχους

κοιμμένος, σκοτωμένος· ή αναπνοή ήτο δύσκολος, και τὸ συναίσθημα τῆς μοναξιάς, τοῦ βάθους, τοῦ ψύχους, τῆς θαλάσσης ποῦ παρεμόνευε, ἔφερε τὴν φρίκην και τὸν τρόμον.

Κάτω εἰς ἐκεῖνο τὸ βάθος τίποτε ἀπὸ τὴν ναυμαχίαν δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἴδῃ κανεὶς και πολὺ ὀλίγα ν' ἀκούσῃ. Διαμερίσματα, διαμερίσματα με ἀτσαλένια χαμηλὰ τοιχώματα, και ἀραξισμένα στὴ σειρὰ σιδερένια κιθώτια, τὰ ὁποῖα περιείχον τὰς γομώσεις τῆς βαμβάκοπυρίτιδος. Ὅβιδες βαλμένοι κατὰ τάξιν γεωμετρικὴν, μακροὶ και μεγάλοι, και τὰ φορεῖα, τὰ ὁποῖα ἀκούραστα ἀνεβίβαζον ἐπάνω τὸ σκληρόν των φορτίον τοῦ θανάτου και τῆς καταστροφῆς. Μία κίνησις ἐδασίλευεν ἐκεῖ κάτω και ἕνας πυρετός, πότε πνιγμένος ἀπὸ τὰς φωνάς και τὰς ζητωκραυγὰς τῶν ἐνθουσιασμένων ἀνθρώπων, πότε μουγκὸς και νευρικὸς ἀπὸ κάποιον φόβον και ἀναμονήν.

Οἱ ἄνθρωποι τῶν φορεῶν ἐτοποθέτουν τὰς φυσίγγας και τὰ βλήματα και ἐφώναζαν ὑψηλὰ πρὸς τὴν πύργον με τὸν φωναγωγόν :

— Δεξιὸν φορεῖον ἔτοιμον !

— Ἀριστερὸν φορεῖον ἔτοιμον !

Και πνιγμένες, ὥτάν νὰ ἦσαν ψεύτικες, ἤρχοντο τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἕως κάτω εἰς τ' αὐτιά των ἀνθρώπων αἱ διαταγαὶ τῶν ὑπαξιωματικῶν τοῦ πύργου εἰς τὰ φορεῖα :

— Αἶρε.

Τὰ φορεῖα ἀνέβαιναν τρύζοντα και με ἀσύλληπτον ταχύτητα.

Κάθε τόσο κατέβαιναν ὡς ἀπήχησις ὁ γδοῦπος τοῦ πύργου ποῦ ἐπυροβολοῦσε· και ἀμέσως με τὴν βοήν αἱ φωναὶ τῶν ἀνδρῶν τοῦ πύργου ποῦ ἐζητωκραύγαζον φρενιασμένοι. Σὺν ἀντανάκλασις ἡ ἀντιηλεκτρισμὸς αἱ ἐπάνω ζητωκραυγαὶ ἐκινούσαν τοὺς ἀνθρώπους κάτω, ἡ δυνατὴ βοή των ἐγέμιζε τὰ ἀτσαλένια τοιχώματα, και αὐτὰ ἀπαντοῦσαν μ' ἕνα βαρὺ μουγκητό, ὥτάν μουγκητὸ σπηλαίου, τὸ ὁποῖον ἀνέδαινε πάλιν κι' ἐπλημμύριζε τὸν πύργον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχε καταβῆ.

Μία στιγμὴ κάτω εἰς τὰς πυριτιδαποθήκας ἐγίνε ἀπότομο κα πηχτὸ σκοτάδι. Ὅλα τὰ ἡλεκτρικὰ φῶτα ἔσβησαν και κανένας δὲν ἤξερε τί νὰ σκεφθῇ. Ἐνα αἶσθημα φρίκης και ρίγους ἐπέρρασε ὅλων τὸ κορμί· ἐνόμισαν ὅτι τὸ καράδι εἶχεν ἀρχίσει νὰ

βυθίζεται. Καί βαθεία εἰς ἐκεῖνο τὸ χάος, πολὺ πῖθ χαμηλὰ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, τῆς ὑγρᾶς καὶ ὑπούλου, εἶδαν τὸν ἑαυτὸν τοὺς χαμένον, ἀποξενωμένον ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον.

— Φῶωως ! ἐβγήκε μιὰ βοή ἀπὸ τὸ στήθός των. Φῶως ! . . .

— Βλήματα ! Βλήματα ! ἐφώναζαν ἐπάνω ἀπὸ τὸν πύργον μετὰ τὸν φωναγωγόν.

Αἱ πυριτιδαποθήκαι ἤρχισαν τότε νὰ στέλνουν ἐπάνω τὰ βλήματα ἔτσι στὰ σκοτεινά. Μέσα στὸ καταχθόνιο σκοτάδι κάποτε-κάποτε ἔσκαζαν κόκκινες λάμπεις ἀπὸ τὰ κανόνια τῶν πύργων καὶ ἐφώτιζαν πῖθ μαύρους καὶ πῖθ κολασμένους τοὺς ἀγωνιζομένους ἐκεῖ κάτω· ἔμοιαζαν σὰν ἀστραπὲς ποὺ τινάζονται ἢ σὰν κομμάτια φλόγες πυρκαϊᾶς. Καὶ μαζί μετὰ τίς κόκκινες λάμπεις σὲ κάθε πυροβολισμόν ἤρχετο ἓνα σεισμικὸ τράνταγμα, κι' ἓνα σύννεφο καπνοῦ ξυνοῦ ἠρέθιζε τὴν μύτην.

Ἀπὸ τοὺς πύργους ἐκατέβασαν ἔπειτ' ἀπὸ λίγῳ ὀλίγα φανάρια καὶ αἱ πυριτιδαποθήκαι ἐφωτίσθησαν ἀπὸ τὸ ἀδύνατον καὶ θαμβὸν ἐκεῖνο φῶς. Κάποια μεγάλη χαρὰ καὶ κάποια ἀλλοιώτικη αὐτοπεποίθησις συνεπῆρε τότε ὅλους ἐκεῖ κάτω, ἐμπρὸς εἰς τὸ ὀλίγον κοκκινωπὸν φῶς τῶν φαναριῶν, γιὰτὶ τοὺς ἐφάνηκε ὅτι ξαναγύριζαν πάλιν εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὸν κόσμον.

Εὐτυχῶς ἔπειτα ἀπ' ὀλίγα λεπτὰ, τρία ἢ τέσσαρα, ἦναψαν πάλιν τὰ ἡλεκτρικὰ φῶτα καὶ τὰ διανομεῖα * ἐγέμισαν πλοῦσιον καὶ λευκὸν φῶς....

1919

Ἡ Σμυρνιός.

✱

Ἡμ. Χανδράκη (Κέδρου).

Εἶχα τὴν ἐνδεκάτην ἐνωμοτίαν, ἐκεῖνος εἶχε τὴν δεκάτην. Ἐνα παιδὶ μελαφό, με μαῦρα μεγάλα μάτια, ὕψηλὸ καὶ ἀδύνατο, με νευρώδη πόδια σὰν πεζοπόρος ἐξ ἐπαγγέλματος, καὶ με καρδιά ἀτσαλένια.

Χωρὶς νὰ πάρῃ γαλόνι δεκανέως ἔδειξε τόση ἐπιβολὴ στοὺς συναδέλφους του ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμήν, ὥστε ὁ εὐζωνὸς ἐπιλοχίας Γκανᾶς—ἕνας ἀληθινὸς λεβέντης τσολιαῆς—ὅταν ὁ δεκανεὺς τῆς δεκάτης ἐνωμοτίας ἐγύρισε πίσω γιὰ τὸ νοσοκομεῖο ἀπὸ τ' Ἀνώγεια*, χωρὶς κανένα δισταγμὸ ἐφώναξε:

—'Ο Σμυρνιός... Ποῦ εἶναι ὁ Σμυρνιός;

'Ο Σμυρνιός—μέ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἦταν γνωστός, γέννημα καὶ θρέμμα τοῦ Κορδελιοῦ* τῆς Σμύρνης—ἐπετάχτηκε ἀπὸ τὸ ἀντίσκηνό του καὶ παρέλαβε μέ ἐπισιμότητα τὴν ὀρφανὴν ἐνωμοτίαν.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας του, ποὺ εἶχανε βλέψεις ἐπὶ τῆς ἀρχηγίας, δὲν εἶδαν μέ καλὸ μάτι τὴν προτίμησιν τοῦ ἐθελοντοῦ· ἀλλὰ πολὺ γλήγορα ἐκατάλαβαν πῶς ἔπρεπε νὰ βάλουν κατὰ μέρος τὶς φιλοδοξίες τους καὶ νὰ κοιτάζουν τὴ δουλειά τους. Ἐπειτα ὅλοι ἦσαν πρὸ παντὸς καλὰ παιδιὰ καὶ αὐτοὶ καθὼς καὶ ὅλοι οἱ ἄνδρες τοῦ λόχου τῶν φαντάρων, ποὺ ἦταν προσκολλημένοι εἰς τὸ τρίτον εὐζωνικὸν τάγμα.

Εὐθὺς ἐφάνηκε πῶς ὁ ἐπιλοχίας δὲν εἶχε πέσει ἔξω στὴν ἐκλογὴ του. Ποιὰ ἐνωμοτία ἔκανε τὶς καλύτερες περιπολίες; Τοῦ Σμυρνιοῦ. Ποιὰ ἐνωμοτία εἶχε μεγαλυτέραν πειθαρχίαν πυρός; Τοῦ Σμυρνιοῦ. Ποιὰ ἐνωμοτία θὰ πάη γιὰ ξύλα; Τοῦ Σμυρνιοῦ. Ποιὰ θὰ κάνῃ τὴν πιὸ ἐπικίνδυνη ἀναγνώριση; Τοῦ Σμυρνιοῦ. 'Ο Σμυρνιός καὶ πάντα ὁ Σμυρνιός.....

Εἶχαμε κτυπήσει ἐκεῖνο τὸ πρωὶ -ἦτο ἡ 4η Δεκεμβρίου 1912- τὴν πόρτα τοῦ Μπιζανιοῦ καί, χωρὶς πραγματικῶς νὰ τὸ περιμένουμε, ἐλάδαμε μιὰ καλὴ ἀπάντησιν, ποὺ μᾶς ἔδωκε νὰ νοιώσουμε πῶς εἶχαμε προχωρήσει παρὰ πολὺ. Πίσω ἀπὸ τοὺς βράχους τοὺς ἀποκρήμνους ἐδλέπαμε πιά τὶς ράχες τοῦ θηρίου, ποὺ ἔκρυβε σ' ὅλες του τὶς πτυχές καὶ ἓνα τηλεβολοστάσιον, ποὺ ἀδί-ἀκοπα ἀπὸ τὴ χαραυγὴ ἔδγαζε φωτιές καὶ σκόρπιζε στοὺς βράχους μας ὀβίδες.

'Ο λόχος μας ὑπεστήριζεν ἀριστερὰ ἓνα λόχον κρητικὸν ποὺ εἶχε δεκατισθῇ, γιὰτὶ τὰ «κοπέλια*» δὲν ἐννοοῦσαν νὰ «μπαλοτάρουν*» κρυμμένα... Οἱ Τουρκαλβανοί, ποὺ εἶχαν νοιώσει τὸ ποῖόν τῶν ἀνδρῶν, γιὰτὶ τοὺς ἔβλεπαν νὰ πολεμοῦνε γονατιστοὶ ἐπάνω στοὺς βράχους, συνεχέντρωσαν ἐπάνω τους τὰ πιὸ λυσσασμένα πυρὰ τῶν κανονιῶν τους. Καὶ τὰ παιδιὰ κατὰ δεκάδας ἀνέτρεποντο ἀπὸ τοὺς θράχους πίσω στὴν πλαγιά, αἱματωμένα καὶ οἰκτρά, γιὰ νὰ κατρακυλίσουν κάτω στὴ χαράδρα, ὅπου ἓνα πρόχειρο χειρουργεῖο ἐπέδενε τὰ τραύματά των.

'Ο Σμυρνιός μέ τὴν ἐνωμοτίαν του συνέδεε τὸ τάγμα μας μέ τὸν κρητικὸν λόχον ποὺ αἰμορροοῦσε τόσον ἀπελπιστικὰ καὶ ποὺ

ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή ἔμελλε νὰ χάσῃ καὶ τὸν τελευταῖο του ἄνδρα.

— Συμυριέ, φώναζε ὁ Γκανᾶς, μὴν ἀποκοπῆς ἀπὸ τοὺς Κρητικούς. ἄραινε ἀριστερά!

— Ἐννοια σου, κύρ ἐπιλοχία... ἀπαντοῦσε ὁ ἐνωμοτάρχης.

Οἱ βράχοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ Κρητικοὶ ἄφηναν τὰς ὁμοβροντίες των γιὰ νὰ φαίνωνται πὼς μένουν ἀνέπαφοι, ἐστεφάνωναν τὴν πιδὺ ὑψηλὴ κορυφὴ τῆς κορυφογραμμῆς, ὅπου εἶχε ἀναπτυχθῇ τὸ τάγμα μας καὶ τὸ Ἀνεξάρτητο τῶν Κρητῶν καὶ ἡ κατοχὴ τους ἦταν σπουδαία. Ἀπὸ κεῖ ψηλὰ μπορούσαν νὰ βλέπουν τριγύρω τους σὰν ἀπὸ προχωρημένο παρατηρητήριο. Ἐπρεπε πάσῃ θυσίᾳ ἢ θέσει νὰ κρατηθῇ καὶ τὰ κοπέλια τὸ ἤξευραν· γι' αὐτὸ σὰν ἔβλεπαν κανένα πληγωμένο ἀπὸ τοὺς δικούς των, χωρὶς νὰ διακόψουν τὸ τουφέκι, τοῦ φώναζαν:

— Ἄν δὲν εἶσαι μωρὲ τοῦ θανατᾶ, μὴ «γκάδγης!» Κι' ἔτσι οἱ περισσότεροὶ τραυματισμένοι δὲν ἄφηναν τὴ θέσιν των. Μ' ἔλο ὅμως τὸ ριζῶμα τῶν Κρητικῶν στοὺς βράχους, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κρατηθῇ ἡ ἄμυνα ἐκεῖ ἐπάνω πολλὰς ὥρες. *

Καὶ ὅμως ἐπέρασε τὸ μεσημέρι καὶ ἦλθε τὸ ἀπομεσήμερο καὶ οἱ ὁμοβροντίες μὲ τὴν ἰδίαν ἔντασιν ξεσποῦσαν ἀπὸ τὸ κάστρο τῶν Κρητικῶν. Τί συνέβαινε; Ὁ κρητικὸς λόχος σχεδὸν ὁλόκληρος ἐπέρασεν ἀπὸ τὸ χειρουργεῖο τῆς χαράδρας. Ἄλλοι ἄνδρες δὲν εἶχαν ἀνεθῇ, γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχαν ἐφεδρεῖες. Τί διάβολο! Ἐβρικολάκιασαν ἐκεῖ ἐπάνω οἱ σκοτωμένοι καὶ βαστοῦν τὴν θέσιν;... Ποιὸς ὅμως εἶχε τὸ νοῦ του ἐκεῖνες τὶς ὥρες τοῦ πυρίνου κατακλυσμοῦ νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ ρωτήσῃ τί κάνουν οἱ βράχοι καὶ οἱ βρικόλακες. Ἐκεῖνο ποῦ ἐνδιέφερε ἦτον ὅτι ἡ θέσις ποῦ ἐδέσποζεν ὅλων τῶν πέριξ λόφων ἦταν ἐκὼς χέρια μας.....

Ἐδράδουαζε καὶ νόμιζε κανεὶς πὼς ὁ ἐχθρὸς ἤθελε νὰ κερδίσῃ χρόνον καὶ ἔχυνε μὲ περισσότερην λύσσα τὴν πύρινν βροχή, ἴσως γιὰ νὰ κἀνῃ, μὲ τὸ σκοτείνιασμα, ἀληθινὴ τὴ μαύρην κόλασιν τῆς κορυφογραμμῆς.

Ἐνύκτωσε. Ὁ λόχος μας ἐπρόκειτο ν' ἀντικατασταθῇ γιὰτὶ θὰ πῆγαινε νὰ κἀνῃ τὴν ἐπομένην μιὰ ἀναγνώριση πρὸς τὴν Γαστρίτσα*. Ἐγίνε προσκλητήριο κάτω στὴ χαράδρα. Ἦμεθα

ἀρκετὰ τσακισμένοι καὶ μιὰ ἐνωμοτία ὁλόκληρη μᾶς ἔλειπε. Ἦτον ἡ ἐνωμοτία τοῦ Σμυρνιοῦ.

Μ' ἐκάλεσεν ὁ λοχαγός, γιατί ἤμουν δίπλα στὴν δεκάτην ἐνωμοτίαν καὶ μ' ἐρώτησε τί ἔγινε ὁ Σμυρνιὸς μὲ τὴν ἐνωμοτίαν του. Εἶπα ὅ,τι ἤξευρα. Ὁ Σμυρνιὸς μὲ τοὺς ἄνδρας του ἀραίωνε, ἀραίωνε ὅλο ἀριστερά, καὶ κατὰ τὸ ἀπομεσήμερο τὸν ἔχασα μαζί μὲ τοὺς ἄνδρας του. Εἶχε ἀνεβῇ στοῦ κάστρο τῶν Κρητικῶν. Ἐκεῖ ἐπάνω θὰ εἶναι ἀκόμη.

— Ποιὸς διάβολος τοῦ εἶπε νὰ πάῃ ἐκεῖ ἐπάνω ! ἐφώναξε θυμωμένος ὁ λοχαγός· καὶ ἔπειτα, στρεφόμενος πρὸς ἐμέ: νὰ πάρῃς δύο ἄνδρες καὶ ν' ἀνεβῇς νὰ τὸν εἰδοποιήσῃς . . . Ἐπιλοχία, αὐριο νὰ βγάλῃς στὴν ἀναφορὰ τὸν ἐνωμοτάρχη τῆς δεκάτης ἐνωμοτίας !

Ἐπῆρα δύο ἄνδρας καὶ μαζί ἀρχίσσαμε μὲ τὴν ἀστροφεγγιὰ νὰ σκαρφαλώνουμε, παίρνοντες τὸ δρομάκι ποὺ ἔφερνε στοῦ κάστρο τῶν Κρητικῶν. Ὅταν ἐφθάσαμε στὶς ρίζες τῶν βράχων εἶδαμε σκιὰς νὰ κατεβαίνουν μὲ βογγητὸ.

— Τί εἶσατε ἐσεῖς, παιδιά ; ἐρωτήσαμε.

— Δεκάτη ἐνωμοτία, τοῦ πέμπτου λόχου, τοῦ τρίτου εὐζωνικοῦ. . . Πᾶμε στοῦ χειρουργεῖο... Οἱ ἄλλοι μείνανε ἐκεῖ ἐπάνω μὲ τὸν Σμυρνιό !

Ἀνεβήκαμε στοὺς βράχους. Καμμιὰ φωνὴ οὔτε κίνησις. Ἐσκόψαμε στοῦ ἔδαφος καὶ ἐψάξαμε. Μερικὰ κορμιὰ ἐπάνω καὶ πίσω στοὺς βράχους ξαπλωμένα δὲν ἔδειχναν ζωὴ. Δὲν μπορούσαμε ν' ἀνάψουμε σπέρτο, γιατί ὁ ἐχθρὸς κατεσκόπευε. Ψηλαφητὰ καὶ μὲ τὸ λίγο φῶς τῶν ἀστρῶν ἀναγνωρίσαμε τὰ πτώματα: ἦσαν οἱ ἄνδρες τοῦ Σμυρνιοῦ. Σὲ λίγο βρήκαμε καὶ τὸ Σμυρνιό, μὲ τὸ κρανίον τσακισμένο, μπροστὰ στοὺς βράχους, πεσμένον στὴν πλαγιά ποὺ ἔβλεπε τοῦ Μπιζανιοῦ τοὺς λόφους. Τὸ μελαφὸ παιδί, μὲ τὰ κατὰμαυρα τὰ μάτια, καθὼς εἶχε ρίξει πίσω τὸ κεφάλι, ἔβλεπε ἀπ' τὸ δικό του κάστρο τὸ κάστρο τοῦ ἐχθροῦ, ποὺ πέντε ὁλόκληρες ὥρες τὸ εἶχε ξεγελάσει μὲ τοὺς ἄνδρας του, γιατί εἶχε σταθῇ στοῦ πόδι τῶν Κρητικῶν καὶ ἔκανε τοὺς βράχους νὰ βρικολακιάζουν. *

1921

Ἡ μάχη τοῦ Σκρᾶ*.

Γ. Βραχηνοῦ.

Ἄν εἶναι δύσκολον νὰ ἔχῃ κανεὶς ἐντυπώσεις, ἀξίας νὰ γραφοῦν, ἀπὸ οἷονδήποτε γεγονός, τὸ ὅποιον μόλις ἐπρόφθασε νὰ παψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ρακολογηθήσῃ, εἶναι πολὺ δυσκολώτερον τοῦτο, προκειμένου περὶ μιᾶς μάχης, διεξαχθείσης καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τοῦ συγχρόνου πολέμου, ἐπὶ μετώπου δέκα πέντε χιλιομέτρων μήκους, ὑπὸ οὐρανὸν ἐγκυμονοῦντα τὴν θύελλαν καὶ ἐπὶ ἐδάφους ὀρεινοῦ, καταφύτου, πλήρους χαραδρῶν, αὐχένων καὶ διαδρώσεων.

Ἐπειτα, ἡ ἐποχὴ τῶν δοράτων, τῶν ἀσπίδων καὶ τῶν πελέκων παρήλθεν. Ἡ σύγχρονος μάχη περιέχει ἐλαχίστην δόσιν θεαματικότητος. Ὁ Ἀχιλλεὺς δὲν καταδιώκει πλέον τὸν Ἑκτορα ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας δεκακισμυρίων θεατῶν. Σήμερον ὁ ὀπλίτης, ἔρμῳ εἰς τὴν ἐφοδόν, κύπτει, ἔρπει, προσπαθεῖ νὰ καταστῇ ὅσον τὸ δυνατόν ἀφανέστερος. Τοῦτο εἶναι ἡ ἐπιτυχία του. Τὸ λευκὸν λοφίον Ἑρρίκου* τοῦ Δ' ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν, ὅπως καὶ ἡ μάχη τοῦ Ἰδρύ*, ὅπου ἐξέλαμψεν. Ὁ σύγχρονος στρατηγός, ἐφαρμόζων τὸ περίφημον «γίγουροσι*» τῶν ἀρματολῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐποποιίας, θὰ ἐθεωρεῖτο λίαν ἀκατάλληλος διὰ τὴν θέσιν του.

Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἡ χρεωκοπία τοῦ πολεμικοῦ ἀντακρίτου, ὡς πιστοῦ ἀφηγητοῦ τῆς διεξαχθείσης πάλης, εἶναι ἀσφαλής. Μόνον τὸ «ἐπεισόδιον» δύναται νὰ τὸν σώσῃ. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ θ' ἀσχοληθῶμεν.

Τὸ τραῖνον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναλάβει, μετὰ τὰς ἐκνευριστικὰς διατυπώσεις τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς διὰ νὰ μᾶς ἐπιτραπῇ ἡ ἐπιβίβασις, τὸν μέγαν ἄθλον νὰ μᾶς μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Γουμένιστης-τελευταῖον ὄριον τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου-ἐδικαιολόγει κατὰ τοῦτο μόνον τὴν ὀνομασίαν του: ὅτι ἐχρησιμοποιεῖ ὡς κινητήριον δύναμιν τὸν αἰτμόν, καὶ ὅτι ἐκυλίετο ἐπὶ σιδηροτροχιῶν. Κατὰ τὰ ἄλλα ἦτο μία κιθωτός, ὅπου ἄνθρωποι, κτήνη, τηλεδόλα, μυδραλλιοδόλα, πυρομαχικά, χειρουργεῖα, φορεῖα, ὄλη ἡ πολυσύνθετος μορφή ἐνὸς πολεμικοῦ μετώπου συνεμειγνύετο ἐν ἀγαστῇ ἀδελφότητι.

Ὡχρὰ καὶ ἀμφίβολα ἐφαίνοντο τὰ πρῶτα ἄστρα εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν ἐγκατελείψαμεν τὴν Θεσσαλονικὴν-δαίδαλον ἐρειπίων καὶ λευκῶν μιναρῶδων*, —σπεύδοντες νὰ προλάβωμεν τὴν μάχην, ἡ ὁποία προωρίζετο νὰ στέψῃ μὲ νέους κλώνους δάφνης τὴν ἀδάμαστον ἑλληνικὴν λόγχην. Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς Βοέμιτσαν, μικρὸν χωρίον, κατάφυτον, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν μακεδονικῶν, ἀπλούμενον

ὕπὸ τὸν ἀνώνυμον λόφον, ὁ ὁποῖος σήμερον ἔχει τὴν τιμὴν νὰ φυλάττῃ τὰ ὁσπὰ τοῦ Παπαγιάννη* καὶ τῶν ἄλλων θρυλικῶν συναθλητῶν του, τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς πρωίας εἶχε παρέλθει. Πυκνὰ καὶ μαῦρα σύννεφα ἐκάλυπτον τὸν οὐρανόν, ἡ ἀτμόσφαιρα ἦτο βαρεῖα, καταθλιπτική, ὁ ἀήρ ἐνέκλειε τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκείνην ὁσμὴν, ἡ ὁποία προηγείται τῆς θυέλλης. Ἡ βροντὴ ἀνεμείγνυε τὸν βρυχηθμόν της μὲ τὸν ὀρυμαγδὸν τῶν τηλεβόλων. Ἡ μάχη εἶχεν ἤδη ἀρχίσει.

Εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν τῆς Βορέμισας, στεγαζομένην ἀπὸ πυκνὸν φύλλωμα πανυψήλων αἰωνοβίων δένδρων, καὶ εἰς τὰς σκολιάς ὁδοῦς της, ἡ κίνησις ἦτο καταπληκτική. Τὸ χωρίον ἐχρησίμευεν ὡς ἀκραῖος σταθμὸς τοῦ μετώπου. Ἀρκετὸν τοῦτο διὰ τὴν ἐξηγήσιν τῆς κίνησιν. Ἱατροὶ ἰδικοὶ μας καὶ σύμμαχοι, νοσοκόμοι, ἀδελφαὶ τοῦ ἐλέους μὲ τὴν πάλλευκον στολὴν καὶ τὴν κυανὴν καλύπτραν, μεταγωγικὰ αὐτοκίνητα, φορητὰ χειρουργεῖα παρήρχοντο μὲ τὴν ταχύτητα κινηματογραφικῆς ταινίας. Καὶ εἰς ὧν τὰ πρόσωπα ἡ ἀγωνία, ὁ πυρετὸς τῆς εἰδήσεως, ἡ ἀδημονία διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς μάχης ἀπετυποῦντο καθαρῶς.

Ἐπὶ τέλους τὸ πρῶτον αὐτοκίνητον ἐκ τοῦ μετώπου ἐφάνη ἐρχόμενον. Τὸ τηλεβόλον δὲν ἤκούετο πλέον παρὰ κατ' ἀραιὰ διαλείμματα. Προφανῶς τὸ ἔργον του εἶχε τελειώσει. Ὅλοι, ὅσοι εὐρισκόμεθα τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν, ἐσπεύσαμεν πρὸς τὸν ὁδηγὸν τοῦ αὐτοκινήτου.

— Λοιπὸν ;

Ἐκεῖνος, εἰς τὰ ὄνειρόπληκτα μάτια τοῦ ὁποίου διετετρεῖτο ζωσα ὁλόκληρος ἡ φρίκη τῶν ἀνωνύμων δραμάτων, τῶν ὁποίων πρὸ μικροῦ εἶχε παραστῇ μάρτυς, ἀφῆκε μίαν μόνον λέξιν :

— Ἐνικήσαμεν.

Καθ' ὅμοιον τρόπον εἶχε ἀπαντήσῃ καὶ ὁ ἀρχαῖος Μαραθωνομάχος. Καὶ διευθυνθεὶς πρὸς τὸ ὀπισθεν μέρος τοῦ αὐτοκινήτου του, τὸ ἤνοιξε καὶ ἀφῆκε νὰ φανῇ πρὸ τῶν ἐκπληκτικῶν ὁμμάτων μας ἓνα μικρὸν μέρος τοῦ φόρου, μὲ τὸν ὁποῖον εἶχομεν ἐξαγοράσει τὴν νίκην. Πέντε πτώματα ἀξιωματικῶν μὲ χαινούσας τὰς πληγὰς, τὴν στολὴν πλήρη νωποῦ αἵματος, ἔκειντο πλησίον ἀλλήλων. Ἡ κραυγὴ τοῦ θριάμβου, μὲ τὴν ὁποίαν ἡμεθα ἑτοιμοὶ νὰ χαιρετήσωμεν τὸ χαρμόσυτον ἄγγελμα, ἔμεινεν εἰς τὸ μέσον τοῦ λάρυγγός μας.

Όταν μετὰ μίαν ὥραν, διὰ τοῦ ἰδίου ἐκείνου αὐτοκινήτου, τὸ ὅποιον εἶχε μεταφέρει τοὺς ἐνδόξους νεκροὺς, ἔφθανα εἰς τὸ Μαῦρον Δένδρον, ὅπου ἦτο ἡ ἔδρα τοῦ Στρατηγείου τοῦ Σώματος, ἡ θύελλα εὗρίσκετο εἰς τὸ κορύφωμα τῆς μανίας της, καὶ ἡ μάχη εἶχε τελειώσει. Μόλις πρὸ μικροῦ ἡ κρητικὴ μεραρχία εἶχε καταλάβει καὶ τὸν τελευταῖον ἀντικειμενικὸν της σκοπὸν. Ὁ ἐχθρὸς εἶχε συντριβῇ, καταδιωκόμενος πλέον ὑπὸ τῶν ἀραιῶν πυρῶν τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ νύκτα διήλθε μὲ σφοδρὸν βομβαρδισμόν τῶν ἐχθρικῶν θέσεων.

Τὴν ἐπομένην, κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου εἰς τὰ νοσοκομεῖα, ἤδυνήθην νὰ ἀντιληφθῇ ἀκριβῶς διατί ἦτο ἀδύνατον νὰ νικηθῶμεν.

Ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλίται, φέροντες πλείονα τοῦ ἑνὸς τραύματα, ἐξηπλωμένοι εἰς παλλεύκους κλίνας, ἀντήλλασσον τὰς ἐντυπώσεις των ἐκ τοῦ χθεσινοῦ ἀγῶνος μὲ ὕψος ἀνθρώπων συζητούντων περὶ τοῦ καθημερινοῦ στρατιωτικοῦ γυμνασίου. Οὐδεμία μεγαλαυχία. Μὲ φωνήν, τὴν ὅποιαν συνεῖχεν ὁ πόνος, διηγούντο ἀπλᾶ καὶ ταπεινὰ πῶς εἶχον ἐξορμήσει χθὲς τῶν θέσεών των· πολὺ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡμέρας, πῶς εἶχον ὑπερπηδῆσει σειρὰς ὁλοκλήρους συρματοπλεγμάτων, πῶς εἶχον περιφρονῆσει τὰ ἀνασχετικὰ πυρὰ τοῦ ἐχθροῦ, πῶς εἶχον προχωρήσει σκορπίζοντες διὰ τῶν χειροβομβίδων τὸν θάνατον, ἐν ᾧ τὸ συμμαχικὸν πυροβολικὸν ἐδρέμετο, πῶς εἰς μίαν στιγμὴν εἶχον λησμονῆσει ὅλα τὰ σοφὰ διδάγματα τῶν ἀρχηγῶν των καὶ εἶχον ἀναθέσει εἰς τὴν λόγχην τὴν «περαιώσιν τῆς ὑποθέσεως»· οὕτως ἐκάλουν τὴν τελευταίαν ἐφοδον.

Τὰ ὄρη καὶ οἱ λόφοι εἶχον ἀλλάξει σχῆμα ὑπὸ τὴν θύελλαν τῶν ὀρίδων. Ἡ γῆ εἶχεν ἀνασκαφῇ. Ὁ σίδηρος εἶχε κατακλύσει τὰ πάντα. Ἐν τούτοις ὁ Ἕλλην ὁπλίτης, ὁ ἀφανὴς καὶ πανένδοξος οὗτος ἥρωες πάσης μάχης, εἶχε διέλθει διὰ μέσου τῆς γεέννης αὐτῆς τοῦ πυρὸς ἀπαθῆς καὶ ἀτάραχος, ὡς ἐν ἡμέρᾳ παρατάξεως. . .

1919.

ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

Β'. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

Κυνῆγι ἀλόγων.

(Ἀπὸ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1921)

N. Καρβούνη.

Εἰς τὰ μικρασιατικὰ ὑψίπεδα ζῇ μία φυλὴ ἐλευθέρα, διὰ τὴν ὁποίαν κανεῖς δὲν ἐνδιαφέρεται, ἀλλ' ἡ ὁποία ἔχει βαθύτατον τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας. Εἶναι τὰ ἄλογα, τὰ ὁποία δὲν ἐγνώρισαν τὴν δουλείαν τοῦ χαλινοῦ, τῆς σέλλας, τοῦ ἀνθρώπου. Βόσκουν θλίην τὴν ἡμέραν τὸ εὐχυμον χόρτον, ποὺ σκεπάζει τὰς ρυτιδουμένας ἐκτάσεις τῶν ὄροπεδίων, ποτίζονται εἰς τὰ ρυάκια, σκιρτοῦν εἰς τὴν χλόην, καλπάζουν τρελλὰ διὰ λογαριασμόν των μὲ τὴν χαίτην ἀνεμιζομένην καὶ κυματίζουσαν τὴν μακρὰν οὐράν, κυλίνονται εἰς τὴν γῆν μὲ πάθος εὐχαριστήσεως, πεθαίνουν ἐλεύθερα ὅπως ἔζησαν, καὶ τὰ κόκκαλά των, καθαρισμένα ἀπὸ τὴν λαιμαργίαν τῶν μεγαλοσώμων ἀσιατικῶν γυπαετῶν, μένουν σκορπισμένα εἰς τὰς κοιλάδας, τὰς στέππας, τὰ κρησφύγετα τῶν βουνῶν.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχε τιθασεύσει μερικὰς φυλάς τῶν ἀγρίων αὐτῶν ἀλόγων καὶ εἶχεν ἰδρύσει ἵπποφορβεῖα διὰ τὸ ἱππικόν της παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Σαγγαρίου. Ἦσαν ἔρημα, ὅταν τὰ ἑλληνικά στρατεύματα ἐπέρασαν ἀπ' ἐκεῖ. Εἶχαν ἐφοδιάσει τὸν Κεμάλ μὲ τὰ λεπτά, εὐκίνητα, ἀνθεκτικά, λιτότατα, μικρόσωμα ἄλογα, τὰ ὁποία τόσον ἐδοθήθησαν τὰς ἐπιδρομικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν ἐφίππων τμημάτων του.

Ἐμειναν, ὅμως, ἀκόμη πατριαὶ ἀδεσπότων ἀλόγων εἰς τὸ χλοερὸν ὑψίπεδον, τὸ ὁποῖον, ὅμοιον μὲ τὰς «πάμπας *» τῆς Ἀμερικής, ἀπλώνεται βορείως τοῦ Ἀφιον Καρὰ-Χισσάρ, πλησίον τῶν θερμῶν ἀλκαλικῶν πηγῶν τοῦ Χαμμάμ.

Ὅτε διέδαιναν ἐκεῖθεν, κατὰ τὸν Ἰούλιον, μία ἑλληνικὴ μεραρχία, ἓνα δειλινὸν ἀνεμῶδες, οἱ ἱππεῖς τῆς συνοδείας τοῦ στρατηγείου της ἀντελήφθησαν εἰκοσιπεντάδα ἀγρίων ἀλόγων, τὰ ὁποία, χωμένα εἰς τὸ ὑψηλόν, βαθυπράσινον χόρτον ἕως τὰ γόνατα, παρετήρουν ἀνήσυχα τὴν διάβασιν τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁμοφύλων των. Ὁ ἐπίλαρχος, ποὺ ἠκολούθει τὸ στρα-

τηγείον, ἐσταμάτησε καὶ τὰ παρητήρει καὶ αὐτός. Ἡ μεραρχία εἶχεν ἀνάγκην ἀλόγων. Ἡ εὐκαιρία ἦτο μοναδική. Ἐκάλεσε τριγύρω του τοὺς καλυτέρους ἀπὸ τοὺς ἵππεις, τοὺς ἔδωκε τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας καὶ δέκα ἕως δώδεκα ἐφιπποί, μὲ ὑψηλόσωμα ἄλογα, μὲ κανονικὰ ψαλιδισμένην τὴν χαίτην καὶ τὴν οὐράν, ἄλογα κληρονομικῶς πειθαρχοῦντα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν, ἐξεκίνησαν ἀργά, εἰς δύο ἀραιὰς γραμμάς, πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τ' ἀριστερὰ τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐλευθέρων τετραπόδων τέκνων τοῦ ὑψιπέδου.

Τὸ σχέδιον ἦτο κυκλωτικόν. Ἐπρεπε νὰ σχηματισθῇ κύκλος ἀραιὸς τριγύρω ἀπὸ τὸ σπάνιον θήραμα καὶ ὁ κύκλος αὐτὸς θὰ ἐστένευεν ὁλοέν, ἕως ὅτου θὰ κατῴρθανε νὰ στριμώξῃ τ' ἄγρια ἄλογα πρὸς μίαν εὐρύχωρον μάνδραν ἑνὸς ἐρμηωμένου χωριοῦ, τὸ ὅποιον εὐρίσκετο εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιόμετρων.

Οἱ ἵππεις ἐπροχώρησαν, ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου, μὲ μικρὸν τροχασμόν. Ἐκρατοῦσαν εἰς τὸ χέρι τὰ σχοινιά ποῦ ἐχρησίμευαν διὰ νὰ δένουν τὴν νύκτα τ' ἄλογά των εἰς τὸν ὄρχον* ἢ εἰς τοὺς ἰδιωτικoὺς πασσαλίσκους, ποῦ ἐκάρφωναν εἰς τὸ μαλακὸν ἔδαφος. Εἶχαν ὅλοι ἐτοιμάσει τις θηλειές. Αἱ δύο ἀρχικαὶ γραμμαὶ τῶν κυνηγῶν ἐκαμπυλώθησαν βαθμηδὸν ἕως ὅτου ἐσχηματίσθη ἡμικύκλιον, τοῦ ὁποῦ τοῦ τὰ δύο κέρατα ὠθοῦντο πρὸς τὰ δύο ἄκρα τῆς μακρυνῆς ἀκόμῃ μάνδρας.

Τὰ ἀδέσποτα ἄλογα δὲν εἶχαν ἐννοήσει τὸν κίνδυνον κατ' ἀρχάς. Αἰφνιδίως ἀνεσκίρτησαν καὶ μὲ χρεμετισμοὺς ἀνησυχίας, ἤρχισαν νὰ τρέχουν ἀσυγκράτητα, φοβισμένα ἀπὸ τὰς ὀξεῖας ἀνακραυγὰς τῶν αὐτοσχεδίων κυνηγῶν, οἱ ὅποιοι ἐσφιγγαν τώρα τὸν ζωντανόν των κλοιὸν μ' ἐπιμήκη τροχασμόν. Τὰ κυνηγημένα ἔκαμαν νὰ λοξεύσουν καὶ νὰ διασπάσουν τὸν κύκλον εἰς ἕνα του σημείου. Οἱ κυνηγοὶ ἤρχισαν νὰ καλπάζουν. Τότε τ' ἄγρια τ' ἄλογα ἐκάλπασαν καὶ αὐτά, ὅλα μαζί πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς μάνδρας, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπωθοῦντο. Μερικὰ ἐλάκτιζαν τὸν ἀέρα μὲ μανίαν, καθὼς ἔσρεχαν διὰ νὰ φοβίσουν τ' ἄλογα τῶν ἱππέων.

Μὲ τὰ πρόσωπα ξαναμμένα ἀπὸ τὸν πυρετὸν τοῦ κυνηγιοῦ, μὲ φωνὰς ἀδιακόπους, μὲ τοὺς χαλινοὺς χαλαρωμένους, παραιτημένους σχεδὸν εἰς τὸν τράχηλον τῶν ἀλόγων των, μὲ τὰ γόνατα σφιγμένα εἰς τὰ πλευρὰ τῆς σέλλας καὶ τὸ σῶμα διπλωμένο

πρὸς τὰ ἐμπρός, οἱ ἵππεις ἐκάπαζαν μὲ τὴν ταχύτητα τῆς καταγίδος. Ὁ τοῖχος τῆς μάνδρας δὲν ἀπείχεν ἀκόμη πολὺ.

Τὰ καταδιωκόμενα ἄλογα τοῦ ὑψιπέδου ἠσθάνθησαν ἐξ ἐνστίκτου τὸν ἄμεσον κίνδυνον τῆς ἐλευθερίας των. Διὰ τὴν διατηρήσουν, μερικὰ ἐστράφησαν πρὸς τοὺς ἵππεις. Πέντ' ἔξ ὥρμησαν ἀποφασιστικὰ μὲ ἀφρισμένα τὰ στόματα καὶ παλλόμενα τὰ ρουθούνια καὶ ἀνεμισμέναι τὰς χαίτας, ὑπέροχα εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των, πρὸς τὸ δεξιὸν κέρας τοῦ κατ' ἐπάνω των καλπάζοντος πυκνοῦ τώρα ἡμικυκλίου. Δύο ἢ τρία ἀπὸ τ' ἄλογα τῶν θηρευτῶν ἐφοβήθησαν καὶ ἐλόξευσαν. Ἀπὸ τὸ σχηματισθὲν ἀνοιγμα ἐδοκίμασαν μερικὰ ἀπὸ τὰ διωκόμενα νὰ φύγουν. Δύο-τρία-τέσσαρα ἐπέρασαν ὥσάν ἀστραπαί. Μιὰ θηλεὶὰ ἐξεσφενδονίσθη εἰς τὸν ἀέρα. Ἐσφίχθη εἰς τὸν λαίμον λευκῆς ἀγρίας φοράδας, ἡ ὁποία ἐπὶ τρία ἢ τέσσαρα δευτερόλεπτα παρέσυρε τὸ ἄλογο τοῦ συλλαβόντος. Ἐπειτα ἐσταμάτησεν ἀποτόμως. Ἐνας ἄλλος ἵππεὺς ἐπλησίασε καὶ τῆς ἐπέρασεν ἄλλο, λεπτότερον σχοινί γύρω ἀπὸ τὸ στόμα τῆς.

Οἱ ἄλλοι ἵππεις ἀπετέλουν τώρα σύμπλεγμα μανιῶδες, πολυθόρυδον, τρικυμισμένον μὲ τ' ἄγρια τ' ἄλογα. Ἐδαγκοῦσαν αὐτὰ ἀδιακρίτως τ' ἄλογα τῶν κυνηγῶν των καὶ τοὺς ἐπιβαίνοντας, θηλειᾶς διεσταυροῦντο ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς των, χρεμετισμοὶ πόνου ἐσχίζαν τὸν ἐσπερινὸν ἀέρα, ἀνάμεικτον μὲ τὰς ὠρυγὰς τῶν μεθυσμένων ἀπὸ τὴν ἐξαψιν ἵππέων.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ καταδιωχθέντα ἀδέσποτα ἄλογα κατῴρθωσαν νὰ διαφύγουν. Τέσσαρα ἔμειναν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ἐφίππου ἀποσπάσματος. Ὁ τρόμος τῆς ἀγνώστου δουλείας τὰ ἔκαμνεν ὥσάν τρελλά. Ἐστρηφογύριζαν ἐπὶ τόπου, ἐκλωτσοῦσαν, αἱματωμένος ἀφρὸς ἔσταζεν ἀπὸ τὰ στόματά των εἰς τὸ χόρτον.

Ἡ ἄσπρη φοράδα, εὐγενὲς καὶ ὑπερήφανον ζῶον, μὲ πόδια ἰδεωδῶς χυτὰ καὶ λεπτὰ, δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐπιζήσῃ τῆς ἀπωλείας τῆς ἐλευθερίας τῆς. Καθὼς ὁ ἵππεὺς ἐπροσπαθοῦσε, σύρων βαθμηδὸν τὸ σχοινί τῆς θηλειᾶς τῆς, νὰ τὴν πλησιάσῃ, ἐστράφη καὶ τὸν παρετήρησε μὲ μάτια φλογερά. Συνεκλονίσθη ἀπὸ ἑνα σπασμὸν καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ χόρτον κεραυνόπληκτος.

Ὁ λιμενάρχης τοῦ Σαγγαρίου.

(Ἀπὸ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1921)

N. Καρβούνη.

Ἡ πρωϊνὴ ὁμίχλη τῆς ποταμιᾶς διελύετο ἀπὸ τὰς πυρίνους ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου. Μέσα εἰς τοὺς παφλασμοὺς τῶν κουπιῶν καὶ τὸν σύμμεικτον σάλον τῶν στρατιωτῶν ποὺ συνωθοῦντο εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Σαγγαρίου πλησίον τοῦ Τσακμάκ, διεκρίνοντο ὁξύτεραι, ἀπροσδόκητοι, δεσπόζουσαι ἀναφωνήσεις :

— Σία, μωρέ, σία ! Σοῦφυγε ὁ σκαρμός *.

— Ἀνά-α-α-αρρουν * !

— Κατάρρου-ου-ουν * !

— Ἀπῶσον ἐσύ ! τί περιμένεις ;

— Ἐτοιμος, λοχία ;

— Ἐτοιμος.

— Βόλισον !

— Πέντε κ' ἐξήντα ἑκατοστά.

— Μπράβο βάθος !

Ἐως αὐτὴν τὴν στιγμήν αἱ γεφυροσκευαί, αἱ ὁποῖαι ἠκολούθουν τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα, ἐσύροντο ἐπάνω εἰς τοὺς ἀραμπάδες μὲ τὰ βουδάλια, ὥσάν ταριχευμένα τεφρόχρωμα μεγαθήρια εἰς τὰς ἐκτάσεις τῆς ἐρήμου. Μὲ τὴν κοιλιὰν πρὸς τὰ ἐπάνω οἱ μετάλλινοι πάκτωνες* -τὰ ποντόνια-, πυρακτωμένοι ἀπὸ τὸν ἥλιον, ἐκλυδωνίζοντο εἰς τοὺς ἀμμόδεις κυματισμοὺς τοῦ στεπεπώδους ὑψιπέδου μὲ ταχύτητα δύο χιλιομέτρων. Κανεὶς δὲν ἐσυλλογίζετο εἰς τὴν θέαν των, οὔτε ἀκρογιάλια, οὔτε κωπηλασίαν, οὔτε ἄλλα τόσον προσφιλῆ καὶ ὁροσερὰ πράγματα.

Μόλις, ὅμως, τὴν νύκτα, ἔφθασεν ὁ λόχος γεφυροποιῶν μὲ τὰ μετάλλινα μεγαθήρια ἐπάνω εἰς τοὺς βοηλάτους ἀραμπάδες, τῶν ὁποίων οἱ ξύλινοι συμπαγεῖς τροχοὶ ἔτρυζαν δαιμονιωδῶς, τὸ γεγονὸς ἠλέκτρισεν ὁλόκληρον τὴν πρώτην μεραρχίαν ποὺ ἐπερίμενεν ἀπὸ τὴν βορείαν ὄχθην τοῦ Σαγγαρίου διὰ νὰ περάσῃ τὸν ποταμόν.

Μὲ τὴν αὐγὴν τοῦ Θεοῦ οἱ πάκτωνες ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμόν, ὁ ὁποῖος, πλατὺς ἕως εἴκοσι μέτρα, ἔρρεε βαθύς, θολός, ὑπουλος, μὲ δίνας ἐπικινδύνους, διὰ μέσου καλαμώνων ὑψηλῶν. Καὶ εἰς τὸ πρῶτον «μπλοῦμ» τῆς καθεκλύσεώς των ἐξύπνησεν εἰς

τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν ἔλη ἢ βαθεῖα νοσταλγία τῆς θαλάσσης, ἡ ἰδίᾳ νοσταλγία ποῦ ἀνέστυρεν ἵπὸ τὰ ἔγκατα τῶν μυρίων εἰς αὐτὰς τὰς ἀσιατικὰς μεσογειότητος τὴν ἐλληνικωτάτην ἀναφώνησιν : «Θάλαττα ! θάλαττα !»

Εἰς τὴν νοτίαν ὀχθὴν ὁ λόχος γεφυροποιῶν εἶχε διαιρεθῇ εἰς συνεργεῖα, τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο ὅλα πυρετωδῶς. Ὁ λόχος σκαπανέων εἶχε δώσει καὶ αὐτὸς συνεργεῖα βοηθητικὰ διὰ τὸ σκάψιμον τοῦ καταδαθμοῦ εἰς τὴν ὀχθὴν, διὰ τὸ κόψιμον τῶν καλαμιῶν τὰ ὁποῖα ἐδέοντο εἰς δεμάτια—«φακέλλους», ὅπως τοὺς λέγουν οἱ γεφυροποιοὶ—διὰ τὸ γέμισμα τῶν γαιοσάκκων μὲ τὸ χῶμα τῆς ἐκσκαφῆς, διὰ νὰ ὑψωθῇ μὲ ἀναδαθμὸν ἡ χαμηλοτέρα βορεία ὀχθὴ. Τὰ συνεργεῖα ἡτοίμαζον συμμετρικὰ τοὺς πασσάλους, τοὺς βάστακας*, τὰς δοκίδας*, τοὺς δίπλακας*, τὰ σανίδια τοῦ καταστρώματος τῆς γεφύρας.

Ἐν τῇ μεταξὺ οἱ πάκτωνες ἀνεδοκατέβαιναν τὸν ποταμόν. Ἐκωπηλατοῦσαν μέσα εἰς αὐτοὺς μὲ ἀχορταγιὰν ὀπλίται τοῦ λόχου γεφυροποιῶν, βαρκάρηδες τοῦ Πειραιῶς, τῆς Σύρου, τοῦ Βόλου, νησιῶται, παιδιὰ τῶν ἐλληνικῶν παραλίων. Καὶ μόλις ἐπλησίαζαν εἰς τὴν ἀντίπεραν ὀχθὴν, ὅπου συνωστίζετο μία ὀλόκληρος μεραρχία, μεθυσμένη καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὸ θέαμα τῆς βάρκας καὶ τοῦ κουπιοῦ ὕστερ' ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ τὴν ἔρημον, ἐπηδοῦσαν μέσα εἰς τοὺς πάκτωνας φαντάροι καὶ ὑπαξιωματικοὶ διὰ ν' ἀπολαύσουν καὶ αὐτοὶ «βάρκαν».

Τὸ πρᾶγμα ἤρχιζε νὰ γίνεταί ἐπικίνδυνον. Οἱ πάκτωνες θὰ ἐδοῦλιαζαν ἢ οἱ φαντάροι θὰ ἐπιπταν εἰς τὸν ποταμόν.

Ἕνας ἀξιωματικὸς ἔβαλε τίς φωνές :

— Ἐ! ἐσεῖς ! μὴν πλησιάζετε μὲ τίς βάρκες σας πρὸς τὰ ἐδῶ ὅσο νὰ γίνῃ τὸ γεφύρι ! Διελύθη ἡ μεραρχία ! Τ' εἶναι τοῦτο τὸ κακό !

Οἱ φαντάροι ἐν τούτοις, δὲν ἐννοοῦσαν νὰ ξεκολλήσουν ἀπὸ τὴν ὀχθὴν. Ἰκέτευαν τοὺς «βαρκάρηδες».

— Νὰ χαρῆς τὰ μάτια σου, συνάδελφε, ἔλα νὰ μπῶ !

— Ἕνα γύρο μοναχά, ἀδελφάκι ! Δυὸ κουπιές !

— Ἰσα μὲ τὴν Καστέλλα*, καπετάνιο ! Ἰσα μ' ἐκεῖ μοναχά !

Ἐξαφνα εἰς τὸ ζωντανὸν πέλαγος τῶν φαντάρων, τὸ ὁποῖον κατέκλυζε τὴν βορεινὴν ὀχθὴν, ἀνεκυμάτισε μία κίνησις. Ἕνας

υποδεκανεὺς ἔσπρωξε τοὺς συνωστιζομένους, ἐστηλώθη εἰς τὴν ὄχθην καὶ ἐθροντοφώνησε :

— Τί φωνάζετε, βρέ ; Ἔχεις ἐσὺ τὰ χαρτιά σου ἀπὸ τὸ Λιμεναρχεῖο ; Ὅρίστε μας !

Κῶμα γέλωτος ἐσκέπασε τὴν θορυβώδη ποταμιάν. Οἱ φαντάροι, ἀλλὰ καὶ οἱ «βαρκάρηδες», ἀνεκήρυξαν διὰ βοῆς λιμεναρχὴν τὸν υποδεκανέα, κατὰ τρόπον, ὁμολογουμένως, ὀλίγον ἀσεβῆ πρὸς τὸ ὕψηλόν του ἀξίωμα.

— Ζήτω τοῦ κυρίου λιμεναρχα ! Κύριε λιμεναρχα, σκούπισε τὴ μύτη σου ! Ἀέρα, κύριε λιμεναρχα !

Ἕνας λοχίας, ἐπὶ κεφαλῇς ἀγγαρείας διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν γαιοσάκκων καὶ τῶν «φακέλλων», ἐτραύηξε τὸν υποδεκανέα ἀπὸ τὸ μανίκι.

— Κόπιασε, κύριε λιμεναρχα, νὰ φτιάξης τοὺς «φακέλλους» σου. Κανεῖς ἄλλος λιμεναρχῆς εἰς τὸν κόσμον δὲν συνέταξεν ὁμοίου εἵδους φακέλλους ἀπὸ δεμάτια καλαμιῶν.

1921.

Ἕνα συμπαθητικὸν ταμεῖον.

Παύλου Νιοβάνα.

Ὅλα τὰ ταμεῖα εἶναι συμπαθητικά, δι' ὅσους ἔχουν νὰ λαμβάνουν. Ὑπάρχει ὅμως εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἓνα ταμεῖον, ἐξόχως συμπαθητικὸν καὶ διὰ τὸν ἀπλοῦν θεατὴν. Εἶναι τὸ ταμεῖον τῆς θαλασσινῆς δυστυχίας καὶ τοῦ ναυτικῷ πένθους, τὸ Ναυτικὸν Ἀπομαχικὸν Ταμεῖον.

Ἐκεῖ, κάθε πρώτην τοῦ μηνός, μαζεύονται τὰ μαῦρα φουστάνια, τὰ μαῦρα τσεμπέρια *, οἱ μαυρισμένες καρδιές. Ἀνεδαίνουν μὲ κόπον τὰ λίγα σκαλοπάτια τοῦ καταστήματος τῆς ὁδοῦ Σοφοκλέους, σέρνονται μὲ ἀργά, πένθιμα βήματα ἕως τὸ κιγκλίδωμα τοῦ ταμεῖου, καὶ ἐκεῖ ξεδιπλώνουν, μὲ τρεμουλιαστὰ δάκτυλα, ἓνα μαντηλάκι, βγάζουν μὲ κίνημα εὐλαβείας ἓνα κουρελιασμένον χαρτάκι καὶ περιμένουν τὴν σειρὰν τους.

Νὰ πάρουν τί ; Τὴ σύνταξη ! Ἐκεῖνο ποῦ τοὺς ἀφῆρτεν ὁ μακαρίτης ! Ὁ μακαρίτης ποῦ τὸν ἔφαγαν τὰ κύματα, οἱ ρευματι-

σμοί, τὸ παλιὸ κτύπημα, ὅταν ἔπεσε ἀπὸ τὸ ἄλμπουρο*, οἱ χίλιες ἀρρώστειες, ποὺ χαρίζει ἡ τραχεῖα ζωὴ τοῦ θαλασσινοῦ.

Κι' ἀπλώνουν οἱ μαυροφόρες τὰ τρεμουλιαστὰ χέρια καὶ παίρνουν ἓνα χαρτονόμισμα, δύο χαρτονομίσματα—πολὺ μικρὰ χαρτονομίσματα—ἓνα ἀσημένιο νόμισμα, δυὸ νικελάκια, μιὰ χάλκινη πενταροῦλα. Τὰ μετροῦν, τὰ ξαναμετροῦν, σὰν νὰ εἶναι ἑκατομμύρια, τὰ τυλίγουν προσεκτικὰ καὶ τὰ δένουν κομπόδεμα στὸ ταπεινὸ, ξεφτισμένο μαντῆλι, τὸ ὑγρὸ τῆς περισσότερες φορὲς ἀπὸ τὰ δάκρυα τῶν βουδῶν παραπόνων. Καὶ τί ἀριθμοί! Ἀριθμοί, ποὺ δὲν κάνουν βέβαια διὰ ταινίαν κινηματογράφου. Σύνταξις δραχ. 5.75-8.40-12.30... Τὸ μέγιστον ὄριον τῆς συντάξεως δραχ. 90, ποὺ τῆς πέρνουν ἓνας ἢ δύο ἀρχαῖοι ἐμποροπλοῖαρχοι καὶ τὸ κατώτερον δραχ. 3.50, ποὺ τῆς παίρνουν ἀναρίθμητες χῆρες κακοθανatismένων ναυτῶν, νὰ... περάσουν τὸν μῆνα τους, ἓνα ὀλόκληρον μῆνα.

Καὶ ὅμως νομίζει κάνεις πῶς παίρνουν θησαυροὺς! Κάθε δεικάρια καὶ κάθε πεντάρα, μέσα στὸ ταπεινὸν κομπόδεμα, εἶναι ὑπερήφανη, διότι ἔχει ἓνα προορισμὸν νὰ ἐκτελέσῃ. Θὰ γείνη ἀλευρι γιὰ τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν, φῶς γιὰ τὸ νυχτέρι, κάρβουνο γιὰ τὸ τζάκι. Ἴσως νὰ συμπληρώσῃ καὶ τὸ νοῖκι τῆς καμαρούλας, ἴσως νὰ γείνη καὶ ἀπόθεμα γιὰ τὰ προικιά τῆς κόρης. Πράγματα, ποὺ δὲν τὰ μαντεύει ἡ σοφία τῶν οἰκονομολόγων, ποὺ τὰ ξέρει ὅμως ἡ ἀνάγκη, καὶ ἡ δυστυχία!

Εἶδατε ποτὲ πῶς εἰσπράττει ἓνας σοβαρὸς κύριος τὸ ἔνταλμα τῶν 20,000 δραχμῶν ἀπὸ τὸν κεντρικὸν ταμίαν τοῦ Κράτους; Μετρᾷ ἀξιοπρεπῶς τὰ χιλιοδραχμα καὶ τὰ πεντακοσιόδραχμα, τὰ τοποθετεῖ εἰς τὸν χαρτοφύλακά του, χαιρετᾷ μὲ ψυχρὰν ἀξιοπρέπειαν καὶ παραχωρεῖ τὴν θέσιν του εἰς τὸν ἐπόμενον.

Ἡ γριουλα ὅμως, ποὺ εἰσπράττει τῆς 8.40, εἶναι γεμάτη ἀπὸ διαχύσεις πρὸς τὸν ταμίαν τῆς:

— Εὐχαριστῶ, παιδί μου. Νὰ ζήσης, νὰ μᾶς τὰ ξαναδώσης!

— Νὰ ζήσης κ' ἐσύ, κυροῦλα.

— Αἱ! Πόσο ἔχω νὰ ζήσω, παιδί μου, ἀκόμα; Γλήγορα θὰ σὰς σηκώσω τὸ βάρος...

Καὶ ὁ ταμίας, γεμάτος τρυφερότητα:

— "Οχι! Νά ζήσης, κυρά μου, νά ζήσης γιατί σέ χρειαζόμαστε ακόμα. . . .

Ώρισμένως τέτοιες τρυφερότητες δέν τίς συναντᾷ κανεῖς ἐκεῖ πού μετροῦν τὸ χρήμα. Ἀλλὰ τὸ χρήμα, πού μετροῦν ἐδῶ, δέν εἶναι ἡ αὐστηρά καὶ σκυθρωπή δύναμις, πού κινεῖ τὸν κόσμον. Τὸ χρήμα τὸ διπλοποτισμένον ἀπὸ τὸν τίμιον ἰδρώτα καὶ ἀπὸ τὰ ἱερὰ δάκρυα εἶναι τὸ χρήμα πού ξεφυλλίζεται σὰν κλωνὶ βασιλικοῦ, παρμένου ἀπὸ κάποιον Ἐπιτάφιον, σὰν κλαδί ἀπὸ βάρδια, πού ἐστόλισαν ἓνα Σταυρόν.

— Ἄς εἶναι συχωρεμένη ἡ ψυχούλα του, ἐκεῖ πού βρίσκεται! Τόλεια ἐγὼ ποτὲς πῶς θ' ἀξιωθῶ. . . .;

Καὶ δάκρυα στάζουν στὸ ταπεινὸν τάλητρον, τὰ δάκρυα πού δέν ἀξιώθηκε ποτὲ νὰ ἰδῇ τὸ ὑπερήφανον χιλιόδραχμον.

— Αὐτὴ εἶναι ἡ τραγωδία, πού βλέπω καθημερινῶς ἐδῶ! μοῦ εἶπε προχθὲς ὁ ταμίας τοῦ Ἀπομαχικοῦ, πού χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ, ἔγινε ποιητής,

Καὶ πῶς νὰ μὴ γείνη; Τὸ ὅτι δέν ἔγινε καὶ καρδιακὸς εἶναι θαῦμα. Ώρισμένως ὅμως δέν μοιάζει μὲ κανέναν ἄλλον ταμίαν. Εἶναι ταμίας χωρὶς νεῦρα, χωρὶς συνοφρυώσεις, χωρὶς ἀνυπομονησίας, χωρὶς σκαιότητος. Ὅλη του ἡ ταμιακὴ ἀξιοπρέπεια ἐξητμήσθη ἐκεῖ μέσα. Εἶναι ὁ ταμίας, πού κουδεντιάζει, πού ἀκούει περιττὰ πράγματα, πού δέχεται καὶ ἀνταποδίδει εὐχάς, πού σταματᾷ τὸ μέτρημά του, γιὰ νὰ δεχθῇ καὶ νὰ φιλοξενήσῃ τὸν ἀνθρώπινον πόνον.

Ἐκλείσει τὸ ταμεῖόν του κι' ἐπῆρε τὰ κλειδιά του. Τί σημαίνει ἂν βρίσκεται στὸν διάδρομον καὶ ἂν ἡ σούπα του ἐκρύψει; Ἡ καθυστερημένη γριουλά ἀναστενάζει.

— Ποῦ νὰ ξαναγυρίσω, παιδάκι μου, μιὰ ὥρα δρόμο ἢ κακομοίρα; Κάνε ἓνα ψυχικό, παιδί μου, νὰ συχωρεθῶν...

Καὶ ξαναγυρίζει καὶ ξανανοίγει τὸ ταμεῖόν του καὶ τὰ κατὰ-στιχὰ του, γιὰ νὰ μετρήσῃ 8.40, ἓνα θησαυρόν, πού τὸν περιμένουν πέντε νηστικά στόματα.

— Τὴν βλέπεις αὐτὴ τὴ γριουλά; μοῦ εἶπε. Τὴν εἶχα χάσει ἓνα χρόνο. Ἐξαφνα μοῦ παρουσιάσθηκε ἓνα πρωτὶ νὰ πάρῃ μαζεμένα τὰ λεπτὰ τῆς χρονιάς. Τί νομίζεις πῶς εἶχε συμβῇ; Τὸ εἶχε τάξει ν' ἀφήσῃ ἓνα χρόνο τὴν σύνταξή της, γιὰ νὰ προικίσῃ

τὴν ἐγγονή της. Καὶ τὰ πῆρε μαζωμένα, συντάξεις δώδεκα μηνῶν, εὐτυχισμένη πῶς ἔζησε νὰ κάνῃ τὸ τάξιμό της!

— Καὶ πόσα πῆρε ἀπάνω-κάτω;

— Ἐξήντα δραχμές! Τὴν ἄλλῃ μέρα ἔγεινε ὁ γάμος...

1917

Τὸ προσφυγόπουλο τ' οὐρανό.

Παύλου Νιεβάνα.

Εἰς τὸν προσφυγικὸν καταυλισμὸν τῆς Λαχαναγορᾶς Πειραιῶς ἐνεφανίσθη πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἓνας ἀνέλπιστος, πληγωμένος πρόσφυξ. Δὲν ἦτον οὔτε Μικρασιάτης, οὔτε Θράξ. Δὲν τὸν εἶχαν κυνηγήσει αἱ ὀρδαὶ τοῦ Κεμάλ. Δὲν τοῦ εἶχαν σπάσει τὸ πόδι τοῦ οἱ Τούρκοι Τσέτηδες. Ἦτον ἀπλούστατα ἓνας ἄθως σπουργίτης.

Καθὼς ἐπετοῦσε στὸν οὐρανόν, τὸν ὁποῖον δὲν διεκδικοῦν, ὡς γνωστόν, οὔτε οἱ Ἕλληνες, οὔτε οἱ Τούρκοι, τὸ λάστιχο ἐνὸς μικροῦ ἐντοπίου Τσέτη τὸν ἐτόξευσεν εἰς τὰ ὕψη καὶ δὲν εἶχε τὴν εὐσπλαχνίαν νὰ τοῦ δώσῃ τοῦλάχιστον τὸν θάνατον. Τοῦ ἐτσάκισε τὸ ποδαράκι του. Καὶ ὁ πληγωμένος σπουργίτης, λιγοθυμισμένος ἀπὸ τὸν τρομερὸν πόνον, ἔπεσεν, ὡς νεκρὸν σῶμα, εἰς τὸ χῶμα.

Ὁ μικρὸς Τσέτης ἔσπευσε νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ, καὶ νεκρὸν ἀκόμη. Ἀλλὰ, τὴν τελευταίαν στιγμὴν, ὁ πτερωτὸς τραυματίας εὗρηκε τὴν δύναμιν τῶν πτερῶν του. Καὶ ἐσώθη πάλιν, εἰς τὰ ὕψη, ἀπὸ τὰ ὅποια ἔπεσε.

Τὰ πτερά του ὅμως ἀπέκαμαν εἰς τὴν οὐρανίαν περιπλάνησιν. Ἐδοκίμασε ν' ἀκουμπήσῃ σ' ἓνα κλαδί δένδρου νὰ ξεκουρασθῇ. Ἀλλὰ πῶς; Μόλις ἐπροσπάθησε νὰ στηριχθῇ στὸ ποδαράκι του, τρομεροὶ πόνοι τὸν ἔκαμαν νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ κάθε ἰδέαν ἀναπαύσεως. Καὶ μὲ τὰς τελευταίας δυνάμεις, πού ἀπέμεναν στίς μουδιασμένες φτεροῦγες τοῦ ἐδοκίμασε πάλιν νὰ πετάξῃ. Ἐκαμε δύο-τρεῖς γύρους εἰς τὸν ἀέρα, ἀλλὰ οἱ φτεροῦγες τοῦ δὲν τὸν ἐκρατοῦσαν πλέον. Ἐνοιωθε τώρα ἔτι ὕστερα ἀπὸ λίγα λεπτά, λίγα δευτερόλεπτα, θὰ εὗρίσκετο κάτω στὸ χῶμα, ἀνίκανος πλέον νὰ σωθῇ ἀπὸ τοὺς ἀγρίους μικροὺς Τσέτας τῆς γειτονιάς.

Εἰς ὁμοίαν περίστασιν, ὁ ἀεροπόρος, τοῦ ὁποῦ ἐσταμάτησεν ἔξαφνα ὁ κινητήρ, κατοπτεῦει βιαστικά τὸ ἔδαφος καὶ ζητεῖ τὸ κατάλληλον μέρος, διὰ νὰ προσγειωθῇ, ὅσον ἀσφαλέστερα ἢμπορεῖ. Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ μικρὸς πτερωτὸς ἀεροπόρος. Ὁ κινητήρ του δὲν ἐδούλευε πιά. Κατώπτευσεν τὸ ἔδαφος. Παντοῦ δρόμοι, μὲ τρομερὰ παιδιὰ, ποὺ ἐπερίμεναν μὲ τὰ λάστιχα τεντωμένα. Παντοῦ ἐχθρικοὶ αὐλόγυροι. Παντοῦ ἄξενα κεραμίδια, ὅπου ἓνας τραυματίας σπουργίτης, ἀνίκανος ν' ἀναζητήσῃ ἄλλου τὴν τροφὴν του, θὰ ἐκινδύνευεν ἀσφαλῶς ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ ἀσιτίαν. Ἐξαφνα, πρὸς ἓνα σημεῖον τοῦ ἐδάφους διέκρινε μίαν αὐλὴν, ὅπου γυναῖκες καὶ μικρὰ παιδάκια ἐκινουῦντο, μὲ ἓνα ὕψος μεγάλης δυστυχίας. Καὶ ἐπειδὴ ἡ δυστυχία ἐννοεῖ τὴν δυστυχίαν, ὁ πληγωμένος σπουργίτης δὲν ἄργησεν νὰ καταλάβῃ ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὗτοι ἦσαν ἀδελφοί του καὶ ὅτι ἡ αὐλὴ αὕτῃ δὲν ἦτον ὅπως οἱ ἄλλες αὐλὲς τῶν κακῶν ἀνθρώπων.

— Μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους δυστυχισμένους κι' ἐγώ! ἐσχέψθῃ ὁ μικρὸς σπουργίτης.

Καί, μ' ἓνα τέλειον βῆλ-πλανέ*, τὸ ὅποιον οἱ ἄνθρωποι ἐδιδάχθησαν, ὡς γνωστόν, ἀπὸ τὰ πουλιά, εὗρέθη μέσα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ προσφυγικοῦ καταυλισμοῦ, κατάκοιτος εἰς τὸ χῶμα, ἀνίκανος νὰ κινηθῇ, ἔτοιμος ν' ἀποθάνῃ.

Ἀλλὰ δὲν ἄργησεν νὰ βεβαιωθῇ ὅτι εὗρίσκεται μεταξὺ πονετικῶν ψυχῶν. Μία ἀτμόσφαιρα συμπαθείας καὶ ἀγάπης ἐσχηματίσθη γύρω ἀπὸ τὴν δυστυχίαν του. Οἱ ἄλλοι δυστυχισμένοι ἐννοοῦσαν τὸν πόνον του. Τὰ παιδάκια δὲν ἦσαν ἐκεῖ σκληρὰ καὶ ἀσπλαχνα, ὅπως τὰ ἄλλα παιδιὰ. Οἱ μεγάλοι δὲν ἦσαν κακοὶ καὶ ἀδιάφοροι. Ἀγαθὰ χέρια τὸν ἐσήκωσαν ἀπὸ τὸ χῶμα. Πνοεὶς ἀγάπης τὸν ἐχουχούλισαν. Καὶ διὰ νὰ συμπληρωθῇ ἡ εὐτυχία του, μία ἀκόμη πονετικὴ ψυχὴ ἐσκυψε ἀποπάνω του, ὡς Θεὸς Πρόνοια. Ἦτον ἡ ἀγαθὴ Πρόνοια καὶ τῶν ἄλλων δυστυχισμένων, ἡ δεσποινίς, ἡ διακονοῦσα τὴν Φιλανθρωπίαν εἰς τὸν προσφυγικὸν καταυλισμόν.

— Τὸ καημένο τὸ πουλάκι! εἶπεν ἡ δεσποινίς. Ἐχει σπασμένο τὸ ποδαράκι του. Πρέπει νὰ τὸ κρατήσουμε κι' αὐτὸ ἐδῶ, νὰ τὸ γιατρέψουμε, ὥς ποὺ νὰ μπορέσῃ νὰ ξαναπετάξῃ.

Ὁ μικρὸς σπουργίτης, μολονότι δὲν ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθρώπων, ἐκατάλαβε πολὺ καλὰ τί ἔλεγεν ἡ δεσποινίς.

διότι ἡ γλῶσσα τῆς ἀγάπης εἶναι μία δι' ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἔσπευσε νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν δεσποινίδα μ' ἓνα γλυκύτατον τοῖου-τοῖου.

—Εὐχαριστῶ, καλὴ μου κοπέλα, εὐχαριστῶ πολὺ. Ὅταν γείνω καλὰ, θάρθῶ νὰ σοῦ πῶ ἓνα ὡραῖο τραγουδάκι στὸ παράθυρό σου. Δὲν τραγουδῶ σὰν τὸ ἀηδόνι. Ἀλλὰ τὰ γλυκύτερα τραγούδια δὲν εἶναι τὰ τεχνικώτερα. Εὐχαριστῶ, καλὴ μου κοπέλα, εὐχαριστῶ. Τοῖου-τοῖου !

Δύο τρυφερά χεράκια ἐπῆραν τὸν μικρὸν πτερωτὸν πρόσφυγα, τοῦ ἔδωσαν τὸ ποδαράκι του, τὸν ἐτάισαν, τὸν ἐπότισαν καὶ ὕστερα τὸν ἐτοποθέτησαν σὲ μιὰ ζεστὴ καὶ μαλακὴ φωλίτσα. Ἦτο καὶ αὐτὸς ἓνα προσφυγόπουλο τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων φθάνει κάποτε, ἀγρία καὶ τρομερά, ὥς νὰ μὴν τῆς ἐφθανε γιὰ νὰ χορτάσῃ, ὅλη αὐτὴ ἡ μεγάλῃ καὶ ἀπέραντῃ Γῇ.

1922.

3. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑΙ

Α'. ΒΙΟΓ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

X. Εἰκόνες ἀμερικανικοῦ βίου.

P. Δημητριάδου.

Μετὰ μακρὸν σιδηροδρομικὸν ταξίδιον ἐφθάσαμεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ προορισμοῦ μας, μικρὰν πολίχνην εἰς τὰ Ἀλλεγάνια ὄρη. Εἵχομεν πληροφορηθῇ ὅτι εὐρίσκονται ἐκεῖ πολλὰ ἐγκαταλελειμμένα κτήματα, πωλούμενα ὑπὸ συμφέροντος ἄλλου καὶ τοῦτο μᾶς προσέελκυεν.

Ἡ πολίχνη ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν παραλλήλων ὁδῶν, ὧν ἡ κεντρικὴ μεγάλῃ ὁδὸς ἔχει τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς λεωφόρου Πανεπιστημίου¹. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ οἰκίαι εἶνε διεσπαρμέναι ἀραιῶς ἐν μέσῳ κήπων. Διακρίνομεν μερικὰ ὡραῖα κτίρια, ἀξιόπρεπες ταχυδρομεῖον, καλὸν δημοτικὸν σχολεῖον, μίαν «Ἀκαδημείαν», ἥτοι ἀνωτέραν πρακτικὴν σχολὴν πάσης τέχνης καὶ ἐπιστήμης, διάφορα ἐμπορικὰ καταστήματα πολυτελέστατα, τὰ ὅποια ἠδύναντο νὰ στολίσουν οἰανδήποτε κεντρικὴν ὁδὸν μιᾶς μεγα-

1. Τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις ἔχει μῆκος μὲν 1000 περίπου μέτρων, πλάτος δὲ 30.

λουπόλεως, τέσσαρας ἢ πέντε ἐκκλησίας διαφόρων θρησκευμάτων καὶ πολλὰς κομπὰς ἰδιωτικὰς ἐπαύλεις. Τέλος καταλύομεν εἰς τὸ ἕτερον τῶν δύο ξενοδοχείων.

Ὅλα αὐτὰ τὰ μεγαλεῖα τὰ εὑρομεν εἰς πόλιν 1500 μόνον κατοίκων. Ταχέως ὅμως ἐνόησα ὅτι ἡ πόλις ὁλόκληρος εἶναι κυρίως μόνον τὸ διοικητικόν, ἐμπορικόν, σιδηροδρομικόν, ταχυδρομικόν καὶ βιομηχανικόν κέντρον εὐρείας περιφερείας, ὅπου χιλιάδες εὐπόρων γεωργῶν κατοικοῦν διεσπαρμένον ἀνὰ τὰς ἐξοχὰς εἰς τὰς μονήρεις ἐπαύλεις των. Εἶναι δηλαδὴ πόλις, τῆς ὁποίας οἱ κυρίως πολῖται κατοικοῦν ἐκτὸς αὐτῆς εἰς τὴν ἐξοχὴν δι' ὅλου τοῦ ἔτους.

Τὴν πρώτην ἑσπέραν μετὰ τὴν ἄφιξίν μου εἰς τὸ «χωριό μου» ἐξῆλθον εἰς τοὺς δρόμους διὰ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν νυκτερινὴν ζωὴν τοῦ τόπου. Οἱ φανοὶ τοῦ ἀεριοφωτος καὶ αἱ λαμπρῶς φωτισμέναι προθήκαι τῶν ἐμπορικῶν ἔρριπτον ἅπλετον φῶς ἐπὶ τῆς λευκῆς χιόνος καὶ οἱ κρύσταλλοι τῶν πάγων ἐλούοντο εἰς τὸ φῶς καὶ ἐξέπεμπον ζωηρὰς ἀκτῖνας.

Αἱ θύραι ἠνοίγοντο καὶ ἐξήρχοντο εἰς τὸν δρόμον πολλοὶ ἄνθρωποι, οἱ περισσότεροι νέοι καὶ νεάνιδες. Ὅλοι διηυθύνοντο πρὸς μίαν διεύθυνσιν. Ποῦ ἄρα γε μεταβαίνουν; Θέατρον δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ χωρίον, αἱ δὲ ἐπὶ τῆς πλατείας ἐκκλησίαι ἐκείναι σιωπηλαὶ καὶ σκοτειναί.

Ἀπεφάσισα ν' ἀκολουθήσω δύο νεάνιδας, αἱ ὁποῖαι ἐπεριπάτουν μὲ βῆμα ταχὺ καὶ σχεδὸν ἔτρεχον ὁλοταχῶς, προφανῶς διὰ νὰ ζεσταθοῦν. Μετ' ὀλίγον, ὅτε ἔφθασαν πρὸ μεγάλου ὠραίου κτιρίου μὲ ρυθμὸν ἐλληνικόν, χωρὶς νὰ σταματήσουν, ἀνῆλθον τὴν εὐρεῖαν κλίμακα, διέσχισαν τὴν εὐρεῖαν ὑπὸ στύλων ὑποδοσασσόμενην στοὰν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν φωτόλουστον εἴσοδον.

Πληθος νέων καὶ νεανίδων εἰσήρχετο. Δὲν εἶχα τὸ θάρρος νὰ τοὺς παρακολουθήσω, μὴ γνωρίζων ἂν εἶναι ἐλευθέρᾳ ἢ εἰσοδος. Κατῶρθωσα ὅμως νὰ εὕρω κατάλληλον θέσιν εἰς τὸ ἀπέναντι πεζοδρόμιον, ὁπότεν ἔρριψα περίεργον βλέμμα διὰ τῶν κρυσταλλίνων παραθύρων. Εἶδα μέγαν θάλαμον μὲ μακρὰς τραπέζας καὶ ἀναπαυτικὰ καθίσματα. Ἐκεῖ ἐκάθηντο σοδαροὶ καὶ σιωπηλοὶ μὲ τὴν γνωστὴν ἡρεμίαν τῶν Ἀμερικανῶν οἱ νέοι καὶ αἱ νεάνιδες καὶ ἀνεγίνωσκον βιβλία· ἄλλοι εἶχον ἔμπροσθέν των χάρτας γεωγραφικὰς καὶ διάφορα σχεδιαγράμματα. Ἐνόησα τὸ κτίριον

τοῦτο ἦτο ἡ λαϊκὴ βιβλιοθήκη τοῦ χωρίου. Καθὼς ἔμαθα κατόπιν, κάποιος ἑκατομμυριοῦχος, ἔλκων τὴν καταγωγὴν του ἐκ τοῦ χωρίου, τὸ εἶχε προικίσει διὰ τοῦ λαμπροῦ κτιρίου, τοῦ ὁποίου αἱ θάλαμοι κατάφωτοι καὶ καταλλήλως θερμαινόμενοι ἀποπνέουν χλιδὴν καὶ εὐμάρειαν.

✱ Ἐκαστὴν ἑσπέραν γίνεται ἡ καθόδος πολλῶν κατοίκων εἰς τὴν Βιβλιοθήκην. Ἡ μικρὰ ἐκείνη δεσποινίς, ἡ ὁποία μίαν ὁλόκληρον μακρὰν ἡμέραν ἔστατο ὀρθία εἰς τὸ ἐμπορικὸν ὡς πωλήτρια, μετὰ τὸ ἑσπερινὸν δεῖπνόν της συναντᾷ τὴν φίλην της, τὴν ἐργαζομένην ὡς στενογράφων εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἀμφότεραι σπεύδουσιν εἰς τὴν βιβλιοθήκην. Ὁ ζωηρὸς ἐκεῖνος παῖς, ὅστις ὤλην τὴν ἡμέραν ὠδήγει τὴν ἀμαξάν ἑνὸς παντοπώλου, διανέμων τὰ ψώνια εἰς τοὺς πελάτας, τοὺς ψωνίζοντας τηλεφωνικῶς, «ξεζεύει» τοὺς ἵππους του, ἐνδύεται καθαρὰ, συναντᾷ τὸν φίλον του ὁμήλικα, τὸν βοηθὸν τοῦ πεταλωτοῦ, καὶ ἀμφότεροι σπεύδουσιν πρὸς τὴν βιβλιοθήκην, μὲ σημειωματάριον καὶ μολυβδοκόνδυλον ἀνὰ χεῖρας. Καὶ αὕτη ἡ ὑπηρέτρια τῆς ἀπέναντι οἰκίας, ὁ δημοδιδάσκαλος, ὁ κουρεύς, ὅλοι τέλος φοιτῶσιν εἰς τὴν βιβλιοθήκην. Ὅλοι ἐμπνέονται ὑπὸ τοῦ ζήλου νὰ προάγωνται ἕκαστος εἰς τὸν κλάδον του. ✱

Μετὰ τινὰς ἡμέρας εὗρον ἓνα γεωργόν, ὅστις ἔστερξε νὰ μᾶς δεχθῇ ὡς οἰκοτρόφους εἰς τὸ κτῆμα του. Σκοπὸς μας ἦτο νὰ ζήσωμεν ἐπὶ τινὰς μῆνας εἰς τὴν ἐξοχὴν πλησίον γεωργοῦ, διὰ ν' ἀντιληφθῶμεν ἐκ τοῦ πλησίον πῶς γίνονται ἐδῶ αἱ γεωργικαὶ ἐπιχειρήσεις. Τοῦτο ἐπράξαμεν διότι ἐπρόκειτο μὲ τὴν ἡσυχίαν μας ν' ἀποφασίσωμεν περὶ ἀγορᾶς κτήματος καὶ γεωπονικῆς ἐπιχειρήσεως.

Μίαν πρωΐαν λοιπὸν ἦλθεν ὁ χωρικός οὗτος—Μπὶλ ὀνομάζεται—μὲ τὸ μέγα φορτηγὸν ἑλκηθρόν του καὶ ἀνεχωρήσαμεν διὰ τὴν ἐξοχὴν, καλὰ κουκουλωμένοι, ἐννοεῖται, μὲ τὰ χονδρότερα ἐκ τῶν χονδρῶν ἐπανωφορίων μας. Διήλθομεν πλησίον παγωμένου ποταμοῦ, ὅστις ἐσχημάτιζε μέγαν παγωμένον καταρράκτην. Ὡς βράχοι ἡμιδιαφανεῖς ἐκ κρυστάλλου, ἄλλου κυανοῦ, ἄλλου ροδόχρου, ἄλλου χρυσοπρασίνου, ἐφαίνοντο αἱ παγωμέναι μάζαι τῶν κρεμασμένων πάγων, καὶ ὡς γιγάντειοι ἀδάμαντες ἐξέπεμπον ἀκτῖνας φωτεινάς ἐξ ἀντανακλάσεως τοῦ ἡλίου. Κάτωθεν τοῦ καταρράκτου, ἔπου ὁ ποταμὸς σχηματίζει πλατεῖαν λί-

μνην, ἔτρεχον νέοι καὶ νέαι ἐπὶ τῆς παγωμένης ἐπιφανείας, ἢ μάλλον ἐπαγοδρόμουν διὰ παγοπεδίλων, διαγράφοντες ὥραιας καμπύλας ἐπὶ τοῦ πάγου. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐφθάσαμεν εἰς τὸ κτῆμα τοῦ Μπὶλ καὶ ἐσταματήσαμεν πρὸ μεγάλης λευκῆς οἰκίας.

Ὁ Μπὶλ εἶναι, ὡς λέγουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, «ἀπλοῦς γεωργός». Ἔχει ἓν μόνον ζευγὸς ἀροτριῶντων ἵππων, μὲ τοὺς ὁποίους καλλιεργεῖ τοὺς ὀλίγους καὶ ὄχι πολὺ γονίμους ἀγρούς του. Ἔχει 10-12 ἀγελάδας, σχετικῶς μικροσώμους, ἀξίας 200 δραχ. ἑκάστην, τὰς ὁποίας διατηρεῖ κατὰ τοὺς μακροὺς ἑπτὰ χειμερινοὺς μῆνας ἐντὸς τοῦ σταύλου, καὶ κατὰ τοὺς βραχεῖς πέντε θερινοὺς μῆνας ἐντὸς τῆς χορτονομῆς του.

Μὲ τόσα μόνον κτῆνη ἀροτριῶντα ὑπέθεσα ὅτι θὰ τὸν εὖρω κατοικοῦντα εἰς πενιχρὸν χωριατόσπιτο, ὡς πτωχὸν γεωργόν. Παρὰ προσδοκίαν εὐρέθην εἰς εὐρύχωρον οἰκίαν, καλῶς ἐπιπλωμένην. Εἰς τὴν τραπεζαρίαν του ἔκαιεν ὥραια θερμάστρα, πλησίον τῆς ὁποίας ἦτο ἀναπαυτικὸς καναπές. Τὰ παράθυρα ἔχουν μονοκόμματα μεγάλα τζάμια· πρὸ αὐτῶν μικραὶ κομφαὶ τράπεζαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων θάλλουν διάφορα ἄνθη καὶ πρασινίζουσιν κομφαὶ πτέριδες· μικρὰ χρυσόψαρα δίδουν ζωὴν εἰς τὸν κομφὸν ἀνθῶνα. Ἡ αἴθουσα ἔχει ἀνάκλιντρα, βαρύτιμα παραπετάσματα καὶ πιάνο καὶ λάμπαν καλλιτεχνικὴν μὲ ἀνάγλυφα· τέλος ὅλα τὰ στοιχεῖα τὰ δεικνύοντα πολιτισμὸν καὶ καλοπέρασιν.

Τὸ ἀπόγευμα ἔκμα μετὰ τοῦ Μπὶλ μικρὰν περιοδεῖαν ἀνὰ τὸ κτῆμά του.

— Πῶς τὰ ἐκαταφέρατε νὰ ζῆτε καλὰ μὲ τόσα στρέμματα γῆς καὶ ὀλίγας ἀγελάδας ;

— Διότι δὲν πληρώνομεν ἡμερομίσθια.

— Καλὰ· ποῖος θερίζει ; ἢμπορεῖ εἰς γεωργὸς νὰ θερίζη ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὅσα ἔσπειρεν ἐπὶ μῆνας ;

— Μάλιστα· ἔχω δέτην, ἥτοι θεριστικὴν μηχανήν.

— Πόσον κοστίζει ;

— 150 δολλάρια *.

— Καὶ ποῖος ἀλωνίζει ;

— Ἔρχεται ἐργολάβος μὲ ἀτμομηχανήν.

— Καὶ ποῖοι βοηθοὺν εἰς τὸν ἀλωνισμὸν ;

— Μιὰ δεκατρία γείτονες σχηματίζουν «παρέαν» καὶ ἀλωνίζουν σήμερον εἰς τοῦ Α, αὔριον εἰς τοῦ Β, καὶ οὕτω καθεστῆς.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

- Εὖγε ! Αὐτὸ θὰ εἰπῇ πνεῦμα συμπράξεως. Καὶ ποῖος ἀρμέγει τὰς ἀγγελάδας ;
- Ἐγώ, ἡ γυναῖκα μου, τὰ τέκνα μου.
- Ποῖος φορτῶνει τὸν σανόν, τὸ ξηρὸν χόρτον ;
- Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι πάντοτε.

Τὰς πρώτας ἡμέρας εἶχα συχνὰ τὸ συναίσθημα ὅτι διατελῶ εἰς μαγευμένον τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον παντοδύναμος μάγισσα διὰ μαγικῆς ράβδου μεταβάλλει ἐκάστοτε τὸ περιβάλλον ἀποτόμως καὶ κατὰ βούλησιν.

Ἴδου ἓν παράδειγμα. Μίαν Κυριακὴν τί συνέβη ; Εἵχομεν ἀπογευματινὴν συναναστροφὴν. Ἐφθασαν οἱ γείτονες γεωργοὶ ἐπὶ ἀμαξῶν, — ὄχι κάρρων, ἀλλ' ὠραίων ἀμαξῶν πολυτελεῖας. Ἡ «νοικοκυρὰ» ἦτο ἐνδεδυμένη μαῦρον μεταξωτὸν φόρεμα, αἱ ἐπισκέπτριαι εἶχον καπέλλα μὲ πτερὰ καὶ μὲ ἄνθη τοῦ τελευταίου συρμοῦ, αἱ δεσποινίδες ἦσαν μὲ ἀνοικτὰς ροδοχρόους καὶ λευκὰς περιβολὰς, ὁ Μπίλ μὲ ρεδιγκόταν. Λεπτὸν ἄρωμα ἐπλήρου τὴν αἴθουσαν, ἡ συναναστροφή ἦτο εὐχάριστος, ἡ ὁμιλία προέβαινε ἀκατάσχετος. Δύο γεροντότεροι κύριοι ἔπαιζαν σκάκι*, εἰς νέος καὶ μία νέα μᾶς ἔτερπαν δι' ἄσματος διφώνου, μία δεσποινὶς τοὺς συνώδευεν ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ ἐγὼ ἔπινα τὸ τσάι μου ἐκλέγων μεταξὺ τῶν ἐκλεκτῶν γλυκυσμμάτων, τὰ ὅποια προσεφέροντο ἐν ἀφθονίᾳ. Ἄλλοι μετέβαινον εἰς τὸν **μπουφέ***, ὅπου ὑπῆρχον ὑλικώτεροι ἀπολαύσεις· χοιρομήρια, τυριά, σαλάμια καὶ ἀφρώδης οἶνος μηλίτης.

Ἡ συναναστροφή ἦτο εἰς τὸν κολοφῶνά της καὶ ἡρώτων τὸν ἑαυτὸν μου διὰ χιλιοστήν φοράν πῶς συμβιδάζονται αὐτὰ τὰ μεγαλεῖα, αὐταὶ αἱ τουαλέται, αὐτὰ τὰ βερνικωμένα τῆς ὥρας ἀμάξια, τὸ κλειδοκύμβαλον, τὸ ἀργυροῦν κουταλόλογι τοῦ τσαγιοῦ μὲ «ἀπλοὺς γεωργούς». Αἶφνης μία γραῖα ἐσηκώθη ὑψώνουσα τὴν χεῖρα πρὸς τὸ μέγα βαρύτιμον ὥρολόγιον τοῦ τοίχου. Ἐγνώριζα ἤδη ὅτι ἐπρόκειτο νὰ προφέρῃ τὴν μαγικὴν λέξιν, διὰ τῆς ὁποίας ὅλη ἡ σκηνὴ θὰ μετεβάλλετο ἀποτόμως. Καὶ τῷ ὄντι τὴν εἶπε· —σᾶς τὴν μεταδίδω νὰ τὴν γνωρίζετε καὶ σεῖς—λοιπὸν ἡ γραῖα μὲ τὸν λιλα* τὸν φρόγκο εἶπε : **Μίλκιν τάεμ*** καὶ

Ἡ σκηνὴ μετεβλήθη ἀποτόμως· οἱ προσκεκλημένοι ἐν βίᾳ.

εἰσῆλθον εἰς τὰ ἀμάξια καὶ ἀπῆλθον· ἡ νέα μὲ τὸ λευκὸν ἔνδυμα ἀπέβαλε τὴν ἀγγελικὴν περιβολὴν τῆς, ἐφόρεσεν ἓν ζευγὸς ὑποδημάτων λερωμένων καὶ ἓν παμπάλαιον σχισμένον φόρεμα τῆς γιαγιάς τῆς· ὁ Μπίλ ἀφῆρεσε τὴν ρεδιγκόταν του καὶ τὰ ὑψηλὰ περιλαίμια καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐφόρεσεν εὐτελεῖ μπλουζαν*. "Ολοι ὅσοι δὲν εἶχον φύγει μετεμορφώθησαν ἀναλόγως. Ἐκλείσαν αἱ θύραι τῶν αἰθουσῶν καὶ ἤνοιξαν αἱ θύραι τῶν στάδλων· ἕκαστος ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας ἓνα κουδῶν καὶ ἤρχισε ν' ἀρμέγῃ. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ οἱ προσκεκλημένοι μᾶς ἐγκατέλειψαν διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ἐκαστος καὶ ἐκάστη σπεύδει εἰς τὰ ἴδια, ἀποβάλλει τὴν ἐορτάσιμον περιβολὴν, ἐνδύεται ὡς σταυλῆτης καὶ ἀρχίζει τὸ ἄρμεγμα. Σημαίνουν γὰρ αἱ μαγικαὶ λέξεις *μίλκιν τάεμ* «καιρὸς δι' ἄρμεγμα». Μετὰ δὲ τὸ ἄρμεγμα αἱ μὲν κυρίαι καὶ αἱ δεσποινίδες πλένουν τὰ πιάτα, οἱ δὲ κύριοι ταγίζουσιν τοὺς ἵππους καὶ καθαρίζουσιν τὴν κόπρον τῶν σταύλων.

Ἐπειτα ἀκούεται δευτέρα μαγικὴ λέξις, ἀνακουφιστικὴ ταύτην τὴν φοράν. Κάποιος ἐρωτᾷ τὸν οἰκοδεσπότην δειλὰ-δειλὰ: «*Θροῦ*»; Καὶ αὐτὸς ἀπαντᾷ στεντορεῖα* τῇ φωνῇ: «*Θροῦ!*». Αὐτὸ θὰ εἰπῇ· «ἐτελείωσε». Καὶ ἰδοὺ οἱ ὑπολειπόμενοι ἐκ τῶν προσκεκλημένων καὶ οἱ νοικοκυραῖοι ἐνδύονται ἐκ νέου τὰ καλὰ των, τινὲς ἐκ τῶν ἀπελθόντων ἐπιστρέφουν, ἀνοίγουν ἐκ νέου αἱ θύραι τῶν αἰθουσῶν καὶ ἡ συναναστροφὴ ἐξακολουθεῖ μέχρι βαθείας νυκτός.

Οἱ γεωργοὶ τοῦ τόπου τούτου ἔχουν ριζωμένην τὴν συναίσθησιν ὅτι εἶναι σπουδαῖοι ἄνθρωποι. Ἐχουν ἵππους ἀξίας δύο χιλιάδων δραχμῶν τὸ ζευγὸς εἰς τὴν ἁμαξάν των, τὰ ἐπιπλά των εἶναι στάιλι, ἦται μὲ ρυθμὸν καλλιτεχνικόν. Ἀλλὰ μὲ ὅλην αὐτὴν τὴν εὐμάρειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡμπορεῖτε νὰ προσθέσετε καὶ δύο τρία εἰκονογραφημένα περιοδικὰ διὰ πνευματικὴν τροφήν μεγάλων καὶ μικρῶν, γνωρίζουσιν νὰ ἐργάζωνται ὅπου πρέπει.

Κυρίους εὐπόρους, μὲ τοὺς ὁποίους ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἶχα δειπνήσει εἰς τὸ πρῶτον ξενοδοχεῖον τῆς πρωτευούσης τῆς κομιτέας*, τοὺς ἐπανεῖδα τὴν ἐπομένην εἰς τὸν ἀγρόν, φορτῶνοντας κόπρον καὶ λιπαίνοντας τὰς ἰδιοκτησίας των ἰδιοχείρως. Τοῦτο δὲν θεωρεῖται διόλου ἄτοπον ἢ προσβλητικόν.

Τοῦναντίον, ἂν τις τῶν ἐνταῦθα γαιοκτημόνων ἤθελε νὰ κάμῃ

τὸν «ἀριστοκράτην», δηλ. ν' ἀπέχη ἀπὸ πάσης ἰδιοχείρου ἐργασίας, θὰ ἐξελαμβάνετο ὡς μεγαλομανῆς καὶ θὰ περιεφρονεῖτο ὡς «ἄχθος ἀρούρης».

Καὶ αὐτὸς ὁ Πρόεδρος τῆς Συμπολιτείας ἀκολουθεῖ τὴν «μό-
δαν», ὥστε, ὅταν εἶναι εἰς τὸ κτῆμά του καὶ εὐκαιρῇ, προτιμᾷ
ἀντὶ πάσης ἄλλης σωματικῆς ἀσκήσεως νὰ ἐργάζεται ὡς ἀπλοῦς
ἐργάτης, φορτῶνων σανὸν καὶ ἐκτελῶν ἄλλας γεωργικὰς ἐργασίας,
εἴτε ἐκ κλίσεως, εἴτε ἐξ ἀδυσφοροσύνης πρὸς τοὺς γεωργοὺς
ἐκλογεῖς του.

Θαυμάσια εἶναι τὰ δάση τοῦ ὄρεινοῦ τούτου διαμερίσματος.
Ύψηλα! πεῦκαι καὶ ραδιναὶ ἐλάται παράγουν πολύτιμον ξυλείαν,
μεγαλοπρεπεῖς ὄξυαὶ ἐξωραΐζουν τοὺς λόφους, ἀλλὰ πρὸ παντὸς
τὰ σακχαρόδενδρα ἐπροκάλεσαν τὴν περιέργειάν μου. Εἰς ἄλλους
χρόνους ταῦτα ἀπετέλουν συνεχῆ δάση, καλύπτοντα ὅλην σχεδὸν
τὴν χώραν· ἀλλὰ καὶ σήμερον ἕκαστον κτῆμα περιλαμβάνει δάσος
ἐκ τῶν χρησίμων τούτων δένδρων, τὰ ὅποια παρέχουν ἄφ' ἐνὸς
τὴν καύσιμον ξυλείαν, τὴν τόσον ἀπαραίτητον διὰ τοὺς μακροὺς
καὶ ὀριμεῖς χειμῶνας, ἄφ' ἐτέρου δὲ τὸ πολύτιμον «σφενδαμνο-
σάκχαρον».

Τὸ σακχαρόδενδρον (σφένδαμνος ὁ σακχαροφόρος) εἶναι ὥραϊον
ὕψηλόν δένδρον, τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα ὁμοιάζουν κάπως μὲ πλα-
τανόφυλλα. Τὸ κομψὸν σχῆμα του, ἡ κανονικότης τῆς στεφάνης
του τὸ καθιστοῦν κατάλληλον διὰ δένδροστοιχίας.

Ἀλλὰ τὸ ἰδιαιτέρον χαρακτηριστικόν του εἶναι ὁ σακχαροῦ-
χος χυμὸς του. Τὴν ἀνοιξιν, ὅταν ἡμέραι θερμαὶ ἐναλλάσσονται
μὲ παγερὰς νύκτας καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ δένδρου ἀρχίζουν νὰ
«φουσκῶνουν», οἱ γεωργοὶ συνηθίζουν νὰ ἀνοίγουν ὁπὰς μικρὰς
εἰς τὸν κορμὸν καὶ νὰ θέτουν κάτωθεν αὐτῶν κατάλληλα δοχεῖα.
Τότε ἐκ τῆς πηγῆς ἐκρέει ὁ χυμὸς τοῦ δένδρου, ὑγρὸν τὸ ὅποιον
περιέχει περίπου 4 % σάκχαρον. Ὁ χυμὸς οὗτος καταλλήλως
συλλεγόμενος καὶ ἐξατμιζόμενος σχηματίζει πυκνὸν σιρόπιον, τὸ
ὅποιον χρησιμοποιεῖται ἀντὶ μέλιτος, τόσον μᾶλλον καθ' ὅσον
ἔχει εἰδικὸν ἄρωμα μελιτώδες καὶ γεῦσιν εὐχάριστον. Ὅταν τὸ
σιρόπιον συμπυκνωθῇ ἐπὶ τοῦ πυρὸς (προσεκτικῶς ἐννοεῖται), εὐ-
κόλως ἀποκρυσταλλοῦται καὶ σχηματίζεται εἶδος καραμέλας λίαν
εὐγεύστου. Ἐνῶ τὸ σάκχαρον τῶν τεύτλων καὶ ἄλλων σακχαρο-

φόρων φυτῶν ἔχει ἀνάγκην καθαρισμοῦ διὰ νὰ γίνεταί ἐδώδιμον, τὸ σφενδαμνοσάκχαρον τοῦναντίον χρησιμοποιεῖται πάντοτε εἰς τὴν φυσικὴν του κατάστασιν.

Ἐκ δάσους 40 στρεμμάτων δύναται τις, ἂν ἔχῃ τὰ ἀπαιτούμενα δοχεῖα καὶ ἐργαλεῖα, νὰ παράγῃ ἐτησίως μέχρι 500 δραχμῶν ἀξίας σάκχαρον, δηλαδὴ ὁ γεωργὸς ἐδῶ ἐκ μόνων τῶν σακχαροδένδρων του δύναται νὰ ἔχῃ εἰσόδημα τόσον, ὅσον πολλοὶ πτωχοὶ γεωργοὶ ἐν Ἑλλάδι ἔχουν ἐξ ὅλης τῆς καλλιεργείας των !

Καὶ ἐν τούτοις οὔτε τὸ σακχαροδένδρον δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ τὴν προφανῆ οἰκονομικὴν εὐμάρειαν τῶν γεωργῶν ἐδῶ.

ὑποθέτω ὅτι οἱ κύριοι παράγοντες τῆς εὐμαρείας των εἶναι οἱ ἑξῆς :

Ἐν πρώτοις ἡ ἀγάπη, ὅπως εἶδομεν, τῆς ἐργασίας.

Ἐπειτα τὸ κλίμα, τὸ ὁποῖον, καίπερ ὀριμὸν καὶ δυσάρεστον, εἶναι ὑγιεινότατον (διὰ τοὺς γεωργοὺς τοῦλάχιστον) καὶ δίδει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ὀρεξιν καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐργάζωνται ὑπερανθρώπως ὅπου καὶ ὅταν χρειάζεται. Οἱ εὐτυχεῖς αὐτοὶ θνητοὶ ἐξ ἀκοῆς μόνον γνωρίζουν τοὺς τρομεροὺς πυρετοὺς τοὺς μαραινόντας τοὺς γεωργοὺς ἄλλων μερῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τρίτον λόγον πιστεύω ὅτι τὸ πνεῦμα τάξεως καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ξένην ἰδιοκτησίαν συντελεῖ εἰς τὴν οἰκονομικὴν εὐδαιμονίαν. Οὐδεὶς ἐδῶ παραπονεῖται κατὰ τῶν ἀγροφυλάκων, διότι ἀγροφύλακες δὲν χρειάζονται, καὶ συνεπῶς δὲν ὑπάρχουν· οὐδεὶς κατηγορεῖ τὰ δικαστήρια καὶ τοὺς δικηγόρους, διότι οὐδεὶς λαμβάνει ἀνάγκην αὐτῶν. Ὁ λόγος τῆς εὐτυχοῦς ταύτης καταστάσεως εἶναι ἀπλούστατος· δὲν ὑπάρχουν οὔτε ἀγροζημίαι, οὔτε ζυφοκλοπαί, οὔτε φυγόδικοι, οὔτε λησταί. Καὶ δὲν ὑπάρχουν διότι ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου, εἴτε ἐνεκα στερεῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, εἴτε ἐξ ἀνατροφῆς ἀποστρέφονται τὴν ἀδικίαν.

1908

B') BIOY ΖΩΩΝ

Ἡ πρώτη δοκιμή.

Σπυρ. Μελά.

Πρὸ τῆς καπνοδόχου, εἰς τὸ γεῖσον τῆς στέγης, ἐπρόβαλεν ἓνα κεφαλάκι, ἓνα ράμφος, καὶ δύο ματάκια, δύο ἑκστατικὰ χαν-

δρίτσες, έπεσκόπησαν έπιμελώς τὰ πέριξ. Ήτο ένα φετιναράκι*, ένα σπουργιτάκι τής τελευταίας έσοδείας, με πρόσφατον πτεροφυΐαν, ένα τόσο δά πλασματάκι, ολοκαίνουργιον, τὸ ὅποιον, ἀπὸ τὴν βοεμικὴν* κατοικίαν τῶν γονέων του, ἀπὸ κάποιαν πτυχήν τῶν κεραμιδιῶν, εἶχε τολμήσει διὰ πρώτην φοράν, νὰ φθάσῃ μέχρι τῶν συνόρων τοῦ γνωστοῦ του κόσμου, διὰ νὰ μείνῃ ἐμβρόντητον.

Ὅπως τὰ ρόδα τοῦ λαμπροῦ παραμυθιοῦ τοῦ Φοντενέλ*, τὰ ὅποια ἐφαντάζοντο, ἐπάνω εἰς τὸ στέλεχος τῆς τριανταφυλλιάς των, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος κήπος ἐκτὸς ἐκείνου, εἰς τὸν ὅποιον ἐφύοντο, ὅτι ὁ κόσμος ἦτο ἡ γωνία των καὶ κύριός του αἰώνιος ὁ περιβολάρχης, αὐτὸ τὸ νέον σπουργιτάκι θὰ ἦτο βέβαιον ὅτι τελιώνει τὸ σύμπαν εἰς τὴν καπνοδόχον.

Ὅποια συγκλονιστικὴ ἐκπληξίς ! Ἐνα κυανοῦν δάθος ἀπαλώτατον ἐκτείνεται μέχρι τῆς στακτιάς σκιάς τῶν βουνῶν, ἐκεῖ κάτω, μέγα, κολοσσιαῖον, ἀπίστευτον, εἰκὼν ὑποβάλλουσα τὴν ἰδέαν μιᾶς ἀπεράντου ἐλευθερίας. Πλήθος ἀκακίαι ταλαντεύουν ἀπέναντι τὰς χιονισμένας ἀνθοσταφυλάς των καὶ τὸ φύλλωμά των, φουντωτόν, τρυφερόν, ὁροσερόν, προκαλεῖ τὸν ἄλλον νὰ παίξῃ μέσα τὸ κρυφτούλι. Ἀλλὰ τὸ ἀμαξοστάσιον πάρα πέρα, σὰς παρακαλῶ ; Μία μεγάλη αὐλή, κισσὸς πελώριος, τὰ νέα βλαστάρια μιᾶς κληματαριᾶς καὶ σωροὶ κόπρου, οἱ ὅποιοι ἀναμφιβόλως, εἰς τὰ μάτια τοῦ μικροῦ θὰ παρίσταναν τὰ χρυσωρυχεῖα τῆς Ἀλάσκας. Θεέ μου ! Καὶ νὰ μὴν εἶναι κανεὶς βέβαιος ὅτι τὸν βαστοῦν τὰ πτερὰ του !

Ἀπὸ τὸ παράθυρον παρηκολούθουν αὐτὸν τὸν χαριτωμένον δισταγμὸν τοῦ ἀρχαρίου. Νὰ πετάξῃ, νὰ μὴν πετάξῃ, καὶ ἂν πετάξῃ τί μπορεῖ νὰ συμβῇ ; Αὐτὸ πάλι κάτω τί εἶναι ; Πέτρες, χώματα, δρόμος ; ἄγνωστα πράγματα. Εἶναι μαλακά ; Μπορεῖ νὰ πετάξῃ ἔπειτα κανεὶς ἀπὸ ἐκεῖ ; Ἄν ἔρθῃ ὅμως ἡ γάτα ; Ἐδῶ σὰς θέλω !

Εἰς μίαν στιγμὴν ὁ μικρὸς αποφασίζει νὰ δοκιμάσῃ τινάζει τὰ πτερὰ του, τὰ ὅποια διὰ πρώτην φοράν ἀνοίγονται, λάμπουν καὶ στίλβουν ὡς μετάλλινα εἰς τὸν ἥλιον. Ἀλλὰ τὰ ποδαράκια του δὲν ἀφίνουν τὸ κεραμίδι, ὁ φόβος τὰ κάνει ἀπὸ μολύδι καὶ τὸ μόνον ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης αὐτῆς δοκιμῆς εἶναι νὰ καρφωθῇ ἔντρομος εἰς τὸ χεῖλος τοῦ γείσου.

Ένας μεγάλος, ένας πεπειραμένος σπουργίτης περνᾷ—τσάδ ! τσάδ ! τσάδ !—μὲ γοργὸν ἔλιγμόν ἀπὸ πάνω καὶ φεύγει πρὸς τὸ ἁμαξοστάσιον, ὅπου προσγειώνεται μὲ ἀσφάλειαν, μὲ ἐλευθερίαν, μὲ δεξιοτεχνίαν. Ὁ μικρὸς παίρνει ἑξαφνα θάρρος καὶ φρρρρρρ ! ρίχνεται μὲ ἀνοικτὰ πτερὰ εἰς τὸ διάστημα.

Ἄλλ' ἡ πτήσις του εἶναι ἀπόπειρα πτήσεως. Δὲν κατέχει κυρίως τὴν χρῆσιν τοῦ πηδαλίου τῆς οὐρᾶς του, δὲν ἔμπορεῖ νὰ διευθυνηθῇ ὅπου θέλει, διαγράφει μαλάνδρον* εἰς τὸν ἀέρα, ἐπανέρχεται εἰς τὰ ἔχνη του, χάνει τὸ ἠθικόν του, τὰ πτερὰ του παραλύουν, καὶ τέλος πέφτει μὲ βόλ-πλανὲ* καὶ κραυγὰς ἀπογνώσεως εἰς τὴν βάσιν τῆς μάνδρας γειτονικοῦ οἰκοπέδου. Φυσικά. Ἡ ἀεροπορία δὲν εἶναι παιγνίδια. Εἶναι ὁλόκληρος ἐπιστήμη.

Ἡ μητέρα καταφθάνει ἀσθμαίνουσα. Πετᾷ γύρω του, τὸν ἐπιπλήττει, καὶ ἀμέσως ἀρχίζει νὰ τοῦ δίδῃ πρακτικὰ μαθήματα φυσιογνωσίας.

Ποῖος εἶναι ὁ μεγαλύτερος παιδαγωγός ; Ἡ ἐσχάτη τῶν μητέρων ! Κατέχει τὴν τέχνην νὰ κατέρχεται μέχρι τοῦ νηπιώδους ἐγκεφάλου τοῦ παιδιοῦ τῆς, διὰ νὰ τὸ ἀνυψώσῃ ἔπειτα μέχρι τοῦ ἰδικοῦ τῆς. Ἡ ἀγάπη, τὸ φίλτρον, ἡ στοργή τῆς δίδουν τὴν δύσκολον κλεῖδα τῆς μεθόδου, τὴν ὁποῖαν κανεὶς σοφὸς δὲν κατῴρτωσε μέχρι σήμερον ν' ἀνακαλύψῃ.

Ορίστε τώρα αὐτή, ἡ σπουργιτομάννα. Διὰ νὰ διδάξῃ τὰ μυστικά τῆς πτηνικῆς ἀρχίζει νὰ γίνεται μωρό. Προσγειώνεται. Ἐπειτα μ' ἓνα ἀδέξιον, πρωτόγονον πέταγμα, ὥσάν τοῦ παιδιοῦ τῆς, ἀπὸ τὸ ἔδαφος, ὑψώνεται καὶ σκαρφαλώνει ἀμέσως εἰς μίαν προεξοχὴν τῆς μάνδρας. Κάνει τέσσερες φορές αὐτὸ τὸ ἴδιο πρᾶγμα, μέχρις ὅτου πείσῃ τὸ μικρὸ τῆς νὰ τὴν μιμηθῇ. Καὶ ἔτσι, μὲ μικρὰς-μικρὰς πτήσεις, ἀπὸ προεξοχῆς εἰς προεξοχὴν καὶ ἀπὸ στήριγματος εἰς στήριγμα ἀπομακρύνονται ὅλον ἐν καὶ χάνονται εἰς τὸν δαίδαλον* τῶν στεγῶν.

Στὸ καλὸ ! Ἱερὰ, εὐλογημένη δυάς, μητέρα καὶ παιδιοῦ, εἴθε τὸ σύμβολον τῆς ἀφιλοκερδοῦς ἀγάπης, καὶ ὁ πρῶτος κρίκος, τὸ θεμέλιον τῆς δημιουργίας.

1920.

4. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

Α'. ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ

Ἡ κοιλὰς τοῦ Πλατανιᾶ.

Σπ. Παγανέλη.

Θελκτικωτάτη εἶναι διὰ τὸ φυσικὸν κάλλος τῆς ἡ ἐπιμήκης
αὐτῇ κοιλάς.

Λόφοι χλοάζοντες ὑφούνται ἐκεῖ, καὶ κήποι ἀνθοσκεπεῖς, καὶ ἄγροί πεφυτευμένοι ἐκτείνονται παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν ὠραίων λοφίσκων καὶ τὰς ὀχθας τοῦ ποταμοῦ, ὅστις μὲ γλυκύν, ἤσυχον κελαρυσμὸν φέρεται ἀπὸ τῆς μεσημέριας ἐκβάλλων εἰς τὸ κρητικὸν πέλαγος, θαψιλῆς καὶ ἀέριρος. Κελαρύζει ὁ ρύαξ, ἀφρίζει, κρημνίζόμενος ἀπὸ μικροῦ τινος ὕψους, προσκρούει εἰς κορμὸν δένδρου παρασυρθέντα ὑπὸ τῶν ὑδάτων του, σχηματίζει βραχίονας, νησίδια, διώρυχας καὶ κυλίνεται κρυσταλλώδης καὶ διαυγέστατος ἐπὶ τῆς κοίτης του ἀποτελὼν φλοῖσον γλυκύν. Τὰ δροσερά ὕδατά του ἐδῶ μὲν κινοῦσι παρόχθιον ὑδρόμυλον, ἐκεῖ, προχείρως διοχετεύμενα, ἀρδεύουσι τοὺς ἀραβοσίτους καὶ περαιτέρω ἔτι τὰς ἄλλας φυτείας τῶν χωρικῶν. Πλάτανοι γηραιαί, τοὺς κορμούς καὶ τοὺς κλάδους τῶν ὀπίων περιβάλλουσι κισσοὶ χλοεροὶ καὶ ἄλλα ἐρпусτικὰ εἴδη φυτῶν, ἐκτείνουναι τὰς ρίζας των εἰς τὸ ὑγρὸν ἔδαφος, ἐνῷ ὑπερθεὶν ψιθυρίζουσι τὰ φυλλώματα αὐτῶν σειόμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ διὰ τοῦ ψιθύρου αὐτῶν συμπληροῦσι τὴν ἁρμονικὴν ἐκείνην τοῦ ἡδέος φλοΐσου μουσικῇν.

Ἀκμαία βλαστάνει καθ' ἑλλην τὴν κοιλάδα ἢ ἄμπελος, ἢ ροδοδάφνη, ἢ λεμονέα, ἢ πορτοκαλέα καὶ ποικίλα ἄλλα εἴδη ὀπωροφόρων δένδρων. Ἐδῶ φαίνονται πλανώμεναι ἀγέλαι βοῶν· ἐκεῖ παρέρχονται διὰ τῶν ὁρέων ποίμνια προβάτων καὶ κατεσπαρμέναι, ἐν εὐθύμῳ σκιρτήσῃ, εἰς τὰς ἀποτόμους ἄκρας καὶ τὰ ὕψη τῶν βουνῶν φαίνονται βόσκουσαι αἰγες. Συρίζει τὸν αὐλὸν αὐτοῦ ὁ αἰπόλος· ᾄδει ἄσμα πολεμικόν ὁ παιμὴν, καθήμενος παρὰ τὴν ρίζαν γηραιᾶς ἐλαίας, λιγέως ψάλλουσιν εὐστομοὶ αἱ ἀηδόνες καὶ τὰ ἄλλα πετεινά τοῦ οὐρανοῦ κεκραυμμένα ὑπὸ τὰ πυκνά τῶν δένδρων φυλλώματα. Αὖραι εὐώδεις καὶ δροσεραί πνέουσιν ἡδέως διὰ τῆς κοιλάδος. Τὰ Λευκά Ὅρη ὑφούνται μεγαλοπρεπέστατα εἰς τὴν ἀβύσσον τοῦ οὐρανοῦ ἀνὰ τὰς κορυφὰς αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἀβύσσου ἐν ἐπι-

ολητικωτέρῃ ἔτι μεγαλοπρεπείᾳ ἐκτείνει ἀπωτέρω τὰς κυανᾶς ἀτελευτήτους ἐκτάσεις τῆς.

Ὁ ὀφθαλμὸς τέρπεται βλέπων· καθηδύνεται ἀπὸ τὸν διπλοῦν ψίθυρον τῶν φύλλων καὶ τοῦ ὕδατος ἢ ἀκοή, μεθύει ἢ ὀσφρησὶς ἀπὸ τῶν ἀρωμάτων τῶν ἀνθέων καὶ ἀκόρεστον εὐρύνεται τὸ στήθος, ὥπως εἰσπνεύσῃ τοῦ βουνοῦ τὸν εὐωδιάζοντα ἄνεμον καὶ τῆς θαλάσσης τὴν αὖραν.

1889

Β') ΦΥΣΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Καταιγίδες.

Κ. Καλλινίκου.

Ἡ ἔντασις καὶ ἡ φορὰ τοῦ ἀνέμου, ὡς γνωστόν, ποικίλλει. Κάποτε φυσᾷ πράως καὶ κάποτε ὀρμητικώτατα ὁ ἄνεμος. Κάποτε ἐπιπνέει ὡς μαλακὸς ζέφυρος καὶ ἀπαλὴ αὖρα, θωπεύουσα τὰ κολπούμενα ἱστίᾳ τῆς λέμβου καὶ τοὺς κομῶντας στάχους τῶν ἀγρῶν, καὶ κάποτε ἐφορμᾷ ἀκάθεκτος καὶ ἄγριος ὡς «Εὖρος καὶ Νότος καὶ Βορρᾶς αἰθρηγενέτης»· ὡς Σιμοῦν* καὶ ὡς Χαμοῖν*, ὥσει ἐπὶ ῥαχέῳ ν' ἀναμοχλεύσῃ τὸ σύμπαν ἐκ θεμελίων αὐτοῦ. Καὶ τότε ἔχομεν τὰς καταιγίδας καὶ τοὺς τυφῶνας καὶ τὰς λαίλαπας, τὰ φοδερὰ αὐτὰ μετεωρολογικὰ φαινόμενα, πρὸ τῶν ὁποίων ὁ ἀνθρώπος ἵσταται περιδεὴς καὶ συντετριμμένος.

Καὶ βεβαίως. Διότι οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀναφαίνεται παραστατικώτερον ἢ δύνამις τοῦ Ἑλ-Σαδαΐ, τοῦ ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων διὰ τῆς πλάσεως παρερχομένου, εἰμὴ ἐν τῇ λαίλαπι καὶ τῇ καταιγίδι. Ἡ ὄψις τοῦ παντός αὐτοστιγμειᾷ ἀλλοιοῦται. Τὰ μύρια τοῦ ἀέρος εὐρίσκονται ἐν ἀναδρασμῷ. Τὰ νέφη πυκνοῦνται καὶ πυκνούμενα ἀποκλείουν τοῦ ὥραίου οὐρανοῦ τὰς πύλας. Τὰ πτηνὰ ἀνήσυχα φεύγουν. Τὰ θηρία περίτρομα καταφεύγουν εἰς τὰς φωλεὰς τῶν ὥσει προαισθανόμενα τὴν ἐπερχομένην συμφορὰν. Λυσσώδης διὰ μέσου τοῦ δάσους ὁ ἄνεμος ἐφορμᾷ, καὶ τὰ μεγάλα δένδρα ὡς κάλαμοι γονυκλιτοῦν ἐμπρὸς του. Ἡ θάλασσα μαυρίζει ὡς στύγιον* ὕδωρ. Ὁ ὠκεανὸς ἀνασπᾶται ἐκ τῶν ἐγκάτων. Τὰ κύματα ὑψοῦνται ὡς ὄρη διανοίγοντα κάτωθεν τῶν μυρία μνήμητα. Οἱ βράχοι συγκλονίζονται καὶ μετατίθενται ἐν ταῖς καρδίαις τῶν θαλασσῶν. Ἰδὲ πῶς αἱ ἀστραπαὶ διασχίζουν τὴν πλάσιν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ὡς ἡ φλογίνη ρομφαία τοῦ Ἀρχαγ-

γέλου! Ἀκουσον πῶς σμερδαλέα ἀντηχοῦν τὰ τηλεβόλα τοῦ Ὑψίστου εἰς τοὺς οὐρανοὺς! Παρατήρει πῶς πίπτουν πυρίκαυστα τὰ υπερήφανα κτίρια ὑπὸ τὰς δίδας τῶν κεραυνῶν του! «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Φωνὴ Κυρίου ἐν ἰσχύϊ. Φωνὴ Κυρίου ἐν μεγαλοπρεπείᾳ. Φωνὴ Κυρίου συντρίβοντος κέδρους. Φωνὴ Κυρίου συσσειόντος ἔρημον».

Ἐνώπιον τοιαύτης εἰκόνος ὁ ἁμαρτωλὸς ἀναλογίζεται τὴν δευτέραν κρίσιν καὶ τρέμει. Τῷ φαίνεται ὅτι ὁ ἐξολοθρευτὴς ἄγγελος ψαύει τὸν αὐχένα του διὰ τοῦ ξίφους του. Ἀναμετρεῖ τὰς ἁμαρτίας του, διὰ τὰς ὁποίας ἐπέφερε καθ' ἑαυτοῦ τὴν ὀργὴν τοῦ Δικαίου Κριτοῦ. Ἀντιλαμβάνεται τὴν μηδαμινότητά του, ἣν ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς κρατεῖ ὁ Μεγαλοδύναμος. Καὶ συνέρχεται. Καὶ προσεύχεται. Καὶ τύπτει ὡς ὁ τελώνης τὰ στήθη.

1910

Β. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΙΚΑΙ

Α) ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ

Τὸ Πήλιον.

Ἐμμ. Λυκούδη.

Ὅταν, ἀντικρύζοντες τὸν Παγασητικόν, προσδλέπετε τὰς μεσιμβρινὰς κλιτύς τοῦ Πηλίου, μέχρις αὐτῆς τῆς κορυφῆς, παρ' ὅλον τὸ ἔκπαγλον τοῦ θεάματος, παρ' ἑλὴν τὴν θαυμασίαν ἁρμονίαν τῶν χρωμάτων καὶ τῆς χλωρίδος τὴν ἄσπτον θαψίλειαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας, ὡς ἐντὸς εὐρυτάτου πλαισίου, διορατὲ τὰς εἰκόνας τῶν μαγευτικῶν αὐτοῦ κωμπούλεων, τὸν Ἄνω Βόλον, τὴν Πορταριάν, τὴν Μακρυνίτζαν, λίαν ἀτελῶς ἀντιλαμβάνεσθε καὶ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους καὶ τοῦ μεγαλείου του.

Ἐνῷ βλέπετέ τι ἐξόχως ἀσύνηθες, τῶν ὀφθαλμῶν χάρμα ἀνέκφραστον, ἐν τούτοις, φειδωλὸν τὸ Πήλιον, μόνον πενιχρὰν μερίδα τῶν καλλονῶν του σᾶς ἀποκαλύπτει. Πρὸ παντός, ἐνῷ σᾶς ἐπιδεικνύει τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ κορυφὴν, ἐν τούτοις σᾶς ἀποκρύπτει τὸ ὕψος του. Ὁφθαλμαπάτη, τὴν ὁποίαν παρετήρησα πάντοτε ἐφ' ὅλων τῶν ὁρέων, τῶν ὁποίων ἢ πρὸς τὰ ἄνω κλίσεις ἄρχεται ἡ σινοῦς ἢ συνεδὼν ἀμέσως ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Τῷ ὄντι

ἀπὸ τοῦ λιμένος τοῦ Βόλου τὸ Πήλιον παρ' ἑλόν τὸ ἐκ 1630 μέτρων ἢ 5000 ποδῶν περίπου ὕψος τοῦ φαίνεται ταπεινότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὑμηττοῦ *, θεωμένου ἀπὸ τοῦ Ζαππείου. Καὶ ὅμως, ἐὰν ἡ ἀποτυχία τῶν Γιγάντων, τοῦ νὰ ἐκρίζωσουν τὸ Πήλιον καὶ ἐπιθέσουν τοῦτο ἐπὶ τῆς Ὀρσῆς πρὸς ἐκπολιόρκεσιν τοῦ Ὀλύμπου δὲν ἀπεθάρρυνε πάντα ἄνθρωπον ἀπὸ τοιαῦτα ἐγχειρήματα, καὶ ἤθελεν ἐπιχειρήσει οὗτος, ἀποσπῶν τὸν Ὑμηττὸν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν του, νὰ τὸν ἐνθρονίσῃ εἰς τὰς Παγασάς, μόλις ἡ κορυφή του θὰ ὑπερέβαινε τὴν Πορταριάν.

Τὸ Πήλιον, τὸ ἀπαράμιλλον ὄρος μὲ τὰ εἴκοσι τέσσαρα χωριά του, ὅπως μετριοφρόνως καλοῦνται αἱ θαυμάσαι κωμοπόλεις, εἰς τὰς ὁποίας συναντᾶτε φιλεργίαν, πολιτισμόν, ἡμερότητα, πρόσοδον, τὴν ὁποίαν οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ τῆς ἀγροτικῆς Ἑλλάδος θὰ συναντήσητε, μόνον ὅταν διαδῆτε τὰς διασφάγας του καὶ τὰς φάραγγάς του, μόνον ὅταν ἀναρριχηθῆτε εἰς τὰς κλιτῆς του καὶ πατήσητε τὴν ὕψικάρηνον κορυφήν του, τότε μόνον ἀποκαλύπτει πλήρες πρὸ τοῦ ἀφώνου θαυμασμοῦ ὕμῶν τὸ ἀνέκφραστον αὐτοῦ μεγαλεῖον.

Τὴν κορυφήν ταύτην ἠδύτχῃσα νὰ πατήσω εἰς διήμερον ἐκδρομὴν ἀνὰ τὸ Πήλιον ἐν συνοδείᾳ φίλων Πηλιορειτῶν. Ἀνῆλθομεν δὲ οὐχὶ διὰ Πορταριάς ἢ Μακρυνίτζης, ἐπιφυλάξαντες τὸ δρομολόγιον τοῦτο διὰ τὴν κάθοδον, ἀλλὰ διὰ πλαγίου δρομολογίου, ἀσυγκρίτως πλουσιωτέρου εἰς ἐντυπώσεις. Διότι, ἀκολουθήσαντες τὴν μαγευτικὴν μέχρις Ἀγριάς παραλίαν, ἀπ' ἐκεῖ ἀνῆλθομεν εἰς Δράκιαν, καί, διανυκτερεύσαντες ἐν καταυλισμῷ παρὰ τὸ Χάνι τῆς Σουδάλας περὶ τὰ 500 μέτρα κάτωθεν τῆς ἀνωτάτης κορυφῆς, ἀνῆλθομεν εἰς ταύτην περὶ τὴν τρίτην πρωϊνὴν ὥραν, ὅταν ἤδη ἡ Ἀρροδίτη ἀνεδύετο ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ σκοτεινοῦ ὀρίζοντος.

Ἐννοεῖται ἡ ἐκδρομὴ αὕτη ἐγένετο ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ὅταν τὰ κυνικὰ καύματα ἦσαν εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς κυριαρχίας των, καὶ οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι τῶν πεδιάδων ἐτήκοντο καὶ ἀνελύοντο ὑπὸ θερμοκρασίαν 35 βαθμῶν. Ἀλλ' ἡμεῖς πολὺ ταχέως ἀπεξενώθημεν εὐτυχῶς τῆς ἥκιστα ἐπεράστου ταύτης θαλπωρῆς, εὐθὺς ὥς οἱ ἡμίονοι καταλιπόντες τὴν Ἀγριάν, ἀκροβάται ἐκ φύσεως καὶ ἐκ παραδόσεως, ἤρχισαν νὰ πατοῦν τὴν ἀνάντη. Ἡ ἀναρρίχσις εἶναι τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἡμιόνου, ἰδίως τῶν νευρωδῶν ἡμιόνων τοῦ

Πηλίου, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἀναγκάζονται νὰ βαδίζουν εἰς τὴν πεδιάδα, ἀφίνουν τὴν κεφαλὴν των νὰ πίπτῃ πρὸς τὴν γῆν ὑπὸ τὸ κράτος ἀνεκφράστου ἀνίας καὶ μελαγχολίας...

Ἡ πρὸς τὴν Δράκιαν ἄνοδος τοῦ ὄρους διήρκεσε περὶ τὰς τρεῖς ὥρας. Ἡ ἀναρρίχσις αὕτη ἡδύνατο βεβαίως νὰ γίνῃ ταχυτέρα. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ πορείᾳ εἶναι τις ἀπληστος τῶν ἐντυπώσεων, αἵτινες ἐναλλάσσουν μορφήν μὲ ἀπέραντον ὀπτικὸν κύκλον.

Ἐδῶ κατέρχεται τις βαθυτάτην χαράδραν, ἀνήλιον, σύσκιον, ὑπὸ τὴν ἀγρίαν ἀρμονίαν καταρρακτῶν, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα ἀφρίζουν ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων καὶ ἐπὶ τῶν βράχων τῶν βρυσοκεπάστων, ἐλίσσόμενα, διασπώμενα, παταγοῦντα. Παρέχει φθάνει εἰς λόχμην βαθύσκιον, τὴν ὁποίαν μετὰ κόπου διαπεροῦν ἀμυδραὶ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες καὶ μέχρι τοῦ βάθους τῆς ὁποίας ὁ ἄνεμος, ὅστις πρὸ ὀλίγου μᾶς ἐμάστιζεν ἐπὶ τῶν δειράδων, δὲν φθάνει οὐδ' ὥς ἐκπνεύουσα αὖρα... Διότι πυκνοὺς σχηματίζουν θόλους αἱ πλάτανοι, θόλους πρασίνοους, ἀδιαπεράστους ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων· καὶ ἀναρρίχωνται ἐπ' αὐτῶν ἀκάματοι καὶ τὰς ἐναγκαλίζονται καὶ συμπλέκονται καὶ σχηματίζουν τόξα καὶ διασταυροῦνται καὶ μεταπηδοῦν ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον· ἢ αἰωροῦνται ἡρτημένοι κισσοὶ καὶ ἀγριάμπελοι καὶ παντὸς εἶδους κληματίδες καὶ περιπλοκάδες. Καὶ κύκλῳ ἡμῶν φίλυδρα φυτὰ, χνοῶδη, μὲ ὅλας τὰς παραλλαγὰς τοῦ πρασίνου, ἐπιστεφόμενα ἀπὸ ποικίλα ἄνθη, τὰ ὁποία τὸ πρῶτον συνήντων, δέχονται τὰ ἐφήμερα φιλήματα τῶν χρυσαλλίδων καὶ τῶν ὕμενοπτέρων μὲ τὰς βελουδίνας, τὰς χρυσιζούσας πτέρυγας. Ὁ τέτιξ, ὁ προσφιλεῖς τοῦ Ἀνακρέοντος* αἰοδός, «θέρεος γλυκύς προφήτης δεινῶν ἐπ' ἄκρων», ψάλλει ἀκούραστος τὸν ὕμνον τοῦ θερινοῦ θάλλους. Οὔτε τῆς ἀηδόνος ἔμως, οὔτε οὐδενὸς ἄλλου πτηνοῦ ἡκούσαμεν τὸ κελάδημα. Δὲν γνωρίζω διατὶ ἀπουσιάζουν τὰ κελαδιστικά ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς ζώνας τοῦ ὠραίου Πηλίου.

Ἀλλὰ πόσον ποικίλλει ἡ ἀναρρίχσις τοῦ Πηλίου! Πόσον ραγδαῖαι ὑπαμβιβονται αἱ σκηνογραφίαι! Ἐνῷ εὗρίσκεσθε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐντυπώσεων τῆς ἀπολύτου ἐρημίας καὶ τῆς σιγῆς, καὶ ἀφίνετε πλάνητα τὸν νοῦν νὰ μεταπηρᾷ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν σκέψεων, τὰς ὁποίας φέρει ἡ μόνωσις, ἀρπυνίζεσθε αἰφνης ἀπὸ μίαν ἀνέκφραστον ἀρμονίαν παιδρότητας καὶ ζωῆς· κω-

ζωνίσκοι ἡμιόνων, γέλωτες, ἄσματα φαιδρά, λάλος φλυαρία τῆς νεότητος πλήττουν αἴφνης τὰ ὠτά σας. Συνοδεύει ὁλόκληροι ταξιδιωτῶν τῶν διαφόρων χωρίων ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης Ζαγοράς μέχρι Δράκιας διασταυροῦνται πλειστάκις μεθ' ὑμῶν ἀπροόπτως εἰς τὰ ἀτελεύτητα ζίγ-ζάγ* τῆς μακρᾶς ἐπὶ τοῦ Πηλίου πορείας. Καὶ ἐνῶ ἐπὶ μακρὸν δὲν βλέπετε εἰ μὴ πράσινον θόλον ἀνωθεν ὑμῶν, αἴφνης εἰς μίαν στιγμὴν ἀνόδου ἐπὶ τῶν δειράδων ἐξελίσσεται ἐνώπιον ὑμῶν ἀποτόμως εὐρύτατον τὸ πανόραμα τῶν ἀνεκφράστου κάλλους παραλίῳ τοῦ Παγασητικοῦ, αἱ ἀνατολικαὶ ἄκται τοῦ Πηλίου, ἡ «ἄξενος ἀκτὴ» τοῦ Εὐριπίδου μετὰ τὴν Σηπιάδα ἄκραν, ἡ ὅποια τόσον ἐδικαίωσε τὴν προσωνομίαν τῆς εἰς βάρος τοῦ Περσικοῦ στόλου, καὶ αἱ ἠλίδαι ἀνατολικαὶ πλευραὶ μετὰ τὰ χωρία τὰ πάγκαλα, λευκάζοντα ἐν μέσῳ τῶν βαθυπρασίνων κλιτύων παρέκει ἡ Εὐβοία, αἱ Σποράδες πᾶσαι ὡς παρόψιδες ἐπὶ τῆς ἀπεράντου κυανῆς τραπέζης τῆς θαλάσσης.

Ἄλλ' ἡ εἰκὼν αὕτη ἐξαφανίζεται ἀφ' ὑμῶν, εὐθὺς ὡς ἀντικρύσητε νέαν χαράδραν, νέας τοῦ ὄρους κυμάνσεις, αἱ ὅποιαι σὰς ἀναγκάζουν νὰ κατέλθετε ἑκατοντάδας μέτρων εἰς τὰ βῆθη ἀνηλίων φαραγγίων.

Ἄλλὰ πάντοτε κερδίζετε εἰς ἄνοδον καὶ εἰς ἐκάστην ἐξοδον ἀπὸ τῶν φαραγγίων ἡ εὐρυνοσίς τῆς πρὸ ὑμῶν εἰκόνας σας εἰδοποιεῖ ὅτι εἰσθε τώρα πολὺ ὑψηλότερον. Ἄλλως μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ ἡ ἐναλλαγὴ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους χλωρίδος. Ἀπὸ πολλοῦ διήλθετε τὴν ζώνην τῶν ὀπωροφόρων δένδρων, δασῶν ἀτελεύτητων τὰ ὅποια ἐφύτευσεν εἰς τὰ κατώτερα τοῦ Πηλίου κράσπεδα τῶν Πηλιορείτων ἡ ἀπαράμιλλος φιλοπονία. Καταλείπετε καὶ τοὺς ἐλαιώνας τοὺς σφριγγηλοὺς, μετὰ τοὺς τεφροπρασίνους κλάδους τοῦ ἱεροῦ δένδρου τῆς παρθένου θεοῦ. Ἦδη βαίνετε ἐν τῇ μέσῳ κραταιᾷ αὐτομάτου βλαστήσεως παντοειδεῖς θάμνοι καὶ δένδρα, ὧν κυριαρχοῦν πυκνὰ ὄξυων δάση, ἐν τῇ μέσῳ τῶν ἐποίων παφλάζουν κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν κρυστάλλινα ρεύματα, καθιστοῦν δυσχερὴ καὶ ἐπίπονον τὴν ἄνοδον.

Ἄλλὰ τώρα ἐφθάσαμεν τὴν Δράκιαν, τὴν ὥραϊαν καὶ φιλόξενον κωμόπολιν, ἥτις τόσον πολιτισμόν, τόσῃν πρόοδον καὶ τόσῃν εὐμάρειαν συγκεντρώνει ἐκεῖ ἐπάνω.

Νῦν καὶ ἡ Δράκεια ἀπλοῦται κάτωθεν ἡμῶν ἐντὸς τοῦ πρασίνου πλαισίου της μὲ τὰς ὑψηλὰς στέγας της τὰς βαθυτέφρους, ὡς ὄλων τῶν ὑψηλῶν χωρίων τοῦ Πηλίου. Διότι, ἀντὶ κεράμων, οὐς θὰ συνήρπαζον ὡς πτίλα οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι τοῦ Πηλίου, ἕνεκα τῶν ὁποίων «εἰνοσίφυλλον*» τὸ ἀπεκάλεσεν ὁ Ὅμηρος, οἱ Πηλιορεῖται στεγάζουν τὰς οἰκίας των μὲ βαρυτάτας πλάκας σχιστολίθου χρώματος λάβας καὶ δίδουν εἰς τὰς στέγας αὐτῶν τὸ δῆδ σχῆμα ἐλδευτικῶν οἰκιῶν, διὰ νὰ μὴ καταχωσθοῦν ὑπὸ τὸ βάρος τῶν πυκνῶν χιόνων.

Μετὰ πορεῖαν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χάνι τῆς Σουβάλας, πρὸ τοῦ ὁποίου διέρχεται ἡ ἐκ Βόλου εἰς Ζαγοράν ὁδός.

Ἦτο ἡδὴ νύξ· ἡπλώσαμεν ἐν ὑπαίθρῳ πτέριδας ἀφθόνους καὶ κλάδους πυκνοὺς δξύων. Οἱ ἡμίονοι ἀφέθησαν ἐλεύθεροι εἰς τὴν ρέμβοην των. Ἀνήφθησαν αἱ πυραὶ καὶ ἐπὶ πυραμίδων ἐκ κλάδων ἀνηρτήσαμεν τοὺς φανούς μας. Μετ' ὀλίγον οἱ ὁδοεῖοι μὲ τὰ σουβλάκια τοῦ ἐριφίου ἀνέδιδον πυκνὸν καπνὸν ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἐκείνης δειράδος τοῦ ὑλήεντος ὄρους, διότι ἤμεθα ἤδη εἰς ὕψος 1100 μέτρων.

Θὰ ἦτο πηνήγυρις δι' ἓνα Ρέμπρχντ* ἡ σκηνογραφία ἐκεῖνη. Αἱ ἀπότομοι φωτοσκιάσεις ὑπὸ τὸ φῶς τῶν πυρῶν, τῶν δένδρων, τῶν μορφῶν τῶν ἐστιωμένων, τῶν ἡμιόνων, τῶν ἀποσκευῶν προσέδιδον εἰς τὴν εἰκόνα ὅλην ὄψιν φανταστικὴν.

Ἄλλ' ἤλθεν ἡ στιγμή ὀλιγοῦρου ἀναπαύσεως. «Ἄκρασιωπή», ὡς λέγουν τὰ ναυτικὰ παρρηγέλματα. Μολοντί δὲ ἤμεθα πάντες καταπεπονημένοι, ὁ ὅπως κατέστη ἀδύνατος καὶ ἐκ τοῦ φόβου μήπως δὲν προλάβωμεν νὰ διανύσωμεν πρὸ τῆς αὐγῆς τὴν ὑπολειπομένην πορεῖαν μιᾶς ὥρας μέχρι τῆς κορυφῆς, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ ψύχους τοῦ υπερβολικοῦ. Ἦτο τῷ ὄντι τοιοῦτο τὸ ψῦχος, ὥστε τὸ παγερὸν ὕδωρ ἐρροφῶμεν κατὰ δόσεις ὡς κκφέν. Παρ' ὅλα δὲ τὰ βχυτάτα σκεπάσματα, τὰ ὁποῖα εἶχον μεταφέρει τέσσαρες ἡμίονοι, καὶ τὰς ἀπύτων ριπιζομένων πυράς, κυριολεκτικῶς ἐτρέμεμεν καθ' ὅλην τὴν νύκτα ὑπὸ θερμοκρασίαν 8 βαθμῶν, ἐνθ' ὁ Βόλος κάτω ἡμῶν, εἰς βάθος 1100 μέτρων ἐκκίετο καὶ ἐπυρκαττοῦτο ὑπὸ τὴν ἀφυγκτικὴν ἐπίδρασιν τῶν κυμάτων τοῦ Ἰονίου. Μόνον οἱ ὀρειδᾶντι, οἱ πάτης χώρης Ἀλπινισταί,

δύνανται νὰ ἐννοήσουν τὸ ἐλκυστικὸν θέλγητρον τῶν ἀντιθέσεων τούτων.

Εἶναι ἤδη ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωῒας, ὅτε ἀρχεται ἡ πρὸς τὴν κορυφὴν ἐκκίνησις. Ἡ ἀνυπομενησία ἡμῶν καὶ ὁ φόβος μὴ ροδίση ἡ ἀνατολὴ πρὶν φθάσωμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς μᾶς ἔκομε νὰ ἐκκινήσωμεν προώρως. Διότι ἤδη ἀπὸ τῆς τρίτης πρωῒνης ὥρας ἐπατοῦμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὑπερψάνως ἐπερειδόμενοι ἐπὶ τῆς πελωρίας πυραμίδος, τὴν ὅποιαν εἶχε στήσει ἐκεῖ ἐπάνω ἡ χαρτογραφικὴ ἀποστολή.

Ἡ νύξ ἦτο ἀκόμη βαθυτάτη καὶ μόνη προάγγελος τῆς Ἡοῦς ἀνεπάλλετο ἤδη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ ὀρίζοντος ἡ Ἀφροδίτη μὲ τὰς γλυκερὰς αὐτῆς ἀκτῖνας.

Τὸ ψῦχος ἦτο ἀφόρητον· ἐζητήσαμεν καταφύγιον κάτω τοῦ βράχου τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς, παρὰ τὸ κλειστὸν ἤδη ἐκ καταπεσόντων ὀγκολίθων στόμιον σπηλαίου. Ἐχει μεγάλην ἱστορίαν τὸ σπήλαιον τοῦτο. Ἡ παράδοσις θέλει τοῦτο κατοικίαν τοῦ Κενταύρου Χείρωνος, τοῦ σοφοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θέτιδος καὶ τοῦ Πηλέως. Ἐντὸς αὐτοῦ φαίνεται ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Πηλιορείτης ἦρως τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν, ὁ θεῖος Ἀχιλλεύς. Ἐκεῖ ὁ παιδαγωγός του τὸν ἀνέθρεψεν ὅχι μὲ γαλακτιῶδες ἄλευρον, ἀλλὰ δίδων εἰς αὐτὸν νὰ μασᾷ ἅμα τῇ ὀδοντοφυῖα κρέατα λεόντων καὶ κάπρων.

Ἄλλ' ἤδη νομίζομεν ὅτι ἀρχίζει νὰ υποψώκη ἡ Ἡώς. Λέγω νομίζομεν, διότι οἱ παριστῶντες τὴν ἐμφάνισιν τοῦ λυκαυγοῦς, ὡς μίαν ἐξαπίνης ἐρυθροπυράκτωσιν τοῦ ὀρίζοντος πρὸς ἀνατολάς, οἱ ζωγραφίζοντες εὖτω τὴν αἰφνιδίαν εἰσβολὴν τῆς Ἡοῦς, εἶδον βεβαίως τὴν χαραυγὴν οὐχὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων, ἀλλὰ τῇ βοήθειᾳ τῆς φαντασίας των. Εἶναι βραδύ, πολὺ βραδύ τὸ ἔρμα τῆς Ἡοῦς...

Ναί. Κατ' ἀρχὰς εἶναι τόσοι ἀσθενές, τόσοι ὀρίστον, τόσοι ἀμφίβολον τοῦ λυκαυγοῦς τὸ φῶς, ὥστε δὲν τὸ βλέπει τις, ἀλλὰ τὸ προαισθάνεται, τὸ μαντεύει. Μόλις διαφαίνεται ὡς ἐλαφρὰ ροδίνῃ ἐμίχλῃ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕπνου τοῦ βαθυτάτου, τῆς νάρκης τῆς φύσεως. Τὴν βλέπομεν ὀρθοὶ ἐπὶ τῶν βράχων τὴν χαραυγὴν μᾶλλον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως, διότι γνωρίζομεν ὅτι ἐρχεται, διότι ποθοῦμεν τὴν ἐμφάνισίν της. Οὕτως ἐμφανίζονται

καὶ αἱ μεγάλαι ἀλλήθειαι εἰς τινὰς ψυχάς, πρὶν λάμπουν ἐνώπιον τοῦ κόσμου. Οὕτω καὶ οἱ μάγοι, ὑπὸ τὸ ὑποτρέμον φῶς τοῦ ἀστέρους διείδον τοῦ χριστιανισμοῦ τὸν φωτεινὸν ὀρίζοντα.

Ἄλλ' ἤδη πορφυροῦται ὁ ὀρίζων ἀνωθεν τῆς πρὸ τῆς Χαλκιδικῆς θαλάσσης. Ὁ φωτεινὸς δίσκος, ἐρυθρὸς, ἀλαμπῆς ἐτι, προβάλλει ἀπὸ τοῦ ἀκυμάντου πελάγους. Ἀλλὰ πόσον βραδέως, πόσον δυσχερῶς εἰσδέχεται τὸ φῶς ἡ Φύσις. Ἐνῶ ἤδη αἱ πρῶται ἀκτίνες τοῦ φιλοῦν τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς τεφρὰς τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγρᾶφων, βραδέως ἄτονος ἰόχρους ἄχνη φωτὸς περιβάλλει τὰς ἀνωτάτας αὐτῶν κλιτύς. Κάτω δέ, πολὺ-πολὺ κάτω ἡμῶν, ὁ Βόλος κοιμᾶται ἀκόμῃ σχεδὸν ἐντὸς ἀπολύτου σκοτότος καὶ τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος του, κήτη ὑπνώττοντα ἀκόμῃ, ἔχουν ἀνημμένους καὶ λάμποντας ἐτι τοὺς φανούς των.

Ἦδη ἐκυριάρχησε τὸ φῶς πανταχοῦ. Καὶ ἀπολαύω ἀπλήστως τοῦ ἀνεκπράστου θεάματος...

Προσδéléπω πρὸς βορρᾶν τὰς ὑπερηφάνους, τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐνδοιατήματος τῶν προγονικῶν θεῶν. Χθιμκλιώτερον αὐτοῦ ἢ Ὅσσιν φαίνεται ταπεινὸς τοῦ Ὀλύμπου προσκυνητῆς καὶ δοῦλος. Βλέπω πλαγιώτερον τὴν κυματῶδη σειρὰν τῶν παλαιῶν ἡμῶν ὀρίων, λοφοσειρὰν ξένην ἡμῖν πλέον, διότι τὸ 1897 τὸ τρομερόν, ἀλλὰ καὶ ἐπαίσχυντον ἔτος, μᾶς κτεδίδωσεν εἰς τὴν πεδιάδα. Δυσμῶθεν ἡ Πίνδος ἐνοῦται μὲ τὴν μακρὰν ὀροσειρὰν τῶν Ἀγρᾶφων. Πρὸς νότον ἡμῶν ἀπλοῦται ἡ Ὄθρυς, ὅπισθεν αὐτῆς διαφαίνεται ἡ Οἶτη καὶ ὁ Τυμφρησιτὸς καὶ ἀπώτερον νεφελώδης καὶ μὲ ἀτόνους χρωματισμοὺς ὁ Παρνασσός. Κατω ἡμῶν αὐχμηρὰ ἤδη, τεφρὰ ἡ ἀτέρμων θεσσαλικὴ πεδιάς, μὲ τὰ ἀργυρολαμπῆ κάτοπτρα τῶν λιμνῶν τῆς. Νοτιανατολικῶς εἰς τὴν λευκοκύανον λεκάνην, αἱ Σποράδες, τῆς Φθιώτιδος αἱ ἀκταὶ καὶ τῆς Εὐβοίας τὰ βορειότερα. Ἀνατολικῶς κλείει τὸν ὀρίζοντα ἀτέρμων ἡ θάλασσα, ἐνῶ ὀλίγον ὑψηλότερον διαφαίνονται τῆς Χαλκιδικῆς αἱ ἀκταὶ καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ Ἄθω.

Ἐκεῖ ἐπάνω, ὅπου ταχυσιπτερος φθάνει ὁ ἀετός, εὐτυχεῖ νὰ συρθῇ ἐνίοτε καὶ ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἐκεῖθεν τίποτε δὲν ἔχει νὰ φθονῇ τῷ ἀετοῦ, τὸ ἀνθρώπινον βλέμμα. Καθηλώνει ἡ γῆ-τεῖς τοῦ ἀπεριγράπτου τούτου πανοράματος. Τὸ βλέμμα βυθίζο-

μενόν ἰδίως εἰς τὸ ἀχανὲς πέλαγος ἐμφυτεύει εἰς τὴν ψυχὴν πόθους ἀορίστους, τὴν νοσταλγίαν τοῦ ἀγνώστου, ἔφεισιν ἀκατανίκητον πρὸς πλάνητας περιοδείας. Ὅταν βλέπῃ τις τόσα, διψᾷ πλεονέτερον νὰ γνωρίσῃ ὅσα ἀποκρύπτει τοῦ ὀρίζοντος ἡ ἀχλύς. Ἦδη ἐννοῶ διατὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τούτων ὁ Ἰάσων ἐπόθησεν ἀγνώστους ἀκτάς, διατὶ ἀπὸ τῶν δασῶν τοῦ Πηλίου ἐναυπηγῆθη ἡ Ἀργώ. Βεβαίως τὸ χρυσοῦν δέρας δὲν ἦτο παρὰ ἡ χρυσὴ χώρα τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ὀνείρων, τὴν ὁποίαν ἐβλεπον οἱ Ἀργοναῦται πέραν τοῦ ὀρίζοντος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας.

Ἄλλ' ἀνάγκη νὰ κατέλθωμεν. Αἱ πανευδαίμονες στιγμαὶ ρέουν καὶ αὐταὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος μεθ' ἧς καὶ αἱ πικραὶ καὶ ἀνιαραί.

Ἀκολουθοῦμεν εἰς τὴν καθοδὸν ἄλλας ἀτραπούς, ἐστραμμέναι πρὸς ἀνατολὰς καὶ βλέποντες βορειοανατολικῶς τὴν χαριτωμένην Ζαγοράν, λουομένην εἰς λουτρὸν πρασίνης θαλάσσης.

Ἄλλῃ ἐδῶ χλωρίς, ἄλλα φυτά. Ἀπαντῶ καὶ φυτὰ τῆς Ἀττικῆς χλωρίδος, ἀλλ' ἐδῶ κάλυκας ἔτι, μήπω διανοιξάσας τὰ πέταλά των εἰς τῶν χρυσαλλίδων καὶ τῶν μελισσῶν τὰ φιλήματα, ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ἐνῷ ἐν Ἀττικῇ ἔχουν παρακμάσει ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου. Ἄλλ' ὁ Ἰούλιος εἶναι τὸ ἔαρ τῆς ζώνης ταύτης τοῦ Πηλίου.

Ἐκαστον βῆμα παρουσιάζει καὶ μίαν νέαν ἐκπληξιν, διότι τὸ Πήλιον εἶναι πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ χάρμα ἐνὸς βοτανικοῦ.

Μεταξὺ τῶν χαραδρῶν τῶν γυμνῶν βράχων τῆς κορυφῆς ἐδρέπομεν τὸ ἀρωματικὸν ἐγγώριον τέιον καὶ ἄνθη ἀμαράντων κίτρινα, ροδόχροα, βαθυκύανα, τὰ ἄνθη τὰ ἐκ γενετῆς ξηρὰ καὶ νεκρά, τὰ τόσον ἁρμονιζόμενα πρὸς τὴν διακόσμησιν τῶν τάφων. Ἀλλὰ δὲν εἶχομεν κατέλθει διακόσια μέτρα καὶ ἐν τούτοις εἶχον ἀρχίσει εἰς τὸ τεράστιον ἐκεῖνο ὕψος νὰ ἀναπηδοῦν, ἰδίως εἰς τὴν ἀντικρύζουσαν πρὸς τὴν Ζαγοράν πλευράν, χρυστάλλινοι πηγαί. Καὶ φύονται εἰς τὰς χαράδρας φυτά, καὶ κρύπτονται εἰς τὰς λόχμας ἄνθη, τὰ ὅποια οὐδέποτε ἡ φαντασία δύναται νὰ δημιουργήσῃ, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνθοκομία νὰ τιθαμειώσῃ καὶ νὰ καλλιεργήσῃ, ὥς τόσα ἄλλα, διότι ποτὲ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ δώσῃ εἰς τὰ εὐγενῆ, τὰ πάγκαλα ταῦτα δείγματα τῆς χλωρίδος τῆς ἄνω ζώνης τοῦ Πηλίου τὰς συνθήκας, ὅφ' ἃς δύναν-

ται νὰ ζήσουν. Ἀς θάλλουν ἐκεῖ κάλλιον ἄγνωστα, παντέρημα ἄς θνήσκουν, χωρὶς νὰ τὰ θαυμάζῃ ἀνθρώπινον βλέμμα, καὶ ἐνίοτε ἄς βραδεύῃ ἡ θεὰ των καὶ τὸ ἄρωμά των τὸ ἄβρον, ὅπως καὶ τὰ ἄνθη τοῦ Παρνασσοῦ, τοῦ Ταυγέτου, τῆς Πίνδου, τῶν Ἀγρᾶφων, μόνον τοὺς τόσον δυστυχῶς ὀλίγους Ἑλληνας Ἀλπινιστὰς, τοὺς ἀκαμάτους ἀναρριχητὰς τῶν ὕψηλων κορυφῶν.

Κατὰ τὴν κάθεδον ἡμῶν περὶ τὸ μέσον ὕψος τοῦ Πηλίου ἐν τῷ μέσῳ τάπητος ζωηροτάτου πρασίνου χρωματισμοῦ εἶδομεν ἐγκατεσπαρμένα καὶ θαυμασίως ἁρμονιζόμενα πρὸς τὸ πράσινον φόντο ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρώματος κοράλλια. Ἦσαν φράουλαι, αὐτοφύεις, τὰ ἔξοχα, τὰ ἀρωματικώτατα χαμαικέρασα τοῦ Πηλίου. Ἐπὶ ὥρας ἐπεδόθημεν περισυλλέγοντες καὶ καταβροχθίζοντες τὸν ἀπροσδόκητον δροσερὸν καρπὸν. Πεζὴ ἑνασχόλησις βεδαίως μετὰ τόσας αἰθερίους ἐντυπώσεις. Ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ δρέπῃ τις τοὺς ἀρωματικούς τούτους καρπούς, ἄνθη μᾶλλον ἢ καρπούς, εἰς τὰ ὕψη ἐκεῖνα, ὑπὸ τοὺς θόλους τῶν ὄξυων καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κελαρύσματος τῶν κρυσταλλίνων ναμάτων, δὲν στερεῖται καὶ τοῦτο ποιήσεως.

Ἦδη κάμπτομεν δεξιὰ, διαρκῶς κατερχόμενοι· εὕρισκόμεθα αἶφνης πρὸ τῆς λεγομένης καλύδης τοῦ Μπασδέκη, ἀρχαίου ὄχυροῦ σταθμοῦ, ὑπὸ τὸ τόσον μετριόφρον τοῦτο ὄνομα, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἐφύλασσαν ἄλλοτε ἄρματολοι τὴν ἀσφάλειαν τῆς διόδου ταύτης τοῦ Πηλίου.

Ἄλλ' ἐγγίζομεν ἤδη, διαρκῶς κατερχόμενοι, τὴν κατωκημένην ζώνην. Τὰ χωρία τοῦ Πηλίου τὰ πολιτισμένα, τὰ φιλόξενα, τὰ πλούσια ἐκ τῆς ἀπαραμύλλου φιλεργίας τῶν κατοίκων των, ἐκτείνονται κάτωθι ἡμῶν, καθ' ὅλας τοῦ ὀρίζοντος τὰς διευθύνσεις.

Ἄλλ' ἐγὼ προτιμῶ νὰ κλείσω τὰς ἐντυπώσεις τῆς ἀληθμονή-του ἐκεῖνης ἐκδρομῆς ἐνόσω εἵμεθα ἀκόμη ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐρήμου, τῆς ἀγρίας τοῦ Πηλίου ζώνης, ὅπου νομίζω ὅτι ἡ αὖρα τοῦ περικαλλοῦς ὄρους, διὰ μέσου τῶν μυστηριωδῶν δασῶν, φέρει ἀκόμη τὸν παιδρὸν θόρυβον τῆς θείας τελετουργίας τῶν γάμων τῆς Θετιδος καὶ τοῦ Πηλέως· ἐνόσω διασχίζομεν ἐτι τὰς χαράδρας, τὰς ὁποίας διεσκέλιζεν ἄλλοτε ἐφηβὸς ὁ ὠκύπους ἦρως τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν, καὶ εἰς ὧν τὰς λόχμας ὁ μυθικός αὐτοῦ παιδαγωγός, ὁ Κένταυρος Χείρων, «μάχῃ λεόντεσσιν ἀγροτέροις ἐπράσσε φόνον κάπρους ἐναίρων».

Ὁ Ἀθωνας.

Ἀ. Μωραϊτίδου.

Ὅταν ποτέ, περιηγούμενος τὸ Ἅγιον Ὄρος, διέβαινον, ταπεινὸς προσκυνητὴς, ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον, συχνὰ ὁ ἄνεμος τῆς χερσονήσου, ὁ ἡγιασμένος ἀπὸ τὰ τόσα καιόμενα θυμιάματα τῶν προσευχῶν, διανοίγων τῶν πυκνοφύλλων καστανεῶν τοὺς κλάδους, μοῦ ἀπεκάλυπτε μίαν τριγωνικὴν κορυφήν, ὡς ἀσκητοῦ πολιοῦ κεφαλὴν προσευχομένου ἐγγὺς τῶν νεφῶν, ἓνα κῶνον πέτρινον, ὅστις σὰν νὰ μ' ἐκοίταξε, καὶ σὰν νὰ μὲ συνώδευε, πανταχοῦ παρών, μὲ τὸ τεφρὸν ἐκείνο μέτωπον.

Κατ' ἀρχὰς ἡσθανόμην ἀναφρικίαισιν φόβου καὶ περιδεῆς ἀπέστρεφον ἄλλαχού τὸ βλέμμα, κλίνων τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὰ μαῦρα ἔλατα τοῦ ξηροποταμίνου* δάσους. Ἀλλ' ἐν τῇ παρακαμπῇ τῆς ὁδοῦ, πάλιν, ἰδοὺ ἐνώπιόν μου ὁ πέτρινος ἀσκητὴς, μὲ τὴν μολυβδίνην ἐκείνην ὄψιν του, ἱλαρῶς προσμειδιῶν μοι ἀπὸ τοῦ κρημνώδους τοῦ ὕψους : ἄλλοτε ὡς νεφέλη καὶ ἄλλοτε ὡς πέτρα αἰωρουμένη. Κι' ἐκυπτον τὴν κεφαλὴν ἀναμένων κάτι τι νὰ πέσῃ ἐπ' ἐμοῦ.

Ἀλλ' ἔπειτα τόσον τὸν ἐσυνήθισα, ὥστε τὸν ἐθεώρουν πλεόν ὡς συνοδοιπόρον μου καὶ συμπροσκυνητὴν μου. Ὅπου καὶ ἂν ἦμουν, ὁ φαλακρὸς γέρων πάντοτε ἐμπρός μου. Ἐν ὁδῷ βαδίζοντα μὲ παρηκολούθει. Εἰς τὰς ξυλίνους ἀπλωταρίας * τῶν μονῶν καθήμενον, μ' ἐσυντρόφευεν. Ἐν θαλάσῃ παραπλέοντα τὴν ἀπότομον ἀκτὴν, μὲ κατευώδωνεν. Εἰς τὸν ὕπνον μου μ' ἐσκέπαζε. Καὶ ὅταν, ἀφυπνιζόμενος, ἐπήγαινα νὰ νιφθῶ εἰς τὴν βρύσιν τὴν κρύαν, τὸν ἐδλεπον πρῶτον-πρῶτον, ὡς ἄγγελον νεφελσκέπαστον, τὸν πέτρινον σύντροφόν μου. Ἐδγαινεν εἰτα ἀπὸ τὸν λεμονεῶνα τῶν Ἰδῆρων* εἰς τοὺς ἀμπελώνας, πέραν εἰς τοὺς Πέντε Μάρτυρας *, νὰ ὁ ἐρημίτης ἐνώπιόν μου μὲ τὸ συννεφένιον τοῦ κουκούλιον. Ἀνηρχόμην ἀπὸ τὰ παντοκρατορινὰ * κελλία πρὸς τὰς Καρυάς *, μοῦ ἐθώπευε τὸ βλέμμα ἢ σταχτερὰ ὄψιν του. Ἐξετρύπωνον ἀπὸ καμμίαν χαράδραν τοῦ Διονυσίου*, πέραν ἀπὸ τὸν τάφον τοῦ Ἀγίου Νήφωνος, ὅπου κρημνώδης ἢ ἀτραπός, παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ βράχου, ἰδοὺ πάλιν μ' ἐχειραγώγει ὁ σύντροφός μου ἀπὸ τὰ οὐράνια ὕψη του.

Μίαν ἡμέραν ὁμῶς, ἡμέραν συννεφώδη καὶ βροχεράν, τὸν ἔχασα
 * ἡμερομηνία ἀπὸ τῶν ἐκπαιδευτικῶν Παιδαγωγικῶν Σχολ. 6

τὸν προσφιλῆ συμπροσκυνητὴν μου, ἀφανισθέντα μέσα εἰς τὰ πυκνωθέντα νέφη, τὴν ἀγαπημένην του συντροφιάν. Εἰς τὸ ρωσικὸν Σαράϊ * καθεζόμενος εἶδα τότε ἰσοπεδουμένην ἑλλην τὴν χερσονήσον κι' ἐκτεινομένην ὁμαλὴν εἰς ἓν μόνον ὁροπέδιον. Ὁ οὐρανὸς μ' ἐφάνη ὅτι κατῆλθε μολύβδινος καὶ βαρὺς πρὸς τὰ κάτω κι' ἔλειψαν ἐν τῷ ἄμα καὶ λόφοι καὶ κράσπεδα τῶν κορυφῶν. Ἐνόμισα πρὸς στιγμὴν ὅτι εὐρισκόμεν εἰς τὸ ὑψηλότερον τῆς χερσονήσου μέρος. Ἀλλ' αἶφνης, μετὰ τὴν ἐκπνοὴν τῆς τριχυμίας, διελύθησαν διωχθέντα ἐδῶ κι' ἐκεῖ τὰ νέφη καὶ ἀνέκυψε πάλιν ἡ ἱερὰ τοῦ Ἄθωνος κορυφή, τεφρὰ καὶ πέτρινος, ὡς ὄψις βυζαντινοῦ Παντοκράτορος ἐξωσμένη γύρω-γύρω τοῦ ἁγίου στήθους του ἀπὸ φαιὰ νεφελώματα, ὡς πυκνωμένου ἐκεῖ λιθανοκαπνοῦ.

Ὁ Ἄθωνας εἶναι αὐτός. Ὁ Ἄθωνας τὸν ὅποιον ὁ ἀρχαῖος γλύπτης ἐσχεδιάσεν ποτε νὰ μεταμορφώσῃ εἰς ἀνδριάντα τοῦ μεγάλου Μακεδόνα, βαστάζοντα δύο πόλεις εἰς τὰς δύο τεταμένους χεῖράς του, ἡ δὲ ὀρθοδοξία μετέβαλε, χαριέστερον, εἰς «Περὶ δόλιον τῆς Παναγίας», καλλιδενδρον καὶ εὐανθές, ὁπότεν ἀναριθμητοὶ προσευχαὶ καθ' ἐκάστην ἀναπέμπονται πρὸς τὸν Θεόν, συνοδεύμεναι ἀπὸ τὰ εὐωδέστερα ἄνθη καὶ τὰ θυμιάματα τῶν ἀσκητῶν, ἐν ἁρμονίᾳ γοητευτικῇ καλλικελῶν ἐρημικῶν πτηνῶν καὶ τῶν ὀξυφώνων τῶν μονῶν σημάντων.

Καὶ ὅσοι ἀναβοῦν, μετανοοῦν, καὶ ὅσοι δὲν ἀναβοῦν, πάλιν μετανοοῦν. Οὕτω ζωηρῶς χρωματίζει τὸ κοινὸν ἐν Ἀγίᾳ. Ὅρει λόγιον τὸ μεγαλεῖον τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθωνος, ἣτις κυρίως ὑπὸ τοῦ λαοῦ καλεῖται Ἄθωνας.

Δύο χιλιάδων περίπου μέτρων τὸ ὕψος του.

Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὴν γίνεται ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, διότι ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος, πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Παύλου, τὸ μέγα βουνὸν κατέρχεται καθέτως διὰ βαθυτάτων χαραδρῶν, αἵτινες καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἶναι σκεπασμέναι ἀπὸ κρυσταλλωμένης χιόνας.

Πρέπει ἄφ' ἐσπέρας νὰ ἔχῃ βρέξει καὶ τότε, λίαν πρωΐ, ἐπιτυγχάνει ἡ ἀνάβασις εἰς τὴν θαυμαστὴν κορυφήν, ὅτε ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι διαυγὴς καὶ καθαρὰ, ἀμειβομένων ἀπεριγράφτως τῶν κόπων τοῦ προσκυνητοῦ διὰ τοῦ ἐξελισσομένου ἐκεῖθεν μεγαλοπρεποῦς πανοράματος.

Συνήθως ὁμοῦ γίνεται ἡ ἀνάδασις τῇ ὕῃ Αὐγούστου, ὅτε πανηγυρίζει τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ναῖσκος. Τότε ἀφ' ἐσπέρας, ἀφ' ἑλῆς τῆς χερσονήσου μοναχοὶ ἀνέρχονται, βασιτάζοντες εἰς χεῖρας, ἀντὶ ράβδου, ἀπὸ ἓν χονδρὸν ξύλον, ἵνα τὴν νύκτα, ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ, ἀνάψωσι φωτιὰν καὶ θερμανθῶσι διὰ τὸ ψῦχος, τὸ ὁποῖον ἐπάνω ἐκεῖ εἶναι λίαν ἐπισιθητόν, ἰδίως ἐν αἰφνιδίᾳ μεταβολῇ τοῦ κairoῦ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας τοῦ Αὐγούστου.

Φθάσαντες εἰς τὴν Κερασιάν, τὴν ὑδατόρρυτον καὶ χλοερὰν ἐκείνην κοιλάδα, ὅπου οἱ ἀμπελῶνες τῶν κελλίων τοῦ Χατζῆ Γεώργη καὶ οἱ καταπράσινοι κήποι μὲ τὰ μικροσκοπικὰ καζανάκια τοῦ παπᾶ Ἱερεθέου, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ἀλάδωτος ἐρημίτης, εἰς τὰ Χιώτικα, μὲ τοὺς πολλοὺς ὑποτακτικούς του, (οὗτοι εἶναι οἱ καλούμενοι ἐν Ἀγίῳ Ὅρει ἀλάδωτοι, οὐδέποτε ἐν τῇ ζωῇ ἐσθίνοντες ἔλαιον, οὐδὲ ἐλαίας) ἀποσταλάζει εἰς μικρὰ φιαλίδια τὸ ριγανέλαιον τὸ πολύτιμον, τὸ φασκομηλέλαιον τὸ εὐώδες καὶ τὸ φλισκουνέλαιον τὸ κοκκινωπόν, φάρμακα ρευστὰ ἐκ βοτανῶν ἱαματικῶν, ἀρχίζομεν ἐντεῦθεν τὴν ἀνάδασιν δι' ἡμιονικῆς ὁδοῦ, πότε πλαγίως καὶ πότε δι' ἐλιγμῶν, διὰ μέσου ὠραιστοτάτου δάσους ἑλατῶν καὶ πευκῶν, ὧν πολλοὶ κορμοὶ κατὰξηροὶ ὑφθύνται κεραυνόπληκτοι, ὥς σκελετοὶ παλαιῶν τιτάνων.

Οὕτω μετὰ τρίωρον πορείαν φθάνομεν εἰς τὴν Παναγίτσαν, μικρὸν ναῖσκον, ὅπου σταθμεύουν συνήθως οἱ προσκυνηταὶ οἱ ἀναμένοντες τὴν εὐδίαν τοῦ ὁρθροῦ διὰ τὴν ἀνάδασιν. Ὁ ναῖσκος οὗτος, ὡς ἀετοφωλεὰ διακρινόμενος ἀπὸ τὸ πέλαγος μὲ τὸν χαμηλὸν σφαιρικὸν θόλον του, τέσσαρας μῆνας τοῦ ἔτους εἶναι ἀόρατος, σαδανωμένος ὑπὸ τὰς χιόνας, μὲ τὸ μικρὸν παράρτημά του, ὅπου ἀναπαύονται οἱ λαυριῶται* πατέρες μὲ τοὺς ἡμιόνους των, οἱ ἀποστελλόμενοι ἀπὸ τὴν Λαύραν*, εἰς τὴν ἀνήκει ἡ κορυφή, διὰ τὴν ἐτήσιον τῆς Μεταμορφώσεως πανήγυριν, δειπνοῦντες ἐδῶ ἀφ' ἐσπέρας καὶ τὴν ἐπαύριον μετὰ τὴν λειτουργίαν, ἐν τῇ καταβάσει, παραθέτοντες γεῦμα εἰς τοὺς προσκυνητάς.

Ἀπὸ τὴν Παναγίτσαν ἡ ὁδὸς πλέον εἶναι ἄδατος, ἐπὶ τοῦ βράχου, δι' ἀτραπῶν ἀποκρήμνων. Καὶ ἐδαπάνησε μὲν ἱκανὰς λίρας ἐξ ἰδίων τοῦ Ἰωακείμ * ὁ Γ', ἵνα καταστήσῃ βατὴν εἰς τοὺς ἡμιόνους τὴν ἐπὶ τοῦ βράχου δυσχωρίαν, ἀλλὰ πάντοτε εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ μέγρις τῆς κορυφῆς δι' ἡμιόγου ἀνάδασιν, διότι τὸ μέ-

ρος είναι ὅλως ἄδενδρον, ὀλισθηρὸν καὶ πετρώδες. Εἶναι αὐτὴ ἡ φαλακρά κορυφὴ πλεόν ἢ πανταχόθεν τῆς χερσονήσου θεωρουμένη μετὰ τὸ μολύβδινόν της κουκούλιον. Εἰς ἓν διάστημα ἡ ὁδὸς εἶναι σκαλιστὴ ἐπὶ τοῦ βράχου, καὶ εἰς ἓν αὐτῆς μέρος, ἕως πέντε βημάτων, ἕνας-ἕνας διέρχονται οἱ προσκυνηταί, ἔντρομοι θεωροῦντες τὴν ἄδυsson, τὴν χαίνουσαν κάτω μετὰ τοὺς αἰωνίους κρημνοὺς της.

Μετὰ ἡμίσειαν ἀκριδῶς ὤραν ἀναχωροῦντες ἀπὸ τὴν Παναγί-
τσαν, εὐρισκόμεθα ἐπὶ τῆς κορυφῆς.

Οὐδεὶς ποιητῆς, οὐδεὶς ζωγράφος, κανὲν χρῶμα καὶ καμμία φαντασία, καμμία πτερωτὴ λογογράφου γραφίς δὲν ἡμπορεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ μεγαλεῖον τοῦ θεάματος, τὸ ὁποῖον πληροὶ θάμβους βαθυτάτου τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅλη ἡ χερσόνησος, μετὰ τὰ βουνά της καὶ μετὰ τοὺς λόφους της, τὰ ἀκρωτήριά της καὶ τοὺς ὄρους της, ὅλη εὐρίσκεται, θαρρεῖς, γύρω-γύρω, εἰς τὴν εὐρείαν τοῦ Ἄθωνος ποδιάν. Αἱ μεγάλοπρεπεῖς καὶ πολυώροφοι μοναί, ἄλλαι μὲν ὡς καλυδάκια ἐν τῇ δάσει, ἄλλαι δὲ ὡς πεταλίδαι ἐπὶ τῶν σκοπέλων.

Ἐνθεν ἡ Χαλκιδικὴ ὅλη καὶ ὁ Θερμαϊκός, λάμπων ὡς καθρέπτῃς ἀπὸ ἄργυρον. Ὁ Ὀλύμπος καὶ τὰ βουνὰ τῆς Θεσσαλίας. Ἐκεῖθεν τὸ Θρακικὸν πέλαγος μετὰ τὰς νήσους του ὡς κύκνους κολυμβῶντας πρὸς τὰ Δαρδανέλλια. Κάτω τὸ Αἰγαῖον μετὰ τὰ κύματα τὰ κάτασπρα καὶ τὰ Ἐρημονήσια, ὡς κήτη φουρτουνιασμένα συμμαζεμένα ὡς πρὸς σωτηρίαν ὑπὸ τὴν μαύρην τοῦ Ἄθωνος σκιάν. Ὅπισθεν τοῦ βουνοῦ οἱ κάμποι τῆς Μακεδονίας, μετὰ τοὺς ποταμούς της ὡς ὄφεις ἀσημένιους, διολισθαίνοντας μετὰ γυαλιστεροὺς ἐλιγμοὺς ὑπὸ τὴν ἀνταύγειαν τῶν πρώτων τοῦ ἡλίου ἀκτίνων. Ὅσοι δὲ τῶν προσκυνητῶν εἶναι καλῶς ἐτοιμασμένοι μετὰ ἰσχυρὰς διόπτρας, βλέπουν τὴν Προποντίδα ὡς ὀμίχλην ἀπλουμένην, καὶ τὸ ὀγκῶδες Ἑπταπύργιον, τὴν περίφημον τοῦ Βυζαντίου ἀκρόπολιν, ὡς μίαν μαυρίλαν μετὰ ἑπτὰ στεφανωμένην κορυφάς.

Ἐχουν δίκαιον λοιπὸν οἱ μοναχοὶ νὰ λέγουν ὅτι καὶ ὅσοι ἀνα-
δοῦν εἰς τὸν Ἄθωνα μετανοοῦν, καὶ ὅσοι δὲν ἀναδοῦν, πάλιν μετα-
νοοῦν. Μετανοοῦν οἱ πρῶτοι, διότι καταβαίνοντες χάνουν μίαν
τοιαύτην μυθικοῦ μεγαλείου εἰκόνα. Μετανοοῦν ὀλοκαρδίως καὶ

οὗτοι δεῦτεροι, διότι ἀπὸ τὴν ὀλιγοψυχίαν των δὲν ἤξιώθησαν ν' ἀπο-
λαύσουν μίαν ἀληθινὴν ἡδονήν, ἀπὸ ἐκείνας τὰς ὁποίας σπα-
νίως χαρίζει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ θεία δημιουργία.

Ὁ ναῖσκος τῆς Μεταμορφώσεως μόλις δύναται νὰ περιλάβῃ
ἕως ὅτῳ μοναχοῦς, ὡς λευκή κολωνίτσα φαινόμενος ἀπὸ τὰ Κα-



τουνάκια*, τὴν πρὸς τὸ νοτιώτατον ἄκρωτήριον τῆς χερσονήσου
ἔρημον, ἐπὶ τῆς βραχέως αἰχμῆς ἐκτισμένος. Ἐξω ὅμως αὐτοῦ
ὑπάρχει μικρὸν ὑπόστεγον καὶ μία ἰσοπέδωσις πελεκητή, ὅπου
ἔμπορουν νὰ σταθοῦν ἕως διακόσιοι ἄνθρωποι.

Ἡ ἀγρυπνία τελεῖται ταχέως καὶ τροχάδην μετὰ τῆς λειτουρ-
γίας, διότι ἂν αἰφνης μεταβληθῇ ὁ καιρὸς καὶ ψυχὸς ἐπιπνεύσῃ,
οἱ ἐδόντες πάραυτα τρίζουν καὶ κτυποῦν, αἱ χεῖρες παγώνουν,
τὰ γόνατα ξυλιάζουν. Ὅταν δὲ τὰ νέφη συμπυκνωθοῦν, τότε—
δεινὸν—οἱ κεῖρανοι ἐκρήγνυνται καὶ τελεῖται ἐπάνω εἰς τὴν πε-
τρίνην ἐκείνην κορυφὴν φοδερὰ πάλῃ τῶν στοιχείων, ἐν μέσῳ
ἀστραπῶν καὶ βροντῶν, χαλασμὸς κόσμου, εἰκὼν ὑπερνεφοῦς τι-
τανομαχίας, ἐν ᾗ συντρίβονται μετὰ σπαρακτικῶν τριγμῶν αἱ πέ-
τραι αἱ ἀπορρώγες τῆς φαλακρᾶς ἐκείνης κορυφῆς καὶ ἐνίοτε
φεῦ! καὶ ἄνθρωποι παραπεσόντες! ἀπροσδοκῆτως ἐν μέσῳ τῆς
κραταιᾶς τῶν στοιχείων πάλῃς.

Τὰ χρονικὰ τοῦ Ἀγίου Ὁρους τὰ ἄγραφα μνημονεύουσι

τοιαύτας κεραυνοβολίας ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων. Κατά τινα πανήγυριν, ἀνελθόντων τῶν πατέρων εἰς τὴν κορυφὴν διὰ τὴν ἱερὰν ἀγρυπνίαν, μόλις ἤρχισεν ἡ ἀκολουθία, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἐσπερινοῦ, ὁ καιρὸς αἰφνης μεταβάλλεται. Ἄνεμος κρύος φυσᾷ, τὰ νέφη πυκνοῦνται ἐπάνω ἐκεῖ καὶ ἰδοὺ χάνεται ὁ κάτω κόσμος ἕλος μέσα εἰς μίαν δμίχλην ὑγρὰν καὶ φαιάν. Ἄλλ' ἐξακολουθεῖ ἡ ἀγρυπνία, μετὰ θεοῦς ὅμως, μετὰ παλμῶν φόβου καὶ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων. Ὁ διάκονος ἱστάμενος πρὸ τῶν ἁγίων Πυλῶν ἐξεφώνει τὴν μεγάλην Ἑκτενὴ τοῦ ἐσπερινοῦ, κράζων «Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», οἱ δὲ ψάλλται ἀντεφώνουν «Κύριε ἐλέησον». Αἰφνης ξηρὰ κλαγγὴ ἐκσπᾷ ἐντὸς τοῦ ναοῦ· αἱ εἰκόνες τοῦ τεμπλέου, αἱ ὅποιαι ἕνεκα τῶν ἀτμοσφαιρικῶν αὐτῶν μεταβολῶν, ἵνα ἀντέρουν, εἶναι ἀνάγλυπτοι ἐπὶ μετάλλου, κραδαίνονται κωδωνίζουσαι· φῶς ἄχρουν καὶ φοβερὸν πληροῖ αἰφνης τὸν ναῖσκον· ὁ κεραυνὸς ἐκρηγνύται. Ὁ διάκονος κόπτεται πάραυτα εἰς δύο ἀπανθρακωθεῖς, καὶ ὁ ἕτερος τῶν ψαλτῶν, βληθεὶς καὶ αὐτός, ἀποθνήσκει...

Καὶ ἄλλοι ἔπαθον ὡσαύτως, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν περιέσωσεν ἡ ἄγραφος παράδοσις, τῶν ὁποίων ὅμως οἱ σκελετοὶ κεῖνται ἐπὶ τῶν ἀποτόμων τῆς κορυφῆς κατατομῶν, ἐντὸς σχισμᾶδων, ὡς σκελετοὶ ἁγρίων αἰγῶν ἅς κατέφαγον οἱ λύκοι, θέαμα ὀδυνηρὸν διὰ τοὺς ἀναβαίνοντας. Μεταξὺ ὅμως αὐτῶν τῶν σκελετῶν τῶν κεραυνοπλήκτων κεῖνται ἐκεῖ ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων βράχων καὶ ἄλλοι σκελετοὶ ἀνθρώπων καὶ ἀγενοίων μοναχῶν, ἰδίᾳ Ρώσων, οἵτινες, σκαλῶνόντες εὐτόλμως ἐπὶ τῶν πετρίνων ἐκείνων ἐξοχῶν, ἵνα δρῆψωσι τὰ ἀμάραντα, τὰ λευκοπόρφυρα ἐκεῖνα καὶ ὡς ἐκ μετᾶξης στιλπνὰ ἀνθύλλια, χάνοντες τὴν ἰσορροπίαν καταπίπτουσιν εἰς τὰ χαίνοντα βάραθρα καὶ φονεύονται καὶ ὧν τὰ πτώματα οἰκτίρουσα ἡ χιὼν καλύπτει ἵνα μὴ καταφαγωθῶσιν ὑπὸ τῶν ἁγριμῶν.

Ὁ τρόμος αὐτὸς ἀπὸ τῶν φημιζομένων σπᾶρακτικῶν ἐπεισοδίων παρακολουθεῖ τὸν προσκυνητὴν καθ' ἑλὴν τὴν ἀγρυπνίαν, καὶ τότε μόνον καταπαύει, ὅταν αἰσίως καταβαίνοντες οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι μοναχοὶ ἀναπνεύσωσι κάτω εἰς τὴν Παναγίτσαν.

Τότε, παρελθόντος πλέον τοῦ κινδύνου, αἰσθάνονται τὴν χαρὰν ἀπὸ τῆς ἀναπολήσεως τοῦ μεγαλοπρεποῦς πανοράματος, τὲ ὅποιον μένει ἄλησμόνητον πλέον εἰς ἑλὴν των τὴν ζωὴν. Τότε καὶ οἱ ἔφηβοι Ρῶσοι, οἱ μόνοι τώρα μετὰ τόσους οἰκτροὺς θανάτους

κατὰ κρημνῶν συνάζοντες τὰ εὖμορφα ἀμάραντα, ἐπανακτῶντες το ἀφελὲς αὐτῶν μειδίαμα, λέγουσι πρὸς τοὺς λοιπούς, ἐπιδεικνύοντες πρὸς αὐτοὺς μετὰ τινος δικαίας ὑπερηφανίας τὰς ὥρας των ἀνθοδέσμας :

— Ἀτῶνα ! Ἀτῶνα !

1903.

Ἡ κοιλάς τῶν Τεμπῶν.

Ἀ. Σακελλαρίου.

Λίαν πρῶι ἐκκινουμέν ἐκ Λαρίσης πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν Τεμπῶν, τῆς ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὀνομαστῆς ταύτης κοιλάδος.

Εἶναι μὴν Ἰούνιος. Ὅδὸς ἀμαξιτὸς ἄγει διὰ χώρας πεδινῆς καὶ ἀγρῶν σιτοφόρων, οἷτινες πρὸ ὀλίγου ἐθερίσθησαν. Μάτην κατὰ τὴν διὰ τῆς πεδιάδος πορείαν ἡμῶν ἀναζητοῦμεν διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἱχνος δένδρου καὶ χλωρίδος ἐν γένει. Ἡ πεδιάς εἶναι γυμνή καὶ κατάξηρος.

Κατ' ἀρχὰς διευθυνόμεθα πρὸς βορρᾶν. Ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν, ταχύτερον τῶν ποδῶν τὴν πρὸ ἡμῶν ἐκτεινομένην πεδιάδα διατρέχων, συναντᾷ εἰς τὸ βάθος αὐτῆς πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὴν Ὅσσαν, τῆς ὁποίας φαλακρὰ προεξέχει ἡ κωνοειδὴς κορυφή, πρὸς βορρᾶν δὲ τὰς ἐσχάτας πρὸς τὴν Θεσσαλίαν παραφυάδας τοῦ πολυκορύφου Ὀλύμπου. Τὰ δύο ὄρη, ἅτινα ἡ δημώδης μοῦσα ὡς ἐρίζοντα παρέστησε, τοσοῦτον ἐνταῦθα προσεγγίζουσι πρὸς ἀλλήλα, ὥστε μάτην ζητοῦμεν μακρόθεν διὰ τοῦ βλέμματος ν' ἀνεύρωμεν τὴν διὰ τῶν ὁρέων ἔξοδον τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ὅστις πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡμῶν ὡς ὄφις γιγάντειος ἔρπων διασχίζει τὴν θεσσαλικὴν πεδιάδα.

Ἀλλὰ μετὰ τρίωρον πρὸς βορρᾶν πορείαν παρελθόντες τὸ χωρίον Μακρυχωρί σιτρέφομεν πρὸς ἀνατολὰς. Ἐντεῦθεν ἀρχεται νὰ διακρίνηται τὸ μεταξὺ τῶν δύο ὁρέων ἀνοιγμα, τὸ ὁποῖον, ὅσον πλησιάζομεν, τοσοῦτον καταφανέστερον εἰς ἡμᾶς γίνεται.

Μετὰ τετράωρον ἐν ὄλῳ ἀπὸ τῆς Λαρίσης πορείαν ἀφικνούμεθα εἰς Μπαμπᾶν, μικρὸν ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῆς κοιλάδος χωρίον, ἐνθα ὑπὸ ὕψηλούς καὶ βαθυσκίους πλατάνους ἀναπαύομεθα. Ἐντεῦθεν παρὰ τοὺς πρόποδας πάντοτε τῆς Ὀσσης καὶ κατὰ τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ βαδίζοντες εἰσερχόμεθα εἰς τὰ ἐνδον τῆς κοιλάδος.

* *

Ὀλίγον μετὰ τὴν εἰσοδὸν ἡμῶν εἰς τὴν κοιλάδα παρατηροῦμεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἐφ' ἧς βαδίζομεν, καταφανῆ τῆς ἀρχαιότητος λείψανα, ἀρχαία τῆς ὁδοῦ θεμέλια καὶ τεῖχος ἀρχαῖον παρὰ τὴν δεξιάν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ αὐλακα διπλὴν ἐπὶ τοῦ βραχῶδους ἐδάφους τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ἵχνη καὶ ταῦτα τῶν ἀμαξῶν τῶν ἀρχαίων.

Ὅσον προχωροῦμεν, τοσοῦτον ἡ κοιλὰς καθίσταται στενωτέρα μέχρι τοῦ μέσου περίπου, ὁπόθεν πάλιν ἄρχεται βαθμηδὸν νὰ εὐρύνηται μέχρι τῆς ἐξόδου. Τὸ πλάτος οὕτω τῆς κοιλάδος ποικίλλει μεταξύ τριάκοντα καὶ πεντήκοντα περίπου μέτρων, ἐνῷ τὸ μῆκος αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς δέκα περίπου χιλιόμετρα.

Ἡ ὁδὸς κατ' ἀρχὰς μὲν παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν ἐπιπέδου βαίνουσα φέρει ἡμᾶς ἐγγύτατα τοῦ ποταμοῦ, βαθμηδὸν δὲ ἔπειτα ἀπομακρυνομένη τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀνωφερῆς γιγνομένη ἄγει ἡμᾶς εἰς ἱκανὸν ἀπ' αὐτοῦ ὕψος. Ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς κοιλάδος ἡ ὁδὸς ἄρχεται καὶ πάλιν βαθμηδὸν νὰ κατέρχεται.

Ἄλλ' ὅποιον θέαμα κατὰ τὴν διόδον τῆς κοιλάδος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐκτυλίσσεται! Ὅποια ἐνταῦθα ποικιλία καὶ ἀρμονία τῆς φύσεως καὶ ὅποια ἀντίθεσις πρὸς τὴν προτέραν μονοτονίαν τῆς γυμνῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος! Πρὸς τὰ δεξιὰ ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν κατάφυτος ὑψοῦται ἡ Ὅσσα, πρὸς δὲ τὰ ἀριστερὰ ἀπρόσιτος εἰς ὕψος δυσθεώρητον ὀρθοῦται ὁ Ὀλυμπος. Αἱ βραχῶδεις καὶ ἀποτόμως ἀπεσχισμέναι πλευраὶ αὐτοῦ, αἵτινες πολλαχοῦ φέρουσιν ἐξοχὰς ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τὰς εἰσοχὰς τῶν ἀπέναντι πλευρῶν τῆς Ὀσσης, τρανῶς μαρτυροῦσιν ὅτι τὰ δύο ταῦτα ὄρη πρὸ χρόνων ἀμνημονεύτων βιαίως ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχώρισεν ἰσχυρὰ σεισμικὴ δόνησις. Ἐν τῷ βάθει τῆς κοιλάδος θαλαραὶ κατὰ μῆκος ἐκτείνονται τοποθεσίαι καὶ λειμῶνες χλοεροί, διὰ μέσου δὲ τούτων ἡρέμα κυλίσταται ὁ Πηνειὸς ποταμός. Δένδρα ὑψηλὰ καὶ βαθύσκια ἐκατέρωθεν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ὑψοῦνται, ὑπεράνω δὲ τῶν ρεῖθρων τοὺς κλάδους αὐτῶν συμπλέκοντα ἀποτελοῦσι πυκνὴν τοῦ ποταμοῦ σκιάδα, τὴν ὁποίαν μόλις αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου δύνανται νὰ διαπεράσωσι. Πλάτανοι, ἱτέαι, λύγοι, ἱασμοί, ροδοδάφναι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἡ δάφνη τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀναμῖξ ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ φύονται, ὁ δὲ ἀειθαλὴς κισσὸς καὶ ὁ χλοερὸς σμίλαξ πρὸς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν

δένδρων αναρριχῶνται ἢ πρὸς τοὺς ἀποτόμους βράχους ἀνέρπον-
τες καλύπτουσιν αὐτοὺς, χλοερὰν καὶ τούτων τὴν ὄψιν παρέχον-
τες. Ὑδατα, ψυχρὰ καὶ διαυγέστατα, ἄλλα μὲν ἀπὸ τῶν κλιτύων
μετὰ κελαρυσμοῦ κατερχόμενα, ἄλλα δὲ ἐκ τῶν πολλῶν παρὰ
τὰς ὑπωρείας πηγῶν ἀναδλύζοντα, πάντα εἰς τοῦ ποταμοῦ τὴν
κοίτην συρρέουσι.

Παρὰ τὰς ὁροσερὰς ταύτας πηγὰς ὑπὸ παχεῖαν σκιὰν καθή-
μενοι μετὰ ἡδονῆς ἀρρήτου καταπαύομεν τὴν δίψαν ἡμῶν, ἐνῶ
ἀπὸ τῶν πυκνῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων τὰ ποικιλόφωνα ἄσματα
τῶν ἀηδόνων καὶ τῶν ἄλλων ὠδικῶν πτηνῶν καταθέλγουσι τὴν
ἀκοὴν ἡμῶν, εἰς δὲ τὴν ὁσφρησιν ἄρρητον παρέχει τέρψιν τὸ
λεπτὸν ἄρωμα τῆς περιβαλλούσης ἡμᾶς φύσεως ! Ὅποια ἀληθῶς
ἐνταῦθα πανήγυρις τῆς φύσεως ! Ὅποια ἐπίγειος ἀπόλαυσις τῶν
καλλίστων δημιουργημάτων τοῦ ἐν οὐρανοῖς θεοῦ δημιουργοῦ !

1910

Β' ΒΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

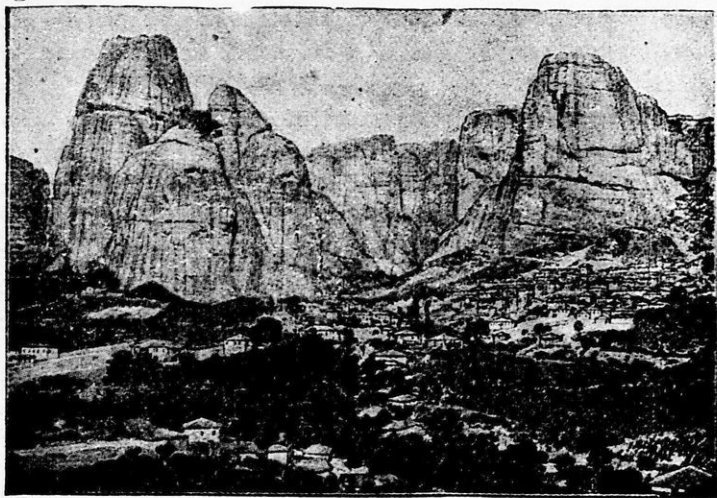
Ἀνάθρασις εἰς τὰ Μετέωρα.

Χρ. Χριστοβασίλη.

Ἦτο Μάιος τοῦ 1879 ὅταν, διὰ πρώτην φοράν, ἐπήγαينا νὰ
ἐπισκεφθῶ τοὺς θαυμασίους βράχους τῆς Καλαμπάκας, ὅπου φι-
λόθηρσοι ἀνθρώποι, φεύγοντες τὴν κοινωνίαν, ἔστησαν, πρὸ
πεντακοσίων καὶ πλέον ἐτῶν, τὰς ἱεράς των φωλεάς, ἀφοῦ ἐχω-
ρίσθησαν ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τὰ μεγάλα ἀξιώματα, ἅτινα
εἶχον εἰς αὐτόν.

Ἡμεθα μία συντροφιά, περισσότεροι ἀπὸ δέκα πρόσωπα, μὲ
ἀρχηγόν μας τὸν μητροπολίτην Δαρίσης Νεόφυτον, καὶ εἶχομεν
σκοπὸν νὰ περάσωμεν μίαν νύκτα μ' εὐθυμίαν καὶ χαρὰν ἐπάνω
εἰς τὸν μεγαλοπρεπέστερον καὶ φοδερώτερον βράχον ποῦ ἔχει
ἴσως πλάσει ἡ φύσις εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὸν βράχον, ὅστις ἀνά-
μεσα εἰς τοὺς ὑψηλοὺς ἄλλους ἀδελφούς του, τοὺς ἀποτελοῦντας
τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μετέωρα» κολοσσιαῖον ἀπὸ βράχους σύμπλεγμα
ὑψώνεται ὑπερύψηλος, οὐρανομήκης, γίγας ἀληθινὸς μεταξὺ ἄλλων
γιγάντων. Ὁ βράχος οὗτος φέρει ἐπὶ τῆς κορυφῆς του τὴν
μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἥτις κατ' ἐξοχὴν, με-
ταξὺ τῶν ἄλλων εἰκοσιτεσσάρων μοναστηρίων, ἅτινα εὕρισκοντο
ἄλλοτε ἐκεῖ, ὀνομάζεται «Μετέωρα». Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς

είχεν ειδοποιηθῇ ἀπὸ τὸ πρῶτ' περὶ τῆς μεταδόσεώς μας καὶ μᾶς ἐπερίμενε.



Οἱ βράχοι τῶν Μετεώρων.

Πρὶν φθάσωμεν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βράχου, βυθίζοντες ἀνάμεσα εἰς ἐκεῖνον τὸν βραχώδεαλλον, καὶ πρὶν ἴδω τὸ φοβερὸν ὕψος, ποῦ χωρίζει τὴν κορυφὴν ἀπὸ τὴν βάσιν αὐτοῦ, τὸ δίχτυ, τὸ καραβόσχοινο ποῦ τὸ κρατεῖ καὶ τὴν ἀνεμόσκαλα, ποῦ ἔχει ἑκατὸν καὶ περισσότερα σκαλοπάτια, μοῦ ἐφαίνετο παιχιδάκι ἢ ἀνάθασις· ἀλλ' ἔταν ἐφθάσαμεν ἐκεῖ καὶ περιειργάσθην εἰς αὐτὰ ἀπὸ κοντὰ, μ' ἐπίασε λιποψυχία. Καὶ δὲν εἶναι μόνον τὸ ὕψος ποῦ προξενεῖ φόβον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγριωτάτη ὄψις τῆς φύσεως. Ὅλα ἐκεῖ εἶναι σκυθρωπά καὶ φοβερά. Τίποτε δὲν γελᾷ. Νομίζει κανεὶς ὅτι εἰς τὸν φοβερίζουν, ὅτι εἰς ἐπιβουλεύονται τὴν ζωὴν του. Ἡ φύσις ἀγριωτάτη. Τὸ ἔδαφος ἀνωμαλώτατον. Πελώριοι βράχοι, ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον, τοῦ ὁποῦ ἡ κορυφὴ ὑψώνεται ἀποτόμως διακόσια πενήντα καὶ πλέον μέτρα ἀπὸ τὴν βάσιν του, ἕως τὸν μικρότερον. Ἀληθινὸ δάσος ἀπὸ βράχους. Μόλις ὀλίγος οὐρανός, καὶ αὐτὸς γεμάτος ἀπὸ ὄρνεα, ποῦ ἔχουν ἐκεῖ τριγύρω τὰς φωλεὰς των, εἰς τὰς κρύπτας τῶν βράχων.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Εἶχομεν μαζευθῆ ὅλοι οἱ λαϊκοὶ τῆς συνοδείας κάτω ἀπὸ τὸν βράχον τῶν Μετεώρων, καὶ ἐπεριμέναμεν τὸν μητροπολίτην, ὅστις εἶχε καταβῆ ἀπὸ τὸ ἄλογόν του μακράν, καὶ τώρα ἀνέβαινε σιγὰ σιγὰ τὸ ἀνηφορικὸν μονοπάτι ποῦ ἔφερε πρὸς τὸ μοναστήρι, ὑποβσταζόμενος ἀπὸ τὸν διάκον του. Τὸ δῖχτυ ἦτο κατὰ γῆς, καὶ οἱ καλόγηροι, ποῦ θὰ ἐγύριζαν τὴν ἀνέμην, ἦσαν τοποθετημένοι καθέννας εἰς τὴν θέσιν του, ὥσάν τὰ ἄλογα εἰς τὰ μαγκανοπήγαδα· ἄλλο δὲν ἔλειπε παρὰ νὰ φθάσῃ ὁ Σεβασμιώτατος διὰ ν' ἀρχίσῃ ἡ ἀνέμη νὰ γυρίζῃ καὶ νὰ τρίζῃ, τὸ σχοινὶ νὰ μαζεύεται καὶ νὰ ἀνέρχεται τὸ δῖχτυ σιγὰ-σιγὰ πρὸς τὰ ἐπάνω, περικλείον μέσα του μίαν ζωὴν, ποῦ ἤμποροῦσε μιὰ χαρὰ νὰ χαθῇ κακὴ κακῶς, ἐὰν τυχὸν ἐκόπτετο τὸ σχοινὶ ἢ ἐχαλαρώνετο ἡ ἀνέμη.

Ἐπὶ τέλους ἦλθε κοντά μας καὶ ὁ μητροπολίτης. Ἡ καρδιά μου ἤρχισε νὰ κτυπᾷ τίχ-τάκ μὲ πολλήν βίαν, τὰ πόδια μου ἔτρεμον ὥσάν νὰ εἶχε γίνῃ τὸ σῶμά μου δέκα φορές βαρύτερον καὶ ἐπροσπάθησα νὰ παραμερίσω, νὰ κρυφθῶ, μὴ τυχὸν διατάξῃ ὁ μητροπολίτης νὰ εἰσέλθω πρῶτος ἐγὼ εἰς τὸ δῖχτυ· διότι εἶχον μάθει, σχετικῶς πρὸς τὴν εἰς τὰ Μετέωρα ἀνάβασιν, ὅτι ἀναβαίνουν πρῶτοι οἱ μικρότεροι κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ ἔπειτα οἱ μεγαλύτεροι· καὶ ὁ λόγος δὲν εἶναι μόνον ὁ φόβος, ὁ ὁποῖος φυσικὰ σιγὰ-σιγὰ ἐλαττώνεται ἐφ' ὅσον βλέπει κανεὶς ὅτι σῶοι καὶ ἀβλαβεῖς ἀνέβησαν οἱ ἄλλοι, ἀλλ' ἰδίως τὸ περιεργον θέαμα τῆς ἀναβάσεως, τὸ ὁποῖον ἀπολαμβάνουσιν ἔτσι οἱ μένοντες τελευταῖοι· διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς λοιπὸν ὁ μητροπολίτης θ' ἀνέβαινε τελευταῖος ὅλων.

Ἄλλ' ἔπαθα ὅτι ἀκριβῶς ἐφοβούμην. Ἐκεῖ ποῦ ἐστεκόμην παράμερα, προσπαθῶν νὰ μὴ φαίνωμαι, ἀκούω τὴν ἔρρινον φωνὴν τοῦ σεβασμιωτάτου νὰ κράζῃ ἐπιτακτικῶς:

— Ἐμπρός! Ἄς ἔμδῃ μέσα ὁ νεώτερος!

— Ὡ ποῦ νὰ πάρῃ ἡ ὀργή! εἶπα μέσα μου. Μ' ἔπιασε ρίγος. Ν' ἀρνηθῶ; Ἡ φιλοτιμία μου δὲν τὸ ἐπέτρεπε. Τί νὰ κάμω; Ἐμπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ρέμα, κατὰ τὴν λαϊκὴν παροιμίαν. Ὁλη ἡ συνοδεία εἶχε καρφωμένα ἐπάνω μου τὰ μάτια. Τέλος ἔκαμα τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, ἐπροχώρησα ὀλίγα βήματα, ἔκλεισα τὰ μάτια καὶ ἐκάθισα μέσα στὸ δῖχτυ, ὠχρός, ἄφωνος, σὰν νὰ ἐπρόκειτο ν' ἀναβῶ τὰς βαθμίδας τῆς λαιμητόμου. Ὅλον τὸ αἷμά μου

ἐκείνην τὴν στιγμήν εἶχε μαζευθῇ εἰς τὴν καρδίαν μου ἤθελα νὰ φωνάξω, νὰ πεταχθῶ ἔξω ἀπὸ τὸ δίκτυ· ἀλλὰ τὰ πόδια μου δὲν εἶχαν τὴν δύναμιν νὰ κινηθοῦν, ἡ φωνή μου εἶχε πνιγῇ μέσα στὰ στήθη μου.

Μετ' ὀλίγον τὸ σχοινὶ ἐτραβήχθη ἀπότομα, ἠπθάνθη ἓνα βριαίον κλονισμόν καὶ εὐρέθη μετέωρος εἰς τὸ κενόν. Ἡ ἀνάδασις εἶχεν ἄρχει. Πάησε πλιά! Μοῦ ἐφάνη πρὸς στιγμήν ὅτι εἶχον ἀποθάνει, καὶ ὅτι, ἐγκαταλείψας τὸ γήινον σαρκίον μου, ἀνηρχόμην πρὸς τοὺς οὐρανοὺς μετὰ τὴν κλίμακα τοῦ Ἰακώβ. Ἀλλὰ δυστυχῶς μετ' ὀλίγον συνήλθον· ἡ συναίσθησις τοῦ κινδύνου διαρκῶς ἐμεγάλωνε καὶ ἐκυριάρχει εἰς τὸ πνεῦμά μου. Ἦκουα τώρα καθαρώτερα τὸ ἀδιάκοπο τρίξιμο τῆς ἀνέμης καὶ τὰς φλυαρίας τῶν στρεφόντων αὐτὴν καλογήρων, ἤκουα δὲ ἀκόμη καὶ τοὺς συντρόφους μου εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βράχου, ποῦ ὠμιλοῦσαν δι' ἐμέ. Ἴσως νὰ μὲ ἤλεγχον, διότι δὲν ἔλεγα κανένα τραγουδάκι κατὰ τὴν ἀνοδὸν μου διὰ νὰ τοὺς διασκεδάσω περισσότερον.

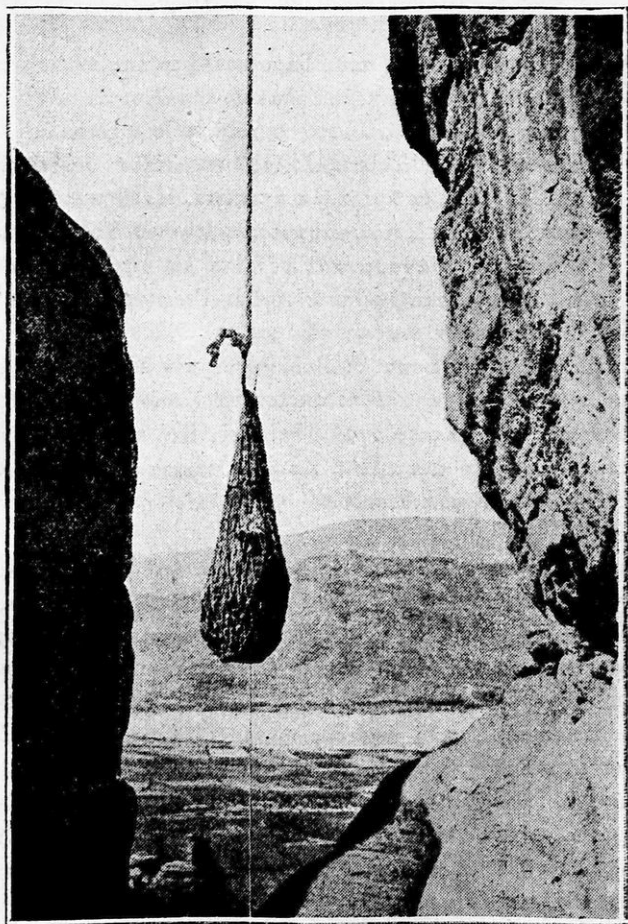
Ἡ ἀνέμη ἐξηκολούθει νὰ τρίξῃ, τὸ σχοινὶ νὰ μαζεύεται, τὸ δίκτυ διαρκῶς ν' ἀναδαίνει, ἀναδιβάζον συγχρόνως καὶ ἐμὲ συμμαζευμένον μέσα του σὰν ψάρι στὴν ἀπόχῃ. Ὁ κίνδυνος καθίστατο ὁλονὸν περισσότερον ἀποτρόπαιος. Ἐρριπτα τὰ βλέμματά μου πρὸς τὰ κάτω, καὶ τὸ θέαμα τῆς ἀδύσσου, ποῦ ἠπλώνετο ἐκεῖ, μ' ἔκαμνε νὰ ζαλίζωμαι καὶ νὰ λιποθυμῶ· ἔστρεψα τὸ κεφάλι· τότε πρὸς τὰ ἐπάνω, ἀλλ' ἀντίκρυστα τὸ ξεφτισμένο ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σχοινὶ ποῦ μ' ἐτραυοῦσε. Καὶ πρὸς παρηγορίαν μου καὶ ἐμφύχωσίν μου μοῦ ἦλθε τότε εἰς τὸν νοῦν ἓνας διάλογος, ποῦ εἶχα κάνει ἄλλοτε μ' ἓνα καλόγηρον τῶν Μετεώρων εἰς τὰ Τρίκαλα, σχετικῶς μετὰ τὴν ἀνάδασιν :

— Καὶ πότε ἀλλάζετε τὸ σχοινί ;

— Μὰ, ἔταν κόδεταί, μοῦ εἶχεν ἀπαντήσῃ ἀπαθής. Θεὲ καὶ Κύριε ! Ἐχει γούστο νὰ ἦλθε ἡ ὥρα ν' ἀλλαχθῇ τώρα τὸ κατηραμένο σχοινί ! Ἐκλείσα τὰ μάτια καὶ τὰ τρέμοντα χεῖλη μου ἤρχισαν νὰ ψιθυρίζουν μικρὰν προσευχὴν.

Ἐνας αἰὼν τρόμου καὶ ἀγωνίας, διαρκῶς ἐπιτεινομένης, ἐπέρασεν ἀκόμῃ· ζάλη μὲ εἶχε καταλάβει, τὰ δὲ χεῖλη μου ἀσυναίσθητως πλέον ἐξηκολούθουν νὰ συλλαβίζουσιν τὰς λέξεις τῆς προσευχῆς, ὅτε ἔξαφνα τράχ ! συγκρούομαι ἐκ τῶν κάτωθεν μ' ἓνα σκληρότατον σῶμα, καὶ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς μου βλέπω ὅτι

ἤμην ἐπάνω εἰς τὸ μοναστήρι, μέσα εἰς τὸ δίχτυ, ἀλλὰ καθήμενος εἰς στερεὸν ἔδαφος, εἰς τὸν βράχον τῆς μονῆς· εἶχα κτυπήσει ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω εἰς τὸ ἔδαφος, κλεισμένος, ὅπως ἤμην,



εἰς τὸ δίχτυ, τὸ ὁποῖον ἐκρατεῖτο ἀκόμη ἀπὸ τὸ καραδόσχοινο.

Βαθὺς στεναγμὸς ἀνακουφίσεως ἐδῆλκεν ἀπὸ τὸ στόμα μου, ἐνῶ πέντε ἕξ καλόγηροι ἔσπευδαν νὰ με ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὰ σχοινιά.

Ἡ ἐποποιία τοῦ Κιλκίς.

Γ. Τσοκοπούλου.

Ἀπὸ τὸ ἐλαφρὸν ὕψωμα τοῦ Σαριγκιόλ, τὸ ὅποιον στεφανώνει ἓνα μικρὸν σιδηροδρομικὸν φυλακεῖον, φαίνονται πλέον καθαρὰ οἱ μεγάλοι κυματώδεις λόφοι, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ Κιλκίς.

Εἶναι ὕψωματα γῆς, ἀλλεπάλληλα, στενώτατα συνδεδεμένα μεταξὺ των, ἄλλα μαλακὰ καὶ ἄλλα ἀπότομα, ἐξανθήματα ἀνησυχου γῆς, καταλγόντα εἰς τὸν καθαυτὸ λόφον τοῦ Κιλκίς, γαλαξοπράσινον ἀπὸ τοὺς βράχους, καὶ φέροντα εἰς τὴν κορυφὴν ἓνα ἄσπρον στέμμα, τὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Πουλιὰ τῆς τρικυμίας θὰ ἐδιάλεξαν ἐκεῖνον τὸν βράχον, διὰ νὰ κτίσουν φωλεὰν καταφυγῆς. Θηρία καὶ οἱ Βούλγαροι, τὸν ἐδιάλεξαν διὰ νὰ τὸν κάμουν ὀρμητήριον, ἀπὸ τὸ ὅποιον νὰ χύνωνται κάτω, ὅπως οἱ κουρσάροι* τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Καὶ εἰς μίαν πλευρὰν τοῦ λόφου αὐτοῦ, τὴν ἀνατολικήν, τὴν βλέπουσαν ἀκριδῶς ἀπέναντι εἰς ἄλλα προχώματα, ἐκτίσθη τὸ Κιλκίς, ἡ ἀκρόπολις τῶν κομιτατζήδων*.

Ὅσοι εἶδαν τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου, καὶ βλέπουν καὶ τὰ στενὰ τοῦ Κιλκίς, δυσκολεύονται ν' ἀποφανθοῦν ποῖα εἶναι τὰ τρομερώτερα. Ὅσοι ἀπλῶς σκεφθοῦν πόσοι υπερήσπιζαν τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου καὶ πόσοι τὰ στενὰ τοῦ Κιλκίς, ἀδυνατοῦν νὰ ἐξηγήσουν ὄχι τοῦ Σαρανταπόρου, ἀλλὰ τοῦ Κιλκίς τὴν νίκην. Διότι οἱ Βούλγαροι, καλὰ ταμπουρωμένοι, μὲ ἑλας τῶν τὰς εὐκολίας, μὲ ὀχυρώματα ἀπόρθητα, μὲ τελείας σκοπεύσεις, καὶ μὲ ἐπιστημάνσεις ἐκ τῶν προτέρων ἐξηκριδωμένας, ἰσάριθμοι δὲ τῶν ἐπιτιθεμένων, εἶχαν ὀλην τὴν εὐκολίαν νὰ σαρώσουν τὸν ἐχθρόν, ὁ ὅποιος εἶχεν ἑλα τὰ μειονεκτήματα τῆς θέσεως, καὶ ἓνα μόνον, ἀλλὰ θεῖον πλεονέκτημα, τὸ τῆς ἀκατασχέτου ὀρμῆς.

Καὶ τέλος, ἰδοὺ ὁ λόφος τῶν 605 μέτρων. Ἡ στρατιωτικὴ ἱστορία θὰ ὁμίλησεν δι' αὐτόν, ὅπως ὁμίλησεν δι' ἓνα ἄλλον λόφον Ἰσού ὕψους, εἰς τὸν ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον, τὸν ὅποιον ἐπῆραν ἐπίσης μὲ τὴν λόγχην τῶν ἀκατάσχετοι οἱ Ἰάπωνες.

Εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀέναον κυματισμὸν τῶν λόφων, εἰς τὸν ὅποιον φαίνεται ὡς νὰ στέλνῃ καὶ ποῖος γίγας ὠκεανὸς ἀπὸ μακρυὰ

φουσκωμένα τὰ νερά του, ὁ λόφος τῶν 605 μέτρων παρουσιάζεται ὡς κύμα ὠκεανικὸν πελώριον, ἔτοιμον νὰ ὀρμήσῃ καὶ νὰ σαρώσῃ. Ὑψηλός, ἀπότομος, χυμένος πρὸς τὰ ἐπάνω μὲ τὴν ὀρμὴν ποῦ τὸν ἐτίναξε μέσα ἀπὸ τὰ σπλάγγχνα τῆς γῆς ὁ μυστικὸς Ἑγκέλαδος*, φαίνεται εἰς τὸ ἀποτυφλωτικὸν φῶς τῆς μεσημβρίας ὡς αἵματωμένος. Δύο μεγάλαι βαθεῖαι χαράδραι τὸν σχίζουσιν καθέτως, καὶ ἡ πρασινάδα ποῦ σκεπάζει τὰ χεῖλη τῶν δύο χαράδρων ἔχει ἀναλογίαν μὲ παγωμένον κυανίζον αἶμα.

Ὅλα θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὰ φαντασθοῦν οἱ Βούλγαροι, ὅχι ὅμως ὅτι καὶ ὁ λόφος ἐκεῖνος θὰ ἐπαίρνετο μὲ τὴν λόγχην ἀπὸ ἀνθρώπους, ποῦ ἔχουν σάρκα καὶ ὀστά καὶ ποῦ δὲν εἶνε γίγαντες ἢ Ἑκατόγχειρες*, ἢ δὲν ἔχουν τὸ ἄτρωτον τοῦ Ἀχιλλέως. Καὶ στηρίζοντες πρὸ πάντων εἰς τὸν λόφον αὐτὸν τὰς ἐλπίδας των, ἦσαν ἥσυχοι ὅτι ἐμπρὸς εἰς αὐτὸ τὸ κύμα τῆς γῆς θὰ ἔσπαζεν ἀφρισμένο τὸ κύμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ εἶχον ὑπολογίσει χωρὶς αὐτὸν τὸν ἄλλον θεῖον, ἀόρατον καὶ ἀσύλληπτον ἀφρὸν ποῦ ὑπάρχει μέσα εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς τὴν ψυχὴν. Καὶ ἡ ψυχὴ ἐνίκησεν ἀκόμη ἄλλην μίαν φορὰν τὴν φύσιν. Πολὺ ὕψηλά βεβαίως—ἑξακόσια πέντε μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς—εἶχαν τοποθετήσῃ τὰς ἐλπίδας των οἱ Βούλγαροι. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ὕψος τὸ ὅποιον νὰ μὴ φθάνῃ ἡ ψυχὴ.

Καὶ εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς, ἐκεῖνο ποῦ ἔχει νὰ θαυμάσῃ κανεὶς εἶναι ἡ ψυχὴ ἑνὸς στρατοῦ τὸν ὅποιον ὠδήγει ἡ θεὰ Νέμεσις*. Ἡ πολεμικὴ τακτικὴ, ψυχρὰ διάταξις κανόνων καὶ ἀριθμῶν, ἔμεινε κατὰ μέρος, καὶ ὅλα τὰ στρατιωτικὰ διδάγματα ποῦ ἀποτελοῦν τὰς πλάκας τοῦ Μωϋσέως διὰ τοὺς στρατηγούς, ἐγράφησαν κάτω ἀπὸ τὰ τσαρούχια τῶν εὐζώνων. Ὁ ἀπαράδατος νόμος, κατὰ τὸν ὅποιον ὁ στρατὸς δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρῇ ἔφοδον διὰ τῆς λόγχης, ἀπὸ ἀποστάσεως μεγαλυτέρας τῶν διακοσίων μέτρων, ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς, ἐδασαμώθη καὶ ἐκλειδώθη εἰς τὴν βιτρίναν τοῦ μουσείου, μαζὶ μὲ τὴν μούμιαν τοῦ Ἀμμενοφθᾶ* καὶ τοῦ Ραμτῆ* τοῦ Β'. Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἔσυρε τὴν λόγχην καὶ τὴν προσήρμωσεν εἰς τὸ τουφέκι δύο χιλιάδες μέτρα μακρὰν τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως. Καὶ ἐπτέρωσε τὰ πόδια του, καὶ ὥρμησε δεκατιζόμενος, θεριζόμενος, ἀραιούμενος, ἀλλ' ἀκράτητος, ἀπτότητος, ἀκατάσχετος.

Ἀπέναντί του εἶχε τοὺς σφαγεῖς, τοὺς δημίους τῶν ἀθώων, τοὺς ἐμπρηστάς.

Οἱ στρατιῶταί μας προχωροῦντες ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ χωριά, τὰ καυμένα ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Τὰ βουλγαρικά στίφη, φεύγοντα ἀπὸ τὴν οὐδετέραν γραμμὴν, τὴν ὁποίαν εἶχε χαράξει ἡ δολία ἀπληστία των, ἄφισαν πίσω των μεγάλα μαῦρα ἄνθη τοῦ ὀλέθρου ἐπάνω εἰς τὴν χρυσοῖζουσαν ἐπιφάνειαν τῆς θερισμένης γῆς. Καὶ τὸ θέαμα αὐτὸ δὲν ἤμποροῦσε παρὰ νὰ ἐξαγριώσῃ τὰ ἀγαθὰ καὶ καλόδοξα ἑλληνικὰ μάτια καὶ νὰ διοχετεύσῃ δι' αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν τὸν πόθον τῆς ἐκδικήσεως. Ἐπτὰ ὥραῖα ἑλληνικὰ χωριά, μαῦροι σωροὶ καπνιζόντων ἐρειπίων, ἐτροφодоῦσαν τὸ ἑλληνικὸν μένος.

Ἀπὸ τρία διαφορετικὰ σημεῖα, ὡς ἀνοιγμα ριπιδίου, ἐπροχώρησεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πρὸς αὐτὴν τὴν ὁροσειρὰν τοῦ Κιλκίς. Ἀλλ' ἡ προέλασις ἐγένετο δύσκολος. Κάτω ἡ πεδιάς ἀνοικτὴ εἰς τὰ στόματα τῶν τηλεδύλων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐχύνετο ὁ θάνατος. Τὰ ὑψώματα τοῦ ἐδάφους, κρύπτοντα πίσω των καὶ ἀπὸ μίαν ἐκπληξιν τοῦ ὀλέθρου. Ἀδύνατος ἡ τοποθέτησις τῶν τηλεδύλων. Ἐνῷ ἀκόμη μία πυροβολαρχία ἐζήτηι τὴν θέσιν της, αἱ ὀβίδες τῆς ἐθέρισαν τριάντα ἄλογα καὶ τοὺς περισσοτέρους πυροβολητάς. Ἀλλὰ παρ' ἑλα ταῦτα, ἔλοι ἐπροχωροῦσαν ἀπτόητοι. Καὶ ἐνῷ ἀπὸ τὴν πεδιάδα ἀνέβαιναν οἱ πεζοί, ἀκάλυπτοι, ἀκατάσχετοι, μὴ λαμβάνοντες τὴν παραμικρὰν προφύλαξιν, τρέχοντες ὡς εἰς πανηγῦρι, δεξιὰ οἱ εὐζωνοὶ ἐπηδούσαν τὰ ὑψώματα σπεύδοντες εἰς αὐτὸν τὸν ὥραιον ἄθλον, ὁ ὁποῖος λέγεται ἄλωσις τοῦ λόφου 605.

Οἱ Βούλγαροι, ποὺ τὰ εἶχαν ὑπολογίσει ἔλα, ποὺ εἶχαν μετρήσει μὲ προσοχὴν, ποὺ εἶχαν ἐργασθῇ μὲ σοφίαν, ποὺ ἐπερίμεναν μὲ ἀσφάλειαν, εἶδαν εἰς διάστημα ὀλίγης ὥρας ν' ἀνατρέπωνται ἔλοι των οἱ ὑπολογισμοί. Ἐπολέμησαν καλὰ, ἀντετάχθησαν μὲ λύσσαν, ἐγέμισαν μὲ τὰ πτώματά των τὰ χαρακώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπολεμοῦσαν ὄρθιοι. Ἀλλὰ αἱ κορυφαὶ τοῦ ἐνὸς μετὰ τὸν ἄλλον λόφον των ἐστεφανώνοντο ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Καὶ ὅταν μίαν στιγμὴν μέσα εἰς τὸν θόρυβον καὶ τὸν ἀλαλαγμὸν τῆς μάχης, ἠκούσθησαν αἱ ζητωκραυγαὶ τῶν εὐζώνων ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ 605, οἱ Βούλγαροι κατὰπληκτοι ἀπὸ τὸ

θαῦμα, ἔρροδόλησαν κάτω ἀπὸ τοὺς λόφους τρέχοντες ἐν ἀλλοφροσύνῃ.

Ὅσα καὶ ἂν γραφοῦν περὶ τῆς μάχης αὐτῆς, καὶ ὅσον δῆποτε λεπτομερῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἂν ἐκτεθοῦν αἱ φάσεις τῆς, θὰ εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον εἰς τὸν ἀναγνώστην ν' ἀναλύσῃ μέσα εἰς τὸν νοῦν του, τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου κύματος, τὸ ὁποῖον ὠγκώθη, ἄφρισε, ἐχύθη, συνέτριψε, συνεπῆρε, ἐσκόρπισε, ἐξηφάνισε. Μόνον ἴσως ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ἢ ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ 605, τὸ βλέμμα ἡμπορεῖ νὰ συλλάβῃ τὴν ἑκτασίν, τὴν σημασίαν καὶ τὴν παράφοράν αὐτῆς τῆς γιγαντομαχίας.

Καθὼς ἐπροχώρησε τὸ πεζικόν, ἀνατρέπον ὄχι μόνον τῆς στρατιωτικῆς τακτικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς λογικῆς, καὶ τοῦ χρόνου ἀκόμη τὰς ἀπαιτήσεις, οἱ Βούλγαροι ἐλύγισαν ὡς καλάμια εἰς τὴν πνοὴν σφοδροῦ ἀνέμου. Πρὸς τιμὴν τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ πρέπει νὰ λεχθῇ ἀκόμη μίαν φοράν καὶ νὰ τονισθῇ, ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐπολέμησαν γερά. Ὑπάρχουν πλατεῖα χαρακώματα ὕψους ἐνὸς καὶ ἡμίσεως μέτρου, τὰ ὁποῖα ἐγέμισαν πτώματα. Καὶ πτώματα ὄχι μόνον ἐκείνων ποὺ εἶχαν ταχθῇ εἰς αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων, ποὺ ἤλθαν ν' ἀντικαταστήσουν τοὺς νεκροὺς καὶ εἰς τὸ χαράκωμα καὶ εἰς τὸν Ἄδην.

Ἐμπρὸς ἀκριβῶς εἰς τὸν κυρίως λόφον τοῦ Κιλκίς καὶ εἰς τὰ πλάγια τοῦ 605 ἡ μάχη διεξήχθη εἰς μερικὰ σημεῖα ὄχι πλεόν μὲ τὸ τουφέκι ἢ μὲ τὴν λόγχην· τὸ τουφέκι δὲν εὗρισκε καιρὸν νὰ γεμισθῇ καὶ τὸ ἀτσάλι τῆς λόγχης ἐλύγισε. Καὶ τότε ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ χέρια, τὰ νύχια καὶ τὰ δόντια. Τὸ θέαμα τῶν στρατιωτῶν, Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων, ποὺ ἐλογχίσθησαν ἀμοιβαίως καὶ εὗρέθησαν νεκροὶ ὁ ἕνας πλησίον τοῦ ἄλλου, εἶναι σύνηθες. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ τοῦ θεάματος τούτου ἀγριώτερον. Ἑλληνες καὶ Βούλγαροι ἐνηγγαλίσθησαν ἄοπλοι πλεόν εἰς τὸν ὑπέρτατον σπασμὸν τοῦ μίσους, καὶ ἐκατρακύλησαν κάτω ἀπὸ τοὺς βράχους καὶ ἔμειναν ἔτσι νεκροί, ἐνηγγαλισμένοι, βυθίζοντες τὰ νύχια εἰς τὰ σώματα εἰς ἐκδήλωσιν μίσους, τὸ ὁποῖον ἔζη ἀκόμη καὶ μετὰ θάνατον.

Τὴν στιγμὴν ποὺ εἰς τὸ πρῶτον ἐσπερινὸν ἡμίφως ὑψώθησαν ἀπὸ τὸ Κιλκίς αἱ πρῶται φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς καὶ ἔδωκαν μὲ τὸ

αἷμα τῆς φωτιᾶς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν τὰ βαμμένα μετὰ τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων, ἡ νίκη, ἡ ὠραία ἑλληνικὴ νίκη εἶχε συντελεσθῇ. Οἱ Βούλγαροι, ἐξαντλήσαντες καὶ τὴν τελευταίαν σταγὸνα τοῦ θάρρους των, ἔφευγαν πλέον κάτω ἀπὸ τὰ βουνὰ πετώντες τὰ πάντα, ζητοῦντες σωτηρίαν, κοπάδια τρομαγμένων θηρίων, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν πλέον νύχια καὶ δόντια. Τὸ Κιλκίς, ἡ ἀποτροπαία φωλεὰ τῶν κομιτατζήδων, ἐκαίετο, ὅχι μετὰ τὸν τρόπον ποὺ καίουν οἱ ἀνάνδροι τὰ χωριά τῶν εἰρηνικῶν καὶ τῶν ἀπολέμων, μετὰ τὸ πετρέλαιον καὶ μετὰ τὰς χειροδομίδας, ἀλλὰ μετὰ τὰ ἐντιμα καὶ παλικαρῖσια μέσα τοῦ γενναίου πολέμου, μετὰ τὰς βόμβας ποὺ ὤρμουσαν ἀπὸ τὰ στόματα τῶν πυροβόλων.

Ἀλλὰ κάτω εἰς τὸν κάμπον καὶ εἰς τὰ διάμεσα τῶν λόφων καὶ μέσα εἰς τὰ χαρὰκώματα καὶ εἰς τὰς πλαγιὰς τῶν βουνῶν ὁ θάνατος εἶχε θερίσει. Τριῶν ἡμερῶν ἀγῶν ἔρριξε κάτω τὸ ἄνθος τῆς ἑλληνικῆς νεότητος καὶ οἱ γενναῖοι ἐσκέπαζαν τὴν ξανθὴν γῆν, καὶ τὰ πτώματα τῶν ἡρώων εἶχαν σωριασθῇ

σὺν τὰ θερι-
σμένα στάχυα εἰς τοὺς ἀγρούς.

Διὰ τὴν γραφὴν αὐτὴν ἡ ὑπέροχος σελὶς τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας, προσέφεραν τὸ αἷμα των μετὰ ἴσῃν αὐταπάρνησιν οἱ πυροβοληταὶ καὶ οἱ εὖζωνοι καὶ οἱ πεζοὶ καὶ οἱ ἵππεις, καὶ οἱ βετεράνοι* τοῦ πολέμου τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου, ὅπως καὶ οἱ κληρωτοὶ τῆς τελευταίας ἡλικίας, στρατιῶται ἐνὸς μηνός, εὐτυχήσαντες νὰ λάβουν αὐτὸ τὸ ἀπαράμιλλον βάπτισμα τοῦ πυρός, καὶ οἱ σώματάρχαι ὅπως καὶ τὰ ἀπλὰ στρατιωτάκια.

1914

Τὴν ἐπαύριον τῆς καταστροφῆς τῆς Σμύρνης.

(ἀνταπόκρισις εἰς ἐφημερίδα)

Κ. Ἀθανάτου.

Ἀπὸ τὸ Ἑγγλεζονήσι*, 7 Σεπτεμβρίου 1922.—Ἄλλοτε ἐξεκινούσαμε κάθε τόσο γιὰ τὴ Σμύρνη καὶ ἀπ' ἐκεῖ κατ' εὐθείαν τ' αὐτοκίνητα, τὰ τραίνα, τ' ἄλλα γοργὰ μᾶς ἔφερναν πρὸς τὰ μέσα, μακρὰ, εἰς τοὺς θερμοὺς τόπους τῆς Ἀνατολῆς, σὲ ἀπέραντα βάθη, δεξιὰ-ἀριστερά, ὅλα δικὰ μας, δὲν ἤξερε ποὺ νὰ πρωτοπάῃ κανεὶς. Τώρα φέρνουμε βόλτα γύρω-γύρω τὰ νερά,

και μόλις από μακρὰ μπορούμε μόνο ν' ἀντικρύζουμε τ' ἀκρογιάλια, καθὼς οἱ διωγμένοι, οἱ ἀπόκληροι, ποὺ περιτριγυρίζουν τοὺς δρόμους, ξένοι καὶ ἄγνωστοι στὰ σπίτια τὰ κλειστά !.. Ἡ θάλασσα ποὺ μᾶς ἤγωνε τότε, μᾶς χωρίζει γιὰ πάντα αὐτὴ τὴ φορά. Μᾶς εἶναι ἀπηγορευμένος τόπος οἱ στεριές. Καὶ παραδέρνουμε μὲ τὸν καημὸ μας στὰ πελάγη. Ἕνα καϊκι ἀπλώνει τὰ πανιά του καὶ λικνίζει τὸν πόνο μας στὰ κύματα.

Τὸ Ἑγγλεζονήσι—ἰδοὺ θεωρεῖον πρώτης σειρᾶς διὰ τὸ μέγα ὄραμα. Παραμένουν ἐδῶ μερικοὶ ἀπὸ ὅσους ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν μεγάλην καταστροφήν. Δὲν τοὺς κάνει καρδιὰ νὰ περάσουν ἀπέναντι στὴν Μυτιλήνη, στὴ Χίο. Κάθονται ἐδῶ πέρα κι' ἀγναντεύουν, καὶ νὰ πιστέψουν ἀκόμη δὲν μποροῦν... Μία σειρὰ ἀπὸ «σάτια» (μαοῦνες) παραστέκει στὴν ἀκροθαλασσιὰ. Μ' αὐτές, δεμένες πίσω ἀπὸ μιὰ γκαζολίνα*, κατῶρθωσαν νὰ φύγουν ὅπως-ὅπως, σταιθαγμένες κάμποσες οἰκογένειες χριστιανῶν.

Δὲν εἶχαν κουράγιο νὰ φύγουν ἕως τὴν τελευταία στιγμή. Εἶχαν ἓνα σπιτάκι ὄλο κι' ὄλο καθεμιὰ, κι' ἂν τᾶφιναν κι' αὐτό, θᾶπρεπε νὰ ὀγοῦν ζητιάνοι, στὸ δρόμο. Ἐβλεπαν τοὺς ἄλλους νὰ φεύγουν, κι' αὐτοὶ ἔμεναν. Ἐπῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ μείνουν ραγιάδες πάλι, κάτω ἀπὸ τὴ σκλαδιά, νὰ ξαναφᾶνε τὸ ψωμί τῆς πείρας μὲ τὸν τρόπο τοῦ Τούρκου, νὰ κουρνιάσουν ἄφωνοι στὸ σπιτάκι τους, καὶ νὰ πεθάνουν ἐπὶ τέλους μέσα σ' αὐτό. Κανεὶς τους δὲν μπορούσε νὰ φαντασθῇ μεγαλύτερη συμφορά. Εἶδαν ἓνα ξημέρωμα τὸ στρατό μας νὰ φεύγῃ, τοὺς ἵππεις καὶ τοὺς πεζοὺς ν' ἀποχαιρετοῦν τὰ λιθόστρωτα, κι' ἓνα σούρουπο δακρυσμένοι ἐκίνησαν τὸ μαντῆλι πρὸς τὰ πλοῖα τοῦ στόλου, ποὺ ἔφευγαν κι' αὐτά. Ἐκλείσθησαν τότε μέσα στὰ σπιτάκια τους, σπιτάκια ποὺ εἶχαν ζήσει μαζί τους τόσων χρονῶν λύπες καὶ χαρές, ἔκαναν τὸ σταυρό τους, κι' ἐμαντάλωσαν πόρτες καὶ παράθυρα. Τὰ παιδιὰ ἐπανέλαβαν βουδὰ στοὺς γέροντας γονεῖς τὸ παλιὸ παράπονο τοῦ ποιητοῦ¹:

Ραγιάδες θ' ἀπομείνουμε, μητέρα.

Τὸ γράφει τὸ κακό μας ριζικό ! . . .

* *

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωτ'-πρωτ', πίσω ἀπὸ τίς ἀκρυφαναυγμένες

1. Τοῦ Σμυρναίου Μιχ. Ἀργιροπούλου.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

γρίλλιες τῶν παραθυρίων, οἱ ραγιάδες τῆς Σμύρνης ἐκράτησαν τοὺς λυγμούς, ἐσκούπισαν τὰ δάκρυα στὰ μάτια, ἔκαναν πάλι τὸ σταυρό τους, καὶ σιωπηλοὶ ἐκοίταζαν τὴν κίνησιν στὸ μαχαλᾶ*. Οἱ Γιουρούκηδες* τοῦ Μπεχλιδάνη*, καθάλλα σὲ ἄλογα χωρὶς σέλλα, σὲ γαϊδουράκια, σὲ μουλάρια οἱ περισσότεροι, ἄλλοι πεζοί, μὲ γουρνοτσάρουχα καὶ μὲ κοντὰ βρακάκια, μὲ ὄψιν ἀναμμένη πού διψοῦσε αἷμα, μὲ ντουφέκια, μὲ σπαθιά, μὲ σανίδες στὰ χέρια, ἔτρεχαν, οὐρλιαζαν σάν τρελλοί. Τὰ τρομερὰ ταγκαλᾶκια* ἐλαχάνιαζαν, καὶ ἡ φουντίτσα ἀνήσυχη στὸ φέσι τοὺς ἐρευνοῦσεν ὅπως καὶ τὰ μικρὰ μαῦρα τοὺς μάτια ἐδῶ κι' ἐκεῖ. Δέος καὶ φρίκη ἐπνιγε τὴν ἀναπνοὴ τῶν σκλάβων. Εἶχαν μετανοιώσει πού ἐμειναν, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη τοῦ σπιτιοῦ τοὺς εἶχε συγκρατήσει. Τώρα πιά ἦταν ἀργά. Μόνον ἡ ἀχνὴ ἐλπίδα στὸ Θεὸ τοὺς ἔδινε λίγη ζωὴ.

Οἱ δρόμοι ἦταν ἔρημοι ἀπὸ χριστιανοὺς, ἀλλὰ φωνές, κραυγές, ξεφωνητὰ σπαραγμοῦ ἀντηχοῦσαν, γύρω καὶ παντοῦ. Ἡ Σμύρνη εἶχε ἀρχίσει πιά νὰ σπαρταρᾷ. "Αφινε τοῦ θανάτου τὸ ροχαλητό. "Αγρια βροντοῦσε ὁ μπαλτάς σὲ κάποιες πόρτες σιδερένιες, τζάμια ἐσπαζαν ὀλοένα στὶς πέτρες τοῦ σοκακιοῦ, νέες κοπέλλες ἐσκούζαν, ἐλαχταροῦσαν μωρὰ παιδιὰ. Καὶ ἡ θριαμβευτικὴ πομπὴ τῶν Γιουρούκηδων τοῦ Μπεχλιδάνη ἐπάνω στὰ ζῶα ἐπλήθαινε ὅσο περνοῦσε ἡ ὥρα. "Ενας γέρος σωριάστηκε χωρὶς πνοή. "Ενας ἀξιωματικὸς, κρυμμένος στὸ σπίτι, παρεφρόνησε. Τὰ σκυλιὰ ἀλυχοῦσαν στὶς αὐλές. Κάθε σπίτι κι' ἓνα δρᾶμα.

Σὲ λίγο ὁ δρόμος ἐδοῦζε. "Επερνοῦσαν ἓναν παπᾶ βουτηγμένο στὸ αἷμα, μὲ ξεσκισμένο τὸ ράσο τοῦ κομματια. "Ενας μαῦρος, ἐντόπιος Τοῦρκος Σμυρνιὸς, ἐτραυοῦσε μιὰν ὁμορφὴν σάν τὰ κρύα νερὰ γυναῖκα, ἄσπλαχνα τὴν ἐτραυοῦσε ἀπ' τὰ μαλλιά. Πότε-πότε ἓνας ἀρχηγὸς ἐκάλπαζεν ἀδιάφορος ἀνάμεσ' ἀπ' τὸ σπαραγμό. Φωνές ἐφθάναν μακρινές. Οἱ κρυμμένοι καταλάβαιναν ὅτι τοὺς ἔχει ζώσει ὁ κίνδυνος. "Επερίμεναν ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη καὶ τὴ δική τους τὴ σειρά.

"Ετσι σιγὰ-σιγὰ ἐσκοτείνιασε. Κάποια ἡσυχία ἀρχισε τώρα νὰ βασιλεύῃ. Οἱ σκλάβοι ἀνέπνευσαν. Μερικοὶ ἐτόλμησαν νὰ προβάλουν στὶς πόρτες γιὰ νὰ μάθουν τί εἶχε συμβῇ στὴ γειτονιά. Ἡ ἡσυχία ἐξακολουθοῦσε. Καὶ ἐκοιμήθηκαν, ὅσοι ἐκοιμήθηκαν ἓναν ὕπνο ἀνήσυχον, ταραγμένο. ὄνειρα μαῦρα τοὺς ξεπετοῦσαν ἀπὸ τὸ κρεβάτι. "Ω! ἡ νύχτα ἐκείνη τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς ἀδε-

θαιότητος, πού δὲν εἶχε τελειωμό! Κάθε κρότος, κάθε ψίθυρος, κάθε ἀνάσα τοὺς ἐφόδιζε, τοὺς ἐτάραζε. Ἀναπηδοῦσαν ἀπὸ τὸ κρεββάτι, ἔστηναν τ' αὐτὶ ν' ἀκούσουν μὴν ἦτανε μπαλντάς, μὴ ἦτανε ἀλόγων ποδοβολητό...

Ἐπέρασαν ἔτσι δυὸ-τρεῖς ἡμέρες τρομάρας, κλεισούρας, ἀπελπισίας, δακρῶν καὶ στεναγμῶν. Ὅταν ἔξαφνα, ἓνα πρωῒνὸ ἢ πόλις ἔλη ξεπετάχθηκε τρελλή στὸ δρόμο. Φωτιά, γιαγκίνι, πυρκαγιά! Ὁ βάρδαρος ἐχθρὸς εἶχε ἀποφασίσει νὰ σβήσῃ ἀπ' τὸ πρόσωπο τῆς γῆς τὴν ἀπιστὴ τὴ Σμύρνη καὶ τοὺς γκιαοῦρηδές της. Φλόγες εἶχαν περιζώσει τοὺς μαχαλάδες, οἱ καπνοὶ ἐγέμιζαν τὰ στενά, κι' ἡ φωτιά ἔτρεχε μὲ περισσότερὴ μανία ἀπὸ τὸν Τοῦρκο καὶ δὲν ἔκανε διάκριση οὔτε στὶς πόρτες τῶν μανταλωμένες, οὔτε στὰ κλειστὰ παράθυρα. Εὗρισκε τρόπο νὰ ὀρμᾷ ἀπὸ παντοῦ. Καὶ πρὶν αὐτὴ ὀρμήσῃ, φρικτοὶ προάγγελοι τῆς οἱ Γιουρούκηδες, μὲ τοὺς μπαλτάδες ἔσπαζαν τῖς πόρτες, ἔμπαιναν ἀλαλάζοντες, καί, ἴδιοι μὲ δαίμονας τῆς κολάσεως, ἄρπαζαν κι' ἐξέσχιζαν κι' ἐδουτοῦσαν.

Χεῖμαρρος κόσμου μισοντυμένου, ξεμαλλιασμένου, ξεφρενιασμένου, πλούσιοι, πτωχοί, γέροι, νέοι, ἄνδρες, γυναῖκες, ἓνας χεῖμαρρος ἀκατάσχετος ἐχύθηκε, ἐπλημμύρισε τοὺς δρόμους κι' ἐτραυοῦσε πρὸς τὴν προκυμαία, ἔτρεχε πρὸς τὴ θάλασσα.

Ἀπὸ πίσω οἱ φλόγες τῆς φωτιᾶς ἔκαναν τὰ δοκάρια νὰ τρίζουν. Καὶ οἱ Γιουρούκηδες, κύριοι τῶν πάντων, μὲ ντενεκέδες γεμάτους βενζίνα, ἐπατοῦσαν ἐπάνω στὰ κορμιὰ ὄσων εἶχαν ἀπομείνει: καταμεσῆς τοῦ δρόμου κι' ἐκατάδρεχαν τὰ σπίτια. Ἄλλοι ἐπιαναν ὠραῖες κοπέλλες χριστιανές τάχα πῶς θὰ τῖς σώσουν, νὰ τῖς πᾶνε στὰ χαρέμια τῶν πασσάδων. Ἄλλοι ἐκουβαλοῦσαν τὰ πιὸ πολῦτιμα πράγματα τῶν σπιτιῶν. Σκηναὶ τουρκικῆς θηριωδίας, ἀπ' αὐτὲς πού περιγράφουν οἱ ἱστορικοὶ στὸ πάρισμο τῆς Πόλης, στὸ χαλασμό τῆς Χίου, ἐνέζησαν ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα τῆς καταστροφῆς. Καὶ γύρω-γύρω ἀπὸ τὸν τρελλὸν χαλασμόν τοῦ πυρός καὶ ἀπὸ τὸν χορόν τῶν δαιμόνων, μέσα εἰς τὴν φρικαλέαν σκηνογραφίαν τοῦ ὀλέθρου, συναυλία σπαρακτικὴ ἀπὸ τοὺς θριαμβευτικοὺς ἀλαλαγμοὺς τῶν ἐμπρηστῶν καὶ τῶν σφαγέων καὶ ἀπὸ τὰς γοεράς κραυγὰς τῶν θυμάτων, ἐδονοῦσε τὸν πυρωμένον ὀρίζοντα.

*
* *

Τὰ κύματα ἐκείνων ποῦ ἐφευγαν, ἀλαλιασμένοι ἀπ' τὴν τρομάρα, ἔτρεχαν διαρκῶς πρὸς τὴν προκυμαίαν. Εἰς τὰς ἐνώσεις τῶν δρόμων ἄλλα κύματα κόσμου ἐπροστίθεντο, κόσμου ποῦ ἐδιώκετο καὶ ἀπεγυμνώνετο στὸ δρόμο ἀπὸ τοὺς Γιουρούκηδες κι' ἔτρεχε σαστισμένος γιὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του τουλάχιστον ἀπὸ τοὺς ἀπαισίους διώκτας του.

Ἀλλὰ στὴν προκυμαία ἦταν ἄλλη φοβερὴ δοκιμασία. Ὁ στενὸς ἐκεῖνος χώρος ἀνάμεσα εἰς τὰ κτίρια τῆς παραλίας καὶ τὴν θάλασσαν ἦταν πιά γεμάτος, παστωμένος ἀπὸ χιλιάδες ψυχές, ποῦ ὕψωναν ἱκετευτικὰ τὰ χέρια πρὸς τὰ ξένα πλοῖα, ὅσα ἦσαν ἀραγμένα στὸν κόλπο τῆς Σμύρνης. Κι' ἀπὸ τίς ἀρτηρίες τῶν δρόμων ὅλο καὶ νέες μάζες κόσμου κατέφθαναν ἐκεῖ. Σὲ λίγο ἡ φοβερὴ πικραῖα ἄρχισε κι' ἐκείνη ν' ἀπλώνῃ τὰς πύρινές της γλῶσσες πρὸς τὴ προκυμαία. Τὸ πλῆθος ἐπροσπαθοῦσε τώρα ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῶν καιομένων κτιρίων κι' ἐφέρετο πρὸς τὴν ἀκτὴν, οἱ δὲ δυστυχεῖς ὅσοι εὐρίσκοντο στὴν ἄκρη, σπρωχνόμενοι, ἐπιπταν καθ' ἑκατοντάδας στὴ θάλασσα, βαθεῖα πολὺ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Μέσα στὶς φωνές τοῦ ξετρελλαμένου πλήθους ἐπνίγοντο αἱ σπαρακτικαὶ ἐπικλήσεις τῶν πνιγομένων, ἀπελπιστικαὶ δὲ καὶ γεμάται ἀγωνίαν ὑψώνοντο αἱ κραυγαὶ ἐκείνων ποῦ τοὺς εἶχαν διαδεχθῇ εἰς τὸ χεῖλος τῆς προκυμαίας καὶ ἐκινδύνευαν τώρα νὰ πάθουν τὸ ἴδιο. Εὐτυχισμένοι ἐστάθηκαν ἐκεῖνοι ὅσους τὸ σπρώξιμο ἔδωκε ἀντίκρου σὲ λίγα σάτια ποῦ ἔτυχε νὰ εἶναι ἀραγμένα σ' ἓνα μέρος τῆς προκυμαίας. Μ' ἓνα πήδημα ὥρμησαν μέσα, ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν.

Ἐνα πλοῖο μὲ ξένη σημαία τοὺς ἔδωσε πίσω του, καὶ ὕστερ' ἀπὸ μιὰ νύχτα τρικυμίας, ἐφθασαν τὴν αὐγὴ στὸ Ἑγγλεζονήσι. Πεινασμένοι, βρεγμένοι, διψασμένοι, μὲ τὴν ψυχὴ στὰ χεῖλη ἐπάτησαν τὸ πόδι στὴν ἀκτὴν κι' ἔκαμαν τὸ σταυρὸ τους. Ἀλλὰ τί νὰ τὴν κάνουν πλέον τέτοια ζωὴ, ἀφοῦ ἔχασαν ὅ,τι ἄλλο εἶχαν ἀγαπημένο σ' αὐτὸν τὸν κόσμον; Βλέπω ἐδῶ μιὰ μάνα ποῦ δὲν ξέρει τί ἀπέγιναν τὰ παιδιὰ της. Εἶναι παιδιὰ χωρὶς τὴ μάνα τους. Ἀδέλφια ποῦ σκορπίσανε στὴν τρέλλα τῆς φυγῆς. Ἀνδρόγυνα χωρισμένα. Κι' ἓνα σκυλὶ δυστυχισμένο μάταια ψάχνει ναῦρῃ τὸν ἀφέντη του.

Τρέμουν καὶ τώρα ποῦ μοῦ τὰ διηγοῦνται οἱ ἄνθρωποι. Δάκρυα δὲν ἔχουν πιά· τὰ μάτια τους εἶναι στεγνά. Ἀνατριχίλα

μοῦ διαπερνᾷ τίς φλέβες. Μοῦ μιλοῦν καὶ τὸ βλέμμα τοὺς κάθε στιγμή στρέφει μηχανικῶς πρὸς τὸ βάθος τοῦ κόλπου, ἐκεῖ ὅπου πρὸ ὀλίγων ὥρων, πρὸ μιᾶς-δύο ἡμερῶν ἐξοῦσαν μαζί ὄλοι, μέσα στὸ σπίτι τοὺς. Καημένα σπιτάκια ! Πόσο τοὺς ἦταν ἀγαπημένα, πόσο λατρευτά ! Ἡ ἡμέρα τὰ κρύβει μέσα στὴ θαμπάδα τῆς ἀντηλιαῆς ποῦ σκορπᾷ ἡ θάλασσα. Μὰ ἡ νύχτα, αὐτὴ τοὺς τὰ ξαναδείχνει γιὰ μιὰ τελευταία φορά : μόλις φθάσῃ τὸ βράδυ, οἱ φλόγες ξεχωρίζουν μακρὰ καὶ φωτίζουν τοὺς καπνοὺς, καὶ οἱ διωγμένοι προσηλώνονται ἀφηρημένοι πρὸς τὰ ἐκεῖ, λές καὶ ἀνάμεσα στὴ λάμψη προσπαθοῦν νὰ διακρίνουν τὴν ψυχὴν τῶν χαμένων ἰδικῶν τοὺς ποῦ ἀναδαίνει μαζί μὲ τὰ σύννεφα τοῦ καπνοῦ πρὸς τὸν οὐρανό...

Ἐπάνοδος.

Ἀναστ. Πεζοπόρου.

Εἰς ὅλους τοὺς λιμένας καὶ τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς τῆς χώρας ὑποδοχαὶ χαρᾶς, ἀλλὰ καὶ θλίψεως γίνονται αὐτὰς τὰς ἡμέρας. Οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τῶν ἐπανερχομένων ἐφέδρων τοὺς ἀναμένουν. Μοῦ περιγράφουν τὰς σκηνὰς ἀναγνώσται δι' ἐπιστολῶν καὶ ἀρκετὰς ἔτυχε νὰ ἴδω ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ἔχουν τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα : δάκρυα χαρᾶς καὶ πόνου μαζί.

Εἰς τὴν πόλιν δὲν ἀντιλαμβάνομεθα τὰς σκηνὰς αὐτὰς εἰς ὅλην τὴν βαθεῖαν συγκίνησιν των. Ἡ ζωὴ ρεεῖ γοργότερα καὶ πολ- λάκις μόλις προφθάνομεν νὰ κατανοήσωμεν ἐνδιαφερούσας στιγ- μάς τῆς. Ἀλλὰ ἔξω εἰς τὸ ὑπαιθρον ἄλλως συμβαίνουν τὰ πράγ- ματα. Αἱ ἐντυπώσεις παρέχονται ζωηρότεροι. Καὶ εἰς τὴν πόλιν ἀκούει κανεὶς συζητήσεις διὰ τὰ πολεμικὰ συμβάντα, τὰ λόγια ὅμως διασκορπίζονται μὲ κάποιαν ἀστάθειαν. Εἰς τὸ χωριό, εἰς ἕνα μαγαζάκι, εἰς ἕνα καφεενεῶν, εἰς τὸν ἀγρόν, εἰς τὸ τραῖνο, ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις ἀπηχοῦν μὲ ἐντυπωτικώτερον τόνον.

Ἦκουσα πολλὰς τοιαύτας καὶ ὅλοι εἶναι μίᾳ πάλι αἰσθημάτων μεταξὺ ἐκείνων ποῦ δὲν ἐπανήλθον νικηταὶ καὶ ἐκείνων ποῦ τοὺς ὑπεδέχθησαν ἡττημένους. Μία ἐπίπληξις εἶνε γενικὴ : « Ὅχι, παιδιὰ, δὲν τὰ καταφέρατε καλά. Ὅχι, ἔτσι δὲν ἔπρεπε νὰ γίνουν τὰ πράγματα. Γιὰ σκεφθῆτε τί ἐχάσαμεν. Σεῖς, ἡμεῖς, ὄλοι. — Πρέπει νὰ ἀκούσετε πρῶτα ». Ἀκούουν, προσεκτικὰ ἀκούουν. Κρέμονται ἀπὸ τὰ χεῖλη τῶν ἀφηγουμένων. Θέλουν νὰ μάθουν

λεπτομερῶς τὸ τί καὶ τὸ πῶς συνέβη. Ἀλλὰ δὲν μένουν εὐχαριστημένοι.

Καμμίαν ἄλλην φορὰν εἰς τὴν ζωὴν μου δὲν εἶδα τόσον πολὺ λυπημένον τὸν λαόν. Μὲ στεναγμὸν βαθὺν ὀμιλεῖ. Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἦκουσα ἀγαθοὺς χωρικοὺς νὰ λένε : « Ἄχ, γιατί νὰ μὴν ἦμαστε ἡμεῖς ἐκεῖ ; Θὰ τὸν ἐκρατούσαμεν τὸν Κεράλ μετὰ τὰ δόντια. Μπρέ, γιὰ τὸν Θεό, τί ἐπάθαμεν ». Δὲν πρόκειται περὶ καφενειᾶκῆς ἐκφράσεως. Παρομοίᾳς δὲν προσέχει κανεὶς. Δὲν ἀξίζουν. Θέλω νὰ πῶ περὶ τῆς αὐθορμήτου ἐκδηλώσεως τῆς ψυχικῆς δδύνης τοῦ λαοῦ μετὰ εἰλικρίνειαν, περὶ τοῦ φωτεινοῦ ὀρθολογισμοῦ του. Ὅμιλοῦν μετὰ πόνον αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, ἔπειτα δὲ λέγουν : »Ναί, μαλῶνομεν τὰ παιδιὰ, ποῦ μᾶς ἤλθαν ἔτσι, ἀλλὰ πάλιν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι πταίουν, πταίουν πολὺ ! Τί μᾶς ἔφτιαξαν, τί μᾶς ἔφτιαξαν !... »

Καὶ διὰ μίαν σκηνὴν ὑποδοχῆς εἰς τὸ ἀττικὸν χωριουδάκι τοῦ Κουδαῤᾰ* θέλω νὰ πῶ. Μὲ τὸ πρωῒνόν τραῖνο ἀφίχθη κάτω εἰς τὸν σταθμὸν ἕνας τραυματίας. Μία γραῖα τὸν ἐδέχθη κλαίουσα. Ἀνεψιὸς τῆς ἦτο. « Ἦρθες, ἦρθες... » ἔλεγε. « Καὶ ὁ ἐξάδερφός σου ὁ γιόγκας μου ; — Δὲν τὸν εἶδα. — Μαζὶ ἤραστε καὶ δὲν τὸν εἶδες ; — Ἐσκορπίσαμεν. — Παιδί μου, παιδί μου, ποῦ νὰ βρῖσκεσαι ; — Θὰ ἔρθῃ. Ἐννοια σου ». Σιωπηλοί, ἡ γραῖα καὶ ὁ νέος, ἀκολουθοῦν τὸν δρόμον διὰ τὸ χωριὸ ἐπάνω. Ἡ γυναίκα προθυμοποιεῖται καὶ παίρνει ἕνα δεματάκι ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ νεοελθόντος. Καθὼς πλησιάζουν εἰς τὸ χωριὸ, ὀλίγαι γυναῖκες, μερικὰ παιδιὰ, τρέχουν εἰς προῦπάντησίν των. Φιλοῦν τὸν τραυματίαν. Τοὺς φιλεῖ. Δάκρυα. Ὑψηλότερα εἰς λοφίσκον, ὡς εἰς θεωρεῖον, εἶνε παρταταγμένους ὄλος ὁ θηλυκόκοσμος τοῦ συνοικισμοῦ. Κύπτουν γυναῖκες καὶ κορίτσια πρὸς τὰ κάτω καὶ βλέπουν. Μία λέξις δὲν ἀκούεται. Ἀφίνουν τοὺς συγγενεῖς νὰ χαροῦν τὴν ἐπάνοδον. Ἐπειτα μία μία προχωροῦν. Δειλὰ καλωσῳρίσματα καὶ ἡ αἰωνία ἐρώτησις : « Τοὺς δικούς μας δὲν εἶδες ; » Ὅνόματα ἀκούονται προφερόμενα μετὰ λαχτάραν. Καὶ εἰς τὸν μικρὸν ἐκεῖνον κύκλον ἀνθρώπων ἀναμένονται ἐπίσης παιδιὰ. Μερικὰ ἤλθαν. Τραυματίαι ἄλλοι εἶναι ἀπὸ προηγουμένης μάχας. Ἀλλὰ περισσότεροι περιμένονται. Οἱ ὅμιλοι γυρίζουν στὰ σπῆτια σιωπηλοί, λυπημένοι. Εἶναι τὸ ἴδιον θέαμα τοῦ διπλοῦ πόνου εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα σήμερα, τοῦ πόνου διὰ τὴν καταστροφὴν, τοῦ πόνου διὰ

τὴν καθυστέρησιν πολλῶν. Βαδίζω ὀλίγην ὥραν μὲ χωρικόν. Φωτεινὸς εἶναι ὁ ἥλιος καὶ γαλήνη εἰς τοὺς λόφους. Ἀλλὰ πένθιμον τὸ ὕψος τοῦ συνοδοῦ μου. Ἀφῶνος πηγαίνει μὲ σκυφτὸ κεφάλι. Μίαν στιγμὴν μοῦ λέγει σιγά, μὲ στεναγμόν :

— Τρεῖς δικούς μου ἔχασα εἰς τὸν πόλεμον. Γιατὶ νὰ μὴν ἤμουνα καὶ γὼ ἐκεῖ ; Θὰ χανόμουν, ἀλλὰ πίσω δὲν θὰ ἐγύριζα ».

11 Σεπτεμβρίου 1922.

Γ') ΒΙΟΥ ΖΩΩΝ

Ἡ φιλοστοργία τῶν πτηνῶν.

Κ. Καλλινίκου.

Ἡ αὐταπάρνησις τῶν πτηνῶν καὶ ἡ στοργή των εἶναι θαυμασία.

Ὅταν ἄπαξ ἡ μήτηρ καθίσῃ ἐπὶ τῶν ὠν, ὁ νοῦς της ὅλος συγκεντροῦται εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατόν πιστοτέραν ἐκπλήρωσιν τῶν μητρικῶν της καθηκόντων. Τὸ ἄρρεν σπεύδει νὰ τῇ φέρῃ τροφὴν ἢ καὶ τὴν ἀντικαθιστᾷ κάποτε ἐν τῇ ἐπωάσει. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐκείνη ἔχει ἄγρυπνα τὰ ὄμματα ἐπὶ τῆς φωλεᾶς. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητος ἡ μεταβολὴ ἡ ἐπελθοῦσα εἰς τὸν χαρακτῆρά της. Ἦτο πρὶν ἀμέριμος καὶ ἀεικίνητος ; Ἐπέτα πτερυγίζουσα εἰς τὰ δάση καὶ εἰς τὰ βουνά ; Ἦτο φλύαρος ; Ἦτο φαιδρά ; Ἦτο λαλιστάτη ; Ἦδη μὲ τὴν ἀνάληψιν τῶν μητρικῶν της καθηκόντων δὲν ψάλλει πλέον, ἀλλὰ σιωπηλὴ καὶ περίφροντις διαμένει ἐπὶ τῶν ὠν ἐπὶ ὥρας, ἐπὶ ἡμέρας, αὐτὴ, ἡ ὁποία προηγουμένως δὲν εἶχε μιᾶς στιγμῆς ἡσυχίαν. Αἱ ἀηδόνες, αἱ ὑπολαῖδες, καὶ τὰ ἄλλα ὀδικὰ πτηνὰ δὲν ψάλλουν, εἴταν κλωσοῦν. Βέβαια ! Διότι τώρα πλέον ποῦ καιρὸς διὰ τραγοῦδια !

Ὅταν δὲ τὰ στρογγύλα ἐκεῖνα πράγματα σπᾶσῃ καὶ οἱ ἀπτήνες νεοσσοὶ προέλθῃσι πιπρίζοντες καὶ τερετίζοντες εἰς τὸ φῶς, ὁποῖα ζωηρότης, ὁποῖα κελαδῆματα, ὁποῖα κίνησις παρατηρεῖται εἰς τὴν εὐτυχὴ κατοικίαν ! Πῶς τὰ μικρὰ πτηνάκια ἀνοίγουν τὰ μικρὰ στόματα διὰ νὰ εἰσδεχθῶσι τὴν τροφὴν ἀπὸ τὸ στόμα τῶν γεννητόρων ! Πῶς οἱ γεννῆτορες περιίπτανται χαίροντες περὶ τὴν φωλεάν ! Πῶς διπλασιάζουν καὶ πολλαπλασιάζουν τὴν ἐργασίαν των, ἔχοντες τώρα πλέον νὰ προνοήσουν διὰ πέντε, ἕξ, ἐπὶ τῇ καὶ περισσότερα στόματα ! Πράγμα θαυμάσιον,

μὰ τὴν ἀλήθειαν ! Αὐτὰ τὰ πτηνὰ φέρονται μετὰ τόσης εὐφυΐας. Τίς εἶπεν εἰς τὴν μητέρα νὰ ἐπικαθίσῃ ἐπὶ τῶν στρογγύλων ἐκείνων πραγμάτων ; Ποῖος τὴν ἐδίδαξεν ὅτι ζωὴ θὰ προβάλλῃ διὰ τῆς ἐπωάσεως ; Ποῖος τῇ ἐνεφύσησε τοσαύτην ὑπομονήν, ὥστε καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν καὶ ὑπὸ τὴν βροχὴν καὶ ὑπὸ τὸν ἥλιον νὰ ἐπιμένῃ ἐκεῖ προσπεπασσαλευμένη ; Ποῖος δὲ ὑπέδειξεν εἰς τὰ ἅπτερα νεόσσια ὅτι χρεωστοῦν ν' ἀνοίξουν τὸ στόμα καὶ νὰ λάβουν ἀπὸ τὸ μητρικὸν ράμφος τὴν τροφὴν ἵνα συνεχίσουν τὴν ὑπαρξιν ; Δὲν γνωρίζω ἄλλην ἀπάντησιν ἢ μὴ ταύτην : Ὁ ἀγαθὸς Θεός.

Ἡ ἀγάπη τοῦ πελεκᾶνος πρὸς τὰ τέκνα του εἶναι περιήκους. Ἡ παράδοσις λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι, ὁσάκις δὲν εὐρίσκει τι νὰ προσφέρῃ εἰς τὰ μικρά του (ὁ πελεκᾶν εἶναι ἰχθυοφάγος) σχίζει τὰ στήθη του καὶ τὰ τρέφει μὲ τὸ αἷμά του, διὰ νὰ μὴ τ' ἀφῇσῃ καὶ ἀποθάνουν τῆς πείνης. Ἐπὶ τῆς τοιαύτης παραδόσεως στηρίζεται ὁ συγκινητικώτατος στίχος τοῦ Ἐπιταφίου Θρήνου :

Ὡσπερ πελεκᾶν

τετρωμένος τὴν πλευράν σου, Λόγε,

σοὺς θανόντας παῖδας ἐζώσας,

ἐπιστάξας ζωτικὸς αὐτοῖς κρουνούς . . .

Καθὼς δὲ πλεισταὶ ὅσαι ὑπάρχουσι περιστάσεις παρὰ τοῖς πτηνοῖς, ὅπου ἐκλάμπει ἡ ἀγάπη τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, οὕτως ὑπάρχουσι καὶ ἕτεροι, ὅπου διακρίνεται ἡ εὐτέδεια τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς.

Ἦδη ὁ Μέγας Βασίλειος ἔκαμε λόγον περὶ τῶν πελαργῶν, οἵτινες τὸν πατέρα ὑπὸ τοῦ γήρατος πτερορροήσαντα περικυκλώσαντες, διαθερμαίνουσι μὲν καὶ περιθάλλουσι διὰ τῶν ἑαυτῶν πτερύγων, βοηθοῦσι δὲ αὐτὸν ἡρέμα ἐν τῇ πτήσει, προσφέρουσι δ' εἰς αὐτὸν ἀφθόνους τὰς τροφάς. Ἴσως εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον εἰς τινὰς χώρας θεωρεῖται τοῦτ' αὐτὸ ἱερὸν τὸ πτηνὸν τοῦτο. Ἐν Τουρκίᾳ, φέρ' εἰπεῖν, ὁ εὐσεβὴς μουσουλμάνος οὐδέποτε θὰ ἐπιβάλλῃ χεῖρα ἐπὶ τοῦ ζῴου τούτου, τὸ ὁποῖον, εὐγνωμονοῦν διὰ τὴν ξενίαν καὶ τὴν ἀγάπην, ἀνταποδίδει τὴν χάριν διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν ἰσοβόλων ὄφρων, ὧν τυγχάνει ἀσπονδὸς ἐχθρός. Τῆς αὐτῆς ἐκτιμήσεως ἀπολαύει ὁ πελαργὸς καὶ ἐν Ὀλλανδίᾳ, ὅπου τὸν προστατεύει ὁ νόμος. Ἐνταῦθα συνέδῃ τὸ συγκινητικώτατον ἐκεῖνο γεγονός, καθ' ὃ, πυρπολουμένης οἰκίας καὶ τῶν φλογῶν περιβαλλουσῶν τὴν ἐπὶ τῆς στέγης φωλεὰν πελαργῶν, ἐν ἣ ὁ

ἀπτήνες νεοσσοὶ εὐρίσκοντο, ἡ μήτηρ προσεπάθησε καὶ ἅπαξ καὶ εἰς νὰ διασώσῃ τὰ μικρά της, ἀλλ' εἰς μάτην, μέχρις οὗ, περιζωσθεῖσα καὶ αὐτὴ ὑπὸ τῶν φλογῶν, προσετίμησε νὰ συγκατακαῇ μετὰ τῶν τέκνων της παρὰ νὰ διασωθῇ μόνη.

1910

6. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

Α) ΠΡΟΣΩΠΩΝ

Ὁ ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ *.

Ἀδαμ. Κοραῖ.

Εἰσαγωγή. Τὸ τεμάχιον εἶναι ἀποσπασμα ἀπὸ τὰ προλεγόμενα τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀρχῆς τῆς Ἰλιάδος (Α—Δ). Ταύτην ἀποστέλλει: ἔζηθεν ἐκ Βολισσοῦ λόγιος Χίος πρὸς τὸν ἐκδότην.

Ἡ συναναστροφή μου εἶναι μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ἄνδρα ὅστις, παρὰ τὰ ἄλλα του πολλὰ προτερήματα, καυχᾶται καὶ ὅτι εἰς ὅλην τὴν νῆσον δὲν εὐρίσκεται παπᾶς ν' ἀναγινώσκῃ παρ' αὐτὸν ἐγρηγορώτερα τὰ καθίσματα τοῦ ψαλτηρίου. Εἰς τῆς ἐορτῆς τῶν Χριστουγέννων τὸν ὀρθρον τὸν συνέδη νὰ πτερνισθῇ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τόσον σφοδρά, ὥστε νὰ σθέσῃ τὴν λαμπάδα. Ὅταν τὴν ἀναψαν, συλλογιζόμενος πόσον ἔχασε καιρὸν εἰς τὴν μεταξὺ σκοτίαν, ἐπροτίμησε νὰ πηδῇ ψαλμὸν ὀλόκληρον, τὸν μακρότερον, παρὰ τὸ ὄνειδος νὰ μακρύνῃ τὸν καιρὸν τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σῦνθεσ. Δὲν ἐξεύρω ἂν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν, ἢ διὰ τὴν φυσικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπτικὰ παρωνύμια, ὁ βολισσινὸς ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπᾶ-Τρέχας, καὶ τὸ παρωνύμιον ἤρρεσε τόσον εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σ' ἀκούει πλέον ἐὰν τὸν καλέσῃς μὲ τὸ κύριόν του ὄνομα.

Καυχᾶται πρὸς τούτοις καὶ εἰς ἐξήκοντα τέσσαρα ταξίδια, καὶ φαντάζεται ἑαυτὸν ὡς ἄλλον Ὀδυσσεά, ἀπὸ τὸν ὅποιον τοῦτο μόνον διαφέρει, ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς αὐτὰ τῆς νήσου τὰ ἐξηκοντατέσσαρα χωρία, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σὲ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξίδια πολυπειρίας, ἐπέρασεν ἐδῶ πρὸ μνημῶν

Ἄγγλος τις περιηγητής, με σκοπὸν ν' ἀνακαλύψῃ κανέν ὑπόμνημα τῆς εἰς Βολισσὸν διατριβῆς τοῦ Ὀμήρου· εἶχε σιμὰ καὶ δύο του μικρὰ παιδάρια. Μόλις τὰ ἄκουσεν ὁ Παπᾶ—Τρέχας νὰ συλλαλῶσι με τὸν πατέρα των, καὶ μ' ἐρώτησεν ἐκστατικός : « Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦσι ; — Τὴν ἀγγλικήν, » τὸν ἀπεκρίθην· καὶ ἡ ἐκστασίς του ἔγινεν ἀπολίθωσις. Δὲν ἤμπορεῖ νὰ χωρήσῃ τοῦ βολισσινοῦ Ὀδυσσέως ἡ κεφαλὴ πῶς τόσον νεαρὰ παιδάρια ἦτο δυνατόν νὰ λαλῶσι γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον. Δὲν ἐξεύρω πλέον ποίαν γλῶσσαν, καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἔπρεπε νὰ λαλῶσι τῶν Ἀγγλῶν τὰ τέκνα. Εἶμαι βέβαιως ὅτι γελαῖς τὴν ὄραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπᾶ—Τρέχα. Ἀλλὰ τί ἤθελες κάμει, ἐὰν παρὼν παρόντος ἤκουες αὐτολεξεῖ ἀπὸ τὸ στόμα του τοὺς λόγους τούτους : « Τὰ διαβολόπουλα, τόσον μικρὰ νὰ μιλοῦν ἐγγλέζικα ! »

Γέλα, φίλε, ἔσον θέλεις, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονήσῃς διὰ τοῦτο τὸν σεβάσμιον Παπᾶ—Τρέχαν. Ναί, σεβάσμιος ἀληθῶς εἶναι, ὡς σὲ τὸ λέγω. Μ' ἔλγν ταύτην τὴν ἀπλότητα, δὲν ἤμπορεῖς νὰ στοχασθῇς πόσον εἶναι φιλάνθρωπος ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς, πόσον φροντίζει διὰ τὴν χρησθηθεῖσαν τοῦ μικροῦ του ποιμνίου, με ποίαν ψυχῆς διάθεσιν παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὅταν εὐτυχῶσι, νὰ ἔχωσι πρόνοιαν τῶν δυστυχούντων.

Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτόν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδεῖαν δὲν ἔλαβε· δὲν εἶναι καρπὸς τῆς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν γύμνασιν αὐτῆς· ἀλλ' ἐφυτεύθη οὐρανοκατέδατος εἰς τὴν ψυχὴν του.

Λυπεῖται πολλάκις διὰ τὴν στέρησιν τῆς παιδείας· καὶ διὰ ν' ἀναπληρώσῃ ὅτι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἔπεμψε τὸν υἱόν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ν' ἀκούσῃ τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου Τσελεπῆ*.

Εἶναι ἀνεκδιήγητος τὴν ὁποῖαν ἐδοκίμασε χαράν, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐδιάτριψεν εἰς τὴν Βολισσὸν καὶ ὅτι ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ. Τοῦτο μόνον με ἐρώτησεν, ἂν ὁ Ὀμηρος ἦτο Χριστιανός. « Ἀδύνατον ἦτο », τὸν εἶπα, « ἐπειδὴ ἔζη χρόνος ἐνεακοσίους σχεδὸν πρὸ Χριστοῦ ».

Τί με ἀπεκρίθη εἰς τοῦτο ; « Ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας,

«ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα». Μὲ τὸ πρῶτον ἐνόει φανερὰ ὁ φιλάνθρωπος παπᾶς, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλει καταδικάσει τὸν Ὅμηρον διότι ἐγεννήθη τόσο ἀρχύτερα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ δευτέρου προσμένω ἀπὸ τὴν ἀγγλιναίαν σου τὴν ἐξήγησιν. Ποίαν, εἶπέ μοι, συγγένειαν ἔχει τοῦ Ὁμήρου ἢ ποίησις μὲ τὴν θαυμαζομένην ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ ποίησιν τοῦ κόσμου; Εἰς πολλὰς τοιαύτας ἀπορίας μὲ βάλλει καθ' ἡμέραν προσαρμόζων ρητὰ εἰς πραγμάτων περιστάσεις, ὅπου ὁ ἰδικός μου νοὺς δὲν βλέπει καμμίαν προσαρμογήν.

Μὲ ἐρώτησε προχθὲς ἂν τυπώνεται γρήγορα ὁ Ὅμηρος. Ἀφ' οὗ ἤκουσε τὰς δυσκολίας πρῶτον τῆς συντάξεως τῶν σχολίων, ἔπειτα καὶ τῆς δαπάνης τοῦ τύπου, «Διὰ τὴν σύνταξιν», μὲ εἶπε, «δὲν εἶμαι καλὸς νὰ κρίνω, τῆς δαπάνης ὅμως τὸ πρᾶγμα μὲ φαίνεται εὐκολώτατον. — Πῶς, Δέσποτά μου; — Ἐχομεν» ἀπεκρίθη, «τόσους ἀρχιερεῖς εἰς τοὺς ὁποίους δὲν λείπει μήτε πλοῦτος, μήτε ζῆλος ὑπὲρ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους· εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι, ἂν γράψῃς περὶ τοῦ σκοποῦ σου πρὸς τὸν ἅγιον... τὸν ἅγιον... τὸν ἅγιον... (ἀπαριθμήσας ὀκτὼ ἢ δέκα ἀπὸ τοὺς ἐγκρίτους ἡμῶν ἀρχιερεῖς), θέλουν σὲ γνωρίσειν χάριν, ἐπειδὴ τοὺς δίδεις ἀφορμὴν νὰ δείξωσι πόσον ἡ παιδεία τοῦ γένους εἶναι πρᾶγμα ἱερὸν εἰς τὴν πανιερότητά των. — Πολλοὺς», ἀπεκρίθη, «ἀπ' ὧσους ὠνόμασες ἐγνώρισα προσωπικῶς ἀληθῶς ἄνδρας ἱεροῦς καὶ σέβασμους, μὴδ' ἀμφιδάλλω περὶ τῆς εἰς τὰ καλὰ προθυμίας των, ἀλλ' ὅμως ἀποστρέφομαι νὰ κάμω τώρα ὅ,τι δὲν ἔκαμα τὴν περασμένην ὄλγην μου ζωὴν· ἢ θέλεις, Δέσποτά μου, διὰ δεκαπέντε μηνῶν εἰς τὴν Βολισσὸν διατριβὴν νὰ κατασταθῶ ψωμοζήτητης;

— Ἄλλ' ἐὰν εἰς τοῦτο», μὲ λέγει, «ἀντιπαθῇς, δὲν θέλεις, ἐλπίζω, ἀποστραφῇ τὴν ἰδικήν μου βοήθειαν». Εἰς τὰ ἀπροσδόκητα ταῦτα λόγια, φίλε, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθω τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἔπαθεν ἐκπληξιν, ὅταν ἤκουσε τοῦ Ἀγγλοῦ τὰ τέκνα λαλοῦντα τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν· διότι εἰς τὴν πολυδάπανον ἔκδοσιν τοῦ Ὁμήρου ποίαν ἀπὸ τῆς Βολισσοῦ τὸν ἐφημέριον ἐπρεπέ τις νὰ ἐλπίζῃ βοήθειαν; Χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὴν ἐκπληξίν μου, μὲ προβάλλει ὁ καλὸς οὗτος παπᾶς δύο γρόσια*. «Ταῦτα», λέγει, «ἔλαβα σήμερον ἀπὸ στεφάνωμα· ταῦτα μόνον ἔχω, ταῦτα σὲ δίδω· πλείονα ἂν εἶχα, πλείονα μετὰ χαρᾶς

ἤθελα σὲ δώσειν, διὰ τὴν τυπωθῇ τοῦ πατριώτου ἡμῶν Ὀμήρου ἢ ποιήσεις, τὸν ὅποιον ἐπεθύμουν νὰ ἐξεύρω εἰς ποῖαν κατάστασιν νὰ εὐρίσκεται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Πλὴν ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας, ποιήσιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα.»

Μαντεύω τώρα, φίλε, τὴν περιέργειάν σου νὰ μάθης πῶς ἐφέρθη εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην συνεισφοράν τοῦ καλοῦ παπαῖ τὴν ἔλαθα, ἀσπαζόμενος μὲ δακρυσμένους ὀφθαλμούς τὴν πλουσίαν τοῦ πένητος ἱερέως χεῖρα, ὅχι μόνον διὰ τὴν μὴ λυπήσω, μὲ τὴν ἄκαιρον παραίτησιν, τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ ψυχὴν, ἀλλ' ὅτι καὶ μ' ἐφάνη νόστιμον νὰ ὀνομάσω τὴν ἐκδοσιν ταύτην τοῦ Ὀμήρου βολισσινὴν ἐκδοσιν, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν Βολισσὸν ὑπέμεινα τοὺς κόπους τῆς, καὶ ἀπὸ τὴν πτωχὴν ταύτην Βολισσὸν ἔλαθα πρώτην βοήθειαν τῆς ἐκδόσεως.

Ἄκουσε ἄλλο θαυμαστότερον. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶναι τόσοι ὀλίγοι τὸν ἀριθμόν, ὥστε ἡ πολλὰ μικρά των ἐκκλησία ἔμπορεῖ νὰ χωρέσῃ τριπλασίους αὐτῶν. Μ' ὅλον τοῦτο τινὲς ἀπὸ τοὺς προεστώτας, οἱ πλουσιώτεροι, ἐπεθύμησαν νὰ πλατύνωσι τὴν οἰκοδομήν.

Ἐκοινώνησαν τὴν γνώμην αὐτῶν εἰς τὸν ἐφημέριον, καὶ οὗτος τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ συναθροίσωσι πρῶτον τὴν χρειάζομένην δαπάνην, διὰ τὴν νὰ τελέσωσι κατ' αὐτὴν καὶ τὸ ἔργον.

Ἀφ' οὗ ἔμαθε συναγμένα τὰ ἀργύρια ὁ σεβάσμιος οὗτος παπᾶς, μίαν τῶν Κυριακῶν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε· «Τέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ ξύλα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλησίας τὸ μέγεθος βλέπετε ὅτι δὲν εἴμεθα ἀρκετοὶ νὰ τὸ γεμίσωμεν. Ἀπὸ σᾶς οἱ περισσότεροι δὲν ἐξεύρουν μήτε νὰ ἀναγινώσκωσι, μήτε νὰ γράψωσι· πράγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν Θεὸν ἠθέλομεν πράξειν, βάλλοντες εἰς τὸν κόπον τὰ συναγμένα ἀργύρια, διὰ τὴν πληρῶνεται ἀπ' αὐτὸν ἐτησίως διδάσκαλος γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως, καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιράζεται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς μας, ὅσων ἢ πτωχεῖα δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀργίας, καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ ἀπὸ τοῦ ὄνειδος ὅτι μόνοι ἡμεῖς εἰς ὅλην τὴν νῆσον ἀγαπῶμεν τὴν ψωμοζητίαν.» Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε;

Ἀφίνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱερέως τούτου δείγματα, φοβούμενος τὸ ὑπέρμετρον μάκρος τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἓν ἀκόμη, τὸ ὅποιον μὲ φαίνεται ἀσυγχώρητον νὰ σιωπήσω. Ἦκουσεν ὅτι ἱερεὺς τις, εἰδήμων τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἐπεριήρχετο τὴν νῆσον, ζητῶν νὰ ἐμβῇ εἰς καμμίαν ἐκκλησίαν ἐφημέριος. Τί κάμνει ὁ καλὸς σου Παπᾶ—Τρέχας; Τρέχει πρὸς αὐτὸν νὰ τὸν προβάλλῃ νὰ δεχθῇ ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἐφημερίαν τῆς Βολισσοῦ.

Μόλις ἔμαθαν οἱ ταλαίπωροι Βολισσινοὶ τὸ ἀπροσδόκητον εἰς αὐτοὺς μέγα δυστύχημα τοῦτο, καὶ ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ δάκρυα παρακαλοῦντές με νὰ τὸ ἐμποδίσω.

Ἀφίνω σε, φίλε, νὰ στοχασθῇς πόσῃ ἀπορίᾳ ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ἱερέως, καὶ μάλιστα ὅταν, ἐρωτήσας αὐτὸν διατὶ ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβα ταύτην ἀπόκρισιν: «Ἐγώ, τέκνον, εἰμαι ἀγράμματος· τὸν ὅποιον ἐπιθυμῶ νὰ βάλῃ εἰς τόπον μου ἐφημέριον, εἰμαι βέβαιος ὅτι εἶναι ἐπιτιθεϊότερος παρ' ἐμὲ νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ κυδερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν».

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχα ν' ἀνταποκριθῶ; Συνέκλαυσα καὶ ἐγὼ μὲ τοὺς Βολισσινούς, καὶ ἐπρόσμενα μὲ λύπην τῆς ψυχῆς μου τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ἱερέως, τὴν ὁποίαν καὶ ἠθέλαμεν πάθει, ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιανῶν* δὲν ἐπρόφθαναν νὰ λάβωσι τὸν λόγιον ἱερέα εἰς ἐφημέριον καὶ ν' ἀφίσωσι πάλιν εἰς ἡμᾶς τὸν ἰδικόν μας.

Τοιοῦτος εἶναι, φίλε, ὡς σὲ τὸν περιγράφω, ὁ ἀπλούστατος καὶ φιλάνθρωπος ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ.

1811.

Β'. ΟΜΑΔΟΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΤΟΠΙΚΟΙ, ΦΥΛΕΤΙΚΟΙ, Κ.Τ.Λ.)

•Ο βίος καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν κλεφτῶν.

Κ. Παπαρρηγοπούλου.

Οἱ κλέφται κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεως ἐγυμνάζοντο πρὸ πάντων περὶ ποικίλας χρήσιμους εἰς τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν ἀσκήσεις. Ἐρριπτον εἰς τὸ σημάδι μὲ ἀκρίδειαν πάντοτε μὲν ἀξιοσημείωτον, πολλάκις δὲ τῇ ἀληθείᾳ θαυμαστήν. Ἐγυμνάζοντο περὶ τὸν δίσκον καὶ τὸ ἄλμα καὶ τὸν δρόμον· αἱ δὲ παραδόσεις διηγούνται ὅτι καὶ τὰς ἀθλήσεις εἰς ταῦτα ἐκζητοῦντο αὐτῶν τὰ πράγματα

σχεδόν ἀπίστευτα. Λέγεται λ. χ. ὅτι ὁ Νικοτσάρας ἠδύνατο νὰ προτρέξῃ πρὸς ἵππον καὶ δι' ἑνὸς ἄλματος νὰ ὑπερπηδήσῃ ἐπὶ ἐπτά ἵππων στοιχηδὸν προτεταγμένων· περὶ δὲ τοῦ Ζαχαριᾶ φημίζεται ὅτι, ὅταν ἐτρεχεν, αἱ πτέρναι αὐτοῦ ἤγγιζον τὰ ὄτα.

Μὴ παραλείψωμεν δὲ τὴν καρτερίαν αὐτῶν εἰς τὴν πείναν, τὴν δίψαν καὶ τὴν ἀγρυπνίαν. Πολλάκις ἐμάχοντο ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτες συνεχῶς χωρὶς νὰ πῖωσι, χωρὶς νὰ φάγωσι, χωρὶς νὰ κοιμηθῶσι· καὶ πολλάκις, ἐν ᾧ ὁ ἐχθρὸς ἐνόμιζεν αὐτοὺς καταβληθέντας ὑπὸ τοσούτων καὶ τηλικούτων στερήσεων καὶ περιέμενε νὰ παραδοθῶσιν, αἵφνης, ἀναλαβόντες τὴν ρώμην αὐτῶν καὶ ἐφορμήσαντες καὶ νικῆσαντες, διήρχοντο τὰ χαρᾶκώματα σῶοι.

Ἄλλη ἐξαισία αὐτῶν ἀρετὴ ἦτο ἡ ἐν ταῖς ὁδύναϊς καρτερία. Εἰδότες τίνα βασιανιστήρια περιέμενον αὐτούς, προετίμων πάντοτε νὰ σκοτωθῶσιν ἢ νὰ παραδοθῶσιν. Ἄλλ' ἐνίοτε συνέπιπτε νὰ πάθωσι τὸ μέγα δεινὸν τοῦ νὰ συλληφθῶσι· καὶ τότε εἶναι ἀκατανόητον μετὰ ποίου φρονήματος ὑφίσταντο τὰς φοβερωτέρας τῶν στρεβλώσεων. Σφυροκοπούμενοι, σουβλιζόμενοι καὶ ζωντανοὶ λεπιζόμενοι δὲν ἐδάκρυον, δὲν ἐστέναζον, δὲν ἐπρόφερον λέξιν. παρκετὸς ἵνα ὑδρίσωσι καὶ περιφρονήσωσι τοὺς πασάδες* καὶ τοὺς δημίους αὐτῶν. Ἔνεκα δὲ τῶν συμφορῶν τούτων μία τῶν συνηθεστέρων εὐχῶν, ἃς ἐν τοῖς συμποσίοις αὐτῶν ἠῦχοντο πρὸς ἀλλήλους ἦτο «καλὸ μολύδι».

Οὐδὲν ἦττον οἰκτρὸν ὑπελάμβανον τὸ νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν οἱ Τούρκοι. Ὅθεν ἡ σπουδαιότερα καὶ ἡ ἱερωτέρα παράκλησις, τὴν ὁποῖαν ὁ ἀποθνήσκων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἠδύνατο ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τοὺς συναγωνιστὰς αὐτοῦ ἦτο νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν του καὶ νὰ ἀπαγάγωσιν αὐτὴν ἵνα μὴ κοπῇ καὶ ἀπαχθῇ ὑπὸ τῶν πολεμίων. Τὸ δὲ αἶσθημα τοῦτο ἦτο ἀρχαῖον παρὰ τοῖς ἡμετέροις καὶ δὲν περιορίζετο εἰς μόνην τὴν τάξιν τῶν κλεφτῶν, διότι καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ὅταν εἶδεν ἑαυτὸν περιζωσθέντα πανταχόθεν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐπείσθη ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει σωτηρίας ἐλπίς, ἀνεβόησε : «δὲν εἶναι κανεὶς χριστιανὸς νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου;»

Πολλάκις τὰ δημῶδη ἄσματα ἐκφράζουσι τοιαύτας παρακλήσεις :

Σὰν δένδρον ἐρραγίσθηκε, σὰν κυπαρίσσι πέφτει
 ψιλὴν φωνούλαν ἔβαλε, σὰν παλικάρι ὅπου ἦταν
 «Ποῦ εἶσαι, καλὲ μου ἀδελφέ, καὶ πολλαγαπημένε ;
 Γύρισε πίσω, πάρε με, πάρε μου τὸ κεφάλι,
 νὰ μὴν τὸ πάρη ἡ παγανιά*, καὶ ὁ Γιουσούφ Ἀράπης
 καὶ μοῦ τὸ πάη στὰ Γιάννενα τ' Ἀλῆ Πασᾶ τοῦ σκύλου».

Τὸ δ' εὐγενὲς τοῦτο αἰσθημα, τὸ κηδόμενον περὶ τῆς τιμῆς
 αὐτῶν καὶ μετὰ θάνατον, διεποικίλλετο παραδόξως. Ὁ κλέφτης
 λ.χ. ἐπεθύμει νὰ κηδεύεται τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι
 καὶ μετὰ θάνατον ἐξακολουθεῖ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγωνιζόμενος.
 Τίς δὲν ἤξευρε τὸν **Τάφον τοῦ Δήμου**, τὸ ἔσχατον ἐκεῖνο, τὸ
 ὅποιον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀντηχῆσαν εἰς ἐν τῶν θεάτρων
 τῶν Παρισίων τοιαύτας ἀπέσπασε χειροκροτήσεις καὶ τοσαύτας
 παρήγαγε συγκινήσεις ;

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε, καὶ ὁ Δήμος διατάζει :
 Σῦντε, παιδιὰ μου, στὸ νερό, ψωμί νὰ φᾶτ' ἀπόψε.
 Καὶ σύ, Λαμπράκη μ' ἀνεψιέ, κάθου ἐδῶ κοντά μου
 νά, τῶματά μου φόρεσε, νὰ εἶσαι καπετάνος.
 Καὶ σεῖς, παιδιὰ μου, πάρετε τὸ ἔρρημο σπαθί μου,
 πράσινα κόψετε κλαδιά, στρωστέ μου νὰ καθίσω
 καὶ φέρετε τὸν πνευματικὸ νὰ μ' ἐξομολογήσῃ
 νὰ τοῦ εἰπῶ τὰ κρίματα ὅσα ἔχω καμωμένα,
 τριάντα χρόνια ἀρματολὸς καὶ εἴκοσι ἔχω κλέφτης
 καὶ τώρα μοῦρθε ὁ θάνατος καὶ θέλω νὰ πεθάνω.
 Κάμετε τὸ κιβοῦρι* μου πλατὺ ψηλὸν νὰ γένη,
 νὰ στέκω ὀρθὸς νὰ πολεμῶ, καὶ δίπλα νὰ γεμίζω
 καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δεξιὸ ἀφήστε παραθύρι,
 τὰ χελιδόνια νὰ ὀρχωνται τὴν ἄνοιξιν νὰ φέρουν
 καὶ τ' ἀηδονάκια τὸν καλὸ τὸ Μᾶν νὰ με μαθαίνουν.

Ἐν γένει δὲ οἱ κλέφται, καίτοι διάγοντες βίον τοσοῦτον ἄγριον
 καὶ τραχύν, σπανίως ἦσαν θηριώδεις καὶ αἰμοχαρεῖς. Ἐφόνευον
 μὲν ὅσους ἤδυναντο μουσουλμάνους, Τούρκους ἢ Ἀλβανούς, μὴ
 φειδόμενοι ἐνίοτε, ἀλλὰ σπανιώτατα, καὶ αὐτῶν τῶν χριστιανῶν.

(1). Ὅσκις οὗτοι τοὺς κατεδίωκον, χαρίζομενοι εἰς Τούρκους.

ελαφυραγώγουν, ἅμα ἐδίδοτο περίστας, τοὺς πρώτους καὶ ἐν ἀνάγκῃ τοὺς δευτέρους, ἀλλὰ ὅμοι καὶ ἀδυσώπητοι ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν ἦσαν· δὲν ἐδασάνιζον λ.χ. οὐδὲ τοὺς Τούρκους αὐτούς, ἀλλ' ἤρκουντο νὰ τοὺς θανατώνωσιν.

Αἱ περὶ τοῦ θεοῦ ἰδέαι αὐτῶν οὔτε ὑψηλαὶ ἦσαν, οὔτε λεπταί, ἀλλὰ βεβαίως ἦσαν εὐλαδέστεραι πῶν δοξασιῶν καὶ ἔξεων τοῦ κοινοῦ πλήθους. Πότε καὶ πότε μόνον ἠδύναντο ν' ἀκούσωσιν εἰς ἐρημοκκλησίαν τὴν θεῖαν λειτουργίαν, ἀφελῶς τελουμένην ὑπὸ ὀρεινοῦ ἱερέως. Ἄλλ' ὅπουδὴποτε καὶ ἂν εὐρίσκοντο τὸ Πάσχα ἢ τὰ Χριστούγεννα, ἐν δάσει, ἐν σπηλαίοις, ἢ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὑψηλοτάτων ὀρέων, ποτὲ δὲν ἐλησμόνουν νὰ ἐορτάσωσιν ὥπως ἠδύναντο τὰς ἐπιφανεῖς ἐκεῖνας ἡμέρας τῆς ἐκκλησίας, ψάλλοντες ὅσα καὶ ὥπως ἤξευρον ἐκ τῶν εἰς αὐτὰς ἀναγομένων ὕμνων καὶ προσευχῶν. Εἰς οἵανδὴποτε ἀμηχανίαν ἢ ἀνάγκην καὶ ἂν εὐρίσκετο ὁ κλέφτης, δὲν ἐπέβαλλε χεῖρα εἰς τὸ ἐλάχιστον τῶν ἀφιερωμάτων ἢ σκευῶν τῶν ἐν τόπῳ ἱερῷ κατατεθειμένων. Ὁ δὲ γέρων Βλαχάδας, ὁ πατήρ τοῦ μετέπειτα τοσοῦτον κλεισθέντος καὶ τοσοῦτον οἰκτρῶς μαρτυρήσαντος Πικᾶ-Θύμιου*, ἀπῆλθεν εἰς ἡλικίαν 76 ἐτῶν πεζὸς εἰς Ἱεροσόλυμα μὲ τὸ ὄπλον καὶ τὸ πρωτοπαλικάρον του, ἵνα ἀποθάνῃ, ὥπως ἠῦχετο, εἰς τοὺς ἁγίους τόπους. Ποτὲ κλέφτης δὲν ἀλλαξοπίστησεν. Ὅταν εἶπαν εἰς τὸν Ἀνδροῦτσον ὅτι ἀσπαζόμενος μὲν τὸν Ἰσλαμισμόν, θέλει ἀξιωθῇ τιμῶν ἐξαιρέτων, ἐμμένων δὲ πιστὸς εἰς τὸ ἴδιον θρήσκευμα θέλει ἀποθάνει οἰκτρῶς εἰς τὸ κάτεργον*, ὁ γενναῖος ἀθλητῆς ἀδιστάκτως ἐπροτίμησε τὸ δεύτερον· καὶ ἄλλοι καπετάνοι, εἰς ὁμοίους ἐκτεθέντες ἵππασμούς, ἐπραξαν ὅ,τι ἐπραξεν ἐκεῖνος.

Μετὰ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν, οὐδὲν εἶχον ἱερώτερον τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀφοσιώσεως. Πολλάκις τὰ παλικάρια ἠδύναντο νὰ σωθῶσιν, ἐγκαταλείποντα τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, ἀλλὰ προετίμων ν' ἀποθάνωσι μετ' αὐτοῦ. Πολλάκις, ἐν ᾗ δύο συμμορίαι ἐμάχοντο κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἡ μία ἠδύναντο νὰ φύγῃ, ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς δὲν ἐγκατέλειπε τὸν συνάδελφον, ἀλλὰ, ριπτόμενος κατὰ τῶν πολεμίων, ἢ ἐσώζετο μετ' αὐτοῦ, ἢ μετ' αὐτοῦ συγκατεστρέφετο.

Τὸ Σούλι.

Ι. Βλαχογιάννη.

1. Τὸ Σουλιωτόπουλο.

— Ἄντρα, ὁ γιός μας πιά μεγάλωσε· τρέχει στὰ δεκαπέντε. Κι' εἰν' ἀπρόφταστος. Διψάει· στὸν πόλεμο νάρθη. Κάθε πρωὶ καὶ κάθε βράδυ μοῦ κλαίγεται τὸ παλικάρι μου. Μπροστά σου, ἀπὸ ντροπή, κρατιέται καὶ σωπαίνει. Ὅμως κάθε φορὰ πού ξεκινᾷς, αὐτὸ σπαράζει. Καὶ πέφτει στὴν ἀγκυλιά μου καὶ δέρνεται, σὰ νὰ βυζαίνει ἀκόμα καὶ σὰ νὰ τοῦ ἀρνιῶμαι τὸ βυζί. Καὶ φοβερίζει· νὰ κλέψῃ τὸ καριοφίλι* τοῦ παποῦ του, τ' ἄγγιχτο, κατὰ τὸ λόγο σου, ἀπ' τὸν καιρὸ πού τὸν ἔφαγε τὸ βόλι τὸ πικρό, καὶ κείνον. Καὶ θὰ πάῃ μοναχὸς του νὰ κάμῃ μὲ τοὺς Τούρκους πόλεμο. Κι' ὁ φόβος ὁ δικός σου μοναχὰ τονὲ τρομάζει· ἄλλιωθ, ποιὸς ξέρει τί θ' ἀποκοτοῦσε*. Χάρη θὰ σοῦ τὸ γνωρίζω κι' ἐγώ, κι' αὐτὸς θὰ εἶναι ὑποταγμένος σου, καὶ δὲ θὰ σὲ βαρύνῃ. Στὴ θέλησή σου θὰ εἶναι πρόθυμος σὰ σκλάβος σου. Ἔτσι μοναχὰ θὰ γλιτώσω ἀπὸ τὶς κλάψες του. Πάρ' τονε μαζί σου.

Ἡ μάνα, ἡ ἀμαζόνα, βλέπει τὸ γέρο της παρακαλεστικά. Καὶ κάποτε διανεύει* πονηρὰ τοῦ γιοῦ της. Αὐτὸς σκυμμένο τὸ κεφάλι του κρατεῖ. Καὶ κρύβει τὴν παρθενικὴ τὴν ταραχή του ἀπ' τὴ ματιὰ τοῦ γέρου, πού αὐστηρὰ τονὲ θωρεῖ καὶ δὲ μιλάει.

Καὶ τὴν αὐγὴ τὸ παλικάρι τ' ἄγουρο, μὲ τὸ ντουφέκι τὸ βαρὺ στὸν ὦμο, μὲ τ' ἀλαφρὸ τὸ πάτημα, μὲ τὸ χαρούμενο τὸ καρδιοχτύπι καὶ μὲ τὸ φτερούγιασμα τοῦ νοῦ, ἀκολουθεῖ τὸ γέρο τὸν πολεμιστὴ καὶ τὸν πολὺπειρο. Κι' ὁ πόλεμος ἀρχίζει. Καὶ τ' ἄγριο τὸ φεράγγι τὸν ἀντιλαλεῖ.

Ὁ γέρος τώρα δίνει ὅλο τὸ νοῦ του στὸ παιδί, καὶ λησμονεῖ τὸν πόλεμο. Καὶ μιλεῖ στὸ παλικάρι τ' ἀπηχτο καὶ τ' ὀδηγάει.

— Ἐδῶ, τοῦ λέει, πού σ' ἔφερα, δὲ θέλω νὰ καμαρώσω τὴν παλικαριά σου. Δεῖξε τὴν ἄμα ἔρθῃ ἡ ὥρα σου. Ὅμως ἀψὺς* μοῦ φαίνεσαι. Τὸ αἷμα σου δὲν κρύβεται· κρατάει ἀπὸ πηγὴ τρελλή — τώρα θ' ἀκούς! Νὰ τὸ κοτρόνι*. Κρύβε τὰ ζερβά σου. Ὁ δέξις ὁ ἄγκωνάς σου μὴν ξεπροβάλλῃ! Τὸ ντουφέκι ἔτσι δὲν τὸ κρατοῦν — νά, ἔτσι! Καὶ δὲ δίνουν πρόσωπο γιομάτο στὸ σημάδεμα. Ὁ Ἀρβανίτης ἐκεῖ παραφυλάει. Καὶ σοῦ παίρνει καὶ τὴν τρίχα σου — σκύψε ἀκόμα, παλαβέ! Αὐτὸς τὸ μάτι σου! Ἀγρίκησες*; Ἄδειο

ἀκόμα τὸ ντουφέκι σου; Κι' ὀρθὸς ὁ λύκος του; Χαρά στον τὸν ὀχτρὸ σου ἀντίκρυ, ποὺ σὲ σκιάζεται*! Ἐτοιμος; Τὸ νοῦ σου!

Ὅμως τοῦ χάκου οἱ πατρικὲς οἱ συμβουλές! Παράφορο τὸ Σουλιωτόπουλο, μὲ τὸ πρῶτο κίνημά του, πρὶν ἀκόμα ρίξῃ τὴν πρώτη ντουφεκιά, δείχνει τὸ πρόσωπο ἄσκεπο στὸν Ἀρδανίτη. Καὶ δέχεται τὸ βόλι στὸ μεσόφρυδο.

2. Ἡ Σουλιωτοπούλα.

Στῆς μάχης τὸν καπνὸ, ποὺ πνίγει τὸ λαγκάδι*, ὁ Σουλιώτης ἐλα τᾶχει λησμονήσει, πεῖνα καὶ δίψα. Καὶ τὸ Σούλι πέφτει ξέμακτρα, καὶ σὰ λησμονημένο εἶναι κι' ἐκεῖνο, τ' ἄχαρο.

Κι' ἐκεῖ ποὺ πολεμάει τὸ παλικάρι, ἀγλύκαντο, μέρα καὶ νύχτα, ἀκούει μιὰ γνώριμη φωνή, ποὺ τὸν ξυπνάει. Λοιπὸν τὸ Σούλι δὲ χάθηκε, καὶ ζῇ; Κι' ἦταν ἡ Λάμπη, ἡ ἀδερφή τοῦ νιοῦ. —Τί καλὰ μοῦ φέρνεις, ὦρῃ Λάμπη;

—Ζεστή κουλούρα, ὦρ' ἀδερφέ, ποὺ σοῦ τὴ ζύμωσα μὲ τὰ χεράκια μου, κι' ἡ μάνα τὴν ἔψησε στὴν ἀθρακιά, μονάχη. Ἐλα νὰ φᾶς μιὰ ψίχα*, καὶ νὰ ξαποστάσης.

—Δὲ μπορῶ, κατημένη, νὰ παρατήσω τὸ ντουφέκι. . .

—Αὐτὸ εἶν' ἡ συλλογή σου, Νάση; Ἐρχομαι γὼ καὶ σοῦ κρατῶ τὸν τόπο σου. . . Νά, σοῦστρωσα! Καὶ δός μου τὸ ντουφέκι. Χαμογελάει ὁ ἀδερφός, ὁ καπνισμένος. Καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ μάθῃ τὴν κορασιά πῶς πιάνουν τὸ ντουφέκι. Ὁ πόλεμος βαστοῦσε πάντα. Μὲ χέρι σταθερὸ γιόμιζε κείνη καὶ σημάδευε. Κι' ὁ ἀδερφός της παραπέρα ἔτρωγε ἥσυχος, καὶ μοναχὰ τὴν πεῖνα τοῦ ἄκουγε τὴ θερισμένη μέσα του.

Κι' ὁ πόλεμος βαστοῦσε. Καὶ κεῖ ἓνα βόλι ἦρθε καὶ πέτυχε κατάστηθα τὴν κορασιά. Κι' αὐτὴ ἔκανε καρδιά καὶ δὲ μιλοῦσε. Τὸ αἷμα πλημμύριζε τὸν κόρφο της. Ἡ Λάμπη σημάδευε καὶ ντουφεκοῦσε.

—Ἐφαγες, Νάση;

—Κοντεύω, ἀκόμα λίγο, Λάμπη.

Ἡ κόρη ξαναρώτησε δεύτερα καὶ τρίτα. Καὶ τότε μ' ἓνα πῆδημα τὸ παλικάρι βρέθηκε κοντὰ της. Ἀρπαξε τὸ ντουφέκι, κι' ἥσυχο καθὼς εἶχε τραυηχτῇ, ξανάρχισε τὸν πόλεμο. Ἀμίλητη ἡ Σουλιωτοπούλα πῆγε παραπίσω κι' ἔπεσε. Κι' ὁ πόλεμος βαστοῦσε.

3. Σουλιώτης και Σουλιώτισσα.

Νύχτα είχε σηκωθεί ή Γιαννούσαινα. Ντύθηκε βιαστικά. Φωτιά δὲν ἄναψε καθόλου. Ἔκαμε ἓνα σταυρὸ μονάχα κατὰ τὸ εἰκονοστάσι, ἀφώτιστο. Ὁ ἄντρας της εἶχε κι' αὐτὸς ξυπνήσει, καὶ ντυνότανε. Μὲ τ' ἄρματά του, ἀθώρητος, σάλευε στὸ σκοτάδι. Ἔτοιμο ἦταν, ἀπ' τὸ βράδυ, τὸ ταγάρι* μὲ τὰ μπαρουτόβολα καὶ τὸ ψωμί. Τόρριξε ἡ γυναῖκα ἀνάλαφρα στὴν πλάτη, καὶ κινήσανε. Μπροστὰ τοῦ Ζέρβα ἡ λεδεντόνυφη, τοῦ Ζάρπα κόρη, κι' ὁ ἄντρας της ἀπὸ κοντά.

Στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ ἀπαντήσανε καὶ τ' ἄλλα παλικάρια, τὰ Σουλιώτικα. Ἦτανε μαζὶ καὶ κάμποσες γυναῖκες. Καὶ τώρα ἐμπρός! Δρόμο εἶχανε νὰ πάρουνε πολὺν, καὶ νὰ ξημερωθοῦνε στὰ Δερβίσιανα. Μέρεις, βδομάδες οἱ Σουλιῶτες κρατοῦσαν ἐκεῖ πέρα τὸν πόλεμο μὲ τοῦ Ἀλήπασα τ' ἀσκέρι. Πόλεμο, μεροδοῦλι πιά! Κι' οἱ μαῦροι οἱ μεροδουλετάδες εἶχαν ἀνάγκη κι' ἀπὸ λίγη ἀνάπαψη· δὲν ἦταν καμωμένοι ἀπὸ πέτρα, οἱ μαῦροι! Μὰ νά, τ' ἀδέρφια ἀπὸ τὸ Σούλι νιόφερτα, θὰ πάρουνε τὴν τόπο τους ξαποσταμένα*, κι' αὐτοὶ θὰ γείρουν πίσω στὸ χωριό.

Φτάσαν, κι' ἀκόμα ἡ νύχτα τοὺς ἀγκάλιαζε. Πῆραν οἱ ἄλλοι τὸ δρόμο γιὰ τὸ Σούλι—κι' ἡ αὐγὴ καλῶς νάρθη, κι' οἱ Ἀρβανίτες! Ξέρουν, κι' ἡ αὐγὴ θάρθη, κι' οἱ Ἀρβανίτες... Τὰ καριοφίλια ἀκουμπισμένα στὰ λιθάρια μὲ τὰ στόματ' ἀνοιχτά, προσμένουν. Τὰ σπαθιά γυμνά, στὸ χῶμα ξαπλωμένα. Κι' οἱ Σουλιῶτες καρτεροῦν. Ἦσυχοι, σύντροφο ἔχουν τὴν ὑπομονή. Ξέρουν, κι' ἡ αὐγὴ θάρθη κι' οἱ Ἀρβανίτες.

Ἡ Γιαννούσαινα κόβει ψωμί, καὶ τρῶνε. Σπρώχνει τ' ἀγγεῖο μὲ τὸ νερὸ κατὰ τὸν ἄντρα της. Τονὲ φροντίζει μ' ἓναν τρόπο, ἀμίλητη. Τοῦ στρώνει μαλακὸ τὸ μετερίζι* του. Στὰ χέρια του περνάει τὸ καριοφίλι*.

Ἀχνόφεγγο*, καὶ πέφτει ἡ πρώτη ντουφεκιά. Ὁ Γιαννούσας ρίχνει, κι' ἡ Γιαννούσαινα γιομίζει. Αὐτὸ δὲ βάσταξε πολὺ. Καὶ κεῖ ποῦ ὁ πόλεμος εἶχε ξανάψει, ἀκούστηκε φωνή :

— Γυναῖκα, λαβώθηκα ! εἶπε ὁ Γιαννούσας.

— Καρδιά, ὦρὲ Γιάννο, καρδιά λίγο καὶ γιὰ τὸ γιρούσι*! Ἀγρία ἡ γυναῖκα, τοῦ μιλεῖ σὰ νάκαμε κακὸ· δειλὸς τάχα σὰ νάτανε

τονέ μαλώνει. Μὰ ὁ Γιάννος ἄφωνος, ξαπλώθηκε στὸ πλάι· καὶ δὲν κινήθηκε. Καὶ πόνου ἀχνὸ* δὲν ἔβγαλε.

Τραύηξε ἡ γυναῖκα τὴ φλοκάτα* μ' ἓνα κίνημα γοργό, καὶ τονέ σκέπασε. Κι' ἄρπαξε τὸ ντουφέκι. Ἐρριχνε καὶ μιλοῦσε κάποτε τοῦ Γιάννου, μέσ' στὴ βροντοταραχή· κι' ἤθελε νὰ τοῦ δώσῃ ὑπομονή. Μὰ δὲ γύριζε καὶ πίσω τῆς νὰ ἰδῇ. Κι' ἅμα οἱ Σουλιῶτες πεταχτήκανε μὲ τὰ σπαθιά, καὶ πήρανε τοὺς Τούρκους, ἀνέδθηκε κι' αὐτὴ στὸ μετερίζι κι' ἔσκουζε* στριγκά*.

Ἦστερα συλλογίστηκε τὸν ἄντρα τῆς. Ἐσκυφε, τὸν ἤρεξε ξυλισμένο.

4. Ἡ γριὴ Σουλιώτισσα.

Τὸ Μεσολόγγι πιά ἦτανε κλεισμένο. Κι' ὁ πόλεμος δὲν ἔπαυε, ἄγρυπνος, νύχτα καὶ μέρα. Κι' ἡ φωτιά ἔκανε μιὰν ἀλυσίδα, συγκρατητὴ πέρα καὶ πέρα. Δύσκολα πιά μπορούσε βοήθεια νὰ περάσῃ ἀνάμεσα στοὺς Ἀρβανίτες καὶ στὸ Μεσολόγγι νὰ καλωσοριστῇ. Μὰ κάπου, ἐδῶ καὶ κεῖ, χύνονταν καὶ περνοῦσαν, ὅμοιοι στὴν ὁρμὴ μὲ λυκαγέλη, ὅσοι μέσ' στὴν καρδιά τους εἶχανε τὰ δίκαιο μαχαίρι τῶν ἀδερφιῶν τῇ δυστυχίᾳ καὶ τὸ παράπονο.

Καὶ μιὰν αὐγὴ, ἀξημέρωτην ἀκόμα, ἔφτασε στὸ Μεσολόγγι ὁ Γιώτῃ Γκιώνης, ἀδελφός, μὲ τοὺς δικούς του. Καὶ μὲ τὸ φῶς τῆς μέρας, τῆς χαρούμενης στίς τόσες ποὺ περνοῦσαν ἄχαρες, Σουλιώτης μὲ Σουλιώτῃ ἀλλάζανε φιλιὰ, κι' ἔκαναν πανηγύρι.

Τόμαθε κι' ἡ Μαλάμαινα, ἡ χήρα ἡ καπετάνισσα, ποὺ βρέθηκε κι' αὐτὴ κλεισμένη μὲ τοὺς ἄλλους, καὶ μοίραζε τῶν ἀλλοιῶν τὰ βάσανα μὲ τίς δικές τῆς πίκρες. Ξεσκούφωτῃ, ἔτρεξε στὸ Γιώτῃ Γκιώνῃ.

— ὦρα καλὴ καὶ ὀλοημένη ποῦρθε! τοῦ φώναξε ἀπὸ μακρυνά. Ὁ γιός μου ποῦναι;

— Τὸν ἄφησα στ' Ἀπόκορο, θειά, μ' ἄλλο μπουλούκι*. Ἐχουν ἀνεμικὸ* ντουφέκι. Καὶ βαροῦν τοὺς Τούρκους ὅπου τοὺς ἀντίσουν*.

— Καὶ σὺ πῶς ἦρθες; Ἐχεις κανένα δικό σου δῶ στὸ Μισολόγγι;

— Ὅχι, γιὰ τὴν πατρίδα, θειά Μαλάμαινα.

— Λοιπὸν, τ' ἀδέρφια του εἶναι δῶ, κι' αὐτὸς γυρίζει στὰ βουνά; Καὶ τὴν πατρίδα δὲν τὴ συλλογᾶται; Καὶ μένα μ' ἀφίνει νὰ

Σκληρή κι' ἀγριεμένη, σήκωσε τὰ χέρια πάνου.

—Μή, θειά, μὴ τὸν καταριέσαι !

—Τὴν κατάρα μου !

Ὅλοι ἔφριξαν.

Τρεῖς μέρες πέρασαν καὶ τρεῖς νύχτες μὲ τὸν πόλεμο ποὺ ἀγρίεψε. Κι' ἓνα πρωί, Θεοῦ χαρά, ἐγινε ἀνάπαψη. Ἀρδανίτης βγήκε ἀντίκρου καὶ ζήτησε τὴ γριὰ Μαλάμainer να ἰδῇ καὶ να τῆς μιλήσῃ. Ἐτρεξαν καὶ τὴν ἔφεραν ἀπάνου στὰ προχώματα.

—Γριὰ Μαλάμainer, γυναῖκα τοῦ Γιώργου τοῦ Μαλάμου, φώναξε ὁ Ἀρδανίτης, σὲ χαιρετάει ὁ γιόγκας σου ! Ἦρθε να σὲ ἰδῇ !

Κι' ὕψωσε ἓνα κοντάρι, μ' ἓνα κεφάλι ἀνθρώπου στὴν κορφή.

Ἀναταράχτηκε ἡ Μαλάμainer.

—Παιδί μου ! Πύλιο μου ! ἔκραξε στριγκά*. Τὴν εὐχή μου νᾶ-
χῃς, ἔτσι, παλικάρι σ' ἤθελα ! Καὶ σύ, ἄπιστε, πρέπει να πλη-
ρωθῇς, καὶ σύ !

Ἀρπάξε ἀπὸ κοντὰ της ἓνα καριοφίλι*. Γονάτισε, σημάδεψε.
Κι' ὁ Ἀρδανίτης ἔπεσε μαζί μὲ τὸ κοντάρι. Ἐπεσε κι' ἡ γυναῖκα
σωριαστὴ στὸ χῶμα.

5. Ὁ Γεροσουλιώτης.

Ὁ Γεροσουλιώτης μάζευε τὸν πόνο τοῦ πολὺν καιρό. Σὲ κα-
νέναν ἕμως δὲν ξεμολογιῶταν τὸ σκοπό του. Χρόνια ἦταν περα-
σμένα, ποὺ τοὺς ξέρασε τὸ κύμα τ' αἰδικο τῆς μοίρας τῆς σκληρῆς
στὸ πράσινο ἀκρογιαλὶ τῶν Κορφῶν. Κι' ἐνῶ οἱ ἄλλοι μ' ἀνθο-
δότανα γελοῦστανε τὴν πείνα καὶ τὴν συμφορά τους, κι' ἐνῶ βρῖσκανε
κάποια παρηγοριὰ στὰ κάλλη τοῦ φιλόξενου νησιοῦ, ὁ Γεροσου-
λιώτης εἶχε ἄλλου τὸ νοῦ του. Ὀλημερις ἀγνάντευε* τὰ ξεροδού-
νια τ' ἀντικρυνά. Κι' ὀλονυχτὶς ὁ πόθος του τὸν πολεμοῦσε.

Κάποτε, ἓνα βράδυ, γύρισε στὸ σπιτί χτυπημένος σὰν ἀπὸ
καινούργια συμφορά.

—Ὁ ἄμειρος ἐγώ, εἶπε, τί κατάρα μ' ἤρε ! Ὁ Θεὸς μ' ὠργί-
στηκε !

ἔχουμε τοὺς ἄλλους να τρομάξουν. Παιδιά κι' ἐγγόνια τὸν τρι-
γύρισαν. Ὁ γέρος χτύπαγε τὰ στήθια του.

—Πάει τὸ Σούλι, φώναξε, πάει πιά !

Ἐκλάψε, κι' ὕστερα σάπησε, βλοσυρός. Στὰ φιλικὰ τὰ λόγια
ὅπου καὶ ἦσαν πρὸς αὐτὸν οἱ Σουλιῶτες οἱ ἀνδρῆς συνήθιζαν μὲ τῆς

πατρίδας τὸ χαμό. Ἡ ἐλπίδα μοναχὰ περίσσευε ἀπ' τὰ περασμένα τους.

Ὁ γέρος ἔδειξε πιὸ ὕστερα νὰ μαλακῶνῃ. Ἐφαγε γελαστός, καὶ πλάγιασε. Καὶ τὴν αὐγὴν δὲ βρέθηκε στὸ στρῶμά του. Μὲ ψαρκοκαίκο εἶχε περάσει στ' ἀκρογιαλὴ τὸ στεριανό. Βαστοῦσε τ' ἄρματα του, σὰ γιὰ πόλεμο. Ἀδελφός ἀπὸ κάθε ἄλλο φόρτωμα, Νησιτικός, ποῖος ξέρει πόσο πλανήθηκε καὶ ποῦ.

Κάποτε νύχτωσε ὅξω ἀπὸ τὸ Σούλι. Καὶ μπῆκε στὸ χωριὸ ἀθώρητος, ἀνὺπαρξε κι' ἄλλη ἐκεῖ ζωὴ. Χαιρετάει τὸ Σούλι ὁ γέρος καὶ δὲν ἀντιχαιρετιέται. Νὰ τὰ σπίτια τώρα τὰ γειτονικά, ἔλα βουδά ! Κι' ἄδεια καὶ νεκρικά. Γυμνὲς χάσκουν οἱ θύρες τους καὶ τὰ παράθυρα. Μισόπνοος καὶ ζαλισμένος ἀπ' τὴν κόυραση, ὁ Γεροσουλιώτης θαρρεῖ πῶς βρίσκεται σ' ἄλλο Σούλι, φανταστικό. Στέκεται καὶ φωνάζει κανένα γείτονά του.

— Γεῖά χαρά σου, καπετάν Λαμπρούση ! Καλῶς σὰς γύρα κι' ἔλους σὰς !

Ἀπόκριση καμμιὰ. . .

Νὰ καὶ τὸ σπíti τὸ δικό του ! Νάτος κι' ὁ γεροπρίναρος ὁ φουντωτός, νὰ καὶ τὸ ξεροπήγαδο στὴν πέτρινην αὐλῇ. Ὅμως ἡ θύρα εἶναι κλεισμένη. . . Ἀνοίγει, βλέπει στὴ γωνιά φωτιὰ ζωντανεμένη. Σὰ νᾶχασε τὸ νοῦ του μόνῃ μιὰ στιγμή. Ἐπειτα ἔλα φανήκανε νὰ ξαστερώνουν*. Καὶ τὸ ξαστέρωμα ἦταν ἡ τρέλλα τοῦ Γεροσουλιώτη. Μ' ἀνοιχτόκαρδον ματιὰ κοιτάζει γύρω. Στρωμένο τὸ παραγώνι*, κι' ἡ φωτιὰ λαμπρὴ τὸν κράζουν. Κι' ἑτοιμο τὸ τραπέζι, τὸ φτωχικό. Κάθεται σταυροπόδι καὶ τοιμάζεται νὰ πέσῃ στὸ φαί, σὰ θεριὸ ὀλονήσιτικο.

Καὶ τότε θόρυβος ἀκούγεται ἀπὸ τὴν αὐλή. Τρεῖς Ἀρβανίτες παΐνουνε στὸ σπíti. Στέκονται ξαφνιασμένοι. Καὶ κρατοῦνε στὰ χέρια τ' ἄρματα.

— Τ' εἰστε σεῖς ; ρωτάει ὁ γέρος ἡσυχα. Δὲ συλλογιέται τίποτα κακό. Κι' ἄξαφνα ἔλα τὰ φαντάζεται. Κι' ὀρθός, καὶ φοδερὸς σὰ σκιάχτρο*, καθὼς εἶχε γίνει ἀπὸ τοὺς κόπους κι' ἀπ' τοῦ νοῦ του τὸν παραδαρμό, κράζει στοὺς Ἀρβανίτες :

— Ὁρέ, τί θέλετε στὸ Σούλι ἐσεῖς, σκυλιά ; Τὸ Σούλι ψέματα εἶναι πῶς τὸ πῆρατε ! Τὸ Σούλι ζῇ !

Κι' ὡς νὰ τραυήξῃ τὸ σπαθί ὁ Γεροσουλιώτης, ἔπεσε νεκρός.

Ἄετοὶ στὶς φωλιές των.

N. Πετιμεζᾶ (Λαύρα).

Ὅλοι: καθένas στὸ εἶδος του, καθένas μὲ τὸν τρόπο του, ἐπάλαιψαν ἐκεῖ ὀλόγουρα στὴν καμαρωμένη πόλῃ· τὸ μεγάλο τους ἀγῶνα. Κι' ἐκεῖνοι ποῦ κουβαλοῦσαν ψωμί· κι' ἐκεῖνοι ποῦ ἔφερναν νερό· κι' ἐκεῖνοι ποῦ μοίραζαν τὶς φανέλλες ἀκόμα καὶ τὰ γιλέκα, κι' ἐκεῖνοι ποῦ ἔχυναν παρηγοριὰ καὶ βάλαμα μὲ τὰ λόγια τους πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια ἐκείνων ποῦ ξεψυχοῦσαν στὰ χέρια τους· ὅλοι μὲ τὰ ἔργα τους καὶ μὲ τὴν καρδιά τους ἔγραψαν σελίδες ἀπὸ τὸ μεγάλο καὶ ὠραῖο βιβλίον.

Ἄς δώσωμε ὅμως τὴ μερίδα τὴ μεγάλη, τὴν ἀνεκτίμητη, σ' ἐκείνους ποῦ, μαζί μὲ ὅλα τ' ἄλλα, εἶχαν νὰ κάμουν κάθε ὥρα καὶ στιγμὴ μὲ τὸ θάνατο! Ἄς μὴ ζηλέψουν οἱ ἄλλοι. Ἡ τύχη τοὺς ἔταξε ἐκεῖ ἐπάνω γιὰ νὰ πάρουν τὸ μεγαλύτερο κλαδί ἀπὸ τὴν αἰώνια δάφνη. Εἶναι δικαίωμά τους. Εἶναι τόσο μεγάλο δικαίωμα, ποῦ κανένας νόμος ἀνθρώπινος δὲν ἡμπορεῖ νὰ τοὺς τὸ ἀφαιρέσῃ. Καὶ οἱ θεοὶ ἀκόμη τοὺς κοίταζαν καὶ γιὰ μερικὲς στιγμὲς τοὺς θεωροῦσαν ὅτι ἦταν ἀπ' τὴ δικὴ τους τὴ συντροφιά τὴ μεγάλη.

Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔμειναν πέντε μῆνες ἀπάνω στὶς κορυφὲς τῶν ψηλῶν βουνῶν.

Ἀπὸ κεῖ ψηλά, ποῦ εἶχαν συντροφιά τὰ σύννεφα, κοίταζαν κάτω πολὺ μακρὰ σὰν μιὰ γραμμὴ λευκὴ δυσδιάκριτη, τὸ μεγάλο ἀμαξωτὸ δρόμο μὲ τὴν κίνησή του, μὲ τὰ χάνια του. Ἐκεῖ ἐπηγαينوῦρχοντο τ' ἀμάξια καὶ τ' αὐτοκίνητα· κάποια κίνηση καὶ ζωὴ· κάποια παρηγοριὰ, μερικὲς στέγες. Οἱ μεγάλες φωτιές, ἀναμμένες ἐκεῖ, ἐσχόρπιζαν τὶς φλόγες τους ἀπὸ μακρὰ γιὰ νὰ τὶς βλέπουν ἐκεῖ ψηλά ἐκεῖνοι, ποῦ σὰν Τάνταλοι ἐπάγωναν καὶ ἔτρεμαν πίσω ἀπὸ τὶς πέτρες τους.

Καθένas εἶχε πιάσει τὴν πέτρα του. Ἄλλος εἶχε σκάψει μέσα στὴ λάσπη μιὰ λακκούβα· ἄλλος μὲ ξηρολιθιά εἶχε σηκώσει ἓνα τοῖχο. Τρεῖς μῆνες ὀλάκαιρους· μερόνυχτα στὴ γραμμὴ. Ἐκεῖ ἦταν τὸ σπῆτι τους. Εἶχαν συνηθίσει νὰ νανουρίζονται μὲ τὸ θρόισμα τῆς σφαίρας· νὰ ξυπνοῦν μὲ τὴ βροντὴ τοῦ κανονιοῦ, καὶ νὰ μασσοῦν ἓνα κομμάτι γαλέττα, ἐνῶ ροφοῦσαν· μαζί τὸν καπνὸ

ἠηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

του τουφεκιού των. Ἀδιάφοροι κι' ἀνίδεοι μὲ ὅ,τι γινόταν τριγύρω τους· μ' ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα τὰ μαυρισμένα, ποὺ εἶχαν πάρει στήν ἔκφραση κάτι ἀπὸ τοὺς βράχους καὶ κάτι ἀπ' τὸν οὐρανὸ ποὺ κοίταζαν πολλές φορές.

Οἱ μέρες περνοῦσαν· οἱ νύκτες διάβαιναν. Ἀπὸ ψηλὰ ἀπ' τὶς φωλιές τους, ἀληθινὲς ἀητοφωλιές, πέρασαν τὸ φθινόπωρο, ἔζησαν τὸν χειμῶνα, ἀντίκρυσαν πιά καὶ τὴν ἀνοιξη.

Κουρελιασμένοι οἱ περισσότεροι, μὲ τὰ τσαρούχια καὶ τὶς ἀρβύλες δεμένες μὲ σχοινιά καὶ γεμάτες ἀπὸ λάσπη κι' ἀπ' τὸ βόρβορο τοῦ χιονιοῦ, τυλιγμένοι μ' ἓνα κομμάτι κουδέρτα, ἢ μ' ἓνα ἀντίσκηνο, γύριζαν σὰν φαντάσματα ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα κι' ἀπὸ κλαρὶ σὲ κλαρὶ μὲ τὸ ἄστατο περπάτημά τους, ποὺ εἶχε ξεσυνηθίσει πιά τὸ ἴσωμα. Ἐνόμιζαν πῶς ἡ ζωὴ τους θὰ εἶναι αὐτὴ πιά γιὰ πάντα.

Ὅταν ὅλα τελείωσαν· ὅταν τοὺς εἶπαν νὰ κατέβουν ἀπὸ καὶ ἐπάνω, καὶ βρέθηκαν κάτω στὸν ἴσιο δρόμο τὸ μεγάλο· ὅταν τραβοῦσαν γιὰ τὰ Γιάννενα ποὺ ὠνειρεύοντο τόσους μῆνες· ὅταν εἶδαν ἄλλο κόσμο, ὅταν ἀντίκρυσαν σπίτια, χωράφια καὶ ἴσωμα, ἔμειναν ὅλοι τους σαστισμένοι. Βρέθηκαν ἀπότομα μέσα σὲ μιὰ γαλήνη ποὺ δὲν τὴν περίμεναν. Τὰ κανόνια δὲν βροντοῦσαν πιά στ' αὐτιά τους! Οἱ σφαῖρες ἔπαψαν νὰ σφυρίζουν. Στὸ πλάι τους κανεῖς δὲν ἔπεφτε λαδωμένος· κανένας δὲν ξεψυχοῦσε στήν ἀγκυλιά τους· ὁ δρόμος ἦτανε ἴσιος καὶ δὲν εἶχε πέτρες, καὶ ὅμως αὐτοὶ δὲν τολμοῦσαν νὰ κουνηθοῦν· δὲν ἤξεραν νὰ περπατήσουν.

Ὅταν τοὺς εἶδα ἐκεῖ, μοῦ θύμισαν τοὺς ἀητοὺς μὲ τὰ κομμένα φτερά, ποὺ τοὺς βάζουν νὰ περπατήσουν στὸν κάμπο. Καὶ ὅταν τὸ βράδυ στήθηκαν τ' ἀντίσκηνα ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννενα, στὸν κάμπο ἐκεῖ ποὺ δὲν εἶχε χιόνι, ποὺ ἐδασίλευε ἡσυχία καὶ γαλήνη, κανεῖς ἀπ' αὐτοὺς δὲν κοιμήθηκε καλὰ ἐκείνη τὴ βραδιά.

Ἦσαν γκρινιάρηδες! Καὶ σ' αὐτὸ μοῦ θύμισαν τοὺς ἄλλους ἐκείνους μεγάλους γκρινιάρηδες τοῦ Κορσικανοῦ*, ποὺ ὅλο γκρινιάζαν κι' ὅλο κοντά του πῆγαιναν.

Τὶς πρώτες ἡμέρες ἐφαντάζοντο ὅτι θὰ τελειώσουμε γλήγορα. Ὅταν ἔπειτα περνοῦσαν οἱ ἡμέρες ἄγονες, τοὺς ἔπιασε μιὰ βαρεσιά, μιὰ ἀπογοήτευσις.

Ἐδὲλεπαν ὅλο κάτω ἐκεῖ κατὰ τὸ δρόμο· κατὰ τὸ μεγάλο

πειρασμό· ἐκεῖ ποὺ οἱ ἄλλοι, κατὰ τὴν ἰδέα τους, καλοπερνοῦσαν· ἐκεῖ ποὺ ἐφαίνοντο οἱ μεγάλες σκηνές. Φοβέριζαν ὅτι θὰ κατέδουν κι' αὐτοί. Ἐγκρίνιαζαν· ἐπειτα ἐπιάναν τὸ τουφέκι· ἄρχιζαν μερικές τουφεκιές κι' αὐτὲς τοὺς συνέφερναν στὴ καθήμερινή τους ζωὴ.

Ἐδριζαν καὶ κοροΐδευαν ἐκείνους ποὺ ἔφερναν τὸ ψωμί ἀπάνω τὸ ἴδιο καὶ τοὺς ἄλλους, ποὺ ἦτανε κάτω ἐκεῖ στὰ μετόπισθεν· ἐξέσπαζαν λίγο, καὶ ἔπεφταν πάλι στὴν ολυμπία γαλήνη τους.

Τὴν ἄλλη μέρα ξανάρχιζαν πάλι τὸ πρωὶ τὴ γκρίνια, γιὰ νὰ θαγκώσουν ἐπειτα ἓνα κομμάτι γαλέττα, γιὰ νὰ πιᾶσουν ὕστερα τὸ τουφέκι, καὶ γιὰ νὰ βρεθοῦν τ' ἀπόβραδο μερικοὶ σκοτωμένοι. Κι' αὐτὸ κάθε μέρα καὶ κάθε νύχτα!

Ὅσοι ἐφθάναν ἀπάνω κουβαλῶντας φουσέκια ἢ ψωμί ἢ γιὰ ἄλλες ἀγγαρεῖες κι' ἔμεναν ἐκεῖ γιὰ λίγες στιγμές, τοὺς κοίταζαν παράξενα στὸ πρόσωπο μ' ἓνα ἀπεριόριστο σεβασμό. Ἐκείνοι τοὺς ἔρριχναν μιὰ ματιὰ περιέργη. Τὸ πρόσωπο καὶ ἡ ἔκφρασή του ἦτανε αἰνίγμα ὁλόκαιρο.

Οἱ περισσότεροι ἀγνώριστοι, ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες ἀνακατεμένοι ἀδελφικά· μὲ γένεια ἄτῃκτα, πυκνά, ποὺ ἔρριχναν σκιές καὶ ἐκιτρίνιζαν περισσότερο τὰ πρόσωπά τους τὰ χλωμά. Ἀπλῆτοι καὶ ἀκάθαρτοι, καθὼς ἦταν ντυμένοι μὲ τὸ κουρελιασμένο χακί, δὲν τοὺς ξεχώριζε κανεὶς ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τοὺς βράχους, ποὺ ἦσαν σωματωμένοι, θαρροῦσες, μαζί.

Καὶ ἡ καρδιά τους εἶχε πετρωθῇ ἀκόμα. Στὴν ἀρχή, ἔτανε περνοῦσαν τοὺς νεκροὺς ἢ τοὺς βαριά πληγωμένους, ἔδλεπε κανεὶς κάποια ταραχὴ καὶ συγκίνηση. Ἐπειτα, ὅταν πέρασαν λίγες ἡμέρες κι' ἔδλεπαν κάθε μέρα τὴν ἴδια πομπὴ νὰ διαβαίνει, ἐγύριζαν μὲ ἀπάθεια, ἔρριχναν μιὰ ματιὰ, ἔκαναν τὸ σταυρὸ τους, τὰ χεῖλια τους ἐσφίγγοντο σ' ἓνα ἐλαφρὸ χαμόγελο, λίγο εἰρωνικό, λίγο σαρκαστικό καὶ γεμᾶτο περιφρόνηση πρὸς τὸ θάνατο, κι' ἐξακολουθοῦσαν ἐπειτα τὸν περίπατό τους τρικλίζοντας ἀνάμεσα στὶς πέτρες μὲ τὸ ἄσταθο βῆμά τους.

Ὅλοι εἶχαν γεῖνει ὀλιγόλογοι. Τὶς τελευταῖες ἡμέρες, κι' αὕτῃ ἀκόμη τὴν ὥρα ποὺ ἀνεπαύοντο, δὲν ἄλλαζαν λόγο μεταξὺ τους. Τόσο τὰ πράγματα ἦτανε τὰ ἴδια· τόσο οἱ ὥρες καὶ οἱ στιγμές παρουσίαζαν κ' ἔσερναν ἐμπρὸς τους τὰ ἴδια φαινόμενα,

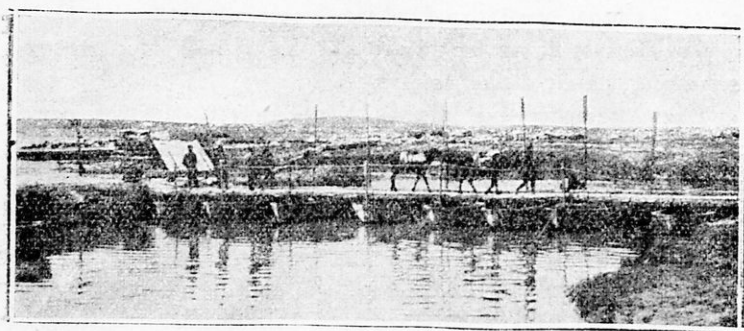
δῶ οἱ ἀγράμματοι, ἀπὸ κεῖ οἱ γραμματισμένοι. Ἄπ' τὸ ἓνα μέρος οἱ ἐλεύθεροι, χωρὶς κανένα δεσμὸν στὸν κόσμον· ἀπ' τὸ ἄλλο οἱ γλυκοδεμένοι μὲ τὰ σπίτια τους, μὲ τὶς ἀγάπες τους, μὲ τὰ παιδιὰ τους, μὲ τὶς ἀναμνήσεις τους.

Ὅταν βρέθηκαν ἐκεῖ ἐπάνω ἀνακατεμένοι, μιλοῦσε στὴν ἀρχὴ ὁ ἓνας, καὶ ὁ ἄλλος δὲν καταλάβαινε τί τοῦ λέγει. Ὑστερὰ ὅμως ἀπὸ λίγες μέρες δὲν ἦτανε ἀνάγκη οὔτε τὸ στόμα ν' ἀνοίξουν. Μὲ τὰ μάτια ἔπαιρνε ὁ ἓνας τὸ λογισμὸ τοῦ ἄλλου. Σύντροφοι στὸ βόλι, ἀδέρφια στὸ μοίρασμα τῆς γαλέττας· κάτω ἀπὸ τὶς χονδρὲς νιφάδες τοῦ χιονιοῦ, μέσα στὴν παγωνιά, μπροστὰ στὸ μαῦρο θάνατο, ἐμάντευε ὁ ἓνας τὸ λογισμὸ τοῦ ἄλλου, καὶ ὅλοι μαζὶ ἐνωμένοι ἔκκαναν μιὰ καρδιά, ποὺ εἶχε τοὺς ἴδιους κτύπους, καὶ μιὰ ψυχὴ, ποὺ ἐγνώρισε καλὰ-καλὰ καὶ σταθερὰ τί ζητοῦσε !

Πολλὲς φορὲς σ' ἐκείνους ποὺ ἤρχοντο ἐπάνω καὶ τοὺς παρηγοροῦσαν καὶ τοὺς ἔδιναν θάρρος, αὐτοὶ δὲν ἀπαντοῦσαν οὔτε μιὰ λέξη. Τοὺς ἔκκαναν μὲ τὸ χέρι ἓνα κίνημα ἀόριστο καὶ ἀνεξήγητο ! Οἱ ἄλλοι δὲν καταλάβαιναν τίποτε ! Καὶ πῶς νὰ καταλάβουν, ἀφοῦ ἔβλεπαν καὶ ἐσκέπτοντο μὲ τὸν κοινὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐκεῖ ἀπάνω ζοῦσαν ἄλλη ζωὴ, κυνηγοῦσαν σχεδὸν μιὰ χίμαιρα, κι' ἔγραφαν μὲ σταλαγματιᾶς αἷμα ἓνα ὠραῖο ποίημα !

Καὶ τὸ κούνημα ἐκείνο τῶν χειρῶν ἦτανε σὰν νὰ ἔλεγε : «Τί θὰ θέλετε τὰ λόγια ; Τὸ ξέρουμε καλὰ πῶς ἡ δουλειὰ αὐτὴ θ' ἀργήσῃ. Μᾶς εἶναι ἀδιάφορο. Ἐμεῖς θὰ μείνουμε ἐδῶ πέρα ὡς τὸ τέλος, — ὅσοι μείνουμε —, χωρὶς ἀνάγκη ἀπὸ παρηγοριᾶς καὶ λόγια».

Ἄν ὅλοι οἱ στρατιῶται ἔγραφαν μὲ τὴν ὁρμὴ τους, μὲ τὶς θυσιᾶς τους, μὲ τὴν ἀκράτητη ψυχὴ τους μιὰν ἐνδοξη ἱστορίαν, ἐκεῖνοι οἱ ἄλλοι ἐκεῖ ψηλὰ — κανεὶς δὲν τοὺς τὸ ἀρνεῖται —, μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κλεισμένοι μὲ τὸν ἑαυτὸ τους, χωμένοι μέσα σ' ἓνα ὄνειρο, ἔγραφαν μὲ αἷμα, ὀγδοῇντα ὀλόκληρες ἡμέρες, ἓνα ποίημα, μιὰν ἐποποιίαν. Κάθε μέρα ἀπὸ ἓνα στίχο !



Γεφύρας κριτικής.

(Από τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1921)

N. Καρβούνη.

Γοργά, κανονικά, ἀπλώθη τὸ σανίδωμα ἐπάνω εἰς τὰς δοκί-
δας* τῶν πέντε ζευγμάτων. Ἐδέθησαν οἱ δίπλακες*, τὰ κουπιὰ
τῶν ποντοნიῶν* ὑψώθησαν καθέτως εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ καταστρώ-
ματος τοῦ γεφυριοῦ, ἐτεντώθησαν δύο χονδρὰ σχοινιά εἰς τὰ πλά-
για του, ἀπὸ τὴν μίαν ὄχθην εἰς τὴν ἄλλην, καὶ εἰς ἓνα κοντάρι,
εἰς τὴν ὄχθην, ἐκρεμάσθη ἡ πινακίς, ποὺ ἐφανερώανε τὸν ποιητὴν
τοῦ ἔργου: «ὁ' λόχος γεφυροποιῶν».

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ μηχανικοῦ τοῦ Β' Σώματος ἐπέρασε πρῶτος
ἀντιπέραν. Ἐχαιρέτισε τὸν μέραρχον τῆς πρώτης, ἀντήλλαξε με-
ρικὰς χειραψίας καὶ ἐξαναπέρασε τὴν γέφυραν. Ἐστάθη πλη-
σίον τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τριγυρισμένος ἀπὸ τοὺς ἀξιωματι-
κοὺς καὶ τοὺς ὁπλίτας τοῦ μηχανικοῦ καὶ ἐψιθύρισεν εἰς τὸν δι-
πλανόν του :

— Τώρα μοιᾶζουμε τοὺς ζωγράφους, ποὺ κάθονται δίπλα στὸ
ἔργον των καὶ ἀκοῦν τὰ καλὰ του καὶ τὰ κακὰ του.

Ἀπέναντι, τὰ πυκνὰ τμήματα τῆς μεραρχίας ἡτοιμάζοντο διὰ
τὴν διάβασιν. Αἱ ὑπερύψηλοι ὀδοντωταὶ κορυφαὶ τοῦ Γκιουζουν-
τζουσοῦ καὶ τοῦ Μπόζ ἦσαν χρυσωμέναι ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ πρωΐ-
νου ἡλίου. Ἀφρόλευκοι πυκνοὶ ἀτμοὶ ὁμίχλης ἐσκέπαζαν ἀκόμη
τὴν βαθεῖαν χαράδρῳσιν, ἡ ὁποία χωρίζει τὰ δύο βουνά. Λεπτοὶ
καπνοὶ ἀπὸ τὰς μισοσδησμένας νυκτερινὰς πυρὰς τοῦ καταυλι-

σμοῦ διελύοντο εἰς τὸν εὐχάριστον, δροσερὸν ἀκόμη ἄνεμον. Ἄστραπταν ἐδῶ κι' ἐκεῖ μεταλλικαὶ ἀναλαμπαὶ εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὅλα εἶχαν ὄψιν χαρμοσύνου ἐπισημότητος. Ὁ Σαγγάριος εἶχε δεχθῇ τὸν ζυγὸν τῆς γεφύρας.

Ἦρχισεν ἡ διάδασις τῆς μεραρχίας. Ἐπέρασε πρῶτος ὁ μέγας ἀρχηγός, ἔφιππος, μὲ τὸ ἐπιτελεῖόν του καὶ τὸν ἱερέα. Ἐπειτα ἡ ἡμιλαρχία. Τὰ σανίδια τοῦ καταστροφώματος ἐχοροπηδοῦσαν ἐλαφρὰ καὶ ὁλόκληρος ἡ γέφυρα ἐλινκίζετο ἐλαστικῇ ἐπάνω εἰς τὸν δακρυθρόνον Σαγγάριον.

Ἐπειτα ἤρχισεν ἡ διάδασις τοῦ πεζικοῦ. Εἰς τὰ ἡλιοκαμμένα πρόσωπα τῶν φαντάρων ἔλαμπε κάποιος καμάρι διὰ τὴν γεφύρωσιν. Συνεκρατεῖτο ὅμως κάθε ἐκδήλωσις. Ὅλοι παρετήρουν τὸ γεφύρι μὲ μάτι κριτικοῦ, προσπαθοῦντος ν' ἀνακαλύψῃ τὰ ἐλαττώματά του. Κανεῖς δὲν κατεδέχετο νὰ εἶναι τόσον «κοροῖδο», ὥστε νὰ τὸ εὖρῃ ἀνεπίληπτον. Ἡ κριτικὴ εἶναι τὸ πατροπαράδοτον καθήκον κάθε Ἑλλήνος. Καὶ τί δὲν ἤκουσαν, Θεέ μου, οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ μηχανικοῦ καὶ οἱ γεφυροποιοὶ καὶ οἱ σκαπανεῖς! — Ἐπρεπε νάναί πλατύτερο, εἶπε μορφάξων ἀποδοκιμαστικῶς ἓνας δεκανεὺς. Ἰσα-ἰσα μιὰ τετράδα τόκαμαν τὸ φάρδος του. Λυπήθηκαν, δηλαδὴ, τὰ μαδέρια;

Ἐνας ὑψηλόσωμος στρατιώτης ἐστάθη μίαν στιγμὴν καὶ ἐχοροπήδησεν ἐπὶ τόπου εἰς τὸ σανίδωμα τῆς γεφύρας, ἡ ὁποία ἐσεῖετο ἀπὸ τὴν διάδασιν τῶν πυκνῶν τετράδων μὲ τὸν «πλήρη φόρτον ἐκστρατείας». Ἀπευθυνόμενος ὕστερα πρὸς τὸ ἀπέναντι βουνόν, ἐμολόγησεν, ὅχι διὰ τὸν ἑαυτὸν του:

— Δὲν εἶναι στέρεο πρᾶμα. Χάθηκαν λίγα σίδερα;

Ἐνας λοχίας μὲ ματογυᾶλια, ἀφοῦ ἐπεσκόπησεν ἐπιμελῶς τὴν γέφυραν καθὼς ἐπερνοῦσεν ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς διμοιρίας, παρετήρησε μεγαλοφώνως:

— Μοῦ φαίνεται πῶς δὲν ὑπελόγισαν καλὰ τὴν ἀντίστασιν, οὔτε τὴν ἐλαστικότητα.

Ἐνας ἄλλος προσέθεσεν ἀπὸ τὰ βάθη τῶν τετράδων:

— Ἄμ δὲν βλέπετε, πού τὸ κάμανε ψηλότερο ἀπὸ τὸν ἓνα τὸν ὄχτο; Ψευτοδουλεῖς, παιδί μου!

Μιὰ φωνὴ ἀπὸ πίσω ἀνεπήδησεν εἰρωνικῇ:

— Μὴ μιλάτε, συνάδελφοι, καὶ δὲ σηκώνει κουδέντα τὸ γεφύρι.

Ἐπειτα ἦλθε ἡ σειρά τῶν μεταγωγικῶν τοῦ ἡγουμένου τάγματος. Τὰ μουλάρια ἐδυστροποῦσαν, φοβισμένα ἀπὸ τὸ λίκνισμα τῆς γεφύρας καὶ τὸν κρότον τῶν πετάλων τῶν ἐπάνω εἰς τὰ σανίδια. Οἱ μεταγωγικοὶ τὰ ἐσπρωχναν, τὰ ἐκτυποῦσαν μὲ κλάρες, ἐβλασφημοῦσαν ἐνίοτε καὶ ἐκρατοῦσαν ὑπεύθυνον εἰς τὸ τέλος τὸ γεφύρι.

— Ντακατούκα, ντακατούκα τὰ σανίδια, φοβοῦνται τὰ μουλάρια. Βαρεθήκατε, βρὲ σκαμπαναῖοι, νὰ στρώσετε λίγο χῶμα νὰ πατάνε τὰ ζᾶ ; ἐξεσφενδόνισε μὲ ἀγανάκτησιν, κάθιδρος ἀπὸ τὸ τράβηγμα τῶν μουλαιῶν τοῦ ἑνὸς μελαψὸς μεταγωγικός.

Ἕνας γαΐδαρος ψαρήρ, φορτωμένος μὲ τὰς συσκευὰς καὶ τὰ παγούρια μισῆς διμοιρίας, ἐσταμάτησεν εἰς τὸ μέσον τῆς γεφύρας. Μάτην τὸν ἔσερναν ἀπ' ἐμπρός, τὸν ἐσπρωχναν, τὸν ἐκτυποῦσαν ἐν μέσῳ συναυλίας ἐπιφωνήσεων, πού μόνον εἰς τοὺς καταυλισμοὺς καὶ τὰς πορείας ἤμποροῦν ν' ἀκουσθοῦν. Ὁ γαΐδαρος περιστρέφετο κι' ἐκουνοῦσε τ' αὐτιά του ἐναλλάξ, ἀλλὰ δὲν ἐννοοῦσε νὰ προχωρήσῃ. Ὅσα ἔφερε εἰς τὴν ράχην του ἐκυλίσθησαν σκόρπια εἰς τὸ σανίδωμα. Οἱ μεταγωγικοὶ τὰ περιεμάζευαν ἐνῷ ὁ γαΐδαρος ἐξηκολούθει τὸ παράξενον αὐτὸ βάλς τῶν τεσσάρων ποδιῶν. Ἐν τῷ μεταξύ ἡ σειρά τῶν φαντάρων καὶ τῶν μεταγωγικῶν, ἡ ὁποία ἤρχετο ἀπὸ πίσω, εἶχε σταματήσει. Ἐπὶ τέλους ὁ γαΐδαρος ἐσηκώθη εἰς τὰ χέρια δέκα μεταγωγικῶν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκομίσθη εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην. Οἱ φορεῖς τοῦ τὸν ἀφήσαν εἰς τὰ πόδια του, τὸν εὐλόγησαν κατὰ τὸν γνωστὸν ἑλληνικὸν τρόπον καὶ στραφέντες πρὸς τὸ μέρος τῶν ξεκαρδισμένων ἀπὸ τὰ γέλοια ὁπλιτῶν τοῦ μηχανικοῦ ἐξέσπασαν εἰς φωνάς:

— Γελᾶτε μὲ τὸν μαγκούφη*, ἔ ; Δὲν γελᾶτε καλύτερα μὲ τὰ ψευτοσανίδά σας ; Δίχως πρόκες, μωρέ, τ' ἀφήσατε ;

— Χίλιες φορὲς καλύτερα νὰ βρῖσκαμε μιὰ ποριά* νὰ διαδαίναμε μέσ' ἀπὸ τὸ νερό !

Μόνος ἓνας φαντάρος δὲν ἐπέκρινε τὸ γεφύρι. Νεώτατος, μὲ ξάστερο παιδικὸν πρόσωπον, γελαστός, ἐφώναξε πρὸς τοὺς γεφυροποιούς :

— Γεῖά στὰ χέρια σας, σκαμπανάκια ! Πάει κι' ὁ Τσαγγάριος ! Δέκα τοῦλάχιστον πρόσωπα προηγούμενων φαντάρων ἐστράφησαν ἀποδοκιμαστικὰ πρὸς τὸν ἀφελῆ στρατιωτῆκα :

— Οὐ ! βλάχο ! οὐ ! Ξανάειδες γεφύρι ;

Εἰς ἀπόστασιν διακοσίων μέτρων ἀπὸ τὴν γέφυραν τὰ πρῶτα διελθόντα τμήματα τῆς μεραρχίας, τώρα ποὺ εἶχεν ἐκπληρωθῇ τὸ καθήκον καὶ εἶχεν εἰπῇ καθένας τὴν γνώμην του, πρὸ πάντων δὲ ποὺ ἦσαν μακρὰν οἱ γεφυροποιοὶ καὶ δὲν ἤμποροῦσαν ν' ἀκούσουν, ἀφ' οὗ οἱ ἄνδρες «ἀπέθεσαν», ἔστρεψαν τὰ μάτια πρὸς τὸ γεφύρι, τὸ ὅποιον εἶχαν περάσει. Τὸ ρεῦμα τοῦ χακί ἐξηκολούθει νὰ διαβαίνει πυκνὸν ἀπ' ἐπάνω του. Καὶ ὥσάν ἐκ συνθήματος ἀπ' ὅλα τὰ στόματα ὑψώθη εἰς τὸν ἀέρα τῆς ποταμιᾶς ἐπιφώνημα καμαριοῦ :

— Μεγαλεῖο !

1921

Γ') ΤΥΠΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΘΗΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ)

·Ο ἀδιάκριτος.

·*Ἀνδρ. Δασκαράτου.*

·Ο ἀδιάκριτος, ἀπαντώντας σε στὸ δρόμο, σοῦ παίρνει τὸ ἄνθος ὁποῦ βαστάς, καὶ τὸ κάνει δικό του· ὑποθέτοντάς σου εὐχαρίστηση μεγάλη νὰ δώσης τὸ ἄνθος σου εἰς ὑποκείμενον ὡς τὸ ἑδικόν του· κατ' αὐτόν, εἶν' ἐκεῖνη μία τιμὴ ποὺ σοῦ κάνει. Ἄλλὰ μπορεῖ καὶ νὰ μὴν ἐννοῇ μήτε τόσο· καὶ μόνο ν τοῦ ἀρέσει τὸ ἄνθος σου.

Ἐμβαίνει στὴ συναναστροφή μὲ πάταγον, καὶ ἀρχίζει ὁμιλίαν, ἀδιαφορῶντας ἂν ἦτον πρωτότερα ἀρχινημένη ἄλλη. Ἐνδέχεται δὲ νὰ φέρῃ ἐμπρὸς καὶ ὁμιλίες ἀνάρμοστες.. Ἀντισκόδει* ὅλους διὰ νὰ μιλήσῃ αὐτός. Ἄλλ' ἂν κανεῖς ἀντισκόψῃ αὐτόν, τὸν ἐπιπλήττει μὲ αὐστηρότητα. Δὲν εὐχαριστεῖται νὰ εἶναι μέλος τῆς συναναστροφῆς, ἀλλὰ θέλει νὰ κυριαρχεῇ ἀπάνου σ' ὅλους, καὶ ὅλοι νὰ περιστρέφονται τριγύρω του.

Ἐπισκέπτεται τοὺς φίλους σὲ στιγμὲς ὁποῦ τοὺς γνωρίζει ἐνασχολημένους εἰς ἐνδιαφέροντα πράγματά τους· καὶ παραπονεῖται μὲ πικρίαν, ἂν δὲν ἀφήσουνε τὴ δουλειά τους, διὰ νὰ καθίσουνε μὲ αὐτόν νὰ μιλήσουνε διὰ τὴν ψύχρα; ἢ διὰ τὴ ζέστα τῆς ὥρας, διὰ τὰ φαγητὰ τῆς ἡμέρας· νὰ μένουνε κάθε τόσο ἀφω-

νοι νὰ κοιτάζωνται· ν' ἀνασκαμνισθῇ*, καὶ νὰ βαρεθῇ σὲ πολλήωρα ἔπειτα ν' ἀσκωθῇ νὰ φύγῃ.

Καλεσμένος σὲ συμπόσιον, καθίζει κοντὰ στὸν κόψτη*, καὶ τραυαίει στὸ πιάτο του τὰ καλύτερα κομμάτια, ἀδιαφορῶντας διὰ τὰς κυρίες ὁποῦ τοῦ παρακάθονται.

Συνταξιδεύοντας μὲ ἄλλους, βγάνει καὶ καπνίζει, χωρὶς νὰ τὸνε γνοιόσῃ ἂν ὁ καπνὸς ἐνοχλῇ τοὺς συνταξιδιῶτες του.

Εἰς τὸν περίπατο, σταματᾷ κάθε τόσα βήματα* ὑποχρεώνοντας ἔτσι καὶ τὸ σύντροφό του νὰ σταματᾷ κι' αὐτός, ἐναντίον εἰς τὴν εὐχαρίστησίν του, καὶ χωρὶς δίκιο.

Σὲ βλέπει μὲ ἄλλους, καὶ σοῦ κάνει ἐρώτησες ἀκαιρες* τὰς ὁποῖες ὄχι μόνον δὲν ἤμπορεῖς νὰ ἀποκριθῇς, ἀλλὰ καὶ αὐτὲς οἱ ἴδιες ἐρώτησές του σὲ στενοχωροῦν καὶ σὲ πνίγουνε.

Σὲ ξέρει γιὰ τὰς Ἀθήνας; σὲ παρακαλεῖ νὰν τοῦ πάρῃς μιὰ μικρὴ παραγγολοῦλα. Καὶ σοῦ στέλνει μίαν κάσα ροζόλια* γιὰ τὸν δεῖνα τμηματάρχη, καὶ ἓνα μπότι* ξεῖδι γιὰ τὴ δεῖνα κυρία.

Ἄν ξένος, καλένεται μόνος του, ἢ ἐμμέσως σὲ ὑποχρεώνει νὰν τὸν φιλοξενήσῃς διὰ «ὀλίγες ἡμέρες»... Μὰ τότε παίρνει κατοχὴ στὸ σπίτι σου, καὶ δὲν ἐνθυμεῖται πλέον νὰ ξεκολλήσῃ. «Ἡ κυρία σου, φίλε μου, τοῦ λὲς τότε, πρέπει νὰ σὲ ἀποζητήσῃ... ἢ καημένη!... τὴν ἀπαράτησες!...» Ἀλλ' αὐτὸς σοῦ ὑπόσχεται νὰ τῆς γράψῃ ἄλλθῃ!

Ὁ ἀδιάκριτος ἔχει χρεῖαν ἀπὸ μίαν τακτικὴν σειρὰν καλῶν καὶ ἀποτελεσματικῶν μαθημάτων. Ὅποιος τὸν βοηθῇ στὴ μαθήτευσή του, ὠφελεῖ αὐτόν, κι' εὐεργετῇ καὶ τὴν κοινωνίαν.

1886

Ὁ παινεσιάρης.

Ἀνδρέου Λασκαράτου.

Κάθε ἄλλος ἔχει χρεῖαν ἀπὸ πραγματικὴν εὐτυχίαν διὰ νὰ εἶναι εὐτυχής. Ὁ παινεσιάρης ὄχι· δὲν ἔχει τούτην τὴ χρεῖαν. Τὸν παινεσιάρη τὸνε φθάνει ἡ ἰδέα του· ἰδέα τὴν ὁποῖαν εὐχαριστεῖται νὰ φτιάγῃ αὐτός, καὶ νὰν τὴ φέρνῃ ἔπειτα στοὺς φίλους του, νὰν τὴ χαίρεται μαζί μ' αὐτούς.

Ἄς τὸν υποθέσωμε νὰ κάνῃ πέντε χιλιάδες σταφίδα, κι' ἓνα βαρέλι κρασί. Εὐρισκόμενος μὲ φίλους: «Ἄ, λέει, ἐφάτο οἱ βρο-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

χες τοῦ Αὐγούστου μὲ ἀφανίσανε. Δὲν ἤμπόρεσα νὰ γλιτώσω παρὰ μόνον εἴκοσι χιλιάδες· ὅλη μου ἡ ἄλλη σταφίδα ἐχάθηκε! Ἄμὰ καὶ κρασί; .. ἡ ἴδια δυστυχία. Δὲν ἔβαλα παρὰ δέκα βουτσία* μόνον! ».

Ἄν μέσα στὸ ὑποστατικό του εἶναι κομμάτι χέρσο· « — Ἄ, λέει πάλε, πρέπει ν' ἀποφασίσω νὰ σπέρνω τὰ χωράφια μου· νᾶχω κᾶνε* τὴ δίκησή* μου στᾶρι ».

Ἄν ἐχῇ πούπετα κανένα ἐλῆθι, παινάει τὸ λάδι· καὶ λέει πῶς, ἂν ἐλείπανε τὰ λιοστάσια του, δὲν ἤθελε ξέρει ἐφέτε πῶς νὰν τὴν κάμη.

Περνώντας ἀπὸ τὸ βασιλικὸ παλάτι, σταματᾷ καὶ τὸ θαυμάζει· καὶ λέει στοὺς παρεστῶτας: « Νᾶχα τοῦτο τὸ παλάτι, καὶ ἄς μοῦ ἔλειπε καὶ τὸ δεινὰ μου Μετόχι ». (κομμάτι γῆς, ἀξίας ὀλίγων λεπτῶν).

Ἄν ἔλαβε ποτὲ πολιτικὴ θέση, δὲν παύει νὰν τὴ μελετᾷ· καὶ σὲ ἀντισκόδει* λέγοντας « τοῦτο ἐσυνέδηκε ἔταν ἡμουνα . . . Δῆμαρχος λ. χ. ». Καὶ σοῦ κάνει μία μεγάλη παρένθεση στὴν ὁμιλία σου διὰ νὰ εἰπῇ μὲ ποίους μεγαλοσιάνους ὠμίλησε ὅταν ἦτον Δῆμαρχος· καὶ τὲς περιποίησες, καὶ τοὺς σεδασμούς, καὶ τὴν ὑπόληψη ποὺ ἐχαιρότουνε ἀνάμεσό τους.

Διηγεῖται τὰ ταξίδια του, καὶ τὰ ἐξαισία ποὺ εἶδε εἰς αὐτά, μὲ ὅλην ἐκείνην τὴν ὑπεροχὴν ὅπου τοῦ δίνουν ἀπάνου στοὺς ἀκροατὰς του τὰ πράγματα ποὺ αὐτὸς εἶδε καὶ οἱ ἄλλοι δὲν εἶδαν.

Καυχᾶται διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα ποὺ ἔκαμε μακρὰν εἰς τοὺς ξένους τόπους· καὶ διὰ τὰ κаторθώματά του μὲ τὴν ἐπιτηδεύτητά του.

Μελετάει μ' ἐπίδειξη καὶ μὲ στόμφο τὰ μεγάλα του ἔξοδα διὰ τὴ συντήρησή του.

Ὅλοῦθε τοῦ προσφέρουνε τιμές . . . Ὅλοῦθε τοῦ προσφέρουνε θέσες . . . μὰ δὲν θέλει σκοτοῦρες. Θέλει τὴν ἡσυχία του.

Καὶ τούτα δὲν τὰ λέει μόνον εἰς ἐκείνους ὅπου δὲν τότε γνωρίζουνε, ἀλλὰ καὶ σ' ἐκείνους ὅπου πολὺ καλὰ τότε γνωρίζουνε, καὶ ξέρουνε ποίος εἶναι.

Ὁ κατημένος! Μὲ τὸ ἄθῳο του τοῦτο ἐλάττωμα μᾶς διασκεδάζει.

Ὁ φιλάργυρος.

Ἄνδρ. Δασκαράτου.

Ὁ φιλάργυρος ζῇ ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον χωρὶς οἰκογένειαν· καὶ τότε δὲν στερεῖ παρὰ μόνον τὸν ἑαυτὸν του. Ἄν ὁ πόθος του διὰ τὴν προίκα τὸν κάμῃ νὰ λάβῃ σύζυγον, τὴν στερεῖ καὶ ἀπὸ τὰ ἀναγκαιότερα. Αὐτὴ ὅμως δὲν δικαιουται νὰ παραπονεῖται διὰ τὴν στέρηση, ἂν ἐν γνώσει τοῦ ἐλαττώματός του ἐδόθηκε εἰς αὐτόν.

Τὰ παιδιὰ του, ἐχτὸς ἐξαιρέσεως θὰ μοιάσουνε τοῦ πατέρα τους, καὶ θὰν εὐχαριστοῦνται κι' ἐκεῖνα στὴ στέρηση. Ἄν κάποιος του παιδί δὲν τοῦ μοιάσῃ, ἱκανοποιεῖται ἄρκετὰ ἔπειτα, ὅταν εἰς τὸν θάνατον τοῦ πατρός του δὲν θὰ ἰδῇ ἓνα μεγάλο δυστύχημα, δὲν θὰ αἰσθανθῇ πολὺν πόνο. Καὶ θὰ λησμονήσῃ τὰς ἀπερασμέ- νες του στέρησες, εἰς τὴν παρουσίαν σωρευμένου πλούτου.

Ὁ ἴδιος αὐτὸς ὁ φιλάργυρος δὲν ὑποφέρει τόσο ὅσο νομί- ζουμε· ἐπειδὴ ὑποφέρει θεληματικῶς καὶ εὐχαρίστως. Ὁ φιλάρ- γυρος εἶναι ἀσκητής· καὶ ὑπομένει κι' ἐκεῖνος εὐχαρίστως γι' ἀγάπη τοῦ πλούτου, ὅσα καὶ ὁ ἀσκητής γι' ἀγάπη τῆς ἀγιωσύνης.

Ἡ ἀγάπη τοῦ φιλάργυρου διὰ τὸν πλοῦτον εἶναι παραδειγμα- τική. Ὁ φιλάργυρος εἶναι αὐταπάρνητος. Δὲν ἀγαπᾷ τὸν πλοῦτον διὰ τὰς ὠφέλειες ὅπου δίνει ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ διὰ τὸν πλοῦτον. . . χωρὶς καμμίαν του ἰδιοτέλειαν καὶ ἀρκοῦμενος εἰς τὴν μόνην ψι- λὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ πλούτου.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομίσωμεν ὅτι στὸ τρέξιμο τῆς ζωῆς του ὁ φιλάργυρος δὲν ἔχει καὶ αὐτὸς τὰς μεγάλαις του εὐχαρίστησες. Καὶ πρῶτον μὲν ζῇ μὲ τὴν χαριτόδωρον ἐκείνην ἰδέαν του τῆς σωρεύσεως πλούτου, ἣ ὅποια τὸν εὐχαριστεῖ καὶ τὸν θέλγει. Ἀλλὰ καὶ παρεχτὸς ταύτης τῆς κυρίας εὐχαριστήσεώς του ὁ φιλάργυ- ρος ἔχει μεγάλο πανηγύρι, μεγάλη χαρά, ὅταν φίλος κάποιος τὸν καλῇ σὲ γεῦμα, ἢ σὲ χορὸν ὅπου νὰ εἶναι μπουφές*. Ὁ φι- λάργυρος τότε τρώει . . . τρώει μὲ ὄρεξη, ἐπειδὴ ἐκείνην τὴν ἡμέρα ἐπρονήστεψε . . . τρώει μὲ ὄρεξη, ἐπειδὴ εὗρηκε φαγητὰ ἐκλεκτά, καὶ ἄφθονα, καὶ καλοφτιασμένα, καὶ χάρισμα! . . . τρώει μὲ ὄρεξη, ἐπειδὴ στὸ σπίτι του δὲν ἔφαι ποτὲ τέτοια, καὶ δὲν ἔχει τὴν γεύση του ἀμβλυμένην ἀπὸ τὴν μεταχείρισιν τῶν τοιοῦτων. Ὁ φιλάργυρος σὲ τέτοιαις περιστάσεσι χαίρεται περισσότερο

ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἐπειδὴ οἰκονομεῖ τὸ σημερινὸ ἐδικό του, τρώει χάρισμα ἐκλεχτὸ ξένο, καὶ χορταίνει καὶ γιὰ τ' αὐριο. Ἔτσι, περίστασες τέτοιες δι' αὐτὸν εἶναι, στὸ τρέξιμο τῆς ζωῆς του, ἐποχὲς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως.

Μόνη μία μεγάλη πίκρα ἢ φιλαργυρία του τοῦ φυλάει διὰ ὑστερην· ὅταν, πληρώνοντας καὶ αὐτὸς τὸ κοινὸν χρέος, εἰς τὴν στιγμήν τοῦ θανάτου του, ὑποχρεώνεται ν' ἀποχωρισθῇ ἀπ' ὅ, τι ἔχει ἀγαπητότερο· ν' ἀφήσῃ σὲ ἄλλους τὸ λατρευόμενόν του ἀντικείμενον διὰ τὸ ὅποιον αἰωνίως ἐμόχθησε . . . νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὰ χέρια του, καὶ νὰ δώσῃ σὲ χέρια ἄλλα, ὅχι μῆτε δανεικά, ἀλλὰ χαριστά! . . . ἐκεῖνα διὰ τὰ ὅποια ἐδούλευε ὅλη του τὴ ζωὴ . . . τὴν ψυχὴν του . . . τὸν θεόν του . . . τὰ συναγμένα του . . . Ἄ, τότε, μὰ τότε ὁ δυστυχὴς φιλάργυρος εἶναι ἀξιολύπητος. Κανένα ἐξέσχισμα καρδιάς δὲν ἦμπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ ἐδικό του. Ἐκεῖνο ποῦ διὰ κάθε ἄλλον ἄνθρωπον εἶναι διαθήκη, διὰ τὸν δυστυχὴ φιλάργυρον εἶναι καταδίκη! . . . Καταδίκη ποῦ τὴν ὑπαγορεύει αὐτὸς ὁ ἴδιος! . . . Ἀλίμονο, διπλοκαταδίκη! . . .

Ἴδου ὁ φιλάργυρος. Ἀρχίζει ἐλεεινός, καὶ τελειώνει ἀξιολύπητος.

1886.

7. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

Ἀληθινὸ παραμῦθι.

Ἀριστοτέλους Π. Κουρτίδου.

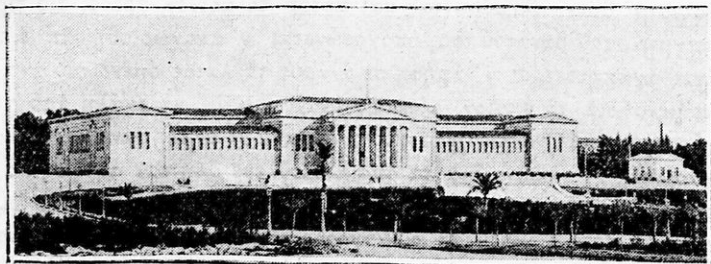
— Μαγεῖα! ἀνεφώνησαν ταυτοχρόνως μὲ θαυμασμόν δύο παιδικαὶ φωναί.

— Πραγματικῶς· ὅσοι ἐταξίδευσαν πολὺ καὶ εἶδαν ὅλα τὰ ὠραῖα μέρη τῆς γῆς, βεβαιώνουν ὅτι αὐτὴ ἐδῶ ἢ ἀποφῖς εἶναι μοναδικὴ εἰς τὸν κόσμον! ἐπρόσθεσε μία ἀνδρική φωνή.

Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ζαπτείου, ἐπὶ μιᾷ βαθμίδος τῶν ὠραίων ἰωνικοῦ ρυθμοῦ μαρμαρίνων προπυλαίων στέκονται ἡ Ἀλεξάνδρα — δώδεκα ἐτῶν, — ὁ ἀδελφός της Νίκος, — δεκατεσσάρων, — καὶ ὁ θεὸς των Παῦλος, ἕως σαράντα. Τὰ δύο παιδιά ἤλθον πρὸ δύο ἡμερῶν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα. Ἡ κόρη θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ἀρσάκειον*, καὶ ὁ ἀδελφός της εἰς ἓν ἐκπαιδευτήριον ἀρρένων. Πρώτην φορὰν ἐπισκέπτονται τὰς Ἀθήνας· ὁ θεὸς των, ἀκούραστος ὁδηγός, περιάγει τὸν ἀνεψιὸν καὶ τὴν ἀνεψιὰν εἰς τὴν πόλιν καὶ τὰ προά-

στεια καὶ τοῖς δεικνύει τὰ ὀνομαστὰ μνημεῖα καὶ τὰς ὥρας τοποθεσίας. Καὶ τὰ παιδιὰ μὲ περιέργειαν, ὁμοιάζουσιν πρὸς διψαν, βλέπουν, ἀκούουν, προσέχουν, καὶ ἀπὸ ἐκπληξίν περιπίπτουν εἰς ἐκπληξίν.

Σήμερον, ἀπὸ τὴν κλίμακα τῶν προφυλαίων τοῦ Ζαππείου,



Τὸ ἐν Ἀθήναις Ζάππειον μῦγαρον.

περιφέρουν τὸ μαγευμένον βλέμμα των εἰς τὴν ἐνώπιόν των ἀποψιν. Ὅπισω ἀπὸ τοὺς ὑψηλοὺς στύλους τοῦ Ὀλυμπίου Διός, οἱ ὅποιοι διαγράφονται μεγαλοπρεπῶς ὑπεράνω τῶν φοινίκων τοῦ κήπου καὶ τῶν πευκῶν τοῦ μικροῦ δάσους, λάμπει ὡς καθρέπτης ὁ Σαρωνικός· μέσα εἰς τὴν διαυγῇ ἀτμόσφαιραν ἡ Αἴγινα, ὡς νὰ ἐπλησίασεν ἑξαφνα, δεικνύει εὐκρινῶς τὰς ὥρας γραμμὰς τῶν βουνῶν τῆς· δεξιὰ, ὑπεράνω τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως, φαίνεται χρυσοκίτρινος ὁ ἀνατολικὸς θριγκὸς τοῦ Παρθενῶνος· ἀριστερὰ ὑψώνεται καταπράσινος ὁ Ἀρδηττός, λάμπει κατάλευκον τὸ Στάδιον, καὶ πέραν ἐκτείνεται ὁ Ὑμηττός ἐνδευμένος τὴν ἀπεριγράπτου εὐμορφίᾳς ἰόχρουν ἐκείνην στολήν, τὴν ὅποιαν ὑφαίνει ὁ ἀττικὸς ἥλιος. Καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου* ἐκεῖ ὑψηλὰ καὶ τὸ ἐρείπιον ἀκόμη ἐνὸς ἀνεμομύλου εἰς τὸν ἀπέναντι λόφον, εἶναι ἐκεῖ ὡς διὰ νὰ αὐξήσουν τὴν γραφικότητα τοῦ ἐξόχου πανοράματος.

— Ἐδῶ, εἶπεν ὁ θεὸς, ὅταν ἐγὼ ἦμην εἰς τὴν ἡλικίαν σας, ἦτο ὡς ἓνα χάος ἀπὸ χώματα· παντοῦ λάκκοι, ὑψώματα, λιθάρια, ἀγριόχορτα, τέλματα, καὶ πουθενὰ πράσινον φύλλον δένδρου. Τὸ μέρος ἦτο σχεδὸν ἀδιάβατον καὶ δὲν εἶχες ποῦ νὰ σταθῇς διὰ νὰ θαυμάσῃς αὐτὸ τὸ μαγευτικὸν θέαμα. Ἐν τούτοις ὡς μὲ μαγικὴν ράβδον εἰς τὸ χάος τοῦτο ἐβλάστησεν ἐν ἄλλοις, ἐχαράχθησαν διά-

δρομοι καὶ μικραὶ πλατεῖαι, ἔπου σείουν τὰ φύλλα των ὠραῖοι φοῖνικες, ἐκαλλιεργήθησαν πρασιαί, αἱ ὁποῖαι ὁμοιάζουν μὲ λουλουδένια κεντήματα, καὶ ὑψώθη ἐδῶ αὐτὸ τὸ μεγαλοπρεπὲς μαρμαρίνον μέγαρον.

— Ποία εἶναι αὕτη ἡ μαγικὴ ράβδος; ἠρώτησεν ἡ Ἀλεξάνδρα.

— Διὰ τὸ νὰ τὸ ἐννοήσετε, εἶναι ἀνάγκη πρωτύτερα νὰ σὰς διηγηθῶ ἓνα παραμῦθι· ἐλάτε νὰ καθίσωμεν ἐκεῖ κάτω.

Ὁ θεὸς μετὰ τῶν ἀνεψιῶν του διηυθύνθησαν πρὸς τὴν ἄλλην μαρμαρίνην κλίμακα, κατέβησαν τὰς βαθμίδας, ἐκάθισαν ἐπὶ ἐνὸς τῶν ξυλίνων καθισμάτων καὶ ὁ θεὸς ἤρχισεν.

Εἰς ἓν μικρὸν χωρίον τῆς Ἡπείρου, τὸ Λάμποδον, εἰς τὰ 1800, ἐγεννήθη ἓν ἀγόρι, τὸ ὁποῖον ἐδάπτισαν Βαγγέλην. Τὸ παιδί ἐμεγάλωνεν ἔξυπνον, ζωηρόν, φιλότιμον. Γράμματα ἔμαθεν ὀλίγα—σχολεῖον δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸ μικρὸν χωρίον μὲ τὰ ἑκατὸν πενήντα σπίτια—καὶ αὐτὰ τὰ ἔμαθε μόνος του, ἢ ἐρωτῶντας τὸν παπᾶν, ποὺ τὰ ᾗξευρε καὶ αὐτὸς ὀλιγοστά.

Ἀλλὰ περισσότερον καὶ ἀπὸ τὰ γράμματα ἠγάπα ὁ Βαγγέλης τὰ ὅπλα—ἀπὸ μικρὸς ἦτο λαμπρὸς σκοπευτής. Δὲν θὰ ἦτο παραπάνω ἀπὸ δεκατριῶν ἐτῶν, ἔταν τὸν ἐστρατολόγησεν ὁ Ἀλῆ—πασᾶς ὁ Τεπελενλής καὶ τὸν ἔστειλε φρουρὸν εἰς ἓνα φρούριον, κοντὰ εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ἐκεῖ ἔμεινεν ὁ Βαγγέλης σωστὰ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη· ἔγινεν εἴκοσι χρόνων καὶ ἦτο πρῶτος εἰς τὴν τόλμην καὶ τὴν ἐξυπνάδα.

Τὸ 1820 ὁ Ἀλῆ—πασᾶς ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Τότε ὁ Παχόμπης* ἐξ ὀνόματος τοῦ Σουλτάνου ἐπροσκάλεσε τοὺς ἀνδρείους Σουλιώτας· ἐξ αἰτίας τοῦ Ἀλῆ—πασᾶ ἐστέναζον οἱ ἄμειροι εἰς τὴν ξενητεῖαν καὶ μὲ λαχτάραν ἐκοίταζαν ἀπὸ τὴν Λευκάδα τὰ βουνὰ τῆς ἀγαπημένης πατρίδος των. Ὑπεσχέθη νὰ τοῖς ἀποδώσῃ τὸ Σούλι, ἂν τὸν βοηθήσουν. Οἱ Σουλιώται ἔτρεξαν προθύμως, ἠνώθησαν μὲ τὸ στράτευμα τοῦ Σουλτάνου, ἐπολέμησαν ἥρωικά, ὅπως πάντοτε, καὶ ἐκυρίευσαν ἀρκετὰς πόλεις.

Ἀλλὰ τὸ ποθητὸν Σούλι δὲν τὸ ἐδίδαν εἰς τοὺς Σουλιώτας· καὶ οἱ Σουλιώται, δυσηρεστημένοι, ἐστρατοπεύδουσιν χωριστὰ ἀπὸ τοῦ σουλτανικοῦ στρατεύματος. Τότε ὁ Ἀλῆς ἐζήτησε νὰ τοὺς ἐλκύσῃ μὲ τὸ μέρος του· ἐπροσκάλεσε τὸν ἀρχηγόν των νὰ συνεν-

νοηθῶν, καὶ μίαν νύκτα ὁ Μάρκος Μπότσαρης μὲ ἐν μονόξυλον ἐπέρασε τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ μικροῦ νησιοῦ, ὅπου τὸν ἐπερίμεναν ὁ Ἄλῃς. Ἡ συμφωνία ἐγένετο εὐκολα. Τὴν 6ην δὲ Δεκεμβρίου τοῦ 1820, βροντερὴ «μπα-ταριά», συμποροκρότησις τριακοσίων σουλιωτικῶν ὅπλων, ἐτράνταξε τὸν ἀέρα, καὶ τὴν βοὴν ἐπανάλαβαν τὰ ὀλόγυρα βουνά. Ταυτοχρόνως μία δυνατὴ φωνὴ ἐδροντοφώνησε πρὸς τὸ σουλτανικὸν στρατόπεδον :

— Αἱ, σεῖς ! ἀπὸ τώρα ἔχομεν πόλεμον ! Σὰς τὸ λέγω ἐγὼ ὁ Μάρκος Μπότσαρης διὰ νὰ μὴ μὲ νομίζετε ἄπιστον !

Τὴν συμποροκρότησιν ἐκείνην καὶ τὴν φωνὴν ἤκουσεν ὁ Βαγγέλης, ἔμαθεν ὅτι οἱ Σουλιῶται πολεμοῦν διὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τοῦ Ἄλῃ, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ τρέχει πρὸς τὸν Μπότσαρη, ὅστις τὸν δέχεται εἰς τὸ ὀνομαστὸν σουλιωτικὸν σῶμά του. Ἦτο τώρα ὠραῖος καὶ ὑψηλὸς νέος μὲ μύστακα λεπτὰ καὶ ζωηροὺς ὀφθαλμούς, μὲ σῶμα εὐκαμπτον καὶ εὐκίνητον καὶ χαριτωμένον ἁληθινὸς λεβέντης. Τόσῃν ἀνδρείαν ἐδείξεν ἀμέσως, ὥστε ὁ Μπότσαρης τὸν ἔκαμε πρωτοπαλικάρον του. Εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους, εἰς ὅλα τὰ ἀπίστευτα ἐκεῖνα κατορθώματα τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ὁ Βαγγέλης ἦτο τὸ δεξιὸν χεῖρ. Σιμά του εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῶν Πέντε Πηγαδιῶν*, μαζὶ του εἰς τὴν κυρίευσιν τοῦ ὄχυροῦ φρουρίου τῆς Ῥινιάσας*. Μετὰ δὲ τὴν κατατροπὴν τοῦ Πέτα, ὁ Μάρκος τὸν ἐπῆρε μαζὶ του εἰς τὸ Μεσολόγγι.

Ὅταν ὁ καπετὰν Ζέρβας ἡτοιμάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ μὲ δικήσια παλικάρια εἰς τὴν Ἠπειρον, ὁ Βαγγέλης ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν ἀρχηγόν του τὴν ἀδειαν νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτός, καὶ ἐπῆγε.

Οἱ Ἕλληνες ἐφθασαν εἰς τὴν Σπλάντζαν*. Τὸ Σούλι τώρα τὸ κατεῖχον οἱ Σουλιῶται, ἀλλὰ πολυάριθμος ἐχθρικός στρατὸς τὸ ἐπολιορκεῖ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Ἦτο ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ συνεννοηθῶν μὲ τοὺς πολιορκουμένους διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐκ συμφώνου κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐκεῖνοι ἐκ τῶν βράχων τοῦ Σουλίου καὶ οὗτοι ἐκ τῆς κοιλάδος. Ἀλλὰ πῶς νὰ γίνῃ ἡ συνεννόησις ; Ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ διασχίσῃ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἔτρεχεν εἰς βέβαιον θάνατον, εἰς σκληρὸν καὶ μαρτυρικὸν θάνατον. Ἐν τούτοις ἔπρεπε νὰ εἰδοποιηθῶν οἱ Σουλιῶται.

— Παιδιά, λέγει ὁ καπετὰν Ζέρβας, ποῖος πάγει στὸ Σοῦλι ;
Βαρεῖα σιωπὴ ἐπεκράτησε μερικὰς στιγμὰς· οὔτε ἀναπνοὴ δὲν
ἤκούετο. Ἐξαφνα ἐτινάχθη ἐπάνω ἓνα παλικάρι.

— Ἐγὼ πάγω ! εἶπε μὲ ἀπόφασιν.

Ἦτο ὁ Βαγγέλης.

— Ἄν πάγω ὁ Βαγγέλης, πάγω κι' ἐγὼ μαζί του, λέγει ἄλλος
ἄνδρεῖος.

Ὁ Βαγγέλης δὲν ἦτο μόνον ἀτρόμητος, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἐξυ-
πνος. Ἐγνώριζεν ὅτι οἱ πολιορκηταὶ εἶχον ραμαζάνι* καὶ ὅτι
μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, πεινασμένοι κι' ἐξηντλημένοι, ἐρρί-
πτοντο ὅλοι εἰς τὴν τροφήν, μετὰ τὴν νηστείαν τῆς ἡμέρας. Ἐκεί-
νην τὴν ὥραν ἐξέλεξεν ὁ Βαγγέλης διὰ τὸ τολμηρὸν σχέδιόν του.
Ἐπροχώρησε μὲ τὸν σύντροφόν του, χωρὶς νὰ τοὺς ἐννοήσουν,
πλησίον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου· ἔπειτα ἐσκεπάσθη ὁλόκληρος
μὲ χόρτα καὶ φύλλα δένδρων, ἔπεσε κάτω, καὶ συρόμενος μὲ τὴν
κοιλίαν, καὶ κατόπιν του ὁ σύντροφός του, διέσχισε τὸ ἐχθρικὸν
στρατόπεδον· οἱ ἐχθροὶ, ἀνύποπτοι, κατ' ἀρχὰς δὲν ἐννόησαν
τίποτε. Ἄλλ' ὅταν εἶδαν νὰ προχωροῦν τὰ ζωντανὰ ἐκεῖνα δέν-
δρα, τὰ πράσινα φαντάσματα, ἐτινάχθησαν ἐπάνω φωνάζοντες :
« Σουλιῶται ! Σουλιῶται ! » καὶ ἤρχισαν νὰ πυροβολοῦν. Ἄλλ' οἱ
δύο ἄνδρεῖοι εἶχον ἀπομακρυνθῇ. Ἐξαφνα ἀνωρθώθησαν, ἐπέτα-
ξαν τὰ χόρτα καὶ τὰ φύλλα, καὶ ταχεῖς ὡς ἀστραπὴ εἰσώρμησαν
εἰς τὸ δάσος, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀνέβησαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Κιάφας*.
Φαντάζεσθε μὲ ποῖον ἐνθουσιασμὸν τοὺς ὑπεδέχθησαν οἱ πο-
λιορκούμενοι ! . . .

Ἡ φήμη τοῦ Βαγγέλη ἔφθασε παντοῦ. Καὶ ἡ Ἐξουσία πρὸς
ἐκδίκεσιν συνέλαβε τὴν γραῖαν μητέρα του.

— Πές πῶς δὲν τὸν ἔχεις πιά παιδί τὸν Βαγγέλη, ξέ-
γραφέ τον, γιὰ νὰ σωθῇς, τὴν ἐσυμβούλευαν μερικοὶ συγγе-
νεῖς τῆς.

Ἄλλ' ἐκείνη, ἀληθινὴ μητέρα ἥρωος, ἀπεκρίνετο :

— Ὁ Βαγγέλης εἶναι παιδί μου, τὸ καλύτερο παιδί μου, τὸ
παιδί τῆς καρδιάς μου· δὲν τὴ φοβᾶμαι τὴν ἐξορία, μηδὲ τὴ φυ-
λακί· δὲν τ' ἀπαρνιέμαι τὸ παιδί μου ! . . .

Καὶ τὴν ἐφυλάκισαν εἰς τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὸ νησάκι
τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων.

Ὅταν ἔμαθε τὴν θλιδερὰν εἴδησιν ὁ Βαγγέλης, ἐλυπήθη κατὰκαρδὰ· ἐστέναξε βαθιὰ καὶ εἶπε :

— Ἡ μάνα μου στὴ φυλακὴ καὶ γιὰ μένα ! Ὅλον τὸ αἷμά μου τὸ χύνω νὰ μὴ πάθῃ μιὰ τρίχα τῆς. Ἀλλὰ τί ὠφελεῖ αὐτὴ ἡ θυσία;... Ἡ μάνα μου γνωρίζει πῶς τὴ ζωὴ μου τὴν χρεωστῶ εἰς τὴν Πατρίδα, καὶ στὰ βασανιστήρια νὰ τὴν βάλουν, καὶ ζωντανὴ νὰ τὴν ψήσουν, δὲν θὰ παραπονεθῇ.

Καὶ ὁ Βαγγέλης ἐξηκολούθησε νὰ ρίπτεται εἰς τοὺς κινδύνους, ἕως ὅτου ἡ Ἑλλάς ἐγινεν ἐλευθέρα. Ἡ Πατρίς ἐτίμησε τὸ ἡρωϊκὸν τέκνον τῆς, τὸν ἀνύψωσεν εἰς τὸν βαθμὸν ταξιάρχου τῆς φάλαγγος, τοῦ ἐχάρισεν ἐθνικὰς γαίας.

Ἀλλ' ὁ Βαγγέλης ἤθελεν ἐνέργειαν, ζωὴν, κίνησιν. Τώρα ποῦ ἐπέρασεν ἡ λαχτάρα τῶν κινδύνων, ἐπερίσσευε μέσα του δύναμις ποῦ δὲν εὑρίσκειν εἰς τί νὰ τὴν μεταχειρισθῇ· ἤθελε ν' ἀφοσιωθῇ εἰς κάτι πολὺ μεγάλον, τὸ ὅποιον ν' ἀπαιτῇ ὅλην τὴν ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς του.

Τὸ 1831 ἀφῆκε καὶ βαθμὸν καὶ ἐθνικὰς γαίας, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ χωρίον του διὰ ν' ἀποχαιρετίσῃ τοὺς ἰδικούς του. Ἠσθάνθη τὴν καρδίαν του νὰ αἱματώνῃ βλέπων τὸ χωρίον του σκλαβωμένον. Ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας εἶχαν ἀφίσει ἐλευθέραν ἀπὸ τὰς φυλακὰς τὴν γραῖαν μητέρα του· ὁ Βαγγέλης ἐφίλησε μὲ δάκρυα τὸ χέρι τῆς, ἐπῆρε τὴν εὐχὴν τῆς, ἔκαμε τὸν σταυρόν του καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν ξενιτειάν, εἰς τὴν Βλαχίαν. Ἐφθασεν εἰς τὸ Βουκουρέστι.

Χρήματα δὲν εἶχε, ἀλλ' εἶχε μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν καὶ εἰς τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις. Ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κατ' ἀρχὰς ἐνοικίασε τὰ κτήματα τῶν ἐκεῖ ἐλληνικῶν μοναστηρίων.

— Ἐδῶ εἰς τὴν Βλαχίαν, ἐσκέπτετο ὁ Βαγγέλης, ἡ γῆ ἔχει πρωτάκουστον εὐφορίαν, δίδει ἄφθονον καρπὸν καὶ ὅταν ἀκόμη τὴν καλλιεργοῦν ἐλεεινά· διατί νὰ μὴ δώσῃ πολὺ περισσότερον εἰς ἐμέ, ὅταν τὴν καλλιεργήσω μὲ σύστημα καὶ μὲ μέθοδον ; Καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς φλογερᾶς ψυχῆς του.

Οἱ ἐνοικιασταὶ τῶν πλησίον κτημάτων καὶ οἱ μεγαλοκτημηταὶ ἐπερίπαιζον τὸν Βαγγέλην διὰ τοὺς νεωτερισμούς του καὶ

τὴν «περιττὴν τοῦ δραστηριότητα». Ἄλλ' ὅταν ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ θερισμοῦ, ὅλοι τὸν ἐξήλευον· κανὲν κτῆμα δὲν εἶχε δώσει τόσον ἄφθονον καρπὸν.

Τότε ἐφθασεν ἐκεῖ καὶ ὁ ἐξαδελφός του Κωνσταντῖνος, ὅστις, ἂν καὶ πολὺ νέος, — ἦτο δεκατέσσαρα ἔτη μικρότερος τοῦ Βαγγέλη — μὲ τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὴν δραστηριότητά του ἐγίνε πολῦτιμος βοηθὸς τοῦ ἐξαδέλφου του.

Αἱ ἐργασίαι προώδευαν θαυμάσια. Ὁ Βαγγέλης ἐνοικίασε καὶ ἄλλα κτήματα. Τὸ ὄνομά του ἤρχισε νὰ φημίζεται. Τοὺς ἐντοπίους ποὺ εἰργάζοντο εἰς τὰ κτήματά του δὲν μετεχειρίζετο σκληρῶς ὡς σκλάβους, ὅπως ἄλλοι, ἀλλὰ μὲ φιλανθρωπίαν. Ἦτο πολὺ τίμιος εἰς τὰς δοσοληψίας του καὶ δίκαιος. Ἐπειδὴ μὲ τὴν ἰδικήν του καλλιέργειαν ἡ γῆ ἔδιδε περισσότερον καρπὸν, οἱ ἐντόπιοι μεγαλοκτηματῖαι ἤρχοντο καὶ παρεκάλουν τὸν Βαγγέλην νὰ ἐνοικιάσῃ τὰ κτήματά των, διότι ἤξευραν ὅτι μὲ τὸν καιρὸν ἡ ἀξία των θὰ γίνῃ δέκα, εἴκοσι φορὰς μεγαλυτέρα.

Τὸ χρῆμα ἐγέμιζε τὸ χρηματοφυλάκιον τοῦ Βαγγέλη. Καὶ ὁ μεγαλοεργὸς Ἡπειρώτης ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐνοικιάζῃ μόνον ξένα κτήματα, ἀλλὰ καὶ ν' ἀγοράζῃ ἰδικά του.

Τὸ Βροσθένι ἦτο ἐκτεταμένον καὶ ὀνομαστὸν κτῆμα διὰ τὰς πολὺ εὐφόρους γαίας του· ἀλλ' ὁ ἰδιοκτήτης αὐτοῦ, ἀντὶ νὰ πλουτίσῃ, κατεστράφη καὶ ἀπέθανε· διότι ὁ πλησίον ἐκεῖ εὐρισκόμενος ποταμὸς μὲ τὰς συχνὰς πλημμύρας κατέστρεφε τὰ σπαρτὰ καὶ κατεπόντιζε τοὺς ὑδρομύλους. Ὁ Βαγγέλης ἠγόρασε τὸ Βροσθένι ἀπὸ τοὺς κληρονόμους τοῦ ἀτυχοῦς ἰδιοκτήτου· καὶ μὲ τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὴν ὑπομονήν του τὸ μετέβαλε μετ' ὀλίγον εἰς ἐξόχως προσοδοφόρον. Ἔστρεψεν εἰς ἄλλο μέρος τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἤνοιξε νέαν διέξοδον εἰς τὰ νερά, κατεσκεύασε μὲ κορμούς δένδρων — διότι αἱ πέτραι εἶναι σπάνιαι εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο — προχώματα, καὶ τοιοῦτοτρόπως τὸ ἀτίθασον νερόν, τὸ ὅποιον συχνὰ ἐγίνετο ἄγριον ὡς θηρίον, τὸ ἡμέρωσε καὶ ἀπὸ φοβερὸν ἐχθρὸν τὸ μετέβαλεν εἰς πολῦτιμον φίλον. Τίποτε δὲν παρέσυρε, τίποτε δὲν κατεπόντιζε πλέον, ἀλλ' εἰρηνικὸν καὶ εὐεργετικὸν ἐπότιζε τοὺς ἀπερ' αὐτοὺς ἀγρούς, καὶ ἔστρεφε τοὺς τροχοὺς τῶν μύλων, καὶ ἐσκόρπιζε τὴν εὐτυχίαν καὶ τὸν πλοῦτον. Οἱ ὑδρόμυλοι οὗτοι ἔσωσαν μίαν φορὰν τὴν Βλαχίαν ἀπὸ τὴν πεῖναν· ὅλοι

οἱ ἄλλοι εἶχον καταστραφῇ ἀπὸ μεγάλας πλημμύρας καὶ οἱ μύλοι τοῦ Ἡπειρώτου Βαγγέλη ἀλεθαν νύκτα καὶ ἡμέραν ὠρεὰν δι' ἑλὴν τὴν Βλαχίαν!

Ὁ Βαγγέλης ἡγόρασε καὶ ἄλλα μεγάλα κτήματα καὶ ἔγεινεν ἑκατομμυριοῦχος.

Ἀλλὰ μέσα εἰς τὸν πλοῦτον, εἰς τὴν εὐτυχίαν, μέσα εἰς τὴν ἡγεμονικὴν ζωὴν, τὴν ὁποῖαν διῆγε, δὲν ἐλησμόνησε τὴν Πατρίδα. Ἡ ἀγάπη του ἦτο καὶ τώρα τόσον μεγάλη, ὅσον εἰς τὴν νεότητά του. Τότε τῆς εἶχεν ἀφιερῶσει τὴν ζωὴν του, τώρα ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ τῆς ἀφιερῶσῃ τὴν περιουσίαν του.

Ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχεν ἀκόμη συνέλθει ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἐρήμωσιν τῆς μακρᾶς σκλαβιάς καὶ τοῦ καταστρεπτικοῦ πολέμου. Ὁ Βαγγέλης, ὅστις ἐγνώριζεν ἐξ ἰδίας πείρας τὰ ἀγαθὰ τῆς γεωργίας, ἀπεφάσισε νὰ τὴν βοηθήσῃ. Ἐδωκεν ἀρκετὸν ποσὸν καὶ διωργανώθη τὸ 1859 ἡ πρώτη ἐκθεσις—τὰ «Ὀλύμπια»—, εἰς τὴν ὁποῖαν ἔλαβον μέρος χίλιοι περίπου ἐκθέται ἐξ ἔλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξέθεσαν διάφορα προϊόντα γεωργίας, κτηνοτροφίας καὶ βιομηχανίας.

Ἐνθαρρυνθεὶς ὁ Βαγγέλης ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν, ἀπεφάσισε νὰ ιδρύσῃ καὶ ὠραῖον μεγαλοπρεπὲς κτίριον διὰ τὰ «Ὀλύμπια». Ὁρίσε δὲ νὰ γίνηται κατὰ τετραετίαν ἐκθεσις ἔλων τῶν προϊόντων τῆς ἑλληνικῆς δραστηριότητος καὶ νὰ βραβεύωνται τὰ καλύτερα.

Τὸ 1865 ἀπέθανεν ὁ Βαγγέλης. Ὅταν ἠνοιχθῇ ἡ ἰδιόχειρος διαθήκη του, θαυμασμὸς ἐκυρίευσεν ὅλους διὰ τὴν μεγάλην φιλοπατρίαν του. Ὁλὴν τὴν ἀκίνητον περιουσίαν του ἐδώρησεν εἰς τὸ ἔθνος, διὰ τὰ «Ὀλύμπια». Ἐκαμε καὶ ἄλλας δωρεάς· δὲν ἐλησμόνησε καὶ τὸ χωρίον του, ἐφρόντισε νὰ ἐπισκευασθῇ ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ κωδωνοστάσιόν της καὶ νὰ κτισθῇ σχολεῖον.

Ἄλλ' ἀπὸ ὅλας τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης τοῦ Βαγγέλη, μία πρὸ πάντων φανερώνει τὴν μεγαλουργὸν ψυχὴν του, ἡ ὁποία μεγάλα πάντοτε ὠνειρεύετο καὶ ἐπόθει: «Ὅταν φανῇ Ἑλλήν, λέγει αὐτῇ ἡ διάταξις, ὁ ὁποῖος νὰ ἐφεύρῃ μίαν μεγάλην ἐφευρέσιν ἢ νὰ πράξῃ μέγαλον κατόρθωμα διὰ τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα, νὰ στεφανώνεται μὲ χρυσοῦν στέφανον καὶ νὰ τοῦ δίδεται καὶ σημαντικὸν χρηματικὸν ποσὸν πρὸς χαράν του καὶ ἀφοσίωσιν τῶν ὁμοίων του ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ μεγαλείου».

— Πώς σᾶς φαίνεται αὐτὴ ἡ ἱστορία τοῦ Βαγγέλη; ἠρώτησε
μετὰ μικρὰν παύσιν ὁ θεῖος.

— Σὺν παραμύθι. Ἐξεκίνησε ἀπὸ τὸ καλυδόσπιτο ἐνὸς χωρίου μὲ



ἐκαστὸν πενήντα σπίτια καὶ ἔκτισε μαρμαρένια παλάτια, εἶπεν ἡ
Ἀλεξάνδρα.

— Τὸ παραμύθι αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸν καὶ ὁ Βαγγέλης εἶναι κοντὰ
μας, ἐμπρὸς μας! Διότι αὐτὸς ὁ Βαγγέλης εἶναι ὁ Ζάππας, καὶ
νὰ ὁ ἀνδριάς του!...

Τὰ Ἰπαιδία ἀνωρθώθησαν μὲ ἐνδιαφέρον καὶ ἐπλησίασαν εἰς
τὸν ἀνδριάντα τοῦ Εὐαγγέλη Ζάππα, καὶ μὲ σεβασμὸν ἐστάθη-
σαν, καὶ μὲ συγκίνησιν παρετήρουν τὴν ὡραίαν μορφὴν καὶ τὸ

στρατιωτικὸν παράστημα τοῦ ἥρωος τῶν ὅπλων καὶ τῆς ἐργασίας.

— Αὐτὸ ἐκεῖ, προσέθεσεν ὁ θεῖος, δεικνύων τὸ μέγαρον τοῦ Ζαππείου, ἐδῶ γήκεν ἀπ' ἐδῶ ! Καὶ ἔδειξε τὴν κεφαλὴν τοῦ Ζάππα.

— Ἀλλὰ τὸ ἐν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ζάππας, τὸν ἔθαψαν εἰς τὸ Βροσθένι· ἀλλ' ἡ δι-
αθήκη του ὥρισε μετὰ τέσσαρα ἔτη νὰ ξεθάψουν τὰ ὀστέα του, τὰ
ἄλλα νὰ τὰ θάψουν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου τοῦ χωρίου του,
καὶ τὴν κεφαλὴν του εἰς τὸ κτίριον τῶν «Ὀλυμπίων».

— Καὶ εἶναι ἐδῶ ; ἠρώτησε μὲ δυσπιστίαν ὁ Νίκος.

Ὁ θεῖος ὠδήγησε τότε τὰ παιδιὰ πρὸς τὸ κτίριον τοῦ Ζαπ-
πείου· διηλθον τὰ προπύλαια, ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν θαυμασίαν
κυκλοτερῆ στοὰν μὲ τοὺς ὑψηλοὺς μαρμαρίνους κίονας, καὶ ἐπὶ
ἐνὸς τοίχου, δεξιὰ, εἰς ὕψος δύο περίπου μέτρων, ἐπὶ πλακὸς βα-
θέος ἐρυθροῦ χρώματος, τὴν ὁποίαν περιβάλλει μαρμάρινον πλαί-
σιον, ὑποκάτω χρυσοῦ στεφάνου, τὰ παιδιὰ ἀνέγνωσαν μὲ μεγά-
λην συγκίνησιν :

ΕΝΤΑΥΘΑ ΚΕΙΤΑΙ Η ΚΕΦΑΛΗ ΕΥΑΓΓΕΛΗ ΖΑΠΠΑ.

1910

Λουδοβίκος Παστέρ*.

Δημ. Κακλαμάνου.

Τὸ ὄνομα τοῦ Παστέρ εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, θὰ
ἤκούσατε δὲ πολλὰς φορές, ὅταν συμβῇ εἰς κανένα τὸ ἀτύχημα
νὰ τὸν δαγκάσῃ σκύλος ἢ ἄλλο ζῷον λυσσασμένον, ὅτι τὸν «στέλ-
λουν εἰς τὸν Παστέρ».

Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ γνωρίζωμεν μόνον τὰ ὀνόματα τῶν με-
γάλων ἀνδρῶν καὶ νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνωμεν ὡς παπαγάλοι. Πρέπει
νὰ ἠξεύρωμεν καὶ τί ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἐπραξε, τί τὸν ἔκαμε γνω-
στὸν καὶ ἐνδοξον, διατί ἀπέκτησε τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην
τῶν συγχρόνων του.

Ὁ Παστέρ ἐγεννήθη εἰς τὴν γαλλικὴν πόλιν Δόλην, κειμένην
ἐπάνω εἰς τὸ βουνόν, τὸ ὀνομαζόμενον Ἰούραν. Ὁ πατὴρ του ἦτο
ἀπλοῦς ἐπιλοχίας, ὁ ὁποῖος, ἀφ' οὗ ἠνδραγάθησεν εἰς τὸν πόλεμον
καὶ ἐπαρασημοφορήθη ἐπάνω εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἀπεστρα-
τεύθη καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Δόλην, διὰ νὰ κάμῃ τὸν βυρσοδέφην.

Τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Παστέρ δὲν ἐδιδάχθη εἰς τὴν Δόλην,
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀλλ' εἰς τὴν μικρὰν γειτονικὴν πόλιν Ἀρβρούα, ὅπου ὁ πατήρ του εἶχεν ἀγοράσει ἓνα μικρὸ σπιτάκι μὲ κήπον.

Εἵκοσιν ἐτῶν διηγωνίσθη διὰ τὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ἀνώτερον Διδασκαλεῖον τῶν Παρισίων. Ἀπὸ ἑκατὸν ὑποψηφίους ἐγίνοντο κατ' ἔτος δεκτοὶ εἰς τὴν σχολὴν αὐτὴν μόνον δώδεκα. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ ἑκατὸν αὐτοὶ ὑποψήφιοι ἦσαν οἱ καλύτεροι μαθηταὶ ὅλων τῶν γυμνασίων τῆς Γαλλίας. Ὁ Παστέρ ἐγίνε δεκτὸς· μετὰ τέσσαρα δὲ ἔτη ἔλαβε δίπλωμα διδάκτορος τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν.

Ἀπὸ τὰς θετικὰς ἐπιστήμας περισσότερον ἐνδιέφερε τὸν Παστέρ ἡ φυσικὴ καὶ ἡ χημεία. Μίαν ἡμέραν παρετήρησεν ὅτι κάποιαι οὐσίαι, τὰς ὁποίας ἔρριπτεν εἰς τὸ νερόν, ἐχάνοντο, χωρὶς νὰ ἡξεύρῃ κανεὶς τί ἐγείναν, ποῦ ἐπῆγαν. . . Φαντασθῆτε τὴν μαγεύρισσάν σας ν' ἀλατίτζῃ τὴν σούπαν, νὰ τὴν δοκιμάζῃ, καὶ νὰ τὴν εὕρισκῃ ἀνάλατην.

Ἡθέλῃσε νὰ ἐξετάσῃ ποία ἦτον ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου τούτου, καὶ ἐπὶ τέλους ἀνεκάλυψεν ὅτι μεταξὺ τῶν μορίων τοῦ κοινοῦ, τὰ ὁποία πλανῶνται εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, ὑπάρχουν καὶ μικρὰ-μικρὰ ζῴφια, ἀλλὰ τόσο μικρά, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ διακρίνῃ κανεὶς χωρὶς ἰσχυρότατον μικροσκοπίον, χρειάζονται δὲ δέκα ἑκατομμύρια—δέκα ἑκατομμύρια, φαντασθῆτε!—διὰ νὰ σκεπάσουν μόνον τὸ νύχι τοῦ μεγάλου δακτύλου τοῦ χεριοῦ σας. Ἀπ' αὐτὸ σὰς ἀφίνω νὰ ἐννοήσετε πόσον μικρὰ εἶναι. Τὰ μικρὰ αὐτὰ ὄντα, τὰ ὁποία, μολονότι τόσο μικροσκοπικά, ζοῦν καὶ κινοῦνται, ἐπιπτον εἰς τὰ ὑγρά, τὰ ὁποία ἡτοίμαζεν ὁ Παστέρ καὶ ἔτρωγον ἐν μέρος ἀπὸ τὰς στερεὰς οὐσίας τὰς διαλυομένας ἐντὸς αὐτῶν. Τὰ ζῴφια αὐτὰ εἶναι τὰ ὀνομαζόμενα «μικρόβια».

Ἀφοῦ ὁ Παστέρ τὰ ἀνεκάλυψε, δὲν τ' ἀφῆκεν εἰς ἡσυχίαν. ἤρχισε νὰ τὰ μελετᾷ μὲ ἐπιμονήν, καὶ ἀνεκάλυψε πλῆθος πραγμάτων, τὰ ὁποία κανεὶς ἕως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν εἶχε παρατηρήσει. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὗρεν ὅτι τὰ μικρόβια, τὰ ὁποία εὕρισκονται διεσπαρμένα ἀφθόνως παντοῦ, εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὸ ὕδωρ, εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποία παράγουν τὴν λεγομένην «ζύμωσιν». Ζύμωσις καλεῖται ἡ μεταβολή, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπόκειται ἐν ὑγρὸν ἢ πᾶσα ἄλλη ζωϊκὴ ἢ φυτικὴ οὐσία, μεταβαλλομένη δι' αὐτῆς εἰς ἄλλην οὐσίαν, κατὰ τὴν μεθόδον ἢ ἡγετοῦ καὶ φερομένη.

Ἄν π. χ. πάρετε σταφύλια, τὰ λυώσετε καὶ ρίψετε τὸ γλεῦκος, τὸ ὅποιον θὰ κάμετε, εἰς ἓνα πιθάρι, θὰ ἴδῃτε ὅτι τὸ γλεῦκος ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας θὰ ἀρχίσῃ νὰ βράζῃ μόνον του, θὰ ἀρχίσῃ δηλαδὴ νὰ ὑφίσταται τὴν ζύμωσιν, καὶ θὰ μεταβληθῇ εἰς κρασί. Ἐπίσης ἐὰν βράσετε μέσα εἰς τὸ νερὸν κριθᾶρι μὲ ἀνάλογον ἱσοσότητα ἀνθέων λυκίσκου* καὶ ἀφίσετε τὸ μίγμα αὐτὸ εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἢ ζύμωσις θὰ τὸ μεταβάλῃ εἰς ζυθον. Λοιπὸν μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ἀνακαλύψεις τοῦ Παστέρ εἶναι ὅτι παρετήρησεν ὅτι ἡ μεταβολὴ αὐτῇ, ἢ ζύμωσις, δὲν γίνεται μόνῃ της, ἀλλ' εἶναι ἔργον τῶν μικροβίων, τὰ ὅποια πολλαπλασιαζόμενα ἐντὸς τοῦ ὕγρου κατὰ ἑκατομμύρια καὶ δισεκατομμύρια ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, εἶναι ἱκανὰ νὰ μεταβάλουν ὅλον τὸ σάκχαρον, τὸ ὅποιον περιέχει τὸ γλεῦκος, εἰς οἶνόνπνευμα. Ὁ Παστέρ ἀπέδειξεν ὅτι χωρὶς τὰ μικρόβια τὸ γάλα δὲν θὰ ἔπηζε, ὁ μούστος δὲν θὰ μετεβάλλετο εἰς κρασί, τὸ προζύμι δὲν θὰ ἐφούσκωνε, κλπ. Μερικὰ ἀπὸ τὰ μικρόβια αὐτὰ ἄρα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζύμωσιν τῶν οὐσιῶν μὲ τὰς ὁποίας τρεφόμεθα, καὶ κάθε ἓν ἔχει τὴν εἰδικότητά του. Ἄλλο εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν ζύμωσιν τοῦ οἴνου, ἄλλο διὰ τὴν ζύμωσιν τοῦ ζύθου, κλπ.

Ἄλλ' ἂν ὑπάρχουν ἀγαθὰ καὶ εὐεργετικὰ μικρόβια, ὑπάρχουν καὶ μικρόβια κακοποιά, ἀπαράλλακτα ὅπως ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἀγαθοὶ καὶ κακοί. Τὰ μικρόβια αὐτὰ κάνουν τὸ βούτυρον νὰ ταγκίξῃ καὶ μεταβάλλουν τὸ κρασί εἰς ξεῖδι. Ἐκτὸς ἂν ἔχῃ κανεὶς ἀνάγκην νὰ κάμῃ ξεῖδι καὶ τότε τὰ μικρόβια εἶναι δι' αὐτὸν ἀγαθὰ βέβαια.....

Ὁ Παστέρ κατόπιν πολλῶν πειραμάτων, εἰς τὰ ὅποια ἀφίερωσεν ἔτη πολλὰ τοῦ βίου του—διότι μία ἀνακάλυψις δὲν γίνεται ὅσον γρήγορα τὴν ἀναγινώσκει κανεὶς, οὔτε εἶναι τόσον εὐκολος, ὅσον φαίνεται, ἀφοῦ γίνῃ γνωστὴ—ἀνεκάλυψεν ὅτι θερμαίνων κανεὶς μερικὰς οὐσίας, καταστρέφει τὰ μικρόβια, τὰ ὅποια περιέχουν. Ἐὰν λυώσῃ κανεὶς τὸ βούτυρόν του καὶ τὸ ἀφίσῃ νὰ βράσῃ, δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ ταγκόν· ἢ θερμότης ἐφόνευσε τὰ μικρόβια, τὰ ὅποια περιείχεν.

Ἐδάλεν εἰς κλίθρον μὲ ὑψηλὴν θερμοκρασίαν ἀγγεῖα γάλακτος καὶ βούτυρου, τὰ ὅποια ἐφρόντισε πρωτότερα νὰ πλύνῃ καὶ νὰ τρίψῃ προσεκτικὰ, παρετήρησε δὲ ὅτι γάλα καὶ βούτυρον διε-

τηροῦντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πολὺ περισσότερον καιρὸν, διότι ἡ θερμότης τοῦ κλιβάνου ἐφάνευσε τὰ μικρόδια, τὰ ὅποια θὰ παρῆγον τὴν ζύμωσιν. Εἶναι μάλιστα βέβαιον ὅτι τὸ γάλα καὶ τὸ βούτυρον θὰ διετηροῦντο πάντοτε εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν, ἂν νέα μικρόδια δὲν ἐπιπτον ἐντὸς αὐτῶν ἀπὸ τὸν ἀέρα.

Ὅταν διὰ λαμπρῶν πειραμάτων, τὰ ὅποια εἶναι τόσοσιν πολλὰ καὶ πολὺπλοκα, ὥστε δὲν ἤμποροῦμεν νὰ τὰ διηγηθῶμεν ἐνταῦθα, ὁ Παστέρ ἐδεδαίωθη ὅτι ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἦτο ἀληθῆς, ἐδημοσίευσεν τί ἐπρεπε νὰ κάμνῃ κανεὶς διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν οἶνον καὶ τὸν ζύθον νὰ χαλοῦν. Ἦδύνατο νὰ πωλήσῃ τὸ μυστικόν του καὶ νὰ κερδίσῃ ἑκατομμύρια, ἀλλ' ἐπροτίμησε νὰ τὸ δώσῃ δωρεὰν καὶ νὰ ζήσῃ ὅπως ἔζη.

Ὁ Παστέρ ἦτο εὐχαριστημένος. Ἀλλ' ἅμα ὥς ἔκαμε τὴν πρώτην ἀνακάλυψίν του δὲν ἐσταμάτησεν. Ἐπεδόθη εἰς νέας ἐρεῦνας διότι εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ποτὲ δὲν κουράζονται καὶ οἱ ὅποιοι ἔχουν ὡς σύνθημα τοῦ βίου του τὴν ἐργασίαν, τὴν ἀδιάκοπον ἐργασίαν.

Καταστρεπτικὴ ἐπιδημία ἐπεσεν εἰς τοὺς μεταξοσκώληκας ὅλης τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης τὸ 1865. Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἐπρότεινε εἰς τὸν Παστέρ νὰ μεταβῇ ἐπὶ τόπου διὰ ν' ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτίαν καὶ τὸ φάρμακον τῆς ἀσθενείας.

Ἡ ἐργασία αὕτῃ ἀπήτησε πολὺν χρόνον. Ὁ μέγας σοφὸς διηγήθη πέντε ὁλόκληρα ἔτη μέσα εἰς ἓν βομβυκοτροφεῖον, δηλαδὴ εἰς ἓν κατάστημα ὅπου ἐτρέφοντο μεταξοσκώληκες. Ἐμελέτησεν, εἰργάσθη, ἐκοπίασε, καὶ ἰδοὺ τί ἀπέδειξεν. Αἰτία τῆς ἀσθενείας ἦσαν κάτι μικρὰ ζῴδια, τὰ ὅποια μαζὶ μὲ τὴν τροφήν εἰσέρχοντο εἰς τὸ σῶμα τῶν βομβύκων, καὶ ἀπὸ τὰ ὅποια ἦσαν γεμᾶτα τὰ ἀποχωρήματά των· ἓνας δὲ καὶ μόνος ἀσθενῆς βόμβυξ ἤμπορουσε νὰ δηλητηριάσῃ ὁλόκληρον δωμάτιον.

Ἀφ' οὗ εὐρέθη ἡ αἰτία, ἡ θεραπεία τῆς νόσου ἦτο πλέον εὐκολος. Οἱ βομβυκοτρόφοι ἐπρεπε νὰ διατηροῦν ἱκραν καθαριότητα καὶ νὰ καταστρέφουν ὅλους τοὺς ἀσθενεῖς σκώληκας καὶ τὸν σπόρον των, προσέτι δὲ νὰ τρέφωσι τοὺς βόμβυκας ὄχι ὅλους μαζὶ ἀλλὰ εἰς χωριστὰ δωμάτια, ὥστε, ἐὰν προσβληθοῦν οἱ σκώληκες τοῦ ἐνὸς δωματίου, νὰ σωθοῦν τοὺλάχιστον οἱ ἄλλοι.

Ἐκτοτε ἡ ἀσθένεια τῶν βομβύκων ἐξηφανίσθη, ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν ἰατρικὴν ἀπὸ τὴν ἀμερικανικὴν καὶ ἀπὸ τὴν γερμανικὴν. Σχολ. 10

λίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν. Καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲ τῶρα σπανίως παρουσιάζεται ἐπιδημία εἰς τοὺς βόμβουκας, διότι ἡ Κυβέρνησις φροντίζει νὰ φέρῃ σπόρον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ὁ ὁποῖος ἐτοιμάζεται ἐκεῖ κατὰ μέθοδον τοῦ Παστέρ καὶ δὲν ἔχει φόβον ἀπὸ τὴν καταστρεπτικὴν ἐπιδημίαν. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη τοῦ Παστέρ, μολονότι τόσον ἀπλῆ, εἶναι ὅμως σπουδαιότης. Χάρις εἰς αὐτὴν ἑκατομύρια δραχμῶν σώζονται κατ' ἔτος, καὶ οἱ πτωχοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἀποζοῦν ἀπὸ τὴν μεταξοσκωληκοτροφίαν, δὲν κινδυνεύουν πλέον νὰ χάσουν εἰς μίαν ἡμέραν τὸν μόνον πόρον τῆς ζωῆς των.

Ἄλλ' οἱ κόποι, τοὺς ὁποίους ὁ Παστέρ κατέβαλε διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ λαμπρὸν αὐτὸ ἀποτέλεσμα, ἦσαν τόσον μεγάλοι, ὥστε ἠσθένησεν ἐπικινδύνως. Ἐπαθεν ἀπὸ παράλυσιν καὶ ἐπὶ ἑξ ἑβδομάδας εὐρίσκετο μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου. Ἐπὶ τέλους ἐσώθη· ἀλλὰ τὸ ἀριστερὸν πόδι καὶ τὸ ἀριστερὸν χέρι ἔμειναν παράλυτα. Ἀδύνατος ἀκόμη καὶ μὴ ἡμπορῶν νὰ κινηθῇ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, ὅπου ἐξαπλωμένος ἐπάνω εἰς μίαν πολυθρόναν ἔφερεν εἰς πέρας τὰ πειράματά του, μετὰ τὰ ὁποῖα ἐδεδαίωσεν ὀριστικῶς τὴν ἀνακάλυψίν του. Εἶναι νὰ μὴ θαυμάσῃ κανεὶς τοιοῦτον ἄνδρα; Νὰ εἶναι διαρκῶς ἀφωσιωμένος εἰς τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ νὰ θυσιάξῃ ὑπὲρ αὐτῆς καὶ αὐτὴν τὴν ὑγείαν του, καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του ἀκόμη!

Καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψίν του αὐτὴν ὁ Παστέρ δὲν ἐσταμάτησεν. Ἐξηκολούθησεν. Ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀσθενειῶν τῶν χρησιμωτέρων εἰς τὸν ἄνθρωπον ζῶων, τῶν ζῶων τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται κατοικίδια, διότι συνοικοῦν μαζί μας, δηλ. τῶν ὀρνίθων, τῶν χοίρων, τῶν προβάτων, τῶν βωδίων.

Τὸ σύστημά του ἦτο πάντοτε τὸ ἴδιον. Προσεπάθει νὰ εὕρῃ ἂν ἡ ἀσθένεια προήρχετο ἀπὸ μικρόβιον καὶ νὰ καταστρέψῃ αὐτό. Αἱ ἀσθένειαι, αἱ ὁποῖαι γεννῶνται ἀπὸ μικρόβια, ὁμοιάζουν μετὰ ἀγκάθια καὶ τίς τσουκνίδες. Ἀμα κατορθώσῃς νὰ καταστρέψῃς ὅλους τοὺς σπόρους, δὲν ξαναθαίνουν.

Ἡ σπουδαιότερα ἀνακάλυψις, τὴν ὁποῖαν ἔκαμεν εἰς τὰς ἀσθενείας τῶν ζῶων, εἶναι ἡ ἀνακάλυψις τοῦ μικροβίου τοῦ ἀνθρακός, τῆς θανατηφόρου αὐτῆς ἀσθενείας, ἡ ὁποῖα φονεύει τὰ ζῷα, ὅχι σπανίως δὲ καὶ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἔως ἔτου ὁ Παστὲρ κάμῃ τὴν ἀνακάλυψίν του, ἔταν ἐν βῶδι ἡ ἐν πρόδατον ἀπέθνησκειν ἀπὸ ἄνθρακα, ἐνομίζετο ὅτι ἤρκει κανεὶς νὰ θάψῃ τὸ πτώμα του εἰς ἕνα λάκκον καὶ δὲν εἶχε τίποτε νὰ φοβηθῇ πλέον. Πλάνη! τὸ μικρόδιον τοῦ ἄνθρακος ἡμπορεῖ νὰ ζήσῃ χρόνια μέσα εἰς τὴν γῆν. Μίαν ἡμέραν τὰ σκουλήκια φθάνουν ἕως εἰς τὸ πτώμα, καταπίνουν κάμποσα μικρόδια καὶ τὰ φέρουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Ἐρχεται τώρα ἕνα κοπάδι νὰ δοσκήσῃ· ἕνα βῶδι, ἐν ἄρνιον ἔχουν λιγάκι σκασμένα τὰ χεῖλη ἡ τὴν γλῶσσαν, τὸ μικρόδιον ἐμδαίνει ἀπὸ αὐτὴν τὴν μικρὰν σχισμάδα εἰς τὸ αἷμα καὶ τὸ ζῶον εἶναι χαμένον. Ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη κάθε ζῶον, τὸ ὁποῖον ἀπέθνησκειν ἀπὸ ἄνθρακα, νὰ καίεται.

Καλά. . . Ἀλλὰ προτοῦ ὁ Παστὲρ κάμῃ τὴν ἀνακάλυψίν του, τόσα ζῶα εἶχον ἀποθάνει ἀπὸ ἄνθρακα, εἶχον ταφῇ, τὰ μικρόδια δὲ τὰ ὅποια ἦσαν ὑπὸ κάτω ἀπὸ τὴν γῆν δὲν ἡμποροῦσαν νὰ καοῦν.

Τότε ὁ Παστὲρ ἔδειξεν ὄλην του τὴν μεγαλοφυΐαν. Εἶπεν εἰς τοὺς κτηνοτρόφους:

—Θὰ ἐμβολιάσω τὰ ποίμνιά σας κατὰ τοῦ ἄνθρακος, ὥπως ἐμβολιάζομεν τὰ παιδιὰ σας, διὰ νὰ μὴ βγάξουν τὴν εὐλογίαν.

Καὶ ἔκαμεν ὅπως εἶπεν. Ἐπῆρε μικρόδια τοῦ ἄνθρακος ἀπὸ τὸ σῶμα ζῶου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποθάνει ἐξ αὐτῆς τῆς ἀσθενείας, τὰ ἐξέθηκεν εἰς τὸν ἥλιον καὶ εἰς τὸ φῶς καὶ ἐξησθένησε τὴν δύναμίν των. Τὰ ἐξαδυνατισμένα δὲ αὐτὰ μικρόδια ὄχι μόνον δὲν ἡμποροῦσαν πλέον νὰ φονεύσουν τὸ ζῶον, ἀλλ' ἐὰν μὲ ἐν χάραγμα τὰ εἰσῆγε κανεὶς εἰς τὸ αἷμα τοῦ ζῶου, τὸ ζῶον αὐτὸ ἐμβολιάζετο.

Ἡ ἀγροτικὴ ἐταίρειά μιᾶς πόλεως, τῆς Μελύν, προσέφερε εἰς τὸν Παστὲρ δέκα βῶδια καὶ πεντήκοντα πρόβατα διὰ νὰ κάμῃ τὰ πειράματά του. Ὁ Παστὲρ ἐμβολίασε τριάκοντα ἐξ αὐτῶν μὲ ἐμβόλιον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐτοιμάσει. Μετὰ δέκα ἡμέρας ἐνωφθάλμισεν (αὐτὸς εἶναι ὁ ἐπιστημονικὸς ὅρος τοῦ ἐμβολιάσματος) εἰς τὰ ἐμβολιασμένα καὶ τὰ ἀνεμβολίαστα ζῶα αἷμα παρμένον ἀπὸ ζῶα πάσχοντα ἐξ ἄνθρακος. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε θαυμάσιον, ὄχι διὰ τὰ κατημένα τὰ ζῶα, ἀλλὰ διότι ἀπεδείκνυε τὴν δύναμιν τοῦ ἐμβολίου. Ὅλα τὰ ἀνεμβολίαστα ἀπέθανον, ἀπὸ τὰ τριάκοντα δὲ ἐμβολιασμένα δὲν ἠρθένησε ἓαν οὔτε ἓν.

Τὸ θαυμάσιον αὐτὸ πείραμα ἐντὸς ὀλίγου ἔγινε γνωστὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Μετ' ὀλίγον καιρὸν εἰς τὸ Λονδίνον ἔτυχε νὰ ψηφιοποιηθῇ ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

συνέλεθη διεθνές ιατρικόν συνέδριον, ἡ ἀνακάλυψις δὲ τοῦ Παστέρ ἀνηγγέλθη εἰς τὰ μέλη αὐτοῦ ἐπισήμως. Τρεῖς χιλιάδες ἰατροί, ἀνήκοντες εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα ἔθνη τοῦ κόσμου, ἔσαν ἤκουσαν τὴν ἔκθεσιν, ἐσηκώθησαν ὅσοι ὄρθιοι καὶ ἐπὶ πολλὰ λεπτὰ τῆς ὥρας ἐχειροκρότουν τὸν μεγαλοφυᾶ Γάλλον. Καὶ εἶχον δίκαιον· διότι ἡ ἀνακάλυψις αὕτη, ἐκτὸς τῆς ἐπιστημονικῆς τῆς ἀξίας, εἶχε καὶ μεγίστην πρακτικὴν χρησιμότητα. Ὁ Παστέρ καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ κατασκευάζουν κατ' ἔτος χιλιάδας φιαλῶν ἐμβολίου τοῦ ἀνθράκος, τὸ ὁποῖον στέλλουν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Μόνον δὲ εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ θνησιμότης τῶν βοῶν καὶ τῶν προβάτων, ἡ προερχομένη ἀπὸ τὸν ἀνθράκα, ὀλιγόστευσε τόσον, ὥστε ὑπολογίζεται ὅτι ἀπ' αὐτὸ κερδίζει δέκα πέντε ἕως εἴκοσιν ἑκατομμύρια κάθε χρόνον, μόνῃ ἡ Γαλλία! Φαντασθῆτε τί κερδίζει ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος μαζί, κατορθώνων νὰ προφυλάττῃ μὲ τὸν ἐμβολιασμένον τὰ ζῷά του ἀπὸ τὴν θανατηφόρον ἀσθένειαν.

Σοφὸς Ἀγγλος, ὁ Χούξλεϋ*, εἶπε μίαν φορὰν ἀπὸ τὴν ἐδρὰν τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπου διδάσκει: «Ὅταν οἱ Γερμανοὶ ἐνίκησαν τοὺς Γάλλους, τοὺς ἐζήτησαν ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν πέντε δισεκατομμύρια. Ἀλλ' αἱ ἀνακαλύψεις τοῦ Παστέρ εἶναι ἱκαναὶ νὰ καλύψουν ὅλον αὐτὸ τὸ ποσόν». Δηλαδή ὡς νὰ ἔλεγεν ὁ Χούξλεϋ: «Βέβαια οἱ Γάλλοι ἡσθάνθησαν τὰ πέντε δισεκατομμύρια, τὰ ὅποια ἐπλήρωσαν εἰς τοὺς Γερμανοὺς καὶ τὰ ὅποια δὲν ἤξεύρω πόσα ἀμάξια μετέφερον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἀλλ' ἔσαν ἔχουν ἄνδρας ὡς τὸν Παστέρ δὲν πρέπει νὰ τοὺς μέλῃ. Τότε νὰ φοβοῦνται, ἔσαν ἔχουν ἄφθονα χρήματα εἰς τὰ ταμεῖά των, ἀλλὰ τοὺς λείφουν οἱ μεγάλοι ἄνδρες των».

Αὐτὸ δὲ ἐφαρμόζεται εἰς κάθε ἔθνος, ἀπὸ τὴν μεγάλην Γαλλίαν ἕως εἰς τὴν μικράν Ἑλλάδα· τὸν πλοῦτον τοὺς ἀποτελοῦν πρῶτον οἱ ἔξοχοι ἄνδρες των καὶ ἔπειτα τὰ χρήματα ἐκείνων οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν.

Καὶ ἔμως ὅλα αὐτὰ εἶναι μέρος μόνον τῶν εὐεργεσιῶν, τὰς ὁποίας ἡ ἀνθρωπότης χρεωστῇ εἰς τὸν Παστέρ.

Ἀμα ἤρχισε τὰς μελέτας του ἐπὶ τῶν μικροβίων, ὁ Παστέρ παρηγόρησεν ὅτι τὸ κρασί, ὁ ζυθος, τὸ ξεῖδι, τόσαι ἄλλαι οὐσαὶ χαλόν, διότι «ἀρρωστοῦν» καὶ ἀρρωστοῦν ἀπὸ αὐτὴν ἢ ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἀρρώστειαν, διότι αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ μικρόδιον ἐμδῆκεν

εἰς τὴν ψυχὴν, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐρίσκονται. Ἐν λεπτότατον μόνιον ἀρκεῖ δι' αὐτό, ἂν τὸ λεπτότατον αὐτὸ μόνιον εἶναι μικρόδιον. Ὁ Παστέρ λοιπὸν ἐσκέφθη ἀμέσως : ὅταν ἐν μικρόδιον ἔμβῃ εἰς τὸ αἷμα τοῦ ζῴου, αὐτὸ θ' ἄρρωστήσῃ ἀμέσως.

Ἀφ' οὗ ἐδεδαιώθη ὅτι ἡ ὑπόθεσίς του εἶναι ἀληθὴς διὰ τὰ ζῴα, ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀσθενειῶν.

Πρὸ εἴκοσι καὶ πλέον ἐτῶν, μέγας Ἀγγλὸς χειρουργός, ὁ Λίστερ, ἀνεκάλυψεν ἐν εἶδος ἐπιδέσεως τῶν πληγῶν, τὸ ὅποιον ἐμποδίζει τὰ μικρόδια τοῦ αἵματος νὰ πέσουν ἐπάνω εἰς τὸ τραῦμα καὶ ἂν πέσουν δὲ φοφοῦν, ἐνῷ ἄλλοτε ἐπέφεραν τὴν σήψιν καὶ ὁ τραυματίας ἀπέθνησκε. Σήμερον ἡμποροῦν νὰ κόψουν ἑνὸς τὸ πόδι—καὶ ὁμολογῶ ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι πάντοτε πολὺ δυσάρεστον—χωρὶς νὰ πάθῃ οὔτε πυρετόν. Ἡ θνησιμότης δὲ μετὰ τὰς ἐγχειρήσεις εἶναι τώρα ἑκατὸν φορὰς μικροτέρα ἀπὸ πρωτότερα. Ἀλλ' ὁ Λίστερ ἐντίμως ἀνεγνώρισεν ὅτι, ἂν ὁ Παστέρ δὲν εἶχεν ἀνακαλύψει τὴν ὑπαρξίν τῶν μικροβίων, ἀδύνατον θὰ ἦτο καὶ εἰς αὐτὸν νὰ ἐπινοήσῃ τὴν θαυματουργὸν ἐπίδесιν τῶν τραυμάτων.

Οἱ ἱατροὶ τοῦ κόσμου ἄλλως τε ἠκολούθησαν τὰ ἔχνη τοῦ Παστέρ καὶ κάθε τόσον ἀνακαλύπτεται τὸ μικρόδιον καὶ μᾶς ἀσθενείας. Καὶ ὅταν τὸ μικρόδιον ἀνακαλυφθῇ, ἡμποροῦμεν, ἂν ὄχι νὰ τὸ καταστρέψωμεν, τοῦλάχιστον νὰ τὸ ἀποφύγωμεν. Τὰ περισσότερα δὲ μικρόδια ἀποφεύγει τις μὲ τὴν καθαριότητα. Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι κανεὶς αὐτὸς μόνος καθαρὸς· πρέπει νὰ εἶναι καθαροὶ καὶ οἱ γείτονές του καὶ οἱ γείτονες τῶν γειτόνων του, δηλ. ἑλὴ ἢ πόλις, εἰς τὴν ὁποίαν κατοικεῖ. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο εἶναι δύσκολον ἢ ἀδύνατον, διὰ τοῦτο ἔχομεν ἀκόμη τόσας ἀσθενείας, τὸν τυφόν, τὴν χολέραν π. χ. κλπ., τῶν ὁποίων γνωρίζομεν τὸ μικρόδιον, ἀλλὰ δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τὸ ἀποφύγωμεν, διότι μᾶς ἐρχεται πρὸς ἐπίσκεψιν ἀπὸ τὸν γείτονά μας, ἢ ἀπὸ τὸν δρόμον !

Τὸ ἐμβολίασμα τῆς λύσσης εἶναι ἡ γνωστοτέρα ἀνακάλυψις τοῦ Παστέρ, τὸ ὅποιον εἶναι φυσικόν, ὅταν συλλογισθῇ κανεὶς τί φρικτὴ ἀσθένεια εἶναι ἡ λύσσα, καὶ τί ὀδυνηρὸν θάνατον λαμβάνουν ὅσοι τύχῃ νὰ πάθουν ἐξ αὐτῆς.

Ἀλλὰ κυρίως εὐγνωμοσύνην τοῦ ὀφείλομεν διὰ τὰς ἄλλας τοῦ ἀνακαλύψεις. Μὲ τὸν ἐμβολιασμόν τῆς λύσσης σώζονται κατ' ἔτος ἑκατὸν ἢ διακόσιοι ἀπὸ τὸν θάνατον, ἐν ᾧ χάρις εἰς τὴν ἀνακάλυψιν

λυψιν τῶν μικροβίων σώζονται χιλιάδες καὶ χιλιάδες υπάρξεων. Ἐὰν ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ μαζεύσῃ ὅλους τοὺς ἀρρώστους, τοὺς ἐποίους οἱ ἱατροὶ δὲν κατάρθωναν νὰ θεραπεύσουν προτοῦ ὁ Παστέρ κάμῃ τὰς ἀνακαλύψεις του, καὶ τοὺς ἀρρώστους, οἱ ὅποιοι ἐσώθησαν χάρις εἰς αὐτάς, θὰ ἔκαμνεν ἓνα μεγάλον στρατόν· ἐὰν δὲ ἤμποροῦσε νὰ μαζεύσῃ καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν ἀρρώστησαν καθόλου, χάρις εἰς τὰς προόδους τῆς ὑγιεινῆς, θὰ ἔκαμνε στρατόν πολὺ μεγαλύτερον.

Διὰ τὰς λαμπρὰς ταύτας ἐπιτυχίας οἱ θαυμασταὶ τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς ἔστειλαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου χρήματα καὶ ἐκτί-



Ὁ Παστέρ ἐπιβλέπων τὴν ἀντιλυσσοδομικὴν
θεραπείαν λυσσοδομήκτου παιδίου.

σθη τὸ μέγα Ἰνστιτούτον Παστέρ. Εἰς τὸ λαμπρὸν αὐτὸ μέγαρον ὄχι μόνον θεραπεύονται οἱ λυσσοδόχτοι, ἀλλὰ καὶ μελετῶνται ἀπὸ τὸν Παστέρ καὶ τοὺς μαθητάς του ὅλα· αἱ ἀσθένειαι, αἱ ὁποῖαι γεννῶνται ἀπὸ μικροβία.

Τὸ Ἰνστιτούτον Παστέρ ἐκτίσθη εἰς ἓν μοναχικὸν μέρος τῶν Παρισίων, ὅπου πρὸ τριῶν ἐτῶν ἀκόμη ἐφύτρωναν ρεπάνια καὶ

ἄλλα χορταρικά. Εἶναι μεγάλον εὐρύχωρον οἰκοδόμημα, γύρω ἀπὸ τὸ ὅποιον εἶναι κτισμένα μικρὰ σπιτάκια καὶ στάβλοι.

Εἰς τὴν πρόσοφιν τοῦ κτιρίου ἐν χάλκινον σύμπλεγμα παριστάνει παιδί δεκατεσσάρων ἐτῶν, τὸ ὅποιον ὁρμᾷ ἐναντίον ἐνὸς λυσσασμένου σκύλου, τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ δέρμα τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ δένει τὸ στόμα μὲ τὸ σχοινὶ τοῦ μαστιγίου του. Τὸ ζῶον προσπαθεῖ νὰ διαφύγῃ, ἀλλὰ βλέπει κανεὶς ὅτι τοῦ εἶναι πλέον ἀδύνατον.

Τὸ σύμπλεγμα αὐτὸ παριστᾷ ἡρώϊκὴν πράξιν, ἣ ὅποια πραγματικῶς ἐγένεν. Ὁ ἥρωὺς εἶναι ἓνα τσομπανόπουλον ἀπὸ τὰ Ἰωσσηγα, ὀνομάζεται δὲ Ζουπίλ. Ὁ μικρὸς αὐτὸς ποιμὴν, διὰ νὰ σώσῃ πολλὰ παιδάκια ἀπὸ ἓνα λυσσασμένον σκύλον, ὃ ὅποιος ὤρμησεν ἐναντίον των, ἐστάθη ἐμπρὸς του καὶ κατεδαγκώθη ἀπ' αὐτόν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους κατεδάμασε τὸ ζῶον καὶ τὸ ἔσυρεν εἰς διάστημα ἑκατὸν πενήντα βημάτων διὰ νὰ τὸ πνίξῃ εἰς ἓν τέλμα, τὸ ὅποιον εὗρίσκετο ἐκεῖ κοντά. Εὐτυχῶς τὸ γενναῖον αὐτὸ παιδί εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς πρῶτους λυσσοδήκτους, τοὺς ὁποίους ἐμβολίασε καὶ ἔσωσεν ὁ Παστέρ.

Τὸ Ἰνστιτούτον ἐγκαινίσθη τὴν 14ην Νοεμβρίου 1888, ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν ἐπισήμων προσώπων καὶ σοφῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον μεταβῇ εἰς Παρίσιους ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκάθητο εἰς τὴν τιμητικὴν θέσιν, εἶχε δὲ δεξιὰ του τὸν Παστέρ, ὅστις ἔκλαιεν ὡς μικρὸ παιδί ἀπὸ τὴν χαρὰν του, ὅταν ἤκουε νὰ ἀριθμοῦν ἐμπρὸς του πόσον αἱ ἰδικαὶ του καὶ τῶν μαθητῶν του αἱ ἀνακαλύψεις εὐηργέτησαν τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι παρευρίσκοντο εἰς τὴν λαμπρὰν αὐτὴν ἐορτὴν δὲν ἤμποροῦσαν νὰ κρατήσουν τὰ δάκρυα.

Ἡ ἡμέρα τῆς 14ης Νοεμβρίου 1888 θὰ μείνῃ ἐνδοξος εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας, διότι εἶναι ἡμέρα, κατὰ τὴν ὅποιαν ἐπισήμως ἀνεκηρύχθη ὁ θρίαμβος τῆς νέας ἱατρικῆς ἐπιστήμης. Ἡ νέα ἱατρικὴ ἱατρεύει τὰς ἀσθενείας, τὰς ὁποίας ἡ παλαιὰ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἱατρεύσῃ. Ἀλλὰ κάμνει καὶ κάτι ἄλλο, μυριάκις καλύτερον: ἐμποδίζει τὰς ἀσθενείας νὰ γεννῶνται.

Ἀφ' οὗ προσθέσω ὅτι καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, μιμουμένη τὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων Κυβερνήσεων, ἀπέστειλεν εἰς τὸν Παστέρ τὸν Μεγαλόσταυρον τοῦ Σωτήρος, θὰ τελειώσω μὲ ἓν ἀνέχδστον.

Πρὸ ἐλίγων ἐτῶν ὁ Παστέρ ἐπῆγε νὰ περάσῃ τὸ καλοκαίρι εἰς τὴν ἤρουν καὶ ἀνθισμένην ἰταλικήν πόλιν Βορδιγέραν. Ὁ Δήμαρχος, τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον, ἔλος ὁ λαὸς τῆς μικρᾶς πόλεως τὸν ὑπεδέχθησαν μετὰ βᾶτων καὶ κλάδων.

Ὁ Παστέρ, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπερίμενε τέτοιαν ὑποδοχὴν, ἦτο πολὺ συγκεκινημένος· ἐγύρισε δὲ πρὸς τὸν Δήμαρχον καὶ τοῦ εἶπε :

— Μὲ ὑπεδέχθητε σάμπως νὰ ἦμουν κανεὶς ἡγεμὼν !

— Μὰ δὲν εἴσθε « ἡγεμὼν τῆς ἐπιστήμης ; » ἀπήντησε μὲ ἐτοιμότητα ὁ Δήμαρχος.

Ἡγεμὼν τῆς ἐπιστήμης ! Τί ὥρατος, τί ἀληθινὸς λόγος !.

1891.

8. ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ

Α') ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Τὸ λευκὸν χρώμα.

Γρηγορίου Ξενοπούλου.

Μίαν πρωίαν ἐξύπνησα καί, ἀνοίξας τὸ παράθυρόν μου, εὐρέθην ἐνώπιον λευκοῦ πανοράματος. Τὴν νύκτα εἶχε χιονίσει· καὶ ἡ πόλις ἑλῃ, αἱ στέγαι, αἱ δρόμοι, τὰ δένδρα, αἱ λόφοι, τὰ πάντα ἦσαν σκεπασμένα μὲ τὸν λευκὸν πέπλον τῆς « Νύμφης τοῦ Βορρά ».

Ἡ χιὼν ἐκείνη τοῦτο εἶχε τὸ ἐξαιρετικὸν διὰ τὰς Ἀθήνας : ὅτι ἦτο σχετικῶς μακρόδιος, ὅτι παρέμεινε χωρὶς ν' ἀναλυθῇ ἑλῃ ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν ἄλλην ἀκόμη, εἰς πολλὰ δὲ σκιερὰ μέρη καὶ τὴν τρίτην. Οὕτως ἡδυνήθην ἐπὶ πολλὰς ὥρας ν' ἀπολαύσω, νὰ χορτάσω τὸ θέαμα τοῦ λευκοῦ κάλλους ἀναλολοίτων, θέαμα, τὸ ὁποῖον παραδόξως πληροὶ τὴν ψυχὴν μας ἀπὸ εὐφροσύνης καὶ μᾶς ὠθεῖ πρὸς γλυκεῖς ρεμβασμούς . . .

Ἄλλὰ διατί ἀρά γε νὰ ποθῶμεν, ν' ἀγαπῶμεν τόσον τὸ λευκὸν χρώμα ; Διατί νὰ μᾶς χαροποιῇ εἰς τόσον βαθμὸν ἡ ἀφθονία του, διατί νὰ μᾶς συγκινή ἡ ἐπικράτησίς του ;

Διότι τὸ λευκὸν εἶναι τὸ ὠραιότερον, τὸ ἀγνότερον, τὸ ποιητικώτερον χρώμα ! Ἡξεύρετε βεβαίως ἀπὸ τὴν Φυσικὴν, ὅτι τὰ ἐπὶ ἀρχικὰ χρώματα συνηνωμένα μᾶς δίδουν τὸ λευκόν. Εἶναι λοιπὸν τὸ κορύφωμα, ἡ κορωνὶς τῶν χρωμάτων !

Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ αὐτό. Ἡ ἀπλότης του, ἡ τόσον γλυκεῖα καὶ

τόσον άπαλή εις τόν όφθαλμόν, ή καθαρότης του, ή άγνή και άσπιλος, μάς γεννᾷ τήν ιδέαν μιᾶς άγγελικῆς, μιᾶς ούρανίας αῶσότητος. "Οτι ύψηλόν, εἰτι μέγα, εἰτι θεϊόν, εἰτι άθάνατον, εἰτι άγνόν, τό φανταζόμεθα λευκόν, τό παριστάνομεν ὡς λευκόν. Λευκή εἶναι ή περιβολή και λευκαί αἱ πτέρυγες τῶν άγγέλων. Ἐν εἶδει λευκῆς περιστέρᾳς κατήλθεν ἐξ ούρανοῦ τό "Αγιον Πνεῦμα. Καί εις τήν Μεταμόρφωσιν, τά ἱμάτια τοῦ Χριστοῦ και τῶν Προφητῶν ανέλαμψαν πρό τῶν όφθαλμῶν τῶν Ἀποστόλων λευκά ὡς ή χιών.

Εἰς τήν φύσιν, εις τήν τέχνην, εις τήν ζωήν, παντοῦ, εἰτι ὡραϊόν και ύψηλόν μάς παρουσιάζεται ὡς λευκόν. Λευκός εἶναι ὁ άφρός τοῦ κύματος. Λευκόν εἶναι τό γάλα τῆς μητρός, ή πρώτη και άγνή τροφή τοῦ ανθρώπου. Λευκόν τό σπάργανον και λευκόν τό σάβανον, ή πρώτη και ή τελευταία περιβολή τοῦ θνητοῦ. Τά λαμπρότερα, τά άγνότερα άνθη εἶναι τά λευκά. Λευκός και ὁ κύκνος ὁ πολυμήντης και ποιητικός. Λευκόν και τό πρόβατον τό αἰώνιον, τό ὁποῖον κρτεῖ ἐπὶ τῶν ὤμων του ὁ Ποιμήν, ὁ καλός. Λευκά τά ἐνδύματα τῶν παρθένων, λευκός ὁ πέπλος και ὁ στέφανος τῆς νύμφης.

Καί δι' ἡμᾶς τοῦς Ἕλληνας ἰδιαιτέρως, λευκά εἶναι τά μάρμαρα τῶν αῥθανάτων ἐρειπίων μας, λευκός ὁ Παρθενών τῆς αἰχίας μας δόξης. Ἀκόμη και τόν Σταυρόν, τό θεϊόν ἐμβλημα τῆς σωτηρίας, λευκόν τόν παριστᾷ ή σημαία μας ἐπὶ ούρανοῦ κυανοῦ. "Όταν δέ ἐβλεπα προχθές ἐνώπιόν μου τήν λευκήν ἐκτασιν τῆς χιόνος ἐγγιζουσιν ἐκεῖ κάτω τό κυανόν τοῦ ἀνεφέλου ούρανοῦ, μοι ἐφάνη εἰτι ή φύσις εἰλη ἐσκεπάσθη ὑπό τᾶς πτυχᾶς μιᾶς ἀπεράντου ἐλληνικῆς σημαίας !

"Αν τό πονηρόν εἶναι μαῦρον, τό ἀγαθόν εἶναι λευκόν. Μία χιονοσκέπαστος ἐκτασις μάς παρουσιάζει τήν τελειοτέραν ἰσως αἰσθητήν ἐμφάνισιν τοῦ ἀγαθοῦ, και δι' αὐτοῦ μάς κάμνει νά ἐνθυμούμεθα εἰλα τά ὡραῖα, τά ύψηλά, τά άγνά, τά λευκά πράγματα. Εἶναι τρόπον τινά ή ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ, κατερχομένη και σκέπουσα τήν γῆν. Τήν νύκτα τοῦ Δεκεμβρίου, καθ' ἣν ἐγεννήθη ὁ Χριστός, ή γῆ ἦτο χιονοσκέπαστος.

Καί ἐν ᾧ ἐρρέμβαζα πρό τῆς χιονισμένης πόλεως, ἐν ᾧ ἐτρέφον αἱ ὀφθαλμοί μου εις τήν ἀπειρον και ἐκπαγλον λευκότητά της, ἐσυλλογιζόμην μυστικῶς εἰτι τοιαύτη λευκότης ἐρεᾷ και

ἄσπιλος πρέπει νὰ βασιλεύῃ πάντοτε ἐντὸς μας, ὅτι λευκὰ πρέπει νὰ εἶναι τὰ αἰσθήματά μας, καὶ λευκοὶ οἱ διαλογισμοὶ μας, καὶ λευκὴ ἡ καρδιά μας καὶ λευκὴ ἡ συνείδησίς μας !

1898

B) ΔΕΞΕΩΝ.

«**Ἀέρας**».

N. Πετιμεζᾶ (Λαύρα).

Λέξις μαγικὴ, ποὺ δὲν σημαίνει σχεδὸν τίποτε, καὶ ὅμως τὰ σημαίνει ὅλα. Τρεῖς συλλαβαὶ ποὺ βγήκαν μιὰν ἡμέρα ἀπὸ τὰ χεῖλη ἑνὸς ἀπλοϊκοῦ ἐκεῖ στὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου, ὅταν εἶδε νὰ σκάζουν οἱ ὀβίδες ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του καὶ νὰ μὴ παθαίνη τίποτε κανεῖς, καὶ ἔκαμαν ἔπειτα τὸ γυρὸ τους ὅπου συμπλοκή, ὅπου μάχη, ὅπου θάνατος ! Τὴν πήρε ἡ Δόξα μαζί μὲ τὰ φτερά τῆς καὶ γύρισε ὅλους τοὺς κάμπους καὶ ὅλα τὰ βουνὰ καὶ τὰ λαγκάδια. Ὅπου αἷμα, ἐκεῖ κι' αὐτὴ ὅπου μάχη, θ' ἀντηχοῦσε κι' αὐτὴ ὅπου νίκη, βροντόφωνη θὰ ἔδγαине ἀπὸ τὰ στήθη τῶν πολεμιστῶν καὶ ἀνέδαινε ψηλὰ σὰν ὕμνος ἐπινίκιος. Σήμερα δὲν ὑπάρχει χωριό, δὲν βρίσκεται σπιτί ἢ καλύδι ποὺ νὰ μὴν ἀντηχῇ μέσα.

Γιὰ τὸν πολὺν κόσμον δὲν ἔχει καθαρὸ νόημα, καὶ ὅμως εἶναι γεμάτη ἀπὸ νόημα γιὰ ὅσους ἔζησαν τοὺς δύο πολέμους καὶ ὅμως ἔχει νόημα γιὰ κάθε περίσταση ποὺ ἐλέγετο, καὶ ἄλλαξε σημασία γιὰ τὸ κάθε τί.

Ἐπεφταν οἱ ὀβίδες καὶ περνοῦσαν ἐπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους; «**Ἀέρας !**» τοὺς ἐφώναζαν.

Πήγαιναν λίγο πιὸ μακριὰ ἀπ' ὅτι ἔπρεπε, καὶ κτυποῦσαν πίσω ἐκεῖ στὰ μετόπισθεν καὶ ἔκαναν ἄνω-κάτω τὰ ἀσυνήθιστα ἐπιτελεῖα ; Ἐγύριζαν οἱ μαχηταὶ μὲ ἓνα μειδίαμα εἰρωνείας καί, βλέποντες τὴν ταραχὴ, τὸ σκόρπισμα καὶ τὴ φυγὴ, «**Ἀέρας !**» πάλι τοὺς ἐφώναζαν.

Καρμιά ἀπ' ἐκείνες, ποὺ φεύγουν παραπλανημένες, ἔπεφτε στὴ δευτέρα γραμμὴ, ἐκεῖ ποὺ ἐκάθηντο οἱ ἄλλοι ξένοιστοι μακριὰ ἀπὸ τὸν κίνδυνον. Αὐτοὶ σκόρπιζαν ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ, ἀσυνήθιστοι, τρομαγμένοι. Τότε μ' ἓνα χαμόγελο εἰρωνικὸ στὰ χεῖλη ἐκείνοι ποὺ πολεμοῦσαν στὴν πρώτη γραμμὴ ἄφιναν νὰ τοὺς ξεφύγῃ ἓνα βροντόφωνο : «**Ἀέρας !**»

Μιά φορά ένας ταγματάρχης, ἀπ' ἐκείνους τοὺς λίγους ποὺ ὅταν βροντοῦσε τὸ κανόνι ἐγίνετο ἄφαντος καὶ μόλις ἔπαυε ἔδωγαινε ἐμπρὸς καὶ ἄρχιζε λόγια καὶ συμβουλές, πήρε κι' αὐτὸς τὸ μερίδιό του ἀπ' τὸν «'Αέρα», γεμάτο ἀπὸ καυστική εἰρωνεία. Ἐνας «'Αέρας!» δυνατὸς τὸν ἀκολουθοῦσε κάθε φορά ποὺ ἄνοιγε τὸ στόμα του, ὡς ποὺ ἐξηφανίσθη πιά γιὰ πάντα.

Ἐνας ἄλλος, ἀπὸ ἐκείνους τοὺς πολλοὺς ποὺ ἐξοῦσαν νύκτα μέρα μαζί μὲ τὰ παλικάρια, ποὺ μοίραζε τῇ γαλέττα μαζί τους, ποὺ ἐκοιμάτο πλάγι-πλάγι μ' αὐτοὺς μέσα στὸν κίνδυνον, κτυπήθηκε μιὰ μέρα βαριά. Τὸν κουδάλησαν μὲ τὸ πόδι σπασμένο. Μερικοί, ἀνήσυχτοι, τὸν περιτριγύρισαν. Μὰ αὐτὸς, σφίγγοντας τὰ χεῖλη του γιὰ νὰ μὴ φωνάξῃ ἀπ' τὸν πόνον, χαμογέλασε καὶ τοὺς φώναξε δυνατὰ :

— Δὲν εἶναι τίποτε, παιδιά. «'Αέρας» !

— «'Αέρας» ! τοῦ φώναζαν κι' ἐκεῖνοι καὶ τραύηξαν πηδῶντας πάλι στὴν πρώτη γραμμῇ.

Ἄλλη μίαν ἡμέρα, ἓνας ἀπ' ἐκείνους τοὺς ἥρωϊκοὺς ἀξιωματικούς τοῦ πεζικοῦ, ποὺ εὐρίσκοντο πάντοτε μὲ τὸ σπαθί στο χέρι μπροστά, ἄφισε νὰ τοῦ ξεφύγῃ ἡ ἴδια λέξις. Ἦταν μιὰ ἀπὸ τὰς ἡμέρες ἐκεῖνες τὰς ὀλίγες, ποὺ ἀντικρύσαμε μερικά ἀτυχήματα. Ὅλοι οἱ στρατοί, καὶ οἱ πιὸ ἐνδοξοί, ἔχουν πάθει ὅμοια σὲ μερικές στιγμές. Ὁλόγυρα ἐμετροῦσαν τοὺς νεκροὺς, ἐμάζευαν τοὺς πληγωμένους. Τὸ αἷμα εἶχε χυθῇ ἄφθονα καὶ ἀνώφελα. Δὲν εἶχαμε ἐπιτύχει ἐκεῖνο ποὺ ζητούσαμε· δὲν εἶχαμε κατορθώσει τίποτε. Τὸ παλικάρι ἐκεῖνο ἐγύρισε καὶ εἶδε τὸ τάγμα του ἐξηντλημένο, ἀποκαμωμένο, μισό. Εἶδε ὅλη τὴν πομπή ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, ὅλη τὴ σωρεία ἀπὸ τοὺς τραυματίας, ὅλο τὸ πλῆθος ἀπὸ τοὺς ζωντανούς ποὺ ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ πίσω μὲ τὸ κεφάλι σκυφτό καὶ τὰ μάτια χαμηλά. Εἶδε τὰ αἵματα, τοὺς χαμένους κόπους, τὰς μάταιες ἥρωϊκὰς προσπάθειες, εἶδε τὸν ἐχθρὸ ἐκεῖ ἀντικρὺ νὰ κρατῇ τὰς θέσεις του ὑπερήφανος καὶ ἐπίμονος· καὶ τότε, ἀφ' οὗ ἐκτύπησε τὸ σπαθί του δύο—τρεις φορές μὲ λύσσα ἐπάνω σ' ἓνα βράχο, ἐκοίταξε τὰ παλικάρια του μὲ μάτια φλογισμένα ἀπὸ μανία καὶ λύπη μαζί καὶ τοὺς φώναξε :

— «'Αέρας» σήμερα ! «'Αέρας» καὶ σὲ μένα, καὶ σὲ σὰς καὶ σ' ὅλους μας !

Ἔτσι, σὲ ὅλες τὰς ὥραις στιγμὰς τῆς δόξης, μέσα σὲ ὅλες τὰς

μεγάλες καὶ ἀπίστευτες ἐπιτυχίες, σύντροφος ἀχώριστος ἦταν ἡ μεγάλη λέξις, ἡ λέξις χωρὶς νόημα, τὸ ποίημα τῆς μάχης καὶ τοῦ θανάτου, καὶ ἀχώριστος σύντροφος ἐπίσης μέσα στὲς πίκρες καὶ τὲς ἀτυχίες. Λέξις ποὺ ἀντηχεῖ ἀκόμα σὲ ὅλες τὲς χαράδες, ποὺ πετᾷ ἀκόμα ἐπάνω ἀπὸ τοὺς κάμπους, ποὺ τριγυρίζει ἀκόμα ἐπάνω ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν παλικαριῶν. Λέξις ποὺ φοβέριζε τὸν ἐχθρό, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσε στὴ φυγὴ του. Λέξις ποὺ ἀντίκρουσε μὲ τὸ γέλοιο κι' αὐτὴ τὴ χολέρα καὶ τὴν ἐδίωξε. Πέντε γράμματα ποὺ χοροπηδοῦσαν γελαστά ἐμπρὸς στὶς ὁδοὺς, μέσα σὲ βροχὴ ἀπὸ σφαῖρες, ποὺ ἐκοιμῶντο μαζὶ μὲ τὴν πείνα, ποὺ ξυπνοῦσαν μὲ τὴν παγωνιά, ποὺ χαιρετοῦσαν τὸ θάνατο καὶ τοὺς νεκροὺς ποὺ περνοῦσαν, ποὺ εἰρωνεύοντο τὸν χάθε δειλὸ καὶ ἀνέβαζαν στὸν οὐρανὸ τὸ κάθε παλικάρι, — αὐτὰ τὰ πέντε γράμματα δὲν θὰ λησμονηθοῦν ποτέ! Ἀέρας καὶ τὰ βόλια! Ἀέρας καὶ ἡ πείνα καὶ τοῦ ἡλίου τὰ κτυπήματα καὶ ἡ παγωνιά καὶ οἱ πληγὲς καὶ ὁ θάνατος. Ἀέρας καὶ τ' ἀδελφία τὰ σκοτωμένα. Ἀέρας καὶ τὰ ὄρφανὰ καὶ τὰ σπίτια ποὺ ἐρημώθηκαν καὶ ἐκλείσαν γιὰ πάντα. Ἀέρας καὶ οἱ νεκροὶ καὶ τὸ αἷμα! Ἀέρας καὶ οἱ τάφοι! "Ὅλα γι' αὐτοὺς ἦταν ἄερας, ὅλα ἔγιναν ἄερας, καὶ τὸ μόνο ποὺ δὲν ἔγινε ἦταν ἡ πατρίδα τους, ποὺ τὴν ἔκαναν μεγάλη καὶ δυνατὴ, μὲ τὸν ἄερα τους!

1915

Γ'.) ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΩΝ ΦΡΑΣΕΩΝ

N. Γ. Πολίτου.

1. *"Ἄν μιᾶς καὶ δὲ σ' ἀκοῦνε, πάντεχε στὸ μῦλο κι' εἶσαι.*

"Ἄν ἐνουθέτησας τὸν παρεκτρεπόμενον φίλον σου, καὶ διὰ τῶν συμβουλῶν σου προσπαθῇσας νὰ τὸν ἐπαναφέρῃς εἰς τὴν εὐθείαν, δὲν εἰσηκούσθης, ἀδιαφόρει τὸ καθήκόν σου τὸ ἐξετέλεσας, οὐδὲ πρέπει νὰ φέρῃς βαρέως τὴν ἀπειθείαν ἐκείνου. Ὑπόθεσις ὅτι εὐρισκόμενος ἐντὸς μύλου ἐνουθέτησας αὐτόν, ὅτε ἔνεκα τοῦ κρότου δὲν θὰ ἤκουε τοὺς λόγους σου.

2. *"Ἀκριβὸς στὰ πίτουρα καὶ φθηνὸς στ' ἀλεῦρι.*

[Λέγεται] ἐπὶ τῶν προσπαθούντων νὰ διοικήσωσι μετὰ φειδοῦς τὰ τοῦ οἴκου των, ἀλλ' ἐξ ἀδουλίας ἢ ἀπειρίας φειδωλῶν μὲν ὄντων περὶ τὰ εὐτελεῖα καὶ ἀνάξια λόγου, διασπαθόντων δὲ τὰ μεγάλα καὶ τίμια. Ἰδίως λέγεται, μεταβαλλομένου τοῦ γένους τῶν ἐπιθέτων, ἐπὶ οἰκοδομοποιῶν δαπανηρῶν, αἵτινες φιλατιμοῦνται

νά φανῶσιν ἀγαθαὶ οἰκονόμοι. Λέγεται προσέτι καὶ ἐπὶ τῶν ἀσκόπως δαπανώντων «χωρὶς νὰ πιάνουν τόπο τὰ ἐξοδά των». Τὴν αὐτὴν ἐννοίαν φαίνεται ἔχουσι καὶ ἡ ἀρχαία : «Μέτρῳ ὕδωρ πίνοντες, ἀμετρεῖ δὲ μᾶζαν ἔδοντες».

3. Καὶ σ' ἐμένα λῶ λῶ λῶ;

Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς συνήθεις δημώδεις φράσεις : «Καὶ σ' ἐμένα κάνεις τὸ μισοκακόμοιρο;», «σ' ἐμένα δὲν περνοῦν αὐτά», «ἄλλοῦ νὰ τὰ πουλῆς αὐτά». Καὶ ἐμὲ δηλαδὴ προσπαθεῖς νὰ ἐξαπατήσης καὶ δὴ διὰ τεχνασμάτων γνωστοτάτων εἰς ἐμέ; Παραπλησία εἶναι ἡ ἀρχαία : «Μὴ πρὸς ἐμέ τὰ ποικίλα».

Εἰς τὴν παροιμίαν ταύτην ὑπόκειται μῦθος, τοῦ ὁποῦ πολλοὶ φέρονται παραλλαγαί. Κατὰ τινὰ τούτων, ποιμὴν, φοβούμενος ὅτι θὰ καταδικασθῇ νὰ πληρώσῃ ὑπέρογκον ἀποζημίωσιν, διότι αἰ- αῖγές του ἐπροξέντησαν πολλὴν ζημίαν εἰς ἐλαιῶνα, προσέφυγεν εἰς δικηγόρον, καὶ ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ἀμοιβὴν ἑκατὸν τάλληρα, ἂν δυνήθῃ νὰ τὸν σώσῃ. Ὁ δικηγόρος τὸν συνεβούλευσε νὰ κάμῃ εἰς τὸ δικαστήριον τὸν χαζόν, καὶ «νὰ μὴν κρένῃ»* μπίτ*, καί, ἂν τὸν πολυδιάσουν, νὰ φωνάξῃ σὰν πρόβατο μπέ !». Οὕτως ἐγίνε καὶ τὸ δικαστήριον τὸν ἠθώωσεν ὥς ἀκαταλόγιστον. Ἄλλ' ἔτε καὶ ὁ δικηγόρος ἐζήτησε τὴν ἀμοιβὴν του, ὁ ποιμὴν δὲν τοῦ ἀπεκρίνετο. «Μετὰ πολλὰ τὸν πιάνει ὁ δικηγόρος ἀπὸ τὴ σιγούνα* καὶ τὸν κουνάει. «Τὸν παρᾶ», τοῦ λέει. Γυρίζει τὴν ἀγκλίτσα ὁ τσοπάνος καὶ τοῦ δίνει μιὰ στὸ κεφάλι, καὶ τοῦ λέγει. «Μπέ !...» Τότες ὁ δικηγόρος τοῦ λέει : «Ἄιντε, μωρέ, δὲν φταῖς ἐσύ· φταίω γὼ ποῦ σὲ σὺβούλεψα.» Ὁ μῦθος εἶναι κοινὸς καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους λαούς..

4. Ἐβγήκεν ἀσπροπρόσωπος.

Ἀσπροπρόσωπος μεταφορικῶς λέγεται ὁ αἰσίως περατώσας τὴν ἐπιχείρησιν, ἣν ἀνέλαβεν, ἰδίως ὁ διαχειρισθεὶς ξένην περιουσίαν καὶ δοὺς ἀκριθεὶ λόγον τῆς διαχειρίσεως· ὁ ἔχων δηλαδὴ λευκὸν καὶ ἀσπὶλον τὸ πρόσωπον, ὁ μὴ ἐρυθριῶν διὰ τὰς πράξεις του. Ὅθεν καὶ εὐχή : «Πάντα μ' ἀσπρο πρόσωπο», ἢ ἀπλῶς «Ἀσπροπρόσωπος !» ἥτοι εἴθε πάντα τὰ ἔργα σου νὰ στέφωνται ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ὅθεν ἡ φράσις «ἐβγήκεν ἀσπροπρόσωπος» σημαίνει ὅτι ἐπιτυχῶς συνετέλεσέ τις ἔργον τι, ἢ δοὺς τὰς εὐθύνas ἀπέδειξεν ὅτι ἐντίμως διεχειρίσθη τὰ χρήματα, τὰ ὅποια τῷ ἐνεπίστεύθησαν. «Μ' ἐβγα-

λες ἀσπροπρόσωπο» = συνηγορήσας ὑπὲρ ἐμοῦ ἀπέδειξες τὴν ἀθωότητά μου. Ἀέγουσιν ἐπίσης «ἔχει καθαρό τὸ πρόσωπο» ἢ «τὸ μέτωπο» ἐπὶ ἀνδρῶν ἐντίμων μὴ φοβουμένων τὰς διαβολάς, παραπλησίως πρὸς τὸ γαλλικὸν *aller le front levé*. Τὸ ἀντίθετον εἶναι «μουντζουρωμένος», καὶ φράσις «τὰ μουντζούρωσε»· ὁ δ' ἀναιδής, ὁ ἀπολέσας τὸ ἐρύθημα, λέγεται καὶ νῦν χαλκοπρόσωπος· ἢ λέξις εἶναι ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ ε' αἰῶνος μ. Χ. Ἀνάλογοι φράσεις τῶν παλαιότερων εἶναι «πατρατρίδεσθαι τὸ μέτωπον, τρίβειν τὸ μέτωπον».

Εἰρωνικῶς δὲ λέγεται ἡ προκειμένη παροιμιώδης φράσις καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἐπιτηδείων, κατορθούντων ν' ἀποκρύψωσι τὴν ἐνοχλήν των. Φέρεται δὲ καὶ ὁ ἀκόλουθος μῦθος: «Ἐνας ποῦ εἶχε χίλια πρόβατα, ἀποφάσισε νὰ πάη στὸ χατζηλίκι, νὰ γίνη χατζῆς. Ἐκάλεσε τὸ λοιπὸν τὸν τσέλιγγά του, τοῦ παρέδωκε τὰ πρόβατα, τὸν ὠδήγησε τί πρέπει νὰ κάνῃ, ὡς ποῦ νὰ γυρίσῃ, αὐτὸς ἀπὸ τὸ χατζηλίκι, καὶ τοῦ ἔκαμε καὶ πληρεξούσιο ἂν παρουσιαστῇ ἀνάγκη νὰ πουλῇ καὶ ν' ἀγοράζῃ. Ἀμα ἔφυγεν ὅμως αὐτὸς στὸ ταξίδι, ὁ τσέλιγγας τὰ ἔβαλε τὰ πρόβατα μπροστὰ καὶ σὲ λίγο διάστημα τὰ ξεπάστρεψε. Μετὰ καιρὸ ἐγύρισε ὁ χατζῆς καὶ μερικοὶ φίλοι τοῦ τσέλιγγα ἔτρεξαν καὶ τοῦ ἔδωκαν εἰδηση, γιὰ νὰ λάβῃ τὰ μέτρα του. «Ἐννοια σας», τοὺς λέγει ἐκεῖνος, «ἐγὼ θὰ παρουσιαστῶ καὶ θὰ δώσω σωστὸ λογαριασμό, καὶ θὰ ἰδῇτε πῶς θὰ βγῶ ἀσπροπρόσωπος». Ἀμέσως τὸ λοιπὸν, γεμίζει μιὰ καρδάρια γιαιοῦρτι, τὴν παίρνει στὸ χέρι καὶ πάει στοῦ χατζῆ. Ἐβαλε τὴν καρδάρια μὲ τὸ γιαιοῦρτι μπροστὰ τοῦ ἀπάνω στὸ τραπέζι, τρέχει, τὸν ἀγκαλιάζει, τὸν φιλεῖ, καὶ ἀρχίζει μὲ ξεφωνητὰ καὶ λέγει: «Ἄχ χατζῆ μου, ἄχ χατζῆ μου, δὲν ξέρεις καὶ μὴν τὰ ρωτᾷς τί ἔμαθα καὶ τί τραύηξα! Ἀμα ἔφυγες, ἐπέρασαν κάμποσες ἡμέρες καὶ ἦρθαν καὶ μοῦ εἶπαν πῶς ἐπνίγης. Ἐγὼ τότε λέγω, ὁ ἀφέντης μου ἐπνίγηκε, τὸ πρῶτο ποῦ πρέπει νὰ κάμω εἶναι νὰ φροντίσω γιὰ τὴν ψυχούλα του. Καὶ ἐμοίρασα στοὺς φτωχοὺς τὰ πεντακόσια πρόβατα γιὰ νὰ σὲ συγχωρᾶνε. Ὅστερα ὅμως ἐμάθαμε πῶς ἐγλίτωσης, καὶ ἀπὸ τὴν χαρὰ μου ἐμοίρασα καὶ τὰ ἄλλα πεντακόσια εἰς τοὺς φτωχοὺς γιὰ νὰ τὰ φᾶνε εἰς τὴν ὕγειαν σου καὶ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Θεό, ποῦ σ' ἔχει καλὰ. Καὶ μόνον αὐτὴ τὴν καρδάρια ἐκράτησα ἀπὸ ὅλη τὴν στάνη, καὶ σοῦ τὴν ἔφερα. Ὁ χατζῆς ν' ἀκούσῃ αὐτά, ἐγίνε ἐξω φρενῶν, καὶ τὸν ρωτᾷ μὲ θυμὸ: «Ὡστε πᾶνε ὅλα τὰ πρόβατα; — Ναί, ναί, χατζῆ

μου». Δὲν ἐδόσθηξέ ἑκεῖνος, ἀρπάζει τὴν καρδιάρα ποὺ ἦταν μπροστά του καὶ τὴ φορεῖ στὸ κεφάλι τοῦ τσέλιγγα· χύθηκε τὸ γικοῦρτι ἀπάνω του, τοῦκαμε τὰ μοῦτρά του κάτωσπρα. Ἐκεῖνος τὸδαλε ἀμέσως στὰ πόδια. Οἱ φίλοι του ἀπὸ περιέργεια νὰ μάθουν τὸ ἀποτέλεσμα, τὸν περίμεναν ἀπόξω ἀπὸ τὸ σπίτι, καὶ σὰν τὸν εἶδαν: «Ἐ! τσέλιγγα», τοῦ λένε, «πῶς τὰ κατάφερες; —Δὲ σὰς εἶπα», τοὺς λέει, «πῶς θὰ βγῶ ἀσπροπρόσωπος; Νά με ἀσπροπρόσωπος».

1900

9. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Μετὰ τὰς ἐξετάσεις.

Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

Εἰσαγωγή. Τὸ τεμάχιον εἶναι ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Κοραῆ, σταλείσης πρὸς τὸν φίλον του πρωτοψάλτην Σμύρνης Δημ. Λῶτον.

Ἐκ Μομπελλίου, τῇ 11ῃ Ἰουλίου 1786.

Ἀδελφέ μου, ἡ ἀγαλλίασις τῆς ψυχῆς μου εἶναι τοιαύτη, ὥστε τετράκις ἐπεχείρησα νὰ σὲ γράψω, καὶ τετράκις ἐμποδίσθην ἀπὸ τὰ δάκρυα. Ταύτην τὴν ὥραν ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Ἀκαδημεῖαν, ὥραν ἀρίστου· ἀλλ' ἡ χαρὰ ἠφάνισε τὴν ὄρεξιν, καὶ ἀφῆκα τὸ γεῦμα, διὰ νὰ σὲ περιγράψω τὴν νίκην μου.

Παρέστησα λοιπὸν τὴν θέσιν* μου ἐνώπιον τῶν διδασκάλων μου καὶ μιᾶς συνδρομῆς διακοσίων πενήκοντα ἀνδρῶν, τῶν πλειόνων σοφῶν, ἱατρῶν, φιλολόγων. Τὴν προλαβοῦσαν νύκτα δὲν εἶχον καλύψει τοὺς ὀφθαλμούς· τοσαύτη ἦτον ἡ ἀμνηχανία καὶ ὁ φόβος μου· καὶ μέχρι τῆς δεκάτης ὥρας (ταύτην τὴν ὥραν γίνονται αἱ κοιναὶ διαλέξεις) ἔτρεμον ὡς τὸ ὀφάριον. Ἀλλ' ἐπλανώμην· οἱ διδάσκαλοί μου, ὁμοθυμαδὸν ἄπαντες, με ἔκαμαν (δακρῶν πάλιν) τὰ πλέον λαμπρὰ ἐγκώμια· εὗρηκαν τὴν θέσιν μου γραμμένην με μέθοδον, πλήρη ἀπὸ παρατηρήσεις ὥραιας, στολισμένην με πολλὴν φιλολογίαν· ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἀδελφέ μου, εἶναι ἀδύνατον νὰ σὲ περιγράψω τὰ ὅσα εἶπαν οἱ κριταὶ μου. Ἀπ' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ἐπαίνους ὁ φόβος μετεβλήθη εἰς θάρρος... Ἀπεκρίθην εἰς τὰς ἐρωτήσεις των με σαφῆναιαν, ἀνεσκεύασα τὰς ἀντιρρήσεις των· εἶχα γράψειν ὅτι πολλά, νομιζόμενα τῶν νεωτέρων εὐρήματα, τὰ ἤξευρεν ὁ Ἱπποκράτης* πρὸ δύο χιλιᾶδων

ἐτῶν. Ἐδιαφέντευσά* τὴν τιμὴν τῶν προγόνων μου, ἐτίμησα τὸ γένος, τοὺς φίλους καὶ τὸν πρωτοφάλτην μου.

Ὅλη ἡ συνέλευσις ἔμεινεν εὐχαριστημένη. Ἐγὼ μόνον δὲν εἶμαι ἐντελῶς εὐτυχής. Τὸ γλυκύτερον, ἔλεγεν ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην, ἅψ' ὅσα μὲ συνέβησαν εἰς τὴν ζωὴν μου, ἦτο τὸ νὰ νικήσω τοὺς Λακεδαιμονίους, ζῶντος ἐτι τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός μου. Τὴν χάριν ταύτην μὲ ἐστέρησεν ἡ Πρόνοια. Πολλὰ τοὺς ἐλύπησα καὶ τοὺς δύο· καὶ ἴσως ὁ σημερινός μου θρίαμβος ἤθελεν ἐξαλείφειν τὰ τραύματα τῆς καρδίας τῶν ἴσως ἤθελε τοὺς πληροφωρήσειν ὅτι δὲν εἶχον τοσοῦτον ἄδικον νὰ τοὺς παρακούσω.

Ἄλλὰ περὶ μὲν τούτων ἱκανά. . .

Ἐρρωσὸς εὐδαιμονῶν

ὁ φίλτατός σου

Κοραῆς.

Ἐν Ὀνειρον.

Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

Εἰσαγωγή. Τὸ τεμάχιον εἶναι ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Κοραῆ, σταλείσης πρὸς τὸν φίλον του Δημ. Λῶτον πρωτοφάλτην ἐν Σμύρνῃ.

Ἐκ Μομπελλίου τῇ 29ῃ Ὀκτωβρίου 1787.

Φίλτατε Πρωτοφάλτα,

Ἐλαβον τὴν ἐπιστολὴν σου, δεδομένην ἰα' Αὐγούστου. . .

Πολλάκις, ἀδελφέ μου, εἰς τὰς ἀνιάράς μου ἀγρυπνίας, (καὶ αὗται αἱ ἀγρυπνίαι μὲ συμβαίνουσι πολλάκις, μάλιστα τὸν χειμῶνα, ὅταν αἱ νύκτες εἶναι μακრაί), ἀναλίσκω τὸν καιρὸν, συλλογιζόμενος τὰ πάθη μου. Ἀφοῦ τὰ ἀπαριθμήσω ὅλα, ἐν πρὸς ἐν, ἀρχόμενος ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅποια ἦσαν αἱ πατρικαὶ παιδεύσεις διὰ τὰς ἐν οἴκῳ ἀταξίας μου, καὶ οἱ ραβδισμοὶ τοῦ φροντιστηρίου διὰ τὰ γραμματικά, καὶ διαβαίνων ἔπειτα εἰς τὰ πλέον ἀνιάρά, τὴν εἰς Ὀλλανδίαν ἀποδημίαν, τὴν ἀπώλειαν τῶν ὑπαρχόντων, τὴν δευτέραν ἐκδημίαν μου εἰς Γαλλίαν, ἅψ' οὗ, λέγω, τὰ ἀπαριθμήσω ὅλα, ἢ καὶν ὅσα ἐνθυμοῦμαι, μὲ φαίνεται νὰ ἀκούω μίαν φωνὴν ἀοράτως : « Ἀχάριστε, ἂν ἡ Πρόνοια σὲ ἐπαίδευσεν πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως, σὲ ἔκαμεν ὅμως καὶ μεγάλας εὐεργεσίας ». Καὶ τότε ἄρχομαι ἐκ τοῦξεναντίου νὰ ἀπαριθμῶ τὰ τῆς Προνοίας δωρήματα, καὶ σὲ βεβαιῶνῶ, φίλε μου,

ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν ὑπολογισμὸν εὗρηκα πάντοτε τὸν ἀριθμὸν τῶν καλῶν ἀνώτερον ἀπὸ τὰ κακά.

Οὕτω παρηγορούμενος μὲ τοιοῦτους λογισμοὺς ἀπεκοιμήθη μίαν νύκτα πρὸς τὸ ἐξημέρωμα· καὶ εἶδον καθ' ὕπνου θέαμα περὶέργον, καὶ ἄξιον νὰ παρηγορήσῃ ὄχι μόνον ἐμέ, ἀλλὰ πάντας τοὺς κακῶς πάσχοντας. Ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ καταβαίνων παρεστάθη εἰς τὴν κλίνην μου, κολοσσάτιος τὸ μέγεθος· ἐκράτει τρυτάνην εἰς χεῖράς του, ὡς ἐκείνην, μὲ τὴν ὁποίαν ζυγίζουσι καμμίαν φορὰν τὰ ξύλα ἔμπροσθεν εἰς τὸ κουμέρκιον*. «Παραπονεῖσαι, μὲ λέγει, ὡς ἡδικοημένος ἀπὸ τῆς Προνοίας. Ἄλλ' ἰδοὺ τῆς Δικαιοσύνης ἢ τρυτάνη. Βάλε εἰς τὸ ἓν μέρος ὅσα κακά ἐδοκίμασας ἐν τῷ βίῳ, καὶ πρόσθε μὴ λητμονήσῃς τίποτε».

Ἐγὼ, τρέμων ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ὡς βλάσφημος, καὶ ἐπιθυμῶν ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ δικαιολογηθῶ, ἤρχισα μὲ μεγάλην προθυμίαν νὰ ἐπιφορτίζω τὴν μίαν πλάστιγγα τῆς τρυτάνης μὲ ὅσα κακά ἐδυνήθην νὰ συλλογισθῶ καί, φοβούμενος μὴ νικηθῶ ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου, συνεφόρουσι ἀκόμη καὶ πολλὰ ἄλλα εὐτελεῖ καὶ ἀνάξια λόγου· ὅποια π. χ. ἦσαν, νὰ ὑπάγω καμμίαν φορὰν εἰς τὸν Κουγλουτζᾶν* περιπατῶν· νὰ κρημνισθῶ μίαν ἡμέραν ἀπὸ τὴν κλίμακα τοῦ ὀσπιτίου, τρεῖς μόνον ἢ τέσσαρας βαθμοὺς (ἂν ἐνθυμοῦμαι καλὰ), χωρὶς ἄλλην βλάβην, παρὰ τὴν συντριβὴν ἐνὸς ποτηρίου, τὸ ὁποῖον ἐκράτουσι εἰς χεῖρας. Εἰς ὀλίγα λόγια, ἐφόρτισα τὴν πλάστιγγα ὅσον ἦτο δυνατόν, καὶ ἀπὸ τὰ ὄντα καὶ ἀπὸ τὰ δοκοῦντα κακά. Τὸ θαυμαστὸν ἦτον ὅτι ὁ Ἄγγελος δὲν ἔλεγε τίποτε πρὸς αὐτά, ἀλλ' ἐπροσποιεῖτο νὰ μὴ καταλαμβάνῃ τὴν ἀπάτην.

Ἀφ' οὗ ἐτελείωσα τὴν συγκομιδὴν ὅλων μου τῶν κακῶν, «ἔχεις ἄλλο τι περισσότερον»; μὲ λέγει ὁ Ἄγγελος. «Ὅχι», ἀπεκρίθη ἐντρομος. «Σὺ μὲν», λέγει, «ἐπεφόρτισας τὴν πλάστιγγα μὲ ὅσα ἤθελες, καὶ δὲν σὲ ἐκώλυσα κατ' οὐδέν. Ἐγὼ δὲ θέλω βάλλειν εἰς τὴν ἐτέραν πλάστιγγα τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴν συγκατάθεσίν σου· σὲ δίδω ἄδειαν νὰ μὲ ἐναντιωθῇς εἰς ὅ,τι κρίνεις ἢ κατὰ πολλὰ βαρὺ, ἢ ἀνοίκειον νὰ συγκαταριθμηθῇ μετὰ τῶν καλῶν».

Ἦρχισε λοιπόν, ἀδελφέ μου, νὰ στοιβάξῃ καὶ αὐτὸς τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρήματα. Καὶ ποῖα δωρήματα; Ὅποια ποτὲ δὲν συλλογίζομεθα, τόσον ἐτυφλώθημεν ἀπὸ τὴν φιλαυτίαν! Ἐρριψεν εἰς τὴν πλάστιγγα τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπαρξιν, καὶ τὸ νὰ μὴν

ἀποθάνω μέχρι τοῦ νῦν, μολονότι πολλὰ νοσήσας, ὡς δῶρημα τοῦ Θεοῦ. Εἰς αὐτὸ βλέπων με ἀποροῦντα, «δὲν ἀνέγνως, ποτέ,» με λέγει, «τὴν Γραφήν; —Ναί,», τὸν ἀπεκρίθην, «ἐπειδὴ μετέφρασα μίαν κατήχησιν, εἰς τὴν ὁποῖαν συνήθροισα τὰ ὠραιότερα ρητὰ τῆς Γραφῆς. —Μεταξὺ αὐτῶν» με λέγει, «πρέπει νὰ εὐρηκας καὶ τὸ ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν». Ἀλλὰ τί κακὸν μου καιρὸν ἤθελα, Πρωτοψάλτα, νὰ τὸν ἐνθυμίσω τὴν Κατήχησιν; Ἀρπάζει ἐν ἐξεμπλάριον* (δὲν ἐξεύρω ποῦ τὸ εὗρεν εὐθύς), καὶ τὸ ρίπτει εἰς τὴν πλάστιγγα, ὡς δῶρημα Θεοῦ καὶ αὐτό. Ἐζήτησα νὰ ἐναντιωθῶ, προφασιζόμενος τοὺς μόχθους τῆς μεταφράσεως, καὶ σπουδάζων νὰ δείξω ἀληθῶς ὅτι εἶναι πόνημα ἰδικόν μου, καὶ ὅχι δῶρημα ἄλλου· καὶ αὐτὸς με ἀπεστόμωσε με τὸ Χωρὶς αὐτοῦ δυνάμεθα ποιεῖν οὐδὲν καὶ με τὸ *Hān* δῶρημα τέλειον ἄνωθεν ἐστὶ καταβαῖνον καὶ με τὸ *Tò* θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν, καὶ με ἄλλους μυρίους τόπους τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης. Ἐθαύμασα, φίλε μου, πόσον ἦτον δυνατός ἐν ταῖς Γραφαῖς ὁ Ἄγγελος, καὶ ποῦ ἀνέγνωσε τὴν Γραφήν, μὴ ὄντων (καθὼς ἐξεύρεις), ἐν οὐρανοῖς μήτε βιβλίων, μήτε τυπογράφων. Ἀνέδασεν ἔπειτα εἰς τὴν πλάστιγγα τοὺς μακαρίτας γονεῖς μου, με πᾶσαν αὐτῶν τὴν προθυμίαν νὰ με προξενήσωσιν ὅλα τὰ μέτα τῆς σπουδῆς· ἀνέδασε τοὺς καλοὺς μου συγγενεῖς καὶ τοὺς εὐεργέτας μου ὡς τοσαῦτα τοῦ Θεοῦ δωρήματα. Ἡ πλάστιγξ ἤρχισε νὰ κινεῖται· ἐγὼ ἔτρεμον ὅλος, ἐνθυμούμενος τὸ Οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν. Ἀναδιβάζει τέλος τὸν Δόμινον Κεῦνον*. Εἰς αὐτὰ ὅλα δὲν εἶχον τί νὰ ἐναντιωθῶ. Ἐπειτα βλέπω τὴν λογιότητά σου πλησίον τοῦ Ἀγγέλου ἔτοιμον νὰ ἀναβῇ εἰς τὴν πλάστιγγα. Τότε ἀληθινὰ ἤρχισα νὰ φοδοῦμαι ὅτι ἔχω νὰ μείνω ἀναπολόγητος, μάλιστα βλέπων ὅτι διὰ τὸ ψῦχος (ἐπειδὴ ἦτο χειμὼν) ἦσουν ἐνδεδυμένοι, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν καταπεφορτισμένοι με δύο βαρυτάτας γούνας, καὶ εἶχες ἐπὶ κεφαλῆς σου καλουπάκιον*, ὅχι ὡς τὰ σημερινὰ τῶν Χίων, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνα τὰ παλαιά, ὡς ἐφόρει ὁ μακαρίτης Θεόδωρος ὁ Λακάνας, ὁ Χατζῆ Παντελῆς καὶ ἄλλοι πρὸ τούτων. «Οὐαί», ἔλεγον εἰς ἐμέ, «ἂν ἀναβῇ ὁ Πρωτοψάλτης με τοιαύτην σκευήν, ἡ πλάστιγξ ἔχει νὰ κλίνη ἐξ ἅπαντος». Μὴ ἔχων τί ποιήσω, εἶπον τὸν Ἄγγελον ὅτι δὲν στέργω νὰ σὲ ἀνεδάσῃ οὕτως ἔχοντα ἐπὶ τῆς πλάστιγγος· καὶ αὐτὸς, αὐθέντα* μου, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, ἤρχισε νὰ σὲ ἐκδύνη

ἐν πρὸς ἐν τῶν ἐνδυμάτων σου, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ μπινισίου* καὶ καταντῶν εἰς τὸν χιτῶνα, εἰς τρόπον ὥστε σὲ ἀφῆκε γυμνόν, παντάγυμνον. Μὲ ὄλην τὴν ἀπορίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εὗρισκόμενην, μὲ ἦτον ἀδύνατον νὰ κρατήσω τὸν γέλωτα ὅχι μόνον διὰ τὴν γυμνότητα, εἰς τὴν ὁποίαν σὲ ἔβλεπον, ἀλλὰ προσέτι καὶ διὰ τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν εἶχες, καὶ τὰς ἀράς, τὰς ὁποίας ἐξέχεες κατ' ἐμοῦ ἐξ αἰτίας τοῦ ψύχους. Τέλος πάντων σὲ ἀνεβίβασεν, ντιπ* τζιμπλάκην*, εἰς τὴν πλάστιγγα κατὰ τὴν θέλησίν μου. Ἄλλὰ τί τὸ ὄφελος; Μολοντοῦτο ἡ τρυτάνη ἔκλινε πρὸς τὸ ἔδαφος.

Καὶ ὁ Ἄγγελος, θέλων νὰ μὲ καταισχύνη περισσότερον, «αὐτά», μὲ λέγει, «ὅσα συνεφόρησα εἰς τὴν πλάστιγγα δὲν εἶναι μήτε τὸ ἑκατοστημόριον ἐκ πάντων, ὅσα σὲ εὐηργέτησεν ἡ Πρόνοια, καὶ ὅμως ὑπερβαίνουσιν ὅσα κακὰ ἐδοκίμασας, ἢ φαντάζεσαι νὰ ἐδοκίμασας. Γενοῦ λοιπὸν εὐγνωμονέστερος, καὶ ἐνθυμοῦ πάντοτε τὸ τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἔδωκέ μοι.» Καὶ ταῦτα τὰ λόγια ἦσαν τοῦ ἐνυπνίου τὸ ἐπιμύθιον.

Ἐπειτα ἀπέπτη πάλιν εἰς τοὺς οὐρανοὺς μὲ τσαούτην ταχύτητα, ὥστε ἂν δὲν σὲ ἤρπαζον ἀπὸ τὸν πόδα, διὰ νὰ σὲ ἐκβάλω ἀπὸ τὴν πλάστιγγα, ἤθελε βέβαια σὲ συναναβιδάσει μαζί του, καὶ Κύριος οἶδεν, ἂν ἐκατέβαινες πλέον. Αὐτὸ τὸ ἔκαμα, ὅχι φθονήσας τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν σου, ἢ ὁποία ἤθελε βέβαια σὲ ἀξιώσει μὲ τὸν Ἐνῶχ καὶ τὸν Ἥλιαν, μὲ προσθήκην νέας ἐορτῆς εἰς τὸ μηνολόγιον, ἀλλὰ ἀπορῶν τί εἶχε νὰ γενῶ ἐγὼ χωρὶς τῆς λογιότητός σου.

Ζήτη λοιπὸν εὐδαιμόνως καὶ μένε ἀκόμη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διὰ τὴν φαιμίαν σου καὶ διὰ τὸν φίλον σου.

Ἐρρωσο

Κοραῖς.

Πρὸς τοὺς ἐφόρους τοῦ ἐν Κυθωνίαις γυμνασίου.

Ἀδαμαντίου Κοραῖ.

Εἰσαγωγή: Οἱ ἐν Κυθωνίαις προεστώτες καὶ ἔφοροι τοῦ Γυμνασίου ἀνήγγειλαν εἰς τὸν Κοραῖν ὅτι ἀπεφάσισαν νὰ διαθέσωσιν ἐφ' ἅπαξ μὲν 5000 γρόσια* διὰ τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς τὸ σχολεῖν ὄργανα φυσικῆς, κατ' ἔτος δὲ 400 γρόσια πρὸς πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης· παρεκάλεσαν δὲ αὐτὸν ν' ἀναλάβῃ ν' ἀποστείλῃ τὰ ζητούμενα. «Ποῖα ὄργανα καὶ βιβλία πρέπει ν' ἀγορα-

σθῶσι διὰ τῶν χρημάτων τούτων, ἔγραφον, θέλει σὲ γράψειν κατὰ μέρος ὁ διδάσκαλος ἡμῶν Θεόφιλος (ὁ Καίρης*). Ἐν μόνον ὄργανον προσδιορίζομεν ἡμεῖς, τὸ ὁποῖον ἀναγκαιότατον στοχαζόμεθα, καὶ ἐπιθυμοῦμεν πολὺ νὰ ἴδωμεν, τὴν εἰκόνα δηλαδὴ τοῦ Ἀδამαντίου Κοραΐ· θέλομεν αὐτὴν διὰ στολισμὸν τοῦ Γυμνασίου, καὶ διὰ νὰ παρακινώμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν εἰς τὴν παιδείαν διὰ τοῦ τοιούτου μέσου». Ὁ Κοραΐς ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς :

Ἐκ Παρισίων, 28 Ἰανουαρίου 1815.

Τιμιώτατοι καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιοι διοικηταὶ τοῦ Κυδωνιακοῦ Γυμνασίου,

Καὶ πρὸ πολλοῦ ἐγνώριζα καὶ ἐθαύμαζα ἀκούων ἀπὸ τὴν φήμην τὸν ὁποῖον ἔχετε ζῆλον τῆς σοφίας· καὶ τώρα ἡ ἐπιστολή σας μ' ἐδίδαξε πλείοτερα παρ' ὅσα ἐκήρυττεν ἡ φήμη. Προθυμοῦμενοι νὰ δοξάσετε τὴν πατρίδα σας, στεφανώνετε τὰς κεφαλὰς σας μὲ δόξαν ἀθάνατον, καὶ δείχνετε εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὅτι εἰσθε γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀληθινοὶ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα Ἑλληνες.

Ἄν σὰς ἔλεγα, σεβάσμιοι φίλοι· τῆς προγονικῆς δόξης, ὅτι ἡ ἐπιστολή σας ἀνεκούφισε τὰς ἀσθενείας τοῦ γηραλέου μου σώματος, ἤθελεν ἴσως ἡ σὰς φανὴν ὑπερβολή· μ' ὅλον τοῦτο σὰς λέγω τὴν ἀλήθειαν· τῆς ἐπιστολῆς σας ἡ ἀνάγνωσις ἐπράυνεν ὀλίγον τοὺς ποδαγρικούς μου πόνους, καὶ ἤθελεν ἴσως καὶ τοὺς θεραπεύσειν ὀλότελα, ἢ ἂν δὲν ἐμπόδιζε τὸ ἀκαταμάχητον γῆρας.

Παρακίνησιν εἰς τὰ καλὰ χρεῖαν ἀπ' ἐμὲ ν' ἀκούσετε δὲν ἔχετε, ἐπειδὴ ἀπ' ἐαυτοῦ σας κινεῖσθε εἰς αὐτά. Καὶ ἂν εἴχετε τοιαύτην χρεῖαν, ὁ σοφὸς καὶ καλὸς σας διδάσκαλος κύρ Θεόφιλος ἀρκετὸς εἶναι νὰ σὰς δείξῃ τῆς ἀληθινῆς δόξης τὸν δρόμον. Τοῦτο μόνον σὰς λέγω, καὶ πιστεύσατε τὸν γέροντα ὁμογενῆ σας· ὅλοι τοῦ ταλαιπώρου γένους ἡμῶν αἱ δυστυχίαι ἀπ' ἄλλην αἰτίαν δὲν ἐγεννήθησαν, πλὴν διότι ἀφήκαμεν τὸν δρόμον τοῦτον καὶ ἐπλανώμεθα οἱ δυστυχεῖς ἕως τώρα εἰς τοὺς βράχους καὶ κρημνοὺς τῆς ἀπαιδευσίας.

Ἐπειδὴ λοιπόν, κατὰ θεῖον ἔλεος, εὐρήκατε τὸν δρόμον, τρέχετε τὸν ἀκοπίαστα· καὶ ὅ,τι ἐξοδεύετε διὰ τὸ ἐνδοξόν τοῦτο πρὸς τὴν παιδείαν ταξίδιον, στοχάζεσθε τὸ ὅχι ὡς δαπάνην, ἀλλ' ὡς κεφάλαιον διδόμενον εἰς τόκον, τὸν ὁποῖον δὲν θέλετε ἀργήσειν.

ν' ἀπολαύσετε καὶ σεῖς, καὶ πλέον ἀκόμη τὰ ἀγαπητά σας τέκνα. Τοῦ Κροίσου τὸν πλοῦτον ἂν ἀφῆσετε εἰς τὰ τέκνα σας, χωρὶς παιδείαν, ὁ πλοῦτος τοῦ Κροίσου θέλει τὰ βλάψειν πλέον παρὰ τὴν ἐσχάτην πενίαν· ἂν φροντίσετε νὰ τὰ στολίσετε μὲ παιδείαν, ἡ παιδεία μόνη ἀρκεῖ νὰ προξενήσῃ εἰς αὐτὰ καὶ τὰ πρὸς ζωὴν χρήσιμα, καὶ τὸν ἀσυγκρίτως πολυτιμότερον τῶν ἀργυρίων πλοῦτον τῆς ἀρετῆς.

Ὁ φίλος διδάσκαλός σας θέλει σᾶς εἰπεῖν τί ἔπραξα καὶ τί μέλλω νὰ πράξω περὶ τῶν σταλθέντων ἀργυρίων σας. Τὰ κατ' ἔτος διορισθέντα 400 γρόσια καλὸν εἶναι νὰ τὰ πέμπετε πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ τιμιώτατόν μου φίλον κύρ Ἀλέξανδρον Βασιλεῖου. Ἐκεῖνος καὶ ἐγώ, συμβουλευόμενοι ὁμοῦ, θέλομεν φροντίζειν νὰ σᾶς προμηθεύωμεν ἄλλα ἀπ' ἐδῶ καὶ ἄλλα ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, ὧσων ἔχετε χρειαῖαν βιβλίων. Καὶ χρειάζεσθε ἀκόμη μέγα πλῆθος ἀπ' αὐτά. Ἀλλὰ τοῦτο μὴ σᾶς φοβίσῃ, ζηλωταὶ τῆς δόξης τῆς Ἑλλάδος. Ὅλα γίνονται, ὅταν ἀκολουθῆτε μὲ τὸν ὅποιον ἀρχίσατε ζῆλον· ἀργὰ ναί, ἀλλ' ὅμως χωρὶς νὰ ἐγκαλέσῃ κανεὶς περὶ τούτου τοὺς Κυθωνιάτας, οἱ ὅποιοι, ἐξοδεύοντες ὅ,τι δύνανται, ἐπλήρωσαν καὶ πληρώνουν καθ' ἡμέραν τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος των, καὶ τοὺς ὁποίους ἄμποτε νὰ ἐμιμοῦντο καὶ πολλὰ πόλεις ἄλλαι πλουσιώ-
ται !

Περὶ δὲ τῆς ὁποίας ζητεῖτε εἰκόνας, ἡ γνώμη μου ἦτο νὰ σιωπήσω ὁλότελα· ἀλλ' ἔπειτα συλλογισθεὶς ἔκρινα ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ μὴ σᾶς ἀποκριθῶ περὶ τούτου. Ἀκούσατε λοιπόν, φίλοι μου ὁμογενεῖς, τί μ' ἐσυνέβη· μ' ὅλον ὅτι ἡ ἐντροπὴ δὲν εἶναι γεροντικὸν ἰδίωμα, ἐξεκοκκίνησα, μὰ τὴν κοινήν μας πατρίδα ! ὅταν ἦλθα εἰς ἐκεῖνο τῆς ἐπιστολῆς σας τὸ μέρος. Ἡ ταλαίπωρος Ἑλλάς, φίλοι μου, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀξιόους εἰκόνων ἀνδρας. Εἰς τὴν ἐξουσίαν ὅμως τῶν κατὰ πόλεις προεστώτων εἶναι νὰ ταχύνωσι τὸν ποθητὸν ἐκεῖνον χρόνον, ὅταν μέλλωσι νὰ γεννηθῶσι καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες. Εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀποβλέπουσι καὶ οἱ κόποι ὄλων ἡμῶν, ὅσοι νομιζόμεθα καὶ ὀνομαζόμεθα σπουδαῖοι, ὅχι νὰ λάβωμεν ἡμεῖς εἰκόνας, ἀλλὰ νὰ φέρωμεν τὴν Ἑλλάδα εἰς κατάστασιν νὰ γεννήσῃ καὶ πάλιν, ὡς ἐγέννα τὸ πάλαι, ἀξιόους εἰκόνας ἀνθρώπους. Ἐὰν τοῦτο δὲν σᾶς πληροφορῇ, εἶναι τρόπος ἄλλος, ἀγαπητοί μου Κυθωνιάται, μὴτ' ἐμὲ τὸν ταλαίπωρον γέροντα νὰ κάμνετε νὰ ἐντρέπωμαι, καὶ σεῖς νὰ προξενήσετε καὶ

εἰς τὰ τέκνα σας τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἰδῶσιν ὅ,τι εἰς ἐσᾶς δὲν συγχωρεῖ ἀκόμη τῆς Ἑλλάδος ἡ παρούσα κατάστασις νὰ ἴδετε. Ποῖος τρόπος; Καλὴ εἰκὼν νὰ χαλκογραφηθῇ καὶ νὰ τυπωθῇ χρειάζεται τοῦλάχιστον 300 γρόσια. Προσθέσατε τὰ τριακόσια ταῦτα γρόσια εἰς τὰ κατ' ἔτος διορισθέντα τετρακόσια διὰ τὴν ἀύξησιν τῆς βιβλιοθήκης σας, καὶ πέμψατέ τα πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ φίλον μου κύριον Ἀ. Βασιλείου. Ἀσυγκρίτως πλειοτέραν ὠφέλειαν θέλουν λάβειν τὰ τέκνα σας ἀπὸ τὴν καλὴν βιβλιοθήκην, παρὰ ἀπὸ ἀψύχους εἰκόνας.

Ταῦτα σᾶς λέγει ἀσπαζόμενος ἀπὸ ψυχῆς,
ὁ φίλος καὶ σπουδαστὴς τῆς εὐδαιμονίας σας
Κοραῆς.

10. ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΕΡΓΑ

Λόγος ἐπικήδειος εἰς Ἀνδρέαν Ζαῦρην*.

Σπυρ. Τρικούπη.

Ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέα ἱστορία τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει εἰς τὸν ἐκθαμβὸν κόσμον δύο γενεάς πολὺ ἀνωτέρας ὅλων τῶν ἄλλων γενεῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ τὰ παράδοξα ἔργα, τὰ ὅποια αἱ δύο αὗται γενεαὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔπραξαν.

Ἡ πρώτη τῶν δύο τούτων παραδόξων γενεῶν, αἱ ὁποῖαι χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ἀπὸ μακρὸν ἀριθμὸν ἑκατονταετηρίδων, χαρακτηρίζεται ὡς συντηρητικὴ τῆς πατρίδος, κινδυνευούσης νὰ πέσῃ ὑπὸ ξένον ζυγόν· ἡ δὲ δευτέρα γνωρίζεται ὡς ἀπελευθερωτικὴ τῆς πατρίδος, ὀλοτελῶς δουλωθείσης· ἡ πρώτη ἀνήκει εἰς τὴν παλαιάν, ἡ δευτέρα εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα. Αἱ δύο αὗται γενεαί, αἱ ὁποῖαι ὡς δύο ἐξαισία φαινόμενα διακρίνονται εἰς τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα ὅχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, ἐπροικίσθησαν ἀναντιρρήτως καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τῆς φύσεως μὲ δῶρα τοιαῦτα, ὅποια φειδωλεύεται ἡ ἰδία φύσις νὰ χαρίσῃ εἰς γενεάς, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐδόθη ἄνωθεν τοιοῦτος ὑψηλὸς προορισμός· διότι, πῶς ἄλλως θὰ ἐδύναντο νὰ κατορθώσουν αἱ γενεαὶ αὗται ὅσα ἔργα κατώρθωσαν, ἀνώτερα τῆς συνήθους ἀνθρωπίνης φύσεως; Ἡ πρώτη γενεά, λέγω ἡ συντηρητικὴ, ἀνεφάνη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων· ἡ δὲ δευτέρα, λέγω ἡ ἀπελευθερωτικὴ, εἰσθε, ὦ Ἕλληνες, σεῖς οἱ ζῶντες· ναί, σεῖς οἱ ἴδιοι.

Είναι παρατηρήσεως ἄξιον ὅτι, καθ' ὅς ἐποχὰς οἰκονομοῦνται τοιαῦτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πολιτικὰ φαινόμενα, ἀναδυσσάνουσι καὶ προνοητικῶς πῶς εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν τῶν γενεῶν καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες, χωρὶς τὴν χειραγωγίαν τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἠδύναντο ποτὲ ἴσως αἱ γενεαὶ αὐταὶ νὰ φθάσουν εὐτυχῶς εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπετείνοντο ὅρον. Τῷ ὄντι, τίς ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ ὅτι χωρὶς Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλείου ἢ Ἑλλάς ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων θὰ ἀπεθανατίζετο ὅσον ἀπεθανατίσθη; Τοιοῦτοι ἄνδρες ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν σημερινήν μας πολυπαθῆ, ἀλλὰ πολυένδοξον γενεάν, χωρὶς τοὺς ὁποίους τίς δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι θὰ εὐδοκίμει ὅσον εὐδοκίμησεν ὁ μέγας τῆς πατρίδος ἀγών;

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν τούτων εἶναι καὶ ὁ προκείμενος νεκρός. Ἀρχηγός, ὃχι ὁπαδός τῆς ἐπαναστάσεώς μας, αὐτὸς μετὰ τῶν ἐνδόξων Γερμανοῦ* καὶ Λόντου* ἐφώναξε πρῶτος τὴν 28ην Μαρτίου ἀπὸ τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς Λαύρας: «Ἕλληνες, λάβετε πνεῦμα ἐλευθερίας!» Ἐφώναξε, καὶ ἡ φωνὴ του ἐγένετο πνεῦμα ἐλευθερίας, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν γῆν καὶ εἰς ὅλην τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ Ἑλλάς ἐγενετο ἐλευθέρη.

Τί τὸν ἐκίνησεν εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον; Δίψα τάχα ἐξουσίας, πλούτου ἢ ἐπισημότητος;

Ὅχι βέβαια· διότι ἦτον ἐκ τῶν δυνατωτέρων, πλουσιωτέρων καὶ ἐπισημοτέρων τῆς Πελοποννήσου. Τὸν ἐκίνησεν ἄρα ἄλλο τι, τὸ ὅποιον αἰσθάνονται μόνον οἱ μεγάλοι ψυχαί· καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ζαΐμη ἦτον τοιαύτης φύσεως ψυχὴ, διότι ἦτον ψυχὴ οἰκογενείας, ἢ ὁποῖα καὶ ἄλλοτε, ἀν καὶ ἀτυχῶς, ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐμεγαλοπραγμόνησεν. Ἡ ἀδοξία ἄρα τῆς πατρίδος, ἢ ὁποῖα ταράττει πάντοτε τὰς μεγάλας ψυχάς, χωρὶς νὰ δύναται οὔτε ἡ ἀπόλαυσις ὅλων τῶν καλῶν τοῦ κόσμου τούτου νὰ τὰς ἀναπαύσῃ, αὐτὴ ἐκίνησε τὸν ἄνδρα τοῦτον εἰς τὸ μέγα τῆς ἐπαναστάσεως ἔργον.

Τὰ στενὰ ὅρια τοῦ ἐπιταφίου λόγου, καὶ τὸ ὀλιγόωρον τῆς προμελέτης μου δὲν μὲ δίδουν καιρὸν νὰ δείξω διὰ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πράξεών του τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός, διότι εἰς δεῖξιν τούτου ἔπρεπε νὰ διέλθω μαζί σας τὴν πολιτικὴν ζωὴν του, καὶ ἡ πολιτικὴ ζωὴ του εἶναι ὅλη συνεδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν

τῆς ἐπαναστάσεώς μας. Διὰ τοῦτο περιορίζομαι νὰ ἐλκύσω τὴν προσοχὴν σας εἰς ἓνα καὶ μόνον περιστατικόν, τὸ ἐξῆς :

Εὐφημεῖ, καὶ δικαίως, ἡ παλαιὰ ἱστορία τὴν ἀναφιλίωσιν τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς κινδυνευούσης τότε πατρίδος. Λαμπρότερον παράδειγμα πατριωτικῆς ἀρετῆς καὶ ἐπίσης εὐτυχὲς καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα του, μᾶς παρουσιάζει ἡ νέα μας ἱστορία μεταξὺ δύο ἐνδόξων πρωταγωνιστῶν μας, τοῦ Ζαΐμη καὶ τοῦ Καραϊσκάκη, ἐχθρευομένων πρὸς ἀλλήλους, καθὼς ὅλοι γνωρίζομεν.

Ἐπνεε τὰ λείψθια ἡ πατρίς μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἡρωικῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἣν ὥραν καταπληχθεῖσα ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἑθνικὴ Συνέλευσις ἔπαυσε τὰς ἐργασίας τῆς, καὶ ἐνεπιστεύθη ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς δικτατορικὴν κυβέρνησιν, ὀνομάσασα πρόεδρον αὐτῆς τὸν Ζαΐμην. Ἀμα ἐγκαθιδρύθη ἡ δικτατορικὴ αὕτη κυβέρνησις, σκέψις ἐγίνετο περὶ ἐκλογῆς γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ρουμελιωτικῶν στρατευμάτων καὶ ἰδοὺ, πρῶτος ὁ πρόεδρος Ζαΐμης προβάλλει.... ποῖον ; Τὸν ἐχθρόν του Καραϊσκάκην. Ἐκλέγεται πάραυτα ὁ προβληθεὶς παμψηφεὶ μεταπέμπεται αὐθημερὸν εἰς τὸ κυβερνητικὸν συμβούλιον τὸν προὔπαντ᾽ ὁ Ζαΐμης ἐρχόμενον. « Ἡ πατρίς », τῷ λέγει, « ἀπαιτεῖ σήμερον τὴν ἑνωσὶν μας. — Τὴν ἀπαιτεῖ », ἀποκρίνεται καὶ ὁ πατριώτης Καραϊσκάκης, καὶ πίπτει ἀμέσως ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὰς ἀνοικτὰς ἀγκάλας τοῦ προέδρου, ὁ ὅποιος τὸν ἐνδύει πάραυτα, ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως, ὅλην τὴν κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα στρατιωτικὴν παντοδυναμίαν, καὶ μὲ τὴν λαμπρὰν εὐγλωττίαν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἐπροίκισεν ἡ φύσις, ἀποδίδει τὸν δίκαιον ἔπαινον εἰς τὴν στρατηγικὴν του ἐμπειρίαν. Οἱ δύο Ἕλληνες, ἐπίσης καὶ οἱ δύο μεγαλόψυχοι, δὲν εἶδαν τὴν ὥραν ἐκείνην, παρὰ τὴν πατρίδα, μόνην τὴν πατρίδα.

Ἡ πράξις αὕτη, ἀκροαταί, δὲν εἶναι μόνη ἱκανὴ νὰ κινήσῃ τὸν θαυμασμόν καὶ τὸ σέβας πάσης εὐγενοῦς καὶ φιλοπάτριδος καρδίας πρὸς ἀμφοτέρους ; Ἀλλὰ πόσαι ἄλλαι πράξεις ὑψηλῆς φύσεως εὐρίσκονται διεσπαρμέναι εἰς τὸ μακρὸν καὶ πατριωτικὸν στάδιον τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἀνδρός !

Ἄν καὶ ὡς Ἕλλην καὶ ὡς ἄνθρωπος τοῦ ἀγῶνος καὶ ὡς στενὸς τοῦ ἐνδόξου Ζαΐμη φίλος θρηγῶ τὴν ὥραν ταύτην, νικώμενος

ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δὲν ἀνέδθηκα ὅμως εἰς τὸ βῆμα τοῦτο ἐπὶ σκοπῇ οὔτε ἐγὼ νὰ θρηγῆσω, οὔτε τὸ ἀκροατήριόν μου νὰ κινήσω εἰς θρήνους· ὅχι· τὰ δάκρυα εἶναι διὰ τοὺς θνητοὺς, δὲν εἶναι διὰ τοὺς ἀθανάτους· καὶ ἀθάνατοι εἶναι ὅσοι παρέλαβαν ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους τῶν τὴν πατρίδα δούλην καὶ τὴν παραδίδουν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τῶν ἐλευθέρων.

Ὅταν χιλιάδες καὶ μυριάδες Σικελιωτῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, συνώδευαν εἰς τὸν τάφον τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς πατρίδος τῶν Τιμολέοντα*, ἐφαίνοντο, λέγει ἡ ἱστορία, τελοῦντες ἐορτὴν μᾶλλον ἢ κηδεῖαν· ὅλοι ἦσαν λαμπροφορεμένοι, ὅλοι εἶχαν τὰς κεφαλὰς τῶν στολισμένας μὲ τῆς χαρᾶς τοὺς στεφάνους. Τοιαύτην φαντάζομαι καὶ ἐγὼ τὴν σημερινὴν κηδεῖαν, ἂν καὶ δικαίως τὴν βλέπω ὅλην κατῆφειαν, ὅλην θρήνους· διότι βλέπω ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς προωρισμένους εἰς τὸ νὰ μεταβιδάσουν τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἀφ' οὗ ἐτελείωσε τὸ ἄνωθεν εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθὲν τῆς παλιγγενεσίας ἔργον, μεταβαίνει σήμερον ἀπὸ τὴν θνητότητα, τὴν ὁποῖαν ἐλάμπρυνεν, εἰς τὴν ἀθανασίαν, ἢ ὁποῖα τὸν περιμένει. Naί, ἡ παραπομπή τοῦ Ζαΐμη δὲν γίνεται εἰς τὴν γῆν, ἂν καὶ φαίνεται γήινος· γίνεται εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν δὲν ὑπάρχει οὔτε λύπη, οὔτε θρήνος, ἀλλὰ χαρὰ ἀμείωτος καὶ ἀτελεύτητος.

5 Μαΐου 1840

11. ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ

• Ο γέρος.

Παύλου Νιρβάνα.

Ἦτο σταματημένος καὶ αὐτός, μὲ τὸ πλῆθος, εἰς τὸ πεζοδρόμιον κι' ἐκοίταξεν. Ἐνας γέρος! Ἐκοίταξε παρελαύνοντα τὰ στρατεύματα, ποῦ ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὸ Ζάππειον (1).

Εὐστατεῖς, ὑπερήφανοι, μὲ τὰ ὄπλα στεφανωμένα ἀπὸ κλάδους ἐλαίας, ἐπερνοῦσαν οἱ στρατιῶται τῶν ὀκτὼ τελευταίων

(1) Μετὰ τὴν στρατιωτικὴν ἐπιθεώρησιν, ἣτις ἐγένεν ἐν Ἀθήναις τὴν 15ην Νοεμβρίου 1919 πρὸς πανηγυρισμὸν τῆς συνάψεως τῆς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν συνθήκης.

ετών. Εἶχαν φύγει μίαν μακρυνὴν ἡμέραν ἀπὸ τὰς ἐστίαις των, ἐδημιούργησαν μίαν μεγάλην πατρίδα καὶ ἐπέστρεψαν. Πόσον ἀπλὴ ἡ ἱστορία των ! Ἐπέστρεψαν φέροντες ἀναμμένην τὴν λαμπάδα τῆς Ἀναστάσεως πρὸς τὰς ἀκρωρείας, πρὸς τοὺς κάμπους, πρὸς τοὺς αἰγιαλοὺς, πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Εἶχαν κάμει τὸν κύκλον τῆς τιμῆς, τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς θυσίας, τὸν ἱερώτερον δηλαδὴ κύκλον τῆς ζωῆς. Καὶ ἐπέστρεψαν. Ρεῦμα ἡρωϊκῆς νεότητος, ποὺ ἐκυλοῦσεν ἐπάνω εἰς τὸν ἀθηναϊκὸν δρόμον, σκορπίζον ὀλόγυρά του ὅλας τὰς δροσερότητας τῶν ἀγνῶν καὶ καθαρῶν νερῶν, ποὺ πηγάζουν ἀπὸ μίαν κορυφὴν καὶ χύνονται γάργαρα ν' ἀρδεύσουν τοὺς κάμπους, νὰ τοὺς πρασινίσουν μὲ τὴν νέαν βλάστησιν. Ρεῦμα χρυστάλλων καὶ ἔρρεεν.

Ἀπὸ ποῦ ἤρχοντο ; ἀπὸ τὴν Πατρίδα. Ποῦ ἐπήγαιναν ; Πρὸς τὴν Πατρίδα. Ἀρχὴ καὶ τέλος ἡ Πατρίς. Κι' ἐπερνοῦσαν. Εἰς τὸν δρόμον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἤρχοντο, ἔμειναν ἄλλοι, οἱ ὅποιοι θὰ ἔλθουν κατόπιν των. Εἰς τὸν δρόμον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἤρχοντο, ἔμειναν ἄλλοι, οἱ ὅποιοι δὲν θὰ ἐπιστρέψουν ποτέ. Αὐτοὶ μένουν ἐκεῖ, φρουροὶ εἰς τὸν αἰῶνα τῆς ἐλληνικῆς γῆς ποὺ ἡγοράσθη μὲ τὸ αἷμά των. Καὶ τὴν φρουροῦν σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν, τὴν φρουροῦν νεκροί, ἄγρυπνοὶ νεκροί. Βέδηλον πόδι δὲν θὰ πατήσῃ ποτὲ ἐκεῖ, ὅπου κοίτονται αὐτοί. «Οἱ νεκροὶ σηκωθῆτε !» θὰ σαλπίσῃ ἢ σάλπιγξ τοῦ κινδύνου. Καὶ οἱ νεκροὶ θὰ σηκωθοῦν πρῶτοι. Διότι ἂν ἔμειναν ὀπίσω, δι' αὐτὸ ἔμειναν.

Ἔτσι ἐπερνοῦσε χθὲς τὸ πρῶτ' ὑπὸ τὰ φιλήματα ἐνὸς ἡλίου, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲν ἀνέτειλε λαμπρότερος, ἐνὸς ἡλίου ποῦ ἔπλεκε καὶ αὐτὸς χρυσὰ στεφάνια διὰ τοὺς γενναίους, ἔτσι ἐπερνοῦσεν ἡ Ἑλλὰς τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ἀθηναϊκὸν δρόμον.

Καὶ ἦτο σταματημένος εἰς τὸ πεζοδρόμιον, κι' ἐκοίταζεν ὁ γέρος. Ἕνας γέρος ! Ἦτον ὁ ἄνθρωπος ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν καὶ ὁ ἄνθρωπος τῶν παλαιῶν ἡμερῶν. Τὰ μάτια του εἶχαν ἰδῆ τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ὁποίαν ἐκλαίσαμεν. Τὴν εἶχαν ἰδῆ εἰς χρόνους καὶ χρόνους. Χρόνους δυστυχίας, ἐντροπῆς, κοπετῶν, σπαραγμῶν, ψυχωρραγημάτων. Εἶχαν ἰδῆ τὴν Ἑλλάδα τῶν μεγάλων λόγων καὶ τῶν μεγάλων ἀπογνώσεων, τῶν ἀπογνώσεων τῆς κάθε στιγμῆς καὶ τοῦ κάθε δευτερολέπτου. Καὶ πάλιν τὴν Ἑλλάδα τὴν καταπίνουσιν τὴν γλώσσάν της ὑπὸ ραπίσματα, εἰρωνείας, προπηλακισμούς. Τὴν Ἑλλάδα δεχομένην τὸν τίτλον τοῦ «ἐσχάτου τῶν ἐθνῶν» ἀπὸ

τὰ χεῖλη ἡγεμόνων, τὴν Ἑλλάδα μειδίαιμα τῶν ἐχθρῶν τῆς, καὶ μὲν τῶν φίλων τῆς. Αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα εἶχαν γνωρίσει τὰ μάτια αὐτά, καὶ αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα εἶχε ζήσει, εἰς τὰς μακρὰς καὶ τὰς πικρὰς τοῦ ἡμέρας, ὁ γέρος, ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν.

Καὶ ποῖαν Ἑλλάδα ἔδλεπαν τώρα τὰ μάτια του ; Ἕνας θρίαιμος ἐπερνοῦσεν ἐμπρὸς του. Καὶ τὸ χεῖρ του ὑψώθη τρεμάμενον μίαν στιγμὴν καὶ ἡ λευκὴ ἐκείνη κεφαλὴ ἔμεινεν ἀσκεπὴς καὶ κύπτουσα, ὥπως εἰς τὴν διάβασιν τῶν Ἀγίων Μυστηρίων. Καὶ νεῖς δὲν τὸν ἐπρόσεξεν, ὅταν δύο δάκρυα ἐκύλησαν ἐπάνω εἰς τὰ ρικνὰ μάγουλά του, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ θάνατος εἶχεν ἀπλώσει τὴν ὠχρὰν σκέπην του.

Ἐπειτα ὁ γέρος, ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν, ἐκινήθη. Τὸν εἶδα ν' ἀπομακρύνεται μὲ ἀργὸν βῆμα καί, ὅταν ἐφαντάσθη ὅτι δὲν τὸν ἐπρόσεχε μάτι ἀνθρώπου, ὕψωσε τὰ θοὰ τὰ μάτια πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔκαμε τὸ σημεῖον τῆς προσευχῆς.

Κι' ἐπροχώρησε πάλιν ὁ γέρος καὶ τὸν ἔχασα εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς ἐξοχικῆς λεωφόρου καὶ μέσα εἰς τὰς σκιάς τῶν δένδρων. Ποῦ ἐπήγαινε ἀρά γε ; Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐπήγαινε ν' ἀποθάνῃ. Ἐπήγαινε ν' ἀποθάνῃ, ὥπως ἀπέθανεν ὁ Συμεὼν, ὁ γέρον ὁ παλαιός, ὁ γέρον ὁ πολίος, ὁ πλήρης ἡμερῶν, ὁ ὅποιος εἶδε τὸ «θαυμάσιον» τοῦ Κυρίου.

16 Νοεμβρίου 1919.

Παρέλασις.

Ἀναστ. Πεζοπόρου.

Νύκτα. Εἰς τὸν κεντρικὸν δρόμον τῆς πόλεως περνοῦν ἐπιστρέφοντες ἑφεδρὸι ἀπὸ τὸν πόλεμον. Ἱππεῖς εἶναι. Παρελαύνουν ὡς ζωντανὰ εἰκόνες θλίψεως ὑπὸ τὸ νυσταγμένον φῶς τῶν ἡλεκτρικῶν λαμπτήρων. Δέκα λεπτὰ διήρκεσεν ἡ διέλευσις των. Ὅλοι των φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς μακρᾶς, τῆς ἡρωϊκῆς, τῆς πονεμένης ἐκστρατείας, τὸ ὀδυνηρὸν τέλος τῆς ὁποίας κανεῖς δὲν ἀνέμενε.

Διαφορετικὰ ἠθέλαμεν νὰ ὑποδεχθῶμεν τὰ παλικάρια μας. Μὲ ράκη, ἀλλὰ φωτιζόμενα ἀπὸ τὴν αἴγλην τῆς νίκης, ἡ ὁποία ἔχει ὑπερτέραν ὁμορφιὰν καὶ ἀπὸ τὴν τοῦ ἀδάμαντος. Ἡ νίκη αὐτὴ θὰ ἦτο ἡ ὀριστικὴ ἐπισφράγισις τῶν ἐπὶ αἰῶνας ἀγώνων τῆς

φυλῆς μας. Θὰ μᾶς ἴνοιγε τὸ μέλλον ὑπέρλαμπρον. Ἐλεύθεροι εἰς τὴν μεγάλην πατρίδα θὰ ἐξοῦσαμεν ὅλοι. Ἐργασίαι εὐρύταται, βιομηχανία, γεωργία, γράμματα, τέχναι, ἐπιστήμαι, ἐπιχειρήσεις θὰ ἐπλεόναζαν. Κύριοι τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου θὰ ἦμεθα, κάτοχοι τῆς μεγάλης πατρίδος, ἐλεύθεροι καὶ ἀνεξάρτητοι. Ἀλλὰ...

Γ Μὲ ὀδύνην, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀγάπην ἐδλέπαμεν ἄφωνοι τὸ πικρὸν θέαμα τῶν ἱππέων, ποῦ ἐπανεκάμπτον σκυθρωποί, μὲ κυρτοὺς τοὺς ὦμους, μὲ κατεδασμένα τὰ μάτια. Μαῦρα, ἰσχνὰ ἦσαν τὰ πρόσωπά των, σχισμένον τὸ πολυπαθὲς χακί των, τὴν σκόνην, τὴν στάκτην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔφερον ἐπάνω των. Καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα ἐσύροντο μὲ ἐπιμήκη τὸν μακρὸν λαιμόν των, ἀγωνίαν εἶχαν οἱ ὀφθαλμοὶ των. Βραχέα, ἀλλὰ ἐξυπνα ἀλογάκια τῆς ἐλληνικῆς γῆς ἦσαν. Μακρυὰ, πολὺ μακρυὰ εἶχαν πάει, θριαμβευτικὰ ἐχλιμίντρισαν μέχρι τῶν ὀχθῶν τοῦ Σαγγαρίου καὶ τώρα ἐπανήρχοντο πτοημένα. Ἐφαίνοντο σὰν νὰ ἤθελαν ν' ἀποφύγουν τὰ ἠλεκτρικὰ φῶτα, τὰ βλέμματα ἡμῶν, τὴν κίνησιν τῆς πόλεως καὶ νὰ κρυδοῦν εἰς κάποιαν μικρὰν κοιλάδα. Καὶ αὐτὰ ἄλλην ἐπάνοδον θὰ ἤθελαν. Εἰς τὸν ἴδιον ἐκεῖνον κεντρικὸν δρόμον πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀκόμη εἶχε παρελάσει νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος ὁ στρατὸς ἀπὸ τοὺς ἡρωϊκοὺς πολέμους τοῦ 12, τοῦ 13, τοῦ 18, τοῦ 20. Τί ρίγη ἐθνικῆς ὑπερηφανείας ἦσαν ἐκεῖνα! Νὰ τὰ ἐνθυμῆται κανεὶς γίγας γίνεται. Ὁ ἀσθενέστερος δυναμώνει. Καὶ τώρα...

Ἀνάμεσα τῶν ἱππέων ἐσύροντο ποῦ καὶ ποῦ ὀλίγα ἄλογα χωρὶς ἀναδότην. Τὰ ἐδλεπε κανεὶς ὡς τὸν θλιβερώτερον τόνον τῆς εἰκόνος. Τί ἀπέγιναν οἱ ἱππεῖς των; Μονάχα τὰ πεδία, τὰ ὄρη καὶ αἱ χαράδραι τῆς ἐλληνικῆς Μικρασίας θὰ γνωρίζουν. Εὖρον ἡρωϊκὸν θάνατον ἢ σύρονται εἰς τὴν κατασχύνην τῆς αἵμαλωσίας;

Αἶφνης φῶς γλυκύτητος διεχύθη εἰς τὴν πένθιμον εἰκόνα. Εἰς τὴν ἀγκαλιὰν ἱππέως εἶδαμεν ὅλοι κάτι ἀπροσδόκητον. Ὑψηλὸς ἔφιππος ἀνὴρ ἐκρατοῦσε μὲ στοργὴν ἓνα κοριτσάκι στὰ γόνατά του. Δὲν θὰ ἦταν ὀκτῶ ἐτῶν. Τὸ παιδί ἀκουμποῦσε εἰς τὸν ἀνδρικὸν βραχίονα καὶ ἐκπληκτον, σαστισμένον, γοητευμένον ἐκοίταζε. Θὰ ἔλεγε κανεὶς πῶς ὄνειρον ἐδλεπε· τὰ φῶτα, τὸν μακρὸν δρόμον μὲ τὰ ὕψηλά σπῆτια, τὰς κυρίας, τοὺς κυρίους, τὰ αὐτοκίνητα καὶ τὰ ἀμάξια. Ἀθῶον νήπιον, ὅποιον τρόμον θὰ ἐδοκίμασε εἰς

τὴν καρδούλαν τοῦ ἐν μέσῳ καταστροφῶν, δηώσεων, πυρκαϊῶν, πυροβολισμῶν, κανονισβολισμῶν, αἱμάτων, πνιγμῶν, φρικαλεοτήτων. Ἐίχε λησμονήσει ὅλα τὰ φοβερά καὶ ἐδέχετο τὰς νέας ἐντυπώσεις εὐχαριστημένον, μὲ ὅλην τὴν χρυσὴν ἀφέλειαν τῆς ἡλικίας τοῦ, δοκιμάζον συγχρόνως τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας εἰς τὴν σταθερὰν ἀνδρικήν ἀγκάλην, ἐπάνω εἰς τὸ ἄλογον. Μάτια θεατῶν ἐδάκρυσαν εἰς τὴν σταγόναν ἐκείνην τῆς γλυκύτητος καὶ τῆς τρυφερότητος μέσα εἰς τὴν ὅλην εἰκόνα τῆς θλίψεως. Αἱ γυναῖκες συνεκινήθησαν περισσότερο καὶ ἐξεδήλωσαν τὴν εὐαισθησίαν των μὲ αὐθορμητοὺς κινήσεις. Χέρια, μανδηλάκια ἐπροτάθησαν πρὸς τὸ ἄθῳν παιδάκι, θῦμα τῶν σφαλμάτων μας. Ἦσαν αἱ χειρονομίαι ἐκεῖναι θωπεῖαι, φιλήματα παρηγορίας, ἐνθαρρύνσεως, ὁμαδικοῦ πόνου, ἐνδιαφέροντος. Τὸ κοριτσάκι ὅμως δὲν ἡγνόησε τίποτε. Ἐφευγε εἰς τὴν ἀγκαλιὰν τοῦ ἱππέως μὲ ἐκστατικὰ βλέμματα. Ἦκουσα ἡλικιωμένον κύριον νὰ λέγῃ ψιθυριστά : « Ἡ φυλὴ μας ποῦ δὲν πεθαίνει ποτέ ».

10 Σεπτεμβρίου 1922

Θρύψαλα.

Δημ. Γρ. Καμπούρογλου.

Ὅταν περιπατῶ καὶ παρ' ὀλίγον νὰ μὲ κτυπήσῃ καμμία ἄμαξα, λέγω μέσα μου : « Στραβοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἄμαξάδες ; » Καὶ ὅταν εἶμαι ἐφ' ἄμαξῆς καὶ παρ' ὀλίγον νὰ κτυπήσῃ ἡ ἄμαξά μου κανένα διαδάτην, λέγω πάλιν μέσα μου : « Στραβοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ; »

Τὸ καθήκον ἐχάρισεν εἰς τὸν δειλὸν τὴν ἀνδρείαν καὶ ἀφῆρεσεν ἀπὸ τὸν ἀνδρεῖον τὴν ἀγριότητα.

Τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα κατέπεσε διαρκοῦντος τοῦ σκότους τῆς δουλείας· ἀλλ' ὑψώθη ἡ ψυχὴ.

Ὅλα τὰ βάσανα ἐνὸς πτωχοῦ τὰ ἔχει ὁ φιλάργυρος, μόνον ποῦ δὲν δανεῖζεται.

Γνώριαι.

Ἀδαμ. Κοραῆ.

Οἱ πιστοὶ φίλοι τρέχουσιν εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ φίλου· οἱ κόλακες δὲν φαίνονται, πλὴν ἀφοῦ περάσῃ ὁ κίνδυνος.

Ὅστις δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὸ κακόν, καὶ δὲν τὸ ἐμποδίζει, εἶναι· μᾶλλον ἔνοχος, παρ' ἐκείνον, ὅστις τὸ πράττει.

Δύο φορές ἔχει δίκαιον, ὅστις προβάλλει τὸ δίκαιόν του ἀπαθῶς καὶ μετριοφρόνως.

Ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρα ἐλεημοσύνη εἶναι τὸ νὰ κόπῃ τις τὰς αἰτίας τῆς πτωχείας, παρὰ νὰ τρέφῃ πτωχοῦς.

«Ἀδελφός ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρὰ καὶ ὑψηλή, ἰσχύει δὲ ὥσπερ τεθεμελιωμένον βασίλειον»· εἶναι λόγια τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος, βεβαιωμένα ἀπὸ τὴν καθημερινὴν πείραν.

1800—1832

Στοχασμοί.

Ἄνδρ. Λασκαράτου.

Μὴν κάμῃς χάρη τοῦ ἀχάριστου, γιὰ νὰ μὴν τὸν κάμῃς ἐχθρό σου. Τὸ χρέος τῆς εὐγνωμοσύνης τονεῖ βαραίνει καὶ τὸν κακιώνει.

Ὁ καλὸς καὶ τίμιος ἄνθρωπος δέχεται τὴν εὐεργεσίαν σὰ μία χάρη, καὶ σὰν ἓνα δάνειον. Ὁ κακὸς ἄνθρωπος δέχεται τὴν εὐεργεσίαν ἀπλῶς μόνον ὡς ὠφέλειάν του.

Θέλεις νὰ σκάς τὸν ἐχθρό σου; Γενόσουνε πάντα καλύτερος.

Ὅποιος θέλει, βρίσκει καιρό. Ὅποιος δὲ θέλει, βρίσκει πρόφαση.

Καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ περνοῦνε.

Ὅποιος γνωρίζει νὰ ἔχῃ δίκιο, ἔχει κρυφὴ δύναμη. Ἐκεῖνο πού τότε τοῦ χρειάζεται εἶναι τὸ θάρρος. Ἡ τόλμη ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας, δὲν εἶναι αὐθάδεια.

12. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

Δημῳδοίς.

Ἀγαθοεργία. Κάμε καλὸ κι' ἄς κοίτεται σὰν νᾶσπειρες σιτάρι, ἐποῦ τὸ ρίχνεις εἰς τὴ γῆ κι' ὕστερα βρίσκεις χάρη. — Κάμε τὸ καλὸ, καὶ ρίξ' το στοῦ γιάλῳ.

Ἀδικία. Ἀδικίᾳς σπειρὶ σπαρμένο κι' ἂν φυτρώσῃ δὲν σταχυάζει. — Ἀδικομαζώμενα, ἀδικοσκορπισμένα. — Ἀνεμομαζώματα, ἀνεμοσκορπίσματα.

Ἀλήθεια καὶ ψεῦδος. Ὅταν λέγῃς τὴν ἀλήθειαν, τὸ Θεὸ ἔχεις βοήθεια. — Ἡ ἀλήθεια πλέει σὰν τὸ λάδι στοῦ νερό. — Γέλασες καὶ γιομάτισες, μὰ δὲν θὰ δειλινίσῃς.

Ἀλληλοβοήθεια. Τὸνα χέρι νίθει τᾶλλο καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο. — Βάστα με νὰ σὲ βαστῶ, ν' ἀνεδοῦμε στοῦ βουνό. — Ὅποιος δὲν ξέρει νὰ βοηθᾷ, μένει κατὰμονος καὶ δυστυχάει.

Ἀλόγιστος ἐνέργεια. Ὅποιος δὲ βλέπει ποῦ πατεῖ, στὴ λάσπη θὲ νὰ πέσῃ.

Ἀνταπόδοσις. Ὁ καθέννας ἔπως δουλεύει πληρώνεται. — Ὁ Θεὸς ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲν λησμονεῖ.

Βία. Ὅποιος τρέχει στὴν ἀρχή, γρήγορ' ἀποσταίνεται. — Ὅπου βιάζεται πολλά, πίσω ἀπομένει. — Ὅποιος βιάζεται, σκοντάφτει. — Ἡ βιάση ψήνει τὸ ψωμί, μὰ δὲν τὸ καλοψήνει. — Ὅσο βιάζει" ἡ γριά, τόσο κόδετ' ἡ κλωστή. — Τὸ γλήγορο καὶ τὸ καλὸ δὲν πᾶν μαζὶ τὰ δυὸ.

Γερόντων πεῖρα. Ἄκουε γέρου συμβουλή, καὶ παιδεμένου γνώμη. — Ἄν δὲν ἔχῃς γέρο, δὲς κι' ἀγόρασε.

Γλωσσομάθεια. Ὅσες γλῶσσες ἔχει ὁ ἄνθρωπος, τόσα κεφάλια ἔχει.

Δυσπιστία-Εὐπιστία. Ἀπ' ἔσα ἀκούσῃς τὰ μισά, κι' ἀκόμα παρκατῶ. — Ἀκούε τα οὐλα κι' ἔσα θέλεις πιστεῦε. — Ὅπ' ἀκούς πολλά κεράσια, βάστα καὶ μικρὸ καλάθι. — Παίξει ὁ λύκος μὲ τ' ἄρνι, γυρίζει ὁ λύκος τρώει τ' ἄρνι. — Ὅποιος θέλει νὰ γελειέται, βρίσκει νὰ τονὲ γελοῦν.

Ἐλλειψὶς σχεδίου. Κόδει ὁ βλάχος τὸ τσαροῦχι κι' ἔπου βγάλη ὁ Θεὸς τὴν πόλη.

Ἐξέων δύναμις. Κι' ἡ ἀνθρωπιὰ συνήθεια εἶναι κι' ἡ τάξι γονικά ναι.—Ὁ βλάχος ἄρχος κι' ἂν γενῇ, πάλι βλαχιᾶς μυρίζει.—Τὴ γύφτισσα τὴν ἔκαναν βασίλισσα κι' ἐκεῖνη κόσκινο θυμάται.

Ἐπιπολαιότης. Ἄσπρο χαρτί, μαῦρα γράμματα.

Ἐργασία-ἀργία. Ἡ δουλειὰ νικάει τὴ φτώχεια.—Ἐκαστ' ἡ δουλειὰ στὴν πόρτα κι' ἐκυνήγησε τὴ φτώχεια.—Ὁ δουλευτὴς ποτὲ του δὲν πεινάει.—Ἡ πείνα περνᾷ ἀπὸ τὸ κατῶφλι τοῦ δουλευτῆ, καὶ μέσα δὲν μπαίνει.—Ὅποιος περπατεῖ μυρίζει, κι' ὅπου κάθε-ται βρωμᾷ.—Ἡ ἀργία γεννᾷ κάθε ἁμαρτία.—Ὁ ἀργὸς κάθε-μέρα τὸ ἔχει γιορτῇ.

Εὐγένεια. Ἄν χάθηκαν τὰ χρήματα, ἡ ἀρχοντιά ἀπομένει.—Ἡ ἀρχοντιά μυρίζει ἀπὸ μακρυὰ.—Βασιλικὸς κι' ἂν μαραθῇ, τὴν μυρουδιά τὴν ἔχει.—Τὸ διαμάντι, καὶ στὴν κοπριά νὰ τὸ ρίξης, πάλι διαμάντι εἶναι.

Ἐχεμυθία. Βάλε κλειδί στὴ γλῶσσά σου.—Ὅποιος βαστάει τὴ γλῶσσά του, σώζει τὴν κεφαλὴ του.—Τὰ δόντια τᾶδωσ' ὁ Θεὸς γιὰ νὰ κρατοῦν τὴ γλῶσσα.—Τὰ λόγια σου πρὶν νὰ τὰ πῆς, μέτρα τα ἕνα-ἕνα καὶ τῆς καρδιάς σου τὰ κλειδιά μὴ δίνῃς στὸν καθένα.

Θεῶ πίστις. Ὁ Θεὸς εἶναι ψηλὰ, μὰ βλέπει χαμηλὰ.—Ἀρνὶ ποὺ βλέπει ὁ Θεός, ὁ λύκος δὲν τὸ τρώγει.—Δὲν ἔχει ὁ φτωχός, μὰ ἔχει ὁ Θεός.—Μὴν ἀπελπίζῃς ἄνθρωπο μὲ τὴ δική σου γνώση, γιατί δὲν ξεύρεις ὁ Θεὸς τί ἔχει νὰ τοῦ δώσῃ.

Κενοδοξία. Εἶναι καὶ μικρὸ τ' ἀρνί, ἔχει καὶ πλατειὰν οὐρά.

Λαιμασγία. Ἡ γάτα γιὰ τὸ ψάρι ἐπούλησε τ' ἀμπέλι της.—Ἡ γοῦλα* κάστρα καταλεῖ καὶ κάστρα ξολοθρεύει.

Ματαιοδοξία. Κι' ὁ κοῦρος* μας ἠθέλησεν ἀηδόνι νὰ τὸν ποῦνε.

Μεμψιμοιρία. Τὸνα τοῦ βρωμᾷ καὶ τᾶλλο τοῦ μυρίζει.

Νωθρότης. Κλωσσᾷ τ' αὐγά του.—Ἀργοκίνητο καράδι κάθε χρόνο καὶ ταξίδι.

Οἷσαις νεωτέρου ἐνώπιον πρεσβυτέρου. Ἡ ἀλεποῦ ἑκατὸ χρονῶ καὶ τᾶλεπούδια ἑκατὸ δέκα.—Ἀλλοιῶς, βαδᾷ*, τὸ κόσκινο, ἀλλοιῶς καὶ τὸ πλαστήρι.—Ἐλα, παπποῦ, νὰ σὲ δείξω τὰ πατρογονικά σου.

Ὀκνηρία. Ὅποιος βαρεῖται, πολλὰ στερεύεται.—Ἀκαμάτης νιός, γέρος διακονιάρης.—Ἀκαμασιά, σπιτιοῦ ξεθεμελιώστρα.—Ἄν πεινάῃ ὁ ἄκαμάτης, ψυχαπύνασθαι δὲν ἔχει.—Ἡ ἄκνιὰ παιδιὰ δὲν κἀμνει κι' ἂν τὰ κἀμῃ δὲν ψελοῦσι.—Ἀνθρωπὸς βαριορὶ-

ζικος ἀτός του κι' ἀπατός του, κάνει κακὸ τῆς μοίρας του ποὺ δὲν τὸ κάνει ὁ ἐχθρός του.

Ὁξυθυμία. Τὰ ψῦ ξεῖδι τ' ἀγγειό του βλάθει.

Ὁχληρῶν αἰτήσεις. «Νά, κουμπάρε, πάπλωμα. — Δός μου καὶ κρεββάτι». — «Δὲ σοῦ δίνω, γριά, ψωμί. — Βρέξε μού το στοῦ ζουμί!».

— Τῇ φιλιᾷ τοῦ γυρεψούλη μὴν τῇ πιθυμᾶς ποτέ σου.

Παλιμβουλία. Ἄλλα λέει τὸ βραδύ, κι' ἄλλα κάνει τὸ πρωῒ.

Πλεονεξία. Τὸ πολὺ τὸ διάφορο, τρώγει καὶ τὸ κεφάλι. — Ποὺ γυρεύει τᾶλογο, χάνει καὶ τὸ πέταλο. — Κι' ἀπὸ τ' αὐγὸ μεράδι. — Τ' ἀχόρταγο τοῦ μάτι χορταίνει το τὸ χῶμα.

Πολυαρχία. Ὅπου λαλοῦν πολλοὶ πετεινοὶ ἀργεῖ νὰ ξημερώσῃ. — Οἱ πολλὲς γνῶμες βουλιάζουν τὸ καράδι. — Δυὸ κεφάλια σ' ἕνα φέσι δὲν χωροῦνε.

Πολυπραγμοσύνη. Ποὺ κυνηγᾷ δυὸ λαγούς δὲν πιάνει οὔτε τὸν ἕνα. — Δυὸ χειμωνικά* σὲ μιὰ μασχάλη δὲν βασιτοῦνται.

Πονηρῶν συναναστροφή. Ὅποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα, τὸν τρῶν οἱ κότες. — Ὅποιος πᾶει στοῦ βάλτο νὰ κυνηγήσῃ, θὰ λερωθῇ.

Πονηρῶν συνάντησις. Εἰδ' ὁ γύφτος τῇ γενιά του κι' ἀναγάλ-
λιας* ἢ καρδιά του. — Ἀγάπα ἢ Μάρω τὸ χορό, ἡῦρε κ' ἄντρα
χορευτή. — Ἐκύλησεν ὁ τέντζερης καὶ βρῆκε τὸ καπάκι. — Σα-
ράντα χρόνια γύρευεν ἢ μουτζαλιὰ* τῇ λάσπη. — Ἐμαζεύτηκαν
οἱ κάργες κι' ἔκαναν τὸν κοῦκο ἀφέντη. — Σὰν δὲν ὁμοιάζανε
δὲν συμπεθεριάζανε.

Πρόνοια καὶ ἀπρονοησία. Δεμένος ὁ γαῖδαρος, ἀναπαμένος ὁ
νοικοκύρης. — Κάλλιο γαῖδουρόδενο, παρὰ γαῖδουρογύρευε. — Σφά-
λα τὸ σπίτι σου γιὰ νὰ μὴν κἀνης κλέφτη τὸ γείτονά σου. — Δεῖ-
ρε τότε γιὰ τ' αὐγὸ, νὰ μὴν πάρῃ καὶ τὴν κότα. — Ὁ διάβολος
ἔχει πολλὰ ποδάρια. — Ἀφραγὸς κῆπος, ἔρμα τὰ λάχανα. —
Στερνή μου γνῶμη, νὰ σ' εἶχα πρώτα.

Προσαρμογὴ εἰς περιστάσεις. Ἄφες ἐκεῖνα ποὺ ἤξερες καὶ
πιάσ' αὐτὰ ποὺ βρῆκες.

Πτωχαλαζονεῖα. Πότ' αὐγά, πότε τυρί, δὲν μᾶς λείπει ἢ ἄρ-
τυμή. — Γιὰ ἰδέστε με, γειτόνισσες, πλεμόνια τηγανίζω.

Σύνεσις. Τὰ γράμματα εἶναι καλὰ, μὰ νάχῃς νοῦ καὶ γνώση.
Κάλλιο γνώση παρὰ γρόσι. — Ἡ γνώση περνᾷ τὴν ἀνδρεία. — Μὲ
γνηστικὸν κάτσε καὶ γνηστικὸς σῆνω.

Υποκρισία. Ούτε κατά ήτανε, ούτε ζημιὰ ἔκανε.—'Αφῆς' ὁ Γιάννος τὴν κλεψιά κι' ἔπιασε τὸ ζευγάρι.

Φαντασιοκοπία. Ὁ Μανώλης μὲ τὰ λόγια κτίζει ἀνώγεια καὶ κατώγεια.—'Απιαστα πουλιά, χίλια στὸν παρᾶ.—'Ας τὰ σφουγγᾶτα γι' αὔριο, ψωμί νὰ φᾶμε ἀπόψε.—Μὲ τὸν νοῦ πλουτύνει ἡ κόρη, μὲ τὸν ὕπνο ἡ ἀκαμάτρα.

Φιλαργυρία. Γιὰ τὸ καρφὶ χάνει καὶ τὸ πέταλο.—Κι' ἀπὸ τὴ μυῖγα ξύγκι βγάζει.—Αὐτὸ κι' ἂν πάρῃς ἀπ' αὐτόν, κρόκο δὲ βρίσκεις μέσα.—Τὸ μάτι τ' βγαίνει, ἡ δεκάρα δὲ βγαίνει.

Φιλαντία. Φύγ' ἀπὸ μένα, Σατανᾶ, καὶ σύρ' στὸ γείτονά μου.—'Απὸ μένα, πειρασμέ, κι' ὅπου θέλεις ἔδευε.—«Ποιὸς θὰ πάρῃ τὴ μεγάλη πῆττα; —'Εγώ! —Ποιὸς θὰ πάρῃ τὸ μεγάλο πιᾶτο; —'Εγώ! —Ποιὸς θὰ πάρῃ τὴ μεγάλη στάμνα; —'Ε, ὅλο ἐγὼ θὰ λέγω; 'Ας πῇ κι' ἄλλος».

Φλυαρία καὶ ὀλιγολογία. Πλούσια γλῶσσα καὶ φτωχὸ κεφάλι.—Γλῶσσα παποῦτσι, μυαλὸ κουκοῦτσι.—Αὐτὰ κι' ἄλλα, κυρὰ Λένη, καὶ δουλειὰ νὰ μὴ σοῦ βγαίνει.—Μὴν τὰ πετᾷς τὰ λόγια σου σὰν τᾶχυρο στ' ἄλῳνι, γιατί τὰ παίρνει ὁ δαίμονας καὶ ποιὸς τὰ συμμαζώνει;—Γρίκα πολλὰ καὶ λέγε λίγα.

(Ἐταξινομήθησαν ἰδίᾳ ἐκ τῆς Συλλογῆς Παραοιμιῶν τοῦ Ν. Πολίτου)

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΠΟΙΗΣΙΣ

Ι. ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Α. ΜΕΓΑΛΑ ΕΠΗ

Ἀποσπάσματα

ὑπὸ τὸν Ἑρωτόκριτον*.

Β. Κορνάρου.

Εἰσαγωγή: Ὁ Ἡράκλεις, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τὴν διασκεδᾶσθαι τὴν μελαγχολίαν τῆς κόρης του Ἀρετούσας προεκήρυξεν ἀγῶνα κονταροκτυπήματος, εἰς ὃν προσεκάλεσε πανταχόθεν ἀγωνιστάς. Κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν δὲ διὰ τὸν ἀγῶνα ἡμέραν πλήθος λαοῦ καὶ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια ἔχουν καταλάβει τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ κατασκευασθεῖσαν ἐξέδραν καὶ βλέπουν θαυμάζοντες τοὺς προσερχομένους ἀγωνιστάς. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ

Ὁ Καραμανίτης*.

Ἐπρόβαλεν ὥσα θεοῖο ἕνας Καραμανίτης,
ὁποῦ ᾔχεν ὄχθουτα πολλή μετὰ τὸ νησι τῆς Κρήτης.

Ἦτον ἀφέντης δυνατὸς καὶ πλούσιος καὶ μεγάλος
καί τινά τὰ μέρη σὰν αὐτὸν δὲν ἐγεννήθη ἄλλος
δὲν ἐπροσκύναν Ὀὐρανό, Ἄστρα μὴδὲ Σελήνη, 5
τὸν κόσμον ἐφοβέριζε μετὰ τὴν θωριὰν ἐκείνη
εἰς τὸ σπαθὴν του πίστευγεν, καὶ ἐκείνον ἐπροσκύνα,
πάντα πολέμους καὶ ὄχθουτες, πάντα μαλὶς* ἐκίνα.
Ἦτονε κακοσύβαστος καὶ δύσκολος περίσσα,
εἰς τὴν μαλιὰν ἐχαίρετο, καὶ τὴν ἀγάπ' ἐμίσα. 10
Σπιδόλιοντας* ἐκράζετο, καὶ ὥς ἦρθεν εἰς τὸ Ρήγα,

μὲ γρίνιες* ἔχαιρέτισε, καὶ μίλησε καὶ λίγα.
Ποτὲ ντου δὲν ἐγέλασε, μὰ πάντα ντου λογιάζει*,
κι' εἶν' ἡ λαλιά ντου ἡ σιγανὴ σὰν ἄλλου ὄντε* φωνάζει·
15 μιλῶντας ἐφοβέριζε, μὲ τὴν θωριάν του βλάπτει,
καὶ μιὰ πλεξούδα κρέμουντον εἰς τόνα ντου ριζαύτι*.

Ἐκαβαλίσκευγε ἓνα ζῶ ἀγριώτατο περίσσα,
ὅπου τὸ φοβηθήκασι στὸ φόρ* ὅσοι κι' ἂν ἦσα.
ἽΟρά' ἔχε σὰν κατόπαρδος*, καὶ πόδια σὰ βουβάλι,
20 καὶ μάτια σὰν ἀγριόκατος, κι' ἡ γλῶσσα ντου μεγάλη.
ἽΗτον ἡ τρίχα ντου ψαρή, μπαλώματα γεμάτη
κόκκινα μαῦρα μούριζινα* σ' ὄλον του τὸ δερμάτι.
ἽΗτο λυγρὸ κι' ἐλεύτερο, στὸ γλάκι* δὲν τὸ σώνει
νᾶν κι ἀπὸ χέρα δυνατὴ σαῖτα οὐδὲ βερτόνι*.
25 Συχνιά συχνιά συρνε φωνές, μὰ δὲ χιλιμιντρίζει*,
ἄμ' εἶχεν ἄγρια τὴ φωνή, καὶ σὰ θεριὸ μονγκορίζει.

ἽΟσὰν ἐγράφη σιοῦ Ρηγὸς καὶ τ' ὄνομά ντου λέγει,
γιὰ νὰ σταθῇ τόπο πολὺ μεγάλ' ἀδεῖα* γυρεύγει.
Οἱ κάμποι δὲν τ' ἀρέσουνσι, κι' ὁ τόπος δὲν τὸν παίρνει,
30 κι' ἐπὰ κι' ἐκεῖ μὲ τὸ φαρι* συχνοψησινογιαγέρνει*.

Εἶχεν κι' ἀπάνω σι* ἄρματα βαλμένο 'να δερμάτι,
νοῦς* λιονταριοῦ, πὺν σκότισσε σιὰ δάση, πὺν πορπάτει,
κι' ἐκρέμουνταν τοῦ λιονταριοῦ τὰ πόδι* ὀμπρὸς σιὰ σιτήθη·
πολλὰ 'χε δυνατὴ καρδιά, πὺν δὲν τὸν ἐφοβήθη.
35 Συχνιά συχνιά τοῦ λιονταριοῦ τὰ πόδια ἔτοι σαλεῦγα,
πὺν φαίνεται πῶς ἄθροπο ν' ἀρπάξουν ἐγυρεῦγα.

Καὶ δίχως νὰ σιραφῇ νὰ δῇ τς ἄλλους νὰ χαιρετίσῃ,
καὶ δίχως νὰ συγκατεβῇ ἀθρώπου νὰ μιλήσῃ,
ἐγρίνια* πρὸς τὸν οὐρανόν, ἐγρίνια σιτὸν ἄερα,
40 ἡ ὄψη ντου φανέρωνε, τὰ κανε μὲ τὴ χέρα.
ἽΗ φορεσά ντου κι' ἡ θωριά καὶ τὸ φαριν ὀμάδι*
ἐδείχναν πῶς εἶ* δαίμονας, κι' ἐβγήκ' ἀπὸ τὸν ἄδη.
Σιτὴν κεφαλὴ 'χε ὀλόμαντρο τὸ Χάρο μὲ δραπάνι,
καὶ μὲ τὸ αἷμα γράμματα κι' ὄχι μὲ τὸ μελάνι,
45 κι' ἐλέγαν : Ὅποιος μὲ θωρεῖ ἄς τρέμῃ κι' ἄς φοβᾶται,
καὶ τὸ σπαθὶ ὅπου βασιῶ, κανένα δὲν λυπᾶται».

Εἰσαγωγή : Ὁ Σπιδόλιοντας, συναντήσας εἰς τὸν φόρον* ἄλλον ἀγωνιστήν, τὸν Κρητικὸν Χαρίδημον, τὸν ὅποιον θανάσιμος μισεῖ, ὑβρίζει αὐτὸν καὶ σὺτω, μολονότι ὁ βασιλεὺς προσεπάθησε νὰ τοὺς συμφιλίωσῃ, ἀρχίζει

Ἡ ξιφομαχία μεταξὺ Κρητικοῦ καὶ Καραμανίτη.

Ἐτότες λέ' ὁ Κρητικός, ὁ νιὸς ὁ παινεμένος :
«ὄπ' ἀποθάνῃ, ἀπ' ὅλους σὰς ἄς εἶν' οὐχωρεμένους».

Καὶ μ' ἕνα σάλιο* σὰν αὐτὸς ἐστάθηκε σιὸ ζάλο*,
καὶ βάνει χέρα σιὸ σπαθὶ κι' ἀνέμενε* τὸν ἄλλο.

Κι' ἐκεῖνος πάλ' ἀνάδια* νιου ὀγλήγορος σιμώνει, 5
καὶ διχωσὶς* παραθεομιὰ* σὰ Δράκος ξεσπαθώνει,
καὶ σμίγουν* τὰ γδυμνά σπαθιά, σγκώνουν τὰ σκουτάρια*,
καὶ ἀρχίζουσινε τὴ μαλιά* τυῦτα τὰ παλικάρια.

Μὲ μάνιτα καὶ μ' ἀντρεῖα ἀγριεύουν καὶ φουσκώνουν
ποὺ ὅσοι κι' ἂν τοῦσε θωροῦ πονοῦ κι' ἀναδακρύνουν. 10

Σὰ δυὸ λιοντάρια ὄντε* βρεθοῦ μὲ πείνα μέσ' σιὰ δάση,
καὶ βροῦ φαητὸ, κι' ἀπάνω νιου τό 'να καὶ τ' ἄλλ' ἀράσσει*,
μουγκρίζουν κι' ἀγριεύουσι, πεινοῦν καὶ μὲ τὸ σιόμα
καὶ μὲ τὰ νύχια ράσουσι*, καὶ τρέχουνε σιὸ βρωμα*. 15
τό 'να καὶ τ' ἄλλο πολεμᾷ τὸ βρωμα νὰ κερδαίῃ·
ἔτο' ἤκαμαν καὶ τοῦτ' οἱ δυὸ εἰς τοῦ λαοῦ τὴ μέση.

Τριγυρισμένους τς ἔχουσι, καὶ στέκουν καὶ θωροῦσι·
τὸν πλιά ἀντρειωμένο ἀπὸ τοὺς δυὸ δὲν ξέρουσι νὰ ποῦσι,
καὶ μόνο κεῖνα τὰ σπαθιά π' ἀνεβοκατεβαίνουν,
κι' ὥρες ζερβά τὰ ζάλα νιως, κι' ὥρες δεξὰ τὰ πηαίνουν. 20

* *
*

Πολλὰ μεγάλη δύναμιν ἔχ' ὁ Καραμανίτης·
πλιά τέχνης καὶ πλιά μαστοριάς εἶν' τὸ παιδί τῆς Κρήτης,
καὶ μὲ τὴν τέχνη συντηρᾷ* τὴν ὥρα, ποὺ μαλάνει,
τὴ χέρα τοῦ Σπιδόλιοντα, σὲ ποιά μερὰ ξαμώνει*. 25
κι' ἐξώφευγε τοὶ κοπανιές, κι' ἤβλεπεν τὸ σπαθὶν του,
κι' ὥσάν αὐτὸς ἐπὰ κι' ἐκεῖ ἐπέτα τὸ κορμὶν του·
σύρνετ' ὀπίσω, πάει δμπρός, ζερβά δεξὰ γιαγέρνει*,
καὶ πρίχουν* σὼς* ἡ κοπανιά* εἰς τὸ σπαθὶ τὴν παίρνει·
κι' ὅποιο σπαθὶ εἶχ' ἔτοια* βαφή*, σίδερο δὲν τὸ πιάνει,
οὐδὲ ποτε τσακίζεται, οὐδ' ἀδοντιὰ δὲν κάνει. 30

Πότε καὶ λίγο τοῦ διδε ἀπάνω σιὸ σκουτάρι,
 σιὴ γῆς κομμάτια τό ριχνε τὸ φοβερὸ λιοντάρι.
 * Ἦτοκεν ὁ Χαρίδημος σὰν ἄντρας κι' ἀνιμένει*,
 καὶ γύρευε νὰ βρῇ καιρὸ ἢ χέρα ἢ τιμημένη.
 35 Δὲ θέλει δίχως διάφορο* οἱ κοπανιὲς νὰ πηγαίνουν,
 ὡσὰν ἐπηαῖνα τοῦ θεριοῦ τ' ἄγριον τοῦ θυμωμένου,
 πὺν πότε δίδει σιὸ σπαθί, καὶ πότε σιὸ σκουτάρι*,
 μ' αὐτῆνες οἱ λαβωματιῆς δὲν ἔχουνε ἰὴ χάρη.
 Μὰ τοῦτος ἔχ' ἀπομονή, καὶ πολεμᾷ μὲ γνώση,
 40 κι' ἐγύρευγεν τὸν ἀνοιχτό, γιὰ νὰ τότε λαβώσῃ.
 Καὶ πάντα ὀμπρὸς σι' ἀμμάτια* νιου μὲ τὸ σπαθὶ ξαμώνει
 γιὰ νὰ τότε κρατῇ μακρὰ νὰ μὴν πολυσιμῶνῃ.

Μὲ τὸν καιρὸ ὁ Χαρίδημος ἰὴ χέρα κομηλώνει
 κι' ἦδρεν του τὸ μερὶ ἀνοιχτό, δαμάκι* τὸ λαβώνει.
 45 Σ κεῖνο τὸν τόπο τοῦ βγαλε τότιες τὸ πρῶτον αἷμα
 κι' ἀρχίσασι κι' ἐχαίρουνταν κεῖν' οἱ πολλοί, πὺν τρέμα.
 Διγὰκι τὸν ἐλάβωσε, ποῦρι* τὸ αἷμα βγῆκε,
 καὶ τὸ σπαθὶν του σιὸ μερὶ λαβωματιὰ τοῦ φῆκε.
 κι' ὥσὰν τεχνίτης σι' ἄρματα πάντα καιρὸ γυρεύγει
 50 μὲ γνώση καὶ μὲ μαστοριά νὰ κρούῃ καὶ νὰ φεύγῃ.

Τῇ δευτέρῃ λαβωματιὰ σιὸ σιῆθος τοῦ τὴν κάνει
 κι' ἦτον ἐτιούι ἀκρόκαλῃ*, κι' αἷμα πολὺ τοῦ βγάνει.
 Ὡς εἶχε ρίξει κοπανιά, πάντα του τὸ σκουτάρι
 μὲ τὸ σπαθὶ συντριόφιαζε τ' ἀγένειο παλικάρι,
 55 ὀγιά* νὰ βλέπῃ* τὸ κορμὶ νὰ μὴν τοῦ τὸ λαβώσῃ
 τ' ἄγριο θεριό, πὺν χιάσσουντο* θάνατο νὰ τοῦ δώσῃ.
 Γι' αὐτός* δὲν εἶχε δύναμη πολλὴν ἢ κοπανιά νιου,
 ἐβλέπουντο, κι' ἐλάβωνε, κι' ἐσίμωνε* κοντὰ του.
 Γυρεύγει τόπο καὶ καιρὸ ἐκείνην τὴν ἡμέρα
 60 νὰ κάμῃ μιὰ μαλιὰ* καλὴ ἢ τιμημένη χέρα.

* *

Ὡς εἶδεν ὁ Σπιδόλιοντας τὰ αἵματα καὶ τρέχον
 σιὸ σιῆθος του καὶ σιὸ μερὶ, καὶ τὸ κορμὶν του βρέχον,
 ἐμούγκρις, ἐταράχθηκε, καὶ σὰ λιοντάρι ἀγριεύγει
 καὶ νὰ βαρῇ τοῦ Κρητικοῦ τόπο νὰ βρῇ γυρεύγει.
 65 Μῆδὲ ποτὲ τὸ πέλαγος ἔτιος λογιῆς μαρίζει*,

ς τς ἀνεμικῆς* τοῦ Γεναριοῦ, ὄντι* βροντῇ κι' ἀφορίζει,
 ς καιρὸ π' ἀνεκαιώνεται μὲ ταραχὴ μεγάλη,
 κι' ὄντι σκορπῶ τὰ κύματα ὅσω σιὸ περιγιάλι.
 Σὰν ἦκαμ' ὁ Σπιδόλιοντας σιὰ αἵματα, ποὺ θῶρε
 καὶ τρέχαν, καὶ νὰ γδικιωθῇ ἀκόμη δὲν ἐμπόρει. 70
 Ἐδάγκανε τὰ χεῖλη ντου, μέσ' ἡ καρδιάν του βράζει,
 δράκοντας, κι' ὄχι ἀθροπινὸ τὸ πρόσωπόν του μοιάζει,
 κι' ἦσσε μουγκάλισματιὰ* ἔιξι πολλὰ μεγάλη,
 ποὺ τὸ πατάρι* οἰσίστηκε πὸ μιὰ μερὰν ὡς ἄλλη,
 κι' ἐφάνη κι' ἦτονε βροντῇ, ποὺ ἀπ' τὰ ὕψ' ἀρχίζει, 75
 καὶ κάνει ταραχὴ πολλή, τὰ νέφαλα* ξεσκίζει,
 καὶ μὲ πολὺν συχλασμό σιὰ βάθῃ κατεβαίνει.
 ἔδέτσι κι' ἀπ' τὸ σιόμα ντου ὁ μουγκρισμὸς ἐβγαίνει.

Μανίζει μὲ τὰ χέρια ντου, καὶ τὸ σπαθίν του ψέγει,
 θωρώντας τοὶ λαβωματιῆς νὰ γδικιωθῇ γυροῦν γει. 80
 Λέει : «Θωρῶ δὲν ἔχω πλιὸ* δὲ σπαθί οὐδὲ χέρα,
 μὰ ὅλα μ' ἀπαρνηθήκασι ἐτούτην τὴν ἡμέρα,
 ἀπῆις* κι' ἕνας Κορητικὸς τόσ' ὦρα μὲ μαλώνει*,
 κι' ἡ χέρα μου πιβούλεψε* καὶ δὲν τόνε σκοτώνει».

Ἐμάζωξε σὰν τὸ θεριὸ ὅλη τὴ δύναμή ντου, 85
 κι' ὅσο μπορεῖ ψηιὰ ψηλὰ σηκώνει τὸ σπαθίν του,
 κι' ἀπὸκει* τρέχ' ἀπὸνω ντου μὲ τ' ἀγριωμένω χέρι,
 κι' ἐξάμωσε* νὰ τοῦ βορῇ ς τοὶ κεφαλῆς τὰ μέρη.
 Κι' ὁ Κορητικὸς δγλήγορος σηκώνει τὸ σκουτάρι*,
 βάνει το πρὸς τὴν κεφαλῇ, τὴν κοπανιὰ νὰ πάσῃ, 90
 κι' ἐβλέπησε* τὴν κεφαλῇ, γιατί ἀπ' ὀμπρὸς τὸ βάνει,
 καὶ δίδει του μιὰν κοπανιὰ, ποὺ μέσα ς δυὸ τὸ κάνει*
 καὶ πέφτει κάτω τὸ μισό, τ' ἄλλο μισὸ πομένει,
 κι' εὐδρέθηκε κι' ἡ χέρα ντου λιγάκι λαβωμένη.
 Τὴν κοπανιὰ τρομάξασι ὅλοι οἱ ἀπομονάροι*, 95
 νὰ δοῦν νὰ κόψῃ μέσα ς δυὸ τὸ σιδερό* σκουτάρι.

Τότες σὰν εἶδ' ὁ Κορητικὸς, καὶ τὸ σκουτάρι χάσε,
 εἰς ἄλλο μόδο* πολεμῶ κι' ἄλλη βουλὴν* ἐπιάσε.
 Πλιὰ δυνατὸς ἐγίνηκε, καὶ πλιὰ ἄφοβα μαλώνει*
 ζάλο* δὲν κἀν' ὀπίσω μπλιό*. μ' ὅλο κι' ὀμπρὸς σιμώνει, 100
 καὶ δὲν τοῦ φαίνεται καιρὸς νὰ στέκῃ ν' ἀνιμένῃ*,
 πόδας τὸν πόδα ἡμπωθε*, καὶ πάντα μέσα μπαίνει.

Στρέφεται χάμαι* καὶ θωρεῖ, καὶ τὸ κορμὶ μουλλώνει*
καὶ μὲ μεγάλη μαστοριὰ σιὰ πόδια τοῦ ξαμώνει*.

105 Ἐθάρεψ' ὁ Σπιδόλιοντας, κί' ἐκεῖ θὲ νὰ τοῦ δώσῃ,
καὶ χαμηλώνει τ' ἄρματα νὰ μὴν τόνε λαβώσῃ.

Ἐτότες τοῦ Χαρίδημου τοῦ φάνη γὰν* ἡ ὥρα,
νὰ δώσῃ τέλος τοῖ* μαλιᾶς, νὰ κατατάξῃ* ἡ χώρα,
κί' ἐσήκωσεν ὧς ἀστραπὴ τὸ γλήγορόν του χέρι,

110 ὥσάν τὸν εἶδεν ἀνοικτὸς τοῖ κεφαλῆς τὰ μέρη,
καὶ μπήγχει τ' ὅλο τὸ σπαθὶ εἰς τὸ λαιμὸ ἀποκάτω·
ὕπνο τὸν ἀποκοίμισε, παντοτεινὰ κοιμᾶτο.

Ἦπσε κάτω τὸ θεριό, τ' ἀμμάτια* ντου γρουλλώνει*,
φαρμάκι φτεῖ μὲ τοὺς ἀφρούς, κλάημ' ἀναδακρυνώνει,

115 κί' ἐμουγκαλίστη* τρεῖς φορὲς τὸ φοβερόν του σιόμα,
κί' ἐβρόντηξεν ὁ οὐρανός, κί' ἐσκίστηκε τὸ χῶμα,
καὶ μὲ μεγάλη ταραχὴ καὶ μουγκρισμὸν ὁμάδι*
ἐπῆ* ἡ ἄγρια ντου ψυχὴ σιὸ μαυρισμένον ἄδη·
κί' ἐκεῖνος πού 'το φοβερός, κί' ἀπ'* ὅλοι τὸν ἐτρέμα,

120 σήμερον ἐκυλίστηκες τοῖ σάρκας του τὸ αἶμα·
καὶ σήμερο κεῖν* ἡ ψυχὴ π' ἄθρωπο δὲν ἐδείλια,
πάει νὰ δῇ τοῦ Χάροντα τὰ μαυρισμένα σπήλια.

Κί' ἓνα μεγάλο θάμασμα κείνην τὴν ὥρα φάνη·
τ' ἄλογο τοῦ Σπιδόλιοντα τοῖ σάρκες του δαγκάνει·

125 ὅς' ὥρα ἐπολέμανε ἀντρειεύετο νὰ λύσῃ,
νὰ πάη σιτὸν ἀφέντην του ὀγιά* νὰ τοῦ βουηθήσῃ·
ὥσάν ἐμίσσεψ'* ἡ ψυχὴ, κί' ἐπῆεν εἰς τὸν ἄδη,
πέφτει κί' αὐτὸ χάμαι*, ψοφᾶ, τελειώνουσιν ὁμάδι*.

Ἐγράφη περὶ τὸ 1650.

Β' ΜΙΚΡΑΙ ΕΠΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

1. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Ἡ φυγή τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

Ἀριστ. Βαλαωρίτου.

Εἰσαγωγή. Τὸ ποίημα ἀναφέρεται εἰς τὴν πανωλεθρίαν, ἣν ὑπέστησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ὑπὸ τῶν Σουλωιτῶν τὸ 1792, στρατηγούντος τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα.

« Τᾶλογο ! τᾶλογο ! Ὅμῃρ Βριόνη. 1
 Τὸ Σούλι ἐχούμῃσε* καὶ μᾶς πλακώνει.
 Τᾶλογο ! τᾶλογο ! Ἀκοῦς, σουρίζουν
 ζεσιὰ τὰ βόλια τους, μᾶς φοβερίζουν.

Γιὰ δές, σὺν δαίμονες μᾶς πελεκᾶνε ! 2
 Κάτου ἀπ' τὸ βράχο τους πῶς ροβολᾶνε* !
 Δές τὰ κεφάλια μας, δές τὰ κονφάρια*,
 κυλᾶνε ἀνάκατα*, σὺν νᾶν λιθάρια.

Τᾶλογο ! τᾶλογο ! Ἀκοῦς πῶς σκούζουν* ! 3
 Οἱ λύκοι φτιάσανε, ρυάζονται*, γρούζουν*.
 Ἄνοιξ' ἡ κόλαση καὶ μοῦ ξερνάει
 τὸν μαῦρο κόσμον τῆς γιὰ νὰ μὲ φάῃ.

Βριόνη, πρόφθασε ἀκόμα λίγο, 4
 κι' ἀπὸ τὰ νύχια τους δὲν θὰ ξεφύγω.
 Τᾶλογο ! . . . Γνώρισα τὴ φουσιανέλλα
 τοῦ ἐχθροῦ μου τᾶσπονδον Λάμπρου Τζαβέλλα.

Δὲν τόνε βλέπετε ; Σὰ Χάρος φθάνει 5
 ψηλ' ἀνεμίζοντας τὸ γιαταγάνι*.
 Νιώθω τὸ χέρι του μέσ' σιτὴν καρδιά,
 ποὺ πάει σπαράζοντας τὰ σωθικά.

Ἀνεμοστρόβιλος, θεοπονιή, 6
 δλα σὰ σίφουνες* θὰ καταπιῇ.
 Τὸ μάτι ἐπάνω μου ἄγρια στυλώνει
 μαχαίρι δίκωπο μέσα μου χώνει.

- 7 Κρούο τὸ σίδερο χωνεύει, σφάζει.
Ἄκουτε, ἀκοῦτέ τον πῶς μου φωνάζει·
νιώθω τὸ χνότο* του φωτιά ζεστό,
πῶρχει* ἐπάνω μου σὰν ἰάσαι φρό*.
- 8 Τᾶλογο ! τᾶλογο ! Ὁμὲρ Βριόνη.
Ὁ ἥλιος ἔπese, νύχτα σιμώνει. . .
Ἄστρα, λυτρώστέ με· αὐτὴ τῇ χάρῃ
ζητάει ὁ Ἀλῆ-πασᾶς, πιστὸ φεγγάρι».

* *
*

- 9 Ἐμπρός του στέκεται καμαρωμένῳ,
μαῦρο σὰν κόρακας, χρυσοῦ ντυμένο,
αὐτὸ ἀξετίμωτο*, φλόγα, φωτιά,
καθάρσιο ἀράπικο· τὸ λέν Βοριά.
- 10 Χτυπάει τὸ πόδι του, σκάφτει τὸ χῶμα·
δαγκάει τὸ σίδερο, πῶρχει σιὸ σιόμα·
ρουθούνια διάπλατα καὶ τεντωμένα
ἀχνίζουν* κόκκινα σὰν μαιωμένα.
- 11 Ἀκούει τὸν πόλεμο καὶ χλιμιτράει*.
Ταυτιά του τέντωσε, ἄγρια τηράει.
Ὀλόρθ' ἡ χήτη του, ὀλόρθ' ἡ δοῦ,
λυγάει τὸ σῶμα του, σὰν τὴν δριά*.
- 12 Σκάνεται λαίμαργο σὰ πεισινά του·
λάμπουν τὰ νύχια του, τὰ πέταλά του·
λὲς καὶ δὲν ἔγγιζε κάτου σιτὴ γῆ. . .
Κοῖμα, πὺν τῷθελαν γιὰ τὴ φυγή ! . .
- 13 Ὁ Λάμπρος τῷβλεπε, κι ἀπὸ τὴ ζήλια
κρυφὰ ἀναστέναξε, δαγκάει τὰ χεῖλια.
« Αὐτὸ περὶ φανο, νὰ σ' εἶχα ὅγῳ,
μέσα σὰ Γιάννινα ἤθελα μῶν».

* *
*

- 14 Ὡς τόσο ὁ Ἀλῆ-πασᾶς ἀπὸ τὸν τρόμο
τὴ χήτη του ἀπαξε, πετάει σιὸν ὦμο...

Σὰ βόλι γλήγορο, σὰν ἀσπραπή,
τὸ αἶτι χάθηκε μὲ τὸν Ἀλῆ.

Φεύγουνε ! Φεύγουνε ! Δίκαιη κατάρα ! 15
Τοὺς ἐκυνήγαε ἀχνή* τρομάρα·
νύχια κατὰμανορη καὶ συγγεφιά
γύρω τους σιέκονται γιὰ συντροφιά.

Λόγκους* περῶσανε, χαντάκια μύρια· 16
οἷματα σιάζουνε τὰ φτεροιστήρια·
ἀφροὺς σὰ θάλασσα τᾶλογο χύνει·
οικιάζεται ὁ Ἀλῆ-πασᾶς, καιρὸ δὲ δίνει.

Καθὼς διαβαίνουνε, τριῖζει ἓνα ξύλο· 17
φυσάει ὁ ἄνεμος, πέφτει ἓνα φύλλο·
πουλάκι ἐπέταξε, φεύγει ζαρκάδι·
νεράκι πῶτιρεχε μέσ' σιὸ λαγκάδι*.

Ὅλα ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ὅλα τρομάζει· 18
κρύος ὁ ἴδρωτας βρύση τοῦ σιάζει.
Τᾶλογο αὐτιάζεται, δὲν ἀνασαίνει,
τὰ πόδια ἐσιτύλωσε· λύκος διαβαίνει.

Καὶ κειὸς τὰ δάχιτυλα σφίγγει σιτὴ σέλλα· 19
τὰ μάτια του ἔβλεπαν παντοῦ Τζαβέλλα·
παντοῦ τοῦ φαίνονται πὼς εἶν' κορυμμένα
σπαθιά ποὺ λάμπανε ξεγυμνωμένα.

Μακρὰ τὰ γένεια του, ἄσπρα σὰ χιόνι, 20
τὰ παίρνει ὁ ἄνεμος, σκόρπια τ' ἀπλώνει
ἐμπρὸς σιὸ σιόμα του καὶ σιὸ λαιμό·
λὲς καὶ τὸν ἔχουνε γιὰ πινιμό*.

Καθὼς τὰ κύματα μὲ τὴ νοτιὰ 21
τὴ νύχια χάνονται σιτὴ σκοτεινιά
καὶ δὲν χωρίζουνε παρὰ οἱ ἀφροὶ των
ψηλὰ ποὺ ἀσπρίζουνε σιτὴν κορυφή των,

ἔτσι καὶ τᾶλογο κεῖνο τὸ βράδυ 22
σὰν κῦμα ἐδιάβαινε μέσ' σιὸ σκοτάδι,
κῦμα ὀλοφονόσκωτο καὶ σκοτεινό,
πῶχει τ' Ἀλῆ-πασᾶ τὰ γένεια ἀφρό.

* *

- 23 Φεύγουνε, φεύγουνε ! Πάντα τρεχᾶτοι.
Φτάνει, κι' ἐδείλιασε τὸ μαῦρο τᾶτι
φθάνει, καὶ τρέμουνε τὰ γόνατά του
ἀκοῦς πῶς βράζουνε τὰ σωθικά του !
- 24 Λυσσάει ὁ Ἀλῆ-πασᾶς καὶ βλασημᾶ.
Τὸ φτερνιστήρι του χώνει βαθιά.
Τὸ ἄτι φούσκωσε, βαριά μουγκρίζει,
δίνει ἓνα πήδημα καὶ γονατίζει.
- 25 Ἡ καρδιὰ μέσα του χτυπάει σφυρί·
ταῦτιά του γέρνουνε, πέφτει στὴ γῆ.
σπαράζει, ἀνδρειεύεται καὶ ροχαλιάζει*.
ἀπ' τὰ ρουθούνια του τὸ αἷμα σιάζει.
- 26 Κι' ἐκεῖ πὺν τᾶλογο ψυχομαχάει,
βουβὸς στὴ λύσσα του ὁ Ἀλῆς τηράει·
τηράει ἀνήσυχος, ἀχνός*, νὰ ἰδῇ .
τ' αὐτιά του ἐτέντωσε ν' ἀκουρμασιῇ* .
- 27 Ἀκόμα σκιάζεται* τοῦ ἐχθροῦ τὰ βόλια,
καὶ ἀρπάζει τρέμοντας τὰ δυὸ πιστιόλια .
Τᾶτι τὸ δύστηχο δίπλα σιὸ χῶμα
χτυπιέται, δέρνεται, βογκάει ἀκόμα
- 28 καὶ δὲν τὸν ἄφινε καλὰ ν' ἀκούσῃ
ὅν κείνοι οἱ δαίμονες τὸν κυνηγοῦσι.
Ἀφρῖας ὁ Ἀλῆ-πασᾶς, καίει*, ἀνάφτει,
τὰ βόλια τῷφτεψε μέσ' σιὸ ριζαῦτι*.
- 29 Τὸ ἄτι ἐταράχτηκε σὰν τὸ στοιχειὸ
καὶ μ' ἓνα μούγκρισμα μένει νεκρό.
Τὸ μάτι ἀκίνητο καὶ καρφωμένο
ἔμειν' ἐπάνω του θολό, σβημένο.
- * *
- 30 Ἀκούει πατήματα, φωνές πολλές . .
Ἀχ ! τὸν ἐπρόδωκαν οἱ πιστιολιές !
Σιμώνει ὁ θόρυβος, τὸ αἷμα του πῆζει
ἔπιασε τᾶλογο γιὰ μετερίζι*.

Γιομίζει τάρματα, καὶ στὸ μαχαίρι 31
σιγὰ καὶ τρέμοντας ρίχνει τὸ χέρι.

Ἀκούει ποὺ φώναζαν «Βεζύρη Ἀλῆ !»
κι' ἐκεῖνος ἔλυωνε σὰν τὸ κερί.

Πάλε φωνάζουνε ! Κάθε φορὰ 32
ἀκούεται ὁ θόρυβος πλέον σιμά·

τὸ μάτι δλάνοιχτο ὁ Ἀλῆς καρφώνει.
«Βόηθα με», φώναξε, «Ὁμέρ Βριόνη !»

Ἔτσι ὁ Ἀλῆ-πασῶς κυνηγημένος 33
μπάνει σιὰ Γιάννινα σὰν πεθαμένος. . .

Ὅσο κι' ἂν ἔζησεν, ἡ φουστανέλλα
τοῦ Λάμπρου ἴσπεκε σιὰ μάτια φέλα*.

1857.

Τὸ παράπονο τῶν βουνῶν.

Δημῶδες.

Εἰσαγωγή. Τὸ ἄσμα φαίνεται ὅτι συνετέθη κατὰ τὸ 1790-92,
ὅτε ὁ περιώνυμος πολέμαρχος τῆς Στερεᾶς Ἀνδρίτζος (ὁ πατὴρ
τοῦ Ὀδυσσέως), ἀφῆσας τὰ ὄρυνα, συνεπολέμει μετὰ τοῦ Λάμ-
πρου Κατσώνη κατὰ τῶν Τούρκων.

Κλαῖνε τὰ μαῦρα τὰ βουνά, παρηγοριὰ δὲν ἔχουν.
Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ πῆλωμα, δὲν κλαῖνε γιὰ τὰ χιόνια·
ἡ κλεφτουριά τ' ἀρνήθηκε καὶ ροβολαεῖ στοὺς κάμπους.

Ἡ Γκιώνα* λέει τῆς Λιάκουρας* κι' ἡ Λιάκουρα τῆς Γκιώνας:
— Βουνί μ, ποῦσαι ψηλότερα καὶ πιὸ ψηλὰ ἀγναντεύεις*, 5
ποῦ νᾶναι, τί νὰ γίνηκαν οἱ κλέφτες οἱ Ἀνδριτζαῖοι;
Σὰν ποῦ νὰ ψένουν τὰ σφαχτά, νὰ ρίχνουν στὸ σημάδι ;
σὰν ποῖα βουνὰ στολίζουνε μὲ τούρκικα κεφάλια;

— Τί νὰ σοῦ πῶ, μωρὲ βουνί, τί νὰ σοῦ πῶ, βουνάκι,
τῇ λεβεντιά τῇ χαίρονται οἱ ψωριασμένοι κάμποι. 10
Στοὺς κάμπους ψένουν τὰ σφαχτά καὶ ρίχνουν στὸ σημάδι,
τοὺς κάμπους τοὺς στολίζουνε μὲ τούρκικα κεφάλια.

Κι' ἡ Λιάκουρα σὰν τᾶκουσε βαριά τῆς κακοφάνη.
Τηράει ξερβά, τηράει δεξιά, τηράει κατὰ τὴ Σκάλα*.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

- 15 — Βρὲ κάμπε ἄρρωστιάρικε, βρὲ κάμπε μαραζάρι*,
μὲ τὴ δική μου λεβεντιά νὰ στολισθῇς γυρεύεις ;
Γιὰ βγάλε τὰ στολίδια μου, δός μου τὴ λεβεντιά μου
μὴ λυώσω οὔλα τὰ χιόνια μου καὶ θάλασσα σὲ κάμω.

Ἡ Δέσπω τοῦ Μπότση.

(25 Δεκ. 1803).

Δημῶδες.

- Ἄχος βαρὺς ἀκούγεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.
Μῆνα* σὲ γάμο ρίχνονται, μήνα σὲ χαροκόπι*;
Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται, οὐδὲ σὲ χαροκόπι.
Ἡ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.
- 5 Ἀρβανιὰ τὴν πλάκωσε τοῦ Δημουλᾶ τὸν πύργο :
— Γιώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σούλι.
Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ παοῦ, σκλάβα τῶν Ἀρβανιτῶν.
- Τὸ Σούλι κι' ἂν προσκύνητε, κι' ἂν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
Ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες* δὲν ἔκανε, δὲν κάνει.
- 10 Δανλὶ στὸ χέριν ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει :
— Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιὰ μ', μαζί μου ἐλάτε!
Χίλια φουσέκια ἦταν ἐκεῖ κι' αὐτὴ φωτιά τοὺς βάνει
καὶ τὰ φουσέκια ἀνάψανε κι' ὅλοι φωτιά γενῆκαν.

Ἡ Λένω τοῦ Μπότσαρη.

(Ἀπρίλιος τοῦ 1804)

Δημῶδες.

- Ὅλες οἱ καπετάνισσες ἀπὸ τὸ Κακοσούλι
ὅλες τὴν Ἄρτα πέρασαν, στὰ Γιάννινα τὶς πᾶνε
σκληρώθηκαν οἱ ἄρσανες, σκληρώθηκαν οἱ μαῦρες,
κι' ἡ Λένω δὲν ἐπέρασε, δὲν τὴν ἐπῆραν σκλάβα.
- 5 Μόν πῆρε δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια.
Σέρνει τουφέκι σισανῆ* κι' ἐγγλέζικα κουμπούρια,
ἔχει καὶ σιτὴ μεσοῦλα τῆς σπαθὶ μαλαματένιο.

Πέντε Τούρκοι τὴν κυνηγοῦν, πέντε ἰζοχανταρέοι*.
 — Τούρκοι, γὰρ μὴν παιδεύετε, μὴν ἔρχεσθε σιμά μου.
 σέρνω τροχόνια στὴν ποδιά καὶ βόλια σὺς παλάσκες. 10
 — Κόρη, γὰρ ρίξε τᾶρματα, γλίτωσε τὴ ζωὴ σου.
 — Τί λέτε, μοῦρ' παλιότουρκοι καὶ οἷς παλιοζαγάρια;
 Ἐγὼ εἶμαι ἡ Λένω Μπότοαρη, ἡ ἀδερφή τοῦ Γιάννη,
 καὶ ζωντανὴ δὲν πιάνουμαι εἰς τῶν Τουρκῶν τὰ χέρια.

•Ο θάνατος τοῦ Διάκου.

Δημῶδες.

Τρία πουλάκια κάθουνταν ψηλά στὴ Χαλκομάτα*.
 τὸνα τηράει στὴ Λειβαδιά καὶ τᾶλλο τὸ Ζητοῦνι*,
 τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιριολογᾷ καὶ λέει :
 « Πολλὴ μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σὰν καλιακούδα*.
 Μὴν ὁ Καλύβας ἔρχεται, μὴν ὁ Λεβενιογιάννης ; 5
 Οὐδ' ὁ Καλύβας ἔρχεται, οὐδ' ὁ Λεβενιογιάννης.
 Ὅμειο Βριώνης πλάκωσε μὲ δεκοχιτῶν χιλιάδες ».

•Ο Διάκος σὰν τ' ἀγρίκησε*, πολὺ τοῦ κακοφάνη.
 Ψηλὴ φωνὴν ἐσήκωσε, τὸν πρῶτο του φωνάζει :
 « Τὸ στράτεμά μου σύναξε, μάσε' τὰ παλικάρια. 10
 δὸς τους παροῦτη περισσὴ καὶ βόλια μὲ τὲς φοῦχτες.
 γρήγορα, καὶ νὰ πιάσουμε κάτω στὴν Ἀλαμάνα,
 ποῦνε ταμπούρια* δυνατὰ κι' ὁμορφα μετερίζια* ».

Παίρνουνε τ' ἀλαφριά σπαθιά καὶ τὰ βαριά τουφέκια
 στὴν Ἀλαμάνα φτάνουνε καὶ πιάνουν τὰ ταμπούρια. 15
 « Καρδιά, παιδιά μου, φώναξε, παιδιά, μὴν φοβηθῆτε.
 Σταθῆτε ἀντρεῖα, σὰν Ἕλληνες καὶ σὰν Γραικοὶ σταθῆτε ».
 Ἐκεῖνοι φοβηθήκανε κι' ἐσκόρπισαν στοὺς λόγκους*.
 Ἐμειν' ὁ Διάκος στὴ φωτιά μὲ δεκοχιτῶ λεβέντες.

Τρεῖς ὥρες ἐπολέμαγε μὲ δεκοχιτῶ χιλιάδες. 20
 σκίστηκε τὸ τουφέκι του κι' ἐγίνηκε κομμάτια.
 σέρνει καὶ τὸ λαφρὶο σπαθὶ καὶ στὴ φωτιά χουμάει*.
 Ἐκοψε Τούρκους ἄπειρους κι' ἐπὶ τὰ μπουλουνι πασῶδες*
 *Φηφιολογήθηκε ἀπὸ τὸ ἴστίου τοῦ εκπαιδευτικῆς σχολικῆς

καὶ τὸ σπαθὶ τοῦ κόπηκεν ἅπᾶν' ἀπὸ τῆ φοῦχτα
25 κι' ἔπεο· ὁ Διάκος ζωντανὸς εἰς τῶν ἐχτροῶν τὰ χέρια.

Χίλιοι τὸν πῆραν ἀπὸ μπρὸς καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω·
κι' Ὁμέρ Βριώνης μυστικὰ στὸ δρόμο τὸν ἐρώτα :
« Γένεσαι Τοῦρκος, Διάκο μου, τὴν πίστιν σου ν' ἀλλάξης,
νὰ προσκυνῇς εἰς τὸ τζαμί, τὴν ἐκκλησιὰ ν' ἀφήσης ; »

30 Κι' ἐκεῖνος τοῦ ἀποκριθῆκε καὶ μὲ θυμὸ τοῦ λέει :
« Πᾶτε κι' ἐσεῖς κι' ἡ πίστιν σας, μουρτιάτες*, νὰ καθῆτε !
Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θὰ νὰ πεθάνω.
Ἄν θέλετε χίλια φλωριά καὶ χίλιους μαχμουτιέδες*,
μόνον ἐφτὰ μερῶν ζωὴ θέλω νὰ μοῦ χαρίσῃτε,

35 ὅσο νὰ φτάσῃ ὁ Ὀδυσσεὺς κι' ὁ Βάγιας ὁ Θανάσης ».
Σὰν τ' ἄκουσ' ὁ Χαλίλ* μπεης ἀφρίζει καὶ φωνάζει :
« Χίλια πουγγιὰ* σᾶς δίνω γὼ κι' ἀκόμα πεντακόσια,
τὸ Διάκο νὰ χαλάσετε, τὸ φοβερὸ τὸν κλέφτη·
γιατὶ θὰ σβῆσῃ τὴν Τουρκιά κι' ὅλο μας τὸ νιοβλέτι* ! »

40 Τὸ Διάκο τότε παίρνουνε καὶ στὸ σουβλί τὸν βάζουν·
ὀλόρθο τὸν ἐστήσανε, κι' αὐτὸς χαμογελοῦσε·
τὴν πίστιν τοὺς τοὺς ἔβριζε, τοὺς ἔλεγε μουρτιάτες*·
« Σκυλιά, κι' ἂν μὲ σουβλίσετε, ἕνας Γραικὸς ἐχάθη·
ἂς εἶν' καλὰ ὁ Ὀδυσσεὺς κι' ὁ καπετὰν Νικήτας·

45 αὐτοὶ θὰ φᾶνε τὴν Τουρκιά, θὰ κάψουν τὸ νιοβλέτι* ! »



(Εἰκὼν Νικολάου Γύζη*)

Τὸ κρυφὸ σχολεῖο.

Ἰω. Πολέμη.

Ἀπ' ἔξω μαυροφόρ' ἀπελπισιά,
πικρῆς σκλαβιᾶς χειροπιαστὸ σκοιτάδι·
καὶ μέσα στὴ θολόκτιστη ἐκκλησιὰ
(στὴν ἐκκλησιὰ ποὺ παίρνει κάθε βράδυ
τὴν ὄψη τοῦ σχολεῖου)
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ
τρεμάμενο τὰ ὄνειρα ἀναδεύει·
καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
τοῦ σκλάβου ἡ ἄλυσόδειη πατρίδα·
βραχνὰ ὁ παπᾶς ὁ δάσκαλος ἐκεῖ
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά·
ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγρικᾶ

τὸν πόνο τῆς σκληριᾶς τῆς, ἐκεῖ βλέπει
τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρόπει.

- 3 Κι' ἀπ' τὴν εἰκὸν τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
 ποῦ ἐβούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων
 καὶ ρίχνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾷ
 στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
 κι' ἀπὸ τῆ σιγαλῖα
 ποῦ δένει στὸ λαιμὸ πνιγμοῦ θηλειά,
 κι' ἀπ' τῶν προγόνων τᾶφθαρτα βιβλία,
 ποῦ δείχνουν τὰ πανόραθα μεγαλεῖα,

- 4 ἓνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθὺς
 σὲ μελωδίᾳ ἑνὸς κόσμου ἄλλου
 κι' ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
 προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
 μὲ μιὰ φωνὴ βαρεῖα :
 « Μὴ σκιαῖζεσθε στὰ σκότη. Ἡ λευτεριά
 σάν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγαρόλο ἀστέρι
 τῆς νύκτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρῃ ».

1899

Ξαναγυρίζει.

Ἰ. Πολέμη.

- 1 Ξαναγυρίζει σι' Ἀργυρόκαστρο,
 βρίσκει τὸ σπίτι τῆς ρημάδι·
 μηδὲ σκεπὴ μηδὲ παράθυρο
 μηδ' ἄλλο γνωριμιᾶς σημάδι.
- 2 Τὸ περιβόλι χέρσο κι' ἄσκαφτο
 τὰ δέντρα κάρβουνα καὶ στάχτη,
 τὰ λιόδεντρα βγαλμένα σύρριζα
 καὶ τ' ἀμπελάκι δίχως φράχτη.
- 3 Στὸ κοιμητήρι πάει τρεμάμενη·
 ἔρσο κι' ἀδέσποτο χωράφι·
 δὺν κυπαρίσσια μόνο ἀπόμειναν·
 μηδὲ σταυροὶ μηδὲ καὶ τάφοι.

Τὰ κόκκαλα τῶν πεθαμένων της 4
πνίγουν ἀγκάθια κι' ἄγρια χόρτα
καὶ γκρεμισμένος ὁ μανδρότοιχος
καὶ κατὰ γῆς ριχμέν' ἡ πόρτα.

Μηδ' ἔκλαψε μηδὲ κι' ἐδάκρυσε· 5
σιὴν ἐκκλησιὰ μὲ μιᾶς πηγαίνει.
Μπρὸς σιὸ Χριστό, μπρὸς σιὴ μητέρα του
προσεύχεται γονατισμένη.

Καὶ λέει : « Χριστέ μου καὶ Παρθένα μου, 6
παρηγοριά σ' ὅσους ποιοῦν !
τώρα ξαιῖρθε ἡ γαλανόλευκη,
τ' ἀγκάθια ρόδα θὰ γενοῦν ».

1916

Β' ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΜΥΘΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ (ΠΑΡΑΛΟΞΕΙΣ, ΘΡΥΛΟΙ,
ΜΥΘΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ Κ.Τ.Λ.)

Τὸ κάστρο τῆς Ὠριᾶς.

Δημῶδες.

Ὅσα κάστρα κι' ἂν εἶδα καὶ περπάτησα,
σὺν τῆς Ὠριᾶς τὸ κάστρο δὲν ἐλόγιασα.
Κάστρο θεμελιωμένο, κάστρο ξακουστό,
σαράνια ὀργυιὲς τοῦ ψήλου, δώδεκα πλατύ,
μολύβι σκεπασμένο, μαρμαροχυτό, 5
μὲ πόρτες ἀτσαλένιες κι' ἀργυρᾶ κλειδιά,
καὶ τοῦ γυαλοῦ ἡ πόρτα σιτράφτει μάλαμα.

Τοῦρκος τὸ τριγυρίζει χρόνους δώδεκα,
δὲν μπόρει νὰ τὸ πάρῃ τὸ ἐρημόκαστρο.
Κι' ἓνα σκυλὶ Τουρκάκι, μιᾶς Ρωμιάς παιδί, 10
σιτὸν Ἀμιρᾶ* του πάει καὶ τὸν προσκυνάει:
— Ἀφέντη μ' Ἀμιρᾶ μου καὶ σουλτάνε μου,
ἂν πάρω ἐγὼ τὸ κάστρο τί εἶν' ἡ ῥόγα* μου ;
— Χίλια ἄσπρα* ἴην ἡμέρα κι' ἄλογο καλό,
καὶ δυὸ σπαθιά ἀσημένια γιὰ τὸν πόλεμο. 15
— Οὐδὲ τ' ἄσπρα σου θέλω κι' οὐδὲ τὰ φλωριά,

οὐδὲ καὶ τ' ἄλογό σου κι' οὐδὲ τὰ σπαθιά,
μὸν θέλω γὼ τὴν κόρη, ποῦναι σιὰ γυαλιά.
— Ὡσὼν τὸ κάστρο πάρης, χάρισμα κι' αὐτῇ.

- 20 Πράσινα ροῦχα βγάζει, ράσα φόρεσε,
τὸν πύργο πύργο πάει καὶ γυροβολάει,
σιτὴν πόρτα πάει καὶ στέκει καὶ παρακαλεῖ :
— Γιὰ ἄνοιξε ἄνοιξε πόρτα, πόρτα τῆς Ὁριᾶς,
πόρτα τῆς μαυρομάτας τῆς βασιλίσσας.
- 25 — Φεύγα ἀπ' αὐτοῦ, βρὲ τοῦρκε, βρὲ σκυλότουρκε!
— Μὰ τὸ σταυρό, κυρά μου, μὰ τὴν Παναγιά,
ἐγὼ δὲν εἶμαι Τοῦρκος, οὐδὲ Κόνιαρος*,
εἶμαι καλογεράκι ἀπ' ἀσκηταριό.
Δώδεκα χρόνους ἔχω ὅπ' ἀσκήτενα,
- 30 χορτάρι ἐβοσκοῦσα σὰν τὸ πρόβατο,
κι' ἤρθα νὰ πάρω λάδι γιὰ τὶς ἐκκλησιές.
Γιὰ ἀνοίξετέ μου νᾶμπω τοῦ βασιόμοιρον.
— Νὰ ρίξουμε ταιγγέλια νὰ σὲ πάρουμε.
— Τὰ ράσα μου εἶναι σάπια καὶ ξεσκίζονται.
- 35 — Νὰ ρίξουμε τὸ δίχτυ νὰ σὲ πάρουμε.
— Εἶμαι ἀπὸ τὴν πεῖνα κι' ἀντραλίζομαι*.
Γελάστηκε μιὰ κόρη, πάει, τὸν ἄνοιξε.
- "Ὅσο ν' ἀνοίξῃ ἡ πόρτα, χίλιοι ἐμπήκανε,
κι' ὅσο νὰ μισανοίξῃ, γέμισ' ἡ αὐλή,
40 κι' ὅσο νὰ καλοκλείσῃ, ἡ χώρα πάρεθηκε.

- "Ὅλοι χυθῆκαν σι' ἄσπρα, ὅλοι σιὰ φλωριά,
καὶ κείνος εἰς τὴν κόρη, ποῦναι σιὰ γυαλιά.
Κι' ἡ κόρη ἀπὸ τὸν πύργο κάτω πέταξε·
μήτε σὲ πέτρα πέφτει, μήτε σὲ κλαριά,
45 παρὰ σὲ Τούρκου χέρια καὶ ξεψύχησε.

Ὁ κρητικὸς στρατιώτης κατὰ τῶν Ἑνετῶν.

Δημῶδες.

Χήρας ὕμνος ἐγεύγεται σὲ μαρμαρένια τάβλα·
χρυσὰ ἦταν τὰ πηρούνια του κι' ὀλόγρυρα τὰ πιάτα
κι' ἡ κόρη ὁποῦ τονὲ κερνᾷ ἀσημοκουκλωμένη*.

- Κι ἡ μάνα του στή μιὰ μεριά φτάνει ξαγριγεμένη :
- Γεύεσαι, γιέ μου, γεύεσαι, κι' οἱ Φράγκοι σὲ πλακῶσαν. 5
- Πρόβαλε, μάνα μου, νὰ ἰδῆς πόσες χιλιάδες εἶναι
κι' ἂν εἶναι δυό, νὰ χαίρωμαι, κι' ἂν εἶναι τρεῖς νὰ πίνω
κι' ἂν εἶναι περισσότερες, σελώσετε τὸ Μαῦρο.
- Ἐβγήκα, γιέ μου, καὶ εἶδα τοι, μὰ μετρημὸ δὲν ἔχουν.
- Σελώσετε τὸ Μαῦρο μου, καλογιγλώσετε* τον, 10
καὶ δός μου, μάνα, τὸ σπαθὶ τ' ἀγιοκωνσταντινάτο
νὰ βγῶ νὰ ἰδῶ τὸν πόλεμο, ποὺ κάνουνε οἱ Φράγκοι...
- Μαῦρέ μου, γοργογόνατε καὶ ἀνεμοκυκλοπόδη*,
πολλὲς φορὲς μ' ἐγλίτωσες ἀπὸ βαρεῖες φουριτοῦνες·
κι' ἂν μὲ γλιτώσης κι' ἀπ' αὐτὴ, θὰ σὲ μαλαματώσω, 15
τὰ τέσσερά σου πέταλα χρυσᾶ θὰ σοῦ τὰ κάμω,
τὰ δακτυλίδια τῆς ξανθῆς σκάλες καὶ χαλινάρια.
- Στὸ ἔμπα χίλιους ἔκοψε, στὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες
κι' εἰς τ' ἄλλο σιγηφογύρισμα δὲν ἤῤῥηκε νὰ κόψη.
- Κι' ὁ οὐρανὸς ἐσείστηκε, κι' ἡ θάλασσα μουγκίστη*. 20

Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Δημῶδες.

- Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια·
σημαίνει κι' ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι' ἐξῆντα δυὸ καμπάνες·
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος. 5
- Σιμὰ νὰ βγοῦνε τ' ἅγια κι' ὁ βασιλεὺς τοῦ κόσμου,
φωνὴ τοὺς ἤρθε ἐξ οὐρανοῦ κι' ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα:
« Πάψετε τὸ χερουβικὸ κι' ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια !
Παπάδες, πάρτε τὰ ἱερά, καὶ σεῖς, κεριά, οβησιτῆτε !
γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψη.
- Μὲν στείλτε λόγο στὴ Φραγκιά, νάρθουν τρία καράβια· 10
τὸνα νὰ πάρῃ τὸ σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ βαγγέλιο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο, τὴν ἅγια τράπεζά μας,
μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τήνε μολύνουν.
- Ἡ Δέσποινα ταράχτηκε, κι' ἐδάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
- Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρύξῃς· 15
πάλι, μὲ χρόνους, μὲ καιροὺς, πάλι δικά σας εἶναι.

Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσαβος.

Δημῶδες.

- Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσαβος, τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν
τὸ ποῖο νὰ ρίξῃ τὴ βροχή, τὸ ποῖο νὰ ρίξῃ χιόνι.
Ὁ Κίσαβος ρίχνει βροχὴ καὶ ὁ Ὀλυμπος τὸ χιόνι.
Γυρίζει τότε ὁ Ὀλυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισάβου :
5 — Μὴ μὲ μαλώνης, Κίσαβε, μπρὲ τουρκοπατημένε,
ποῦ σὲ πατάει ἡ Κονιαριά* καὶ οἱ Λαροῖνοι ἀγάδες*.
Ἐγὼ εἰμ' ὁ γέρο Ὀλυμπος στὸν κόσμον ξακουσμένος·
ἔχω σαράντα δυὸ κορφές καὶ ἐξήντα δυὸ βουσοῦλες·
κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο*, κάθε κλαδί καὶ κλέφτης.
10 Κι' διὰ τὸ παίρνει ἡ ἀνοιξὴ καὶ ἀνοίγουν τὰ κλαδόκια
γεμίζουν τὰ βουνὰ κλεφτιά καὶ τὰ λαγκάδια* σκλάβους.
Ἐχω καὶ τὸν χρυσὸν αἰτό, τὸ χρυσοπλουμισμένο,
πάνω σιὴν πέτρα κάθεσαι καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέγει :
— Ἦλιε μ, δὲν κροῦς* τ' ἀποταχῦ*, μὲν κροῦς τὸ μεσημέρι,
15 νὰ ξεσταθοῦν τὰ νύχια μου, τὰ νυχοπόδαρά μου ;

Ὁ Δικέφαλος.

Γ. Δροσίνη.

- 1 Στὴν πόρτα τῆς Ἀγιάς Σοφιάς, ποῦ σφάλησεν
ἐνὸς ἀγγέλου χέρι,
διπλοσφαγμένος ἔπεσ' ὁ Δικέφαλος
ἀπ' τ' ἄπιστο μαχαίρι.
2 Στὴν πόρτα τῆς Ἀγιάς Σοφιάς, σπαράζοντα,
μὲ ματωμένα στήθη,
τις δυὸ φτεροῦγες ἄπλωσ' ὁ Δικέφαλος
καὶ πάλι ὀρθὸς ἐστήθη.
3 Καὶ στοίχειωσε, καὶ θέριεψε, καὶ πλήθυνεν
ὁ νεκραναστημένος,
κι' ἔγιν' ὁ ἓνας μύριοι αἰτοὶ Δικέφαλοι
στὸ δουλωμένο Γένος.
4 Καὶ πέταξε σιὰ πέρατα καὶ φώλισεν
ὅπου σκεπὴ τὸν κρύβει :
σὲ μοναστηρι, σ' ἐκκλησιά, καὶ σ' ἄρχοντα
καὶ σὲ φτωχοῦ καλύβι.
5 Στὴν πλάκα τοῦ μοναστηριοῦ τὸν σκόλισε

καλόγερος τεχνίτης,
ἢ καλομάνα φυλαχτὸ τὸν φόρεσε
στ' ἀνήμπορο παιδί της.

Στὸν ἀργαλειό της καθιστῇ μερόνυχτα
τὸν ὕφαν' ἢ βοσκούλα,
περήφανος ὁ ἄρχοντας τὸν ἔδεσε
στὸ δαχτυλίδι βούλλα.

6

Κρεμάστηκε ἀπ' τὰ νύχια τοῦ τ' ἀκοίμητο
τῆς Παναγῆς κανιῆλι,
κι' ἁγίασε τοῦ Χριστοῦ τὸ τετρανάγγελο
γραμμένος μὲ κοντύλι.

7

Τέσσερα μαῦρ' ἀτέλειωτα ἑκατόχρονα,
βουβὸς κι' ἀποκρυμμένος,
κλωσοῦσε τὴν ἐκδίκηση ὁ Δικέφαλος
στὸ δουλωμένο Γένος.

8

Ξάφνω μὲ μέρα βρόντης' ὁ ἀντίλαλος :
« ὦς πότε παλικάρια ! »
Καὶ μύριοι αὐτοὶ Δικέφαλοι φτερούγισαν
ἀπὸ σπαθίων θηκάκια.

9

1921

Καὶ περιμένει...

Ἰω. Μ. Δαμβέργη.

Στῆς Προποντίδος μὲν ἀχτὴ
μαύρη φουσκῶν' ἢ θάλασσα,
τὰ κύματ' ἀγριεύουνε,
διαν περνοῦνε Ἀγαρηνοί*.

Στῆς Προποντίδος μὲν ἀχτὴ
παίζουν γλυκὰ τὰ κύματα,
ἀνθόνερο ραντίζουνε,
διαν περνοῦνε Χοιστιανοί.

Ἐκεῖ ναι τῆς Ἀγίας Σοφίᾶς
ἢ Ἀγία Τράπεζα κρυμμένη,
χρόνια καὶ χρόνια βουλιαγμένη.

καὶ μέσ' σιὰ φύκια τοῦ γαλοῦ,
ὅπως οἱ ἄλλοι ἐξωρισμένοι,
τὸ λειτουργό της περιμένει.

1918

Ὁ Θεὸς καὶ ὁ Θάνατος.

Ἰ. Καρασούτσα.

Ὁ Θεὸς τὸν θάνατον, λυγρώτην τῶν πόνων,
ἐπεμψεν εἰς ἄρρωστον ἄνδρα γεωπόνον·
νὰ τῷ δώσει ἄνεσιν τῶν δεινῶν καὶ κόπων,
καὶ εἰς ἀναπαύσεως νὰ τὸν φέρῃ τόπον.

- 5 Ἐφθασεν ὁ θάνατος, κ' ἐπὶ τῆς καλύβης
τοῦ πτωχοῦ ἐκάθισεν ὡς ἡ ὄρνις ἱβίς*.
Στεναγμοὶ ἤκούοντο, οἰμωγαὶ καὶ θρηῖνοι,
ὅλη κατεσεῖετο σιγὴ ἡ καλαμίνη.
Πέντε ἔξ ἀνήλικα, καὶ ἀπὸ μητέρα
10 ὀρφανὰ, τὸν θνήσκοντα ἐκλαίον πατέρα.
«Θνήσκεις, πάτερ;» ἐκραζον κύκλωθεν τῆς κλίνης,
«καὶ ἡμᾶς τὰ ἔρημα, ἄχ! ποῦ μᾶς ἀφίνεις;»
Ἦκουσεν ὁ θάνατος καὶ τὰ ἐλυπήθη,
οἰκτιρμὸν ἡσθάνθησαν τ' ἀπονά του σιγήθη.
15 Ἄπρακτος ἐπέστρεψε πρὸς τὸν Κύριόν του,
κ' ἐν ταυτῷ φοβούμενος τὸν φορικτὸν θυμὸν του,
ἄφωνος εἰς τ' οὐρανοῦ ἵστατο τὰς θύρας.

- «Διατί, ὦ Θάνατε, μὲ κενὰς τὰς χεῖρας;»
εἶπεν ἐκ τοῦ θρόνου του ὁ Θεός. Κι' ἐκεῖνος :
20 «Μ' ἔκαμψαν τὰ δάκρυα, τῶν μικρῶν ὁ θρηῖνος.
Διὰ τὰ παντέρημα τίς θὰ προνοήσῃ,
ὅταν καὶ ὁ μόνος τῶν βοηθὸς τ' ἀφίσῃ;»

- «Τρέξε! εἰπ' ὁ Ἄναρχος, τρέξε ν' ἀποσπάσῃς
λίθον ἀπὸ τ' ἄμετρα βάθῃ τῆς θαλάσσης».
25 Εἶπε· κ' εἰς τὴν θάλασσαν, δίχως νὰ βραδύνη,
ὡς βολὴς ὁ θάνατος πίπτει μολυβδίνη·
καὶ εἰς τὰ οὐράνια μετὰ τάχους ἴσων,
φέρει τὸν ζητούμενον λίθον τῆς ἀβύσσου.

- «Θραυσέ τον!» Εἰς δάκτυλα δύο τὸν λαμβάνει,
30 τὸν συντρίβει, κ' ἐνδον του σκώληξ ζῶν ἐφάνη.

Τότε ὁ Πανάγιος ἐκραξεν ὀργίλος,
καὶ ὁ θόλος ἔτρεμε τ' οὐρανοῦ ὁ κοῖλος·
«Τίς εἰς τὰ ἀνήλικα βάθη, ἀποκρίσσει!

συνιηρεῖ τὸν σκώληκα τοῦτον τῆς ἀβύσσου;
 τίς ὁμοῦ δι' ἅπαντα προνοεῖ τὰ ὄντια; 35
 τίς γινώσκει μέλλοντα, πρότερα, παρόντια;
 τίς ἐμοῦ ὦ κάθαρμα! κάλλιον γνωρίζει
 ἢ ζωὴν ἢ θάνατον πότε νὰ χαρίζῃ;
 Κι' ἐν ταυτῷ τὸ σκῆπτρόν του αἶθ' ἡ δεξιὰ του,
 δίδ' εἰς τὸ μετάρφρενον μίαν τοῦ θανάτου. 40
 Ἦστραψε κι' ἐβρόντησε, τὸν κατακωφαίνει,
 καὶ κωφὸς ὁ θάνατος ἀπὸ τότε μένει.
 Μάταια τὰ ὦτά του ὁ κλανυθμός μας κρούει
 δὲν ἀκούει δέησιν, θρήνους δὲν ἀκούει.

1846

Θεσσαλονίκη.

I. Πολέμη.

Ἡ Σαλονίκη, πού ἔσβηνε μὲ τοῦ καιροῦ τὸ διάβα 1
 (καντῆλι πού τρεμόφωτο γιὰ λάδι λαχταρᾷ)
 ἀπὸ βραδὺς κοιμήθηκε δυστυχημένη σκλάβα
 καὶ τὴν αὐγοῦλα ἐξύπνησε ἀρχόντισσα κυρά.

—Τί νᾶβλεπε στὸν ὕπνο της, τί νᾶταν τ' ὄνειρό της; 2
 —Τὸν Ἀι-Δημήτριον ἔβλεπε σι' αὐτοῦ τὸ γοργὸ
 πὺν ροβολῶντας ἔκραζε μὲ τὴ φωνὴ τῆς νεότητος:
 «Ἄνοιξε, πόρτα τῆς σκλαβιάς, ἡ Δευτεριά εἰμ' ἐγώ!»

Κι' ἄνοιξ' ἡ πόρτα ὀρθάνοιχτη μπροστὰ στὸν καβαλάρη 3
 κι' ἐμπῆκ' ἐκεῖνος κι' ἔλαμψε σὰν τὸν Ἀδγερινό,
 κι' ὑψώνοντας καὶ παίζοντας τ' ἀστραφτερὸ κοντάρι
 ἔδειξε μὲ τὸ δάκτυλο τοῦ Ὀλύμπου τὸ βουνό.

Κι' ἔστρεψ' ἐκεῖ τὰ μάτια της ἡ σκλάβα ἡ πονεμένη 4
 κι' ἀγνάντεψε ἀστραπόλαμπρη τοῦ Ὀλύμπου τὴν κορφή,
 κι' εἶδε ἀπ' τὴ ράχη στὴν πλαγιά γοργὰ νὰ κατεβαίνει
 ἡ Ὀμορφη, ἡ Πεντάμορφη, τοῦ Ἥλιου ἡ ἀδερχή.

Ἡ κόμη της ἀνέμιζεν, ἑταῖα χρυσοκλωνάτη, 5
 τὰ στήθη της χιονόλευκα, τὰ μάτια γαλανά,
 στὸ χέρι της τὴ φλογερὴ γυμνὴ ρομφαία ἔκρατει
 κι' ὀλόχρυσσα ἀνιφεγγίζαν τ' ἀπόμακρα βουνά.

- 6 **Κατέβηκε** κι' ἐδιάβηκε τὴν διάπλαιτὴ τὴν πόρτα
ἢ Ὁμορφῇ, ἢ Πεντάμορφῇ, τοῦ Ἑλλίου ἢ ἀδερφῇ,
κι' ὅπου· πατοῦσε εὐώδιαζε, καὶ τ' ἄνανθα τὰ χόρτα
ρόδα καὶ κρίνους ἄνθιζαν σὲ κάθε τῆς σιροφῇ.
- 7 **Κι' ἔπεσ'** ἡ σκλάβα ταπεινὰ μπρὸς σιτὴν ὥραία παρθένα
γονατισμένη, ἀμίλητῃ, σκυμμένη, ντροπαλῇ·
κι' ἐκείνη τὴν ἀνάγειρε μὲ χέρια ἀνδρειωμένα
καὶ τὴν ἐσφικταγκάλιασε μ' ἀτέλειωτο φιλή.
- 8 **Καὶ τὴν σιγμὴ** ποὺ ἐσμίξανε γιὰ τὸ φιλή τὰ χεῖλια,
ἔπесαν, βροντοκόπησαν τὰ σίδερα βαρειά,
οἱ ἄλυσίδες ἔσπασαν, στόματ' ἀγγέλων χίλια
ἀθώωρτα ἐτραγούδησαν τὸ «Χαῖρε, Ἑλευθεριά!»...
- 9 **Κι' ἡ σκλάβα** ἐξύπνησε μὲ μιᾶς· πευιέται ἀπ' τὸ κρεββάτι,
τὰ ξαφνιασμένα μάτια τῆς σιὰ κάστρα τῆς κολλᾷ.
Ὅχι, δὲν ἦτον ὄνειρο· νὰ τῇ ἡ παρθένα, νὰ τῇ!
ὁμορφῇ, γαλανόλευκῃ, μὲ τὸ Σταυρὸ ψηλά.

1912.

Γ'. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

Ὁ λαβωμένος κλέφτης καὶ τὸ ἔλγός του.

Δημῶδες.

- Μέσ' σιτοῦ Βαρδαριοῦ*** τὸν κάμπο
εἰς τὴν ἄκρα, σιτὸ γεφύρι
σ' ἓνα δέντρο φουντωμένο
μὲ χοντροὺς καὶ παχειὰς ρίζες
- 5 **ξένος ἦταν** ξαπλωμένος.
Καὶ ὁ γρίβας* του, δεμένος,
τρῶει καὶ χιλιμιντοάει*·
— Σήκω, ἀφέντη, καρβάλικα!
- Δὲ μπορῶ, καημένε γρίβα,
10 **γιατὶ μ'** ἔχουν λαβωμένο,
σιτὴν καρδιά πιτυχημένο.
Σκάψε, γρίβα μ', μὲ τὰ νύχια
μὲ τ' ἀργυροπέταλά σου,

τραύξέ με μὲ τὰ δόντια
 καὶ μὲ χῶμα σκέπασέ με· 15
 κι' ἔπαρε καὶ τ' ἄρματά μου
 δῶσε τα σιὰ γονικά* μου.
 "Ἐπαρε καὶ τὸ μαντίλι,
 τὸ χρυσό μου δακτυλίδι
 γὰ τὰ δώσης τῆς καλῆς μου, 20
 γὰ μὲ κλαίῃ, ὅταν τὰ βλέπῃ.

Διαβατήρικο τραγόνι.

Γ. Δροσίνη.

Σι' ἀγρουσιάτικα περάσματα 1
 διαβατήρικο τραγόνι
 κνηγροῦ ματιὰ σημάδευε
 καὶ τὸ πληγώνει.

Ἡ πληγὴ ἀλαφρὴ· γιαιτρεύτηκε· 2
 Κι' ἀπ' τὰ δάση κι' ἀπ' τὴ χλόη
 σὲ κλουβὶ στενὸ τὸ σφάλισαν,
 σ' ἓνα κατῶι.

Καπηλιοῦ στολίδι γίνηκε. 3
 Σιτὴ ζωὴ τὴ σκλαβωμένη,
 τὸ χεიმῶνα ὅλο ὄνειρεύεται,
 κι' ὅλο προσμένει.

Κι' ἄνθισαν τὰ δένδρα κι' ἔλυωσαν 4
 οἱς βουνοκορφές τὰ χιόνια,
 τὸν Ἀπρίλη πάλι πέρασαν
 τ' ἄλλα τραγόνια. . .

Ἀπὸ ποῦ τοῦ ἦρθε τὸ μήνυμα ; 5
 Σ' ἐνὸς καπηλιοῦ τὰ βάθη
 τ' ἀπριλιάτικα περάσματα
 πῶς τᾶχει μάθει ;

Καὶ μὲ μιᾶς ξυπιᾷ ἀπὸ τ' ὄνειρο 6
 καὶ ινάζει τὰ φτερά του,
 καὶ ξεψύχῃσε ματώνοντας
 τὰ σίδερά του.

Ὁ θάνατος τοῦ ἀλόγου.

Ἰ. Πολέμη.

- 1 Σπιθοβολοῦν τὰ πέταλα θραύοντας τὰ λιθάρια,
μὲ χάρη ἀνεμοδέρονται ἡ χαίτη του ἡ σγονορή.
Ἐάφνω, στυλῶνεται μὲ μιᾷς σιᾷ πεινὰ ποδάρια
καὶ πέφτει αἵματοκύλιστον, ἀφρόπνιχτο, βαρύν.
- 2 Σταλιὸ τὸ βόλι ἀπόμακρο τοῦ ἐπέρασε σιὰ στήθια
κι' ἐφώλιασε σιὰ σπλάχνα του. Κυλιέται, σπαρταρᾷ,
στρέφει θολὰ τὰ μάτια του σὰ νὰ ζητῇ βοήθεια. . .
βλέπει τὸν καβαλάρη του νὰ λάμπη ἀπὸ χαρὰ.
- 3 Νᾶνιωσε τάχα τὴ χαρὰ ; Νᾶδε τὴ νίκη τάχα ;
Ποιὸς ξέρει ! . . Ἀνακλαρώθηκε*, καί, δίχως βογγητό,
ὀρθάνοιξε τὸ στόμα του, ἀνάσανε μονάχα
καὶ σιγαλὰ ἐξεψύχησε—καλότυχο κι' αὐτό ! . .

1912.

Γ'. ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΑ

Γονέων καὶ γερόντων συμβουλαί.

Ἰ. Βηλαρᾷ.

- 1 Τῶν γονέων τις ὀρμήνιες
μὴ ποτὲ καταφρονᾷς
εἶναι πάντα πρὸς καλὸ σου,
ὅσο ἄλλοιῳς ἐσὺ ἂν φρονᾷς.
- 2 Πραχτικοῦ γερόντιου γνῶμη
ν' ἀφικροᾷς καλὰ
ἔχει πράξῃ σιὰ τοῦ κόσμου,
ἐπαθε, ἔμαθε πολλά.

Ἐβημ. τὸ 1827

Σπεῦδε βραχδέως.

Ἰ. Βηλαρᾷ.

- 1 Σὲ κάθ' ἔργο καὶ δουλειά σου,
ποὺ θελὰ καταπιαστῇς,
μὴ ποτὲ ἀρχινᾷς μὲ βιά σου
πρὶν τὸ τέλος στοχαστῇς.

“Ολοι εὐκολο θαρροῦμε
κάθε εἶδος σιὴν ἀρχή,
μόνε ὅσπερ ἀπαντοῦμε
δυσκολίας ταραχή. 2

Κι’ ἂν κατόπι μετανοιώσης
τότε πλὴν τί σ’ ὠφελεῖ;
τὴ ζημιὰ σου θελὰ νιώσης
μ’ ἀδιαφόρητη χολή. 3

1827

Δ'. ΜΥΘΟΙ

Ἄρνάκι καὶ λύκος.

Ἀχιλλέως Παράσχου.

Μιά φορά κι’ ἕναν καιρὸ
σὲ ποτάμι ὁροσερὸ
ἔν’ ἀρνάκι τὸ καημένο
εἶχε πάει ξεγνοιασμένο.
“Ὅμως, τύχη του κακή,
ἕνας λύκος φθάνει ἐκεῖ... 5

— Σ’ ἔπιασα! τοῦ εἶπ’ εὐθύς·
κλέπτει, θὰ τιμωρηθῇς!
Ἦλθες εἰς τὸν ποταμὸ μου
καὶ μοῦ πίνεις τὸ νερὸ μου. 10
Καὶ τ’ ἀρνάκι τὸ καημένο
ἀπεκρίθη τρομασμένο:

— Μὰ τῆς μάνας μου τὸ γάλα,
οὔτε μιὰ δὲν ἤπια στάλα!
— Τὶς ψευτιὲς νὰ τὲς ἀφίσσης
μήπως καὶ μετανοήσης. 15

Κι’ ἂν δὲν ἰδῇς, τὸ ποθοῦσες,
μὲ τὸ μάτι τὸ ροφοῦσες.

— Ὅχι, εἶπε τὸ ἀρνάκι·
ἔβλεπα τὸ λιβαδάκι. 20

— Ὅμως πέρσι, ἕνα βράδυ
μ’ ἔβριζες μέσ’ στὸ κοπάδι.

— Πέρσι, εἶπε τὸ καημένο.

- 25 μὰ δὲν ἤμουν γεννημένο!
 — Καλὰ λέγεις· ἐγὼ σφάλλω·
 τὸ ἀδελφάκι σου τὸ ἄλλο...
 — Ἀδελφάκι σοῦ δμῶνω
 πῶς δὲν ἔχω, εἶμαι μόνο.
30 — Σ' ὅλα δίνεις ἀποκρίσεις·
 τρέχα νὰ δικηγορήσης...

Καὶ τὸ στόμα του ἀνοίγει
καὶ τὸ δύστιχο τὸ πνίγει !

1860.

Παράκλησις.

Ἰ. Πολέμη.

Ἀπ' τὴ βροχὴ ἐξυμώθηκε λάσπη σιὸ μονοπάτι,
καὶ λέγει ἢ λάσπη σιὸν ἄργὸ κι' ἀδιάφορο διαβάτη :

- Ξέρεις ποιὸν εἶχα ἐγὼ γονεῖό ; Τὸ Σύννεφο σιὰ οὐράνια
 ποῦ τὸν ἀέρα ἀνάδενε* μὲ τόση περηφάνεια,
5 κι' οὔτε ποτὲ τοῦ ἀντίκοβε τὴ σιρότα του τὴν ἴσια
 ψηλὴ κορφὴ καμπαναριοῦ, ψηλὴ κορφὴ βουνίου·
 γιατὶ πετιοῦσε πειὸ ψηλά, ὅπου εἶναι τᾶστρο κι' ὅπου
 θαμπώνεται, κουράζεται νὰ φθάσῃ μάτι ἀνθρώπου.
 Καὶ μόνο αὐτὸ ; Διαβαίνοντις τὸ δρόμο ποῦχε πάρει
10 ἐμάχοντιαν μὲ τοῦ καιροῦ τὸ κάθε παλικαρί,
 μὲ τὸ βοριά, μὲ τὴ νοτιά καὶ μ' ὅλα των τὰ ταίρια,
 καὶ τὸ φεγγάρι ἐσκέπαζε, κι' ἐσκέπαζε τ' ἀστέρια
 ὥς καὶ τὸν ἥλιο, ποῦ ἄφοβα σιτὴ λάμψη του ξεννοιάζει,
 κι' ἐκεῖνον τὸν ἀνάγκαζε νὰ συχνοσκοτεινιάξῃ
15 γιατί εἶχεν ἄρματα βαριά, χροῦσά σπαθιά, τουφέκια,
 τὶς ἀστραπὲς καὶ τὶς βροντὲς καὶ τ' ἄγρια ἀστροπελέκια
 κι' ἦταν φοβέρα τῶν αἰτῶν, φοβέρα ὅλου τοῦ κόσμου ! ..
 Αὐτὸς ὁ αἰτρόμητος γονεὶὸς ἦταν γονεὶὸς δικός μου.

- 20 Κ' εἶπ' ὁ διαβάτης : — Σώπαινε, τὸ ὑγρὸ σου σιόμα κλείσε·
 γιὰ τὸ γονεῖό σου δὲν ρωτῶ, ἐσένα βλέπω τ' εἶσαι.

1908

Ε'. ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΙ

Ὁ αἰτός.

Δημῶδες.

Ἕνας αἰτὸς περήφανος, ἕνας αἰτὸς λεβέντης
ἀπὸ τὴν περηφάνεια του κι' ἀπὸ τὴ λεβεντιά του
δὲν πάει τὰ κατώμερα νὰ καλοξεχειμάση,
μὸν μένει ἀπάνω στὰ βουνά, ψηλά, στὰ κορφοβούνια.

Κι' ἔρριξε χιόνια στὰ βουνὰ καὶ κρούσταλλα στοὺς κάμπους· 5
ἐμάργωσαν* τὰ νύχια του κι' ἐπέσαν τὰ φτερά του.

Κι' ἀγνάντια βγῆκε κι' ἔκατσε, σ' ἕνα ψηλὸ λιθάρι,
καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωνε καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέει :
— Ἥλιε, γιὰ δὲ βαρεῖς κι' ἐδῶ σ' τοῦτη τὴν ἀποσκουῶρα*, 10
νὰ λυώσουνε τὰ κρούσταλλα, νὰ λυώσουνε τὰ χιόνια,
νὰ γίνῃ μιὰ ἀνοιξη καλή, νὰ γίνῃ καλοκαῖρι,
νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, νὰ γιάνουν τὰ φτερά μου,
νὰρθοῦνε τᾶλλα τὰ πουλιὰ καὶ τᾶλλα μου τ' ἀδέρφια ;

Ὁ Διγενῆς κι' ὁ Χάροντας.

Κ. Παλαμᾶ.

1

Καβάλα πάει ὁ Χάροντας
τὸ Διγενῆ σιτὸν ᾠδῇ
κι' ἄλλους μαζί . . . Κλαίει, δέρνεται
τ' ἀνθρώπινο κοπάδι.

2

Καὶ τοὺς κρατεῖ στοῦ ἀλόγου του
δεμένους τὰ καπούλια
τῆς λεβεντιάς τὸν ἄνεμο,
τῆς ὁμορφιάς τὴν πούλια.

3

Καὶ σὰ νὰ μὴν τὸν πάτησε
τοῦ Χάρου τὸ ποδάρι
ὁ Ἀκρίτας μόνο ἀτάραχα
κοιτάει τὸν καβαλάρη :

4

— 'Ο Ἀκρίτας εἶμαι, Χάροντα·
Δὲν περνῶ μὲ τὰ χρόνια.
Μ' ἄγγιξες καὶ δὲ μ' ἐνίωσες
σιτὰ μαρμαρένια ἁλώνια;

5

Εἴμ' ἐγὼ ἡ ἀκατάλυτη
ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων.
Σιτὴν Ἐφτάλοφην ἔφερα
τὸ σπαθὶ τῶν Ἑλλήνων.

6

Δὲ χάνομαι σιτὰ Τάρταρα,
μονάχα ξαποσταίνω.
Σιτὴ ζωὴ ξαναφαίνομαι
καὶ λαοὺς ἀνασταίνω.

1897

Τὸ πρωτοτάξιδο.

Γιάννη Περγιαλίτη.

1

Καϊκάκι πρωτοτάξιδο
ἀρμένιζε ὅλο πρίμα
πειτώντας εἰς τὸ κύμα.

2

Μὰ ὁ καιρὸς τὰ χάλασε
ἡ θάλασσα ἀγριεύει
καὶ νὰ τὸ φάη γυρεύει.

3

Οἱ νέοι ἄρμοι του τρίζουνε,
λυγᾶνε τὰ κατάρτια·
οἱ ἄνεμοι σιτὰ ξάρτια

4

χυμᾶνε καὶ δαγκάνουνε
τὰ ξέδιπλα ἄρμενά του,
γιὰ νὰ τὰ ρίξουν κάτω.

5

Μὰ τὸ καϊκάκι ἐχάλευε*
τῆς θάλασσας τὰ βάρη,
χωρὶς κακὸ νὰ πάθῃ·

6

καὶ πάλι ἐκαβαλίκευε
τὰ κύματα ἀφροισμένα,
πειτώντας ὀλοένα.

7

Τοῦ κάκου ἡ μαύρη θάλασσα
λυσσομανάει, θυμώνει.
Δουλεύει τὸ τιμόνι.

8

Τοῦ κάκου ρίχνει ἀπάνω του
ἀκράτητον ἀγέρα...
Δὲ σπάει ἡ λαγονδέρα*,

9

καὶ τ' ἀγριεμένα κύματα
κατάπρουν τὰ φέρονε
καὶ φεύγει... μίλια παίρνει...

10

Ὡς πὺν τὸ πρωτοτάξιδο
νικᾷ, καὶ νὰ το, φθάνει
σιτὸ ποθητὸ λιμάνι!

1899.

ΣΤ'. ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

Δημόδω.

1

Ἀνοιγοκλοῦν οἱ ῥάμαρες καὶ κρότος δὲν γρικιέται.

2

Ἀπὸ μητέρα κόκκινη γεννιέμαι παιδί μαῦρο
φτερά δὲν ἔχω, μὰ πειῶ, τὰ σύννεφα γιὰ ναῦρω.

3

Ἔχω ἐδῶ ἓνα κουτί
κί' ἔχει μέσα κάτι τι·
σὰν ἐβγῇ τὸ κάτι τι,
τί τὸ θέλω τὸ κουτί ;

4

Χιλιοτρύπητο λαγῆνι
καὶ σταλιά νερό δὲν χύνει.

Λεξιγόριφοι.

Ἀντ. Μάττση.

1

Ἄν τὸ πρῶτο θῆς νὰ εἰπῆς,
κακὰ βέβαια δὲν θὰ πῆς·
ἂν τὸ δεύτερο δὲν ἔχῃς,
δὲν ἤξεύρω πῶς θὰ τρέχῃς·
Καὶ τὸ ὅλον δίνει σχῆμα
εἰς τοῦ δεύτερου τὸ νύμα.

2

Τὸ πρῶτο κάνει δροκο, τὸ δεύτερο ρωτιᾶ.
τὸ ὅλον μου γνωρίζει ἂν σὲ εἶδα ἄλλη φορὰ.

3

Τὸ πρῶτο εἶναι ἑλληνικὸ
καὶ ματαπάλι λέει.
Συχνὰ τὸ ἄλλο τὸν κουφοῦ
τ' ἀκοῦς νὰ ματαλέη.
Τὸ ὅλον μου ἂν δὲν ἔχῃς
τὴ μουσικὴ κατέχεις ;

Ἐξημυσεύθησαν τὸ 1881.

2. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Α. ΚΥΡΙΩΣ ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή.

Γ. Ἀθάνα.

- 1 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 τὸ κοινότερο χορτάρι
 γίνεται τὸ πιὸ ὁμορφο
 τοῦ Μαγιοῦ λουλοῦδι !
 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 τὸ χειρότερο πουλὶ
 λέει τὸ πιὸ γλυκὸ τραγοῦδι !
- 2 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 τοῦ ἡλιοῦ κάθε φιλὶ
 γίνεται κι' ἀπὸνα θάμα.
 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 καὶ τοῦ φεγγαριοῦ τὰ χάδια
 μάγισσες τίς κάνουνε
 τίς γριῆς μουριῆς τὰ βράδια !
- 3 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 τ' ἀγριοβόρι τοῦ Γενάρη
 τσουχερό* δὲν τὼνιωσα,
 πάντα μαλακώνει...
 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 σὰ νυφιάτικη στολὴ
 πέφτει ἀργὰ καὶ πού τὸ χιόνι.
- 4 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 μιὰ βρυσούλα μου μιλεῖ
 γιὰ δροσιές, γιὰ δίψες.
 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
 τὴν ἀγάπη κάποιο χέρι
 ἔσπειρε καὶ τάισε
 τῆς ψυχῆς τὸ περιστέρι !

Εἰς τὸν ξενιτευμένον ἄνδρα.

Δημῶδες.

Ξενιτευμένο μου πουλὶ καὶ παραπονεμένο,
ἢ ξενιτεῖα σὲ χαίρεται κι' ἐγὼ 'χῶ τὸν καημὸ σου.

Τί νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νὰ σοῦ προβοδῇσω*;
Μῆλο ἂν σοῦ στείλω σέπεται*, τριαντάφυλλο μαδιέται,
σταφύλι ξερογιάζεται, κυδῶνι μαραγκιάζει*.

5

Νὰ στείλω μὲ τὸ δάκρυά μου μαντῆλι μουσκεμένο,
τὰ δάκρυά μου εἶναι καυτερά, καὶ καίνε τὸ μαντῆλι.
Τί νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νὰ σοῦ προβοδῇσω ;

Σηκώνομαι τῇ χαρᾷ, γιατί ὕπνο δὲν εὐρίσκω,
ἀνοίγω τὸ παράθυρο, κοιτάζω τοὺς διαβάτες,
κοιτάζω τὲς γειτόνισσες καὶ τὲς καλοτυχίω
πῶς ταχταρίζουν* τὰ μικρὰ καὶ τὰ γλυκοβυzaίνουν.
Μὲ παίρνει τὸ παράπονο, τὸ παραθύρι ἀφίνω,
καὶ μπαίνω μέσα, κάθομαι, καὶ μαῦρα δάκρυα χύνω.

10

Ὁ κλέφτης ποὺ πεθαίνει.

Δημῶδες.

Παιδιὰ Μωραϊτόπουλα καὶ σεῖς Ρουμελιωτάκια,
μὰ τὸ ψωμί ποὺ φάγαμε, μὰ τὴν ἀδερφοσύνη,
περάστε ἀπὸ τὸν τόπο μου κι' ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μου.
Καὶ νὰ μὴ μπῆτε στὸ χωριὸ μὲ γήλιο, μὲ φεγγάρι·
ντουφέκια νὰ μὴ ρίξετε, τραγούδια νὰ μὴν πῆτε,
καὶ σὰς ἀκούση ἡ μάνα μου κι' ἡ δόλια* ἡ ἀδερφή μου.
Κι' ἂ 'ρθοῦν καὶ σὰς ρωτήσουνε, πρώτη φροῶ μὴν πῆτε·
κι' ἂ σὰς διπλορωτήσουνε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη,
μὴν πῆτε πῶς σκοτώθηκα, νὰ μὴν κακοκαρδίσουν·
μόν πῆτε πῶς παντρεύτηκα ἐδῶ σ' αὐτὰ τὰ μέρη·
πῆρα τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα,
κι' αὐτὰ τὰ λιανολίθαρα· ἀδέρφια καὶ ξαδέρφια.

5

10

Μοιρολόγια.

Δημῶδη.

1

Ἦλπε μου, πῶς ἐβιάστηκες νὰ πᾶς νὰ βασιλέψης,
ν' ἀφίσης τὸ σπιτάκι σου κι' ἄλλοῦ νὰ πᾶς νὰ φέξης ;

2

Δὲν εἶναι κρῖμα κι' ἄδικο, παραλογιά μεγάλη,
νὰ στέκουν τὰ παλιόδεντρα καὶ τὰ σαρακισμένα,
νὰ πέφτουνε τὰ νιόδεντρα μὲ τᾶνθη φορτωμένα ;

3

Καλότυχα εἶναι τὰ βουνά, καλότυχοι εἶν' οἱ κάμποι,
ποῦ Χάρο δὲν ἀκαρτεροῦν, φονιά δὲν περιμένουν,
μὸν περιμένουν ἄνοιξη, τῷμορφο καλοκαίρι,
νὰ πρασινίσουν τὰ βουνά, νὰ λουλουδᾶν οἱ κάμποι.

4

Μὲ τί ψυχή, μὲ τί καρδιά θὲ νᾶμπω ἐγὼ στὸν Ἄδη !
Ν' ἀφίκω τὰ παιδάκια μου, νὰ κλαῖν αὐγὴ καὶ βράδυ !
νὰ κλαῖνε, νὰ φωνάζουνε : «Μανούλα μας, ποῦ νᾶσαι ;
Βαριά ποῦ ἀποκοιμήθηκες, κι' ἐμᾶς δὲ μᾶς θυμᾶσαι !»

5

Ποῦ πᾶς, περιστεράκι μου, νὰ φτειάσῃς τὴ φωλιά σου ;
Ἄν τῆνε φτειάσῃς στὸ βουνό, σοῦ τὴ χαλάει τὸ χιόνι,
ἂν τῆνε φτειάσῃς στὸ γιालό, σοῦ τὴ χαλάει τὸ κῦμα,
κι' ἂν τῆνε φτειάσῃς καταγῆς, σοῦ τὴ χαλοῦν τὰ φίδια.
Ποῦ διᾶς*, περιστεράκι μου, νὰ φτειάσῃς τὴ φωλιέ σου,
κι' ἐμάρανες τὰ χεῖλη μου κι' ἔκαψες τὴν καρδιά μου ;

6

— Γιὰ πές μου, πές μου, κόρη μου, πότε νὰ σὲ παντέχω ;
Νὰ σὲ παντέχω ξάμηνο, νὰ σὲ παντέχω χρόνο ;
Εἶναι πολὺ τὸ ξάμηνο, ἄσωστος εἶν' ὁ χρόνος !

— Μάνα μ', ἂν ἦταν ξάμηνο, μάνα μ', ἂν ἦταν χρόνος,
θὰ ἦτανε λίγο τὸ κακό, λίγο καὶ τὸ φτουροῦσες*.
Ἐγώ, μανούλα μ, νὰ σοῦ εἰπῶ πότε νὰ μὲ παντέχῃς :
Ὅταν θὰ στύψῃ ἡ θάλασσα νὰ γένῃ περιβόλι,
ὅταν ἀνθίσῃ ὁ ξέρακας* καὶ βγάλῃ νιὰ βλαστάρια,
κι' ὅταν ἀσπρίσῃ ὁ κόρακας καὶ γένῃ περιστέρη !.

Ὁ ἐτοιμοθάνατος βοσκός.

Κ. Κρυστάλλη.

— Τ' ἔεις, ὦρὲ Νίκα, καὶ βογγᾶς ; Δώδεκα νύχτες τώρα
οὐδ' ἔχεις εὔρει λαρωμό*, οὐδ' ἔχεις κλείσει μάτι.
Μὴ σοῦ βαροῦν* τὰ βότανα* ; Μὴ σ' ἄναψεν ἡ θέρμη ;

Ὁ Νίκας ἦταν ἄρρωστος. Ἀμίλητος, χαμένος,
 βόγγαε σὰν ἀγριοδάμαλο τοῦ λόγκου* λαβωμένο. 5
 Τρεῖς μήνους ἦταν ἄρρωστος, τρεῖς μήνους κοιτασμένους*.
 Σάπηκαν τὰ γελέκα* του, ἔρρεψε* ἡ λεβεντιά του,
 τόφαι ἡ ἀρρώστια τὸ κορμί, κι' ἐλύθησαν οἱ ἀρμοί* του.
 Τὰ δυὸ τὰ σταυραδέρφια* του τὸν ἐγιατρολογοῦσαν
 μὲ ρίζες, μ' ἀγριοβότανα, μὲ σταυρωμούς, μὲ ξόρκια. 10

— Εὐύνα, Λαμπράκη, κι' ἀναψε τὸ ἔρμο τὸ λυχνάρι·
 πάρε κλαδιὰ ἀπ' τὸν ὀβωρό*, φέρε τα στὸ καλύβι,
 καὶ χτύπα τὰ στουρνάρια* μου λίγη φωτιά νὰ κάμης,
 τὶ ὁ Νίκας δὲν εἶναι καλὰ καὶ δὲν τὸν βροῖσκ' ἡ αὐγούλα.
 Σήκου, ὦρὲ Νίκα, κρίνε* μου, κρίνε μου τ' ἀκριβοῦ σου, 15
 τοῦ Λάζου, τοῦ σταυραδεροφοῦ, ποὺ σὲ ψυχοπονιέται.
 Σήκου, τὸ γλυκοχάραμα νὰ ἰδῇς στὰ κορφοβούνια,
 σήκου, νὰ ἰδῇς τὰ φράξα* μας, νὰ ἰδῇς τὰ κρύα νερά μας,
 σήκου, νὰ ἰδῇς τὰ πρόβατα στές στρουγγες* ποὺ βελάζουν,
 σήκου, τί* τὰ μαντρόσκυλα κατάραχα* βαβύζουν*. 20
 σήκου, σὲ κράζουν τὰ πουλιά καὶ σὲ καλημερίζουν·
 σήκου, σὲ κράζουν κι' οἱ ξωθιές* ποὺ σέμαθαν τραγούδια.

Μίλησε ὁ Νίκας ὑστερνὰ κι' ἀνάρια ἀνάρια λέει :
 — Δὲ μπορῶ ὁ μαῦρος, δὲ μπορῶ.. Μὲ ἀγγελοκρούει* ὁ Χάρος.
 Για πιάστε με νὰ σηκωθῶ καὶ βάλτε με νὰ κάτσω, 25
 τὶ ἔχω δυὸ λόγια νὰ σᾶς πῶ, νὰ σᾶς ἀφίσω διὰ τ'.
 Χαμὸς ἡ ἀρρώστια, ὦρὲ παιδιὰ, καὶ χαλασμός ὁ Χάρος..

Καλὰ μου σταυραδέρφια μου, μὴν κλαῖτε ποὺ πεθνήσκω.
 Πάρετε τὸ κουφάρι μου, βάλτε το σὲ κιβούρι*,
 στολίστε το μὲ λούλουδα τῆς γῆς, μ' ἀνθοὺς τοῦ Μάη· 30
 καὶ θάψτε το σὲ μιὰ κορφὴ περίβλεφτην*, μεγάλη,
 γιὰ ν' ἀγναντεύω* τὰ βουνά, τὰ χειμαδιὰ νὰ βλέπω,
 νὰ δέχουμαι τὴν ἀνοιξὴν ἐσᾶς καὶ τὰ κοπάδια·
 ν' ἀκούγω τίς φλογέρες σας, ν' ἀκούγω τὰ τρουκάνια*,
 ν' ἀκούω τὴν καλημέρα σας, τὰ χαιρετίσματά σας. 35
 Θάψτε με δίχως κλάιματα καὶ δίχως μοιρολόγια·
 τουφέκια νὰ μοῦ ρίχνετε, τραγούδια νὰ μοῦ λέτε.

Μαζί μου, μέσ' στὸ μνήμα μου, καὶ τὸ κανκί* μου βάλτε,
 τὸ πλουμιστό* μου τὸ κανκί, τὸν ὄμορφο ἀραγό* μου
 τὸ πενταπῆχινο ραβδί, τὴν ἀκριβὴ φλογέρα 40
 καὶ τ' ἀσημένια τ' ἄρματα. Δὲν πῶς στὸν κάτω κόσμον

οἱ νιοὶ βαστᾶνε τ' ἄρματα κι' οἱ λυγερεῖς τοὺς στόλους*.
Νὰ κάτεχα, μωρὲ παιδιὰ, κοπάδι ἐκεῖ θὰ ναῦρω ;
Θὰ ναῦρω στρουγγες* καὶ μαντριά, θὰ ναῦρω βοσκοτόπια ;

- 45 Τὴν ἀκριβὴ μου τὴν κοπή*, καλὰ μου σταυραδέρφια,
ἔρμην μὴ τὴν ἀφίκετε, μονάχη στὰ λιβάδια,
ἀνάρμεχτην κι' ἀκούρευτην, δίχως μαντρί καὶ στάλον*.

- Κι' ἂν μάθῃ ἡ δόλια ἡ μάνα μου κι' ἔρθη τὴ στρουγγὰ στρουγγὰ
καὶ σᾶς εὐρῇ μὲ τὰ λερά, γιὰ ἔμένα ἂν σᾶς ρωτήσῃ,
50 μὴν πῆτε πῶς ἀπέθανα, τί μ' ἔχει μοναχό της·
νὰ εἰπῆτε ὅτι σᾶς λέρωσεν ἡ ἀναλλαξιὰ κι' ὁ κοῦρος*.
νὰ εἰπῆτε ὅτι μοῦ ζήλεψαν τὴ λεβεντιὰ οἱ Νεραίδες
καὶ στὰ παλάτια τοὺς συχνὰ τὰ ἐρημικὰ μὲ παίρνουν.

1893.

2. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗΝ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Τὰ ὄπλα ψάλλω.

Στεφ. Δάφνη.

- 1 Ἄρματα χάλκινα, ἱερά, χρυσᾶ καὶ τιμημένα,
χαρὰ σὲ σᾶς ποὺ εὐλόγησε πανένδοξα ὁ Καιρὸς.
σήμερα ἃς εἶναι ὅλα σὲ σᾶς τὰ μάτια γυρισμένα
κι' ὁ νοῦς μας ἱλαρὸς.
- 2 Σπαθιὰ τῆς Πύλου, τοῦ Ἀναπλιοῦ τουφέκια καὶ κανόνια
καὶ μπάλες τοῦ Μωριᾶ,
ἀδελφωμένα σήμερα μὲ τ' ἀνθισμένα κλώνια,
μὲ δάφνες καὶ κλαριά,
- 3 σὲ εἰκονοστάσια ἢ τρόπαια χαρῆτε τὴ χιρὰ σας
καὶ λάμπετε περήφανα, κι' ἃς εἰστε πάντα ἔσεῖς
ἄρματα χάλκινα, βαριά, ἱερά καὶ τιμημένα,
μιᾶς ἐποχῆς τὰ σύμβολα μεγάλης καὶ χρυσῆς.

25 Μαρτίου 1907

"Ῥμνος τῆς σημαίας.

Στεφ. Δάφνη.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανί τὸ γαλανὸ καὶ τ' ἄσπρο 1
κομμάτι ἀπὸ ἀνοιξιάτικο καὶ ξάστερο οὐρανό,
ποὺ εἶναι λευκὸ σὰν τὸν ἄφρο τοῦ κύματος ποὺ ἀνθίζει
σὲ περιγιάλι ὁλόμορφο, σὲ πέλαο μακρυνό.
Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανί, ποὺ ὅταν περνάει μπροστά μας
ὑγραίνονται τὰ βλέφαρα καὶ σπαρταρᾷ ἡ καρδιά μας.

Δὲν εἶναι ἡ αὔρα ποὺ ἔρχεται γλυκὰ νὰ τὸ χαϊδέψῃ, 2
δὲν τὸ ἀνεμίζει πρόσχαρα ἡ αὔρα ἡ σιγανή.
Εἶναι μιὰ ἀθάνατη πνοή, ποὺ ὁρμάει νὰ ζωντανέψῃ
μὲ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τὸ δίχρωμο πανί.
Τὸ πῆρε κάποια μάγισσα καὶ τῶκαμε χλαμύδα
καὶ ξῆ σ' αὐτὸ καὶ πάλλεται ὀλάκερη ἡ Πατρίδα.

*

Εἶναι ἡ Σημαία! Τῇ βλόγησαν παπάδες μ' ἄσπρα γένεια 3
μέσ' στῆς σκλαβιάς τὸ τρίσβαθο κι' ἀπόκρυφο οὐλεϊό.
ἔκλαψαν μάτια καὶ καρδιᾶς ἐπάνω της, καὶ οἱ κόρες
τὶς νύχτες τὴν ὑφαίνανε κρυφὰ στὸν ἀργαλειό.
Σὰν Βόρειο Σέλας ἄστραψε στὴ Λαύρα μιὰν ἡμέρα
κι' ἀπλώθηκε ὡς τὸν ἑβδομο οὐρανὸ κι' ἀκόμα πέρα.

Τὴν πῆραν τῶν παλικαριῶν τὰ μπρούτζινα τὰ χέρια 4
καὶ μέσ' στὰ ποὺ ἐλάμπανε καμπυλωτὰ σπαθιά
νικητρά τὴν περάσανε μέσ' στὴν ὁρμὴ τῆς μάχης
σὲ κορφοβούνια ἀπάτητα, στὰ δάση τὰ βαθιά.
Κι' ἐκεῖνη πάντοτε ψηλά, πάντα ἱλαρὴ κι' ὠραία,
χαιρότανε τὴ δόξα της περήφανη, ἡ Σημαία.

Τὴν πῆγαν κι' ἐκαθρέφτισε τῇ θεϊκῇ ὁμορφίᾳ της 5
στοῦ Αἰγαίου τὰ πλάτη τ' ἄμετρα, στῆς Πύλου τὰ νερά.
τροπαιοφόρα ἐφάνηκε στὰ ψαριανὰ κατάρτια
ποὺ οἱ γλάροι τὴ χαϊδεύανε μὲ τ' ἀνοιχτὰ φτερά.
Κι' ὅταν μιὰ μέρα ἐστάθηκε μέσ' στ' Ἀναπλιὺ τὰ κάστρα,
τὴν εἶδαν κι' ἀνατριχίλασαν τ' ἄστρα, τὰ αἰῶνια τᾶστρα.

Σημαία ! Στὸ μαῦρον ὄλεθρο ποὺ ἐσκορπίσε μιὰ νύχτα 6
σὲ φλόγες οὐρανόφραστες ψηλὰ ὁ Πυρπολητής,
στὰ παινεμένα του ἄρμενα σ' ἀνέβασε, νὰ γίνῃς
ἐνὸς θριάμβου ἀθάνατου ἐσὺ ὁ διαλαλητής.

Καὶ τ' ἀγριεμένα κύματα τριγύρω σου ἐβογγοῦσαν
Θαρροῦσες κι' ἦτανε ψαλμοὶ ποῦ σ' ἐδοξολογοῦσαν.

- 7 Κι' ὅταν μὲ χρόνια, μὲ καιρούς, ἦρθε ἡ μεγάλη μέρα
μέσ' στῆς σκλαβιάς τὰ χώματα νὰ βγάλῃς ἀστραπές,
ψηλὰ ἀπ' τὸν Ὀλυμπο οἱ Θεοὶ σ' ἀντίκρυσαν δλόρθοι
κι' ἀπὸ χαρὰ ἀντιλάλαξαν τοῦ Ὀλύμπου οἱ κορυφές,
κι' ἔτσι οἱ Θεοὶ σοῦ στείλανε συντρόφισσα τὴ Νίκη
γιὰ νὰ σὲ πάῃ τρισένδοξη πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη.

- 8 Τρόπαια νέα στηθήκανε στὸν ἵσκιο σου ἀποκάτου :
Νὰ τὸ Μπιζάνι, τὸ Κιλκίς, τῆς Κρέσνας τὰ βουνά.
Σὲ εἶδε ὁ Τοῦρκος κι' ἔνιωσε τὸν τρόπο τοῦ θανάτου,
σ' ἀντίκρυσεν ὁ Βούλγαρος, φεύγει καὶ δὲ γυρνᾷ.
Καὶ σὺ σκεπάζεις τοὺς νεκρούς, τοὺς λυτρωμένους σμίγεις,
καὶ πάντα δρόμο φωτεινὸ μέσ' στὸ σκοτάδι ἀνοίγεις.

*

- 9 Ποιὰ λύρα ἔχει τὴ δύναμη γιὰ νὰ σὲ ψάλλῃ ἐπάξια ;
Εἶσαι τῆς θείας Ἑλλάδος μας ἡ ἅγια εἰκόνα Ἐσύ,
εἶσαι ἡ λαχτάρα ποῦ λυγáει τα γόνατα τῶν σκλάβων,
εἶσαι τοῦ Γένους τ' ὄραμα, Σημαία μας χρυσῇ,
ποῦ ὅταν τὰ μάτια ἐτάνω σου μὲ σέβας τὰ καρφώνει
θαρρεῖ καὶ κάποιο οὐράνιο φῶς πῶς σὲ περικυκλώνει.
- 10 Χαῖρε, γαλαζία κι' ἱερὴ καὶ τιμημένη, ὦ, χαῖρε !
Ὁ Γέρο-Θρυλὸς πάντοτε τὸ λέει στὴ σκλάβα γῆ :
«Θάρρῃ μιὰ μέρα ὁ Ἄγγελος καὶ στὴν ρομφαίαν ἐπάνω
θὰ σὲ κρατῇ φωτόλουστη, καὶ θὰ μᾶς ὀδηγῇ
στὴν πόλιν τῶν ὀνείρων μας ποῦ αἰῶνες σὲ προσμένει
νὰ κυματίσῃς μιὰν αὐγὴ ἀτρόμητα ἀπλωμένη !

1917.

Πόθος σκλάβου.

Δημῶδες.

- Νᾶμουν τὸ Μάη πιστικός, τὸν Αὐγουστο δραγάτης*,
καὶ τὴν καρδιά τοῦ χειμωνιοῦ νᾶμουνα κρασοπούλος.
Μὰ πλιο καλά 'ταν νᾶμουνα ἀρματολὸς καὶ κλέφτης·
ἀρματολὸς μέσ' στὰ βουνά, καὶ κλέφτης μέσ' στοὺς κάμπους·
5 νᾶχα τὰ βράχια ἀδέρφια μου, τὰ δέντρα συγγενάδια·

νὰ μὲ κοιμᾶν οἱ πέρδικες, νὰ μὲ ξυπνᾶν τ' ἀηδόνια
καὶ στὴν κορφή τῆς Διάκουρας* νὰ κάνω τὸ σταυρό μου·
νὰ τρώγω τούρκικα κορμιά, σκλάβο νὰ μὴ μὲ λένε.

Ὁ νέος κλέφτης.

Δημῶδες.

— Βασίλη, κάτσε φρόνιμα, νὰ γένης νοικοκύρης,
γιὰ ν' ἀποκτήσης πρόβατα, ζευγάρια* κι' ἀγελάδες,
χωριά κι' ἀμπελοχώραφα, κοπέλια* νὰ δουλεύουν.

— Μάνα μου, ἐγὼ δὲν κάθομαι νὰ γένω νοικοκύρης,
νὰ κάμω ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν 5
καὶ ν' αἶμαι σκλάβος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι* στοὺς γερόντους.
Φέρε μου τᾶλαφριὸ σπαθὶ καὶ τὸ βαριὸ τουφέκι,
νὰ πεταχτῶ σάν τὸ πουλὶ ψηλὰ στὰ κορφοβούνια,
νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, νὰ περπατήσω λόγκους,
νὰ βρῶ λημέρια τῶν κλεφτῶν, γιατίικια* καπετάνων 10
καὶ νὰ σουρίζω κλέφτικα, νὰ σμίξω* τοὺς συντρόφους,
ποὺ πολεμοῦν μὲ τὴν Τουρκιά καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίτες.

Πουρνό* φιλεῖ τὴ μάνα του, πουρνό ξεπροβοδιέται*.

— Γειά σας, βουνά μὲ τοὺς γκρεμούς, λαγκάδια* μὲ τὶς πάχνες!

— Καλὸ στο τᾶξιο τὸ παιδὶ καὶ τᾶξιο παλικάρη ! 15

Ἐρῶ εἰς τὸν ἱερὸν λόγον.

Ἀνδρέου Κάλβου.

1
Ἄς μὴ βρέξῃ ποτὲ
τὸ σύννεφον, καὶ ὁ ἄνεμος
σκληρὸς ἄς μὴ σκορπίσῃ
τὸ χῶμα τὸ μακάριον
ποὺ σᾶς σκεπάζει.

2
Ἄς τὸ δροσίξῃ πάντοτε
μὲ τ' ἀργυρᾶ τῆς δάκρυα
ἢ ροδόπεπλος κόρη
καὶ αὐτοῦ ἄς ξεφυτρώνουν
αἰώνια τ' ἄνθη.

3
Ὡ γνήσια τῆς Ἑλλάδος
τέινα' ψυχαὶ ποὺ ἐπέσατε
εἰς τὸν ἀγῶνα ἀνδρείως·
τάγμα ἐκλεκτῶν ἡρώων,
καύχημα νέον.

4
Σᾶς ἄρπαξεν ἡ τύχη
τὴν νικητήριον δάφνην
καὶ ἀπὸ μυρτιᾶν σᾶς ἐπλεξε
καὶ πένθιμον κυπάρισσον
στέφανον ἄλλον.

5
'Αλλ' ἄν τις ἀπεθάνῃ
διὰ τὴν πατρίδα, ἡ μύρτος
εἶναι φύλλον ἀτίμητον,
καὶ καλὰ τὰ κλαδία
τῆς κυπαρίσσου.

6
'Ελληνες, τῆς πατρίδος
καὶ τῶν προγόνων ἄξιοι·
'Ελληνες σεῖς, πῶς ἤθελεν
ἀπὸ σᾶς προκριθῆν
ἄδοξος τάφος ;

7
'Ο Γέρων φθονερός
καὶ τῶν ἔργων ἐχθρός
καὶ πάσης μνήμης, ἔρχεται·
περιτρέχει τὴν θάλασσαν
καὶ τὴν γῆν ὅλην.

8
'Απὸ τὴν στάμναν χύνει
τὰ ρεύματα τῆς λήθης
καὶ τὰ πάντα ἀφανίζει·
Χάνονται οἱ πόλεις, χάνονται
βασιλεία κι' ἔθνη.

9
'Αλλ' ὅτε πλησιάσει
τὴν γῆν ὅπου σᾶς ἔχει,
θέλει ἀλλάξιν τὸν δρόμον του·
ὁ Χρόνος, τὸ θαυμάσιον
χῶμα σεβάζων.

10
Αὐτοῖ, ἀφ' οὗ τὴν ἀρχαίαν
πορφυρίδα καὶ σκῆπτρον
δώσωμεν τῆς 'Ελλάδος,
θέλει φέρειν τὰ τέκνα της
πᾶσα μητέρα.

11
Καὶ δακρυχέουσα θέλει
τὴν ἱερὰν φιλήσιν
κόνιν καὶ εἰπεῖν· «τὸν ἔνδοξον
λόχον, τέκνα, μιμήσατε·
λόχον ἡρώων.

1824.

'Ο ἐτοιμοθάνατος Σουλιώτης.

Γερ. Μαγκοῤᾰ.

1
Στὴν ξενιτεῖα πεθαίνω,
πατρίδα μου ἀκριβή·
Θ' ἀφίσω τὸ κορμὶ
σὲ χῶμα ξένο.

2
Τοῦ κάκου αὐγὴ καὶ βράδυ
ποθοῦσα νὰ σὲ ἰδῶ.
Χριστέ, μὲ τί καημὸ
θὰ πάω στὸν Ἄδη !

3
Δεῖξέ μου κἂν τὴν ἔρμη,
τὴ δοξασμένη γῆ,
μὲ ἀπάτη σπλαχνική,
βαρεῖά μου θέρμη !

4
Ξανοίγοντας τὰ μαῦρα
τοῦ τόπου μου βουνά,
θὰ μοῦ φανῇ δροσιὰ
τοῦ Χάρου ἢ λάβρα*.

5
Θὰ λέω πῶς εἶναι τότες
ποὺ πάλευαν συχνὰ
μὲ ἀμέτρητη Τουρκιὰ
λίγοι Σουλιῶτες.

6
Ὅτ' ἀ παλικάρια ἐκεῖνα
θὰ ξαναπλάσῃ ὁ νοῦς,
ποὺ νίκησαν ἐχθρούς,
δίψα καὶ πείνα.

7
Θὲ νὰ τὰ ἰδῶ στὴ μάχῃ
στὸν κίνδυνον ἔμπρὸς
ἀκλόνητα, καθὼς
τοῦ τόπου οἱ βράχοι.

8
Πῶς οἱ βουνίσιοι θόλοι
βγάνουν πολέμου ἄχό,
πῶς μ' εὗρηκε θὰ πῶ
τούρκικο βόλι.

9
Στὸ λαβωμένο στῆθος
χείλῃ θ' ἀκούω θερμά,
καὶ ξέπλεκα μαλλιὰ,
καὶ δάκρυα πλήθος.

10
Τοῦ κάκου ! Ἑρμιά, σκοτάδι
ἔχω στὰ μάτια ἐγώ
Χριστέ ! Μὲ τί καημὸ
θὰ πάω στὸν Ἄδη !

1890.

Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου.

Κ. Παλαμᾶ.

Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου εἶναι καθάριο μέλι.
ἀπ' τῆς καρδιάς βυzaίνονται τὸ ἄνθος μυστικά,
μέσα στὸ νοῦ φυλάγονται, σὰ μέσα σὲ κυψέλη,
κι' εἶναι στολίδια τῆς χαρᾶς, τῆς λύπης γιαιτρικά.
Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου εἶναι καθάριο μέλι.

*

Ὅταν γλεντοῦμε ἀκούραστα τοῦ γάμου τὲς ἡμέρες
κι' ἡ νύφη σέρνει τὸ χορὸ μπροστὰ καμαρωτή,
μὲ στίχους τὴν παινεύουνε παρθένες συμπεθέρες,
καὶ ζωντανεύ' ἡ ὄρεξη καὶ ὁ χορὸς κρατεῖ
ὅσο γλεντοῦμε ἀκούραστα τοῦ γάμου τὲς ἡμέρες.

Οἱ στίχοι, ὅταν οἱ πληγὲς τοῦ Χάρου μᾶς λαβώνουν,
σὲ μοιρολόγια ἀκούγονται κατὰμαυρα, βαρειά,
μαζὶ ξεσχίζουν τὴν καρδιά καὶ τήνε βαλσαμώνουν
καὶ φέρουν μετὰ τὰ δάκρυα καὶ τὴν παρηγοριά
οἱ στίχοι, ὅταν οἱ πληγὲς τοῦ Χάρου μᾶς λαβώνουν.

Κάθ' Ἀι-Βασίλῃ καὶ Χριστοῦ, κάθε Λαμπρῇ καὶ Φῶτα,
ἡμέρες γιὰ τὰ σπίτια μας εὐχῶν καὶ παιγνιδιῶν,
χελιδονάκια τῆς χαρᾶς μᾶς φτάνουν πρῶτα-πρῶτα
καὶ κελαῖδουν οἱ στίχοι μας στὰ χεῖλῃ τῶν παιδιῶν
κάθ' Ἀι-Βασίλῃ καὶ Χριστοῦ, κάθε Λαμπρῇ καὶ Φῶτα.

Τοῦ ριζικάρη* τ' Ἀι-Γιαννιοῦ γιορτῇ σὰν ξημερώση
κάθουντ' οἱ νιὲς ὁλόγυρα στ' ἀμίλητο νερό

καὶ καθεμιᾶς τῇ μοῦρᾳ της, θάρρῃ νὰ φανερώσῃ
στιχάκι πότε δλόγλυκο καὶ πότε ἀγκαθερό,
τοῦ ριζικάρη τ' Ἀι-Γιαννιοῦ γιορτῇ σὰν ξημερώσῃ.

- 6 Ὅταν ἡ κόρη εἶναι σκυφτὴ στὸν ἀργαλειὸ μπροστά,
καὶ ἡ σαῖτα ἔξαφνα στὰ χέρια της βαραίνει,
οἱ στίχοι ἀπ' τὰ χεῖλη της πετοῦν τραγουδιστὰ
καὶ λησμονιέτ' ὁ πόνος της κι' ἡ κόρη ξαποσταίνει
ὅταν δουλεύῃ δλόσκυφτη στὸν ἀργαλειὸ μπροστά.

*

- 7 Σᾶς ἀγαπῶ κι' ἔχω ἀπὸ σᾶς μιὰ δόξα νὰ ζητήσω,
ὦ στίχοι πὺν ἀηδονόλαλοι φωλιάζεις' ἐδῶ πέρα:
Ἐλᾶτε νὰ μὲ μάθετε νὰ σᾶς βαστῶ τὸ ἴσο
ἐπάνω στὰ δροσόχορτα μὲ μιὰ καλὴ φλογέρα!
Σᾶς ἀγαπῶ κι' ἔχω ἀπὸ σᾶς μιὰ δόξα νὰ ζητήσω.

1883.

Μεσολογγίτης.

Ἀλ. Πάλλη.

- 1 Εἶχα ντουφέκι ἀλάθευτο, περήφανο σὰν ἄτι,
πὺν μῆνες δὲν παραίτησε τ' ἀσάρκωτό μου χέρι,
κι' ὅσες οἱ τρίχες μου, ἔφαγε τὸσων ὀχτρῶν τὸ μάτι.
Φτάνει ἡ Ἀραπιά*, τὸ πέταξα κι' ἀδράζω τὸ μαχαίρι.
- 2 Ἦταν μαχαίρι γονικό*, σὰ σκύλος μπιστεμένο·
κι' εἶχε ἀπ' τὰ χρόνια τὰ παλιά, τὰ κλέφτικα συνήθεια
νὰ κυνηγᾷ εἰς ἄπιστες καρδιὲς σὰ λυσσασμένο·
εἶδα, πολλοὶ ἦταν, τὸμπηξα στῆς Δέσπῳς μου τὰ στήθια.
- 3 Στῆς Δέσπῳς πὺν μοῦ πείνασε, καὶ δίψασε μαζί μου,
πὺν λάμπανε ἀπ' τὰ κάλλη της τὰ κορφοβούνια, οἱ λόγχοι*..
Μὰ τί; τὴ Δέσπῳ θὰ θρηγᾷ καὶ τ' ἄρματα ἡ ψυχὴ μου;
Δὲν κλαίω γιὰ κείνα, χάθηκε σᾶς λέω τὸ Μεσολόγγι.

1907.

Οἱ ἄρματολοι καὶ οἱ κλέφτες.

(ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ποιήματος ὁ Γέρο— Δράκος).

Ἀχ. Παράσχου.

Ἄ, ναί· κι' αὐτὸ τ' ἀγέννητο ἀκόμ' Εἰκοσιένα
νὰ φθάσῃ τῶν ἀρματολῶν δὲ μπόρεσε τὴ γέννα·
κείνα τ' ἀθάνατα παιδιὰ, τ' ἀκοίμητα μιλλιόνια

τις φλέβες τῆς παλικαριᾶς, τῆς λεβεντιᾶς τ' ἀγέρι,
 ποὺ μὲ τὰ δόντια κράτησαν τὰ τετρακόσια χρόνια 5
 χεიმῶνα καλοκαίρι,
 μ' ἄρματα, χωρὶς ἄρματα, μὲ πέτρες, μὲ μαχαίρια,
 κι' ἐσήκωσαν τὴν ἐκκλησιὰ τῆς λευθεριᾶς στὰ χέρια !..
 Ἄιτοὶ ἐπάνω στὰ βουνά. σὶς λαγκαδιὲς λιοντάρια,
 βοριάδες καὶ φαντάσματα, θηριὰ καὶ παλικάρια, 10
 τοῦ Γένους τῇ βαθειᾷ νυκτιὰ φωτίζαν τᾶρματά τους,
 κι' ἀνοιξὴ μέσ' στὴ χειμωνιά ἐφέροναν τὰ σπαθιά τους..

Πόσα ἐκάμανε γιὰ μᾶς οἱ γίγαντες ἐκεῖνοι !
 Κι' αὐτὴ ἡ ζωντανώτερη ἀκόμα εὐγνωμοσύνη
 μπρὸς σ' ὅ,τι μᾶς ἐχάρισαν τὰ φτερωτὰ σπαθιά τους 15
 ἀχαριστία μοιάζει

χαμόγελο τῆς Παναγιᾶς εἰς τᾶταφα κορμιά τους
 καὶ τᾶσπρα τους τὰ κόκκαλα δαφνῶνας νὰ σκεπάξῃ !
 Ἄ, ἦταν ἡ θυσία τους, ἡ αὐταπάρνησή τους
 μεγάλη καὶ ἀτελείωτη ὥσάν καὶ τὴν ψυχὴ τους. 20

Καμμιὰ δὲν εἶχανε, καμμιὰ γι' αὐτοὺς ἐκεῖνοι ἐλπίδα·
 γι' ἀγνώριστη, γιὰ μέλλουσα ἐπάλευαν πατριδα,
 μὲ τῆς Τουρκιᾶς τὸ δράκοντα μὲ μόνο μιὰ μαχαῖρα.
 Τὸ δέντρο τῆς Ἐλευθεριᾶς ποτίζαν νύχτα-μέρα
 μὲ τὸ καθάριο αἷμα τους· τὲς ρίζες του στοιχειῶναν, 25
 σίδερο ἐκάμαναν τὸν κορμό, ἀτσάλι τὰ κλωνάρια·
 ἐκεῖνοι κάτω ἔπεφταν, πλὴν τὸ δενδράκι ὑψῶναν,
 χωρὶς ἐλπίδα νᾶχουνε τ' ἀγένεια παλικάρια
 στὸν ἥσκιο του καμμιὰ φορὰ κι' αὐτὰ νὰ ξαποστάσουν
 κι' ἀπ' τοῦ δενδροῦ τους τὸν καρπὸ τὰ χέρια τους νὰ πιάσουν.. 30

Ξένοι στοῦ κόσμου τῇ χαρὰ καὶ στὴν ἐλπίδα ξένοι,
 πολλὲς φορὲς χωρὶς ψωμί, γυμνοὶ καὶ διψασμένοι,
 γιὰ μᾶς καὶ μόνο πέθαιναν, γιὰ μᾶς καὶ μόνο ἐξοῦσαν
 καὶ σὰν τοὺς λύκους στ' ἄγρια βουνὰ ἐπερπατοῦσαν.
 Γι' αὐτοὺς ἐπαῖρναν τὴ νυκτιὰ αὐγὴ γιὰ μᾶς νὰ δώσουν, 35
 πεινοῦσαν κι' ἐπασχίζανε τραπέζι νὰ μᾶς στρώσουν.

Τὸ χιόνι στρῶμα εἶχανε, τὴν πέτρα προσκεφάλι
 καὶ σκέπασμα τὸ σύννεφο γεμᾶτο ἀνεμοζάλη.
 Δὲν ἤμποροῦσαν σ' ἐκκλησιὰ νὰ μποῦνε· ἐκκλησιὰ τους
 τὰ κορφοβούνια εἶχανε, λαμπάδες τὰ σπαθιά τους. 40

Μὲ τὸ τουφέκι ἐθύμιαζε τὸ κάθε παλικάρι
 κι' εἶχε τὸ Γένος γιὰ Θεό, εἰκόνισμα τὸν Ἄρη. 1890.

Στὸ νέο μας θωρηκτό.

Ἰ. Πολέμη.

- 1 Καλῶς ἦλθες, καλῶς ἦλθες, σιδερόφραχτο καράβι,
καλῶς ἦλθες ἀπ' τὰ ξένα στὰ γαλάζια μας νερά !
Ἀνασιέναξαν γιὰ σένα κι' ἀναθάρρεψαν οἱ σκλάβοι,
πῆρε ὁ πόθος των ἐλπίδα, πῆρ' ἡ ἐλπίδα των φτερά.
- 2 ὦ ! χαρά στο τὸ χρυσάφι, πάντ' ἀθάνατο θὰ μείνῃ,
τρεῖς φορὲς πιὸ τιμημένο, τρεῖς φορὲς πιὸ φωτεινό,
ποὺ ἀποκτήθηκε μὲ κόπου; κι' ἦρθε κι' ἔδραμε νὰ γίνῃ
θώρακας γιὰ τὴν πατρίδα, κάστρο της θαλασσινό.
- 3 Καλῶς ἦλθες, καλῶς ἦλθες, στὰ νερὰ τῶν ἀθανάτων !
Πέλαγα οὐρανοβαμμένα, θάλασσες ἑλληνικὲς
γιὰ νὰ σὲ καλοδεχθοῦνε στήνουνε τὰ κύματά των,
ἄττια ἀσέλωτα, τρεχᾶτα, μὲ τὶς χαῖτες τὶς λευκὲς.
- 4 Ἡ πατρίδα θὰ σὲ βλέπῃ μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα
μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα θὰ σὲ βλέπωμε κι' ἐμεῖς,
ὡς τὴν ὥρα ποὺ θ' ἀράξῃς μέσ' στῆς Νίκης τὸ λιμένα
μέσ' στῆς Δόξης τὸ λιμένα, τὸ λιμένα τῆς τιμῆς.

1912.

Οἱ νεκροὶ τοῦ κάμπου.

Ἰ. Πολέμη.

1
Ἐδῶ κι' ἐκεῖ σπαρμένοι
στὸν κάμπο εἶν' οἱ σταυροί.
Ψαχουλιαστὰ* πηγαίνει
τὸν τάφο του νὰ βρῇ.

2
Καὶ σκύβει, σκύβει ὡς κάτου
κι' ἀνέλπιδη περνᾷ...
— Μανούλα, ἰδνομὰ του
δὲ θαῦρης πουθενά.

3
Ἐδῶ δὲν ξεχωρίζουν
μ' ὀνόματα οἱ νεκροί.
τοὺς ξέρουν, τοὺς γνωρίζουν
μ' ἓνα ὄνομα : «ἱεροί».

4
Σ' ὅποιο σταυρὸ κι' ἂν κλάψῃς,
τὸ γυιὸ σου θὲ νὰ κλαῖς·
ὅπου κερακι ἀνάψῃς,
«τοῦ γυιοῦ μου εἶναι» θὰ λές.

5
Γιατὶ ὅσους βρῇ τὸ βόλι
σὲ μάχῃ ζηλευτή,
στὴ Δόξα σμίγουν ὅλοι
κι' ἓνας εἶν' ὅλοι αὐτοί.

1918.

Τὸ δένδρον καὶ τὸ πλοῖον.

Ἀριστ. Προβελεγγίου.



Εἰσαγωγή. Εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας σώζονται καὶ τὰ ἀκρόπρῳρα (φιγούρες, Γοργόνες) μερικῶν ἀπὸ τὰ ἐνδοξα πλοῖα τοῦ Ἀγῶνος. (Ἐν τῇ εἰκόνι, πρὸς τ' ἀριστερὰ μὲν ἀπεικονίζεται τὸ ἀκρόπρῳρον τῆς ναυαρχίδος τοῦ Μιαούλη, παριστάνον τὸν Ἄρη, πρὸς τὰ δεξιὰ δὲ εἶναι τὸ ἀκρόπρῳρον [Ἄρης ἐπίσης] τῆς Καρτερίας, τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοῖου, ὅπερ ἔδρασε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὑπὸ τὸν Ἀστιγγα*.) Ὅταν εἶδε ἐν τῷ Μουσεῖῳ τὰ ἀκρόπρῳρα ταῦτα ὁ ποιητής, τοῦ ἑκαμαν βαθυτάτην αἰσθησιν ἐσκέφθη ὅτι πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν καὶ τῶν πλοίων τοῦ ἀγῶνος ἐχρησίμευσαν τὰ ὑπερήφανα δένδρα τῶν ἑλληνικῶν βουνῶν, καὶ ἐνεπνεύσθη τὸ ποίημα.

Μέσ' στὰ βουνὰ βασίλευες. Σὲ βάθη καταχθόνια
ἐροῖζονες καὶ ἐθέρεινες. Σ' ἔχει ποτίσει χρόνια

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ ἴνστιτούτο Ἑκκκλησιαστικῆς Πολιτικῆς

αἷμα τοῦ κλέφτη ἀδάμαστον, αἷμα φωτιά γεμάτο
τοῦ ἀρματολοῦ, πὺν ἐσύρθηκε στὸν ἵσκιό σου ἀποκάτω
καὶ λαβωμένος κάθισε στερνά νὰ τραγουδήσῃ,
ν' ἀφίσῃ γειὰ στὴ λεβεντιά, ν' ἀφίσῃ γειὰ στὴ φύση.

- 2 Κι' ἐψήλωνες κι' ἐξάπλωνες, κι' ἐφούντωνες. Στὸ ἀγέρι,
ποὺ ἐρχόταν ἀπ' τὰ δύστυχα, τὰ σκλαβωμένα μέρη
καὶ στὰ φτερά του σοῦφερνε τὸ στεναγμὸ καὶ θρήνο,
στὸ ἀγέρι ἐκεῖνο οὐράνιον εὐώδιαζ' ἓνα κρίνο.
καὶ μιὰ ἀρμονία χερουβικὴ στὸν ἄπειρον ἀγέρα
ἀσύλληπτη χυνότανε, σὰν ν' ἄλεγε : « Καρτέρα ! »
- 3 Καὶ τὰ κλαδιά σου ἐτρέμανε κι' ἐσάλευαν τὰ φύλλα
σὰν νὰ περνοῦσε μυστικὴ στὴν πλάση ἀνατριχίλα.
Κι' ἀπὸ ψηλὰ μουρμούριζες στὸν κλέφτη ποὺ ἀκουμποῦσε
στὴ ρίζα σου καὶ μὲ πικρὸ τραγούδι ξεψυχοῦσε,
ἀπὸ ψηλὰ μουρμούριζες στὸν ἄπειρον ἀγέρα :
« Καρτέρα ! »

*

- 4 ὦ, τί στιγμή ἐκδικήτρια, ποὺ ἡ μοῖρα κρυφοπλέκει,
ποὺ στὸν κορμὸ σου ἐδούπησε τὸ κοφτερὸ πελέκι
κι' ἀπὸ βουνίσιο γίγαντα πελάου θεριὸ σὲ κάνει !
Κι' ἀντὶ τ' ὠραῖο καὶ πράσινο τῶν φύλλων σου στεφάνι,
τοῦ Γένους τὸ ἱερώτερο κειμήλιο σὲ στολίζει
καὶ στ' ἀνεμοδαρμένα σου κατάρτια κυματίζει.
- 5 Κι' αἰσθάνεσαι τὸν πιὸ ψηλὸ ποὺ σ' ἔχει λάχει κλῆρο
ὅτι βασιτᾶς στὰ σπλάχνα σου τοῦ Γένους τ' ἅγιο μῦρο,
τοὺς πόθους του καὶ τὴν ψυχὴ, τὴν τύχη του κι' ἐλπίδο,
καὶ τὴν ὀνειρεμένη του μεγάλῃ του πατρίδα.
Καὶ σύ, ποὺ χρόνια ἐπάλευες καὶ μὲ βοριά καὶ νότο,
σύ τῶν πολέμων ἀψηφᾷς τὴ ζάλη καὶ τὸν κρότο.

- 6 Ἡ πολεμόχαρη κραυγὴ τοῦ ναύτη σὲ ἠλεκτρίζει·
κάθε μαδέρει σου σκιρτᾷ στὸ βῆμά του καὶ τρίζει.
Κι' ὅλ' ἡ ὁρμὴ ποὺ στὰ βουνὰ σ' ἔχουν βαθιὰ ποτίσει
τοῦ ἀρματολοῦ τὰ αἵματα, τὰ φλογερά του μίσση,
ἡ δόξα του καὶ ἡ ἐκδίκησις κι' ἡ φιλόνα κι' ἡ μανία
ποὺ μέσα του ἐξωντάνευαν στὴ μυστικὴ ἐρημία,
ὅλη ποτὶστικὴ ἀπὸ τὸν στίχου τοῦ ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τώρα στὰ μάτια ἀστράφτουνε τῆς ἄγριας τῆς Γοργόνας
 πὺλᾱκακας στὴν πλώρη σου στοὺς φοβεροὺς ἀγῶνας,
 φρίκη σκορπίζει στοὺς ἐχθροὺς καὶ θάνατο καὶ τρόμο.
 Καὶ τοῦ θριάμβου ρίχνεσαι τὸν πύρινο τὸ δρόμο
 καὶ πνίγεις, καίγεις, γύρω σου συντρίμματα σωριάζεις
 καὶ τοῦ βουνοῦ σὺ γίγαντας, τὸ κῆμα ἐξουσιάζεις.

7

*

Καὶ τὸ ὄνειρο πὺν ἀνέβαινε σὰ φλογερὴ ἱκεσία
 ἀπὸ χιλιάδες μάρτυρες, καὶ σὰν μιὰν ἄγνη ἀγία
 στὰ φύλλα σου μουρμουρίζε, τ' ἀγνάντεψαν νὰ βγαίνει
 ἀπ' τὴ μεγάλη θάλασσα, τὴν ἀστραποκαμένη,
 ποῦναι τῆς δόξας ἡ πηγὴ καὶ τῆς σκλαβιάς τὸ μνῆμα.
 Ὅ,τι ὠνειρεύθη τὸ βουνό, τὸ γέννησε τὸ κῆμα.

8

1904.

Τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον.

Ἀριστομένους Προβλεγγίου.

1
 Δόξα στὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων,
 παγκόσμιον φωτὸς πηγὴν.
 Δόξα στὰ ὅπλα ἡρώων νέων
 πὺν λύτρωσαν αὐτὴν τὴν γῆν.

3
 Ἐχει στεφάνια ἡ Νίκη ἀκόμη
 στὸ δένδρο τῆς τὸ ἱερό.
 Ἀπάτητοι τῆς Δόξης δρόμοι
 προσμένουν ἥρωα τολμηρό.

2
 Μ' ἐκείνων τὴ χρυσὴ σοφία
 μὲ τούτων τὴν ἀγίαν ὁρμή,
 νέαν ἄς πλάσωμε ἱστορία,
 γεμάτη δόξα καὶ τιμή.

4
 Ἐμπρός! Στῶν ἔργων τὸν ἀγῶνα!
 Ἐκεῖ 'ναι ὁ πύρινος παλμός.
 Ἐκεῖ τῆς Νίκης ἡ κορῶνα,
 ἀθανασίας ἀσπασμός.

1904.

Εἰς τοὺς φιλέλληνας.

Γ. Σουρῆ.

Στεφανώσετε μὲ δάφνης δακρυπότιστα κλωνάρια
 καὶ τὰ ξένα παλικάρια
 πὺν πολέμησαν μὲ πόθο, σάβανό των νὰ γενῇ
 τῆς ἰδέας τῆς γαλάζιας τὸ γαλάζιο τὸ πανί.

1

Κλάψετε μὲ λίγο πόνο καὶ γιὰ τοῦτα τὰ καημένα
 πόσα στήθη στὴ θανή των δὲν θὰ βόγγησαν βαριά...
 Μέσ' στῆς γῆς αὐτῆς τὸ χῶμα δὲν ἐπάτησαν σὰν ξένα
 καὶ τ' ἀδέλφωσε μαζί μας τῶν λαῶν ἡ λευτεριά.

2

- 3 Τῆς πατρίδος των τὸ χῶμα θὰ τὸ βροῦνε κι' ἐδῶ πέρα·
τόπου γίνηκε μονάχα κι' ὄχι μάνας ἀλλαγῇ.
Κι' ὁ μέγας Ἀθηναῖος ἔτσι φώναξε μιὰ μέρα :
«τῶν ἀνδρῶν τῶν ὑπερόχων εἶναι τάφος κάθε γῆ».

Μάιος 1897.

3. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΘΕΟΝ.

Ἀι-Δημήτρης.

Γ. Ἀθήνα.

- 1 Στὸ χωριό μας, ποὺ δὲν εἶναι κι' ὁμορφύτερο στὴν πλάση,
μᾶς ἀφίσαν οἱ γονεῖοί μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δὲν τῆς ἔχουμε φκιασμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι,
τὰ καντήλια τῆς δὲν εἶναι κρυσταλλένια καὶ χρυσᾶ.
- 2 Φτωχικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους τῆς παπάδες.
Ταπεινοὶ κι' οἱ δύο τῆς ψάλτες εἶναι, ἀλήθεια, ἐργατικοί.
Στὰ μανάλια τῆς μεγάλες δὲν ἀνόβουμε λαμπάδες·
τὸν ἀφέντη Ἀι-Δημήτρη τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ!
- 3 Κι' ὅμως, στὸ μικρὸ τῆς χῶρος, ποὺ ὅλους κι' ὅλους δὲ μᾶς πιάνει,
τοῦ Θεοῦ τὸ μεγαλεῖο τὸ αἰσθανόμαστε τρανό!
Πουθενὰ πιὸ μυρωμένα δὲν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲ σπιθαίει πιὸ φωτεινό.
- 4 Τὴν καλή μας ἐκκλησοῦλα ! . . Ὅλοι μας ἐκεῖ στὴ μέση
Χριστιανοὶ στὴν κολυμπήθρα γίναμε κλαψαριστά.
Θὰ γελάσουμε μιὰ μέρα καὶ γιμφοὶ στὴν ἴδια θέση.
Θὰ σωπάσουμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά ..

1919

4. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ.

Νύχτα.

Ἰ. Βηλαρά.

1
Ὁ ἥλιος βασιλεύει,
τὸ σκότος ἀρχινάει
καὶ τὸ λαμπρὸ τῆς θῶρι
ἡ μέρα ἀποσκορνάει.

2
Τὰ μαῦρα φορεμένη,
στὴν ὄψη μελανή,
σιωπηλὴ διαβαίνει
ἡ Νύχτα σιγανή.

3

Καὶ τὸ χλωρὸ φεγγάρι
μὲ φῶς σκοταδερὸ
στὸ ἀργυρὸ τοῦ ἀμάξι
κινιέται ὀκνηρό.

4

Ἀναμερᾶν τὰ ζῶα,
κουρνιαίζουν τὰ πουλιά,
πᾶς ἄνθρωπος τρανιέται
καὶ παύει ἀπὸ δουλειᾶ.

5

Νυστάζει ἀποσταμένη
ἡ Φύση ἡ ζωντανή,
τὰ μέλη της συνάζει
σ' ἀνάπαψη κοινή.

6

Ὁ Ὑπνος τ' ἀλαφρά του
φτερὰ κρυφοχτυπάει,
μ' ἀφανισμένα χέρια
τὰ βλέφαρα ζουπάει.

7

Στὴ μέση ἀπὸ τὸ δρόμο
ἡ Νύχτα περπατάει,
σὲ βάθος ἡσυχίας,
καὶ σιωπῇ πατάει.

8

Καθόλου δὲ γροικιέται
φωνὴ οὐδὲ καμμιᾶ,
τὰ πάντα ἡσυχάζουν,
μεγάλῃ ἐρημιᾶ.

9

Κρυφὰ κι' ἀργὸς διαβαίνει
ἀδιάκοπ' ὁ Καιρὸς,
καὶ μόν τὸν συνοδεύει
ὀνείρων ὁ χορὸς.

1827.

Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν.

Δημῶδες.

Παιδιά, σὰν θέτε λεβεντιὰ καὶ κλέφτες νὰ γενῆτε,
ἐμένα νὰ ρωτήσετε νὰ σᾶς ὁμολογήσω
τῆς κλεφτουριᾶς τὰ βάσανα καὶ τῶν κλεφτῶν τὰ ντέρτια*.
Μαύρη ζωὴ τοῦ κάνουμε ἐμεῖς οἱ μαῦροι κλέφτες !
Ποτέ μας δὲν ἀλλάζουμε καὶ δὲν ἀσπροφοροῦμε·
ὀλομερίς σιτὸν πόλεμο, τὴ νύχτα καρασούλι*.
Δώδεκα χρόνους ἔκαμα στοὺς κλέφτες καπετάνιος.
Ζεστό ψωμὶ δὲν ἔφαγα, δὲν πλάγιασα σὲ στρῶμα,
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, τοῦ ὕπνου τὴ γλυκάδα·
τὸ χέρι μου προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθὶ μου στρῶμα.

5

10

"Ῥυμος τοῦ Πηλείου.

Γ. Δροσίνη.

- Ἡ Πλάση, ἡ παντοδύναμη κι' ἀπόνετη μητέρα,
γιὰ σένα δὲν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.
Ἄν ἔδωσε σ' ἄλλο βουνὸ ψηλὸς καὶ περηφάνια,
5 κι' ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ σκέπασε μὲ λόγγους* καὶ ρουμάνια*,
κι' ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ πύργωσε σὲ βράχους καὶ κοτρώνια*,
κι' ἄλλο βουνὸ ἂν στεφάνωσεν ὀλοχρονὶς μὲ χιόνια,
μάζεψε ἀπ' ὅλα τὰ βουνὰ τὴ μοιρασμένη χάρη,
τὴν ἔσμιξε* καὶ σ' ἔπλασε, Βουνό—βουνῶν καμάρι !..

- Ὅταν ὁ πόνος μυστικὰ τὰ σπλάχνα σου σπαράζει,
10 τοῦ πόνου ἀχνάδα· ἡ καταχνιά* τὴν ὄψη σου σκεπάζει·
κι' ὅταν παλεύης μὲ στοιχειὰ κι' ἀπὸ θυμὸ ξανάφτης,
θεριεύεις, ἀνταριάξεις*, σειέσαι, βροντᾷς, ἀστράφτεις—
πανῶριο* στὴ νεροποντὴ* καὶ στὴν ἀνεμοζάλη,
πανῶριο καὶ στὴν ξαστεριά πού σὲ φωτίζει πάλι.

- 15 Κι' ὅταν ἀτόφιο* καὶ βαρὺ καὶ παγωμένο χιόνι
ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορφή πέφτη καὶ σὲ πλακώνῃ,
μαρμαρωμένο φαίνεται, καθὼς στὰ παραμύθια...
Μὰ ἔχεις κρυμμένη τὴ ζωή, στὰ παγωμένα στήθια,
κι' ἅμα προβάλλῃ ὀλόφεγγος ὁ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια*,
20 τὸ μάρμαρο σπᾷ καὶ γεννᾷ σμαράγδια καὶ διαμάντια :
σμαράγδια τὰ ρουμάνια σου, διαμάντια τὰ νερά σου,
ἀπλώνονται, σκορπίζονται, χύνονται δλόγυρά σου
χαρίσματα ἀξετίμητα* καὶ δῶρα εὐλογημένα
στὰ εἰκοσιτέσσερα χωριά πού κρέμονται ἀπὸ σένα.
25 Καὶ δίνεις στὶς ζωὲς ζωή, φέρνεις στὶς χάρες χάρη
περήφανο καὶ σπλαχνικὸ Βουνό—βουνῶν καμάρι.

1892.

"Ἄγριο τριφύλλι.

Γ. Δροσίνη.

- Τ' ἄγριο τριφύλλι ἐχύθηκε στὸν κάμπο καταρράχτης·
δὲν τὸ ἀντικόβει* ἀνηφοριά, κι' οὐδὲ τ' ὀρίζει φράχτης.
Θεριεύει, ἀντριεύει, ἀπλώνεται τρομαχτικὴ πλημμύρα,
στὸ πέρασμα του πνίγοντας ὅ,τι τοῦ φέρῃ ἡ μοῖρα :
5 κι' ὄχτους* καὶ λάκκους καὶ πλαγιὲς καὶ χέρσα κι' ὠρῶμένα
καὶ κάθε ρίζας βλάστημα καὶ κάθε σπόρου γέννα.

Στενεύει τὰ πλατύστρατα καὶ κλεῖ τὰ μονοπάτια,
 κάνει τῶν τάφων τοὺς σταυροὺς ἀθώρητους στὰ μάτια,
 κι' ὅπου κατῶφλι καλυβιοῦ σκαλὶ-σκαλὶ ἀνεβαίνει,
 διαβαίνει ἀκάλεστο ὅπου βρῇ πόρτα μισανοιγμένη, 10
 στῶν δέντρων τὰ ριζόκορμα* πράσινη σφίγγει ζῶνη
 καὶ τὸ μαρμαροχάλασμα τὸ χλωροστεφανώνει.
 Στ' ἄνθη του, — σάλπιγγες χρυσῆς — πετώντας τὸ μελίσσι
 τὸν ἐρχομὸ τῆς ἀνοιξῆς ζητᾷ νὰ διαλαλήσῃ.
 Τῇ νύχτα κάθε φύλλο του, σφαλώντας σά χεράκι, 15
 κρατᾷ μέσ' στὴν παλάμη του σταλαματιὰ νεράκι,
 καὶ τὴν αὐγὴ, ὅταν ξέκορφος* ὁ ἥλιος τὸ φῶς του εἴχῃ,
 κάθε χερόκι ἀνοίγεται κι' ἓνα διαμάντι δείχνει.
 1917.

Τραγοῦδι τῶν ἑπτὰ νησιῶν.

Κ. Παλαμά.

Ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ὄνειρο μέσ' στὴ χαρὰ τοῦ Μάη, 1
 ὧς τὸν Καβομαλιά,
 σκιόχτρο* κοντὰ στὰ Κύθηρα, κάθε κορφὴ γελάει
 καὶ κάθε ἀκρογιαλιά.
 Λάμπεις, Ἰόνιο πέλαγο, σὰν νᾶσαι ἀπὸ διαμάντια. 2
 Μιὰ ὁρμὴ πάντα ὁδηγεῖ,
 σὰ χάϊδια, ἀπ' τὴν Ἑλλάδα σου τὰ κύματά σου, ἀγνάντια,
 ὧς τοῦ Ἰταλοῦ τὴ γῆ.

*

Καὶ μέσ' ἀπὸ τὸ πέλαγο τὰ Ἐφτάνησα χαράζουν 3
 πλασμέν' ἀπ' τὸν ἀφρό,
 καὶ ὑψώνονται καὶ πλέκονται σεμνὰ κι' ἀναγαλλιάζουν*,
 καὶ στήσανε χορό.
 Κι' ἡ ἑφτάδιπλη ὁμορφίδα τους ἑφτάφωτη εἶναι πούλια· 4
 γύρω ὑποταχτικοὺς
 ἔχουν τοὺς χρυσοδέλφινες καὶ τὰ θαλασσοπούλια
 κι' ἓνα τραγοῦδι ἀκούς:
 «Σαράντα χρόνια πέρασαν. ὦ μάνα μας, ἡ ἀγκάλη 5
 τοῦ ξένου εἶναι βραχνᾶς·
 αἷμα γιὰ σένα χύσαμε καὶ γίνηκε κοράλλι
 γιὰ σένα· μὴν ξεχνᾶς.

- 6 Τοῦ κάκου ὁ ξένος μὲ λογῆς δολώματα καὶ βρόχια
καὶ μάγια μᾶς τραυλᾷ.
Ἐκ τῆς γῆς τοὺς θησαυροὺς, μάννα, ἡ δικὴ σου φτώχεια
στοιχίζει πρὸ ἀκριβά.
- 7 Παρὰ τοῦ ξένου φόρεμα κι' ἀρχοντικὸ στεφάνι
μὲ λάμψη περισσὴ,
κάλιο, ὦ μητέρα, νὰ εἴμαστε σὺν τὰ χορτάρια, φτάνει
νὰ μᾶς πατᾷς Ἑσὺ.
- 8 Ἑμεῖς τὸ πίνουμε τὸ φῶς ἀπ' τὰ δικά σου μάτια,
ποὺ εἶν' ἥλιος τῆς αὐγῆς.
Καὶ τοῦ κορμιοῦ σου τ' ἄχραντον τᾶχόριστα κομμάτια,
μητέρα, εἴμασθ' ἐμεῖς».

*

- Ζάκνθο, χαῖρε, ὀλόανθη, Κεφαλλονιά δουλεύτρα,
ὦ Κύθηρα, ὦ Παξοί,
κι' ἐσὺ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς, ὦ Κέρκυρα, μαγεύτρα,
καὶ Ἰθάκη ἐσὺ ἀκουστή.
- 10 Χαῖρε κι' ἐσὺ, τῆς Ρούμελης γειτόνισσα, ὦ Λευκάδα,
τοῦ ἄρματολοῦ φωλιά !
Ἀκόμα τὴν ἡρωϊκὴ σου σπέρνει ἀνατριχάδα
τοῦ ψάλτη σου ἡ λαλιά.
- 11 Τᾶνθια τῆς πάντα ἡ λεῖμονιά, καὶ πάντα νὰ σᾶς ἔχη
καρποὺς ἡ ἐλιά, νησιά,
καὶ πάντα ἡ Ἀφροδίτη σας ἀπάνου σας νὰ βρέχη
τοῦ Ἀπρίλη τῆ δροσιά !
- 12 Πάντα, καθὼς ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ θεοῦ Ὀμήρου, ὦ τώρα,
ποὺ ἀνθίζει ὁ Σολωμός,
καμάρι σας νὰ τᾶχετε τοῦ τραγουδιοῦ τὰ δῶρα,
καὶ ἡ γνώμη σας, ρυθμός.
- 13 Σὺν νὰ εἴστε Ἠλύσια, σ' ἐσᾶς ἀρχαῖα στοιχεῖα καὶ νέα,
μακάρια, δοξαστά,
τοῦ Καποδίστρια ἡ ψυχὴ, κι' ὁ ἴσκιος τοῦ Ὀδυσσεᾶ
φιλιούνται ταιριαστά.

Ἄμποτε ἀπὸ τὸ ταίριασμα κι' ἀπὸ τὸ φίλημά τους 14
κάποιος νὰ γεννηθῇ
πλάστης, ἀπάνου ἀπ' τοὺς γκρεμοὺς κι' ἀπάνου ἀπ' τοὺς θανάτους
μὲ λόγο, ἢ μὲ σπαθί.

1905.

Πάει τὸ καλοκαῖρι.

Ἀρ. Προβελεγγίου.

Πάει τὸ καλοκαῖρι κι' ἡ καλοκαιριά. 1
Νέφη σηκωθῆκαν καὶ τὸν ἴσκιο των
στὰ πελάγη ρίχνουν, ρίχνουν στὴ στεριά.

Φθινοπώρου πνεῦμα θλιβερὸ περνᾷ, 2
μυστικὸ στὰ δένδρα πνέει ψιθύρισμα,
καὶ τὰ φύλλ' ἀνάρια πέφτουν τὰ στερνά.

Στεναγμός, νομίζεις, χύνεται σιγὰ 3
μέσ' ἀπὸ τὴν πλάση καὶ τὰ πλάσματα
γιὰ τὸ καλοκαῖρι, ποῦφυγε γοργά.

Ἐρημο τὸ κῦμα, κι' ἔρημ' ἡ λαγκαδιὰ 4
καὶ ψηλὰ συμμένες τώρα κοίτονται
οἱ γοργές βαρκοῦλες μέσ' στὴν ἀμμουδιά.

Μύρεται* τὸ κῦμα στὴν ἀκρογιαλιά· 5
καὶ πρὸς ἄλλο κλῖμα, γῇ θερμότερη,
βιαστικὰ μισεύουν* τώρα τὰ πουλιά.

Μοναχὰ στὰ βράχη, στὸ γιαλὸ κοντά, 6
κελαῖδεῖ τὸ λάλο πετροκότσυφο
κι' εὖθυμο ἀπὸ πέτρα σὲ γκρεμνὸ πετᾷ.

1916.

Στὸν ἴσκιο μου.

Γεωργίου Σουρῆ.

Βρὲ ἴσκιε μου, γιατί μ' ἀκολουθεῖς ; 1
Δὲν μὲ ἀφίνεις μόνο μου νὰ τρέχω ;
Βρὲ ἴσκιε μου, δὲν πᾶς νὰ μοῦ χαθῇς ;
Πρέπει κι' ἐσένα σύντροφο νὰ ἔχω ;

2 Πότε στραβὸ σὲ βλέπω, πότε ἴσο,
πότε μακρὸ σὰ σοῦβλα, πότε νάνο,
τῇ μιᾷ πηγαίνεις μπρός, τὴν ἄλλη πίσω,
σὲ ἀπαντῶ ἐδῶ, ἐκεῖ σὲ χάνω.

3 Δὲν ἤμπορεῖς μονάχος σου νὰ φύγης.
Ὅταν γελῶ, γελᾷς, ἀγαπητέ,
κι' ὅταν μιλῶ τὸ στόμα σου ἀνοίγεις,
ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν ὁμιλεῖς ποτέ.

4 Χωρὶς νὰ βλέπης πιάνεις ὅ,τι πιάνω,
μὲ ὀδηγεῖς, ἀλλὰ καὶ σ' ὀδηγῶ,
καὶ τέλος πάντων κάνεις ὅ,τι κάνω
καὶ εἶσαι ἄλλος δεύτερος ἐγώ.

5 Βρὲ ἴσκιε μου, γιατί μ' ἀκολουθεῖς ;
Βρὲ ἴσκιε μου, δὲν πᾶς νὰ μοῦ χαθῇς ;
Σὲ ἀπαντῶ στὸ σπίτι καὶ στὸ δρόμο,
καὶ μοῦ γεννᾷς πολλὰς φορὲς τὸν τρόμο.

6 Ἐκεῖ πού περπατῶ σιγὰ σιγὰ
νομίζω πὼς κανεῖς μὲ κυνηγᾷ,
ἀλλὰ γυρνῶ κι' ἐπὶ νὰ βλέπω μόνο,
καὶ τότε μὲ τὰ δέκα σὲ μουντζώνω.

7 Μ' ἐμένα τὸν καιρὸ σου καὶ σὺ χάνεις
καὶ τὸ μυαλό μου στρήβεις καὶ χαλᾷς,
καὶ μὲ αὐτὰ τὰ σκέρτσα πού μοῦ κάνεις
μαζί μου κοροϊδεύεις καὶ γελᾷς.

8 Εἶσαι πιστὸς εἰς ὅλα σύντροφός μου
καὶ ἀπὸ μὲ στιγμή δὲν ξεκολλᾷς,
κι' ὅταν ἐγὼ θὰ λείψω ἐκ τοῦ κόσμου
θὰ λείψῃ κι' ὁ δικός σου ὁ μπλεᾶς.

1888.

Β'. ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ψεματόρης.

Ἰ. Βηλαρά.

Τόσο ὁ Μυθούλης νὰ ψεματᾷ
ἀπὸ μικροῦθε τὸ συνηθάει,
ὅπου ἢ γλῶσσα νὰ τοῦ λαθέψῃ
δὲν εἶναι τρόπος καὶ ν' ἀληθέψῃ.
Καὶ ἂν κανένα, ἀπ' ὅσα λέγει, 5
τὸ δέχεται ἄλλος καὶ τοῦ τὸ στρέγει*,
τὰ ψέματά του διπλᾷ ἀρμαθιάζει*,
μὲ γληγοράδα τ' ἀπανωτιάζει·
σὰ νὰ φοβοῦνταν μὴν ὑποπτέψουν
ἀλήθειαν εἶπε καὶ τὸν πιστέψουν. 10
Μεγάλῃ ἀνάγκῃ τὸν καταφέρει
μιὰ κάποια ἀλήθεια νὰ ἀναφέρῃ.
Μόν δὲν προφταίνει νὰ τὴν προβάλῃ,
κανεὶς δὲν μνήσκει· αὐτὶ νὰ βάλλῃ·
καὶ τὸν ἀφίνουν· προμοῦ* ἀκόμα 15
καλαρχινήσῃ ν' ἀνοίξῃ στόμα.
Λοιπὸν ὠρκίστῃ ἀπ' ὅ,τι ξέρει
νὰ μὴν τριυήσῃ ποτέ τοῦ χέρι·
κι' ὥς νὰ πεθάνῃ, νὰ μὴ θελήσῃ
ποιέ τοῦ ἀλήθεια νὰ ξεφωνήσῃ. 20
Πολλοὶ παντέχουν* πῶς μᾶς γελάει·
τοῦ ψεύτη ὁ λόγος, λὲν δὲ φελάει*.
'Εγὼ σὰς τάζω, πῶς τὸν κρατάει·
αὐτὸν τὸν ὄρκο δὲν τὸν πατάει.

Ἐδημοσιεύθη τὸ 1827.

Φιλάρουρος.

Ἰ. Βηλαρά

1	2
Ὁ καημένος Χρυσολάτρης ξάπλα κοίτεται, βογκάει, μὲ τὸ Χάρο πολεμάει· 'Ελαιμάργησεν ὁ δόλιος τὶ' γιομάτισε* σὲ σπίτι κάποιον πλούσιου συμπολίτη.	Τοῦ ἐπρόβαλαν καμπόσοι μὲ καρδιάς κι' ἀγάπης ζέση τὸ γιατρὸ νὰ προσκαλέσῃ. Τώρα αὐτὸς καὶ τὴν ἀρρώστεια καὶ τὸν κίντυνο λογιάζει, μόν τὰ ἔξοδα τρομάζει.

3

Ἕνας φίλος του ἀστεῖος,
μὲ σκοπὸ νὰ χωρατέψῃ,
τοῦ εἶπε μήπως ἐξοδέψῃ
πλιὸ παρὰ νῶ* στὴ θανή του,
ἄν ἀπόμνησκειν ἀκόμα
ἔτσι ἀνήμπορος στὸ στρῶμα.

4

Τότε πλιὸ ἐκαταζαλίστῃ
παντοχῇ* καὶ θάρρος χάνει,
καὶ φωνάζει: θὰ πεθάνῃ.
Καὶ οἱ πόνοι του αὐγαταίνουν*,
καὶ γιαιτροῦ ζητάει τὴ χάρη,
μὴ δ θάνατος τὸν πάρῃ.

5

Ἐξανάλαβεν ὥς τόσο
μὲ ὀλίγα τὴν ὑγεία του·
μόν γι' αὐτὴ τὴ συμφορὰ του
ἔκαμε ὄρκον, ὅσο ζήσῃ,
νὰ δειπνᾷ μόν τὸ βράδυ
μὲ νερὸ καὶ παξιμάδι.

Ἐδημοσιεύθῃ τὸ 1827.

Στὴ συνέθγαλση* φιλαργύρου.

Ἀνδρέου Λασκαράτου.

Τὸ βλέπω τὸ στοιχεῖό του, ὅπου πετώντας
ἀπάνου στὸ μαγκούφιο* λείψανό του,
μανίζει* καὶ πηγαίνει βλαστημώντας
πὼς ξοδεύουν πολλὰ στὸ βγάλσιμό του.

Χτυπᾷ τὰ δυὸ του χέρια ἀδημονώντας
στὴν ἀπονιὰ πὺν βλέπει γιὰ τὸ βιό* του.
καὶ γιαιτρεῖα νὰ βάλῃ μὴ μπορώντας
καταριέται βαριὰ τὸ θάνατό του.

«Ἀνάθεμά σε, λέει, Χάρε, πὺν φέρνεις
σήμερα ριπισμό* στὰ χρήματά μου.
Ἵπομονὴ ἔμένα νὰ μὲ παίρνεις,

μὰ νὰ μοῦ σπαταλᾷς καὶ τὰ καλά μου!
Ἀνάθεμά σε! . . . Νᾶθε* μὴ συφθάσῃς*
νᾶλθῃς τὸ θησανρό μου νὰ μοιράσῃς!»

Ἐδημοσιεύθῃ τὸ 1912.

Γ'. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

Στὴν Ἑλλάδα.

Ἀλεξ. Πάλλη.

Ἄχ πότε θὰ χαράξῃ ἡ αὐγὴ
ν' ἄρξω πιά σιμά σου,
νάμαι μαζί σου στὴν πληγὴ,
μοζὶ καὶ στὴ χαρά σου.

1907

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν.

Δ. Σολωμοῦ.

Στῶν Ψαρῶν τὴν δλόμανρη ράχη
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
μελειᾷ τὰ λαμπρὰ πολικάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

1825

3. ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καριοφίλι* του.

Ἀριστ. Βαλαωρίτου.

«Ἐγέρασα, μωρὲς παιδιὰ. Πενῆντα χρόνους κλέφτης
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα καὶ τὴν ἄποσταμένους
θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Ἐστρέφεψ* ἡ καρδιά μου.
Βρύση τὸ αἷμα τῷχυσα, σταλαματιά δὲ μένει.
Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Κέψτε κλαρὶ ἀπ' τὸ λόγκο,
νάιναι χλωρὸ καὶ δροσερό, νάιναι ἀνθούς γεμάτο,
καὶ στρώστε τὸ κρεβάτι μου καὶ βάλτε με νὰ πέσω.

5.

Ποιὸς ξέρεῖ ἀπ' τὸ μνημα μου τί δένδρο θὰ φυτρώσῃ !
Κι' ἂν ξεφυτρώσῃ πλάττονος, στὸν Ἰσκιο του ἀποκάτω
θάρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τᾶρματα νὰ κρεμᾶνε,
νὰ τραγουδοῦν τὰ νιῶτά μου καὶ τὴν παλικαριὰ μου.
Κι' ἂν κυπαρίσσι ὁμορφο καὶ μαυροφορεμένο,
θάρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τὰ μῆλά μου νὰ παίρνουν
νὰ πλένουν τὶς λαβωματιές, τὸ Δῆμο νὰ χωρᾶνε.

10.

- 15 Ἐφαγ' ἡ φλόγα τᾶρματα, οἱ χρόνοι τὴν ἀντρεία μου.
Ἦρθε κι ἐμένα ἡ ὥρα μου. Παιδιά μου, μὴ μὲ κλάψτε.
Τ' ἀντρειωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωὴ στὴ νιότη...
Σταθῆτ' ἐδῶ τριγύρω μου, σταθῆτ' ἐδῶ σιμά μου,
τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσετε, νὰ πάρτε τὴν εὐχή μου.
- 20 Κι' εἴν' ἀπὸ σᾶς, τὸ νιώτερο, ἃς ἀνεβῇ τὴ ράχη,
ἃς πάρῃ τὸ τουφέκι μου, τᾶξο μου καριοφίλι·
κι' ἃς μοῦ τὸ ρίξῃ τρεῖς φορὲς καὶ τρεῖς φορὲς ἃς σκούξῃ* :
«ὁ Γέρο Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο Δῆμος πάει».
Θ' ἀναστενάξῃ ἡ λαγκαδιά, θὰ νὰ βογγήξῃ ὁ βράχος,
25 θὰ βαργομήσουν' τὰ στοιχειά, οἱ βρούσες θὰ θολώσουν,
καὶ τᾶγεράκι τοῦ βουνοῦ, ὅπου περνᾷ δροσάτο,
θὰ ξεψυχήσῃ, θὰ σβησιῇ, θὰ ρίξῃ τὰ φτερά του,
γιὰ νὰ μὴν πάρῃ τὴ βοή ἄθελα καὶ τὴ φέρῃ
καὶ τήνε μάθῃ ὁ Ὀλυμπος καὶ τὴν ἀκούσῃ ὁ Πίνδος
30 καὶ λυώσουνε τὰ χιόνια τους καὶ ξεραθοῦν οἱ λόγχοι.
Τρέχα, παιδί μου, γλήγορα, τρέχα ψηλὰ στὴ ράχη
καὶ ρίξε τὸ τουφέκι μου. Στὸν ὕπνο μου ἐπάνω
θέλω γιὰ ὕστερη φορὰ ν' ἀκούσω τὴ βοή του».

- Ἔτρεξε τὸ κλεφτόπουλο, σὰν νᾶτανε ζαρκάδι
35 ψηλὰ στὴ ράχη τοῦ βουνοῦ καὶ τρεῖς φορὲς φωνάζει :
«ὁ Γέρο Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο Δῆμος πάει».
Κι' ἐκεῖ ποὺ ἀντιβοοῦσανε οἱ βράχοι, τὰ λαγκαδιά,
ρίχνει τὴν πρώτη τουφεκιά, κι' ἔπειτα δευτερώνει·
στὴν τρίτη καὶ τὴν ὕστερη, τᾶξο τὸ καριοφίλι
40 βροντᾷ, μονγκρίζει σὰν θεοῖό, τὰ σωθικά του ἀνοίγει,
φεύγει ἀπ' τὰ χέρια, σέρνεται στὸ χῶμα λαβωμένο,
πέφτει ἀπ' τοῦ βράχου τὸν γροεμό, χάνεται, πάει, πάει.

- Ἀκουσ' ὁ Δῆμος τὴ βοή μέσ' στὸν βίθρ' τὸν ὕπνο,
τ' ἀχνό' του χεῖλι ἐγέλασε, ἐσταύρωσε τὰ χέρια...
45 Ὁ Γέρο Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο Δῆμος πάει....

Τ' ἀντρειωμένου ἡ ψυχὴ τοῦ φοβεροῦ τοῦ κλέφτη
μὲ τὴ βοή τοῦ τουφεκιοῦ στὰ σύγνεφα ἀπαντιέται
ἀδερφικά ἀγκαλιάζονται, χάνονται, σβηδώνται, πᾶνε.

Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ὑμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν.

Δ. Σολωμοῦ.

Περὶληψις τοῦ ποιήματος.—Ὁ Ὑμνος ἀποτελεῖται ἀπὸ 158 στροφάς. Ἐν ἀρχῇ ὁ ποιητὴς χαιρετίζει τὴν Ἐλευθερίαν, ἣτις ἔπειτα ἀπὸ τόσῃν στυγνῇ δουλείᾳ καὶ ματαίας ἐπικλήσεις τῶν ξένων, ἀπεφάσισε τώρα μόνῃ της ν' ἀγωνισθῇ (στρ. 1—16). Ἐπειτα ἐκθέτει ποῖαν ἐντύπωσιν ἔκαμεν ἡ ἐμφάνισις τῆς Ἐ: τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν ὅποιον ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, τὴν ἀνησυχίαν καὶ δυσφορίαν, τὴν ὅποιαν ἐπροξένησεν εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς κυβερνήσεις (στρ. 17—34). Ἀλλ' ἡ Ἐ, ἀδιάφορος πρὸς τὰς κρίσεις τῶν Εὐρωπαίων, σπεύδει ἀμέσως εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν· πρωταγωνιστεῖ εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως (στρ. 35—74), εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι (στρ. 75—87), σώζει τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ Ὁμέρ Βριώνη καὶ τοῦ Κιουταχῆ (στρ. 88—122)· ὁρμᾷ κατόπιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἣτις, πρὸ ὀλίγου δεχθεῖσα τὸ λείψανον τοῦ Πατριάρχου, ἐδίψα ἐκδίχῃσιν, καὶ πυρπολεῖ καὶ διασκορπίζει κατῃσχυμμένα τὰ τουρκικὰ πλοῖα (στρ. 123—138). Ἀλλ' ἐνῷ ὁ ποιητὴς ἐξακολουθεῖ νὰ ψάλλῃ τὰ κατορθώματά της, ἡ Ἐλευθερία σοβαρὰ τὸν διατάσσει νὰ σιωπήσῃ· στρεφομένη δὲ πρῶτον πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους εἶχον ἀρχίσει ἤδη νὰ σπαράσσωσιν αἱ διχόνοιαί, προτρέπει αὐτοὺς νὰ ὁμονοῶσι, διότι ἄλλως εἰς μάτην θ' ἀποθῶσιν ἔλαι αἱ μετὰ τόσων θυσιῶν κερδῇθεισαι ὑπέρλαμπραι νίκαι· ἔπειτα δὲ ἀπευθυνομένη πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν Δυνάμεων ὑπενθυμίζει αὐτάς ὅτι ὁ ἐλληνικὸς ἀγὼν γίνεται ὑπὲρ τοῦ Σταυροῦ καὶ ἐναντίον βαρβάρων καὶ εἶναι ἐντροπή, χριστιανοὶ αὐτοί, ν' ἀντιδρῶσι κατὰ τοῦ ἱερωτάτου τῶν ἀγώνων καὶ νὰ δοθῇσι τὸν Τοῦρκον, τὸν φοβερώτερον διώκτην τοῦ Χριστιανισμοῦ (στρ. 138—158).

Α' Τὸ προοίμιον (στροφαὶ 1-16).

1

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερὴν
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψιν
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

2

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθερία!

3

Ἐκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες
πικραμμένη, ἐντροπαλή·
κι' ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες·
«ἔλα πάλι», νὰ σοῦ εἰπῇ.

4

Ἄργειε νάλθῃ ἐκεῖνη ἡ μέρα,
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά·
γιατὶ τᾶσκιαζε· ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

5

Δυστυχί; ! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λὲς
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

6

Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπας τᾶλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά,

7

κι' ἔλεες· «πότε, ἄ ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμιές ;»
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸπάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές !

8

Τότ' ἐσῆκωνες τὸ βλέμμα
μέσ' στὰ κλάιματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζ' αἷμα,
πλῆθος αἷμα ἑλληνικό.

9

Μὲ τὰ ροῦχα αἱματωμένα
ξέρω δι' ἔβγαινες κουφά
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια, δυνατά.

10

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξινάλθες μοναχή·
δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεία τὲς κουρταλῇ.

11

Ἄλλος σοῦ ἔπλαψε εἰς τὰ στήθια,
ἀλλ' ἀνάσασε καμμιά·
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια,
καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

12

Ἄλλοι, ὦμέ ! στή συφορά σου,
ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
«σύρε ναῦρης τὰ παιδιὰ σου,
σύρε,» ἔλεγαν οἱ σκληροί.

13

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι,
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα, ἢ τὸ χορτάρι,
ποῦ τὴ δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

14

Ταπεινότητα σοῦ γέρνει
ἢ τρισάθλια κεφαλὴ·
σὰν φτωχοῦ ποῦ θυροδέρνει
κι' εἶναι βάρος του ἡ ζωή.

15

Ναί· ἀλλὰ τώρα, ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὀρμή,
ποῦ ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη, ἢ τὴ θανή.

16

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε ! ὦ. χαῖρε, Ἑλευθεριά !

Β' Ἡ ἄλωσης τῆς Τριπολιτσᾶς (Στρ. 35-74).

35

Ἴδου ἔμπρός σου ὁ τοῖχος στέκει
τῆς ἀθλίας Τριπολιτσᾶς
τώρα τρόμον ἀστροπελέκι·
νὰ τῆς ρίξης πιθυμᾶς.

36

Μεγαλόψυχο τὸ μάτι
δείχνει πάντα ὁπῶς· νικεῖ,
καὶ ἄ· εἶν' ἄρματα γεμάτη,
καὶ πολέμια χλαυή·.

37

Σοῦ προβαίνουνε καὶ τρίζουν,
γιὰ νὰ ἰδῇς πῶς εἶν' πολλὰ·
Δὲν ἀκοῦς πὺν φοβερίζουν
ἄνδρες μύριοι καὶ παιδιὰ;¹

38

Λίγα μάτια, λίγα στόματα
θὰ σᾶς μείνουνε ἀνοιχτά,
γιὰ νὰ κλαύσετε τὰ σώματα,
ποῦ θὰ ναῦρη ἡ συμφορά.

39

Κατεβαίνουνε, καὶ ἀνάφτει
τοῦ πολέμου ἀναλαμπή·
τὸ τουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει,
λάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.

40

Γιατί ἡ μάχη ἐστάθη ὀλίγη;
Λίγα τὰ αἵματα γιατί;
Τὸν ἐχθρὸν θωρῶ νὰ φύγη
καὶ στὸ κάστρο² ν' ἀνεβῇ.

41

Μέτρα... εἶν' ἄπειροι οἱ φευγᾶτοι
ὁπὺ φεύγοντας δειλιοῦν·
τὰ λαβῶματα στὴν πλάτη
δέχοντ', ὥστε ν' ἀνεβοῦν.

42

Ἐκεῖ μέσα ἀκαρτερεῖτε
τὴν ἀφεύγατη φθορά.
Νά, σᾶς φθάνει· ἀποκριθῆτε
στῆς νυκτὸς τῇ σκοτεινιά³.

43

Ἀποκρίνονται, καὶ ἡ μάχη
ἔτσι ἀρχίζει, ὁπὺ μακριὰ
ἀπὸ ράχη ἐκεῖ σὲ ράχη
ἀντιβούζε φοβερά.

44

Ἀκούω κούφια τὰ τουφέκια
ἀκούω σμίξιμο* σπαθιῶν·
ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια,
ἀκούω τριξίμο δοντιῶν.

45

Ἄ! Τί νύχτα ἦταν ἐκείνη,
ποῦ τὴν τρέμει ὁ λογισμός;
Ἄλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη
πάρεξ θάνατου πικρός.

46

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοί,

1. Ἀρματώθηκαν τότε ὅλοι ἀπὸ δεκατέσσερες χρόνους καὶ ἀπάνου. Σημ. τοῦ ποιητοῦ.

2. Ἡ περιτειχισμένη Τριπολιτσά δὲν ἔχει κάστρον, καὶ εἰς τὸν τόπον τοῦ κάστρου ἔννοεῖ ὁ ποιητὴς τὴν μεγάλην Τάπια* τῆς πόλης. Σ. Π.

3. Ἀγχαλὰ καὶ ἦτον ἡμέρα ὅταν ἐπάρθηκεν ἡ Τ. ὁ ποιητὴς ἀκολούθησε τὴν κοινὴν φήμην, ὁπὺ τότε ἐσκορπίστηκεν, ὅτι τὸ πάρσιμό της ἐσυνέβηκε τρεῖς ὥρες ἔπειτ' ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα. Σ. Π.

47

καὶ οἱ βροντές, καὶ τὸ σκοτάδι,
ὅπου ἀντίσκοφε* ἡ φωτιά,
ἐπαράσταιναν τὸν Ἄδη
ποῦ ἀκαρτέρειε τὰ σκυλιά.

54

ἐὰν οἱ ἄνεμοι μέσ' στ' ἄδεια
τὰ κλαδιά μουγκοφυσοῦν,
σειοῦνται, σειοῦνται τὰ μαυράδια
ὅπου οἱ κλῶνοι ἀντικτυποῦν.

48

Τ' ἀκαρτέρειε.- Ἐφαίνοντο ἴσκιοι
ἀναρίθμητοι, γυμνοί,
κόρες, γέροντες, νεανίσκοι,
βρέφη ἀκόμη εἰς τὸ βυζί.

55

Μὲ τὰ μάτια τοὺς γιρεύουν
ὅπου εἶν' αἵματα πηχτά·
καὶ μέσ' στὰ αἵματα χορεύουν
μὲ βρυχίσματα βραχνά,

49

Ὅλη μαύρη μυρμηγκιάζει*
μαύρη ἡ ἐντάφια συντροφιά,
σὰν τὸ ροῦχο ὅπου σκεπάζει
τὰ κρεββάτια τὰ στερνά.

56

καὶ χορεύοντας μανίζουν*
εἰς τοὺς Ἕλληνες κοντά,
καὶ τὰ στήθια τοὺς ἐγγίζουν
μὲ τὰ χέρια τὰ ψυχρά.

50

Τόσοι, τόσοι ἀνταμωμένοι
ἐπετιοῦντο ἀπὸ τῇ γῇ,
ὅσοι εἶν' ἄδικα σφαγμένοι
ἀπὸ τούρκικην ὀργῇ.

57

Ἐκεῖδ' οὗτο ἔγγισμα πηγαίνει
βαθιά μέσ' στὰ σωθικά,
ὄθην ὅλη ἡ λύπη βγαίνει
καὶ ἄκρα αἰσθάνονται ἀσπλαχνιά.

51

Τόσα πέφτουνε τὰ θερι-
σμένα ἀστάχια εἰς τοὺς ἀγρούς·
σχεδὸν ὅλα ἐκεῖα τὰ μέρη
ἐσκεπάζοντο ἀπ' αὐτούς.

58

Τότε αὖξαίνει τοῦ πολέμου
ὁ χορὸς τρομακτικά·
σὰν τὸ σκόρπισμα τοῦ ἀνέμου
στοῦ πελάου τῇ μοναξιά.

52

Θαμποφέγγει κανὲν ἄστρο,
καὶ ἀναδεύονται* μαζὶ
ἀναβαίνοντας τὸ κάστρο
μὲ νεκρώσιμη σιωπῇ.

59

Κτυποῦν ὅλοι ἀπάνου κάτω·
κάθε κτύπημα ποῦ ἐβγῇ
εἶναι κτύπημα θανάτου,
χωρὶς νὰ δευτερωθῇ.

53

Ἔτσι χάμου εἰς τὴν πεδιάδα,
μέσ' στὸ δάσος τὸ πυκνὸ
ὅταν στέλνῃ μίαν ἀχνάδα*
μισοφέγγαρο γλωμό,

60

Κάθε σῶμα ἰδρώνει, ρέει·
Λὲς καὶ ἐκεῖθεν ἡ ψυχὴ,
ἀπ' τὸ μῖσος ποῦ τὴν καίει,
πολεμάει νὰ πεταχθῇ.

61

Τῆς καρδίας κτυπιὲς βροντᾶνε
μέσ' στὰ στήθια τους ἀργά,
καὶ τὰ χέρια ὅπου χουμᾶνε*
περισσότερο εἶν' γοργά.

62

Οὐρανὸς γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι,
οὐδὲ πέλαγο, οὐδὲ γῆ·
γι' αὐτοὺς ὅλους, τὸ πᾶν εἶναι
μαζωμένο ἀντάμα ἔκεῖ.

63

Τόση ἡ μάνιτα* καὶ ἡ ζάλη,
ποὺ στοχάζεσαι μὴ πῶς
ἀπὸ μία μεριά καὶ ἀπ' ἄλλη
δὲν μείνῃ ἕνας ζωντανός.

64

Κοίτα χέρια ἀπελπισμένα
πῶς θερίζουνε ζωές !
Χάμου πέφτουνε κομμένα
χέρια, πόδια, κεφαλές,

65

καὶ παλλάσκες,* καὶ σπαθία,
μὲ ὀλοσκόρπιστα μυαλά,
καὶ μὲ ὀλόσχιστα κρανία
σωθικὰ λαχταριστά.

66

Προσοχὴ καμμιὰ δὲν κάνει
κανεῖς, ὅχι, εἰς τὴ σφαγὴ·
Πᾶνε πάντα ἐμπρός ! "Ω, φθάνει,
φθάνει· ἕως πότε οἱ σκοτωμοί ;

67

Ποῖος ἀφίνει ἔκεῖ τὸν τόπο,
πάρεξ* ὅταν ξαπλωθῇ ;
Δὲν αἰσθάνονται τὸν κόπο,
καὶ λὲς κι' εἶναι εἰς τὴν ἀρχή.

68

*Ὀλιγόστευαν οἱ σκύλοι
καὶ « Ἀλλᾶ » ἐφώναζαν, « Ἀλλᾶ »·
καὶ τῶν Χριστιανῶν τὰ χεῖλη
« φωτιά » ἐφώναζαν, « φωτιά ».

69

Λεονταρόψυχα ἐκτυπιοῦντο,
πάντα ἐφώναζαν « φωτιά »,
καὶ οἱ μιαιοὶ κατασκορπιοῦντο,
πάντα σκούζοντας· « Ἀλλᾶ ».

70

Παντοῦ φόβος καὶ τρομάρα,
καὶ φωνές, καὶ στεναγμοί·
παντοῦ κλάψα, παντοῦ ἀντάρα*,
καὶ παντοῦ ξεψυχισμοί.

71

*Ἦταν τόσοι ! Πλέον τὸ βόλι
εἰς τ' αὐτιά δὲν τοὺς λαλεῖ·
ὅλοι χάμου ἐκοίτοντ' ὅλοι
εἰς τὴν τέταρτην αὐγὴ.

72

Σὰν ποτάμι τὸ αἶμα ἐγίνη
καὶ κυλάει στὴ λαγκαδιά·
καὶ τ' ἄθωο χόρτο πίνει
αἶμα ἀντὶς γιὰ τὴ δροσιά.

73

Τῆς αὐγῆς δροσᾶτο ἀέρι,
δὲν φουᾶς τώρα ἐσὺ πλιὸ
στῶν ψευδόπιστων τὸ ἀστέρι·
Φύσα, φύσα εἰς τὸ Σταυρό.

74

*Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε ! ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά !

Γ' Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

(στροφαι 88-122)

88

Πῆγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ·
μέρα πού ἀνθισαν οἱ λόγχοι ὁ
γὰρ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ.

93

Ποιοὶ εἶν' αὐτοὶ πού πλησιάζουν
μὲ πολλὴ ποδοβολή,
κι' ἄρματ' ἄρματα ταράζουν·
Ἐπετάχθηκες Ἑσὺ.

89

Σοῦ ἤλθε ἐμπρὸς λαμποκοπώντας
ἡ Θρησκεία, μ' ἓνα σταυρό,
καὶ τὸ δάκτυλο κινώντας
ὁπὺ ἀνεῖ τὸν οὐρανό,

94

Ἄ ! τὸ φῶς πού σὲ στολίζει
σὰν ἡλίου φεγγοβολή,
καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει,
δὲν εἶναι, ὄχι, ἀπὸ τῆ γῆ.

90

«σ' αὐτὸ» ἐφώνησε, «τὸ χῶμα,
στάσου δλόρθη, Ἑλευθεριά»·
καὶ φιλώντας σου τὸ στόμα
μπαίνει μέσ' στὴν ἐκκλησιά¹.

95

Λάμπιν ἔχει ὅλη φλογώδη
χεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός·
φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι,
κι' ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

91

Εἰς τὴν Τράπεζα σιμώνει*
καὶ τὸ σύγγεφο τὸ ἀχνό*
γύρω γύρω τῆς πυκνώνει
πού σκορπάει τὸ θυμιατό·

96

Τὸ σπαθί σου ἀντισηκώνεις,
τρία πατήματα πατᾶς,
σὰν τὸν πύργο μεγαλώνεις,
καὶ εἰς τὸ τέταρτο χτυπᾶς. . .

92

ἀγρικαί* τὴν ψαλμοψαλμὸν
ὁπὺ ἐδίδαξεν αὐτή·
βλέπει τῇ φωταγωγία
στοὺς ἁγίους ἐμπρὸς χυτή.

103

Ἡ γῆ αἰσθάνεται τὴν τόση
τοῦ χειροῦ σου ἀνδραγαθιά,
πού ὅλη θέλει θανατώσει
τὴ μισόχρηστη σπορά.

1. «Ἀγαλλιάσθω ἔρημος καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον» Ἡσαΐα, κεφ. 35.
Σημ. τοῦ ποιητοῦ.

2. Εἶναι ἀληθινόν ὅτι οἱ Τούρκοι ὤρμησαν ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου
τὰ ξημερώματα αὐτῆς τῆς ἁγίας ἡμέρας· δὲν εἶναι ὁμως ἀληθινόν, καθὼς
τότε ἐκοινολογήθηκεν, ὅτι ἦσαν ἀνοικτὲς καὶ οἱ ἐκκλησίαι· μάλιστα ἐκλει-
σθησαν ἐπίταυτοῦ διὰ νὰ ἔχουν οἱ Ἕλληνες ὅλη τὴν προσοχήν τους εἰς
τὸν πόλεμον. Σ. Π.

104

Τὴν αἰσθάνονται, καὶ ἀφρίζουν
τὰ νερά, καὶ τὰ γρικῶ*
δυνατὰ νὰ μουρμουρίζουν
σὰν νὰ ρυάξετο* θηριό.

105

Κακορίζικοι, ποὺ πᾶτε
τοῦ Ἀχελφῶν μέσ' στὴ ροή,
καὶ πιδέξια πολεμᾶτε
ἀπὸ τὴν καταδρομή

106

ν' ἀποφύγετε ! Τὸ κῦμα
ἔγινε ὄλο φουσκωτό.
Ἐκεῖ εὐρήκατε τὸ μνῆμα,
πρὶν νὰ εὐρήτε ἀφανισμό.

107

Βλασφημάει, σκούζει*, μουγκρίζει
κάθε λάρυγγας ἔχθρου·
καὶ τὸ ρεῦμα γαργαρίζει*
τίς βλασφήμιες τοῦ θυμοῦ.

108

Σφαλερὰ τετραποδίζουν
πλῆθος ἄλογα, καὶ ὀρθὰ
τρομασμένα χλιμιτρίζουν*,
καὶ πατοῦν εἰς τὰ κορμιά.

109

Ποῖος στὸν σύντροφον ἀπλώνει
χέρι, ὥσάν νὰ βοηθηθῇ·
ποῖος τὴ σάρκα του δαγκώνει,
ὅσο ποὺ νὰ νεκρωθῇ.

110

Κεφαλὲς ἀπελπισμένες
μὲ τὰ μάτια πεταχτά,
κατὰ τᾶστρα σηκωμένες
γὰ τὴν ὕστερη φορὰ.

111

Σβηέται—αὐθαίνοντας ἡ πρώτη
τοῦ Ἀχελφῶν νεροσυρμή,—
τὸ χλιμίτρισμα*, καὶ οἱ κρότοι
καὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ γογγυσμοί.

112

Ἔτσι ν' ἀκουα νὰ βουῦξῃ
τὸν βάθυν Ὠκεανό,
καὶ στὸ κῦμα του νὰ πνίξῃ
κάθε σπέρμα Ἀγαρηνό*.

113

Καὶ ἐκεῖ ποῦναι ἡ Ἀγία Σοφία
μέσ' στοὺς λόφους τοὺς ἐπτά,
ὅλα τᾶψυχα κορμιά
βραχυσύντριφτα, γυμνά,

114

σωριασμένα νὰ τὰ σπρώξῃ
ἡ καταρα τοῦ Θεοῦ,
κι' ἀπ' ἐκεῖ νὰ τὰ μαζώξῃ
ὁ ἀδελφὸς τοῦ Φεγγαριοῦ '.

115

Κάθε πέτρα μνῆμα ἄς γένη·
καὶ ἡ Θρησκεία, κι' ἡ Ἐλευθερία
μ' ἀργοπάτημα ἄς πηγαίνῃ
μεταξύ τους, καὶ ἄς μετρά.

116

Ἐνα λείψανο ἀνεβαίνει
τεντωτό, πιστομητό*,
κι' ἄλλο ξάφνου κατεβαίνει
καὶ δὲν φαίνεται καὶ πλιό.

117

Καὶ χειρότερ' ἀγριεύει
καὶ φουσκώνει ὁ ποταμός·
πάντα, πάντα περισσεύει
πολυφλοίσβισμα καὶ ἀφρός.

118

Ἄ ! Γιατί δὲν ἔχω τώρα
τὴ φωνὴ τοῦ Μωϋσῆ ;
Μεγαλόφωνα, τὴν ὥρα
ὅπου ἐσβηοῦντο οἱ μισητοί,

119

τὸν Θεὸν εὐχαριστοῦσε
στοῦ πελάου τῇ λύσσα ἐμπρός
καὶ τὰ λόγια ἠχολογοῦτε
ἀναρίθμητος λαός.

120

Ἀκολουθαίει τὴν ἁρμονίᾳ
ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀαρὼν*
ἡ προφήτισσα Μαρία
μ' ἓνα τύμπανο τερπνόν¹,

121

καὶ πηδοῦν ὅλες οἱ κόρες
μὲ τς ἀγκάλες ἀνοιχτές,
τραγουδώντας, ἀνθοφόρες,
μὲ τὰ τύμπανα κι' ἐκείες.

122

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Μάιος 1823.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

ΒΙΟΙ ΚΑΙ ΕΡΓΑ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Ἀθάνας Γ. Ψευδώνυμον τοῦ κ. Γ. Ἀθανασιάδου. Ἐγεννήθη ἐν Νευπάκτῳ τὸ 1894. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ νομικά, ἀπὸ πολλοῦ δὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν ποιήσιν. Ποιητικὰς συλλογὰς ἐδημοσίευσεν μέχρι τοῦδε τὰς ἐξῆς : *Τὸ πρωινὸ ξεκίνημα* (1919), *Ἀγάπη στὸν Ἐπαχτο* (1922) καὶ *Καιρὸς πολέμου* (1922), βραβευθεῖσαν ἐν διαγωνισμῷ. Διήγημα δὲ τὸ *Πράσινο καπέλλο* (1922).



Ἀθάνατος Κ. Ἐγεννήθη ἐν Καλάμαις τὸ 1896. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, εἶναι δὲ σήμερον διευθυντὴς τοῦ *Ἐλευθέρου Λόγου*. Ἔργον αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν μέχρι τοῦδε *Περπατῶντας ἢ Δόξα* (πολεμικαὶ ἐντυπώσεις, 1920).

Βαλαωρίτης Ἀριστοτέλης. Ἐγεννήθη τὸ 1824 ἐν Λευκάδι, ἐκ παλαιᾶς ἀρματολικῆς οἰκογενείας. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀντεπροσώπευσεν τὴν πατρίδα του εἰς τὴν Ἴονιον καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν. Τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του διήλθεν εἰς τὴν ὡραίαν παρὰ τὴν Λευκάδα νησιδα Μαδουρήν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν τὸ 1879. Ἐκεῖ συνέγραψε τὰ πλεῖστα τῶν ποιημάτων του, ἀναφερόμενα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὸν βίον τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν : *Στιχοεργήματα* (1847), *Μνημόσυνα* (Κέρκυρα, 1857), ἢ *Κυρὰ Φροσύνη* (Κέρκυρα, 1859), *Ἀθανάσης Διάκος* (1867) κ. ἄ. Ὁ βίος καὶ ἔλα τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν ἐπιμελεῖα τοῦ υἱοῦ του, εἰς τρεῖς τόμους, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαρασλῇ (1908).



Σημείωσις. Ὅπου δὲν ἀναφέρεται τόπος ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου, εἶναι αἱ Ἀθῆναι.

Βηλαρᾶς Ἰωάννης. Ἐγεννήθη τὸ 1771 εἰς τὰ Ἰωάννινα· ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν ἐν Ἰταλίᾳ, ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν πατρίδα του προσελήφθη ὡς ἰδιαιτερός ἱατρός τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Βελῆ. Κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῇ ἀπολέσας τὴν περιουσίαν του, καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ Ζαγόριον, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1823. Ἦτο ὑπέρμαχος τῆς δημοτικῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας καὶ ἐζήτησε ν' ἀπλοποιήσῃ τὴν ὀρθογραφίαν μετὰ τὸ βιβλιάριόν του *Ἡ ρομενηκη γλῶσσα* (Στὴν τηπογραφία τὸν Κορρὸν, 1814). Εἰς τὴν ἀπλὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἔγραψε ποιήματα καὶ μετέφρασε τὴν Βατραχομουσικήν καὶ τὸν Κρίτωνα τοῦ Πλάτωνος. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν τῷ 1827 ἐν Κερκύρᾳ.

Βικέλας Δ. Ἐγεννήθη τὸ 1835 ἐν Ἑρμούπολει. Νεώτατος μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου καὶ ἔμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐμπορευόμενος. Ἀπὸ τοῦ 1874 ἐγκατεστάθη εἰς Παρίσιους καὶ ἀπὸ τοῦ 1896 εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1908. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα, ὧν σπουδαιότερα εἶναι Ἀ' Ποιητικά: *Στίχοι* (Λονδίνον, 1862). Β' Πεζά: 1) *Διηγήματα* : τὸ εἰς πολλὰς γλώσσας μεταφρασθὲν *Λουκῆς Λάρας* (1879) καὶ



τὰ *Διηγήματα* (1887). 2) Ἐντυπώσεις: *Ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν* (1886), *Διαλέξεις καὶ ἀναμνήσεις* (1893) καὶ Γ' αἱ μεταφράσεις του τῶν δραμάτων τοῦ Σαίξπηρ. Εἶναι ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Συλλόγου τῶν Ὠφελίμων Βιβλίων.

Βλαχογιάννης Γ. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπάκτῳ τὸ 1868. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἡσχολήθη εἰς ἱστοριοδιφικὰς μελέτας, ἐγκύψας ἰδίᾳ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν κατὰ τὴν δουλείαν καὶ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 21 χρόνων. Εἶναι σήμερον διευθυντὴς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἀπὸ τὰ λογοτεχνικά του ἔργα σπουδαιότερα εἶναι: *Ἱστορίες τοῦ Γιάννου Ἐπαχτίτη* (1893),



Μεγάλα Χρόνια (1913), *Ἐρμος Κόσμος* (διήγημα, 1923) καὶ *Τοῦ Χάρου ὁ χαλασμός* (πεζὴ σάτιρα, 1923).

Βραχηνὸς Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Καρπενησίῳ τὸ 1883. Ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, εἰς ἣν καὶ διέπρεψε εἶναι ἀπὸ ἐτῶν ἀρχισυντάκτης τοῦ *Ἐλευθέρου Τύπου*.

Γεννάδιος Ἰωάν. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1844. Ἐπεδόθη κατ' ἀρχάς εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον, εἶτα δὲ εἰσῆλθε εἰς τὴν διπλωματίαν, ὅπου ταχέως διέπρεψε, προαχθεὶς εἰς πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίνῳ. Ἐκτὸς πολλῶν ἄρθρων αὐτοῦ δημοσιευθέντων εἰς ἔφημερίδας καὶ περιοδικά, ἐξέδωκε καὶ **Κρίσεις καὶ σκέψεις περὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κοραῆ** (Τεργέστη, 1903).

Δαμθέοργος Ἰωάν. Ἐγεννήθη τὸ 1860 ἐν Ἡρακλείῳ. Ἐσπούδασε τὰ νομικά, ἀλλ' ἐτράπη εἶτα εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἐξέδωκε καὶ διηύθυνε ἐπὶ ἔτη τὸ περιοδικὸν **Ἑβδομάς**, τὴν **Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων** καὶ τὰ **Πάτρια**. Πολλὰ του ἔργα, πεζὰ καὶ ποιήματα, ἐδημοσίευσεν εἰς περιοδικὰ καὶ ἔφημερίδας· εἰς ἰδιαιτέρους δὲ τόμους ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς: Α' **Διηγήματα: Οἱ Κρητὲς μου** (1898), **Διηγήματα** (1904). Β' **Ποιήματα: Μικρὰ τραγούδια** (1911) καὶ **Τραγούδια τῆς φυλακῆς** (1918).



Δάφνης Στέφανος. Ψευδώνυμον τοῦ κ. Θρασυδούλου Ζωϊσπούλου. Ἐγεννήθη ἐν Ἀργεὶ τὸ 1882, διετέλεσε δὲ καθηγητὴς καὶ εἶτα τμηματάρχης ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ. Ποιητὴς καὶ πεζογράφος, ἐδημοσίευσεν σειράς ποιημάτων ὑπὸ τοῦς τίτλους **Φθινοπωρινὲς Ἀρπες** (1902), **Ρόδακες καὶ Ἀνθέμια** (1904), **Ἑλληνικοὶ ἀγῶνες** (1907), ὁ **Ἀνθισμένος Δρόμος** (1911), τὸ **Ἀνοιχτὸ παράθυρο** (1921), βραβευθὲν ἐν διαγωνισμῷ. Ἐκ τῶν θεατρικῶν του ἔργων σπουδαιότερον εἶναι τὸ βραβευθὲν ἐπίσης **Πατρικὸ σπῖτι** (1921).



Δημητριάδης Ραϋνόλδος. Ἐγεννήθη, τὸ 1863 ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐσπούδασε γεωπονικὰ εἰς Γκρινιὸν τῆς Γαλλίας. Ἐπανελθὼν ἠσχολήθη εἰς ἐργασίας τυροκομικὰς εἰς τὸ Μαλακάσι τῆς Πίνδου καὶ ἐπέτυχεν τὸν τύπον τῶν ἑλληνικῶν τυρῶν **Ἀγράφων**. Διηύθυνεν ἐπὶ τινα χρόνον τὴν ἐν Αἰδινίῳ γεωργικὴν σχολήν. Ἐπειτα εἰργάσθη εἰς μεγάλην καλλιέργειαν καπνῶν εἰς τὴν Φθιώτιδα. Ἀπὸ τοῦ 1906 ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὅπου



καὶ ἀπέθανε τὸ 1922. Ἐκτὸς πολλῶν ἄρθρων τοῦ δημοσιευθέντων εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ, ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν Σύλλογον Ὁφελίμων Βιβλίων τὰ ἐξῆς βιβλία: *Ὁ γεωργὸς* (1901), *Τὸ γάλα* (1903), *Ὁ καπνὸς* (1904), *Ὁ μικρὸς κτηνοτρόφος* (1905), *Ὁ μικρὸς κτηνίατρος* (1906) καὶ *Τὰ χημικὰ λιπάσματα* (1912).

Δροσίνης Γεώργιος. Ἐγεννήθη τὸ 1859 ἐν Ἀθήναις



ἐκ γονέων Μεσολογγιτῶν. Διηύθυνε ἐπὶ τινα χρόνον τὸ περιοδικὸν *Ἑστία* καὶ ἔπειτα τὴν ὁμώνυμον ἐφημερίδα, ὡς καὶ τὸ περιοδικὸν *Ἐθνικὴ Ἀγωγή*. Διετέλεσε τμηματάρχης ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας, ἀπὸ τινος δὲ εἶναι διευθυντῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Μουσείου Χειροτεχνημάτων. Ἔργα αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς χωριστοὺς τόμους τὰ ἐξῆς: Α' Ποι-

ητικά: *Ἰστοὶ ἀράχνης* (1880), *Σταλακτῖται* (1881), *Εἰδύλλια* (1885), *Ἀμάραντα* (1891), *Γαλήνη* (1902), *Φωτερὰ σκοτάδια* (1914), *Κλειστὰ βλέφαρα* (1917), *Θὰ βραδυνάζη* (1922), καὶ *Πυρὶν Ρομφαία* — *Ἀλκυονίδες* (1923). Β'. Πεζά: 1) Ἐντυπώσεις: *Ἀγροτικαὶ ἐπιστολαὶ* (1882), *Τρεῖς ἡμέραι ἐν Τήνῳ* (1883). 2) Διηγήματα καὶ μυθιστορήματα: *Διηγήματα καὶ ἀναμνήσεις* (1886, ὠν μεταξὺ καὶ ἡ *Ἀμαρυλλίς*, ἐκδοθεῖσα χωριστὰ τὸ 1919), *Τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης* (1901), *Διηγήματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς πόλεως* (1904), *Ἑλληνικὴ Χαλιμᾶ* (παρὰμύθια, 1921), *Ἔρση* (1922) καὶ 3) ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Ὁφελίμων Βιβλίων *Αἱ μέλισσαι* (1901), *Τὸ ψάρευμα* (1904), *Οἱ τυφλοὶ* (1906), *Ὁ κυνηγὸς* (1907) κ.ἄ.

Κακλαμᾶνος Δημήτριος. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ



1869. Ἐσπούδασε νομικά, εἰτα δὲ ἐπέδωθε εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἴδρυσε τὴν ἐφημερίδα *Ἄστὺ* καὶ ἀργότερον τὸ *Νέον Ἄστὺ*. Τὸ 1907 εἰσῆλθεν εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον, ὅπου ταχέως διέπρεψε, προαχθεὶς εἰς πρεσβευτὴν. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐξεδόθησαν: *Περὶ τοῦ ζωγράφου Γύζη* (1901), *Ἡ ζωγραφικὴ* (1907),

ὁ Δ. Βερναρδάκης καὶ τὸ ἔργον τοῦ (Τεργέστη, 1907).

Κάβος Ἀνδρέας. Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τὸ 1792.

Ἡ πληροφορία ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Νεώτατος μετέβη χάριν σπουδῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου μετῆλθεν ἐπὶ τινα ἔτη τὸν διδάσκαλον. Τὸ 1826 κατῆλθεν εἰς τὴν Κέρκυραν, καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ διδάσκων, ἰδιωτικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μέχρι τοῦ 1859· τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του διῆλθεν ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1869. Πλὴν πολλῶν συγγραμμάτων τοῦ φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν, ἅτινα ἔμειναν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτα, συνέθεσεν εἰκοσιν ᾠδὰς, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον *Δύρα* (αἱ δέκα ἐν Γενεύῃ τὸ 1824, αἱ ἄλλαι δέκα ἐν Παρισίοις τὸ 1826).

Καλλίνικος Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη ἐν Βρυούλλοις τὸ 1866. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης, νῦν δὲ εἶναι πρωτοπρεσβύτερος καὶ προϊστάμενος τῆς ἐν Μάντισσῃ ἑλλη- νικῆς ἐκκλησίας. Ἐδημοσίευσεν πολλὰ ἔργα θεολογικά, ἐν οἷς τὴν *Προσευχὴν* (1901), τὸν *Θεὸν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ* (1910) κ.ἄ.

Καμπούρογλου Δημ. Γρ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1852. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη εἰς ἱστορικάς, λαογραφικάς καὶ τοπογραφικάς μελέτας, ἐκδῶσας τὴν *Ἱστορίαν τῶν Ἀθη- νῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας* (3 τόμοι, 1889 — 1896), τοὺς *Ἀρματολούς καὶ κλέφτας* (1913), τὸν *Ἀναδρομάρην* (1914), *Τοπωνυμικὰ παράδοξα* (1920), τὸν *Ἀναδρομάρην τῆς Ἀττικῆς* (1920), τὸ *Ριζόκαστρον* (1920), τὰς *Παλαιὰς Ἀθήνας* (1923). Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης, εἰς περιο- δικὰ ἰδίως καὶ ἐφημερίδας, πολλὰ λογοτεχνικά ἔργα, δραματικά, διηγήματα, ποιήματα, ἐντυπώσεις καὶ σκέψεις, ὧν τινα ἐξεδόθη- σαν καὶ ἰδιαίτερος : 1) *Μῦθοι καὶ διάλογοι* (1881), 2) *Διηγῆ- ματα : Περσασμένα χρόνια* (1911), *Διηγῆματα* (1915), *Ἀθη- ναϊκὰ Διηγῆματα* (1915), *Μικρὰ Διηγῆματα* (1921), 3) *Γνώμαι : Θρύψαλα* (1911), *Νέα Θρύψαλα* (1922) κ.ἄ.



Καρασούτσας Ἰωάννης. Ἐγεννήθη τὸ 1824 ἐν Σμύρνῃ. Διετέλεσεν ἐπὶ τινα ἔτη καθηγητῆς τῆς γαλλικῆς ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1873. Ἀπὸ τῶν μαθητικῶν του χρόνων ἐπε- δόθη εἰς τὴν ποίησιν, καὶ ἐδημοσίευσεν τὰς ἐξῆς συλλογὰς ποιη- μάτων : *Δύρα* (Ἐρμούπολις, 1839), *Μοῦσα θηλάζουσα* (1840), *Ἑωθινὰ μελωδία* (1846), *Ποιητικὸν ἀπάνθισμα* (1849), *Βάρβιτος* (1860) καὶ *Κλεονίκη* (ποίημα ἐπικολυρικόν, 1868).

Καρδούνης Νικόλαος. Ἐγεννήθη ἐν Ἰθάκῃ τὸ 1880. Ἐσπούδασεν ἐν Ρουμανίᾳ. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν. Ἐλαβε μέρος εἰς ἔλους τοὺς ἀπὸ τοῦ 1912 πολεμικοὺς ἀγῶνας καὶ ἐδημοσίευσεν τὰς ἐξ αὐτῶν ἐντυπώσεις του εἰς ἐφημερίδας. Ἐκ τῶν ἔργων του εἰς ἰδιαίτερον τόμον ἐξεδόθη μέχρι τοῦδε ὁ **Βουλγαρικὸς πόλεμος** (1914).

Κοραῖς Ἀδαμάντιος. Ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τὸ 1748.



Ἐκπαιδευθεὶς ἐκεῖ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἐστάλη τὸ 1772 εἰς Ἀμστελόδαμον ὡς ἀνταποκριτὴς τοῦ πατρὸς του, ἐμπόρου σηρικῶν ὑφασμάτων. Μετὰ ἐξαετῇ ἐκεῖ διατριβὴν ἀνεκλήθη εἰς Σμύρνην, ὅπου καὶ μετέφρασε τὴν **Ὁρθόδοξον Διδασκαλίαν** (κατήχησιν) τοῦ ρώσου μητροπολίτου Πλάτωνος, τυπωθεῖσαν ἐν Λειψίᾳ τὸ 1782. Μὴ ὑποφέρων τὸν τουρκικὸν ζυγόν, κατώρθωσε μετὰ μυρίας δυσκολίας νὰ πείσῃ τὸν πατέρα του νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ μεταβῇ ἐκ νέου εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸς σπουδὴν τῆς ἱατρικῆς. Οὕτω τὸ 1782 ἔφθασεν εἰς Μομπελιὲ καὶ μετὰ λαμπρὰς ἐκεῖ σπουδὰς ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τὸ 1786. Ἀπὸ τοῦ 1788 ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐπεδόθη εἰς φιλολογικὰς ἐργασίας, ἐκδίδων ἰδίᾳ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς, πρὸς φωτισμὸν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν ὁμοεθνῶν του. Πρὸς ἐμψύχωσιν δὲ αὐτῶν ἐδημοσίευσεν τὴν **Ἀδελφικὴν διδασκαλίαν πρὸς τοὺς Γραικοὺς** (Παρίσιοι 1798), καὶ ἀργότερον ἐν πεζῷ τὸ **Πολεμιστήριον σάλπισμά του** (Ἀλεξάνδρεια, 1801), τὸ ὁποῖον μετ' ὀλίγον, μεταποιήσας εἰς στίχους, ἐξέδωκεν ἐκ νέου. Ἀκαταπονήτως δ' ἐργαζόμενος ἀπέθανεν τὸ 1833 ἐν Παρισίοις. **Τῶν μετὰ θάνατον εὐρεθέντων** αὐτοῦ ἐξεδόθησαν 7 τόμοι, ὧν τρεῖς τόμοι **Ἐπιστολαὶ** (1885). Ὁ Κοραῖς διὰ τὸν πολῦτιμον σειρὰν τῶν συγγραμμάτων του (ἅτινα ἀποτελοῦσιν ὀλόκληρον βιβλιοθήκην) καὶ τὰ ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας κηρύγματά του, ἅτινα ἔσχον μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ὑποδούλου ἔθνους, ἐγένετο εἰς ἐκ τῶν πρωτουργῶν τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας.

Κορνάρος Βιτζέντζος. Ἐγεννήθη ἐν Σητεῖᾳ Κρήτης κατὰ τὰς ἀρχάς, ὡς εἰκάζεται, τοῦ 17ου αἰῶνος, εἰτα δὲ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Κάστρον (Χάνδακα, τὸ σημερινὸν Ἡράκλειον). Εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ **Ἐρωτοκρίτου**.

Κουρτέδης Ἀριστοτέλης Κ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μυριόφυτον τῆς Θράκης τὸ 1858. Ἐσπούδασε φιλοσοφικὰ καὶ παιδαγωγικὰ ἐν Εὐρώπῃ, διέτέλεσε δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητὴς τῶν μαθημάτων τούτων ἐν Ἀθήναις καὶ ἀπὸ τοῦ 1917 εἶναι διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου Πειραιῶς. Ἐδημοσίευσε πρὸς χρῆσιν τῶν διδασκάλων ἱκανὰ παιδαγωγικὰ ἔργα (*Αἱ πνευματικαὶ ἰδιοφυΐαι* (1907), *Ὑποδείγματα διδασκαλίας ζωολογίας* (1912) καὶ *φυτολογίας* (1913) κ.). Ἀπὸ νεότητος αὐτοῦ ἐπεδόθη καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν· ἐκτὸς πολλῶν μεταφράσεων καὶ διασκευῶν ξένων λογοτεχνημάτων ἔδημοσίευσεν παντοίας μελέτας καὶ διηγήματα εἰς ἡμερολόγια καὶ περιοδικά. Ἀπὸ τοῦ 1880 μέχρι τοῦ 1893 διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης τῆς *Διαπλάσεως τῶν Παίδων*, ἔπου ἔδημοσίευσεν καὶ μέχρι σήμερον δημοσιεύει ἔργα του, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ ἐξεδόθησαν καὶ εἰς χωριστοὺς τόμους ἐπανειλημμένως. (*Παιδικὰ διηγήματα*, *Θέατρον οἰκογενείας καὶ σχολείου*, *Παιδικοὶ διάλογοι* κ. ἄ.).



Κρυστάλλης Κώστας. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἠπείρου τὸ 1868. Ἐνῷ ἦτο ἀκόμη μαθητὴς εἰς τὸ γυμνάσιον τῶν Ἰωαννίνων, ἔδημοσίευσεν τὸ ποίημα *Σκιαὶ τοῦ Ἄδου* (1886), εἰς τὸ ὁποῖον ἐξύμνει τοὺς ἥρωας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Καταδιωχθεὶς διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατέφυγεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ ἐργαζόμενος ὡς ἐργάτης τυπογραφείου κατ' ἀρχὰς καὶ ὡς ἰδιωτικὸς ὑπάλληλος κατόπιν, ἔδημοσίευσεν εἰς τόμους τὰ ἐξῆς ἔργα : Α' *Ποιητικά* : *Ὁ καλόγηρος τῆς κλεισούρας τοῦ Μεσολογγίου* (1889), τ' *Ἀγροτικά* (1891), ὁ *Τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης* (1893) καὶ Β' *Πεζογραφήματα* (1894). Αἱ στερήσεις ὅμως εἶχον ὑποσκάψει ἐν τῷ μεταξύ τὴν υγείαν του, ἀναχωρήσας δὲ διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα του ἀπέθανεν ἐν Ἀρτῇ τὸ 1894. Πλήρη τὰ *Ἔργα* αὐτοῦ (*Ποιήματα—Πεζὰ*) ἐξεδόθησαν εἰς δύο τόμους τὸ 1912, χωριστὰ δὲ κατόπιν καὶ ἔλα τὰ *Ποιήματα* (1916).



Λασκαρίτος 'Ανδρέας. 'Εγεννήθη ἐν Ληξουρίῳ τὸ 1811.



'Εσπούδασεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ νομικά. 'Επανελθὼν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ἀφωσιώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ διέπρεψεν ὡς σατιρικός ποιητής. 'Επειδὴ ἐκαυτηρίασε τὰς προλήψεις τοῦ ὄχλου καὶ τὴν ἀμάθειαν τοῦ κλήρου κατεδιώχθη καὶ ἀφωρίσθη ἐν τέλει ὅμως κατενοήθη ὑπὸ πάντων ἡ ἄδολος εὐλικρίνεια τοῦ καὶ ἡ ἐντιμότης του καὶ ἀπέθανεν ἐν τιμῇ τὸ 1901. 'Εκ τῶν ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς : Α' Ποιητικά: *Τὰ μυστήρια τῆς Κεφαλλονιάς* (1856), *Στιχουργήματα* (1872), Β' 'Ηθικοὶ χαρακτήρες : *'Ιδὸν ὁ ἄνθρωπος* (1886). Πρὸ τίνος ἐξεδόθησαν καὶ οἱ *Στοχασμοί* του (1921).

Λυκούδης 'Εμμ. 'Εγεννήθη ἐν Νχυπλίῳ τὸ 1849. 'Εσπού-



δασε νομικά καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ δικαστικῇ ὑπηρεσίᾳ. 'Εκτὸς πολλῶν νομικῶν συγγραμμάτων του, ἐδημοσίευσεν πλείστα λογοτεχνικά ἔργα εἰς ἡμερολόγια καὶ περιοδικά, ἅτινα ἐξεδόθησαν ἐσχάτως καὶ εἰς ἰδιαιτέρους τόμους : Α' Διηγήματα καὶ μυθιστορήματα : *Διηγήματα* (1919), *Κίμων 'Ανδρεάδης* (1920), *Γύρω εἰς τὸν τόπον μας* (1921), *Τὸ σπιτάκι τοῦ γιालοῦ* (1921) καὶ Β' 'Εντυπώσεις : *Σελίδες* (1920), *'Οδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις* (1920) κ. ἄ.

Μαρκορᾶς Γεράσιμος. 'Εγεννήθη ἐν Κερκύρᾳ τὸ 1826.



'Εσπούδασε τὰ νομικά, ἀλλ' ἐνωρὶς ἀφωσιώθη εἰς τὰ γράμματα. 'Απέθανεν τὸ 1911. 'Εκ τῶν ἔργων του εἰς χωριστοὺς τόμους ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς : Α' Γλωσσικὴ μελέτη : *Ἀπλὴ καὶ καθαρύουσα* (Κέρκυρα, 1872), Β' Ποιητικά : *'Ο 'Ορκος* (ποίημα ἐπικολυρικόν, Κέρκυρα, 1875), *Ποιητικὰ ἔργα* (Κέρκυρα, 1890), *Μικρὰ ταξίδια* (1898).

Μάτσης 'Αντώνιος. 'Εγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τὸ 1794 ἐκ γονέων εὐπόρων. 'Εξεπαιδεύθη καλῶς, ὑπῆρξε δὲ φίλος τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Σπ. Τρικούπη. Τὸ 1874 μετέβη εἰς Σύρον, ἔπου καὶ ἀπέθανεν τὸ 1875. Μετέφρασεν ἐκ ξένων καὶ τῆς ἀρχαίας ἐλ-

ληνικῆς ὀλίγα ποιήματα, ἔγραψε δὲ καὶ τινὰ πρωτότυπα, ἰδίᾳ ὅπως ἐγένετο γνωστὸς διὰ τὸ δράμα τοῦ *Ὁ βασιλικός*, συγγραφὴν κατὰ τὸ 1830, ἐκδοθὲν δὲ κατὰ πρῶτον τὸ 1856 ἐν Ζακύνθῳ καὶ εἶτα ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν *Ἀπάντων* αὐτοῦ (Ζάκυνθος, 1881). Ἐν αὐτῷ ἀπεικονίζεται λαμπρῶς ὁ χαρακτήρ καὶ τὰ ἦθη τῆς Ζακύνθου ἐπὶ τῆς Ἑνετοκρατίας.

Μελάς Σπύρος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1883. Ἐπιδόσεις εἰς τὴν δημοσιογραφίαν διετελέσε συντάκτης πολλῶν ἐφημερίδων. Ἐγραψε παντὸς εἶδους λογοτεχνήματα, ὧν ἐξεδόθησαν καὶ εἰς χωριστοὺς τόμους : Α'. Δράματα : *Ὁ Γιὸς τοῦ Ἰσκιου* (1907), τὸ *Κόκκινο πουκάμισο* (1908), τὸ *Χαλασμένο σπίνι* (1909), *Τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο* (1914). Β'. Ἐντυπώσεις (ἀπὸ τὸν βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον) : *Πολεμικαὶ σελίδες* (1913). Γ'. Ἀπάνθισμα χρονογραφημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον *Σφυρίγματα* (1922).



Μωραϊτίδης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη ἐν Σκιάθῳ τὸ 1851. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ διετελέσεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις. Συνέγραψε δράματα (*Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν*, *Βάρδας Καλλέργης*), διηγήματα καὶ πλῆθος χρονογραφημάτων καὶ περιηγήσεων, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Εἰς βιβλία ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε τὰ διηγήματά του, *Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς* (1876) καὶ *Διηγήματα* (εἰς 5 τόμους, 1921 - 3).



Νιρβάνας Παῦλος. Ψευδώνυμον τοῦ κ. Πέτρου Ἀποστολίδου. Ἐγεννήθη ἐν Μαριανουπόλει τῆς Ρωσίας τὸ 1866. Ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὡς ἱατρός εἰς τὸ Πολεμικὸν Ναυτικόν. Πλὴν ψυχιατρικῶν τινῶν μελετῶν ἔγραψε καὶ διηγήματα, παραμύθια, ἐντυπώσεις ταξιδίων, χρονογραφήματα, δημοσιευθέντα εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, ἰδίως τὴν *Ἑστίαν*, ὅπου χρονογραφεῖ ἀπὸ πολλοῦ. Ἐκ τῶν εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐκδοθέντων ἔργων τοῦ σπουδαιότερα εἶναι : Α' Ποιητικά : *Παγὰ λαλέουσα* (1907) Β'



Πεζά: 1) 'Εντυπώσεις και χρονογραφήματα: *'Από την φύσιν και την ζωήν* (1898), *'Η ζωή του δρόμου* (1917) κ.ά. 2) Διηγήματα: *'Η βοσκοπούλα με τὰ μαργαριτάρια* (1914), *Τὸ συναξάρι τοῦ Παπα-Παρθένη* (1915), *Τὸ πέρασμα τοῦ Θεοῦ* (1922) κ.ά. 3) Κριτικά μελέται: *'Αριστοτέλης Βαλαωρίτης* (1917). 4) Στοχασμοί: *Τὸ βιβλίον τοῦ κ. 'Ασόφου* (διάλογοι, 1916). Δραματικά δὲ ἔργα τὰ ἑξῆς: *Τὸ Χελιδόνι* (1908), *Μαργα Πενταγιώτισσα* (1909) κ. ἄ.

Ξενοπούλος Γρηγόριος. 'Εγεννήθη τὸ 1867 ἐν Κων-



σταντινουπόλει ἐκ πατρὸς Ζακυνθίου. 'Εξε-
παιδεύθη εἰς τὸ γυμνάσιον Ζακύνθου καὶ ἐ-
πειτα ἤκουσε μαθηματικά καὶ φιλολογίαν
εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τοῦ
1887 ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν, συνε-
ργασθεὶς εἰς πλείστα περιοδικὰ καὶ ἐφημερί-
δας. Ἐγρχψε θεατρικὰ ἔργα, μυθιστορή-
ματα, διηγήματα, κριτικὰς καὶ αἰσθητικὰς
μελέτας, ἄρθρα καὶ χρονογραφήματα, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ εἰς χω-
ριστοὺς τόμους ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς: *Διηγήματα* καὶ *μυθιστορή-
ματα*: *Μητριὰ* (1890), *Στρατιωτικὰ διηγήματα* (1892), *Διηγή-
ματα*, (τρῆς τόμοι, 1901, 1903, 1912), *Μαργαρίτα Στέφα* (1906),
'Ο κακὸς δρόμος (1913 καὶ 1922), *Στέλλα Βιολάντη* (1914),
'Ο Κόκκινος Βράχος (1915), *Πετριὲς σιτὸν ἥλιο* (1918), *'Ο πό-
λεμος* (1919), *'Η τιμὴ τοῦ ἀδελφοῦ* (1920), *Λάουρα* (1921), *'Α-
φροδίτη* (1922) κ. ἄ. Κριτικά μελέται: *Οἱ Παράσχοι* (1917).
Θεατρικὰ ἔργα: *Θέατρον*, τρεῖς τόμοι (1912, 1913, 1922) κ. ἄ.
'Απὸ τοῦ 1895 εἶναι ἀρχισυντάκτης τῆς *Διαπλάσεως τῶν Παί-
δων*, τοὺς ἀναγνώστας τῆς ὁποίας τέρπει καθ' ἐβδομάδα καὶ ὀδη-
γεῖ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐν αὐτῇ δημοσιευμάτων του, μετὰ τὰς Ἀθη-
ναϊκὰς Ἐπιστολάς του, τὰς ὁποίας ὑπογράφει μετὰ τὸ ψευδώνυμον
Φαίδων. Ἐκ τῶν διὰ παιδία καταλλήλων ἔργων του σημειωτέα
τὸ *Παιδικὸν Θέατρον* (1886) καὶ τὸ μυθιστόρημα ἢ *'Αδελ-
φούλα μου* (1923).

Παγανέλης Σπυρίδων. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις. Ἀπὸ
νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογο-
τεχνίαν καὶ ἐδημοσίευσεν πλείστα ὅσα ἄρθρα καὶ ἐντυπώσεις εἰς
ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ· τὰ σπουδαιότερα τῶν εἰς χωριστοὺς

τόμους ἐκδοθέντων ἔργων του εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντυπώσεις καὶ στοχασμοί: *Ἡ ἀδελφὴ Μάρθα* (1884), *Νύκτες φθινοπώρου* (1886), *Ὁ Ἀγωνιστὴς τοῦ 21* (1886), *Ἀθηναῖκαὶ νύκτες* (1888), *Ραγήπ* (1889), *Εὐρύαλος* (1889), *Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ* (1891), *Ἀθηναῖκαὶ ἡμέραι* (1907), *Ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὴν Ἄλτιν* (1908), *Δελφοὶ* (1909) κ. ἄ.

Παλαμῆς Κωστῆς. Ἐγεννήθη ἐν Πάτραις τὸ 1859 ἐκ γονέων Μεσολογγιτῶν. Νεώτατος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ σπουδάσῃ νομικά, ἀλλὰ ταχέως ἐγκατέλειψε τὴν νομικὴν καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν. Ἀπὸ τοῦ 1897 εἶναι γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐκτὸς πολυαριθμῶν δημοσιευμάτων του εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ἐξεδόθησαν εἰς ἰδιαιτέρους τόμους τὰ ἐξῆς ἔργα του: *Α' Ποιητικά:*

Τραγούδια τῆς πατρίδος μου (1886), *Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηναῖαν* (1889), *Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου* (1892), *Ἰαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι* (1897), *ὁ Τάφος* (ποιήματα ἐμπνευσθέντα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ τέκνου του, 1898), *Οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Ἡλιογέννητης* (1900), *Ἡ ἀσάλευτη ζωὴ* (1904), *Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου* (1907), *Ἡ φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ* (1910), *Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Μοναξιά* (1912), *Οἱ καημοὶ τῆς Λιμνοθάλασσης καὶ τὰ σατιρικά γυμνάσματα* (1912), *Οἱ βωμοὶ* (1915), *Τὰ παρὰκαιρα* (1919). *Β' Πεζὰ 1) Διηγήματα:* *Θάνατος παλικάριου* (1901), *Διηγήματα* (1920). *2) Κριτικαὶ μελέται:* *Τὸ ἔργον τοῦ Κρυστάλλη* (1894), *Γράμματα* (2 τόμοι, 1904 καὶ 1907), *Τὰ πρῶτα κριτικά* (1913), *Βιζυηνὸς καὶ Κρυστάλλης* (1917), *Ἰούλιος Τυπάλδος* (1917) κ. ἄ. *Δράμα δὲ ἡ Τρισεύγενη* (1903).

Πάλλης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη ἐν Πειραιεὶ τὸ 1851. Ἐσπούδασεν ἐπὶ τινὰς μῆνας φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἔπειτα δὲ ἐτράπη εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὸν οἶκον Ράλλη. Θιασώτης τῆς δημοτικῆς γλώσσης συνέγραψε *Τραγουδάκια γιὰ παιδιὰ* (1889), μετέφρασε δὲ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου (ἐκδοθεῖσαν ἐπανειλημμένως), τὸν Κύκλωπα τοῦ Εὐριπίδου, τὰ πρῶτα βι-



βλία τοῦ Θεουκιδίδου, τὸν Ἐμπορον τῆς Βενετίας τοῦ Σαΐκοπτηρ. Τὰ πλείστα τῶν ἔργων του ἐξεδόθησαν εἰς ἓνα τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον **Κούφια Καρύδια** (Λίβερπουλ, 1915).

Παπαδιαμαντῆς Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη τὸ 1851 ἐν



Σκιάθῳ, ἔπαι καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Ἐσπούδασεν ἐπ' ὀλίγον φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, εἶτα δὲ ἐργάσθη ὡς μεταφραστὴς ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς ἐφημερίδας. Ἐγράφε μυθιστορήματά τινα, ἀλλὰ τὴν δόξαν αὐτοῦ ὀφείλει ἰδίως εἰς τὰ ἔξοχα διηγήματά του, ὧν τὰ πλείστα περιγράφουσιν ἡθὴ καὶ

ἔθιμα τῆς πατρίδος του. Ταῦτα, δημοσιευθέντα κατ' ἀρχὰς εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς ἑνδεκα τόμους (1911—1913).

Παπαρρηγόπουλος Κωνστ. Ἐγεννήθη τὸ 1815 ἐν



Κωνσταντινουπόλει, ἀπέθανε δ' ἐν Ἀθήναις τὸ 1891. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Δημήτριος, μεγάλως ἰσχύων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐφρονεύθη κατὰ τὰς σφαγὰς τοῦ 1821. μόλις δὲ διεσώθη ἡ μήτηρ του μετὰ τῶν τέκνων τῆς εἰς Ὀδησσόν, ἔπαι ὁ νεαρὸς Κωνσταντῖνος ἐξεπαιδεύθη αὐτοκρατορικαῖς δαπάναις μετ' ἄλλων Ἑλληνοπαίδων. Τὸ 1830 κατήλθεν εἰς τὴν

Ἑλλάδα, τὸ δὲ 1851 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἑλλ. ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Συνέγραψε πολλὰ ἱστορικά ἔργα, τὸ σπουδαιότερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἑξάτομος (μετὰ τοῦ ἐπιλόγου) **Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους** (1860-1874). Ἀξία λόγου εἶναι καὶ ἡ μονογραφία αὐτοῦ **Ὁ στρατάρχης Γ. Καραϊσκάκης** (1889).

Παράσχος Ἀχιλλεύς. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1838, ἀπέθανε δ' ἐν Ἀθήναις τὸ 1895. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν, ἔζησε δ' ἐν δόξῃ καὶ τιμῇ, θεωρούμενος ὡς ὁ κορυφαῖος ποιητὴς τῶν συγχρόνων του. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ τρεῖς μὲν τόμοι ἐξεδόθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον **Ποιήματα** (1881—84) ἄλλοι δὲ



δύο μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τὸν τίτλον **Α-**

νέκδοτα Ποιήματα (1904).

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Πεζοπόρος 'Αναστάσιος. Ψευδώνυμον 'Αθηναίου δημοσιογράφου.

Περιοδικὰς Γεάννης. Ψευδώνυμον τοῦ ἐν Σπέτσαις διδασκάλου καὶ ποιητοῦ Ἰωάννου Γ. Γιαννοῦκου. Ἐδημοσίευσε πολλὰ ποιήματα, ἰδίως παιδικά, εἰς περιοδικά, εἰς ἰδιαιτέρους δὲ τόμους μέχρι τοῦδε τὰ ἑξῆς: *Μετάφρασιν τῆς Μηδείας τοῦ Εὐριπίδου* (1904), *Τραγούδια τῆς ἀκρογιαλίας* (1906), *Τρελλὰ τραγούδια* (1908), *Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ὀνείρου* (ἐπιγράμματα, 1915) καὶ *Παιδαγωγικοὺς μύθους* (1916).



Πετιμεζῆς Ν. Ἐγεννήθη τὸ 1873 ἐν Ἀθήναις, ἐκ τῆς γνωστῆς ἐκ Καλαβρύτων οἰκογενείας. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ σχολεῖον τῶν Εὐελπίδων, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξῆλθε τὸ 1894 ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου. Ἀπὸ τοῦ 1917 παρρητήθη ἀπὸ τὸ στράτευμα καὶ ὑπηρέτησεν ὡς νομάρχης. Μὲ τὸ ψευδώνυμον Λαύρας ἐδημοσίευσε ἀπὸ τοῦ 1910 ποιήματα, διηγήματα, ἐντυπώσεις καὶ ἀναμνήσεις εἰς ἡμερησίδας καὶ περιοδικά. Ἐκ τῶν ποιημάτων του ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε εἰς τόμον τὰ *Ἀπλὰ Λόγια* (1921).



Πολέμης Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1862. Ἀπὸ ἐτῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν καὶ εἶναι σήμερον γραμματεὺς τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Νεώτατος ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐδημοσίευσε τὰς ἑξῆς συλλογὰς ποιημάτων: *Ποιήματα* (1883), *Χειμῶνανθοι* (1888), *Ἀλάβαστρα* (1900), *Κεიმῆλια* (1904), *Ἐξωτικά* (1905), *Τὸ παλιὸ βιολί* (1909), *Σπασμένα μάρμαρα* (1917), *Εἰρηνικά* (1918). Συνέθεσε δὲ καὶ ποιητικὰ δράματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξεδόθησαν εἰς χωριστοὺς τόμους τὰ ἑξῆς: *ὁ Τραγουδιστής* (1893), *Ὁ βασιλεὺς Ἀνήλιαγος* (1910), καὶ *ἡ Γυναῖκα* (1915). Μετέφρασε καὶ τὴν *Ἠλέκτραν* τοῦ Εὐριπίδου (1923).

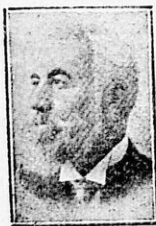


Πολίτης Νικόλαος. Ἐγεννήθη ἐν Καλάμαις τὸ 1852.



Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1890 καθηγητὴς τῆς μυθολογίας καὶ ἑλλ. ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ μέχρι τοῦ θανάτου του (1920). Ἠσχολήθη ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν σπουδὴν τῶν γῆθων καὶ ἐθίμων καὶ δοξασιῶν τοῦ ἑλλ. λαοῦ, καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας λαογραφικὰς μελέτας εἰς περιοδικὰ, ἰδίως τὴν *Λαογραφίαν*, ὁγκώδη δὲ ἔργα περὶ τῶν *Παροιμιῶν* (τέσσαρες τόμοι, 1899-1902) καὶ τῶν *Παραδόσεων* (δύο τόμοι, 1904) τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Πλὴν τούτων ἐδημοσίευσε *Ἐκλογὰς ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ* (1914) καὶ πολλὰ ἄλλα.

Προβελέγγιος Ἀριστομένης. Ἐγεννήθη ἐν Σίφνῳ τὸ



1850. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, ἡσχολήθη δ' ἐπὶ τινα χρόνον καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἔγινε βουλευτής. Ἐνωρὶς διεκρίθη εἰς τὰ γράμματα, ἐδημοσίευσε δὲ τὰ ἑξῆς ἔργα του: 1) Δράματα ποιητικά: *Ὁ Ρήγας* (1897), *Ἡ Κόρη τῆς Δήμου* (1901), *Νικηφόρος Φωκᾶς* (1907) *Φαίδρα* (1919) κ. ἄ. 2) Συλλογὰς ποιημάτων: *Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα* (1896), καὶ *Ποιήματα* (1916). 3) Μεταφράσεις ἐκλεκτῶν ξένων ἔργων.

Σακελλαρίου Ἀναστάσιος. Ἐγεννήθη ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἠπείρου. Ἐσπούδασε εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν τὴν φιλολογίαν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ παιδαγωγικά. Εἶναι σήμερον μέλος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου. Ἐδημοσίευσε μελέτην εἰς τὴν Ἀθηναίων Πολιτείαν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ διεσκεύασε τὰ *Στοιχεῖα παιδαγωγικῆς* τοῦ Κόνραδ (δύο τόμοι, 1909-1912).

Σολωμὸς Διονύσιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ



1798. Ἐννέα ἐτῶν ἔχασε τὸν πατέρα του, παρ' οὗ ἐκκληρονόμησε σημαντικὴν περιουσίαν. Ἀπὸ τοῦ 1808 ἕως τὸ 1818 διέμεινεν ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου ἐσπούδασε τὰ νομικά, κυρίως ὅμως ἡσχολεῖτο εἰς φιλογολικὰς μελέτας καὶ τὴν ποίησιν. Ἐπανελθὼν διέμεινεν εἰς τὴν πατρίδα του μέχρι τοῦ 1828· κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἔγραψε τὰ πρῶτα του ἑλληνικά

ποιήματα: τὸν Ὑμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν (1823), Ὁδὴν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἀδρδ Μιάιρον (1824), τὴν Φαρμακωμένην (1826), διάφορα σατιρικά κ. ἄ. Ἀπὸ τοῦ 1828 ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (1857). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐγραψε τὸν *Κρητικόν*, τοὺς *Ἐλευθέρους Πολιορκημένους*, τὴν *Φαρμακωμένην* στὸν Ἄδην κ.ἄ. Κατὰ τὸν θάνατόν του ἠλπίζετο ὅτι θὰ εὕρισκοντο ὅλα τὰ ποιήματά του (διότι ἐλάχιστα εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ δημοσιεύσει), ἀλλὰ δυστυχῶς μόνον ἀποσπάσματα καὶ σχέδια ποιημάτων εὗρέθησαν, ἴσως διότι φθονερά χεὶρ ἐξηφάνισεν αὐτά. Τὰ περισωθέντα συνέλεγγον, ἐτακτοποιήθησαν καὶ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ φίλου τοῦ Σουλῶτος Ἰακώβου Πολυῖα (Κέρκυρα, 1859).

Σουρῆς Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Σύρῳ τὸ 1853 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1919. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, ἀλλ' ἔπειτα ἀφωσιώθη ἐντελῶς εἰς τὴν ποίησιν καὶ δὴ τὴν σατιρικήν. Ἀπὸ τοῦ 1883 μέχρι τοῦ 1918 ἐξέδιδε ἐβδομαδιαίαν ἑμμετρον ἐφημερίδα, τὸν *Ρωμῖόν*. Τῶν *Ποιημάτων* του ἐξεδόθησαν ἑξ τόμοι (1882-1890), ὡς οἱ δύο τελευταῖοι ὑπὸ τὸν τίτλον ὁ *Φασουλῆς φιλόσοφος*. Ἠσχολήθη καὶ μὲ τὸ θέατρον, γράψας εἰς στίχους τὴν κωμῳδίαν ἢ *Περιφέρεια* (1886) καὶ τὴν *Χειραφέτησιν*, μὴ ἐκδοθεῖσαν εἰσέτι. Μετέφρασε καὶ τὰς *Νεφέλας* τοῦ Ἀριστοφάνους (ἐκδοθεῖσας τὸ 1910).



Τρικούπης Σπυριδών. Ἐγεννήθη ἐν Μεσολογγίῳ τὸ 1788. Ἐσπούδασε ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Εὐρώπῃ φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς Ἐπαναστάσεως κατέλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους θέσεις· ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ Ὀθωνος ἐγένετο πολλάκις ὑπουργὸς καὶ πρωθυπουργός, ἔπειτα δὲ ἐπὶ μακρόν πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίνῳ. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1873.



Ἐν Λονδίνῳ εὕρισκόμενος ἐδημοσίευσεν ἐκεῖθεν τὸ σπουδαιότατον τῷ ἔργῳ του, τὴν *Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως* (4 τόμοι, 1853-57). Οἱ *Δόγοι* του ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ἐν Παρίσι τοῦ 1836.

Τσοκόπουλος Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ



1871. Ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἔργα αὐτοῦ εἰς χωριστοὺς τόμους ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἑξῆς: 1) Ἱστορικαὶ μελέται: *Ἱστορία τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1912* (Νέα Ὑόρκη, 1914), *Αἱ γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου* (1918). 2) Διηγήματα: *Ἡ θεατρῖνα* (1911). 3) Ἐντυπώσεις: *Ἀπὸ τὰ πεδία τῶν μαχῶν* (1914) κ.ἄ. Ἐπιτυχῶς ἡττολήθη καὶ μὲ τὸ θέατρον καὶ ἔγραψε τὰ ἑξῆς δραματικὰ ἔργα: *Εἰς ἀναζήτησιν τῆς εὐτυχίας* (1902), *Τὸ παιδί* (1903), *Ἡ βασίλισσα Σαβᾶ* (1904), *Θεοδώρα* (1908) κ.ἄ.

Φαλτζίτζ Κ. Ἐγεννήθη ἐν Σκύρῳ τὸ 1891. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἔνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Λογοτεχνικὰ ἔργα ἐδημοσίευσεν τὰ ἑξῆς: 1) Ἐντυπώσεις: *Ὁ θάνατος τῆς ἀδελφῆς μου* (1918), *Ἡ γρίπη στὴν Σκῦρο* (1919), *Ἡ ναυμαχία τῆς Ἑλλης* (1919), *Αὐτοὶ εἶναι οἱ Τοῦρκοι* (1921). 2) Διηγήματα: *Ἡ ἀργία* (1920).

Χανδράκης Ἐμμ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1886. Ἐσπούδασε μαθηματικὰ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, διετελέσεν δ' ἐπὶ τινα ἔτη καθηγητὴς γυμνασίου· νῦν ὑπηρετεῖ ὡς τμηματάρχης τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Μὲ τὸ ψευδώνυμον *Κέδρος* ἐδημοσίευσεν εἰς ἡφemerίδας, ἰδίως εἰς τὴν *Ἑστίαν* περιγραφὰς καὶ ἐπεισόδια τῶν πολέμων τοῦ 1912 καὶ 1913.

Χριστοβασίλης Χρῆστος. Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὸ



Σούλι Χριστοβασίλῃ τῆς Ἠπείρου ἐκ γονέων Σουλιωτῶν. Νέος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου διηύθυνεν ἐπὶ πολὺ τὰ γραφεῖα τῆς Ἑταιρείας τοῦ *Ἑλληνισμοῦ*. Ἀπὸ τοῦ 1913 ἰδιωτεύει ἐν Ἰωαννίνοις. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα, ἱστορικὰ καὶ λογοτεχνικά· ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς: Α' Διηγήματα: *τῆς στάνης* (1898), *τῆς ξενιτειᾶς* (1899), *τοῦ βουνοῦ* (1899), *Θεσσαλικά* (1900), *τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ κάμπου* (1902), *Ἡπειρωτικὰ παραμῦθια* (1906). Β' Δράματα ἔμμετρα: *Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου* (1901), *Γιὰ τὴν Τιμή*, (1903). Γ' Ποιήματα: *Ἡ Ἀγάπη* (1897), *Ὁ μαρμαρωμένος βασιλιᾶς* (1901) κ. ἄ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Α

Ἄαρων = ἀδελφὸς πρεσβύτερος τοῦ Μωϋσέως, ὅστις ἀνεκηρύχθη ἀρχιερεὺς ὑπ' αὐτοῦ. Ἄδελφὴ αὐτοῦ ἦτο Μιρῖα (Μαριὰμ) ἡ πρεφῆτις.

Ἀγαρηνοὶ = οἱ Μωαμεθανοὶ (κυρίως οἱ Ἀραβες, ὡς καταγόμενοι ἀπὸ τῆς Ἀγαρ, τῆς συζύγου τοῦ Ἀβραάμ). Ἡ λέξις περιέχει ἀπέχθειαν καὶ μῖτος (σκυλὶ ἀγαρηνὸς = σκληρὸς ἄνθρωπος).

ἀγᾶς (ὁ) = τιμητικὸς τίτλος τῶν ἀγαραμμάτων Τούρκων.

ἀγγελοκρούει = ὁ ἄγγελος κρούει, κτυπᾷ τὸν ὦμον τοῦ ἐτοιμοθανάτου, εἰσποιοῦν αὐτὸν ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ πηγαίνουν πρὸς τὸν οὐρανόν.

ἀγναντεύω = παρατηρῶ, θεῶμαι μακρόθεν.

ἀγνάντια = ἀπέναντι, ἀντικρὺ.

ἀγρικᾶω ὦ = ἀκούω, αἰσθάνομαι, γνωρίζω.

ἄδεια καὶ ἄδειᾶ (ἡ) = 1) εὐκαιρία 2) κενὸς χώρος, εὐρυχωρία.

αἰθρηγενέτης = ὁμηρικὸν ἐπίθ. τοῦ Βορρά = ὁ γεννηθεὶς ἐν τῷ αἰθέρι.

ἀκουρμαίνομαι = ἀκροῶμαι, ἀκούω μὲ προσοχήν.

ἀκρόκαλος = ἀρκετὰ καλός, καλούτσικος.

ἄλμπουρο (τὸ) = ὁ μέγας ἱστός τοῦ πλοίου.

ἄλωῃ (ἡ) = ἐνταῦθα μέρος ἀνοικτόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς λόχμην, ξανοιγμένον.

Ἀμιράς = ἐρχηγὸς Ἀράδων ἢ Τούρκων.

ἀμμάτι (τὸ) = ὁ ὀφθαλμός.

ἀμπώθω = ἀπωθῶ.

Ἀμμενοφθᾶς = βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὴν γ' π. Χ. χιλιετηρίδα.

ἀναγαλλιᾶζω = χαίρω, εὐχαριστοῦμαι.

ἀναδεύω = ἀνακινῶ, σαλεύω, ἀνακατώνω, ἀναμειγνύω.

ἀνάδια = ἀντικρύ.

ἀνάκατα = ἀναμίζ, ἀνακατωμένα.

ἀνακλαρώνομαι = τεντώνομαι.

Ἀνακρέων = περίφημος ἀρχαῖος ποιητής ἐκ τῆς ἰωνικῆς νήσου
Τέω (559 – 474 π. Χ.) Τούτου ἐτώθησαν ὠρεῖα ποιήματα.

ἀνάρρουν = ἀντιθέτως πρὸς τὴν φερὰν τοῦ ρεύματος. Ὅταν πρό-
κειται νὰ ζευχθῇ γέφυρα καὶ προσάγωνται διὰ τῶν κωπῶν οἱ
πάκτωνες, ἵνα τεθῶσιν ἐπ' αὐτῶν αἱ δοκίδες, πρέπει οὗτοι νὰ
εὐθυγραμμισθῶσιν. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωματικὸς τότε ἱστάμενος
συνήθως ἐπὶ πάκτωνος ἐν τῇ μέσῳ τοῦ ποταμοῦ μὲ τεταμένους
ἐκατέρωθεν τὰς χεῖρας παραγγέλλει «ἀνάρρουν», ὅσάκις ὁ
ἄλλος πάκτων πρέπει νὰ προχωρήσῃ ὀλίγον διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς
τὴν εὐθεὶαν γραμμὴν, ἢ «κατάρρουν», ὅσάκις προεξέχει καὶ
πρέπει νὰ ὀπισθοχωρήσῃ.

ἀνασκαμνίζομαι = ἀνακάθιμαι εἰς τὸ σκαμνὶ καὶ ἀνακινεῖσθαι
ἀποταυριζόμενος (τείνων πρὸς τὰ ἄνω ἢ πλαγίως τὰς χεῖρας).

ἀνεμικὴ (ῆ) = ἰσχυρὸς ἄνεμος, θύελλα, καταιγίς.

ἀνεμικὸς = θυελλώδης, φουρτουνιασμένος.

ἀνεμοκυκλοπόδης = οὗτινος οἱ πόδες κάμνουν κύκλους εἰς τὸν
ἄνεμον, ταχύτατος.

ἀνιμένω = περιμένω, προσδοκῶ.

ἀντάρα (ῆ) = ἡ ἐμίχλη· εἶτα ἀνησυχία, θόρυβος, ταραχή.

ἀνταριάζομαι = καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἀνησυχίας.

ἀντένω = συναντῶ.

ἀντικόβω ἢ ἀντισκόβω ἢ ἀντισκόφτω = ἐμποδίζω, διακόπτω.

ἀντραλίζομαι = ζαλίζομαι.

Ἀνώγεια (τὰ) = χωρίον τῆς Ἠπείρου.

ἀξετίμητος = ὅστις δὲν δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ, ἀνυπολογίστου
ἄξιας, πολυτιμότητος.

ἀξετίμητος = ἶδε ἀξετίμητος.

ἀπ' = ἀπού, ὁπού.

ἀπήτης = ἀφοῦ.

ἀπιθώνω = τοποθετῶ.

ἀπλωταριὰ (ῆ) = μέρος ὅπου ἀπλώνουν σῦκα, σταφύλια κλπ.

ἀπόκει = ἐπειτα, μετὰ ταῦτα.

ἀποκοτῶ = τολμῶ, ἀποτολμῶ.

ἀπομονάρης, πληθ. ἀπομονάροι = οἱ λοιποί.

ἀποσκιούρα (ή) = τόπος ἀνήλιος.

ἀποταχὺ (τ') = τὸ πρωί.

ἀραγὸς (δ) = μικρὸς ἀσκός.

Ἀραπιά (ή) = ἡ Αἴγυπτος, δηλ. οἱ αἰγύπτιοι στρατιῶται τοῦ Ἰμπραήμ.

ἀράσσω = ἐφορμῶ.

ἀργέστης = ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος. *Πρὸς* — = ΒΔ.

Ἀρδητιὸς (δ) = λόφος κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ ἐν Ἀθήναις Σιαδίου, κατάφυτος ἀπὸ πευκά.

ἀρμαθιάζω = κάμνω ὀρμαθοῦς, δηλ. πλεξίδας (ἐκ σύκων κλπ), ἀθροίζω, σωρεύω.

ἀρμενίζω = ταξιθεύω.

ἀρμὸς (δ) = ἡ ἄρθρωσις τῶν μελῶν τοῦ σώματος.

ἀρούρης ἄχθος = βάρος τῆς γῆς· φράσις τοῦ Ὁμήρου.

Ἀρσάκειον (τὸ) = σχολεῖον ἐν Ἀθήναις διὰ τὴν μόρφωσιν κορασίων, ἱδρυθὲν δαπάνῃ τοῦ Ἡπειρώτου Ἀποστόλου Ἀρσάκη (1793—1874).

ἀσημοκουκλωμένος = κεκαλυμμένος τὴν κεφαλὴν μὲ ἀσημοκέντητον κάλυμμα (μανδύλαν, π. χ.)

ἄσπρα (τὰ) = ἡ μικροτέρα μονὰς τοῦ τουρκικοῦ νομίσματος (3 ἄσπρα = 1 γρόσιον).

Ἀστιγὲς Φράγκ = Ἀγγλος ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, ὅστις μετασχὼν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αὐτοῦ προσέφερε μεγάλας εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπηρεσίας. Ὡδήγησε τὴν Καρτεριὰν εἰς τὸ Ναύπλιον τὸ 1826, εἰτα δὲ ὀνομασθεὶς κυβερνήτης αὐτῆς καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῇς στολίσκου πολλὰς ναυμαχίας νικηφόρους συνῆψε πρὸς τοὺς Τούρκους βυθίζων ἢ συλλαμβάνων τὰ πλοῖα αὐτῶν. Δυστυχῶς κατὰ Μάιον τοῦ 1828 πολιορκῶν τὸ Ἀνατολικὸν ἐτραυματίσθη, καὶ μετενεχθεὶς εἰς Ζάκυνθον πρὸς νοσηλείαν ἀπέθανεν ἐκεῖ νεώτατος.

ἀστροπελέκι (τὸ) = ὁ κεραυνός.

ἀτόφιος = συνεχής, μὴ διακοπτόμενος.

ἀτσαλένιος = χαλύβδινος, σκληρότατος.

αὐγαταίνω καὶ αὐγατίζω = αὐξάνω, πληθύνω.

αὐθέντης = κύριος (τίτλος κυρίως τῶν ἐγγραμμάτων Τούρκων).

αὐτός = οὗδ. τοῦ αὐτός· **γι' αὐτός** = διὰ τοῦτο.

ἀχνάδα (ῆ) = ῆ ἄχνη, τὸ ἀπὸ τινος σώματος ἐλαφρῶς ἀποσπώμενον καὶ ἀναδιδόμενον εἰς τὸν ἀέρα, ἐξάτμισις.

ἀχνίζω = βγάζω ἄχνην (= ἀτμούς).

ἀχνός (ό) = οὖσ. ὁ ἀτμός.

ἀχνός = ἐπίθ. λεπτός, ἀραιός, θαμβός, πελιδνός, ὠχρός.

ἀχνόφεγγο (τό) = θαμβὸν καὶ ἀσθενές φῶς· ἐνταῦθα τὸ λυκαυγές.

ἀψὺς = ὀρμητικός, σφοδρός, ὀριμύς, ὀξύθυμος.

B

βαβᾶ (ῆ) = ῆ μάμμη.

βαβύζω = ὀλακτῶ.

Βαρβαρέζοι = οἱ καταγόμενοι ἐκ τῆς Βερβερίας (τοῦ τμήματος τῆς Β. Ἀφρικῆς τοῦ περιλαμβάνοντος τὴν Τρίπολιν, Τύνιδα, τὸ Ἀλγέριον καὶ τὸ Μάροκον).

βαργομάω = ἀγανακτῶ, δυσταρεστοῦμαι.

Βαρδάρης = ὁ Ἀξιὸς ποταμός.

βάρδια (ῆ) = ῆ φρούρησις, ῆ φρουρά.

βαρῶ = κτυπῶ, ἐνοχλῶ.

βάσταξ (ό) = ὑποδαστακτῆρ τῶν στρατ. γεφυρῶν· ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς κυλινδρικοῦ ξύλου, στηριζομένου ἐπὶ τεσσάρων ποδῶν, συνδεομένων ἀνὰ δύο εἰς ἑκάτερον τῶν ἄκρων αὐτοῦ· (ὡς τὰ στρίποδα τῶν προχείρων κλινῶν).

βαφή (ῆ) = τὸ βάψιμον, τὸ χρῶμα, ῆ χαλύδωσις τοῦ σιδήρου.

βερτόνι (τό) = τὸ βέλος.

βετεράνος = παλαιὸς στρατιώτης.

βίγλα = ῆ σκοπιά.

τὸ βιδ = ῆ περιουσία.

βλέπω = 1) ὀρῶ, 2) φυλάττω, προσέχω.

βοεμικός = ἀνήκων εἰς ἕνα «μπρέμ»· οὕτω καλοῦσιν οἱ Εὐρωπαῖοι τοὺς πτωχοὺς καλλιτέχνες, οἵτινες κατοικοῦν συνήθως εἰς τὰς σοφίτας τῶν οἰκιῶν, κάτω ἀπὸ τὰ κεραμίδια.

βόλ πλανέ = πτήσις τοῦ ἀεροπλάνου μὲ σταματημένην τὴν μηχανήν, ὅπως ἔστιν «ζυγιάζονται» τὰ πτηνὰ εἰς τὸν ἀέρα. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς πτήσεως μεταχειρίζονται συνήθως οἱ ἀεροπόροι ὅταν θέλωσι νὰ κατέλθωσι.

Βολισσός = κώμη τῆς Χίου, ἐν ἣ κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν διέμεινε κάποτε ὁ Ὁμηρος.

βότανα (τὰ) = τὰ ἱατρικά.

βουλὴ (ῆ) = ἡ σκέψις, ἡ ἀπόφασις.

βουτσίον (τὸ) = τὸ βυτίον, τὸ βαρέλιον.

βρουλιὰ (ῆ) = τὸ φυτὸν τοῦ βρούλου (= τοῦ σχοίνου).

βρῶμα (τὸ) = τὸ φαγητόν, ἡ λεία.

Γ

γαλάρα (ῆ) = ἡ ἔχουσα γάλα· τὸ ἐναντίον στέρφα.

γάντζος (ὁ) = ἡ ἀρπάγη.

γαργαρίζω = ἀποδίδω με γαργάραν.

Γαστρίτσα (ῆ) = χωρίον τῆς Ἡπείρου, πρὸς Δ. τῶν Ἰωαννίνων.

γελέκι (τὸ) = τὸ γιλέκο, τὸ γνωστὸν χωρὶς χειρίδας ἐνδυμα.

Γερμανὸς = Μητροπολίτης Πηλαιοῦ Πατρῶν (1806—1826) ὁ πρῶτος μοχλὸς τῆς κηρύξεως ἐν Πελοποννήσῳ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

γιαγέρνω = ἐπιστρέφω, γυρίζω.

γιαταγάνι (τὸ) = ξίφος τουρκικὸν καμπυλωτόν.

γιατάκι (τὸ) = τὸ στρώμα, τὸ κατάλυμα.

γιοματίζω = γευματίζω.

Γιουρούκηδες (οἱ) = φυλὴ ὀρεσιβία ἐν τοῖς νομοῖς Προύτης καὶ Σμύρνης.

γιουρούσι (τὸ) = ἡ ἔφοδος, ἡ ἐπίθεσις.

γιρούσι (τὸ) = ἴδε γιουρούσι.

γκάβγω = φεύγω (κυρίως κάμπτω).

γκαζολίνα = πλοῖον κινούμενον δι' ἀκαθάρτου πετρελαίου ἢ βενζίνης.

Γκιώνα (ῆ) = τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Στερεᾶς, πρὸς Β. τῆς Ἀμφίσσης (2510 μ.).

γλάκι (τὸ) = τὸ τρέξιμον.

γονικά (τὰ) = οἱ γονεῖς.

γονικὸς = πατρῷος.

γούλα (ῆ) = ἡ λαιμαργία.

γρίβας (ὁ) = ἄλογον ψυχρόν.

γρικᾶω = ἴδε ἀγρικᾶω.

γρίνια (ῆ) = ἡ κατήφεια, ἡ σκυθρωπότης.

γρινιῶ = σκυθρωπάζω.

γρόσι (τὸ) = τουρκ. νόμισμα ἀργυροῦν ἴσον πρὸ 23 περίπου λεπτά.

γρούζω = ὠρύομαι.

γρυλλώνω = γουρλώνω, ἀνοίγω τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀτενίζω.

Γύζης Νικόλαος = περίφημος Ἑλληὴν ζωγράφος. Ἐγεννήθη ἐν Τήνῳ τὸ 1842. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ ἐν Ἀθήναις Πολυτεχνείου, μεταβὰς δὲ τῷ 1866 εἰς Μόναχον πρὸς εὐρυτέρας σπουδὰς διεκρίθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε κατέστη βαθμυδὸν διάσημος καὶ τὸ 1882 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ αὐτόθι Ἀκαδημίᾳ, ἐν ᾗ καὶ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του (1900). Ἐφιλοτέχνησε πλῆθος θαυμασίων εἰκόνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλὰς μὲ θέμα ἐκ τῆς Ἑλλάδος τὴν ὁποίαν ὑπερηγάπα, ὡς τὴν Μνηστείαν παίδων, τὸ Τάμα, τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο, τὴν Δόξαν τῶν Ψαρῶν, κἄ.



δαίδαλος = οἰκοδόμημα (οὕτω κληθὲν ἀπὸ τοῦ πρώτου κατασκευάσαντος Δαιδάλου) πλήρης διαδρόμων καὶ δωματίων οὕτω διατεταγμένων, ὥστε νὰ μὴν εὕρισκῃ τις τὴν ἐξοδὸν ἄλλως λαβύρινθος.

δαμάκι = ὀλίγον τι.

διάης = διέδης, μετέδης, ἐπήγες.

διανεύω = κάμνω νεῦμα.

διανομεῖον (τὸ) = διαμέρισμα ἐν ᾧ ἐναποθηκεύονται βλήματα, τρόφιμα κτλ.

διάτα (ῆ) = ἡ διαταγή.

διαφεντεύω = ὑπερασπίζω, ὑποστηρίζω.

διάφορο (τὸ) = τὸ κέρδος, ἡ ὠφέλεια.

δίκηση (ῆ) = ἐκ τοῦ διοίκησις = τὰ ὅσα μοῦ χρειάζονται, τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

Διονυσίου = μονὴ ἐλληνικὴ εἰς τὰ Δ. τοῦ Ἀθῶ.

δίπλακες (οἱ) = σανίδες, αἵτινες, καθέτως τιθέμεναι ἐπὶ τῶν δοκίδων, ἀποτελοῦσι τὸ πάτωμα τῆς γεφύρας.

διχωστάς = δίχως.

δοκίς (ῆ) γεφύρας = μικρὰ δοκὸς ἐπακουμῶσα ἐπὶ τῶν βαστάκων καὶ χρησιμεύουσα ἵνα ὑποδαστάξῃ τὴν γεφυρόστροφον.

δόλιος = κακομοίρης.

δολλάριον (τὸ) = νόμισμα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν, ἴσον πρὸς 5,20 χρυσᾶς δραχμάς.

δραγάτης (δ) = φύλαξ ἀγρῶν καὶ ἀμπέλων.

Ε

ἐβλέπησε = ἶδε βλέπω.

Ἑγγλεζονήσι (τὸ) = νῆσος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σμύρνης πρὸς Δ. αὐτῆς καὶ πρὸς Β. τῶν Βρυούλλων.

Ἑγκέλαδος = εἷς ἐκ τῶν γιγάντων, ὅστις κεραυνωθείς ὑπὸ τοῦ Διὸς ἐτέθη ὑπὸ τὴν Αἴτναν.

εἶ = εἶναι.

εἰνοσίφυλλος = οὗ σείονται τὰ φυλλώματα.

Ἑκατόγχειρες = τρεῖς γίγαντες τῆς ἀρχαίας μυθολογίας, ἔχοντες 50 κεφαλὰς καὶ 100 χεῖρας ἕκαστος.

Ἑλευθεροχώριον = χωρίον τῆς Θεσσαλίας, ἀνῆκον πρὸ τοῦ 1912 εἰς τὴν Τουρκίαν, παρὰ τὰ παλαιὰ σύνορά μας Β. τοῦ Γριζάνου.

ἐναίρω = φρονεύω.

ἐξεμπλάριον (τὸ) = τὸ ἀντίτυπον.

Ἑρρίκος Δ' = βασιλεὺς τῆς Γαλλίας (1589—1610). Εἰς τὸ Ἰδρύ, ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης, εἶπεν εἰς τοὺς στρατιώτας του τὰ ἑξῆς: «ἐὰν χάσετε τὰς σημαίας σας, ἀκολουθήσατε τὸ λευκὸν μου λοφίον· θὰ τὸ εὑρετε πάντοτε εἰς τὸν δρόμον τῆς τιμῆς καὶ τῆς νίκης».

Ἑρωτόκριτος = ποίημα ἐπικόν, γραφὲν ἐν Κρήτῃ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Ἑνετοκρατίας ὑπὸ τοῦ Β. Κορνάρου. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Χάνδακος ὑπὸ τῶν Τούρκων (1669), Κρήτες πρόσφυγες μετέφερον ἐν χειρογράφῳ τὸ ποίημα εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ διέδωκαν αὐτὸ ἀνὰ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Πρώτην φορὰν ἐτυπώθη ἐν Ἑνετίᾳ τὸ 1713, κατόπιν δὲ εἰς ἄλλεπαλλήλους ἐκδόσεις καὶ κατέστη προσφιλέστατον ἀνάγνωσμα ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

Ἑπόθεσις. Ὁ Ἡράκλεις, ρήγας τῶν Ἀθηναίων, ἔχει κόρην τὴν Ἀρετοῦσαν, τὴν ὅποιαν ἡγάπησεν ὁ υἱὸς ἐνὸς συμβούλου του Ἑρωτόκριτος. Ὁ βασιλεὺς δὲν τὸν θέλει κατ' ἀρχὰς διὰ γαμβρόν· ἀλλ' ὁ Ἑρωτόκριτος, γενναῖος ὅπως ἦτο, κατορθώνει νὰ διακριθῇ εἰς πολεμικοὺς ἀγῶνας, νὰ ἀπαλλάξῃ κιν-

δυνεύουσιν τὴν πατρίδα τοῦ ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ σώσῃ ἀπὸ αὐτοῦ καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα. Ὁ Ἡράκλῃς τότε ἐγνωμονῶν τῷ δίδει τὴν Ἀρετοῦσαν.

ἔτοιμος α, ον = τοιοῦτος.

Z

Ζαῖμης Ἀνδρέας (1792—1840). Ἐκ τῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας τῶν Κλαδρύτων νεώτατος ἐγένετο προεσιῶς καὶ μυηθεὶς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν ἠγωνίσθη μετὰ τῶν πρώτων εἰς τε τὴν κήρυξιν καὶ τὴν αἰσίαν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος.

ζάλο (τὸ) = τὸ βῆμα. Ἐστάθηκε στὸ ζάλο = ἔτοιμος πρὸς μάχην.

ζευνάρι (τὸ) = ζευγος ἀροτριῶντων βοῶν.

Ζητοῦνι (τὸ) = ἡ Λαμία.

ζικ-ζάκ = τεθλασμένη γραμμὴ σχηματίζουσα ἄλλεπαλλήλους γωνίας, ὡς ἐν τῷ κεραυνῷ.

ζυγὸς (ὁ) = διάδοσις, χαμήλωμα μετὰ τὸ κορυφογραμμῶν.

H

Ἡλύσια πεδία = τόπος ἐν τῷ Ἄδῃ, ἐν ᾧ διεμένον αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων ὁ ἀρχαῖος Παράδεισος.

Θ

θέσις (ἡ) = οἱ περατώσαντες τὰς ἐν Πανεπιστημίῳ σπουδὰς τῶν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ὑποστώσι καὶ τελευτήσαν τινὰ δοκιμασίαν, πρὶν τοῖς ἀπονεμηθῇ ὁ τίτλος τοῦ διδάκτορος. Συντάσσουσιν πραγματείαν ἐπιστημονικὴν, ἣτις καλεῖται «θέσις» καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δοκιμασίας ἀναπτύσσουσιν αὐτὴν πρὸ τῶν καθηγητῶν τῶν καὶ ἀπαντῶσιν εἰς πιθανὰς ἀντιρρήσεις αὐτῶν. Ὁ τίτλος τῆς θέσεως τοῦ Κοραῖ ἦτο «ὁ καθ' Ἱπποκράτην ἱατρός».

Θυμιανὰ (τὰ) = χωρίον τῆς Χίου πρὸς Ν. τῆς πρωτευούσης.

I

Ἰβήρων = μονὴ τοῦ Ἀγίου Ὁρους εἰς τὰ Β Δ. τοῦ Ἀθῶ.

Ιβίς (ἡ) = πτηνὸν μὲ μικροὺς πόδας, ὡς ὁ πελαργός, ἱερὸν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων.

Ἰβρῦ = ἰδὲ Ἑρρῖκος Δ'.

Ἰπποκράτης = περίφημος ἰατρός ἐκ Κῶ, ὁ πατὴρ τῆς ἐπιστημονικῆς ἱατρικῆς (460-365 περίπου π. Χ.) Τούτου περιεσώθησαν ἱκανὰ συγγράμματα.

Ἰωακείμ ὁ Γ' = Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1878—1884, ὅτε παραιτηθεὶς ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος· ἐκεῖ διέμεινε μονάζων μέχρι τοῦ 1901, ὅτε ἐκλήθη ἐκ νέου εἰς τὸν θρόνον. Ἀπέθανε τὸ 1912.

Κ

Καῖρης Θεόφιλος Ἀνδρίος (1784—1853). Εἰς τῶν λογιωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἐσπούδασεν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐπανελθὼν ἐδίδαξεν ἐν Σμύρνῃ καὶ Κυδωνίαις μέχρι τοῦ 1821. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἔδρυσεν ἐν Ἀνδρῷ ὀρφανοτροφεῖον (1836), ἔνθα ἐδίδαξεν ἐπὶ τινα ἔτη εἰς πλῆθος μαθητῶν.

καλιακούδα (ῆ) = τὸ πτηνὸν κολοῖός.

καλογιγλῶνω = σφίγγω στερεῶς κάτω ἀπὸ τὴν κοιλίαν τοῦ ἑππου τὴν γίγλαν ἢ μεσιὰ (=τὴν ζώνην ἣτις στερεώνει τὸ ἐπίπριον).

καλουπάκιον (τὸ) = κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἐν σχήματι σκούφου, ἀλλὰ στρογγυλότερον.

Καλύβας Δημήτριος = ὁπλαρχηγὸς τοῦ Διάκου ταχθεὶς εἰς τὴν Ἀλαμάναν καὶ πεσὼν ἐκεῖ ἡρωικῶς.

καματερό = ὁ ἀροτριῶν βούς.

κᾶνε = κᾶν, τοῦλάχιστον.

κάπα (ῆ) = ἐπενδύτης τῶν χωρικῶν.

Καραμανίτης = ὁ κατὰχόμενος ἐκ τῆς Καραμανίας, τοῦ περὶ τὸ Ἰκόνιον τμήματος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐκεῖ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος ὁ μωαμεθανὸς Καραμάν εἶχε κατορθώσει νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Σελτσούκου Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Ἀλλαεδιν τὴν κληρονομικὴν διαίκτησιν χωρῶν τινῶν καὶ ἐγένεν ὁ ἱδρυτὴς τοῦ Καραμανικοῦ κράτους. Τὸ κράτος τοῦτο γενόμενον μετ' ὀλίγον ἀνεξάρτητον καὶ ἐπεκταθὲν καὶ ἀκμάσαν κατελύθη τέλος ὀριστικῶς ὑπὸ τοῦ ὀσμανίδου Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ β', ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως. Ὁ Κ. ἀντιπροσωπεύει εἰς τὸν Ἑρωτόκριτον τὸν Τοῦρκον ἐπιδρομέα, ὅστις, καθ' ὃν χρόνον συνετέθη τὸ ποίημα, εἶχεν υποψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

δουλώσει τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡγωνίζετο νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὴν Κρήτην.

καραούλι (τὸ) = 1) ἡ περίπολος, ὁ σκοπὸς 2) τὸ ἔργον αὐτοῦ.

καρδάρα (ἡ) = ξύλινον δοχεῖον γάλακτος.

καριοφίλι (τὸ) = πυροβόλον ὅπλον ἐμπροσθογεμέ· ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ τοὺς κατασκευαστὰς τοῦ Κάρλο ἔφίλιο (Κάρολος καὶ υἱὸς) ἐν Βενετίᾳ.

καρτερό = περιμένω.

Καρναί (αἱ) ἡ Πρωτᾶτον, = κωμόπολις μετόγειος εἰς τὸ κέντρον περίπου τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀγίου Ὀρους. Ἐκεῖ διαμένουν ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν μονῶν συσχεπτόμενοι καὶ ἀποφασίζοντες διὰ τὰ γενικὰ ζητήματα αὐτῶν.

Καστέλλα (ἡ) = λόφος τοῦ Πειραιῶς πλησιέστερα πρὸς τὸν κεντρικὸν λιμένα.

κατάμερον (τὸ) = ἡ τοποθεσία, ἡ περιοχή.

κατάρρουν = πρὸς τὴν φορὰν τοῦ ρεύματος. Ἴδε τὴν λ. ἀνάρρουν.

κατάραχα = ὑψηλὰ ἀπὸ τὴν ράχιν τοῦ ὄρους.

κατατάσσω = ἡσυχάζω, ἡρεμῶ.

καταχνιά (ἡ) = ἡ ὁμίχλη.

κάτεργον (τὸ) = πλοῖον κωπήλατον πολεμικόν. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς αὐτὰ ὡς κωπηλάται, ἀγρίως μαστιγοῦμενοι καὶ ἄλλως τυραννόμενοι, οἱ κατάδικοι, ἰσοδίως ἢ διὰ 10 τοῦλάχιστον ἔτη.

κατόπαρδος (ὁ) = ὁ γατόπαρδος, ἡ πάρδαλις.

Κατουνάκια (τὰ) = κελλία, καλύβει μαλλον, εἰς ξηρὸν μέρος (= ἔρημον), ἐνθα μόνον ὀλίγαι συκαὶ ὑπάρχουσι. Εἰς αὐτὰς καταφεύγουσιν ἐκ τῶν ἄλλων μονῶν μὲ τὴν κατοῦναν των (= μικρὰν ἀποσκευὴν) ὅσοι θέλουσι νὰ ζήσωσιν ἀληθῶς μόνοι καὶ ἀσκητεύοντες.

κανκί (τὸ) = ποτήριον, συνήθως ξύλινον.

κεμέρι (τὸ) = ζώνη, ἐν ᾗ τίθενται χρήματα.

Κεῦνος Δόμιнос = Βερνάρδος Κεῦνος, ἐφημέριος τοῦ ἐν Σμύρνῃ ναύτου τοῦ Ὀλλανδοῦ προξένου· παρ' αὐτοῦ ὁ Κοραῆς ἐδιδάχθη τὴν λατινικὴν καὶ ὠδηγήθη μεγάλως εἰς τὰς πρώτας σπουδὰς του.

Κιάφα (ἡ) = ἐν ἀπὸ τὰ τέσσαρα χωρία τῶν Σουλιωτῶν (τὰ ἄλλα εἶναι τὸ Σούλι, ἡ Σχμονίδα καὶ ὁ Ἀδερῆκος).

- κιβούρι** (τὸ) = τὸ φέρετρον.
- κοιτασμένος** = ἐξαπ/ωμένος εἰς τὸ κρεβάτι, κλινήρης.
- κολίγας** (δ) = συνέταιρος ἐπὶ μέρους τοῦ ἀγροῦ, τοῦ ποιμνίου, κτλ. Ἐνταῦθα προϋστάμενος, ἀφεντικός.
- κομιτατζής** = μέλος τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου (= σωματείου πρὸς ἀπόκτησιν τῆς Μακεδονίας), ἀντάρτης.
- κομιτεία** (ῆ) = ἡ ἐπαρχία.
- κονάκι** (τὸ) = τὸ κατάλυμα.
- Κονιαριά** (ῆ) = οἱ Κονιάρηδες, δηλ. οἱ Τοῦρκοι (οἱ ἐξ Ἰκονίου ἐλθόντες).
- Κόνιαρος** = ὁ ἐξ Ἰκονίου καταγόμενος, ὁ Τοῦρκος.
- κοπανιὰ** (ῆ) = τὸ κτύπημα, τὸ πλήγμυ.
- κοπανιστή** = εἶδος τυροῦ, ὁ ὅποιος νωπὸς τρίβεται εἰς τρίμματα καὶ φυλάσσεται εἰς πίθους.
- κοπέλλι** (τὸ) = τὸ παιδί· εἴτα δοῦλος, σκλάβος, ὑπηρέτης.
- κοπή** (ῆ) = τὸ κοπάδι, τὸ ποίμνιον.
- Κορδελλιὸ** (τὸ) = ὥραία κωμόπολις ἐντὸς τοῦ κόλπου καὶ ἀντικρὺ τῆς Σμύρνης κειμένη, θέρετρον τῶν πλουσίων Σμυρναίων.
- Κορσικανὸς** = ὁ Ναπολέων, ὡς καταγόμενος ἐκ τῆς Κορσικῆς.
- κοιρόνι** (τὸ) = λίθος τραχύς.
- Κουβαρὰ Καλύβια** = χωρίον τῆς Μεσογαίας Ἀττικῆς ἀπέχον τῶν Ἀθηνῶν περὶ τὰ 40 χμ. Δι' αὐτοῦ διέρχεται ὁ ἐκ Λαυρείου εἰς Ἀθήνας σιδηρόδρομος.
- Κουγλουτζᾶς** = χωρίον εἰς ἀπόστασιν μικρὰν ἀπὸ τῆς Σμύρνης, μεθ' ἧς συνδέεται σήμερον διὰ σιδηροδρόμου.
- κουμέρκιον** (τὸ) = τουρκιστὶ τὸ τελωνεῖον.
- κοῦρος** (δ) = 1) ἡ κουρὰ τοῦ ποιμνίου 2) ἐν Μάνῃ ὁ ἀλέκτωρ.
- κουρσάρος ἢ κορσάρος** = ὁ πειρατής.
- κουρταλῶ** = κρούω, κτυπῶ.
- κουτουλίζω** = κτυπῶ μὲ τὴν κεφαλὴν.
- κουφάρι** (τὸ) = τὸ σῶμα, τὸ πτώμα.
- κόφτης** (δ) = ὁ τεμαχίζων τὸ κρέας καὶ μοιράζων εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας.
- κρένω** = λαλῶ, ὁμιλῶ, λέγω.
- κρίνω** = ἶδε κρένω.
- κρούς** = κρούεις, κτυπᾷς, προσβάλλεις (μὲ τὰς ἀκτῖνάς σου).

Λ

λάβρα (ή) = 1) ή δυνατή ζέστη, 2) ο καημός.

λαγκάδι (τό) = φάραγξ, ρεματιά δασώδης.

λαγουνδέρα (ή) = ο οϊκξ (= δοιάκι) του τιμονιοῦ.

λαρωμός (δ) = ή ήσυχία, ή αναψυχή.

Λαύρα = 1) ἐν τῶν μεγχυτέρων μοναστηρίων τοῦ Ἀγίου Ὁρους εἰς τὰ ΝΑ αὐτοῦ· 2) ή ιστορική μονή ήμίσειαν ὄρων πρὸς Δ. τῶν Καλαδρύτων.

λαυριώτης = μοναχὸς ἀνήκων εἰς τὴν μονὴν τῆς Λαύρας.

Λεβεντογιάννης = ο Μπικογιάννης, ὀπλαρχηγὸς τοῦ Διάκου, τυχθεὶς εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας καὶ πεσὼν ἡρωϊκῶς.

Διάκουρα (ή) = ο Πιρνατσός, οὕτω καλούμενος ἐκ τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς του (2459 μ.).

λιανολίθαρο (τό) = μικρὸς λίθος.

Διάπηδες = φυλὴ ἀλδανική οἰκοῦσα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ΝΑ τῆς Ἀλδανίας.

λίλα = χρώμα κυανορρόδινον, ἰώδες.

λίψ (δ) = ο νοτιοδυτικὸς ἄνεμος **Πρὸς λίβα**=ΝΔ.

λογιάζω = σκέπτομαι, μεριμνῶ, εἶναι εἰς ἔγνοιαν, σύννοος.

λόγκος (δ) = φάραγξ σύδενδρος, δάσος.

Δόντος Ἀνδρέας = ἐκ τῆς ιστορικῆς οἰκογενείας τοῦ Αἰγίου (1789 1846), εἷς ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821.

λυκίσκος (δ) = δενδρύλλιον, οὗ τὰ ἄνθη χρησιμοποιοῦνται δι' ἀρωματισμὸν καὶ διατήρησιν τοῦ ζύθου.

Μ

μαγκούφης ή μαγκούφιος = ἄθλιος, κακομοίρης, δυστυχής.

Μαλανδρος = ο ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας, ὅστις ἔνεκα τοῦ ἐλικοειδοῦς ρεύματός του ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὸ δμώνυμον γεωμετρικὸν κόσμημα.

μαλιὰ (ή) = ο πόλεμος, ή μάχη.

μαλώνω = πολεμῶ, ἀγωνίζομαι.

μανίζω = 1) μηνίω, ὀργίζομαι, 2) πλησιάζω.

μάνιτα (ή) = ή ὀργή, ο θυμός, ή λύσσα.

μαραγκιάζω = μαραίνομαι, ἐπὶ καρπῶν καὶ ἀνθέων.

μαραζάρης = μαραμμένος, ἀρρωστιάρης.

μαργώνω = ξεπαγιάζω.

Μαριώ = κόρη Μωχμεθανή, τῆς ὁποίας τὴν ζωὴν ἔσωσε κάποτε ὁ Καραϊσκάκης· αὕτη ἔγινε Χριστιανὴ καί, εὐγνώμων πρὸς τὸν σωτήρᾶ της, ἐνεδύθη στρατιώτης καὶ παρηκολούθησε τὸν Κ. εἰς ὅλας τὰς τελευταίας ἐκστρατείας του, περιποιουμένη αὐτὸν καὶ πολεμοῦσα συγχρόνως.

μάσε = μάζευσε, συνάθροισε.

μαχαλαῖς (δ) = ἡ συνοικία (λ. τουρκική).

μαχμουτιῆς (δ) = τουρκικὸν νόμισμα ἀξίας πέντε φράγκων, κοπὴν ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Μαχμουτ Β' (1808-1839).

μετερίζι (τὸ) = προκάλυμμα ἐν πολέμῳ.

μήνα = μήπως.

μιναρῆς (δ) = στενὸς καὶ ὑψηλὸς πύργος τῶν μουσουλμανικῶν τζαμιῶν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ μουεζίνη καλεῖ καθ' ὥρισμένας ὥρας τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχήν.

μισακὸς = ὁ ἐξ ἡμισείας ἀνέκων εἰς τινα.

μισσεύγω = ἀναχωρῶ, ἀπέρχομαι.

μνήσκω = μένω.

μόδος (δ) = ὁ τρόπος.

μουγκαλίζομαι = μυκῶμαι.

μουγκαλισματιὰ (ἡ) = ὁ μυκηθμός.

μουγκίστη = ἐμυκήθη, ἐδρυχήθη.

μουλλώνω = κύπτω, ζαρώνω.

μουρτάτης = ἄπιστος.

μούρτζινος = μαυροκόκκινος.

μουτζαλιὰ (ἡ) = ἡ μουντζοῦρα, ἡ ρυπαρότης, ἡ λέρα.

μπαλοτάρω = πυροβολῶ.

Μπεχλιβάνης = ἀρχηγὸς συμμορίας Τσέτηδων, δρώσης παρὰ τὴν Πέργαμον, ὅστις εἰσῆλθεν ἐκ τῶν πρώτων εἰς Σμύρνην.

Μπιζάνι (τὸ) = λόφος πρὸς Ν. τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις ἀπετέλει τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν ὀχυρωμάτων τῆς πόλεως κατὰ τὸ 1912—1913.

μπινίσιον (τὸ) = πλατὺς ἐπενδύτης κυρίως τῶν οὐλεμάδων (= διδασκάλων τοῦ Κορανίου) παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς.

μπίτ = διόλου (λ. τουρκική).

μπλιὸ = πλεόν.

μπλούζα (ἡ) = ἐπενδύτης, τὸν ὅποιον φοροῦν οἱ ἐργάται διὰ νὰ μὴ λερώνουν τὰ ἐνδύματά των.

Ἄλεξ. Γ. Σαρῆ. -- *Νεοελλην. Ἀναγνώσματα γ' τάξ. Ἑλλην. Σχολ. 18*

μπότι (τὸ) = πῆλινον δοχεῖον συνήθως ὕδατος (ἐμπότης).

μπουλούκι (τὸ) = τμήμα στρατοῦ.

μπουλούκ μπασῆς (ὁ) = ὁ ὁδηγῶν ἓνα μπουλούκι.

μπουρνούξιον (τὸ) = ἐπενδύτης φαρδύς καὶ μακρύς.

μπουφές (ὁ) = τὸ κυλικεῖον· τράπεζαι εἰς ἐσπερίδας ἢ ἄλλας ἐορτάς, ἐφ' ὧν ὑπάρχουν φαγητά, γλυκίσματα, οἶνοι πρὸς ἀναψυχὴν τῶν προσκεκλημένων.

μυρμηγκιάζω = περιπατῶ πολυάριθμος ὡς οἱ μύρμηκες.

μύρομαι = θρηνῶ, ὀδύρομαι.

Ν

νάθε = νὰ ἤθελε=εἶθε.

Νάρκισσος = ὥραιος νεανίας, ὅστις ἠγάπησε τὴν μορφήν του καὶ ἔμενε διαρκῶς παρὰ τὰς ὁχθὰς ἡτύχων ὑδάτων καθρεπτιζόμενος, ἕως οὗ ἀπέθανε.

Νέμεσις (ἡ) = θυγάτηρ τῆς Νυκτός, θεότης τιμωρὸς τῶν ἀδικούντων, ἥς ναός ὑπῆρχεν ἐν Ραμνουντι τῆς Ἀττικῆς.

νεροποντή (ἡ) = ἰσχυρὰ βροχὴ μετὰ θυέλλης.

νέφαλο (τὸ) = ἡ νεφέλη.

Νικήτας Σταματελόπουλος, ὁ ἐπικαλούμενος Νικηταρᾶς. Ἀγωνιστὴς ἐκ τῶν πρώτων τῆς Ἐπαναστάσεως, διακριθεὶς ἰδίως εἰς τὴν μάχην τοῦ Βαλτετσίου.

νοὺς = ἑνός, γεν. τοῦ εἰς.

ντέρτι (τὸ) = καημός, λύπη, στενοχωρία.

ντίπ = τουρκικὴ λ.=ἐντελῶς.

ντοβλέτι (τὸ) = τὸ βασίλειον, τὸ κράτος (λ. τουρκικῇ).

ντορβᾶς (ὁ) = ὁ σάκκος.

Ξ

ξαμώνω = σημαδεύω, σκοπεύω.

ξαποσταμένος = κουρασμένος, πνευστιῶν.

ξαστερώνω = καθαρίζω.

ξέκορφος = ὑψηλὰ ἀπὸ τὴν κορυφήν.

ξεπροβοδιέμαι = προπέμπομαι, ἀναχωρῶ.

ξηροποταμινὸν = ἀνήκον εἰς τὴν μονὴν Ξηροποτάμου (τοῦ Ἁγίου Ὁρους).

ξωθιές (οἱ) = οἱ ἐξωτικές, οἱ Νεράιδες.

Ο

ὄβωρος (ὄ) = ἡ αὐλή, ἡ μάνδρα.

ὄγια = γιά, δια.

ὄμάδι = ἔμοῦ, μαζί.

ὄντε ἢ ὄντες = ὅτε.

ὄπως = ὅτι.

ὄρχος (ὄ) = τόπος περίφρακτος, ἐν ᾧ τοποθετοῦνται οἱ ἵπποι τοῦ στρατοῦ.

ὄχ = ἡ πρόθεσις ἀπό.

ὄχια (ἡ) = ἡ ἔχιδνα.

ὄχτος (ὄ) = ἡ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ ἢ τὰ ὑψώματα τοῦ φράκτου ὅστις κατασκευάζεται ὡς σύνορον ἀγρῶν.

Π

παγανιά (ἡ) = τὸ καταδιωκτικὸν ἀπόσπασμα.

πάκτων (ὄ) = λέμβος μετ' ἐπιπέδου πυθμένος, ἣτις χρησιμεύει πρὸς γεφύρωσιν ποταμῶν. Ὑπάρχουσι πάκτωνες μήκους 9 μέτρων καὶ πλάτους ἕως 1,75, βάρους δὲ 600 χιλιογράμμων. Οὗτοι δύνανται νὰ βαστάσῃσι βάρος μέχρις 8500 χιλιογράμ.

παλάγκο (τὸ) = τροχαλία σύνθετος, δι' ἣς ἀναδιδάζουσιν τὰ βάρη, πολύσπαστον.

Παλαμηδιωτῶν τάγμα = σῶμα ἐπιλέκτων ἀνδρῶν ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον, ὅτε ὁ Κραϊτσκάκης διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τῆς Στερεᾶς, ἀπεσπάσθη παρ' αὐτῷ ἐκ τῆς φρουρᾶς τοῦ Παλαμηδίου (= τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Νευπλίου). Οἱ Παλαμηδιῶται ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν Κ., ἡγωνίσθησαν δὲ γενναίως εἰς τὸ πλευρόν του, καθ' ὅλας τὰς μάχας τῆς ἐνδόξου ἀνὰ τὴν Στερεὰν ἐκστρατείας τοῦ τῷ 1826.

παλάσκα (ἡ) = ἡ φυσιγγοθήκη.

Πάμπας = μεγάλοι ἄδενδροι, ἀλλὰ χλοερὰ πεδιάδες τῆς Ν. Ἀμερικῆς.

παντέχω = περιμένω, ἀναμένω, ἐλπίζω, νομίζω.

παντοκρατορινὸς = ἀνίκων εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος.

παντοχή (ἡ) = ἡ ὑπομονή, ἡ ἐλπίς.

πανώριος = ὡραιότατος κατὰ τὴν ὄψιν.

Παπαγιάννης Βισίλειος, ταγματάρχης τοῦ πεζικοῦ ἐξ Ἀγρινίου (1882-1918) ἔπεσεν ἥρωικῶς μαχόμενος εἰς τὸ Σκρᾶ.

Παπᾶ - Θύμιος Βλαχάδης, περιώνυμος ἄρματολὸς τῶν Χασιῶν· ἐπανειλημμένως ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν Τούρκων, τέλος δὲ συλληφθεὶς διὰ δόλου ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ὑπέστη ἐν Ἰωαννίνοις μαρτυρικὸν θάνατον.

παραγώνι (τὸ) = τὸ παρὰ τὴν ἐστίαν μέρος.

παραθεσμιὰ (ῆ) = ἡ ἀναβολή, ἡ βραδύτης.

παράνω = παραπάνω, περισσότερον.

πάρεξ = ἐκτός, πλὴν.

πασᾶς = τίτλος εὐγενείας παρὰ τοῖς Τούρκοις.

Παστέρ Λουδοβίκος = ὁ πατὴρ τῆς μικροβιολογίας. Ἐγεννήθη τὸ 1822, ἀπέθανε τὸ 1895.

πατάρι (τὸ) = ἡ ἐξέδρα.

Παχόμπεης ἢ Πασόμπεης = θανάσιμος ἐχθρὸς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, τὸν ὁποῖον ὁ Σουλτάνος εἶχε διορίσει ἀρχιστράτηγον τῆς κατὰ τοῦ Ἀλῆ ἐκστρατείας.

Πέντε Μάρτυρες = τοποθεσία πλησίον τῆς μονῆς Ἰδῆρων τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Πέντε Πηγᾶδια = τοποθεσία ὀχυρὰ τῆς Ἠπείρου παρὰ τὸν Λοῦρον, δεσπόζουσα τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγρύσης ἀπὸ Ἄρτας εἰς Ἰωάννινα. Παλαιότερον ὑπῆρχεν ἐκεῖ φρούριον, ὃπερ καταλαβόντες οἱ Σουλιῶται τὸ 1821 διέκοψαν τὴν τροφοδότησιν τοῦ πολιιορκουontos τὰ Ἰωάννινα σουλτανικοῦ στρατοῦ· ἐδεκάτισαν δὲ μετ' ὀλίγον 5000 Τούρκων, οἵτινες ἀπεστάλησαν πρὸς ἀνάκτησιν αὐτοῦ.

περίβλεπτος = περίβλεπτος, ὑψηλός.

πιβουλεύγω = ἐπιβουλεύομαι, δολιεύομαι. Ἐνταῦθα προδίδω.

πινιμὸς (ὁ) = ὁ πνιγμός.

πιστομητὸς = μετὰ τὴν κοιλίαν πρὸς τὰ κάτω, πρηνηδόν.

πλιὸ = πλέον.

πλουμιστὸς = ποικιλόχρους, μετὰ ποικίλα στολίδια.

ποντόνι (τὸ) = ἴδε τὴν λ. πάκτων.

ποριὰ (ῆ) = ὁ πόρος, μέρος διαδατόν.

πουγγί (τὸ) = ποσὸν 500 γρῶν.

ποῦρι = καὶ ὅμως, ἐν τούτοις.

πουρνὸ (τὸ) = τὸ πρῶν.

πρίχου = πρίν.

προβοδάω = προπέμπω τινὰ ἀναχωροῦντα, πέμπω.

προμοῦ = προτοῦ, πρίν.

P

ραμαζάνιον (τὸ) = νηστεία τῶν Μωαμεθανῶν κατὰ τὸν μῆνα Ραμαζάν πρὸ τῆς ἐορτῆς τοῦ Μπαϊράμ. Κατὰ τὴν νηστείαν ταύτην δὲν τρώγουν τίποτε ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου· τὴν νύκτα ὅμως τρώγουν ὅ,τι καὶ ἔσαν θέλουν καὶ διασκεδάζουν.

Ραμοῦς ὁ Β' = βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καλούμενος Σέσωστρις. Ἐβασίλευσε περὶ τὸ 1300 π. Χ. Ἡ μούμια του ἀνευρέθη τὸ 1881.

ράσσω = ἀράσσω = ἐφορμῶ.

Ρέμπραντ = περιώνυμος Ὁλλανδὸς ζωγράφος (1606—1669), ὅστις μετὰ μεγίστης τέχνης ἀπέδωκεν εἰς τὰς εἰκόνας του τὴν ἐνέργειαν τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀντικειμένων.

ρεύω = καταρρέω, καταβάλλομαι, μαραινομαι.

ριζαῦτι (τὸ) = ἡ ρίζα, τὸ ὑποκάτω τοῦ ὧτός μέρος τῆς κεφαλῆς.

ριζικάρης = ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, ὡς δεικνύων κατὰ τὴν ἐορτὴν του (24 Ἰουν.) εἰς τοὺς ζητοῦντας τὸ ριζικὸ των (=τὴν μοῖραν).

ριζόκορμον (τὸ) = ἡ ρίζα, ἡ βᾶσις τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου.

Ρινιάσα = κωμόπολις τῆς Ἡπείρου ὀλίγον ἀπέχουσα τῆς θαλάσσης, ἀπέναντι τῶν Ἀντιπάξεων. Ἄλλοτε ὑπῆρχεν ἐκεῖ φρούριον ὀχυρόν, καταληφθὲν ὑπὸ τῶν Σουλωιτῶν τὸ 1821.

ριπισμός (ὁ) = τὸ σκόρπισμα.

ροβολᾶω = τρέχω, ὀρμῶ πρὸς τὰ κάτω.

ρόγα (ῆ) = ὁ μισθός, ἡ ἀμοιβή.

ροζόλι (τὸ) = ἡδύποτον.

ρουμάνι (τὸ) = δάσος πυκνότατον.

ροχαλιάζω = ρέγχω ἐπιθανατίως.

ρυνάζομαι = ὠρύομαι.

Σ

σάλτο (τὸ) = τὸ πῆδημα.

Σαράι (τὸ) = μέγα οἰκοδόμημα, μέγαρον. Οὕτω καλεῖται ἡ μεγίστη ἀπὸ τὰς σκήτας (=μικρὰς μονὰς) τοῦ Ἀγ. Ὁρους, ἡ τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέου, ἄλλοτε ἐξάρτημα οὕσα τῆς μονῆς Βατοπεδίου, νῦν δὲ κατεχομένη ὑπὸ πολλῶν Ρώσων μοναχῶν.

σαρίκι (τὸ) = πανίον μακρόν, ὅπερ περιτυλίσσοντες οἱ Τοῦρκοι στερεώνουν τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς των.

σέπομαι = σαπίζω.

σερμαγιά (ή) = χρήματα χρησιμεύοντα ὡς κεφάλαιον ἢ ἐφόδιον.

σιγοῦνα (ή) = μάλλινον ἐπανωφόριον.

σιδερός = σιδερένιος.

Σιμὸν = ἄνεμος φλογερὸς τῆς Σαχάρας πνέων ἐκ Ν. πρὸς Β.

σιμώνω = πλησιάζω.

σισανές = τουφέκιον ραβδωτὸν μὲ ἐξάγωνον κάννην (περσικὴ λ.).

σίφουνας (δ) = τὸ μετεωρολογικὸν φαινόμενον σίφων.

σκάκι (τὸ) = παίγνιον ὑπὸ δύο ἀντιπάλων παιζόμενον ἐπὶ πίνακος διηρημένου εἰς 64 τετραγωνίδια.

Σκάλα (ή) = τὸ ἐπίνειον τῆς Ἀμφίσης, ἢ Ἰτέα.

σκαρμὸς (δ) = τὸ μικρὸν ξύλον, ὅπερ τίθεται εἰς ὁπὰς ἐπὶ τῶν παρειῶν τῆς λέμβου καὶ ἐφ' οὗ προσδένεται τὸ μέσον τῆς κώπης.

σκιάζω = φοβίζω. **Σκιαζομαι** = φοβοῦμαι.

σκιάχτρο (τὸ) = τὸ φόδητρον.

σκούζω = κραυγάζω.

σκουτάρι (τὸ) = ἡ ἀσπίς.

Σκρᾶ = ὕψωμα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ὄρους Τζένα, ὅπερ φοδερῶτατα ὠχυρωμένον, ἐχρησίμευεν ὡς παρατηρητήριον εἰς τοὺς Γερμανοβουλγάρους. Τοῦτο διὰ λαμπρᾶς ἐπιθέσεως κατέλαβε τὴν 17ην Μαΐου 1918 ὁ ἐλλ. στρατός.

σμίγω = 1) ἀνακατώνω, ἐνώνω 2) συνάναστρέφομαι, ἀνταμώνω.

σμίξιμο (τὸ) = ἡ συνάντησις, τὸ ἀνακάτωμα.

Σπιδόλιοντας = ἐκ τοῦ σπίδα (=εἶδος φαρμακεροῦ ὀφews, ἀσπίς) καὶ λιόντας (=λέων).

σπιρούνια (τὰ) = οἱ πτερινιστήρες τοῦ ἱππέως.

Σπλάντζα = κωμόπολις τῆς Ἠπείρου ἐπὶ τοῦ Ἀχέροντος, ὀλίγον ἀπέχουσα ἀπὸ τὸν λιμένα Φαναρίου, πρὸς Α. τῶν Παξῶν.

στάλος (δ) = μέρος περιμανδρωμένον ὅπου σταλιάζουν (=σταθμεύουν) τὰ πρόβατα ὅταν εἶναι καύσων.

στανικῶς = ἀκουσίως, διὰ τῆς βίαις.

σταυραδέρφι (τὸ) = ἀδελφοποιτός, ὁ δι' ἱεροτελεστίας γενόμενος θετός ἀδελφός.

στεντορεία φωνή = ἰσχυρά· ἐκ τοῦ Στέντορος, ἐνὸς τῶν Ἑλληνικῶν κατὰ τὸν τρωικὸν πόλεμον, περιφήμου διὰ τὴν ἰσχύον τῆς φωνῆς του.

στέρφα = στεῖρα, ἢ μὴ ἔχουσα γάλα.

στοιβωτός = ἐνταῦθα πυκνὸς καὶ ἀτίθασος· ἡ **στοιβιά** (ἀρχ. στοιβή) εἶναι θάμνος πυκνότατος καὶ ἀκανθώδης, ἐξ οὗ κατασκευάζουν σάρωθρα.

στόλος (ὁ) = πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ στολίσῃ τὸν ἄνθρωπον (ἐνδύματα, κοσμήματα, κ.λ.π.)

στουρνάρι (τὸ) = ὁ πυρίτης λίθος, (τσακμακόπετρα) καὶ τὰ ἐκ τούτου πυρεῖα· ἔπειτα ὀξύς καὶ αἰχμηρὸς λίθος.

στράτα (ἡ) = ὁ δρόμος.

στρέγω = στέργω, ἀποδέχομαι εὐχαρίστως.

στρεφεύω = στειρεύω.

στριγγά = τραχέως καὶ διατόρως.

στριγγὸς = τραχὺς καὶ διάτορος.

στροῦγκα (ἡ) = ἡ μάνδρα.

στύγιος = ὁ τῆς Στυγός, ζοφεροῦ ποταμοῦ ἐν τῷ ἀρχαίῳ ᾿Αθῆ.

συνέβγαλση (ἡ) = ἡ προπομπή, ἡ κηδεία.

συντηρῶ = παρατηρῶ μὲ προσοχήν.

συφθάνω = προφθάνω.

συχνοπηαινογιαγίερνω = (γιαγίερνω = ἐπιστρέφω) συχνὰ πηγάζω καὶ ἐπιστρέφω.

σώνω = φθάνω, ἐξικνουῦμαι.

T

τάβλα (ἡ) = ἡ τράπεζα.

ταγάρι (τὸ) = τὸ σακκίδιον.

Ταγκαλάκια (τὰ) = ἄτακτοι Τοῦρκοι στρατιῶται, φοροῦντες κοντὴν βράκκαν καὶ ζώνην πλατυτάτην.

ταμπούρι (τὸ) = πρόχωμα, προκάλυμμα.

Τάπια (ἡ) = (κυρίως ὀχύρωμα). Μεγάλῃ Τάπια ἐκκαλεῖτο ἐν Τριπόλει ὕψωμα τετειχισμένον ἐντὸς τοῦ ἄλλου τείχους πρὸς τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς πόλεως, φαινόμενον μακρόθεν ὡς ἀκρόπολις αὐτῆς.

ταχταρίζω = χορεύω εἰς τὴν ἀγκάλην μου τὸ παιδίον.

τζιμπλάκης = γυμνὸς (λ. τουρκική).

τζοχαντάρης = ἀκόλουθος μεγιστάνος (λ. τουρκική).

τζουμπελέκια (τὰ) = τὰ οἰκιακά, ἰδίως δὲ τὰ μαγειρικὰ σκεύη·
τι = διότι.

Τιμολέων (ὁ) = Κορίνθιος στρατηγὸς (410-336 π. Χ.) διακριθείς διὰ τὴν ἀντίστασιν αὐτοῦ πρὸς τὴν δημοκρατίαν καὶ τὴν πα-

τρίδα. Σταλείς εἰς Συρακούσας, ἀποικίαν τῆς Κορίνθου, κα-
τῶρθωσε ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν ἀπὸ τὸν τύραννόν τῆς Διο-
νύσιον καὶ ἐγκατέστησε τὴν δημοκρατίαν. Συνετέλεσε δὲ εἰς
τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Σικελίας καὶ ἐνί-
κησε τὸ 342 τοὺς κατ' αὐτῆς ἐπελθόντας Καρχηδόνιους.

Τουρκοχώρι = χωρίον παρὰ τὸν Παρνασσόν, ἔνθα ὁ Καραϊσκά-
κης προσέδαλε τῇ 6ῃ Δεκ. 1826 ἀπόσπασμα 700 Τούρκων
συνοδεύον 2000 ζῶα, ἅτινα ἐκόμιζον τροφὰς καὶ ἐφόδια εἰς
τὸ περὶ τὰς Ἀθήνας τουρκικὸν στρατόπεδον. Ὁ Κ. ἐφό-
νευσε ἰδίᾳ χειρὶ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Τ. καὶ ἐκυρίευσεν ὑπὲρ τὰ
1000 σκευφόρα ζῶα.

τρουκάνι (τὸ) = κουδοῦνι μέγα τῶν αἰγῶν.

τσαούσης = κυρίως ὁ λοχίας (λ. τουρκική). Οὕτως ἐκαλοῦντο κατὰ
τὸ 21 ἐκεῖνοι εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ ἐπιμελητεία ἐκά-
στου σώματος (ἡ φροντίς δηλ. περὶ ἐξευρέσεως τροφῆς, πο-
λεμοφοδίων, καταλυμάτων κτλ.).

Τσελεπῆς Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ περὶ τὸ 1750. Ἐκ-
παιδευθεὶς ἐν Πάτρῃ καὶ Ἰταλίᾳ διωρίσθη κατόπιν διδά-
σκαλος εἰς τὴν Χίον, ὅπου καὶ ἀπέθανε κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν
Τούρκων καταστροφὴν αὐτῆς τὸ 1822.

τσεμπέρι (τὸ) = μανδηλίον δι' οὗ στολίζουσιν ἢ καλύπτουσι τὴν
κεφαλὴν αἱ γυναῖκες.

τσι = τῆς.

τσιγγέλι (τὸ) = ἡ ἀρπάγη.

τσιμπούκα (ῆ) = μεγάλη καπνοσύριγξ.

τσούμπα (ῆ) = σωρός, μικρὸν ὕψωμα.

τσούπα (ῆ) = ἡ κόρη, ἡ θυγάτηρ.

τσουχτερὸς = διαπεραστικός, δριμύς, καυτερός.

•

Ύμητις = ὄρος τῆς Ἀττικῆς, οὗ ἡ κορυφὴ ὑψοῦται εἰς 1016 μ.



φαρί (τὸ) = ὁ ἵππος.

φέλα (ῆ) = ἡ πεταλούδα, ἡ ψυχὴ.

φελάω = ἔχω ἄξιαν.

φετιναράκι (τὸ) = ὁ νεοσσός.

φιλεύω = φιλοξενῶ, χαρίζω, προσφέρω ὡς δῶρον.

Φιλόπαππος = ἦτο ὁ ἑγγονος τοῦ ὑπὸ τοῦ Βεσπασιανοῦ ἐκθρονισθέντος βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου Δ', ὅστις ἔζησε ἐν Ἀθήναις ποικίλας εὐεργεσίας παρασχὼν εἰς τὴν πόλιν· τούτου τὸ ἐπιτύμβιον μνημεῖον (ἰδρυθὲν τῷ 115 μ. Χ.) σώζεται ἐπὶ τοῦ λόφου Μουσείου πρὸς Δ. τῆς Ἀκροπόλεως.

φιδ (τὸ) = ἡ βία πνοῇ τοῦ ἀνέμου.

φλάμπουρο (τὸ) = ἡ σημαία, ἰδίᾳ τῶν κλεφτῶν.

φλοκάτα (ῆ) = μάλλινος ἐπενδύτης.

Φοντενέλ Βερνάρδος, Γάλλος συγγραφεὺς (1657-1757) γράψας ποιήματα, μυθιστορήματα καὶ τὸ ἐκλαϊκευτικὸν ἔργον «Διάλογος περὶ τῆς πληθύσεως τῶν κόσμων».

φόρος (ὁ) = ἡ ἀγορά, ἡ πλατεῖα.

φράξο (τὸ) = ἡ μελία (δένδρον).

φτουράω = ὑπομένω, ἀντέχω, ἐν Ἡπείρῳ.

X

χαλεύω = ζητῶ.

Χαλὶλ μπεης = Τοῦρκος προύχων Λαμιεύς.

Χαλκομάτα = χωρίον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀμφίσσης, ὅπερ κατεῖχε τὴν 23ην Ἀπριλίου τὸ σῶμα τοῦ Πανουργιά. Οἱ Τοῦρκοι διασκορπίσαντες αὐτὸ ἐστράφησαν εἰς τὰ κατὰ τοῦ Διάκου.

χάμαι = χαμαί.

Χαμσὶν = ἐκνευριστικὸς ΝΑ ἄνεμος ἐν Αἰγύπτῳ, κατὰ Μάιον.

χαροκόπι (τὸ) = ἡ διασκεδάσις.

χειμωνικό (τὸ) = ὁ ὑδροπέπων (τὸ καρπούζι).

χιλιμιντράω, χιλιμιντρίζω καὶ χιλιμιτράω = χρεμετίζω.

χλαλοῇ (ῆ) = ἡ ὀχλοδοή, ὁ θόρυβος.

χνότο (τὸ) = ἡ ἐκπνοή τοῦ στόματος.

χουμάω = ὀρμῶ, φέρομαι μεθ' ὀρμῆς.

Χούξλεϋ Θωμάς. Ἀγγλος φυσιοδίφης (1825—1895) περιώνυμος διὰ τὰς ἀνατομικὰς καὶ φυσιολογικὰς μελέτας του.

χτάσσομαι = διανοοῦμαι, σκοπεύω.

Ψ

ψαχουλιαστὰ = πασπατεύοντας, ψηλαφῶτα.

ψίχα (ῆ) = θρύμμα ἄρτου, ψίχουλο. **Μιά ψίχα** = ὀλίγον.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α'

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ.

Παπαδιαμάντη Α. Φτωχὸς ἄγιος . . . σελίς 3

2. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.

Α' ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ :

Γενναδίου Ι. Ὁ θούριος τοῦ Ρήγα . . . » 20

Βικέλα Δ. Πῶς ἐφύγομεν ἐκ τῆς Χίου . . . » 22

Βλαχογιάννη Ι. Ἡ Ἑξοδο » 28

*Παπαρρηγοπούλου Κ. Ὁ θάνατος τοῦ
Γεωργίου Καραϊσκάκη »* 30

*Μελά Σπ. Ἡ κήρυξις τοῦ πρὸς τὴν Τουρ-
κίαν πολέμου κατὰ τὸ 1912 . . . »* 36

Φαλταίης Κ. Ἐνῷ ὁ Ἀβέρωφ ναυμαχεῖ . . . » 40

Χανδράκη Ἑμμ. Ὁ Σμυρναῖος » 43

Βραχηνοῦ Γ. Ἡ μάχη τοῦ Σκρᾶ » 46

Β' ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ :

Καρβούνη Ν. Κυνῆγι ἀλόγων » 50

» » Ὁ λιμεναρχὴς τοῦ Σαγγαρίου . . . » 53

Νιρβάνα Π. Ἐνα συμπαθητικὸν ταμεῖον . . . » 55

» » Τὸ προσφυγόπουλο τοῦ ρανοῦ . . . » 58

3. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑΙ.

Α' ΒΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ :

Δημητριάδου Ρ. Εἰκόνες ἀμερικανικοῦ βίου . . . » 60

Β' ΒΙΟΥ ΖΩΩΝ :

Μελά Σπ. Ἡ πρώτη δοκιμὴ » 67

4. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ.

Α' ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ :

Παργανέλη Σπ. Ἡ κοιλὰς τοῦ Πλατανιά . σελλς 70

Β' ΦΥΣΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ :

Καλλινίκου Κ. Καταιγὶς » 71

5. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΙΚΑΙ.

Α' ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ :

Λυκούδη Ἐμμ. Τὸ Πήλιον » 72

Μωραϊτίδου Ἀ. Ὁ Ἀθωνας » 81

Σακελλαρίου Ἀ. Ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν » 87

Β' ΒΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ :

Χριστοβασίλη Χρ. Ἀνάβασις εἰς τὰ Μετέωρα » 89

Τσοκοπούλου Γ. Ἡ ἐποποιία τοῦ Κιλκίς » 94

Ἀθανάτου Κ. Τὴν ἐπαύριον τῆς καταστροφῆς τῆς Σμύρνης » 98

Πεξοπόρου Ἀ. Ἐπάνοδος » 103

Γ' ΒΙΟΥ ΖΩΩΝ :

Καλλινίκου Κ. Ἡ φιλοστοργία τῶν πιτηγῶν » 105

6. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ.

Α' ΠΡΟΣΩΠΩΝ :

Κοραῖ Ἀδ. Ὁ ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ » 107

Β' ΟΜΑΔΟΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΤΟΠΙΚΟΙ, ΦΥΛΕΤΙΚΟΙ, ΚΤΛ.):

Παπαρρηγοπούλου Κ. Ὁ βίος καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν κλεφτῶν » 111

Βλαχογιάννη Ἰ. Τὸ Σούλι.

1. Τὸ Σουλιωτόπουλο » 115

2. Ἡ Σουλιωτοπούλα » 116

3. Σουλιώτης καὶ Σουλιώτισσα » 117

4. Ἡ Γριὰ-Σουλιώτισσα » 118

5. Ὁ Γέρο-Σουλιώτης » 119

Πετιμεζᾶ Ν. Ἀετοὶ σὺν φωλιέσιν των » 121

Καρβούνη Ν. Γεφύρας καὶ τιχὴ » 126

Γ' ΤΥΠΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΗΘΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ) :

Δασκαράτου Α.	Ὁ ἀδιάκριτος	σελλίς	129
»	» Ὁ παινεσιάρης	»	130
»	» Ὁ φιλάργυρος	»	132

7. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ.

Κουρτίδου Ἀρ.	Ἀληθινὸ παραμύθι (Εὐαγ- γέλης Ζάππας)	»	133
Κακλαμάνου Δ.	Λονδοβίκος Παστέρ . .	»	142

8. ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ.

Α' ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ :

Ξενοπούλου Γρ.	Τὸ λευκὸν χρῶμα . . .	»	152
-----------------------	-----------------------	---	-----

Β' ΛΕΞΕΩΝ :

Πετιμεζᾶ Ν.	« Ἀέρας »	»	154
--------------------	-------------------	---	-----

Γ' ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΩΝ ΦΡΑΣΕΩΝ :

Πολίτου Ν.	Ἄν μιλᾷς καὶ δὲ σ' ἀκοῦνε, πάν- τεχε στὸ μῦλο κι' εἶσαι . . .	»	156
	Ἀκριβὸς στὰ πίκτουρα καὶ φθηνὸς στ' ἀλευρι	»	156
	Καὶ σ' ἐμένα λὼ λὼ λὼ ; . .	»	157
	Ἐβγῆκεν ἀσπροπρόσωπος . .	»	157

9. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ (ΠΟΙΚΙΛΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ).

Κοραῆ Ἀδ.	Μετὰ τὰς ἐξετάσεις	»	159
»	» Ἐν ὄνειρον	»	160
»	Πρὸς τοὺς ἐφόρους τοῦ ἐν Κυδω- νίαις Γυμνασίου	»	163

10. ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΕΡΓΑ.

Τρικουπῆ Σπ.	Λόγος ἐπικήδειος εἰς Ἀν- δρέαν Ζαῖμην	»	166
---------------------	--	---	-----

11. ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ.

Νιρβάνα Π.	Ὁ γέρος	»	169
Πεξοπόρου Ἀν.	Παρέλασις	»	171
Καμπούρογλου Δ.	Θρύψαλα	»	173

<i>Κοραή Ἀδ. Γνώμαι</i>	σελὶς 174
<i>Δασκαράτου Ἀ. Στοχασμοὶ</i>	» 174

12. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ.

<i>Δημῶδεις</i>	» 175
---------------------------	-------

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΠΟΙΗΣΙΣ

Ι. ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Α΄. ΜΕΓΑΛΑ ΕΠΗ.

<i>Κορνάρου Β. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ἑρωτόκριτον :</i>	
1. Ὁ Καραμανίτης	» 179
2. Ἡ ξιφομαχία μεταξὺ Κρητικοῦ καὶ Καραμανίτη	» 181

Β΄. ΜΙΚΡΑΙ ΕΠΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.

1. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΘΕΜΑ:

<i>Βαλαωρίτου Ἀρ. Ἡ φυγὴ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ</i>	» 185
<i>Δημῶδες. Τὸ παράπονον τῶν βουνῶν</i>	» 189
» Ἡ Δέσπω τοῦ Μπότση	» 190
» Ἡ Λένω τοῦ Μπότση	» 190
» Ὁ θάνατος τοῦ Διάκου	» 191
<i>Πολέμη Ἰ. Τὸ κρυφὸ σχολειὸν</i>	» 193
» Ξαναγυρίζει	» 194

2. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΜΥΘΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ (ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ, ΘΡΥΛΟΙ, ΜΥΘΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΚΤΛ.) :

<i>Δημῶδες. Τὸ κάστρο τῆς Ὠριᾶς</i>	» 195
» Ὁ κρητικὸς στρατιώτης κατὰ τῶν Ἑνετῶν	» 196
» Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως	» 197
» Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσσαβος	» 198

• Δροσίνη Γ. Ὁ Δικέφαλος (Πυρίνη Ρομφαία)	σελὶς	198
Δαμβέργη Ἰ. Μ. Καὶ περιμένει	»	199
Καρασούτσα Ἰ. Ὁ Θεὸς καὶ ὁ θάνατος	»	200
Πολέμη Ἰ. Θεσσαλονίκη	»	201

3. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ:

Δημῶδες. Ὁ λαβωμένος κλέφτης καὶ τὸ ἄ- λογό του	»	202
Δροσίνη Γ. Διαβατάριχο τρυγόνι. (Κλ. Βλέφαρα)	»	203
Πολέμη Ἰ. Ὁ θάνατος τοῦ ἀλόγου	»	204

Γ' ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΑ.

Βηλαρά Ἰ. Γονέων καὶ γερόντων συμβουλαί	»	204
» Σπεῦδε βραδέως	»	204

Δ' ΜΥΘΟΙ.

Παράσχου Ἀχιλλέως. Ἀρνάκι καὶ λύκος	»	205
Πολέμη Ἰ. Πατραγαθία	»	206

Ε' ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΙ.

Δημῶδες. Ὁ ἀπὸς	»	207
Παλαμᾶ Κ. Ὁ Διγενῆς καὶ ὁ Χάροντας	»	207
Περγιαλίτη Ἰ. Τὸ πρωτοτάξιδο	»	208

Ζ' ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ.

Δημῶδη Αἰνίγματα (1.=τὸ μάτι. 2.=ὁ κα- πνός. 3.=τὸ κεφάλι. 4.=ὁ σπόγγος)	»	209
Μάτεση Ἀντ. Λεξιγριφοί (1. = Καλαπόδι. 2.=Μάτι. 3. = Ἀῦτι).	»	209

2. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Α' ΚΥΡΙΩΣ ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

1. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ :

Ἀθάνα Γ. Στοιῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλὴν	»	210
Δημῶδες. Εἰς τὸν ξενιτευμένον ἄνδρα	»	211

Δημῶδες. Ὁ κλέφτης πὺν πεθαίνει . . .	σελλς	211
» Μοιρολόγια θ	»	211
Κρυστάλλη Κ. Ὁ ἐτοιμοθάνατος βοσκὸς . . .	»	212

2. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗΝ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ :

Δάφνη Στεφ. Τὰ ὅπλα ψάλλω	»	214
» » Ὕμνος τῆς σημαίας	»	215
Δημῶδες. Πόθος σκλάβου	»	216
» Ὁ νέος κλέφτης	»	217
Κάλβου Ἀνδρ. Ὁδὴ εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον . . .	»	217
Μαρκοῦ Γερ. Ὁ ἐτοιμοθάνατος Σουλιώτης . . .	»	218
Παλαμᾶ Κ. Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου . . .	»	219
Πάλλη Ἀλεξ. Μεσολογίτης	»	220
Παράσχου Ἀχιλλ. Οἱ ἀρματολοὶ καὶ οἱ κλέφτες	»	220
Πολέμη Ἰ. Στὸ νέο μας θωρηκτὸν	»	222
» » Οἱ νεκροὶ τοῦ κάμπου	»	222
Προβελεγγίου Ἀρ. Τὸ δένδρον καὶ τὸ πλοῖον . .	»	223
» » Τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον	»	225
Γ. Σουρῆ. Εἰς τοὺς φιλέλληνας	»	225

3. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΘΕΟΝ :

Ἀθάνα Γ. Ὁ Αἰ-Δημήτρης	»	226
----------------------------------	---	-----

4. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ :

Βηλαρᾶ Ἰ. Ἡ νύχτα	»	226
Δημῶδες. Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν	»	227
Δροσίνη Γ. Ὕμνος τοῦ Πηλίου (Γαλήνη) . . .	»	228
» » Ὕμνος τοῦ Πηλίου (Κλειστὰ Βλέφαρα) . .	»	228
Παλαμᾶ Κ. Τραγοῦδι τῶν ἐφτὰ νησιῶν . . .	»	229
Προβελεγγίου Ἀρ. Πάει τὸ καλοκαίρι . . .	»	231
Σουρῆ Γ. Στὸν ἵσκιό μου	»	231

Β' ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

Βηλαρᾶ Ἰ. Ψεματάρης	»	233
» » Φιλόγυρος	»	233
Δασκαράτου Ἀ. Στὴ συνέβγαλση φιλαργύρου . .	»	234

Γ' ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ.

<i>Πάλλη Ἀλ. Στὴν Ἑλλάδα</i>	» 235
<i>Σολωμοῦ Δ. Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν</i>	» 235

3. ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

<i>Βαλαωρίτου Ἀρ. Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καριοφίλιτον</i>	» 235
<i>Σολωμοῦ Δ. Ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Ὑμνου</i> <i>εἰς τὴν Ἑλευθερίαν :</i>	
<i>α) Τὸ προοίμιον</i>	» 237
<i>β) Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς</i>	» 239
<i>γ) Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου</i>	» 242

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'

ΒΙΟΙ, ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	» 245
---	-------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ	» 261
---	-------

ΠΙΝΑΚΕΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	» 282
--------------------------------	-------

